श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हेरल्ड.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

"सत्साधूनां पुनर्भगवतां महाराज ! नश्यन्त्येवामी पूर्वोदिताः सर्वेऽपि क्षुद्रोपद्रवा यतस्तेषां भगवतां प्रनष्टं मोहतिमिरं, आविर्भूतं सम्यग्ज्ञानं, निवृत्तं सर्वत्राग्रहविशेषः, परिणतं संतोषामृतं, व्यपगता दुष्टक्रिया, शुटितप्राया भववल्लरी, स्थिरीभूता धर्मध्यसमाधिः ॥ तथा गाढानुरक्तमंतरंगमतःपुरं ॥ यतस्तेषां भगवतां संतापदायिनी धृतिसुंदरी, चित्तप्रसादहेतुः श्रद्धा, आल्हादकारिणी सुखासिका, निर्वाणकारणं विविदिषा, प्रमोदविधायिनी विज्ञप्तिः, सद्बोधकारिणी मेधा, प्रमदातिरेकनिमित्तमनुप्रेक्षा, अनुकूलचारिणी मैत्री, अकारणवत्सला करुणा, सदानंददायिनी मुदिता, सर्वोद्वेगघातिनी उपेक्षेति."—श्री सिद्धर्षिः

પુસ્તક ૧૦-અંક ૧-૨] વીર સંવત ૨૪૪૦. [જાનેવારી, ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૪.

NEW YEAR.

કેવી અને કેટલી સેવા આ પત્રે બજાવી છે:—

ગત વર્ષમાં જુદા જુદા વિષયને લગતા કુલ લેખોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાંના ઐતિહાસિક વિષય ૬, ઉપદેશ ૩, કાવ્યો ૫૧, ચર્ચાપત્ર ૬, જીવનચરિત્ર ૫, તત્ત્વજ્ઞાન ૧૧, પ્રકીર્ણ ૩, વિવિધજ્ઞાન ૨૨, શાસ્ત્રીય ૨, સમાજ ૨૭, સાહિત્ય ૧૧, સ્ફુટ વિચાર (અધિપતિની નોંધ) ૨૫, સમાલોચના ૩૯, હાસ્યવિનોદ ૧, એમ વિધવિધ વિષયો ૨૦૭ આપેલ છે અને તે સિવાય ૫ ચિત્ર આપવામાં આવ્યા છે. વળી કોન્ફરન્સ વર્તમાન અને ધાર્મિક પરીક્ષા વગેરે જુદાં. આ સર્વ સ્પષ્ટરીતે ગતવર્ષના વિષયાનુક્રમ આ સાથે આપવામાં આવેલ છે તેપરથી જણાશે. આ ૨૦૭ લેખોમાં ૧૩ અંગ્રેજી લેખો છે. કાવ્યો અને કુલ ૩૨×૧૨=૩૮૪ પૃષ્ઠ આપવા બંધાયેલા હોવા છતાં ૫૮૪ પૃષ્ઠ આપવાનું સાહસ કરવામાં આવ્યું છે. આ સાહસને અભિનંદવા ને ઉત્તેજવા ખાતર સમાજજનો ગ્રાહક બની બીજાને ગ્રાહક બનાવી પોતાની ફરજ (યોગ્ય લાગે તો) બજાવશે.

આ વર્ષમાં અમો પર્યુષણપર્વ પ્રસંગે શ્રીમાન્ મહાવીરપ્રભુના ચારિત્રની દરેક બાજુઓ પર પ્રકાશ નાંખતા જુદા જુદા વિદ્વાનોની કલમથી લખાયેલા વિધવિધ લેખોથી ભરપૂર ખાસ મહાવીરઅંક કાઢવાના છીએ, કે જેથી અંતિમ તીર્થંકર અને આસન્નોપકારી

ાક્ષફલદાતા પ્રભુના જ્વલંત ચેતનમય જીવનમાંથી સમાજને નવું જીવન અને ઉત્સાહ મળે. ે સિવાય હાસ્યવિનોદ, વિધવિધ ખબરો, જાણવાયોગ્ય હકીકતો, સ્ત્રી વાંચનવિભાગ, ગ્રેજી લેખો વગેરે માટે પણ ખાસ સ્થાન રાખવા ઇચ્છયું છે.

અમોને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે એક શ્રાવિકા લેખક, જેમના ઉત્તમ લેખો આ ાસિકમાં અનેક વખત પ્રગટ થઇ ગયા છે, તે બ્હેન 'નિર્મળા'ને આ માસિકનો સ્ત્રી-વાંચનવિભાગ પોતાના તંત્રીપણા નીચે લેવાને વિનંતિ કરવામાં આવતાં તેઓએ તે કર્તવ્ય-ભાર પ્રસન્નતાપૂર્વક સ્વીકારી અમને પ્રોત્સાહિત કર્યા છે.

અમો હૃદયપૂર્વક ઇચ્છીએ છીએ કે આપણી સમાજના ગ્રેજ્યુએટો પોતાના જ્ઞાનનો વિસ્તાર ફેલાવવાની ફરજ વધુ સમજી વધુ અદા કરે; જૈન લેખકો જૈનોમાં રહેલું ઘોર અંધારૂં દૂર કરવા વિશેષ પ્રયત્નશીલ થાયઅને તેથી આ પત્રદ્વારા દરેક જૈનબંધુ યથાશક્તિ અને યથામતિ ફરજ બજાવતાં શીખે, નવીન ઉત્સાહી લેખકો બહાર પડે, શ્રીમતી કૉન્ફરન્સ દેવીનો વિજયધ્વજ ચોમેર ફરકે અને કોમનો ઉદ્ધાર થાય એવું શાસનદેવો પ્રત્યે પ્રાર્થી વિરમીએ છીએ.

जैनसाहित्यसंमेलन.

આવતા માર્ચ મહિનામાં મારવાડમાં આવેલ સોજત ગામમાં મુનિ મહારાજશ્રી ધર્મ-વિજયજી ત્યાં હોવાથી ડાક્ટર હર્મન જેકોબી તેમને મળવા જનાર છે. આ તકનો લાભ લઇ જેવી રીતે દિગંબરી બંધુઓએ બનારસની સ્યાદ્વાદ પાઠશાલાનો નવમા વર્ષનો મેલાવડો ગયા નાતાલના દિવસોમાં કરી તેમાં તે પાશ્ચાત્ય જૈન ધર્મના સ્કૉલરને બોલાવ્યા હતા અને તેમને 'જૈન દર્શન દિવાકર' એ નામની ડીગ્રી આપી મહોત્સવ કર્યો હતો, તેવી રીતે કંઇ મહોત્સવ કરવો જોઇએ તેથી જૈનસાહિત્યસંમેલન એ નામથી ઉત્સવનું નિમિત્ત ઉત્પન્ન કર્યું છે.

આવું સંમેલન કોઇ સારા શહેરમાં થાય, તેમાં અનેક વિદ્વાનોને આમંત્રણ થઇ સન્માન મળે, તેમના નિબંધો વંચાય, કોઇ યોગ્ય ઠરાવો થઇ તેને અમલમાં મુકવા પ્રયાસ કરવામાં આવે તો સાહિત્યને ઘણી ઉત્તમ દિશામાં વિસ્તરિત કરી શકાય એમાં કોઇ જાતનો શક નથી; અને તેમાં સર્વ વિદ્વાનો એકમત થઇ સહાનુભૂતિ, સહાય, અને સ્નેહદૃષ્ટિ અર્પે અને વિજયી નિવડે પરંતુ સોજત જેવું ગામ, અને વળી શુષ્ક મરૂભૂમિમાં આવેલું ગામ-ત્યાં આવું સંમેલન ભરવાનો હેતુ શું હોઇ શકે તે કલ્પનામાં આવતું નથી, માત્ર ઉક્ત મુનિમહારાજશ્રીનું તે ગામમાં તે વખતે વસવું અને તે વખતે ડાક્ટર જેકોબીનું ત્યાં આવવું, છતાં અમો તે સંમેલન ફતેહમંદ નિવડે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

આ સંમેલનને ફતેહમંદ કરવા માટે પત્રવ્યવહાર છૂટથી નિર્માનપણે કરવામાં આવ્યો છે જાણી ખુશી થયા છીએ અને તેમાં શું શું ઠરાવો મુકવા તેની રૂપરેખા ઘણા પાસેથી વિનતિ સાથે માગી હતી, અને તદનુસાર અમે પણ નીચે પ્રમાણે જણાવેલ છેઃ—

(૧) પ્રાકૃતભાષાનો કોષ અને વ્યાકરણની અગત્ય સ્વીકારવી.

(૨) પ્રાકૃત ભાષાને દરેક યુનિવર્સિટીના અભ્યાસક્રમમાં નિર્ણિત કરાવવાની જરૂર અને દરેક યુનિવર્સિટીને તેમ કરવા ભલામણ.

(૩) જૈન સાહિત્ય નિર્ણિત કરનાર યુનિવર્સિટીઓને ધન્યવાદ, અને તેને વધુ વિસ્તારમાં દાખલ કરવાની તેમને ભલામણ.

(૪) જૈન વાંચનમાળા તૈયાર કરાવવાની આવશ્યકતા.

(૫) પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો નામે ડૉક્ટર જેકોબી, સ્વાલી, ગ્રિલિપિ...વગેરેનો જૈનસાહિત્યમાં પ્રયાસ લેવા માટે ઉપકાર, ધન્યવાદ અને તેઓ પ્રયાસ કરે તેવી આશા અને વિનંતિ.

(૬) Jain Sacred Books Series સ્થાપવાની જરૂર અને તેને માટે શ્રીમંતોએ પ્રયાસ કરી ફંડો પૂરાં પાડવાની અગત્ય.

(૭) જૈન ઇતિહાસ આદિથી તે અંતસુધી વિસ્તારપૂર્વક એકત્રિત કરી રચાવાની અગત્ય. તે માટેનાં સાધનો, શિલાલેખો, પ્રશસ્તિઓ, ઐતિહાસિક પ્રબંધો, કથાઓ સિક્કાઓ, વગેરે એકત્ર કરી, તેને પ્રકાશમાં લાવવાની જરૂર.

(૮) જૈન સેંટ્રલ લાયબ્રેરી કે જેમાં સર્વ સૂત્રો. પ્રકરણો, પુસ્તકો, હસ્તલિખિત આપકટ ભેગાં કરી તેને જાહેર પ્રજા માટે ખુલ્લી કરવાની જરૂર. તે માટે દરેક સાધુ મુનિરાજ પોતે સંગ્રહેલો પુસ્તક ભંડાર જૂદાજૂદા ગામોમાં વિહાર કરી એકઠો કરે અને મુંબઇ જેવા મોટા શહેર કે જ્યાં લાભ લઇ શકે અગર વિશેષ પ્રમાણમાં સર્વથી લાભ લઇ શકાય ત્યાં રાખે એમ કર્તવ્ય છે એવી દરેક સાધુશ્રીને સૂચના.

(૯) જૈન મ્યુઝિયમ રાખવાની અગત્ય અને તેમાં સર્વ સાહિત્ય સામગ્રી રાખવાની જરૂર વગેરે વગેરે,

નિબંધોની ટુંક સૂચિ તેઓએ આપી છે તેમાં ઘણા વ્યાપક લેખોનાં નામ મૂક્યાં છે. અમે તેવા લેખો માટે જે કંઇ સૂચવીએ તે અમારા 'હેરલ્ડ'ના ૧૯૧૩ ના જુલાઇ માસના અંકમાં 'લેખકોને નિમંત્રણ-જૈનો અને જૈનધર્મ વિષયે કેવાં લખાણોની જરૂર છે!' એ મથાળા નીચે આપેલ લેખો લખાવા જોઇએ એવી ભલામણ કરીએ છીએ.

તા. ક. ઉપરનું પ્રેસમાં જાય છે ત્યારે અમે Jain S. પત્રથી જાણીએ છીએ કે સંમેલનને જોધપુર શહેરમાં ભરવાનું નક્કી કર્યું છે; વળી તેજ પત્રે તા. ૨૮ જાન્યુ. ના અંકમાં અમે ઉપર કરેલી અને તેના કાર્યવાહકો પર તેમની અરજ પરથી મોકલી આપેલ ઠરાવોની ટીપમાંથી લગભગ બધા ઠરાવો પોતાના જ તરફથી સૂચના તરીકે અગ્રલેખમાં જણાવવામાં આવ્યા છે. [illegible]

અને હંમેશને માટે સાથે જ વસવાનું છે એ વાત મનમાં લાવીને મ્હને પ્રસન્ન કરો–મારૂં મન મનાવો–મ્હને સંતોષો–મ્હને ભૂખ્યો મરતો અટકાવો !

ત્હમારી **શક્તિના** પ્રમાણમાં મ્હને ભિક્ષા આપો; એક સામાન્ય યાચકને આપો તેમ ન આપતાં, ત્હમારા '**હમેશના સોબતી**'ને આપો એવી રીતે આપજો; મ્હારૂં **પેટ** અને મ્હારી **ભુખ** એ બન્નેનો વિચાર કરીને આપજો.

મ્હને આપશો તો મ્હારાં પાંચલાખ અંગોની દુવાથી ત્હમારો–મ્હારો પરમેશ્વર ત્હમારી પ્રાર્થના ઝટ સાંભળશે.:....... **આપશો તો જ લેઈ શકશો.**

દયા **કરશો** તો જ દયા **પામી** શકશો.

ભક્તિનું પહેલું પગલું (દાન) ચૂકતા ના. પરમેશ્વરના પુત્રોની ભક્તિ એ જ પરમેશ્વરની ભક્તિ છે. બીજી કોઇ શબ્દજાળ કે ખુશામત પરમેશ્વરને પહોંચતી નથી.

'તું' અને 'હું'ના સરવાળાથી બનતો '**તે**' ત્હમને સન્મતિ આપો ! શાન્તિ આપો ! આબાદી આપો ! એ **સન્મતિથી** પરમાર્થસેવનનો રસ્તો ત્હમને જડો ! એ **શાન્તિથી** પરમાર્થસેવનના કામમાં ત્હમને ધીરજ મળો ! **આબાદીથી** પરમાર્થસેવનનાં અનેક વ્યવહારૂ કામો ત્હમારા હાથે બનવા પામો !

હું છુ—

ત્હમારૂં બીજું રૂપ

આજે 'ભિક્ષુક' અને કાલે 'દાતાર.'

ા. ક:—આ પ્રાર્થના સાંભળીને આપનું હૃદય કોમળ–દયાળુ બન્યું હોય તો એમાં કહેલું વિદ્યાપ્રચાર માટેનું ભિક્ષાપાત્ર શું ચીજ છે, એના શું આશય છે, એથી જૈન સંઘને અને દુનીઆને શો લાભ થવાની આશા રાખી શકાય તેમ છે, એમાં કેટલું વ્યવહારૂપણું છે, એક સાધુ કે સાધ્વી કે શ્રાવક કે શ્રાવિકા કે વિદ્યાર્થી તરીકે ત્હમે એ 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ'ને કેવી જાતની સેવા બજાવી શકો તેમ છો અને કેવી જાતની ત્હમારી સહાય પ્રિચ્છવામાં આવે છે: એ સઘળી બાબતોનું વિવેચન આ લેખમાં આગળ જતાં કરાયલું છે તે શાન્તિપૂર્વક વાંચવા કૃપા કરો.

(૧) દુનિયામાં જૈન સંઘનું સ્થાન.

ક્ષણિક સુખો અને પ્રત્યક્ષ દુઃખોથી ભરપુર આ દુનિયામાં દિલાસો, દયા અને સ્હાયનાં તત્વોની ઘણીજ જરૂર છે. જૈન ધર્મ એ દીલાસો, દયા અને સ્હાયનાં તત્વો પ્રબોધનાર ફીલસુફી છે, અને જૈન સંઘ, એ ફીલસુફીને અમલમાં મુકવા માટે વ્યવસ્થાપૂર્વક યોજાયલું 'બન્ધુમંડલ' અથવા 'સ્વયંસેવક મંડલ' છે. દુનિયાના સઘળા જીવો એ 'સેવ્ય' છે અને જૈન સંઘ (તેનાં ચ્હડતા–ઉતરતા અધિકારવાળાં ચારે અંગો સાથે) સર્વ જીવોનો 'સેવક' છે.

એ 'સ્વયંસેવક મંડલ' અથવા 'જૈન સંઘ'માં પ્રથમ દરજ્જાના અધિકારી 'સર્વવિરતિ' અથવા સર્વથા આત્મભોગનું વ્રત લેનારાં 'સાધુ'—'સાધ્વી' છે; અને તેથી ઉત-

રતા દરજ્જાના અધિકારી એટલે 'દેશ વિરતિ' અથવા મર્યાદિત આત્મભોગનું વ્રત લેનારાં 'શ્રાવક—શ્રાવિકા' છે. તે સર્વનું કામ પોતપોતાના 'અધિકાર' અને શક્તિના પ્રમાણમાં આ દુઃખી દુનિયામાં દીલાસો, દયા અને સ્હાય ફેલાવવાનું છે; અને 'સંઘો'ના વર્ગમાં 'માર્ગાનુસારી' (અથવા Sympathisers) નો વર્ગ ઉભો કરવા તરફ પણ તેઓએ મુખ્ય લક્ષ આપવાનું છે, કે જેથી એ 'માર્ગાનુસારી'ઓ (અથવા Sympathisers) ક્રમે ક્રમે 'સ્વયંસેવક મંડળ' અથવા જૈન સંઘમાંના અનુક્રમે ચ્હડતા અધિકાર સ્વીકારી દુનિયાના સ્હાયકોની સંખ્યામાં વધારો કરે.

(૨) જૈન સંઘથી એ કર્તવ્ય ક્યારે બની શકે?

આવું મહાન્ કર્તવ્ય જૈન 'સંઘ'ને માથે છે. એ કર્તવ્ય બજાવવા માટે દ્રવ્ય, શરીરબળ, સહનશક્તિ, દુનીઆદારીનું જ્ઞાન અને વિશાળ બુદ્ધિ તથા તત્વજ્ઞાનઃ આ સર્વ સાધનોની જરૂર છે. **સાધનની અપૂર્ણતા હોય તો સાધ્ય સમ્પૂર્ણપણે સાધી શકાય નહિ એ તો ઉઘાડું સત્ય છે.** જૈન ફીલસુફીએ સૂચવેલા નિયમોપર વિચાર કરતાં જણાશે કે એ નિયમોના પાલનથી માણસનું જીવન તદ્દન સાદું—સરળ બનવાથી શરીરબળ અને સહનશક્તિ અવશ્ય ખીલવા પામે છે; તેમજ નવતત્વ વગેરેના અભ્યાસથી તત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થઇ આત્મબળ ખીલે છે. વળી પ્રામાણિક ઉદ્યમ કરવાના પ્રતાપે કુદરતી રીતે જ દ્રવ્યનો પણ વધારો થવો સંભવિત છે. અને જો દુનીઆદારીનું—જમાનાને અનુસરતું જ્ઞાન મેળવવામાં આવે તો દ્રવ્ય અવશ્ય મળે જ,

મતલબ કે જો જૈન સંઘ 'દુનીઆના સ્વયંસેવક' તરીકેનું પોતાનું સ્થાન કબૂલ રાખવા ખુશી હોય તો તેણે જૈન તત્વજ્ઞાનનું ઉંડું સ્વરૂપ શીખવું જોઇએ અને જમાનાના ખરતું વ્યાવહારિક જ્ઞાન મેળવીને પોતાની **આર્થિક સ્થિતિ પણ સુધારવી જોઇએ**, કે જેથી દ્રવ્ય તેમજ બુદ્ધિ બન્ને વડે દુનિયાની સેવા સારી રીતે બજાવવાનું બની શકે.

જે સમાજ અગર જે વ્યક્તિ **પોતાનું** ગુજરાન ચલાવવાને શક્તિમાન્ નથી તે સમાજ કે તે વ્યક્તિ આખી **દુનિયાનું** દુઃખ દુર કરવાને લાયક ન જ હોઇ શકે એ દેખીતું જ છે.

તત્વજ્ઞાન અથવા આત્માનું જ્ઞાન કે ધર્મનું ઉંડું જ્ઞાન—જે કહો તે—એવી વસ્તુ છે કે જે સામાન્ય માણસથી સમજાઈ શકે નહિ; તે સમજવાને વિશેષ અક્કલની જરૂર પડે છે. આજે દરેક ધર્મની કંગાલ હાલત જોવામાં આવે છે, તેનું ખરૂં કારણ કાંઈ હોય તો તે એ જ છે કે, વિશેષ અક્કલ વગરના—પુરી સામાન્ય અક્કલ (Common Sense) પણ નહિ ધરાવતા લોકોને તે ધર્મ મળ્યો હોય છે તેથી તેઓ વસ્તુનું સ્વરૂપ સમજી શકતા નથી અને કમરમાં ખોસવાની કટારી પેટમાં ખોસીને ઉલટી પીડા કરી બેસે છે. અજ્ઞાનનું એ જ પરિણામ આવે, એમાં કાંઇ નવાઇ નથી. માટે પ્રથમ—સૌથી પહેલાં **જૈન સમાજમાં બુદ્ધિનો વધારો કરવા માટે આજના જમાનામાં મળતી ઉચ્ચ કેળવણીનો ફેલાવો જેમ બને તેમ કરવા તરફ લક્ષ આપવું.** એ જ્ઞાનથી તેઓની બુદ્ધિ ખીલવા પામશે, કાર્ય કારણનો સંબંધ વિચારવા તરફ અને વસ્તુનું મૂળ સ્વરૂપ વિચારવા તરફ તેઓની બુદ્ધિ દોડશે, અને એવે વખતે એમને મળેલું

ઉચું ધાર્મિક તત્વજ્ઞાન—અધ્યાત્મજ્ઞાન તેઓ સ્હેલાઇથી સમજી શકશે, **પચાવી** શકશે અને એનાં ગૂઢ તત્વો દુનિયાને **સાદા રૂપમાં** સમજાવી શકશે.

એટલા માટે **ભાર દઇને** કહેવું જોઇએ છે કે, આજના **બુદ્ધિવાદના જમાનામાં** જૈનોને જેમ બને તેમ ઉંચી કેળવણી આપવાના રસ્તા યોજવાની સૌથી મ્હોટી જરૂર છે.

તે સાથે એ પણ કહી લેવું જરૂરનું છે કે, ગૂઢ તત્વના શોખીન મુનિવરોએ બુદ્ધિશાળી જૈનો અને જૈનેતરો સમક્ષ અધ્યાત્મની સૂક્ષ્મ વાતોનું રહસ્ય વ્યાખ્યાન તેમજ પુસ્તકોદ્વારા રજુ કરવાના પ્રસંગો લેવા જોઇએ છે. અને એ ચાર ઉંચી કેળવણી પામેલા અને ભદ્રિક સ્વભાવવાળા જૈનોને ધર્મનું ઉંડું સ્વરૂપ શિખવા-વિચારવા-ફેલાવવાની **સગવડ કરી આપવાની** પણ એટલીજ જરૂર છે, કે જેથી તે અભ્યાસીઓ રળવા—ખપવાની જંજાળમાંથી મુક્ત રહી સઘળી તન-મનની શક્તિઓનો વ્યય **આત્મજ્ઞાન મેળવવા અને ફેલાવવા પાછળ જ** કરી શકે.

એક તરફથી એ હીલચાલ, નસે નસે ધર્મના અભિમાન અને પ્રેમવાળા કોઇ મહાત્માએ તથા કોઇ એકાદ ભવ્ય જૈન શ્રીમંતે ઉપાડી લેવી જોઇએ છે, અને બીજી તરફથી **આખા જૈન સંઘેજ**-સાધુરત્નોએ તેમજ શ્રાવક બાઇઓએ-પોતાની લાગવગ અને પોતાના ધનવડે આખા હિંદના જૈનોમાં કેળવણીનો પ્રચાર કરવા માટે લાગી પડવું જોઇએ છે.

છુટી છવાયલી સખાવતોનું પરિણામ યથેષ્ટ આવી શકતું નથી, એટલા માટે એ જરૂરનું છે કે સઘળી રકમો એક જગાએ એકઠી કરવાની અને એકજ જગાએથી આખા **હિંદના શ્વતાંબર જૈન** ભાઇઓને અભ્યાસ માટે મદદ મોકલવાની યોજના ગોઠવવી.

(૩) કેળવણીના ફેલાવા માટે ઓછામાં ઓછી કેટલી રકમ જોઇએ?

જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક વર્ગના હિંદમાં વસતા ભાઇઓમાં જ્ઞાન અથવા કેળવણીના પ્રચાર માટે **ઓછામાં ઓછા** દર વર્ષે રૂ. ૨૫૦૦૦)ના ખર્ચથી શરૂઆત થાય તો જ કાંઇક **વ્યવહારૂ-નોંધવા જોગ પરિણામની** આશા રાખી શકાય. આંકડાથી કોઇએ ભડકવાનું નથી; અત્રે જેમ એટલી રકમ **કેવી રીતે** જોઇએ તે બતાવવામાં આવ્યું છે, તેમ જ તે રકમ મળવી **શક્ય** છે એ જણાવીને તે મેળવવાના સંભવિત **રસ્તા** પણ *સુચવવાની કોશીશ કરવામાં આવી છે. વાંચનાર મહાશયે* **ધીરજથી** *બધી હકીકત લક્ષ*-પૂર્વક વાંચી જવા કૃપા કરવી અને પછી પોતે **કયે રસ્તે** આ ઉત્તમોત્તમ 'સેવાના'-ના-ધર્મના-પરમાર્થના કામમાં મદદ કરી શકે તેમ છે તેનો નિશ્ચય પોતાના મનમાં કરી લેવો.

૨૫૦૦) દર વર્ષે અઢી હજાર રૂપિઆ, વર્નાક્યુલર ધોરણોનો અને અંગ્રેજી પાંચ ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ કરનારા હિંદના હરકોઇ ભાગના શ્વે૦ મૂર્તિપૂજક જૈન વિદ્યાર્થીઓને તેઓના વાલી તેનું પ્રાથમિક શિક્ષણ આપવા જેટલી પણ શક્તિ ધરાવતા ન હોય તો, ગામના બે સદ્ગૃહસ્થોનું સર્ટીફીકેટ રજુ કર્યેથી, સ્કુલ ફી અને પુસ્તકો પુરાં પાડવા જેટલી મદદ આપવામાં ખર્ચવા. આવા વિદ્યાર્થીઓ પૈકી કોઇને માસિક રૂ. ૧)ની અને કોઇને રૂ. ૩)ની મદદ આપવી પડે, એટલે સરેરાસ વિદ્યાર્થી દીઠ વર્ષે રૂ. ૨૫) આપવા પડે, તે હિસાબે દર વર્ષે ૧૦૦ વિદ્યાર્થીઓને મદદ આપી શકાય.

ચાર હજાર રૂપીઆ દર વર્ષે અંગ્રેજી છઠ્ઠા ધોરણથી મેટ્રિક સુધીના વિદ્યાર્થીઓને, તેઓના વાલી ખર્ચ ઉપાડી શકે તેમ નથી એવી ખાત્રી થાય તો, જરૂરના પ્રમાણમાં કોઇને માત્ર પુસ્તકો, કોઇને પુસ્તકો તથા ફી, અને કોઇને ગામમાં હાઇસ્કુલ ન હોવાથી તાલુકા શહેરમાં જવું પડવાથી ખાધા ખર્ચ આપવામાં ખર્ચવા. સરેરાસ વિદ્યાર્થી દીઠ રૂ. ૬) માસિક મદદ ગણતાં વર્ષે ૬૦ વિદ્યાર્થીઓને આ રીતે મદદ આપી શકાય.

૭૫૦૦) મેટ્રીક પાસ થઇ **બી. એ.** લાઇનનો કે એન્જીનીઅરીંગ, મૅડીકલ, સાયન્સ વગેરે પૈકીની કોઇ લાઇનનો આગળ અભ્યાસ કરનારા વિદ્યાર્થીઓને મદદની જરૂર જેવું જણાય અને તે વિદ્યાર્થી ખરેખર **મહેનતુ તથા સામાન્ય રીતે બુદ્ધિશાળી છે એમ ખાત્રી થાય** તો, જરૂરના પ્રમાણમાં વિદ્યાર્થી દીઠ મહીને રૂ. ૮થી ૧૫ સુધીની રકમ **લોન** (ઉછીતી રકમ તરીકે આપવી. સરેરાસ વર્ષે રૂ. ૧૫૦) આ રીતે આપતાં, સાડાસાત હજાર રૂપીઆમાંથી ૫૦ વિદ્યાર્થીને **લોન** આપી શકાય.

૩૦૦૦) **બી.** એ. એલ એલ. બી. નો કે **એમ.** એ. નો અભ્યાસ કરનારા ૧૦ વિદ્યાર્થીને જરૂરના પ્રમાણમાં મહીને ૧૫ થી ૩૦ સુધીની માસિક **લોન** આપવી. સરેરાસ ૨૫) ગણતાં રૂ. ૩૦૦૦ માંથી દર સાલ ૧૦ વિદ્યાર્થીઓને **લોન** આપી શકાય.

૧૫૦૦) યુરપ કે અન્ય સ્થળે **સીવીલીઅન**, બૅરીસ્ટર, ડોકટર કે સાયન્સની પરીક્ષા માટે જવા ઇચ્છતા, સાધન વગરના પણ **સારી પ્રવીણતા ધરાવતા** એક જૈન બંધુને રૂ. ૧૨૫) સુધીની લોન દર મહીને આપવી.

૧૫૦૦) બી.એ. થયેલા (કે મેટ્રીક પાસ કરલા પછી ઘણાં વર્ષ સુધી સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં ઘડાયલા) સેવા બુદ્ધિવાળા બે જૈનોને રળવા-ખપવાની ચિંતામાંથી મુક્ત રહી જૈન શાસ્ત્રો, ફીલસુફી, માનસ શાસ્ત્ર, યોગ વગેરેનો અભ્યાસ કરવાની સવડ મળે એટલા માટે દરેકને વર્ષે રૂ. ૭૫૦)ની સ્કૉલરશીપ આપવામાં એકંદરે દર વર્ષે ૧૫૦૦) ખર્ચવા.

રૂ. ૨૦૦૦૦ ટોટલ.

ખાસ સૂચના:—(૧) મેટ્રીક પછી આગળ અભ્યાસ કરવામાં અપાયલી રકમો કે જેને 'લોન' નામ આપવામાં આવ્યું છે તે, તે વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ પુરો કરીને ઠેકાણે પડે ત્હારે તેઓએ આ ફંડને પાછી આપવાની છે. ઉંચો અભ્યાસ જેઓ પૈસાની સગવડ વગર કરી શકત નહિ અને સખત મહેનતથી કરાતી થોડી આવકમાં જીંદગી પુરી કરત તેઓ જેમ પરોપકારી ખાતાના પ્રતાપે સારી આવક કરી સુખી થવા બુદ્ધિબળ રૂપી આત્મ-હિતનું સાધન મેળવવા ભાગ્યશાળી થાય તે છતાં એ ફંડનો કાંઈ બદલો ન વાળી શકે એ ઠીક નહિ. અને એવી કેળવણી આપવાથી કાંઇ જરૂરનું હિત થવાની પણ આશા રાખી શકાય નહિ. માટે ઓછામાં ઓછી 'લોન' જેટલી રકમ તો તેઓએ સગવડ પ્રમાણે 'ફંડ'ને આપવી જ જોઇએ. આથી એક તો આપણા તે ભાઇઓ બીજા ભવમાં કોઈના દેવામાં નહિ રહે, અને વળી આ ફંડમાં દર ૧૦ વર્ષે રૂ ૭૫૦૦૦) જેવડી મ્હોટી રકમનો વધારો થયાં કરશે.

રહેશે નહિ. વળી નવી અલાયદી કૉન્ફરન્સથી સ્વતંત્ર સંસ્થા સ્થાપવાથી હેની વ્યવસ્થા માટે માસિક ખર્ચ કરવું પડે, જે પાલવે નહિ. વળી કૉન્ફરન્સને અંગે ઉપદેશકો અને માસિક તથા આખા હિંદના જૈનો સાથે જાથુનો પત્ર વ્યવહાર એ વગેરે સગવડો હોવાથી ફંડને આબાદ કરવામાં તે સાધનોનો જેવો ઉપયોગ થઇ શકે તેવો બીજા નવાં સાધનોથી ભાગ્યેજ થવાની આશા રાખી શકાય. વળી કૉન્ફરન્સને અંગે **'સુકૃત ભંડાર** ફંડ'માં દર વરસે માથા દીઠ ચાર આના આવે છે હેનો અરધો ભાગ કેળવણી ખાતામાં વાપરવાનો ઠરાવ હોવાથી તે રકમ આ ફંડને મળી શકે છે અને તે એક **વગર મહેનતે મળતી** શરૂઆતની પુંજી અને જાથુની આવક છે એ પણ ધ્યાનમાં લેવા જેવી વાત છે.

હ્હારે હવે આપણે રૂ. **૨૫૦૦૦) દર વર્ષે કેવી રીતે** મેળવવા **તે** બાબતનો વિચાર કરીએ. 'સુકૃતભંડાર' ફંડના ચાર આનામાંથી બે આના આ ખાતાને મળે છે એ જોતાં જો બેલાખ માણસો પાસેથી 'સુકૃતભંડાર' ઉઘરાવવાનું બની શકે તો માત્ર એ એકજ રસ્તેથી આપણી આખી ભૂખ ભાગે પણ એ રસ્તે **એટલી** રકમ એકઠી કરવી મુશ્કેલ છે અને જાથુને માટે એના ઉપર આધાર પણ રાખી શકાય નહિ. તેથી (૧) સુકૃતભંડારની યોજના તેમ હવે પછી આ લેખમાં સૂચવાતી બીજી યોજનાઓદ્વારા અમુક આવક **દર વર્ષે** થાય એવા રસ્તા કરવા જોઇએ, તથા (૨) એક સ્થાયી રકમ મેળવવા માટે તજવીજ કરવી જોઇએ; એમ બે રસ્તા લેવાની જરૂર છે.

(અ) દર વરસે આવક થયાં કરે એવા રસ્તા.

૩૦૦૦) 'સુકૃતભંડાર'ના ચાર આના ઉઘરાવવાની પુરતી કાળજી રાખવામાં આવે, ઉપદેશકોને પ્રથમ કેવી રીતે અને કયા મુદ્દા ઉપર ભાષણ કરવાં એ બાબતનું શિક્ષણ આપીને ફરતા રાખવામાં આવે તો, ઓછામાં ઓછા હમણાંજ ૨૫૦૦૦ માણસનું 'સુકૃતભંડાર' ફંડ વસુલ થવા લાગે અને ૨-૩ વર્ષ પછી ૫૦૦૦ માણસના તે ફંડમાંથી આ ફંડ ખાતે રૂ. ૩૦૦૦) દર વરસે મળી શકે; આગળ જતાં તે રકમ ઘણી વધવા પામે.

૨૦૦૦) 'સુકૃતભંડાર'ના ચાર આના હમેશ ઉઘરાવવાને બદલે માણસ દીઠ એકી વખતે રૂ. ૧૦) આપવાની ઉદાર ગૃહસ્થોને કૉન્ફરન્સના ઉપદેશકોદ્વારા અરજ કરવામાં આવે તો દર વરસે એવા ૨૦૦ ગૃહસ્થો મળવા મુશ્કેલ થઇ પડે નહિ. તે આખી રકમ ફંડમાં નાખવાની પરવાનગી કૉન્ફરન્સ મેળવી શકે.

૫૦૦૦) 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ'ની પેટી ગામોગામ અને ઘેરઘેર મોકલી આપવાથી (જેવી રીતે સ્થાનકવાસી જૈન કૉન્ફરન્સે કર્યું છે તેમ), દરેક માણસ દરરોજ ૧ પાઇથી બે આના સુધીની રકમ શક્તિ મુજબ તેમાં નાંખે. દર ૭ ૭ મહિને એવી રકમો એકઠી કરવાનું કામ તે ગામના વૉલંટીઅરોને સોંપવું. આ રસ્તે વર્ષે ૫૦૦૦ ની રકમ આખા હિંદમાંથી થવી મુશ્કેલ નથી.

૫૦૦૦) દરેક ગામનાં દેરાસરોના ટ્રસ્ટીઓને અરજ કરીને હેમની ટીપોમાં જે જે ખાતાં હોય તેમાં 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ' ખાતાનું એક ખાતું વધરાવવું; તેથી દરસાલ ઓછામાં ઓછી ૫૦૦૦)ની રકમ આ ફંડમાં આવી શકશે.

દરેક ન્હાના મ્હોટા ગામમાં બે ચાર કે વધારે મળે એટલા વૉલંટીઅરો 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ' ના કામ માટે મળી શકે. ધર્માદા પેટી જગાએ જગાએ આપવાનું, અને ૭ ૭ મહિને તે રકમ ઉઘરાવી કૉન્ફરન્સને મોકલી આપવાનું કામ તેઓ કરશે. તે ઉપરાંત પર્યુષણના દિવસોમાં, શારદાપૂજન વખતે, કોઇના ઘેર શુભ પ્રસંગે કાંઇ ધામધૂમ થતી હોય તેવે વખતે વિદ્યાતેજક ફંડની અપીલ કરીને તેઓ સારી રકમ મોકલાવી શકે. આ છેલ્લા રસ્તાના પરિણામે આખા હિંદના વૉલંટીઅરો ઓછામાં ઓછા ૫૦૦૦) મોકલી શકે.

૨૦૦૦) અમુક ઉદાર વિચાર ધરાવતા મુનિવરો સાથે પત્રવ્યવહાર કરીને અરજ કરવામાં આવે તો તેઓ જ્યાં જ્યાં વિહાર કરે અગર ચાતુર્માસ કરે ત્યાં ત્યાં ત્હેમના માનમાં તેમજ બીજી રીતે થતી ધામધૂમો પાછળ થતાં ખર્ચનો સારો સરખો ભાગ બચાવી 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ'માં મોકલાવવાની હીલચાલ કરી શકે. માત્ર ૧૦ મુનિવરો આ માટે વચન આપે તો વરસે રૂ. ૨૦૦૦) ઓછામાં ઓછા મોકલાવી શકે.

૨૪૦૦) દર વર્ષે ૫૦, ૨૫, ૧૦ આપનારા 'સાહાયકો' મેળવવાની તજવીજ કરવી. જેઓ ડેપ્યુટેશનના મૅમ્બરોની અરજને માન આપીને મ્હોટી રકમ આપવા હજી તૈયાર ન થયા હોય તેઓને આ ત્રણ વર્ગ પૈકીના એક વર્ગના, 'સાહાયક મૅમ્બર' બનાવવાની મહેનત લેવી. એવા ૨૫ પહેલા વર્ગના ૨૫ બીજા વર્ગના અને ૫૦ ત્રીજા વર્ગના મૅમ્બરો મળે તો વરસે ૨૪૦૦) ની આવક થાય.

૨૪૪૦૦)

આ પ્રમાણે ૨૪૪૦૦) ની આવકનો અડસટ્ટો દર વરસે ધારી શકાય; પરંતુ તે પૈકી (સઘળાં સાધનોની આવક મળીને) માત્ર રૂ. ૧૬૦૦૦) ની આવકની ખાત્રી રાખવી અને કુલ રૂ ૨૫૦૦૦) ની જરૂર હોવાથી બાકીની રૂ. ૯૦૦૦) ની વાર્ષિક આવક માટે નીચેની (ઘ) બીજા નંબરની યોજના કરવીઃ—

રૂ. બે લાખ જેટલી એક રકમ એકઠી કરવા માટે વજનદાર અને લાગવગવાળા ગૃહસ્થોનું એક ડૅપ્યુટેશન નીમવું. તેઓ પ્રથમ મુંબઇ, પછી સુરત અને અમદાવાદ તથા તે પછી બીજાં શહેરોમાં પ્રયાસ કરે, અને બીજા પ્રાંતોમાં ફરવાનું પોતાથી ન જ બની શકે તો તે તે પ્રાંતોના આબરૂદાર ગૃહસ્થોનું એક સબ-ડેપ્યુટેશન પોતે નીમીને કૉન્ફરન્સ વતી એક માણસને ત્હેમની સાથે ઉપદેશ કરવા મોકલે. ડૅપ્યુટેશન દ્વારાજ સારી રકમ મળી શકે. પણ તેમ થવા માટે એ જરૂરનું છે કે, ડૅપ્યુટેશનના દરેક મૅમ્બરે પ્રથમ પોતા તરફની રકમ ભરાવીને પછીજ બીજાને ભલામણ કરવી જોઇએ, કે જેથી સારી અસર થવા પામે.

રૂ. બે લાખનું ૪ાા ટકા લેખે વ્યાજ ૯૦૦૦) થાય.

બે લાખની રકમ એકઠી થવાનાં સાધનો પૈકી એક સાધન ડૅપ્યુટેશન મોકલવું તે છે; બીજું સાધન મુનિવરોના ઉપદેશથી તથા કૉન્ફરન્સના ઉપદેશકોની મુસાફરી વખતના ઉપદેશથી સારી સારી રકમો ચાલી આવે તે છે; વળી દરેક કૉન્ફરન્સના અને પ્રાન્તિક કૉન્ફરન્સના મેળાવડા વખતે સૌથી પહેલાં આ ફંડજ આગળ ધરવું અને બને તેટલી રકમ

તે ખાતે મેળવવા કોશીશ કરવી; ઘણાં ખાતાં રજુ કરવાંજ નહિ. **ઓછામાં ઓછી આ-ખાતે બે લાખની રકમ એકઠી થતાં સુધી તો કૉન્ફરન્સના મેળાવડામાં (ખાસ કારણ સિવાય) બીજું કોઇ ખાતું રજુ કરવું નહિ.** ચાર પાંચ વર્ષ સુધી નિયમિત રીતે કોન્ફરન્સ ભરવામાં આવે અને ત્યાં આ 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ' માટે આગેવાનોના મ્હોંથીજ અપીલ કરાવીને પછી સારા વક્તા પાસે ભાષણ અપાવવામાં આવે તો દરેક બેઠકમાં ૧૯-૨૦ હજારની રકમ મળી જાય. એ પ્રમાણે પણ ૪-૫ બેઠકોમાં થઇને ૫૦ હજારની રકમ ઓછામાં ઓછી મળે. બાકી દોઢ લાખ રૂપીઆ પાંચ લાખની સંખ્યા ધરાવતી, શ્રીમંત અને હમેશ ધર્મ નિમિત્તે ખર્ચ કરવાની પ્રથાવાળી કોમમાંથી અને તે પણ આબરૂદાર સદ્‌ગૃહસ્થોના ડેપ્યુટેશનની જાત મહેનતથી પણ એકઠી ન થવા પામે એ કોઈ રીતે માની શકાય નહિ. એ તો ખુલ્લું છે કે ખરી મહેનત વગર—અંતરની દાઝ વગર તો કોઇ કોમને તારી શકાશે નહિજ.

(૫) દર વર્ષે આપોઆપ ફંડ વધશે.

બે લાખ રૂપીઆની શીલીક કરી તેના વ્યાજમાંથી મળતી રકમ તથા (ધર્માદા પેટી, સુરત ભંડારફંડની આવકનો અર્ધો ભાગ, વોલંટીઅરો મારફત આવતી વાર્ષિક રકમ, દેરાસરો મારફત મળતી રકમ, ત્રણ વર્ગના સ્હાયક મેમ્બરોમાંથી થતી વાર્ષિક આવક, આ વગેરે (નિમિત્તે થતી) બીજી વાર્ષિક આવકમાંથી આખા હિંદના શ્વે. જૈનોમાં કેળવણી ફેલાવવાનું કામ ચાલશે. અને દર દસ વર્ષે ઉંચી કેળવણી લેનારાઓને અપાયલી **લોન** પાછી મળવાથી ૭૫૦૦૦) નો શીલીકમાં વધારો દર દસ વર્ષે થયાં કરશે. ઉપરાંત પરચુરણ મદદો આવ્યા કરશે તે પણ જનરલ ફંડમાં ઉમેરો કરશે અને હમણાં જે બે લાખનું વ્યાજ વપરાવાનું છે તેને બદલે ૧૦ વર્ષ પછી ત્રણ લાખનું વ્યાજ વાપરવાનું બની શકશે, તથા બીજા ૧૦ વર્ષે ચાર લાખનું વ્યાજ વાપરવાનું બની શકશે.

(૬) કેળવાયલા સ્વધર્મીઓ પ્રત્યે અપીલ.

અય સુશિક્ષિત શિરદારો! સરસ્વતી માતાના ઓ ભક્તો! તમે કહેશો કે બીજાઓ કરતાં અમે વધારે બુદ્ધિશાળી છીએ પણ એ તમારી વાત કોણ માનશે? તમારે તમારૂં કથન-તમારો હક્ક સાબીત કરી આપવો જોઇએ છે; કારણ કે સાબીતી વગર તો કાંઇ મનાય જ નહિ એ તો તમારોજ કાયદો છે. ત્યારે કહો કે કેળવાયલો કોને કહેવો? બસોનો મહિનો રળીને બંદીને મેડમ બનાવે હેને? અમણુ (અને એટલા માટે લઘુ) બધુઓની હાંસી કરે હેને? લોકો જેને નીચે નમી સલામ કરતા હોય હેને? ના, ના, ના. કેળવાયલો તે જ છે કે જેના મગજની ખીલવટ સાથે હૃદય પણ કેળવાયલું—ખીલેલું હોય. જેના હૃદયમાં સમાજને અવકાશ નથી, જેના મનમાં સમાજ તરફ પરમાત્મા જેટલો પ્રેમ નથી, તે માણસ કેળવાયલો કહેવાય જ નહિ. સમાજની મહેનતથી—'આપ-સ્નેના સિદ્ધાંતથીજ આપણે બધા જીવીએ છીએ; માટે સમાજને ઉન્નત દશાએ લાવવાને જે માણસ પોતાના સુખ અને સગવડના ભોગે પણ ઉદ્યમ કરે તેજ ખરો 'કેળવાયલો' છે. બીજાના દોષ કે અજ્ઞાનતા જોઇ શકે એટલેથી કાંઇ માણસ 'કેળવાયલો' કહેવાય નહિ; પણ તે દોષ અને તે અજ્ઞાનતા મટાડવા માટે પોતાની જાતને તકલીફમાં ઉતારવા હમેશ તૈયાર રહે એ જ ખરો 'કેળવાયલો' કહેવાય. એક-મીઠી ચીજ એક 'ગૃહસ્થ'

એકલો એકલો ખાવામાં મજાહ માનતો નથી પણ હેને ખરી મજાહ તો એ મીઠી ચીજ ઘેર લાવી સ્ત્રી-પુત્રાદિને વ્હેંચી આપે ત્યારે જ પડે છે. કેળવાયલો માણસ કેળવણીનો ખરો સ્વાદ ત્યારે જ મેળવી શકે કે જ્યારે પોતાના કુટુંબ તુલ્ય સમાજને એ કેળવણીનો રસ ચખાડે. કાં તો કેળવણી ઇચ્છતા કોઇ સાધનરહીત સ્વધર્મીને પોતાના ખર્ચે ભણાવે, અગર તો કેળવણી આપતી સંસ્થાઓમાં વગર પગારે અમુક કલાક સુધી કામ કરવાનું વ્રત લે, અગર તો કેળવણીના ફેલાવા માટે થતાં ફંડોમાં પોતાનો અમુક મહિનાઓનો પગાર કે વકીલાતની આવક કે ડાક્ટરી કે બીજા ધંધાની અમુક માસની આવક અર્પણ કરી દઇ પોતાની સહાનુભૂતિ સાબીત કરી આપે **એજ માણસ ખરો કેળવાયલો** અને બીજાઓ કરતાં આગળ વધેલો માનવંતો પુરૂષ છે.

સૂર્યની પધરામણીનું ચિન્હ પ્રકાશ છે, રાજાની પધરામણીનું ચિન્હ છડીદારનો પોકાર છે, તેમ વિદ્યાની હાજરીનું પ્રથમ ચિન્હ 'એકનું અનેકતામાં ખોવાઇ જવું'-'સર્વમય થઇ જવું'-સર્વના હિત માટેના યજ્ઞમાં પોતાના એકનાં સુખ-સગવડોની આહૂતિ આપવી' એ છે. જેટલે અંશે એકનાં સુખ-સગવડોની આહૂતિ આપવાની હિંમત બતાવી શકાય, તેટલે અંશે તે માણસ 'કેળવાયલો' કહી શકાય. સંસ્કારી આત્માઓ બધાં પ્રાણીમાત્ર સાથે એકતા અનુભવે છે અને તેઓ પોતાના સર્વ સ્થૂલ તેમ જ માનસિક સુખોના ભોગે પણ પરહિત સાધવા દોડે છે. સર્વજ્ઞ-પિતા મહાવીર દેવે એમ જ કર્યું હતું. એમના જેવા તીર્થંકરોની તો વાત જ શી કરવી પણ બુદ્ધ જેવા મહાત્માએ પરહિત માટે કેટલે અંશે આત્મભોગ આપ્યો છે તે જરા એક ચિત્તે સાંભળો. 'રખેને પોતાનો એકનો એક પુત્ર કોઇ વૈરાગ્યજનક બનાવ કે દેખાવ જોઈ સંસારથી ઉદાસ બને એ ડરથી રાજપુત્ર બુદ્ધના પિતાએ હેમને સઘળી જાતના રાજવૈભવથી ભરપુર મહેલમાં પસંદ કરાયલી યુવાન પત્ની સાથે રાખીને અહોનિશ રાગરંગમાં રોકવાની ગોઠવણ કરી હતી; તે છતાં તે પુરા ભણતરવાળા યુવાનના હૃદયને કીલ્લા બહારનાં દુઃખો સ્પર્શ્યાં, વીંધવા લાગ્યાં અને કોતરવા લાગ્યાં. દુનિયાનાં દુઃખોનું સ્મરણ થતાં એને એટલું બધું દુઃખ થયું કે દુનીઆનાં દુઃખોનું મૂળ કારણ શોધી કહાડવા અને તે કારણ નિર્મૂળ કરવા તેણે નિશ્ચય કર્યો અને તે નિશ્ચય પાર પાડવાને તે જ વખતે મધ્ય રાત્રિએ-પોતાની અતિ મનહર યુવાન પ્રિયતમાને છોડી. રાજ વૈભવને તિલાંજલી આપી ચાલી નીકળ્યો. તે વખતના તેના શબ્દો કૃપા કરી લક્ષપૂર્વક સાંભળો:—

મ્હોં ન છૂપાવશો.

આંખ આડા કાન ન કરશો.

આ લેખ દરેક મિત્રને વંચાવો-દરેક જૈનને સંભળાવો. સંઘ વચ્ચે મ્હોટે અવાજે વાંચી બતાવો.

याद राखजो के ' धर्म ' ने अने ' देश ' ने उंचा लाववा माटे ' स्वधर्मी ' ने अने ' स्वदेशी ' ने प्रथम आबाद करवा जोइशे.

યાદ રાખજો કે, વિદ્યાના પ્રચાર વગર જૈનો કદી આબાદ કે પવિત્ર થઇ શકવાના નથી.

યાદ રાખજો કે, [હોસ્ટેલ] ફંડ સિવાય જૈનો પ્રતિદિન પાયમાલ જ થતા જવાના છે.

याद राखजो के, खुशामतथी प्रसन्न थाय एवो कोइ देव जैन शास्त्रमां छेज नहि.

याद राखजो के, 'जनसेवा एज 'जिनसेवा' छे.

યાદ રાખજો કે અજ્ઞાનીઓની જોખમદારી જ્ઞાન વાળાઓને શિરે જ છે.

आपो अने बीजाओ पासथी अपावो.
धर्मने उंचो लाववा माटे साधर्मीने आबाद करो.

યાદ રાખજો કે, જેઓ બીજાને માટે કાલાવાલા કરવા નવરા નથી ત્હેમના પોતાના દુઃખ વખત કોઈ જાતનો દિલાસો આપવા કુદરત નવરી નથી.

ધર્મની કિંમત 'માન્યતા'ઓથી નહિ પણ 'વર્તણુક'થી અંકાય છે.

માનપત્રો-હોદ્દા-ચાંદો અને ઢોંગોમાં દેવતા મૂકો.

લોકસેવાનું માનપત્ર સૌથી મ્હોટું છે.

आवो, आवो, आजे त्हमारी केळवणीनुं सार्थक करवानुं छे,
ત્હમે અમારા સરદાર છો-ત્હમેજ અમારા અલંકાર છો-
ત્હમે તો અમારા ન્હાના સરખા ગુરૂ છો.

करो विहार गामोगाम—फरो घेरोघेर—भरो 'विद्योतेजक फंड'नी तीजोरी अने वरो अमरकीर्ति !

पछी आखी दुनाआ अने देवो त्हमारा गुणनी गीता गाशे.

ટુંક સારઃ—(૧) ત્હમારી બે ચાર માસની આવક આ ફંડમાં મોકલી આપો. (૨) ત્હમારા સ્નેહીઓ જ્યહાં જ્યહાં વસતા હોય ત્હેમને અરજ કરો કે આ ફંડને યથાશક્તિ સારી મદદ કરે. (૩) ત્હમારા ઘેર અને ત્હમારા ગામના અને તેટલા જૈન ઘરોમાં 'વિદ્યાત્તેજક ફંડ પેટી' રખાવો. (૪) ત્હમારા ગામના દેરાસરમાં ટીપ થાય ત્હેમાં બીજાં ખાતાંઓ સાથે વિદ્યાત્તેજક ફંડનું એક ખાતું ઉમેરાવવાની તજવીજ કરો (૫) પર્યુષણપર્વમાં-શારદાપૂજન વખતે-કોઇ સારા ઉત્સવ પ્રસંગે, કોઇ ગૃહસ્થના ઘેર શુભ પ્રસંગ હોય તે વખતે જૈનોને ઉપદેશ કરી બને તેટલી રકમ આ ફંડમાં મોકલાવવા કોશીશ કરો. (૬) ચાર આના (સુકૃતભંડાર) ફંડ નિયમિત રીતે ભરો અને ત્હમારા ગામના સઘળા જૈનોમાંથી તે ફંડ ઉઘરાવવા યુવાનોનો એક 'વોલંટીઅર વર્ગ' ઉભો કરો. (૭) ત્હમારા ગામમાં મુનિમહારાજ પધારે ત્હેમને જૈન સંઘની દયાજનક સ્થિતિનો હેવાલ સંભળાવી, ફાલતુ ખર્ચો અને ધામધુમોનાં ખર્ચોને બદલે વિદ્યોત્તેજકફંડમાંજ સખાવત કરવાનો ઉપદેશ જૈનોને તે મુનિરાજ આપે એવી અરજ કરો. (૮) દર વર્ષે ૫૦-૨૫-૧૦ એ ત્રણમાંની એક રકમ આપનારા 'સાહાયક' બનો અને ગામમાંથી બીજાઓને બનાવવા કોશીશ કરો. (૯) કોન્ફરન્સના મેળાવડામાં હાજરી આપો તો તે વખતે હાજર થયેલા ગૃહસ્થોના ઉતારે જઇ, 'વિદ્યોત્તેજકફંડની વાત ત્હેમને ગળે ઉતારી ત્હેમની દયા ઉશ્કેરો અને નાણાં મેળવો. (૧૦) કોન્ફરન્સનો ઉપદેશક ત્હમારા ગામમાં આ કામ માટે પ્રયાસ કરવા આવે તો ત્હેને બનતી સવડ અને સલાહ આપો અને ત્હેની સાથે જઇ બીજાઓને યાચો.

(૭) શ્રીમંતો તથા સામાન્ય વ્યાપારીઓને અરજ.

વ્યાપારીઓ, ગૃહસ્થો ! ત્હમે સમાજના 'પેટ' રૂપ છો પેટમાં પડેલું અન્ન કાંઇ પેટના જ ભોગવવામાં આવતું નથી, પણ લોહી બની આખા શરીરમાં જાય છે. તેમ ત્હમારૂં જે દ્રવ્ય છે તે સમાજ રૂપી શરીરના પોષણ અર્થે ત્હમને કુદરતે સાચવવા સોંપ્યું છે. ત્હમારે તે દ્રવ્ય રૂપી અન્નનું શક્તિ રૂપી લોહી બનાવી તે શક્તિ સમાજ રૂપ શરીરને વહેંચી આપવી જોઇએ છે. ત્હમને જાત અનુભવથી માલમ હશેજ કે આજકાલ ખર્ચ વધી પડયાં છે અને આવકનાં સાધન છેકજ ઘટી ગયાં છે.

દરેક વ્યાપારમાં-નોકરીઓમાં-તમામમાં હરીફાઇ વધી પડી છે. યુરોપીઅનોએ વ્યાપાર એક હાથ કરવા માંડયો છે. આપણા દેશમાં ન્હાનાં ન્હાનાં ગામડાઓમાં પણ તે લોકો પહોંચી વળ્યા છે અને જથ્થાબંધ માલ ખરીદી વ્યાપારમાં કે નોકરીની બાબતમાં એક ગામ કે એક પ્રાંતના મનુષ્યોથી હરીફાઇ કરવાની નથી, પણ આખી દુનીઆના માણસો આપણાથી હરીફાઇમાં આવતા હોવાથી, જો આપણે એવા જબરા હોઇએ કે સર્વથી

હરીફાઇમાં વ્હડીઆતા ઠરીએ તોજ પેટપૂર રોટલો પામી શકીએ; નહિતો ભૂખ્યા મરવાનું છે. ત્હારે હવે વિચાર કરો કે, આપણાં બાળકોને હરીફાઇ તો આખી દુનીઆં સાથે કરવાની છે અને કેળવણી તો એક ગામડામાં મળતી હોય તેટલીજ લઇને અપાસરામાં બેસી જવું છે, ત્હારે **તેવી** અને **તેટલી** કેળવણીથી અને **તેટલી** બુદ્ધિથી આપણું પેટ કેમ કરી ભરાવાનું હતું? જૂઠ, છળકપટ, કન્યાવિક્રય, ચર્મદલાલી, ધર્માદાનું દ્રવ્ય હોઇઆં કરવું એ સઘળા આજકાલ જોવામાં આવતા દુર્ગુણો માત્ર **હરીફાઈમાં જીતવાની શક્તિને અભાવે અને બહોળાં ખર્ચો ફરજ્યાત હોવાના પરિણામે** જ ઉદ્ભવ્યાં છે. ઘરમાં પૈસો હોય નહિ, અને પૂર્વજોનું નામ સાચવવા ખાતર મ્હોટા વરા કરવા પડે અગર માની લીધેના ગુરૂના માનમાં મ્હોટી ધામધુમો પાછળ ખર્ચ કરવા પડે, તેવા માણસોને પોતાના ઘેર જમા રખાયલી ધર્માદાની રકમો હોઇઆં કરવાની ઇચ્છા થાય એમાં આશ્ચર્ય શું? માટે નીતિનાં ભાષણો આપવાથી, ધર્મના તત્વજ્ઞાનનું વ્યાખ્યાન આપવાથી કે સુધારાના સવાલો પર ભાર મૂકવાથી—માત્ર એવી ખાલી વાતોથી જ કાંઇ જનસમાજ નીતિવાન બની શકવાની આશા રાખશો નહિ. માર્ગાનુસારીનો પ્રથમ કાનુન એ છે કે '**ન્યાયસંપન્ન દ્રવ્ય**' **મેળવવું**; એ એક કાનુનમાં—

(૧) ન્યાય-અન્યાય સમજવાની-વિચારવાની શક્તિ,

(૨) દ્રવ્ય મેળવવાના રસ્તા-ધંધા કે નોકરી-કરવાની આવડત,

(૩) ધંધા કે નોકરીમાં હરીફાઇ વચ્ચે આગળ રસ્તો કરવાની ધીરજ અને મનોબળ.

આ ત્રણ તત્વોનો સમાવેશ થાય છે. જેનામાં તે નથી તે શુદ્ધ 'શ્રાવક' બની શકે જ નહિ. 'શ્રાવક' કોણ? પરમાત્માનાં વચનો (લખાયેલાં, પ્રેરાયલાં કે બોલાયલાં) શ્રવણ કરે અને તેથી પરમાર્થ માટે જ પોતાનું જીવન છે એવો ખ્યાલ પૂરેપૂરો પામે એવો પુરૂષ. શ્રાવકો કોણ? દુનીઆના 'સ્વયંસેવકો'—જગતના 'વોલંટીઅરો'—પ્રાણી સર્વના સહોદરો-વિશાળ પેટવાળા સાગરો. શ્રાવકો કોણ? ઘર બાળીને તીર્થ કરે તેઓ (તીર્થ એટલે તારે એવું કામ, જગતનો ઉદ્ધાર કરે એવું કામ—બળ બુદ્ધિ કે સુખ કોઇને જેનાથી મળે તેવું કામ). શ્રાવકો કોણ? દુઃખની બુમ સાંભળી મોંમાંનો કોળીઓ પણ પાછો ફેંકી દે તે. શ્રાવકો કોણ? દરરોજ બાર ભાવનાઓમાં એકવાર ડુબકી મારે જ અને એ દ્વારા આખા **વિશ્વથી** એકતા અનુભવે તે. શ્રાવકો કોણ? પ્રાતઃકાળમાં સુસ્તીને ફેંકી દઇ એ શ્રેષ્ટ મુહુર્તમાં સામાયિક-સમાધિ ધરીને પરમાત્માની શક્તિનો ઝરો પોતામાં ઉતારી લે અને એ શક્તિ વડે આખો દિવસ ઉદ્યમ કરે અને એ ઉદ્યમમાં કાંઇ દોષ થઇ ગયો હોય તો સાંજે 'પ્રતિક્રમણ' વડે દોષોનું સ્મરણ કરી પશ્ચાત્તાપ કરી લે તે. આમ **'શ્રાવકપણું' એ પવિત્ર જીવન છે, વ્યવહારૂ ધર્મ છે.** અને અમને ખાસ કરીને આ જમાનામાં તો એવો વ્યવહાર ધર્મ જ જોઇએ છે; હરીફાઇના આ જમાનામાં-ઓછી તાકાદ અને ઓછી પુન્યાઇવાળા આ જમાનામાં-આપણે ધર્મનું તદન વ્યવહારૂ-પ્રેક્ટીકલ સ્વરૂપ જ જોઇએ છે, કે જે આપણું વર્તન શુદ્ધ કરે અને જે આપણને પવિત્ર ઉદ્યોગ કરવા માટે જોઇતો વખત, પૈસો અને શરીરબળ મેળવતાં અટકાવે નહિ, પણ ઉલટું આપણું તે સઘળી દિશાનું બળ વધારે. જે વખતે આપણી પાસે પૈસો અને શરીરબળ તથા ફુરસદ ત્રણે પુષ્કળ હતાં તે વખતે ધામધુમો પાછળ જે ખર્ચ કરાતાં તે પાલવતાં

આજે તો આપણે મરી રહ્યા છીએ; શરીરની કમજોરીમાં, પૈસાની કમજોરીમાં, બુદ્ધિની કમજોરીમાં; સ્વતંત્રતાની કમજોરીમાં આપણે સડીએ છીએ, તેવા વખતે જેઓ પાસે એમાંનું થોડું પણ 'જોર' રહેવા પામ્યું હોય ત્હેમણે વ્યવહારૂ રસ્તે જ ત્હેનો ઉપયોગ કરવો જોઇએ. ભાઇઓ ! ત્હમારાં જૈન બાળકો જમાનાની હરીફાઇમાં ઉતરી પ્રામાણિક રીતે દ્રવ્ય સાધન કરી શકે એવું જ્ઞાન ત્હેમને આપવામાં ત્હમારા ખજાનાનો અને ચાલુ આમદાનીનો બને તેટલો ભાગ આપો અને ધર્મનું પહેલું પગથીઉં જે 'માર્ગાનુસારીપણું' અને ત્હેનો પહેલો પાયો જે 'ન્યાયોપાર્જિત વૈભવ' તે મેળવવા લાયક તેઓને બનાવો. વિદ્યોત્તેજક યોજના એજ માટે છે, માટે જેટલે જેટલે રસ્તે અને જેટલા જેટલા પ્રમાણમાં ત્હમારાથી બની શકે તે રસ્તે અને તે પ્રમાણમાં તે યોજનાને મજબૂત કરી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સાધવાનો લાભ લ્યો.

જે કાંઇ આપશો તે ત્હમારા જ કાકા—મામા—ભાઈ—ભત્રીજાને અને સૌથી મ્હોટી સગાઇ ધરાવતા સાધર્મી ભાઇને કામ લાગશે. માટે ત્હમે શ્રીમંત હો તો પાંચ-પચીસ હજાર આપો, મધ્યમ હો તો બસો-પાંચસો આપો, ગરીબ હો તો ૨૫-૫૦ આપો.

આપો અને બીજાઓ પાસે અપાવો.

ધર્મને ઉંચો લાવવા માટે સાધર્મીને આબાદ કરો.

સાધર્મીને આબાદ કરવા માટે જ આ ફંડ છે માટે ત્હેમાં તણાઇ-ખેંચાઇને પણ પૈસા આપો.

आपो, आपो, आपो ज आपो.

ત્હમારા આત્મહિત માટે આપો, ત્હમારા ધર્મ માટે આપો, ત્હમારા સાધર્મી માટે આપો, ત્હમારા દેશ માટે આપો, ત્હમારા અરજદારની દયા ખાતર આપો.

કેમ નહિ જ સાંભળો કે ?

યાદ રાખજો કે, જેઓ દયાના કાલાવાલા સાંભળતા નથી ત્હેમને પોતાના દુઃખ વખતે કોઇ પણ જાતનો દીલાસો આપવા કુદરત નવરી નથી.

યાદ રાખજો કે, છતી શક્તિએ 'નકારો' બોલનારને ભોગાન્તરાયી કર્મ બંધાય છે, જેથી કોઈ ભવમાં ત્હેને સુખભોગ મળી જ શકતા નથી.

ત્હમે ભણી ન શક્યા હો તો હજીએ પસ્તાઓ અને ત્હમારા
સ્વધર્મીને ભણાવીને ખુશ થાઓ.

ત્હમે જો 'સ્વધર્મ'ના ઉદય માટે ઉદારતા ન બતાવી શકો તો આખા
આખા 'દેશ' માટે તો ઉદારતા શું બતાવી શકો? અને જૈન ધર્મ
તો આખા 'વિશ્વ'ના બંધુ થવાને ફરમાવે છે; તો પછી ત્હમને
'જૈન' કોણ કહેશે?

'દાન' ગુણ વગરના શખ્સને 'જૈન' કહેવાને વીર ભગવાને ના કહી છે;
અને હું કહું છું કે, દાન ગુણ વગર 'ધર્મી' તરીકે ડોળ કરનારને
'ધૂર્ત્ત' કહેવા જોઈએ.

जैनोने भणावो–बुद्धिवान करो–शक्तिवान करो; पछी
तेओ त्हमारा धर्मने शक्तिवान बनावशे.

जुवानीआने प्रथम 'आपो'; अने त्यार पछी ज
त्हेमनी पासेथी काम 'ल्यो'.

મદદ આપશો તો જુવાનીઆ ત્હમારો ધર્મ જાળવી રાખશે (અને ત્હમે
કાંઈ હજાર વર્ષ ધર્મ જાળવવા માટે જીવવાના નથી!); નહિ તો કહેશે
કે જે ધર્મ મ્હોટી મ્હોટી વાતો કરતો હતો તે ધર્મને સેંકડો વર્ષથી
પાળતા આવનારા લોકો પોતાનાં છોકરાંને માટે પણ થોડા
રૂપીઆ અળખામણા ન કરી શક્યા તો એવું જ ચારિત્ર્ય
શિખવતા ધર્મમાં રહેવાથી શું ગુણો આપણામાં
આવવાના હતા? કારણ કે—

ધર્મની કિંમત 'માન્યતા'ઓથી નહિ પણ
'વર્તણુક'થી જ અંકાય છે.

थोडा वखतने माटे फालतु खर्चो ओछा करो,

थोडा वखतने माटे मान अने वाहवाह, धूमधाम अने खटपट अर्थे थतां
खर्चो मोकुफ राखो.

वीजा खर्च मोकूफ राखी 'विद्योत्तेजक फंड'ने पुष्ट करो.

તમારી લક્ષ્મી કાયમ રહેશે—એકના એકવીશ થશે,
તમને સ્વર્ગ મળશે.

તમારા ભગવાનની કૃપા મળશે.

તમારાં ભોગાંતરાયી કર્મ નાશ પામશે.

ટુંક સારઃ—(૧) તમારી મુડીનો અમુક ભાગ એક વખતને માટે આ ફંડમાં આપો. (૨) તમારા પીછાનવાળાને એ બાબતની ભલામણ કરો. (૩) તમારા ઘેર અને તમારા ગામનાં બને તેટલા જૈન ઘરોમાં "વિદ્યોત્તેજક ફંડ પેટી" રખાવો. (૪) તમારા ગામના દેરાસરોની ટીપમાં આ ફંડનું ખાતું ઉમેરાવો. (૫) પર્યુષણ પર્વમાં-શારદા પૂજન વખતે-કોઇ સારા ઉત્સવ વખતે—વ્યવહારમાં આવતા શુભ પ્રસંગે આ ફંડમાં અમુક રકમ રાજીખુશીથી મોકલો. (૬) દરવરસે ચાર આના (સુકૃત ભંડાર) ફંડને અથવા એકી વખતે રૂ. ૧૦ આપો. (૭) રૂ. ૫૦-૨૫-૧૦ એ ત્રણમાંથી એક રકમ દરવરસે આપનારા 'સહાયક મેમ્બર' બનો.

(૮) સાધુ મહાત્માઓને અપીલ.

પૂજ્યપાદ તરણતારણ મહાત્માઓ! આપને-છકાય જીવના 'રક્ષકો'ને અમો પામર સંસારીઓ સલાહ કે શિખામણ આપવાને લાયક નથી જ; માત્ર અમારી કફોડી હાલતને લીધે આપને **નમ્ર વિનંતિના** રૂપમાં પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે; **દેશકાલ અને અમારી સ્થિતિનો ખ્યાલ એક ચિત્તથી કરી જોવા કૃપા કરો** અને પછી જો અમારામાં કેળવણી વધારવાની જરૂર આપને લાગતી હોય તો જ્યહાં જ્યહાં આપ વિહાર કરો, આપનાં પવિત્ર પગલાં જ્યહાં જ્યહાં થાય ત્યહાં ત્યહાં શ્રીમંતોને, સંઘપતિઓને, યુવાનોને આ 'કેળવણી ફંડ'ની અગત્ય અને ઉપયોગિતા સમજાવવા કૃપા કરશો અને એ ફંડને બનતી મદદ કરવાની તેમને ભલામણ કરશો. મુનિવર્ગ પૈકીના કોઇના માનમાં જ્યહારે મ્હોટાં ખર્ચો અને ધામધુમો થવાની વાત આપના જાણવામાં આવે ત્યહારે ત્યહારે શ્રાવકોને સમજાવવા કૃપા કરશો કે **હમણાં એ વખત નથી,** નાગા શરીર ઉપર દાગીના પહેરવા જેવી ભૂલ આપણે કરવી જોઇતી નથી. પણ **ચાર તીર્થ** પૈકીના **શ્રાવક વર્ગને** જીવતા રાખવા માટે હાલ તો કમર કસવાની છે અને એમ કરવાનો શ્રેષ્ટ રસ્તો વિદ્યાપ્રચાર છે, કે જેથી બુદ્ધિ ખીલવા પામે, ઉદરપોષણનાં સાધન મળે અને ઉચ્ચ ધાર્મિક જ્ઞાન સમજવાની સુગમતા થાય.

ગુરૂદેવો! અમારૂં સુખ સાધી આપો,
તો જ તમારો મોક્ષ સધાશે.

અમ ડૂબ્યે તમ ડૂબવાના જ.

અમે અજ્ઞાન રહી અંધશ્રદ્ધાળુ બનવાથી ધર્મ અને
ધર્મીઓ બન્ને પાયમાલ થશે.

અમે વિદ્વાન અને ટેકી. મજબૂત છતાં દયાળુ. શ્રીમાન
અને તે સાથે સખાવતે બહાદૂર, થઇશું તો
ત્હમારી ભક્તિ ઘણી સારી બજાવી
શકીશું અને ધર્મને પણ
દીપાવી શકીશું.

पोतपोतानी कीर्त्ति अर्थे थतां खर्चो बंध करावो.

ना, दादा, ना; तेथी त्हमे राजी न थशो.

कीर्त्ति करावो वीर पिताना नामनी अने शासननी.

कीर्त्ति करनारा श्रावकोने उद्यमी, प्रामाणिक अने विद्वान बनावो.

पहेल करे ते परमेश्वर तुल्य छे.

मान मूके ते महावीर समान छे.

ટુંકસાર:—(૧) વિદ્વાનો પ્રત્યે તથા (૨) ગૃહસ્થો પ્રત્યે કરાયલી અપીલમાં સૂચવેલા રસ્તાઓને અમલમાં મૂકવા દરેક સ્થળે તથા વિહાર વખતે બનતી કોશીશ કરવા કૃપાવંત થશોજી.

(૯) શ્રાવિકા બ્હેનોને અપીલ.

બ્હેનો! અમે પુરૂષોએ ત્હમને સ્ત્રી વર્ગને હમેશ દગો જ દીધો છે; ત્હમને અજાણ
રાખી દાસી માફક કામ લેવાનો જ સ્વાર્થ સાધ્યો છે.
વળી અમારા પુત્રોને અજ્ઞાન રાખી
તેમની સાથે ત્હમને પરણાવી દુઃખી કરતા આવ્યા છીએ.

માટે બ્હેનો! ત્હમારી ભવિષ્યની પુત્રીઓને સારા ઉદાર, કેળવાયલા અને
ધર્મપ્રેમી પતિ મળે એવી ત્હમારી ઇચ્છા હોય તો ત્હમારા પતિને
આગ્રહ કરો કે, 'જૈન વિદ્યોત્તેજક ફંડ'ને મદદ આપે.

હ્મારી પાસે ખાનગી મુડી હોય તો હ્મેમાંથી કાંઇક મોકલશો તો તે વાત જાણી પુરૂષ વર્ગને લાગશે કે, પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધારે પરોપકારી છે !

એથી પુરૂષો પણ હ્મારો દાખલો લઇ ઉદાર બનશે.

પાળે એનો ધર્મ છે.

ધર્મ ' બોલવા 'માં નથી, પણ ' કરવા 'માં છે.

ધર્મનું પહેલું પગથીયું વીર ભગવાને 'દાન' બતાવ્યું છે.

ટુંક સારઃ—(૧) દરરોજ કાંઇ નહિ ને કાંઇ રકમ ' વિદ્યોત્તેજક ફંડ પેટી ' માં નાંખવાનો રીવાજ રાખો. (૨) હ્મારા પતિ યા પુત્ર યા પિતાને અરજ કરો કે આ ફંડમાં સારી રકમ ભરે. (૩) દીવાળી-પર્યુષણ વગેરે ધાર્મિક પર્વોમાં અને લૌકિક ટાણામાં આ ફંડને મદદ મોકલવાનું યાદ કરશો.

(૧૦) કૉન્ફરન્સના ઉપદેશકોને અપીલ.

યુવાન ઉપદેશકો ! હ્મને સ્વધર્મ અને સ્વદેશની સેવા બજાવવાની **અદ્વિતીય તક** હાથ લાગી છે એમ **બરાબર સમજો.** પોતાના ખર્ચે મુસાફરી કરવાનું, ધંધોપાણી ગુમાવીને ઉપદેશ આપવા ફરવાનું સંસારીથી ભાગ્યે જ બની શકે; પણ **હ્મને** તો એ બાબતની સગવડ કૉન્ફરન્સ તરફથી કરી આપવામાં આવી છે; એટલે કે મુસાફરી **ખર્ચ** અને કુટુંબનિર્વાહ બન્ને બાબતની **ચિંતાથી મુક્ત રહીને** હ્મારે કામ કરવાનું છે. તેથી જો હ્મે **બુદ્ધિપૂર્વક** અને **ખંતપૂર્વક** કામ કરો તો આ મિશન ઘણુંજ ફતેહમંદ ઉતરે એમાં કાંઇ શક નથી. હ્મારે **લોકસ્વભાવ** ઉપર પ્રથમ ધ્યાન આપવાનું છે. **કયા દેશ** અને **કેવા માણસ** સાથે કામ પાડો છો એ બરાબર સમજીને જ વાત કહાડવી જોઇએ. કેળવાયલા જૈનોને ' વિદ્યોત્તેજક ફંડ 'ની અપીલ કેવા રૂપમાં કરવી, વ્યાપારી વર્ગને કેવા રૂપમાં કરવી, સાધુવર્ગને તે સંબંધી અરજ **કેવા રૂપમાં** કરવી આ બાબતનો હ્મારે અભ્યાસ કરવો જોઇએ, કે જેથી હ્મારી મહેનત સફળ જ થાય. જે જે ગામોમાં ફરો તે તે ગામના બે ઉત્સાહી યુવાનોને અને આગેવાનોને પ્રથમ શોધી કહાડો અને કોઇની સલાહનો તો કોઇની જાતમહેનતનો લાભ લેવા ચુકતા ના. **સ્થાનિક ખટપટોમાં વચ્ચે પડતા જ ના.** જ્યહાં જ્યહાં સાધુમુનિરાજનાં દર્શન પામો ત્યહાં ત્યહાં હ્મેમને આ વિષય ઠસાવવા પુરતી કાળજી રાખો; કારણકે ૧ સાધુ ૧૦૦ **ગૃહસ્થ કરતાં વધારે સંગીન કામ બજાવી શકે.** દરેક ગામમાં 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ' માટે ઉત્સાહી વૉલંટીઅર ઓછામાં ઓછા ૧-૨ પણ જરૂર ઉભા કરો અને ફૉર્મ ઉપર હ્મેમની

સહી લઇ કૉન્ફરન્સ ઑફિસને મોકલી આપો. જેટલે જેટલે રસ્તે આ ફંડને પુષ્ટિ મળી શકે તેમ છે તે બધા રસ્તા આ લેખમાંથી વાંચી દરેક રસ્તે પ્રયાસ કરો. જ્યહાં કોઈ મ્હોટી રકમ મળવાની આશા જેવું હોય ત્યહાં ડેપ્યુટેશને જવું વધારે હિતકર છે, માટે કૉ. ઑફિસને એવી ખબર લખી મોકલો. **મુસાફરીમાં કાયર ન થશો.** ઉગ્રવિહાર કરો. 'તપ'નો આવો સારો પ્રસંગ ફરી કદી નહિ મળે. કોમના ઉદ્ધારમાં ફાળો આપવાને ત્હમે એક જૈન તરીકે તેમજ પબ્લીકના પગારદાર તરીકે એમ બેવડા બંધાયલા છો તે પ્રતિક્ષણ યાદ રાખશો. કૉન્ફરન્સના પ્રાન્તિક સેક્રેટરીઓને મળીને ત્હેમને ત્હમારાં કામો જણાવી ઉત્સાહ પ્રેરજો અને તેઓ પ્રમાદી હોય તો ત્હેમના હૃદયને અપીલ કરજો કે, ક્રોડો રૂપીઆની કિંમતનું માન લઇ કોડી જેટલું પણ કામ બજાવવામાં તેઓ ગફલત કરશે તો મ્હોટા દેવાદાર થઇ જશે. કર્ત્તવ્ય, સેવાબુદ્ધિ, ધાર્મિક ક્રિયાઓનું વ્યવહાર સ્વરૂપ, અને આજનો જમાનો: આટલા વિષયો ઉપર જેમ બને તેમ વધારે મુદ્દા એકઠા કરી રાખજો, કે જેથી સમાજને અસર કરવાનું ત્હમારાથી બની શકે. બોલવું એ કાંઈ ભસવું નથી. **શાસનનાયક** ત્હમને સમાજસેવાના કામમાં જોઇતું બળ, બુદ્ધિ અને ઉત્સાહ પ્રેરે એજ અંતીમ પ્રાર્થના !

उपसंहार:–जैन पब्लीकने खुल्लो पत्र.

दिगंबर, श्वेताम्बर मूर्त्तिपूजक तथा श्वेताम्बर स्थानकवाशी: त्रणे जैन संप्रदायना पूज्य महात्माओ तथा श्रावकवर्यो! उपरनो लेख एक नम्र सूचना तरीके आपनी समक्ष मूकायो छे आ लखनार इच्छेछे के त्रणे संप्रदाय साथे मळीने ए हीलचाल उपाडी ले; परंतु त्हेने एवो संभव हमणांने माटे नहि देखावाथी एवी सलाह आपवाना ठराव उपर आववुं पडयुं छे के त्रणे फीरकाए प्रथम आवी योजनाओ अलायदी करवी, पछी समय समयनुं काम करी लेशे. कॉन्फरन्सो केळवणी अने अध्यात्मप्रचारक मंडळनुं रुप पकडे ए घणुं ज इच्छवा योग्य छे.

महानुभावो! आ लेख लक्षपूर्वक वांची त्हेमां सूचवेली योजना पर गंभीर विचार चलावी मित्रोमां चर्चा करी, योग्य लागे तेवा सुधारा–वधारा आ पत्रना अधिपति महाशय उपर लखी मोकलशो, के जेथी योजना परिपूर्ण यनवा पामे, अने तेम थयेथी कॉन्फरन्स ऑफिस ते योजना पोता तरफथी सत्तावार रीते जाहेर करी त्हेनी हजारो प्रतो गुजराती, हिंदी अने मराठी भाषामां आखा हिंदमां फेलाये.

श्री शासननायक देव समग्र जैन समाजने प्रगतिना पथ उपर मुके अने ए समाज घडे विश्वनी सेवा बजावाय, एवी तीव्र भावना साथे—

हुं छुं

त्हमो सर्वनो लघु बंधु अने नम्र सेवक

'वीरतनय.'

A RISING INSTITUTION OF RAJKOT.

રાજકોટની એક આશા આપનારી સંસ્થા

[લખનારઃ—એક જૈન.]

રાજકોટ એ કાઠિયાવાડનું મધ્ય સ્થળ છે અને તે બ્રીટીશ સરકારના એજન્ટનું મુખ્ય ધામ તેમજ રાજકોટના ઠાકોર સાહેબની રાજધાનીનું મથક હોવાથી ઘણું રળીયામણું છે. આ શેહેર ગયા દાહેકામાં એટલે કે હમણાના રાજકર્તા ઠાકોર સાહેબ શ્રી લાખાજીરાજના અમલમાં ઘણું વધ્યું છે અને તે વૃદ્ધિ લગભગ દરેક દિશામાં થઈ છે. આપણે એ અનેક પ્રકારની વૃદ્ધિમાંની એક સાથેજ અત્યારે વધારે લાગે વળગે છે અને તે વિદ્યાને લગતી છે. રાજકોટ એક બીજા વર્ગનું અને રાજદ્વારી નજરે કાઠીયાવાડનાં બીજાં શેહેરો કરતાં ઉત્તરતું ગણાતું હોવા છતાં તેમાં રાજકુમારો માટેની એક નમુનેદાર કૉલેજ, બે હાઇસ્કુલો, એક મિડલ સ્કુલ, એક મેલ ટ્રેનીંગ કૉલેજ, બે ફીમેલ ટ્રેનીંગ કૉલેજ અને સંખ્યાબંધ પ્રાથમિક શાળાઓ ધરાવે છે. વિદ્યા પ્રાપ્તિ માટે આવાં સંખ્યાબંધ અને તે પણ ઉત્તમ ખાતાંઓનાં અસ્તિત્વને લીધે કાઠિયાવાડના લગભગ દરેક ભાગમાંથી વિદ્યાર્થીઓનું ખેંચાણ આ શહેરમાં થાય છે અને તેઓ હમણાં સુધીમાં તો પોતાની સગવડો પોતેજ કરી લેતા. અને જેઓ તેમ કરવા અશક્ત હતા તેઓને લાચારીથી પોતાની ઉમેદો દાબી દેવી પડતી હતી. પણ જાગૃતિના જમાનાએ હાલમાં તેમની દયા ખાધી છે અને જેમ સંખ્યાબંધ શાળાઓ તેમ પાંચ ગુરૂકુળો, બોર્ડીંગ હાઉસો પણ સ્થાપન થયાં છે. દશા શ્રીમાળી અને જૈનો માટેનું એક, નાગરો માટેનું એક, લોહાણાઓ માટેનું, ગરાસીયા માટેનું અને સોરઠીયા વણીકો માટેનું એક એવાં પાંચ બોર્ડીંગ હાઉસો તે આ વધતાં જતાં શહેરની સૌથી અગત્યની અને ભવિષ્યને માટે મોટી આશા આપનારી સંસ્થાઓ મને લાગે છે. એ પાંચેમાં લોહાણાઓ માટે મુંબઇના શેઠ ખીમજી દયાળે બંધાવેલું ભવ્ય બોર્ડીંગ હાઉસ સૌથી શોભાયમાન છે. સોરઠીઆ વણિકો માટે પણ મુંબઇ વાળાજ શેઠ અમરચંદ માધવજીએ સાઠ હજાર રૂપ્યાની બક્ષીસ આપી છે. ગરાસીયા માટેનું કીંગ જૉર્જ હોસ્ટેલ રાજકોટના નામદાર ઠાકોરશ્રીની મદદથી નભે છે. નાગરો માટેનું દીવાન અનંતજી બોર્ડીંગ હાઉસ પણ પાકા પાયા ઉપર છે; જ્યારે **જૈનો માટેનું બોર્ડીંગ હાઉસ તદન કાચા પાયા ઉપર રચાયલું** છે એમ ખેદ સાથે જણાવવું પડે છે. અને તે છતાં તે સંસ્થા પાંચેમાં સૌથી વધુ અગત્યની અને આશા આપનારી છે. અગત્યની અને આશા આપનારી એટલા માટે છે કે તે સંસ્થા સંખ્યાબંધ વિદ્યાર્થીઓને અજ્ઞાનપણામાંથી બહાર કહાડી ઉંચા પ્રકારની કેળવણી લેવાની તેમની જીજ્ઞાસાને તૃપ્ત કરવામાં ફતેહમંદ નીવડી છે અને તેની પાસે પુરતાં સાધનો નહીં હોવાથી તેનો લાભ લેનારા સંખ્યાબંધ વિદ્યાર્થીઓને નિરાશ કરી પાછા વાળવા પડે છે. આ સંસ્થા પાસે ફંડ બીલકુલ નથી. માસિક અને છુટી છવાઇ મદદ ઉપર તે નભે છે અને તે છતાં લગભગ ૬૦ સાઠ વિદ્યાર્થીઓને તે નભાવે છે. રાજકોટમાં એક વિશાળ જૈન બોર્ડીંગ હાઉસની જરૂર પુરવાર કરવા માટે આથી વધારે પુરાવાની જરૂર હું ધારતો નથી. વળી હમણાની સાધારણ બલ્કે કંગાળ સગવડો છતાં પણ વિદ્યાર્થીઓની મોટી સંખ્યા તેમાં દાખલ થવા માગે છે અને તેમનાં માબાપો પોતાના છોકરાને તેમાં દાખલ કરાવવા અનેક દિલાસ્તે લે છે ને અનાવે

છે કે એ સંસ્થાના કારોબારીઓએ કેટલો અને કેવો વિશ્વાસ પ્રજા વચ્ચે બેસાડયો છે. નામ અટપટું હોવા છતાં સઘળા વિદ્યાર્થીઓ જૈન ધર્મી છે અને તેઓને જૈન ધર્મનું ઘણું સારૂં શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. હવે સવાલ એટલોજ ઉભો થાય છે કે આવી અગત અને આશા આપનારી સંસ્થા તેના કાચાપાયા ઉપર કેટલો વખત નભી શકશે? જૈનકોમમાં શું એક ખીમજી દયાળ કે અમરચંદ માધવજી નથી? કાઠીઆવાડમાં જૈનોની દશા ગયા છપ્પનીયા પછી કેવી બદલાઈ છે તે અજાણ્યું નથી અને કાઠીયાવાડના શ્રીમંત કહેવાતા જૈનોની સ્થિતિ પણ ઘણી નબળી થઈ ગઈ છે, જેનાં અનેક કારણો જાણીતાં છે. આવા સંજોગોમાં મુંબઇ કે અમદાવાદના કોઇ શ્રીમંત જૈને રાજકોટની મુલાકાત લેવાની ખાસ જરૂર છે. તેમ કરતાં તેઓ જોઇ શકશેકે ઉંચી કેળવણીના જીજ્ઞાસુ પણ નિર્ધન વિદ્યાર્થીઓ આ બોર્ડીંગનાં તદન સાદાં મકાનની કોટડીઓમાં ચચાર પાંચપાંચની સંખ્યામાં ભરાઇને એક સાધારણ ફાનસની આસપાસ બેસી ગયા છે અને ખંતથી પોતાના પાઠ તૈયાર કરે છે; તેઓ સાદો ખોરાક દિવસમાં બે વખત મેળવી સંતોષ પકડે છે અને તે ખોરાક માટે જોઇતા માત્ર સાત રૂપ્યા જેટલી રકમ પોતાનાં માબાપ પાસેથી મેળવવામાં તેમને ભારે હાડમારી પડે છે. હમણા તેમાં ભરાયલા વિદ્યાર્થીઓનાં મોહડાંજ તેમની ગરીબાઈ, સાદાઈ અને વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવા માટેની જીજ્ઞાસાનો પુરાવો રજુ કરી શકશે. એક વખત નજરે જોઈ એવાં ભલાં કામને માટે પચીશ કે પચાશ હજાર રૂપ્યા કહાડી આપવાની શક્તિ ધરાવનાર જૈનભાઇઓને માટે આ એક ઉત્તમ ક્ષેત્ર છે એટલુંજ કહેવાની મારી ફરજ છે. H.

ऐतिहासिक माहीती.

૧.

સત્ય શેખર.

ગુરૂ ગ્યાન સરોવર રાય રાયહંસ, નિજ તેજિ પરાજિય રાયહંસ,
શ્રી સત્યશેખર ગુરૂ જુગપહાણ, પણમઉ ભો ! ભવિયા ગુણપહાણ. ૧
નિત ચારિત પાલઇ નિરતિચાર, દીસઇ ગુરૂ પૂરવરિષિ આચાર,
ભવિજણ આગલિ કહઇ વિચાર, ટાલઇ માયા મદનઉ પ્રચાર. ૨
જસ સંયમ કમલા હીયઈ હાર, સગયાલીસ દોસ વિશુદ્ધ આહાર,
નવ કલપિ સુગુરૂ કરઈ વિહાર, કીધઉ મોગુરિ મોહ સુભટ સંહાર; ૩
જગિ સામલી સારદા બિરૂદ દાણ, શ્રી જયચંદ્ર સંઘવ જગિ પહાણ,
ચઉરાસી કર મોકલિય લેખ, રંજવિઆ કવિયણ ગણ અસેસ. ૪
ગુરુવાણિ નિત ગંગા પ્રવાહ, ખાડુ દુહ દારિદ્દ વારિવાહ,
સિવપુરપહપંથિઅ સથવાહ, ભવસાગર તારણ પોતદાહ. ૫
જિમ ગુરૂ મુખ કમલહ જોઈ, ઇણુતિમ પાપ પડલ સવિ ધોઇ,
જિમ ચરણ કમલજ ગુરૂ વાંદીઇ, તિમ મંગલ સુખ નવાં દિઇ. ૬
ગુણ રયણસાગર બુદ્ધિસાગર, સરિ સત્યશેખર ગુરૂવરો
જા ગયણિ ચંદઉ તાંઉ નંદઉ, ભવિક બોધ દિવાયરો. ૭

તૈયાર છે ! તૈયાર છે ! તૈયાર છે

કોન્ફરન્સ ઓફીસની ચારવર્ષની અથાગ મહેનતનું અપૂર્વ ફળ

શ્રી જૈન ગ્રંથાવલિ.

જુદા જુદા ધર્મ ધુરંધર જૈન આચાર્યોએ ભિન્ન ભિન્ન વિષયો ઉપર રચેલ અપૂર્વ ગ્રંથોની સંપૂર્ણ યાદી આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. જૈન આગમ, ન્યાય ફિલોસોફી, ઔપદેશિક, ભાષા સાહિત્ય તથા વિજ્ઞાન સંબંધી ગ્રંથોનું લીસ્ટ, ગ્રંથ કર્તાઓનાં નામ, શ્લોક સંખ્યા, રચ્યાનો સંવત, હાલ કયા ભંડારમાંથી કેવી સ્થિતિમાં મળી શકે તેમ છે વિગેરે સઘળી હકીકત બતાવનારૂં આ અમુલ્ય પુસ્તક છે. વિશેષ ફુટનોટમ ગ્રંથોને લગતી ઉપયોગી માહિતી આપવામાં આવેલી છે. ગ્રંથ અને પૃષ્ટ, ગ્રંથકર્તા અને પૃષ્ટ, રચ્યાનો સંવત અને ગ્રંથ, એવી રીતે ત્રણ પ્રકારની સંભાળ પુર્વક બનાવવામાં આવેલી અનુક્રમણિકાઓ આ પુસ્તકની છેવટે આપેલી છે. આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકભંડાર, લાયબ્રેરી તથા સભા મંડળમાં અવશ્ય રાખવા લાયક તેમજ દરેક જૈનને ઉપયોગી છે.

કીંમત માત્ર રૂ. ૩–૦–૦ શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મંદિરાવલિ.

પ્રથમ ભાગ.

આ પુસ્તકમાં ગુજરાત, કાઠિયાવાડ, કચ્છ અને મારવાડ દેશના દેરાસરોની (ઘર-દેરાસર સુદ્ધાંત) હકીકત આપવામાં આવેલ છે. મુંબઈની કોન્ફરન્સ ઓફીસ તરફથી મહાન ખર્ચ કરી શરૂ કરવામાં આવેલ ડીરેકટરીના અમૂલ્ય તેમજ પ્રથમ ફળ રૂપે આ પુસ્તક જૈન સમાજનાં હિતને માટે બહાર પાડવામાં આવેલ છે. હિંદુસ્તાનમાં આવેલા આપણા પવિત્ર ક્ષેત્રોની યાત્રા કરવા જનાર જૈન ભાઈઓને આ પુસ્તક એક સુંદર (ભોમીયો) તરીકે થઈ પડવા સંભવ છે આ પુસ્તકમાં જુદી જુદી કલમો પાડી દેરાસર વાળા ગામનું નામ, નજીકનું સ્ટેશન યાને મોટાગામનું નામ તથા તેનું અંતર, દેરાસરનુ ઠેકાણું, બાંધણી, વર્ણન, બંધાવનારનું નામ, મુળ નાયકનું નામ, બંધાયાની સાલ, પ્રતિમાજીની સંખ્યા, નોકરોની સંખ્યા તથા મકાનની સ્થિતિ વિગેરે તમામ હકીકત સવિસ્તર દાખલ કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તક રોયલ સાઇઝ ૨૯૦ પાનાનું સુંદર પુંઠાથી બંધાવેલું છે. બહાર ગામથી મંગાવનારને વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.

કીંમત માત્ર રૂ. ૧–૮–૦ આસિસ્ટંટ સેક્રેટરી.

પાયધુની મુંબઈ નં. ૩ શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.

લેખકોને નમ્ર વિનંતિ.

પૂજ્ય મુનિમહારાજાઓ, જૈન ગ્રેજ્યુએટો તથા વિદ્વાન જૈન લેખકોને સવિનય વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે જૈન વસ્તીવાળા લગભગ તમામ શહેરોમાં મહાન કોન્ફરન્સનો વિજય વાવટો ફરકાવતા તથા કોન્ફરન્સના સર્વ માન્ય વાજીંત્ર ગણાતા આ માસિક પત્રમાં કોન્ફરન્સે હાથ ધરેલા વિષયો સંબંધી તથા સમસ્ત જૈન કોમની સામાજીક, નૈતિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિ સાથે પ્રત્યેક વ્યક્તિની આત્મિક ઉન્નતિ થાય તેવા સરળ ભાષામાં લખાયેલા લેખોને પ્રથમ પદ આપવામાં આવે છે અને જૈન મહત્વ સમજનાર ઐતિહાસિકને પણ ખાસ સ્થાન અપાય છે. અને આશા રાખીએ છીએ કે પદવીધારી જૈન ગ્રેજ્યુએટોની માફક અન્ય વિદ્વાન જૈન લેખકો તથા પુજ્યમુનિમહારાજાઓ, વધારે નહીં તો માત્ર વર્ષમાં એકાદ વખત આઠ દશ પૃષ્ટ જેટલો લેખ આ પત્રમાં લખી મોકલી સ્વધર્મી બંધુઓને પોતાની વિદ્વત્તાનો લાભ આપવાનું મન ઉપર લેશે.

(૧) આ પત્ર માટેનું લખાણ કાગળની એકજ બાજુએ, સારા અક્ષરથી અને શાહી વડે લખવા તસ્દી લેવી. કાગળની બન્ને બાજુએ, અથવા પેનસીલથી લખેલું લખાણ ટાઇપોમાં ગોઠવતાં બહુ અડચણ પડે છે તેમજ ભૂલો થવાનો પણ વિશેષ સંભવ છે માટે આ સૂચના તરફ લક્ષ્ય આપવા ખાસ વિનંતિ છે.

(૨) લખાણ મોડામાં મોડું દરેક મહીનાની તા. ૧૫ મી પહેલાં અમોને મળવું જોઇએ.

(૩) લેખકનો લેખ જે અંકમાં પ્રસિધ્ધ થશે તે અંક અને નીયમીત લેખકને નીયમીત પણે સર્વ અંક મફત મોકલવામાં આવશે.

(૪) પસંદ નહિ પડેલા લેખો પાછા મોકલવાનું બનતું નથી, જેને જોઇએ તેણે ટપાલ ખર્ચ મોકલી મંગાવી લેવા.

(૫) અપ્રકટ પ્રાચીન જૈન ગુજરાતી સાહિત્ય, ધાર્મિક અભ્યાસ વધે તેવા સંવાદ, શિક્ષણ સારી રીતે આપી શકાય તેવા અભ્યાસપાઠો, પટ્ટાવલિઓ, શિલાલેખો, ગ્રંથની પ્રશસ્તિઓ, પ્રાચીન જૈન પ્રભાવકોનાં ચરિત્રો વગેરેને ખાસ પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવશે.

(૬) રાજ્યકીય, ધાર્મિક વિવાદવાળું, નિંદાત્મક વગેરે આડે માર્ગે દોરનાર અને ક્લેશ ઉપજાવનાર લખાણને સ્થાન બીલકુલ આપવામાં નહિ આવે.

(૭) લેખક પોતાનું પુરૂં નામ તથા ઠેકાણું લખવા કૃપા કરવી. તે પ્રગટ કરવા ઇચ્છા હોય તો તે, અગર તેમ ન હોય તો કોઇ સંજ્ઞા-તખલ્લુસ મોકલવું. નનામા લેખ લેવા કે પાછા મોકલવા બંધાતા નથી.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર ડીરેકટરી.

વ્હાલા બંધુઓ, આપ સારી રીતે જાણતા હશો કે વડોદરા અને પાટણ કોન્ફરન્સ વખતે જૈન શ્વેતાંબર કોમની આધુનિક સ્થિતી જાણવા માટે સર્વે જૈન બંધુઓનો વિચાર થવાથી ડીરેકટરી કરવાનું કામ કોન્ફરન્સ ઓફીસે હાથ ધરેલું હતું. આ મહાભારત કામના પ્રથમ ફળ રૂપે અમદાવાદ કોન્ફરન્સ પહેલાં શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મંદિરાવળિ, ભાગ ૧ લો બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર પછી કોન્ફરન્સ ઓફીસ તરફથી આ મુશ્કેલ કામના દ્વિતીય ફળ રૂપે શ્રી જૈન શ્વેતાંબર ડીરેકટરીના—ભાગ ૧ લો (ઉત્તર ગુજરાત) અને ભાગ ૨ જો (દક્ષિણ—ગુજરાત) એવી રીતે બે ભાગ જૈન પ્રજા સમક્ષ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવામાં આવેલ છે. આ બન્ને ભાગમાં સમસ્ત ગુજરાત દેશની પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન જાણવા લાયક હકીકતો દાખલ કરવામાં આવી છે; જૈનોની વસ્તી સંખ્યા દેખાડનારી ગામની નિશાનીઓ ઉપરાંત તીર્થ સ્થળ, દેરાસર, તથા રેલ્વેની સરળ માહિતી આપનારાં ચિન્હો વાળો સુંદર નકશો પણ આપેલો છે. ટુંકમાં જૈનોની વસ્તી વાળા જીલ્લા અને તાલુકા વાર ગામ, રાજ્ય, નજીકનું સ્ટેશન અને તેનું અંતર, નજીકની પોસ્ટ તથા તાર ઓફીસ, દેરાસર, તીર્થસ્થળ, ધર્મશાળા, ઉપાશ્રય, પુસ્તક ભંડાર, લાઇબ્રેરી, પાઠશાળા, પાંજરાપોળ અને સભા મંડળ વિગેરેને લગતી સઘળી ઉપયોગી બાબતોથી આ ડીરેકટરી ભરપુર છે. આ સિવાય ગામવાર જ્ઞાતિ અને ગચ્છની કુંવારા, પરણેલા, વિધુર અને વિધવાની તેમજ ભણેલ તથા અભણની સંખ્યા આ ડીરેકટરીમાં સમજપુર્વક આપવામાં આવેલ હોવાથી દરેક જૈન બંધુને આપણી આધુનિક સ્થિતિ નજરે તરી આવેછે. વિશેષમાં જીલ્લાવાર તેમજ જનરલ રીપોર્ટ તથા તે ઉપરથી ઉપજતા વિચારોથી આ ડીરેકટરી જૈન સમાજ માટે બહુ ઉપયોગી કરવામાં લગાર પણ કચાશ રાખવામાં આવી નથી. ડીરેકટરી તૈયાર કરવા પાછળ રૂ. ૧૫૦૦૦ની મોટી રકમ ખર્ચવામાં આવી છે; તે છતાં જુજ કિંમત રાખવાનું કારણ કમાવાની ખાતર નહીં પરંતુ શ્રીમંત તેમજ ગરીબ જૈન બંધુને આ પુસ્તકનો લાભ આપવાનું છે. માટે સર્વ જૈનબંધુઓ આ મોટો લાભ અવશ્ય લેશેજ, એવી અમારી સંપુર્ણ ખાત્રી છે.

કિંમત માત્ર પહેલા ભાગના રૂ. ૦-૧૨-૦
બીજા ભાગના રૂ. ૧-૪-૦
બન્ને ભાગ સાથેના રૂ. ૧-૧૪-૦

નકશાની છુટી નકલ અર્ધી આનાની પોષ્ટ ટીકીટ મોકલનારને મોકલવામાં આવશે.

પાયધુની મુંબઇ નં. ૩

આસિસ્ટંટ સેક્રેટરી
શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.

आ मासिकना जूना अने नवा थनारा ग्राहकोने सूचना.

अमारा तरफथी बहार पाडवामां आवेल "खास पर्युषण अंक" नी कदर घणा सज्जनो तरफथी थई छे, अने नवा ग्राहको थईने आ खास अंकनी मागणी करे छे. आ अंक २४० पृष्टनो एक मोटो दळदार पुस्तक समान्य छे. तेमां आवेला विध विध उपयोगी विषयो एटला बधा वांचवा विचारवा योग्य छे के जेना विषे अनेक विद्वानोना उत्तम अभिप्रायो अत्यारसुधीमां आवी गया छे. आ खास अंकनी किंमत आठ आना राखवामां आवी छे ते तेना प्रमाणमां घणी जूज छे. छतां नवा थनार ग्राहको पासेथी जूदी किंमत न लेतां अंक आपवामां आवेछे. हवे तेनी घणी थोडी नकलो सिलकमां छे, माटे ग्राहक थई तुरत खास अंक मेळवशो. आ पत्रना उत्तेजन अर्थे, आ पत्रना आधार श्री कोन्फरन्सदेवीने सहाय आपवा अने आत्माने लाभ आपवा अर्थे, दरेक शुद्ध जैन ग्राहक तरीके नाम लखी मोकलवा अने बीजाने ग्राहक बनाववा तत्पर थशे, एम अमे खात्री राखीए छीए.

विशेष आ वर्षमां घणा घणा नवीन फेरफारो, सारा कागळ, अने बधु वांचन आपी आ पत्रमां करवाना छे, पर्युषण पर्वमां महावीर अंक खास काढवानो छे, चित्रो आपवाना छे, तेथी ते सर्वने पुगी वळवा अमे लवाजम आ वर्षथी २। रुपियाने बदले मात्र ०। वधारी २॥ रुपीयो राख्यो छे तो सर्व ग्राहको ते प्रमाणे मोकलवा कृपा करशे. अमने खात्री छे के आ अमारी नानी सरखी मागणी बधु नथी एम सर्व स्वीकारशे. जेने तेम छतां वांधो होय तो लखी जणावशो.

मेनेजर कोन्फरन्स हेरल्ड.

NOTICE.

In the Court of the Subordinate Judge of Murshidabad.

SUIT No. 616 OF 1913 OTHER.

Dalchand Singhi & others—Plaintiffs

Versus.

Bishan Chand Joshi & others—Defendants.

To

_________________ of _________________ on _________

Notice is hereby given to the Members of the Jain Community tha Dal Chand Singhi and seven others of Azimganj and Baluchar in thana Assanpore and Manullabazar respectively in this district for themselves and on behalf of the Jain Community have instituted in this Court a Civil Suit No. 616 of 1913 against (1) Bishan Chand Joshi and (2) Kaluram Shrimal of Baluchar and Azimganj respectively in which the Cause of action set forth and the relief prayed for are as follows:—

One Prem Bibi died after executing a will dated the 17th Kartik 1887 in which she directed her executers Roy Meghraj Bahadur, Sumat Chand Boid, Khusal Chand Bokira, Rajballav Chaudhury and Bishan Chand Joshi to convert her properties into money and deposit the same with some banker and out of the interest to establish a Sadabrata at Siddhachalji and defray its expenses. Bishan Chand Joshi is now the only surviving executer, but up to now he has done nothing for the administration of the estate of the deceased. There was in deposit with Kaluram Srimal Rs. 2157. on a Hundi executed in favour of the said Prem Bibi. The said Bishan Chand Joshi got a decree for the said Hundi in this Court on the 17th September 1913 for a sum of Rs. 2057 against Kaluram Srimal and is about to execute the said decree and threatens to misappropriate the said money. The plaintiffs pray inter alia that the Estate of Prem Bibi may be administered under the directions of the Court ... appropriated to the purpose set forth in her will and that Bishan ... restrained from realizing the said sum of Rs. 2057. by exe-

पच्चीस ... रुपया के ...temporary as well as a perpetual injunction, and ...m the Jain Community may be appointed

बोर्ड आफ डायरेक्टर... suit.

सर्व प्रकार का प्रबंध जैनों के हा... been fixed for the hearing of this suit.

हिसाब खोले जाते हैं और काल तथा रु...

प्रति सैकड़ासे रु० ६) प्रति सैकड़ा तक व्याज ... जाता है. संपूर्ण नियम

मंगवा कर अवश्य पढ़ें.

जैनोंको शेर लेनेकी खास विज्ञप्ति और प्रेरणा है. अब थोड़े हीशे २ बाकी

पन्नालाल जौहरी जैनी, मैनेजिंग डायरेक्टर } जसवंतराय जैनी, सेक्रेटरी, जैन बैंक ऑफ इंडिया लिमिटेड, लाहौर

૨.

સોમદેવસૂરી. (૧૫ શતકના ઉત્તરાર્ધમાં)

ચંદ્રગચ્છિ ગયણંગણિહિં ઉદયઉ અહિનવ ચંદ,
સિરિ સોમદેવ સૂરિ ગણહરુએ, તિહૂઅણ નયનાનંદ. ૧

ગુરૂ ગુણરયણ રયણાયરૂએ, તવગચ્છ સિરિહિરિહાર,
ગેય ભીણી ગુરૂ ગાઇઇએ, ધેય માંહિજે સાર. ૨

વાણિ વિણુજ્જિઅ ય હારહૂર, સાકર જુઅ પયપૂર,
કિત્તિવિય કિવ કેતકીય, અનઇ કપ્પૂર. ૩

કોહ જોહ તઇ નિજ્જિણિય માણ મનાવિઉ આણ,
માયા અબલા તિણિ ગઇઅ, લોહ છંડાવિઉ ઠાણ. ૪

બુદ્ધિ વિણુજ્જિય અમર ગુરૂ, રૂવ પરાજિ અછઇ,
ધીરિમધિ કિવય દેવિગિરિ, જયસાહ ગણિંદ. ૫

ગોતમ ગુરિ નિય ગુણરયણ, થાપિણિ યાપિઅ આસિ,
સોયનં દીસઈ આતઉ, એતે હરી તુહ પાસિ. ૬

ધન ધન તે નરવરુએ, જે તુમ્હ પય સેવંતે,
અટ્ઠ મહાસિદ્ધિ આંગણઇ, એ તેહતણઇ વિલસંતિ. ૭

ઇણ પરિ ગુરૂ સંઘવિઉએ, તવગચ્છ ગયણિ દિણિંદા,
સોમદેવ સૂરિ તાં જયઉ, એજાં ઉગઇ જિણચંદો ૮

ઇતિશ્રી સોમદેવ સૂરીણાં સ્વાધ્યાય: ॥છા॥ શુભં ભવતુ લેખકપાઠકયો-
મેહીસુંદર ગણિભિ લિખિત મિતિ

--C. A. Dalal.

ज्ञान—चर्चा.

મી. હર્બર્ટવૉરનની વતી પૂછાયેલા પ્રશ્નોના ખુલાસાઓ.

પ્રશ્ન ૧ લો:—સ્વસ્તિકમાં ચાર પાંખડાં છે. મારા ધારવા પ્રમાણે જીવની તે ચાર ભૂમિકા છે; તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવતા અને નારક. આ વર્ગોમાં નિગોદ ક્યાં આવી ? એમ જણાય છે કે તેને તો મૂકીજ દેવામાં આવી હોય.

ઉત્તર:—સિદ્ધિ સિવાયના જીવો બાહ્યદૃષ્ટિએ બે પ્રકારે કલ્પાએલા પ્રત્યક્ષ અનુભવવામાં આવે છે તેમાં એક તો અવ્યવહાર રાશી અને બીજા વ્યવહાર રાશી. અવ્યવહાર રાશી જીવો એટલે સૂક્ષ્મનિગોદના જીવો, તથા બાદર નિગોદમાં જે વ્યવહાર રાશી જીવો છે તે મળીને સમગ્ર નિગોદથી અખિલ વિશ્વ વ્યાપક છે. જેવી રીતે કાજલ-મેશ-ને ડાબલીમાં ભરવામાં આવે છે તેવીજ રીતે સમગ્ર લોક નિગોદના જીવોથી ઠાંસીઠાંસીને અંતરરહિત

ભર્યો છે જેવી રીતે સમુદ્ર જલપૂર્ણ હોય છે અને તેમાંથી અમુક તરંગો, વમલ, વગેરે વ્યવહારમાં પ્રત્યક્ષ જણાય છે તેવીજ રીતે સમગ્ર લોક જીવથી ભરેલો છે તે જીવોમાંથી કેટલાક જીવો જલતરંગવત્ વ્યવહારમાં પ્રત્યક્ષ પરિભ્રમણ કરતા જણાય છે. તે વ્યવહારરૂપજ જણાતા જીવોને મુખ્ય ચાર પ્રકારે વહેંચીને, વ્યવહારરાશી જીવોને ચતુર્ગતિમાં પરિભ્રમણ કરવાનું દર્શાવ્યું છે. વ્યવહારરાશી જીવોમાંથી જેટલા સિદ્ધ થાય તેટલાજ જીવો અવ્યવહાર રાશીમાં આવે અને એને પરિણામે વ્યવહારરાશી જીવોની સંખ્યા વધે ઘટેજ નહિ. નિગોદથી પૂર્ણ લોકમાં જલતરંગવત્ વ્યવહારમાં જણાતા જીવો નારક, તિર્યંચ, દેવ અને મનુષ્ય એ ચાર પ્રકારે વ્યવહરાતા જણાય છે. એ ચાર પ્રકારની વ્યવહારદશા જણાવવા માટેજ સ્વસ્તિકને ચાર પાંખડાં કરવામાં આવે છે. અવ્યવહારરાશી માટે તો કાંઇ કહેવાનુંજ નથી; વ્યવહારમાં જે જે આવેલા છે તેમને માટેજ એ સૂચન છે. અવ્યવહારરાશીના એક અંશમાંજ જલતરંગવત્ વ્યવહાર ચાર પ્રકારે ભાસ્યમાન થાય છે. જેવી રીતે મૃત્તિકાનું બીજું પગથીઉં ઘટ વગેરે છે તેવી રીતેજ અવ્યવહાર રાશીનું બીજું પગથીઉં વ્યવહાર ચતુર્ધારૂપ મુખ્યત્વે છે. તેજ દર્શાવવા સ્વસ્તિકના ચાર પાંખડાં છે. સ્વસ્તિકની ઉપર ત્રણ ઢગલીઉં કરવામાં આવે છે તે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની છે, અને તેની ઉપર અર્ધમાત્રાનુસ્વર કરવામાં આવે છે તે સિદ્ધશિલા-અજરામરચક્ર-(શિરાગ્રે કે લોકાગ્રે) કે તુર્ય અને તુર્યાતીત દર્શક ચિન્હો છે. ભાવાર્થ એવો છે કે ચાર ગતિ-વ્યવહારમાં પરિભ્રમણ કરનારા જીવો જ્યારે ચાર ગતિથી ભિન્ન થઇ, મધ્યસ્થ થઇ પોતાના રહેલા અનાદિ નિધાનરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની ઉપાસના કરી, આત્મ સાક્ષાત્કાર કરીને પૂર્ણ થશે ત્યારેજ તે સિદ્ધશિલાએ જશે. નિજરૂપે સ્થિત થશે અર્થાત્ તેનું ચતુર્ગતિરૂપ વ્યવહરાતું પરિભ્રમણ મટશે. સ્વસ્તિક શ્રી જિનમંદિરમાં કરવામાં આવે છે તેનો હેતુ એવો છે કે શ્રી જિનદેવ આ પ્રમાણે આરાધન કરીને તરી ગયાના દૃષ્ટાંતરૂપ છે માટે આપણે પણ શ્રી જિનદેવની પેઠે પ્રબલ પુરૂષાર્થદ્વારા, નિજ સ્વરૂપે સ્થિત થવાનો પ્રયાસ કરવો જોઇએ. આ હેતુ સમજાવવા માટેજ સ્વસ્તિકની યોજના કરવામાં આવી છે. તેમાં મૃત્તિકાના ઘટાદિ આકારવત્ અવ્યવહારરાશી પૂર્ણ લોકમાં વ્યવહારરૂપ જણાતા જીવોના નારકાદિક ભેદ જણાવવા વ્યવહાર તરંગનું દિગ્દર્શન સ્વસ્તિકથી મુક્તિ પર્યંતનું બતાવેલ છે. આ પ્રમાણે સ્વસ્તિક વાસ્તવ અને વિચારપૂર્વક પ્રયોજનીય છે.

જેમણે એવી રચના કરેલી છે તથા જેમણે એ સ્વસ્તિકનો પરમાર્થ શોધી કાઢેલો છે તથા જેમને એ સ્વસ્તિકનો પરમાર્થ જાણવાની ઇચ્છા છે તથા જેઓ વિના સમજ્યે પણ સ્વસ્તિક કાઢે છે તેમને તથા તે બનાવનારને ત્રિકાલ નમસ્કાર હો ! ! ! સ્વિસ્તિકનું જ્ઞાન પરમધામ-સિદ્ધશિલાને આપવામાં ખાસ સહાયભૂત થાય છે, માટે તે પરમપવિત્ર હોઇ ઉત્કૃષ્ટ છે.

જીવ ગર્ભાવાસાદિ દુઃખી અવસ્થામાં છે ત્યારે તે નારકી છે. એનો એ જીવ જ્ઞાનાજ્ઞાનયુક્ત વિચરે છે ત્યારે તે તિર્યંચ છે. જ્યારે તે પરમ રજોગુણી હોય છે ત્યારે તે દેવ કહેવાય છે અને જ્યારે પરમશાંતના-સ્થિરતા-રૂપ પીઢપણું પકડે છે ત્યારે તે મનુષ્ય કહેવાય છે. આ રીતે પણ મનુષ્યની એકજ ભવમાં ચાર અવસ્થા પણ અનુભવાય છે.

—ગોકળભાઈ નાનચંદ.

I could not make out what you meant by Nigod in *Swastik*. Nigod is Physical vesture of the soul in the lowest scale of existence. Moneron or the one-celled life is its nearest English equivalent, with the difference that Nigod is infinitely smaller in size than the one-celled discovered by the modern science. —H. Warren.

ગત અંકમાં પૂછેલા સવાલમાં ૪ થા સવાલનો જવાબ આ છે. નિગોદનું સ્થાન શું? જવાબ નિગોદનું સ્થાન—

(ક) ચૌદરાજ લોકના સઘળા પ્રદેશો અર્થાત્ લોકાકાશ સઘળો સમજવો.

(ખ) ચાર ગતિમાં કઇ ગતિ? તો તેનો તીર્યંચગતિમાં સમાવેશ થાય છે કેમકે તીર્યંચના ૪૮ ભેદો શાસ્ત્રમાં વર્ણવ્યા છે તેમાં એકેંદ્રીના ૨૨) બાવીસે ભેદોનો સમાવેશ થાય છે તેથી તે તીર્યંચ ગતીમાં સમજવા.

(ગ) સ્વસ્તિકના ૪ પાંખડામાં ત્રણ ગતિના ત્રણ ગણીયે તેમજ તીર્યંચ ગતીનું મલી ચાર સમજવા.

—એક શ્રાવક.

આ પત્રથી સ્ફુરતી વિધવિધ ઉક્તિઓ.

Notes and critisms.

આ વખતના પર્યુષણપર્વ ઉપર પ્રકટ થયેલા હેરલ્ડના અંકમાં 'સ્થૂલભદ્ર ચરિત્ર' સંબંધી કાંઇક આપનું ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઉં છું. તે લેખ લખવામાં જે જે ગ્રંથોની સહાય લીધેલી છે તેમાં એક ગ્રંથનું નામ નથી. તે ગ્રંથ શ્રીમદ હેમચંદ્રાચાર્ય વિરચિત "પરિશિષ્ટપર્વ" છે. તેમાં સ્થૂલભદ્રનું આખું ચરિત્ર આપેલું છે. તે આઠમા સર્ગના શ્લોક ૬ઠ્ઠા થી શરૂ થાય છે. સંસ્કૃત ચરિત્ર અને હેરલ્ડમાં આપેલું ચરિત્ર સરખાવતાં છૂટા છવાયા વિભાગ, તથા સ્થૂલભદ્રને કોશાના સંવાદ સિવાય તે આખું **શબ્દશઃ ભાષાંતર છે.**

નીચેના બે ત્રણ ઉતારાથી તે સ્પષ્ટ થશે.

પા. ૩૧૩!—

"નંદરાજના હૃદયને અત્યંત આનંદ આપનાર ગોશીર્ષચંદન સરખો હતો.

"नन्दराड्हृदयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः । (७)

પા. ૩૧૫:—"મંત્રીઓના ઉપાયો...સમર્થજ હોય છે.

"उपायाः सचिवानां हि निग्रहानुग्रहक्षमाः । (२९)

પા. ૩૨૦:—"સ્થૂલભદ્રમુનિ શ્રી સંભૂતિ વિજય......દીક્ષા અંગીકાર કરી.

"स्थूलभद्रोऽपि गत्वा श्री सम्भूतिविजयान्तिके
दीक्षां सामयिकोच्चारपूर्विकां मत्यपद्यत (८२)

હેમચંદ્રાચાર્યની authority આ ચરિત્ર સંબંધી ઘણી સબળ ગણી શકાય. તેમ ગણાવેલા ગ્રંથો કરતાં તે વધારે પ્રાચીન છે. સંસ્કૃતમાં તે ચરિત્ર ઘણું છટાવાળું, સુંદર તથા Glowing languageમાં વર્ણવેલું છે.

મને લાગે છે કે આ ચરિત્રનું ભાષાંતર તમે ગણાવેલા ગ્રંથો પૈકી કોઇમાં હોવું જોઇએ અને જેના ઉપરથી તમે ઉતારો લીધો હોવો જોઇએ.

તે સિવાય ઐતિહાસીક પાત્રો, નન્દ, ચાણક્ય, ચન્દ્રગુપ્ત, વરરૂચિ, શકટાલ મંત્રિ, ભદ્રબાહુ વિગેરેનાં ચરિત્રો પણ આ ગ્રંથમાંથી મળી આવે છે.

આ સિવાય આ ચરિત્રની મદદ જૈનેતરોએ કેવી લીધી છે તે જાણવું ઉપયોગી થઇ પડશે. ચાર મુનિઓની પ્રતિજ્ઞા તથા તેમનાં ચરિત્રમાં ગડબડ કરીને ઘણી ખરી હકીકત ચન્દ્રકાન્ત (ગુજરાતી પ્રેસ)માં લીધેલી છે. તેમાં સુધારાવધારા કેટલાક કરેલા છે તે અભ્યાસ કરવા લાયક છે. (જો તેઓનું એવું કોઇ ચરિત્ર ન હોય તો આ વાત જાહેર કરવી જોઇએ.)

તેઓએ સુધારા કર્યા છે અને તે શા હેતુથી કર્યા છે તે પણ તે ગ્રંથ ધ્યાનપૂર્વક તપાસતાં સમજાશે.

'પરિશિષ્ટ ધર્મમાં સ્થૂલભદ્રનું ચરિત્ર છે' તેમ હવે પછીના હેરલ્ડમાં પ્રકટ કરશો. એજ વિનતિ. તસ્દી માફ કરશો.

—અમૃતતનય.

<u>મંગળદાસ મારકીટ.</u>

મુંબઈ ૧૧-૮-૧૩.

ઉત્તર—પરિશિષ્ટ પર્વ સંસ્કૃતમાં છપાયેલું શેઠ કુંવરજી આણંદજી પાસે ...ાવતાં મારાપર ઉપકારાર્થે તેમણે મોકલ્યું છે, અને તે ઉપરઉપરથી જોઇ ગયો હતો, ... તેના પરથી મેં અવકાશાભાવે બીલકુલ આધાર લીધો નથી. તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર (... થોડા વખત પછી પ્રગટ થવાનું છે) તૈયાર હત તો જરૂર તેનો આધાર લઇ શકાત; ... તેનો આધાર અજાણ્યે પણ અમુક લેવાયો જણાય છે તેનું કારણ એ છે કે જે પુ... મેં આધાર લીધો છે તે દરેકના કર્તાએ પરિશિષ્ટપર્વનો આધાર લીધો છે. આ પરથી નિશ્ચિત થાય છે કે પરિશિષ્ટપર્વ અમુક પ્રમાણભૂત ગ્રંથ છે અને તેની પહેલાંના સમયનો એક પણ ગ્રંથ હજુ સુધી ઉપલબ્ધ થતો નથી. પરંતુ આખું શબ્દશઃ ભાષાંતર તદ્દન નથી.

(૨) ચંદ્રકાંતમાં કયા ભાગમાં કયા પૃષ્ઠે આ ચરિત્રનો આધાર લઇ રૂપાંતર કરી નાખ્યું છે તે જણાવશો તો આભાર થશે, અને તેની સાથે કેવી રીતે અને શા હેતુથી રૂપાંતર કર્યું છે તેના વિવરણમાં ઉતરશો તો વિશેષ અજવાળું પાડી શકશો.

अमारो स्वीकार.

'જૈન શ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ હૅરલ્ડ'નો પર્યૂષણનો અંક—આજ સુધીમાં જૈન પત્રકારો તરફથી જેટલા ખાસ અંકો નીકળ્યા છે તે સર્વમાં પ્રથમપદે મૂકવા લાયક આ અંક વાંચી અમને ઘણો સંતોષ થયો છે. જૈનના ત્રણે ફીરકાના લેખકો ઉપરાંત જૈનેતર વિદ્વાનોના પણ પુષ્કળ લેખોને આમાં સ્થાન અપાયું છે તેથી એની સુંદરતા, ઉપયોગીતા અને વિવિધતામાં વધારો થયો છે. પ્રગતિવિરોધી જૈન સાધુ વર્ગમાંથી હમણાં હમણાં કેટલાંક ઉદાર વિચાર ધરાવતાં રત્નો પ્રકાશવા લાગ્યાં છે એ, આ અંકમાંના બે લેખો ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે. આ બે લેખોમાંનો એક શ્વેતામ્બર મુનિરત્નશ્રી ચારિત્રવિજયજીનો છે, જ્યારે બીજો લેખ શ્વે૦ સ્થાનકવાસી વર્ગના મુનિરત્નશ્રી ત્રિલોકચંદજીનો છે. તેઓના લખેલા 'જૈન' અને 'મુનિજીવન' મથાળાના લેખોમાંથી જૈનસમાજને ઘણું શિખવાનું મળે તેમ છે અને અંધશ્રદ્ધાના ઝાકળને તો સૂર્ય જેટલો ડર તે વિચારોથી લાગે તેમ છે. ઇનસાફ ખાતર કહેવું જોઇશે કે મુનિશ્રી ત્રિલોકચંદજીની ભાષા સ્વતંત્ર વિચારક શ્રી ચારિત્રવિજયજી કરતાં પણ ચ્હડીઆતી છે. રા. પઢીઆરનો ' મનુષ્ય પૂજાની મજા' એ મથાળાનો લેખ જૈન જેવી ક્રિયાકાંડમાં મશગુલ થઇ ગયેલી કોમને ખરી પૂજાનો માર્ગ બતાવવાને બહુ ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે. રા. સુશીલનો ' Divine Discontent ' અને સ્વર્ગસ્થ રા. મેપાણીનો ' Jain Phraseology into English ' બન્ને લેખ કેળવાયલા જૈનો ધર્મના તત્વજ્ઞાનમાં કેવા વધવા લાગ્યા છે એનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે. રા. નાનાલાલ દલપતરામ કવિનુ ' પ્રભાત ' નામનું દીવ્ય જ્ઞાન, રા. સાગર, રા. વસંત તથા શ્રી નાનચંદજી મહારાજનાં કેટલાંક કાવ્યો ઘણાં આનંદજનક છે. રા. રણજીતરામ વાવાભાઇ એ જૈનોને સ્વધર્માભિમાન ચ્હડે એવો લેખ લખી પોતાની વિશાળ દૃષ્ટિ બતાવી આપી છે. રા. સાગરનો ' લગ્ન વિચાર અને દંપતિધર્મ ' લેખ લગ્નની ફીલસુફી બરાબર સમજાવે છે. પ્રાણ અને આત્મા સંબંધી જૈન અને જૈનેતર દૃષ્ટિની અભિન્નતા બતાવનારો રા. ગોકુલદાસ નાનજીભાઈનો લેખ મનન કરવા જેવો છે. ઑનરરી ઍડિટર મહાશયે કેટલાંક કાવ્યો, મહાવીરાચાર્ય સંબંધી લેખ તથા સ્થૂલિભદ્રની કથા વગેરે લેખો લખવામાં પુષ્કળ શ્રમ ઉઠાવ્યો છે, એટલું જ નહિ પણ એડીટોરીઅલ્સ પણ પુખ્ત વિચારપૂર્વક લખી છે. જૈન સૂત્રોના ભાષાંતરનું જે કામ રા. મનઃસુખલાલ રવજીભાઇ મહેતાએ હમણાં ઉપાડી લીધું છે ત્હેની વિરૂદ્ધ જ્યારે શ્વેતામ્બર બીજા પત્રકારો બુમરાણ કરી રહ્યા છે ત્યારે આ શાન્ત અને સમયસૂચક સમ્પાદકે ખંડનમંડનથી દૂર રહી ભાષાંતર કાર્યની આવશ્યકતા જણાવી છે, અને તે કેવી રીતે થવું જોઇએ તે બાબતમાં કેટલીક કિમતી સૂચનાઓ આપી છે તથા એ કાર્ય ઉપાડવા ઇચ્છતા ગૃહસ્થને બીનજરૂરી ખળભળાટથી બચાવવા માટે એક વ્યવહારકુશળ સલાહ આપી છે. શ્રીમદ્ વિજયાનંદ સૂરિના જીવન સંબંધી એક હિંદી લેખ પણ આ અંકમાં નજરે પડે છે; આ લેખમાંના કેટલાક શબ્દો વાંચી અમને ઘણો ખેદ થયો. ' હૅરોલ્ડ ' જેવા પત્રમાં આવા લેખકોને–પછી તે ગમે તેવા લોકપ્રિય પુરૂષ હોય તોપણ જગા ન અપાય એમ હરકોઇ વિશાળ હૃદયવાળો જૈન આશા રાખી શકે.

એકંદરે 'હેરલ્ડ'નો આ ખાસ અંક આટલો ઉત્તમ કહાડવા માટે હેના માનદ સમ્પાદક મહાશયને ધન્યવાદ ઘટે છે. આવો દળદાર અંક તૈયાર કરવામાં કેટલા વખત અને બુદ્ધિબળનો વ્યય કરવો પડે છે તે માત્ર એ કામના અનુભવીઓજ સમજી શકે. વળી મુંબઇની જંજાળી જીંદગી અને વકીલાતનો ધંધો એ બન્ને એવી બાબતો છે કે ઑનરરી કામ પાછળ આટલા વખતનો ભોગ આપવો ઘણો મોંઘો થઇ પડે અને તેમ કરવું ઘણા થોડાથીજ બની શકે. અફસોસની વાત છે કે, જ્યારે આવા સહૃદય સંપાદક મળ્યા છે ત્યારે જૈન વિદ્વાનો અવારનવાર સ્વતંત્ર લેખો મોકલવારૂપે અને જૈનસમાજ હેના ગ્રાહક થઇ આર્થિક સ્થિતિ સુધારવારૂપે પોતાનો ધર્મ બજાવવામાં પાછળ પડે છે.

નવેંબર. ૧૩—જૈનહિતેચ્છુ (ખાસ અંક)

"શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ'નો ખાસ પર્યુષણ અંક આપે. મ્હને મોકલેલ જે માટે આપનો આભાર માનું છું. જૈન વિદ્વાનોના તંત્રીપણા નીચે ચાલતાં કોઇ કોઇ પત્રો કોઇ કોઇ વખને મ્હારા જોવામાં આવતાં ત્યારે તેમાંના કેટલાક વિષયો તદ્દન જૈનોપયોગી નહિ પણ અન્ય સર્વને ઉપયોગી હોવાનું જણાતું અને મ્હારી તે માન્યતા આપના આ ' પર્યુષણ' અંકે બીલકુલ ખરી પાડી છે. મતલબ અનેક વિદ્વાનોના વિવિધ પ્રકારના લેખો વડે અલંકૃત થયેલા એ અંકનું ધ્યાનપૂર્વક વાંચન- મનન સર્વ કોઇને ઉપયોગી છે કેમકે આપનો એ દળદાર અંક વખતનો મિથ્યા વ્યય કરાવનારો નહિ પણ બેશક જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપનારો થયો છે. જે જે જ્ઞાતિઓમાં માસિક અથવા ત્રિમાસિક પણ અનિયમિત પણે-કંગાલ હાલતમાં ડગુમગુ રીતે ચલાવાતાં હોય તેઓએ પણ આપના આવા ઉદાર સાહસ તરફ જોઇ પોતાની સંકુચિત દ્રષ્ટિ લંબાવવી જોઇએ. આપના પર્યુષણ અંકમાં વપરાયેલા ઉત્તમ કાગળ અને છબિ-છપાઇની સુંદરતા પણ અવશ્ય ખેંચાણ કારક થઇ પડે છે. એકંદર આપનો એ શ્રમ દરેક રીતે સફળ થયેલો હોઇ પ્રશંસા અને ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

રાજકોટ. } નટવરલાલ કનૈયાલાલ વૈષ્ણવ,
તા. ૨૧-૧૨-૧૩ } સૌભાગ્ય શિક્ષાબ્ધિ ભાગ ૧-૨ વગેરે પુસ્તકોનો કર્ત્તા.

कोन्फरन्स मिशन.

सुकृत भंडार फंड.

(સં. ૧૯૭૦ના કારતક સુદ ૧ થી પોસ સુદ ૪, તા. ૧-૧૧-૧૩ થી ૩૧-૧૨-૧૩) વસુલ આવ્યા, રૂ. ૪૫૧—૧૦—૦ની વીગત.

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ-ઉ. ગુજરાત.

બેચરાજી ૭, ૯ સીતાપુર ૧૧, હાંસલપર ૦ાા, ડેકાણા પાા, શેઘુજ ૩ાા, શેઘુજનુંપરૂં ૪, દેથલી ૬, ચડાસણા ૧૧, કાચરોલ ૦ાા, કાલરી ૧૪ાા, સંખલપુર ૨૫, ડોડીવાડા ૨ાા, સાંપાવાડા ૪, વેણુપર ૨ાા, આદીવાડા ૩, બ્રાહ્મણવાડા ૮, ગોખરવા ૦ાા, ખાંભેલ ૬ાા, ભાટસર ૨ાા, મણીઆરી ૩ાા, મીઠી ધારીઅલ ૩.

કુલ રૂ. ૧૧૫-૪-૦

(૨) ઉપદેશક અમૃતલાલ વાડીલાલ-ઉ. ગુજરાત અને દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર.
કાતરા ૧।, છઠીઆરડા ૦।।, પીંડારપુર ૪, ચરેલી ૮, ખરસદા ૧૪।, બાંહુ ૫।, બોકરવાડા ૨૦, કોલ્હાપુર ૬૨, તાસગાંવ ૩૬।।.

કુલ રૂ. ૧૫૨—૧૨—૦

(૩) ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ—પાલણપુર ઇલાકો અને મેવાડ.
તારંગાજી જાત્રાળુ ૭, આબુજી જાત્રાળુ ૩।, પોસીના ૩૦, લાંબડીઆ ૨૪।; ચાણસમા* (બાઇ એમકોર તરફથી) ૩૫, વીખરણી ૩૪।, જુંડા ૩, દેલવાડા ૪।, બેરોજ ૩૩।.

કુલ રૂ. ૧૭૫—૮—૦

(૪) આગેવાનોએ—પોતાની મેળે મોકલાવ્યા.
રંગુન શેઠ મનસુખલાલ દોલતચંદ ૪૭—૧૪—૦, મુંબઇ ૦—૪—૦

કુલ રૂ. ૪૮—૨—૦

એકંદર કુલ રૂ. ૪૯૧—૧૦—૦

* ચાણસમા તાલુકે વડાવળી (ઉ. ગુજરાત)ના શેઠ નેમચંદ પુરૂષોતમદાસનાં વિધવા પતિ બાઇ એમકોરે ચાલુ સાલના કારતક વદ ૩ રવીવારના રોજ આપણા મહાન પવિત્ર તિર્થ શ્રી આબુજી તથા અચિચળગઢની જાત્રાર્થે ૭૦૦ માણસોનો સંઘ કાઢી પોતાના ખર્ચે સર્વને લઇ ગયા, રસ્તામાં દરેક ધાર્મિક સંસ્થાને સારી સહાયતા આપી હતી. તેમજ **શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડમાં** પણ રૂ. ૩૫) ની રકમ નવાજેશ કરી હતી. તે ખાતે તેઓને ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે. તેવીજ રીતે **સીતાપુરના શેઠ હુરચંદ પંચાણે શ્રી સિદ્ધાચળજીની** જાત્રાર્થે સંઘ કહાડી સારો લ્હાવ લીધો છે તેમણે પણ આ ફંડમાં રૂ. ૧૭) ની રકમ આપી છે. આવીજ રીતે દરેક જૈન બંધુઓ પોતાના શુભ પ્રસંગે આ ફંડને ધ્યાનમાં રાખી સારી રકમ મોકલાવવા ચૂકશે નહીં એમ અમોને ખાત્રી છે.

उप्देशकोनो प्रवास.

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ.

ડભોડા—અહીં ડૉકટર સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે "અહિંસાઃ પરમોધર્મ" તથા માંસ ભક્ષણ ન કરવા સંબંધી ભાષણ આપતાં ઠાકોરોએ પાપ નહીં કરવા તેમજ માંસ, દારૂ વગેરે ન વાપરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી હતી.

ઉડાણા—જીવ દયાના ભાષણોથી અહીંના ઠાકોરોએ ચોરી, માંસ ભક્ષણ, દારૂ, હિંસા વગેરે ન કરવાની પ્રતિજ્ઞાઓ કરી છે. જેમનાં નામ કોન્ફરન્સ ઓફીસમાં છે.

શેંણુજ—અહીં જીવદયાનું ભાષણ આપતાં ઠાકોર અનાજી બહાદુરએ દારૂ, માંસ, હિંસા વગેરે ન કરવા પ્રતિજ્ઞા કરી છે.

ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ.

લોયણી—કાર્તકી પૂનેમ ઉપર ભરાએલ મેળાવડા સમયે "તિર્થ ભક્તિ" ઉપર અસરકારક ભાષણ આપ્યું, ત્યાર બાદ અમદાવાદના વકીલ વેલચંદ ઉમેદચંદે "જૈનોની

સંખ્યા ઘટવાનાં કારણો, અને કેળવણી પ્રચાર" સંબંધી ભાષણ આપ્યું હતું, ત્યાર પછી બનારસવાળા પંડિત વ્રજલાલજીએ વિતરાગ માર્ગ વિષે વિવેચન કર્યું હતું. વિશેષમાં કેળવણી સંબંધી વધારે વર્ણન થતાં શ્રી જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ તરફથી ઉઘાડેલા **શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ**ની સ્કીમને ઘણાજ પ્રેમથી સૌએ વધાવી લીધી હતી, અને દર વર્ષે આ ફંડમાં રકમ મોકલાવવા કહેવામાં આવ્યું હતું. ત્યાર બાદ આબુજીના દેરાસરોમાં યુરોપીઅન ચામડાના બુટ પહેરી જતા હતા તે ન જવા બાબતનો ઠરાવ શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સના પ્રયાસે થયો તે સંબંધી સારી રીતે કહેવામાં આવ્યું હતું.

ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ.

વડગામ (પાલણપુર) જૈન ઉપાશ્રયમાં કોન્ફરન્સના ઠરાવો ઉપર ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થઇ હતી. વળી સ્કૂલ માસ્તર તરફથી સર્ટીફીકેટ મળ્યું હતું.

श्री धार्मिक हिसाब तपासणी खातुं.

(તપાસનાર—શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદ ઓનરરી ઓડીટર શ્રી જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ.)

(૧) પ્રાંત કાઠીઆવાડમાં જામનગર શહેર મધ્યે શ્રી શાંતીનાથજી મહારાજના ઘર-દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના વહીવટ કર્તા શેઠ રતનશી રામજી કોઠારી હસ્તકનો સં. ૧૯૫૯થી ૧૯૬૯ ના ચૈત્ર વદી ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે. સદરહુ ઘર દેરાસર વહીવટ કર્તા ગૃહસ્થનું પોતાનું છે અને વહીવટ પણ પોતેજ કરેછે આ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચના પત્ર વહીવટ કર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૨) પ્રાંત કાઠીઆવાડમાં જામનગર શહેર મધ્યે શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ નારણજી રવજીના હસ્તકનો સં. ૧૯૫૮ થી ૧૯૬૯ના ચૈત્ર શુ ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો તે જોતાં નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે.

સદરહુ સંસ્થા **ઝવેરી ઝવેરચંદ લીલાધર**ની વિધવા સ્ત્રી બાઇ **નાથી** તથા બાઇ **સંતોકે** પોતાના ખર્ચે બંધાવી-સં. ૧૯૫૮ની સાલમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે, અને તેનો જીર્ણોદ્ધાર તથા પૂજન વિગેરેનો ખર્ચ નિભાવવા માટે—પોતાના રહેવાના બે ઓરડા માળ બાંધેલા તથા ઓરડીઓ અને મેડીબંધ ડહેલી આપ્યાં છે. તે માટે તેઓને પૂરેપૂરો ધન્યવાદ ઘટે છે. તેમજ હાલના વહીવટ કર્તા સદરહુ સંસ્થા બંધાવનારના ભાઈ થતા હોવાથી તેમજ તેઓને પોતાની ઘણીજ લાગણી હોવાથી વહીવટ પૂરતી ખંતથી ચલાવે છે. તેથી તેમને પણ ઘણો ધન્યવાદ ઘટે છે.

આ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(3) જામનગર શહેરમાં આવેલા શ્રી આદીશ્વર ભગવાનના દેરાસર (શેઠ અજરામરજીના વંડાના નામથી ઓળખાય છે.) ના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ કસ્તુરચંદ હંસરાજના હસ્તકનો સં. ૧૯૫૭ થી ૧૯૬૯ના ફાગણ શુ. ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સુચનાપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૪) જામનગર શહેરમાં આવેલા શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથજી મહારાજના ઘરદેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાનો શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ સુંદરલાલ લક્ષ્મીચંદના હસ્તકનો સં. ૧૯૫૪ થી સં. ૧૯૬૯ના ચૈત્ર વદી ૩૦ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે. હાલ તેઓ વેપાર્થે મુંબઈ ગએલા હોવાથી તેમની મંજુરી મેળવી તેમના મામા શા. જગજીવન જેઠાભાઇએ સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ દેખડાવ્યો છે.

સદરહુ સંસ્થાના મૂળ નાયકજી શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથ મહારાજનો સોનાના ઘરવાળો ઝવેરાતથી જડેલો મુગટ ૧ રૂ. ૨૫૦૦) ના આશરાની કિંમતનો છે તે પ્રથમના વહીવટકર્ત્તા શેઠ દેવશી કલ્યાણજીના દીકરા શા. કપુરચંદ તથા પોપટલાલના સ્વાધીનમાં રહે છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સુચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

श्री जैन श्वेतांबर एज्युकेशन बोर्ड.

શેઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન ધાર્મિક હરીફાઈ પરીક્ષા.

સં. ૧૯૭૦ ના પોષ સુદ ૧ ને રવિવાર દિવસના એક વાગ્યાથી ચાર વાગ્યા સુધી.

તા૦ ૨૮-૧૨-૧૯૧૩

ધો. ૧ લું (પંચ પ્રતિક્રમણ.) તપગચ્છ

(પરીક્ષક—રા. રા. સુરચંદ પી. બદામી. બી. એ. એલ એલ. બી.)

સવાલ — માર્કસ

૧ જૈન ગૃહસ્થે કેવા વિચાર અને કેવું વર્તન રાખવું જોઇએ તે વિષે પ્રતિક્રમણ સૂત્રોપરથી તમે સંપાદન કરેલા જ્ઞાનને આધારે એક ટુંકો નિબંધ લખો. ૨૫

૨ નીચેના અર્થ સમજાવો.

અઢીદ્વીપ, છવાયોનિ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, સમ્યક્ત્વ, આચાર, અતિચાર, અને આવશ્યક. ૧૦

૩ ઉર્ધ્વલોક, તીર્છાલોક અને અધોલોક એ પ્રત્યેકમાં શાશ્વતા ચૈત્યોની સંખ્યા, તેમજ જિન બિંબોની સંખ્યા કેટલી છે ? ૮

૪ સાધુને "अठ्ठारस सहस्स सीलंगधारा" એવું વિશેષણ આપવામાં આવ્યું છે તે વિશેષણમાં જણાવેલાં "अठ्ठारस सहस्स सीलंग" સમજાવો. ૧૨

૫ મુહપત્તિના બોલ લખી જાઓ અને તે કયે કયે સ્થળે બોલવા તે જણાવો ૧૦

૬ નીચેની ગાથાઓ તથા શ્લોકો સાર્થ લખો.

अ પ્રતિક્રમણ શા માટે કરવાનું છે તે દર્શાવનારી પડિક્કમણ સૂત્રમાંથી ગાથા.

ब ચક્રવર્તીની રિદ્ધિ દર્શાવનારી અજિતશાંતિ સ્તોત્રમાંની ગાથા.

क જુદા જુદા તીર્થોમાં નામો દર્શાવી ત્યાં રહેલા જિનેશ્વર ભગવાને સ્મરણ કરાવનારો સકલાર્હત્‌નો શ્લોક.

ड મોટી શાંતિમાંનો **શિવમસ્તુ** થી શરૂ થતો શ્લોક. ૨૦

૭ દેવસી, રાઈ તથા પખ્ખી પ્રતિક્રમણની વિધિ લખો. ૧૫

૧૦૦

ધોરણ ૧ લું. શ્રી પંચ પ્રતિક્રમણ (વિધિ પક્ષ)

(પરીક્ષક—રા. રા. નાનચંદ માણેકચંદ મહેતા-મોરબી.)

સ્પષ્ટ અક્ષર અને સ્વચ્છતા માટે માર્ક. ૫

૧ ગાથા તથા સમજુતી. ૨૪

(૧) શ્રી નંદીસૂત્રની પ્રથમ સજ્ઝાયમાં શ્રી સંઘને સ્તવે છે તે નવમી ગાથા સમજુતી સાથે લખો.

(૨) લોગસ્સની છેલ્લી ગાથા સમજુતી સાથે લખો.

(૩) યાવન્ન મંત્ર રાજેન્દ્રયં, હૃદિ જાગર્તિ મૂર્તિમાન્ એ જેમાં છે તે ગાથા પુરી લખીને સમજાવો.

(૪) કવણે વાડીમાં વાવિયાં એ એક ગાથા સમજુતી સાથે લખો.

(૫) શક્રસ્તવની સવ્વન્નુણં થી શરૂ થતી એક ગાથા સમજાવો.

(૬) ઉવસગ્ગહર સ્તવનની પાંચમી ગાથા સમજુતી સાથે લખો.

(૭) અજિતશાંતિ સ્તવની પંદરમી ગાથા સમજાવો.

(૮) ધમ્મો મંગલ મુક્કિટ્ઠં એ સજ્ઝાયની ત્રીજી ગાથા સમજુતી સાથે લખો.

૨ લઘુ અતિચારમાંથી અનર્થ દંડ સામાયિક અને અતિથિ સંવિભાગ એ અતિચાર લખો અને સમજાવો. ૧૫

૩ પ્રતિક્રમણ એટલે શું? એ શા માટે કર્તવ્ય છે? એમાં શું કરવાનું છે એ વિષે ત્રીશેક લીટીનો નિબંધ લખો. ૧૫

૪ નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો. ૧૨

નિંદાલી, ખિત્તરદ્ધિ, ચિત્ત, સોઅરો, અભિભરો, આહટ, અનર્થદંડ, કસત્ર, પુદ્ગલપ્રક્ષેપ, અપ્પડિલેહિય, સબપણગે, અભિતઃ, ભૂયહિયઅપ્પગજ્જે, બર્કર, અદ્દર આસી, ગુધન, ગહમિય, બદ્દારક,

૫ નીચેના શબ્દોમાં અશુદ્ધ હોય તેટલા શુદ્ધ કરો. ૫
આશીંજ્જે પરીગ્રહીત મગ્ગદયાણું સગ્ગપવગ્ગ અયાસબંપિ

૬ નીચેના ભાવાર્થવાળા મૂળ શબ્દો લખો. ૨૪

(શબ્દોની જોડણીના માર્ક ગણવામાં આવશે.)

(૧) પાંચવર્ણા નીલફૂલ (૨) પિત્તને પ્રકોપે કરી મૂર્છા આવે.
(૩) તેત્રીશ આશાતના માંહેલી અનેરી કોઇ એક પણ આશાતનાએ કરીને.
(૪) દુર્જન એવા શત્રુ તથા એકાંતરિયા પ્રમુખ જ્વર.
(૫) કલ્પવૃક્ષ થકી અધીક એવો. (૬) જગતના અદ્વિતીય બંધવ.
(૭) વ્યંતર દેવતાઓના પ્રાસાદ. (૮) પ્રથમ ત્રણ પ્રક્ષિણા કરીને.
(૯) અપરિમિત ધૈર્ય પ્રધાન છે પરાક્રમ જેનું એવા.
(૧૦) હું શરણુ પ્રત્યે જાઉંછું, તેમાં જાઉંછું, માટે શું શબ્દ છે.
(૧૧) ચરણોનું આરાધન.
(૧૨) સમુદાયના માંહોમાંહે અથડાવાથી જેમના ભૂષણના સમૂહ ઘસાઇ જાય-ગયા છે.

ધો. ૨જું અ. (જીવવિચાર, નવતત્વ, શ્રાવકધર્મ સંહિતા, ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ લો.)

(પરીક્ષકઃ—રા. રા. ભાઇલાલ છગનલાલ દલાલ. સુરત.)

સવાલ (૧ જીવવિચાર, નવતત્વ) માર્ક.

૧. અ. 'જીવ' એટલે શું ? 'જીવ' નું લક્ષણ શું ? સિદ્ધનાજીવોમાં જીવનુંલક્ષણ બુદ્ધિપૂર્વક ઘટાવો
બ. સાધુ મુનિરાજ કે જેમણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે તથા શ્રી તીર્થંકરમહારાજ એઓનેનો 'સંસારી' જીવના ભેદમાં સમાવેશ થાયકે કેમ ? તે કારણ સહ લખો. ૫

૨ સ્થાવર જીવને કેટલી અને કઇ ઇંદ્રિય હોય ? સ્થાવર જીવના ભેદ ગણાવો. 'અનંતકાય' એટલે શું ? તે બીજાં કયાં નામથી ઓળખાય છે ? 'સોયના અગ્રભાગ કરતાં પણ સૂક્ષ્મ એવા એકજ શરીરને વિષે અનંત જીવો રહી શકેછે' એ વાત દષ્ટાંત આપીને બુદ્ધિપૂર્વક સમજાવો. ૧૫

૩ 'જીવ' સંબંધી જ્ઞાન જે કંઇ તમારામાં હોય તે બધું એક નિબંધરૂપે સમજાવો. ૧૦

૪ 'તત્વ' એટલે શું ? તે કેટલાં છે ? તે દરેકની વ્યાખ્યા લખો, સઘળાં તત્વ પૈકી કોઇપણ તત્વનો એક બીજામાં સમાવેશ થતો હોય તો તે હેતુસહિત જણાવો અને એમ કરવાથી આખરે કેટલાં તત્વ મુખ્ય ગણાય તે સ્પષ્ટ સમજાવો. ૧૦

૫ અ. નીચેની બાબતોનો કયા તત્વમાં તથા તેના કયા ભેદમાં સમાવેશ થઇ શકે, તેનાં નામ માત્ર લખોઃ—
૧ વાયુની પેઠે અપ્રતિબદ્ધપણે વિહાર કરવો, એક સ્થળે વાસ કરવો નહિ; (મુનિના સબંધમાં)

૨ અજ્ઞાનની લોક ઊંચે સ્વરે ખરાબ વચન બોલે તે સાંભળી દ્રઢપ્રહારીપેઠે કોપ ન કરવો.
૩ બહુજ્ઞાન હોય તોપણ પોતાના મનમાં ગર્વ ન કરવો.
૪ ભણતાં ન આવડવું,
૫ ત્રણ જગતને પૂજનિક થવું.

ઘ. નીચેના ભેદ કયા તત્વમાં આવે છે તે જણાવવા સાથે તેની સમજ આપોઃ-
(૧) અજ્ઞાન પરિષહ. (૨) આતપનામ કર્મ. (૩) સામંતોપનિપાતિકી ક્રિયા (૪) શૌચ યતિ ધર્મ. (૫) ધ્યાન. ૧૦

૬ 'મોક્ષ' વિધમાન છે એ અનુમાન પ્રમાણવડે સંતોષકારક રીતે સિદ્ધ કરી બતાવો ૧૦

(૨ શ્રાવક ધર્મ સંહિતા)

૭ "અન્યાયથી ધન પેદા કરવાનો પ્રતિષેધ કરવાથી આજીવિકા તેમજ ધર્મના હેતુભૂત ચિત્તની સમાધિ નાશ પામશે." ઉપરની આશંકાનો ખુલાસો ગ્રંથકારનાં શબ્દોમાં કરો. ૧૦

૮ શ્રુત ધર્મ બહુ છે, માટે સુવર્ણની જેમ તેની પરીક્ષા કેટલા પ્રકારે થઇ શકે તે વિવેચન સહિત લખો. ૧૫

(૩ ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ લો.)

૯ સમકીતના ૬૭ ભેદ પૈકી વ્યવહાર સમકીતમાં કેટલા ગણાય અને નિશ્ચય સમકીતમાં કેટલા ગણાય? આ ૬૭ ભેદ પ્રાપ્ત કરનારને કયું ગુણસ્થાનક હોય? ૫

૧૦ સમકીતનાં લક્ષણ કયાં? તે દરેકની વ્યાખ્યા આપો 'સંવેગ' લક્ષણ ઊપરની અનાથી મુનિની કથા ટુંકમાં લખો, ૧૦

નોટઃ—જરૂર જણાય તો અડધો કલાક ટાઇમ વધારે લેવો, પ્રશ્નોના જવાબ બુદ્ધિપૂર્વક આપવામાં આવ્યા છે કે નહિ તેપર ખાસ લક્ષ આપવામાંઆવશે.

૧૦૦

ધો. ૨જું ઘ. (નવતત્વ, નવસ્મરણ, ત્રણભાષ્ય.)

(પરીક્ષકઃ—રા. રા. ભાઇલાલ છગનલાલ દલાલ. સુરત.)

સવાલ (૧ નવતત્વ) માર્ક.

૧ 'તત્વ એટલે શું? તે કેટલાં છે? તે દરેકની વ્યાખ્યા લખો. સઘલાં તત્વ પૈકી કોઇપણ તત્વનો એક બીજામાં સમાવેશ થતો હોય તો તે હેતુ સહિત જણાવો અને તેમ કરવાથી આખરે કેટલાં તત્વ મુખ્ય ગણાય તે સ્પષ્ટ સમજાવો. ૧૦

૨ અ. નીચેની બાબતોનો કયા તત્વમાં તથા તેના કયા ભેદમાં સમાવેશ થઇ શકે તેનાં નામ માત્ર લખોઃ—
(૧) વાયુની પેઠે અપ્રતિબદ્ધપણે વિહાર કરવો; એક સ્થળે વાસ કરવો નહિ (મુનિના સંબંધમાં)

(૨) અજ્ઞાની લોક ઊંચે સ્વરે ખરાબ વચન બોલે તે સાંભલી દ્રઢપ્રહારીની પેઠે કોપ ન કરવો.
(૩) બહુ જ્ઞાન હોય તોપણ મનમાં ગર્વ ન કરવો.
(૪) ભણતાં ન આવડવું,
(૫) ત્રણ જગતને પૂજનિક થવું,

ब. નીચેના ભેદ ક્યા તત્વમાં આવે છે તે જણાવવા સાથે તેની સમજ આપો:-
(૧) અજ્ઞાન પરિષહ. (૨) આતપ નામ કર્મ. (૩) સામંતોપનિપાતિકી ક્રિયા, (૪) શૌચ યતિધર્મ. (૫) ધ્યાન. ૧૦

૩ 'મોક્ષ' વિદ્યમાન છે. એ અનુમાન પ્રમાણવડે સંતોષકારક રીતે સિદ્ધ કરી બતાવો ૧૦

(૨ નવસ્મરણ.)

૪ **तिजय पहुत्त** નામના સ્મરણ પરથી તમારા વિચારો જણાવો. ૧૦

૫ **भक्तामर** તથા **कल्याणमंदिर** નામના સ્મરણની રચના વિષે જે કાંઇ જાણતા હો તે લખો. ૧૦

૬ **अ. भक्तामर** માંથી સર્વ દેવના નામે કરીને કરેલી જિનેશ્વરી ભગવાનની સ્તુતિ અર્થ સહિત લખો.

ब. कल्याणमंदिर માંથી "પ્રભુનું ધ્યાન કરનારા પણ પ્રભુના જેવાજ થાય છે" એ ભાવાર્થનો શ્લોક સાર્થ લખો. ૧૦

(૩ ત્રણ ભાષ્ય.)

૭ અવસ્થાત્રિક એટલે શું? તે કેવી રીતે તથા ક્યાં ક્યાં ભાવવી. ? ૧૦

૮ દેવવંદનના બાર અધિકારનું વર્ણન કરો. ૧૫

૯ ગુરૂવંદનથી ઉપજતા છ ગુણો સમજાવો. ૫

૧૦ 'વિગઇ' એટલે શું? ભક્ષ્ય અને અભક્ષ્ય વિગઈ ગણાવો. વિગઇનો દુરૂપયોગ કરવાથી શું પરિણામ આવે છે તે સંબંધી અસરકારક રીતે વિવેચન કરો. ૧૦

૧૦૦

ધો. ૩ જું (યોગશાસ્ત્ર, મહાવીર ચરિત્ર, આનંદઘનજીની ચોવીશી)

(પરીક્ષકઃ—શેઠ અમરચંદ ઘેલાભાઇ-મુંબઇ)

સવાલ	યોગશાસ્ત્ર.	માર્ક.
૧	સમ્યક્ત્વના પાંચ લક્ષણ વિવેચન સાથે લખો.	૪
૨	ગૃહસ્થ ધર્મને લાયક થવા માટે બતાવેલા પાંત્રીસ ગુણો પૈકી દશગુણ વિવેચન સાથે લખો.	૬
૩	બીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના અર્થ સાથે જણાવો.	૪
૪	સંલેખનાનો અર્થ, તેના પ્રકાર તથા શ્રાવકને તે ક્યારે અને કેવા પ્રકારે આદરવી જોઇએ તે સંબંધી વિસ્તારથી સમજાવો.	૬

૫ ચોથા પ્રકાશમાં વર્ણવેલા ગુણોનો પોતાની સાથે શું સંબંધ છે તે ગુણોના ટુંકાવર્ણન સાથે સમજાવો, ૧૦

૬ આસનના નામ જણાવો અને તેમાંથી ત્રણનું સ્વરૂપ લખો. ૫

૭ પ્રત્યાહાર અને ધારણાનો અર્થ ટુંકા વિવેચન સાથે લખો. ૫

મહાવીર ચરિત્ર.

૧ મહાવીર સ્વામીના ચરિત્ર ઉપરથી હાલના મુનિવર્ગ અને શ્રાવક વર્ગને બોધ લેવા લાયક હકીકતો ટુંકા નિબંધ રૂપે લખો. ૧૫

૨ મરીચિના ભવમાં બાંધેલ નીચ ગોત્ર કર્મની અસર ત્રિપૃષ્ટ વાસુદેવના ભવમાં કાંઇ છે? અને હોયતો તે કેવી રીતે તે જણાવો. ૩

૩ હલ્લવિહલ્લ, સુલસા અને જમાલિ વિષે તમે જે જે જાણતા હો તેનો ટુંકો સાર લખો. ૧૨

આનંદઘનજીની ચોવીશી.

૧ નીચેના પદોનો અર્થ ટુંકા વિવેચન સાથે લખો.

(ક) જે તેં જીત્યારે તેણે હું હું જીતીઓરે.
(ખ) કારણ જોગે હો બંધે બંધનરે.
(ગ) રાગદ્વેષ અવિરતિની પરિણતિ, એ ચરણ મોહના યોધા.
(ઘ) પ્રેમ કલ્પતરૂ છેદિઓરે, ધરિયો જોગ ધતૂર.

૨ નીચેની ગાથાઓના અર્થ વિવેચન સાથે લખો. ૬

(ક) હેતુ વિવાદેહો ચિત્ત ધરી જોઇએ, અતિ દુરગમ નયવાદ,
આગમવાદે હો ગુરૂગમ કે નહી, એ સબલો વિખવાદ.
(ખ) પરમનિધાન પ્રગટ મુખ આગળે, જગત ઉલંધી હો જાય,
જ્યોતિ વિના જુઓ જગદીશની, અંધોઅંધ પુલાય. ૬

૩ નીચેનાં પદોનો પૂર્વાપર સંબંધ જોડી આપો. એટલે કે એ પદો જે ગાથામાં આવતા હોય તેને ગાથા લખો.

(ક) ચરમાવર્ત્ત હો ચરમ કરણ તથા,
(ખ) રૂપ થઇ થિરભાવ,
(ગ) અભયદાન દાતાસદા.
(ઘ) એકદામે કેમ રીઝેરે.
(ચ) પ્રેમ પ્રતીત વિચારો ટૂકડી
(છ) ગુરૂગમથી અવધારીરે ૧૨

૪ નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો. ૬

સેંગૂ, વિરંચિ. દાનાદાન, ઇંદ્રિયરામી, સાપેક્ષ, પ્રવચન.

૧૦૦

ધોરણ ૪થું. (આગમસાર, તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર.)

(પરીક્ષક:—રા. રા. દોલતચંદ પુરૂષોત્તમ બરોડિયા બી. એ. અમદાવાદ.)

સવાલ (આગમસાર) માર્ક

૧	ષટ્ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ ટુંકામાં સમજાવો તથા દ્રવ્યના આઠ પક્ષ ગણાવો.	૧૫
૨	નય એટલે શું ? નય કેટલા છે ? અને દરેક નયનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ રીતે બતાવો.	૧૦
૩	ભાવનાનો અર્થ આપો અને તેના ૧૬ ભેદનું ટુંક વર્ણન કરો.	૧૦
૪	સમકિતની દશ રૂચિ, ૭ આયતન અને પાંચ ભૂષણનું ટુંક સ્વરૂપ બતાવો.	૭
૫	વર્ગણા કેટલી છે અને કઇ કઇ ? તે દરેકની સંક્ષિપ્ત હકીકત લખો.	૮

(તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર.)

૧	પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ પ્રમાણ કયા કયા ? મતિજ્ઞાનના ચાર ભાગનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ બતાવો.	૮
૨	જીવનું લક્ષણ આપો ભાવ ઇન્દ્રિય કઇ કઇ ? વિગ્રહ ગતિમાં કર્મયોગ થાયછે એ સૂત્ર બરાબર સમજાવો.	૮
૩	જંબુદ્વિપની ભૂગોળ વિષે તમે જે જાણતા હો તે લખો તથા અઢી દ્વિપનો નકશો કાઢી મનુષ્યની વસ્તી ક્યાં સુધી છે તે બતાવો.	૧૦
૪	કલ્પોપપન્ન અને કલ્પાતીત દેવોનું સ્વરૂપ આપો. લોકાંતિક દેવો ક્યાં રહે છે તે લખો. જુદા જુદા દેવોનું આયુષ્ય સંબંધી ટુંકામાં વર્ણન આપો.	૧૦
૫	અણુના પ્રદેશ થાય કે નહિ ? તે કારણો સાથે લખો. સ્કંધ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તે જણાવો. સતની વ્યાખ્યા આપો.	૬
૬	મોક્ષ તત્ત્વનું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ આપો.	૮
		૧૦૦

ધોરણ ૫ મું. અ (સ્યાદ્વાદ મંજરી તથા આઠ દ્રષ્ટિની સઝાય)

(પરીક્ષક:—પંડિત હરગોવીંદદાસ બનારસ.)

સવાલ — સ્યાદ્વાદ મંજરી (માર્કસ ૭૫) માર્ક

૧	જાતિનું લક્ષણ, જાતિઓની કુલ સંખ્યા તથા સાધર્મ્યસમા, વૈધર્મ્યસમા, ઉત્કર્ષસમા અને અપકર્ષ સમા જાતિનું સ્વરૂપ અને ઉદાહરણ લખો.	૧૪
૨	શ્રુતિ (વેદ)ની અપૌરુષેયતામાં લાગુ પડતા દોષોને સ્ફુટ રીતે સમજાવો.	૧૨
૩	જ્ઞાનાદ્વૈતવાદિ–બૌદ્ધના મંતવ્ય પ્રમાણે પરમાણુની ક્ષિપ્તકાલ સ્થાયિતાના ખંડનમાં અને જૈન તરફથી આ બાબતમાં કરવામાં આવેલા સમાધાનનો ઉલ્લેખ કરો.	૧૫
૪	નીચેની ગાથાઓના અને શ્લોકોના અર્થ લખો અને તેને પ્રસ્તુત પ્રકરણની સાથે ઘટાવો:—	૧૩

किरणा गुणा न दव्वं तेसिं પ્રભાતી સાથે શું સંબંધ છે તે ગુણોના
जं णाणं आयगुणो कह मदव्वो स अनंत्थ : ૧૦
एयाहिंतो बुद्धा निरया रक्खवंति जेण पुढवाई । ૫
इत्तो निव्वाण गया अवाहिया आभव मिमाणं ।। ૫
न निहाणगया भग्गा पुंजो णत्थि अणागए ।
निव्वुयानेव चिट्ठंति आरग्गे सरसवोवमा ॥
आहुर्विधातृ प्रत्यक्षं न निषेधृ विपश्चितः ।
नैकत्व आगमस्तेन प्रत्यक्षेण प्रबाध्यते ॥
हेतोरद्वैतसिद्धिश्चेद् द्वैतं स्याद् हेतुसाध्ययोः ।
हेतना चेद् विना सिद्धिर्द्वैतवाङ्मात्रतो न किम् ? ॥ ૨૧

૫ સમવાય સંબંધ એટલે શું ? સમવાયની પૂર્વપક્ષીની તરફેણમાં ઉપપત્તિ કરો અને યુક્તિથી તેનું ખંડન કરો.

આઠ દ્રષ્ટિની સજ્ઝાય (માર્કસ ૨૫)

૧ ત્રીજી દ્રષ્ટિનું નામ, તેનું સ્વરૂપ અને તેના અધિકારીની અવસ્થા જણાવો, ૬
૪ નીચેની ગાથાનો અર્થ લખો.

चिह्न योगनारे जे परग्रन्थमां, योगाचारय दिठ ।
पंचम द्रष्टि थकी ते जोडीए, एहवा ते गरिठ ॥ ૯

૩ "वेद्य वेद्य" "भवाभिनन्दी" "प्रवृत्तचक्र" એ શબ્દોના અર્થનું સ્ફોટન કરો. ૭
૪ સાતમી દ્રષ્ટિના અધિકારી થવા માટે કોણ કોણ ગુણોની આવશ્યકતા પડે છે? ૭

૧૦૦

ધોરણ ૫ મું વ (૭ કર્મ ગ્રંથ)

(પરીક્ષક:—શેઠ કુંવરજી આણંદજી ભાવનગર)

ઉકેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર વધારે વિસ્તારમાં લખનારને વધારે માર્ક પણ આપવામાં આવશે તેને માટે ટાઇમ જરૂર જણાવવામાં આવે તો ૦ાા કલાક વધારે આપવો.

સવાલ (પહેલા કર્મ ગ્રંથમાંથી) માર્ક

૧ મતિજ્ઞાનના ૨૮ ભેદોના ૨૮ નામ લખો.
૨ મોહની કર્મના બંધ હેતુ સમજાય તેવી રીતે લખો. ૪
૩ મોહની કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ કરેલી છે તેનાં નામ લખો. ૪

(બીજા કર્મ ગ્રંથમાંથી)

૪ ચોથે, પાંચમે ગુણ ઠાણે કઈ કઈ પ્રકૃતિનો બંધ ઉદય ને સત્તામાંથી વિચ્છેદ થાય ! ૩
૫ અપજશ નામ કર્મ ને દુસ્વર નામ કર્મ કયા ગુણઠાણા સુધી ઉદયમાં હોય ? ૨
૬ ઉદીરણા કયા કયા કર્મની બારમે ગુણ ઠાણે ન હોય ? ૧

(ત્રીજાકર્મ ગ્રંથમાંથી)

૭ મનુષ્ય ગતિમાં અવસર્પીણીમાં ચોથે પાંચમે આરે કેટલા કેટલા ગુણુઠાણાં ક્યાં સુધી લાભે? ૪

૮ તિર્યંચ ગતિમાં ૭ મે ગુણઠાણે બંધમાં કેટલી પ્રકૃતિ હોય? ૨

૯ દેવ ગતિમાં, ઔદારિક શરીરમાં, સ્ત્રીવેદમાં, વિભંગ જ્ઞાનમાં, આહારી પણામાં કેટલા કેટલા ગુણઠાણાં હોય? ૪

(ચોથા કર્મ ગ્રંથમાંથી)

૧૦ વિકલેંદ્રીને આઠ કર્મ સંબંધી બંધસ્થાનક, ઉદય સ્થાનક ને સત્તાસ્થાનક કેટલા હોય? ૪

૧૧ બાસઠ માર્ગણામાં ગતિ, શરિર, યોગ, લેશ્યા ને અજ્ઞાન માર્ગણાએ ગુણઠાણા કેટલા હોય! ૬

૧૨ ઔપશમિકાદિ પાંચ ભાવ પૈકી ચૌદ ગુણઠાણાં પૈકી દરેક ગુણઠાણે કયા કયા ભાવ હોય? જે ભાવ ન હોય તેનું કારણ લખવું. ૮

૧૩ અનંતા કેટલા પ્રકારના છે, તેનાં નામ લખો અને તેમાંના કયા અનંતે કઇ વસ્તુ છે, તે જણાવો. ૪

(પાંચમા કર્મ ગ્રંથમાંથી)

૧૪ ધ્રુવ બંધીને અધ્રુવ ઉદયિ પ્રકૃતિના નામો લખો. ૪

૧૫ ઉત્કૃષ્ટ ને જઘન્ય પ્રદેશ બંધના સ્વામી કોણ? ૭

૧૬ ચોથા, પાંચમા, સાતમા તે અગ્યારમા ગુણઠાણાનો અંતરકાળ કેટલો? ૫

૧૭ ઉપશમ શ્રેણીનું સ્વરૂપ લખો. ૧૦

(છઠ્ઠા કર્મગ્રંથમાંથી)

૧૮ મોહની કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિના બંધ, ઉદય ને સત્તાસ્થાન કેટલા ને કયા કયા? ૩

૧૯ નામ કર્મની ૩૧ પ્રકૃતિના બંધ સ્થાનકે ઉદયસ્થાન ને સત્તાસ્થાન કેટલા ને કયા કયા? ૬

૨૦ ચૌદ ગુણઠાણે નામ કર્મના બંધ ઉદય ને સત્તાસ્થાન કેટલા કેટલા અને કયા કયા? ૭

વિચારણા શક્તિથી

૨૧ આઠે કર્મનો બંધ શા પ્રયત્નવડે અટકે તે કર્મવાર લખો. ૧૦

૧૦૦

ધોરણ ૫મું, (क).

(પરીક્ષકઃ—રા. રા. ગોકુલભાઇ નાનજીભાઇ ગાંધી ટંકારા)

(૧) દેવચંદ્રજી ચોવીશી

સવાલ		માર્ક
૧	કારણ અને કારકનું સ્વરૂપ સમજાવો.	૧૦
૨	કયા કયા નિક્ષેપ ભાવના કારણરૂપ છે અને તે કેવી રીતે તે સમજાવો.	૧૦
૩	નીચેના શબ્દોના અર્થો વ્યુત્પત્તિ સાથે લખો: લોકોત્તર, ઉપાદાન, ધ્યેય, હેય, રત્નત્રયી, અવેદી, તત્ત્વ, સેતુ, એજંય, જ્ઞાનાનંદ, આત્યંતિક, સમાધ, સધે, સત્તા, શક્તિ, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, કેવલજ્ઞાન, વચનાતીત, સહજાનંદ, રમતારામ, આવિર્ભાવ, અન્વયાશક્તિ, વિભુ, જાંગુલિ, લેસ્યા, ખરતર, પૂર્ણાનંદદશા, અનુભવ.	૧૦
૪	નીચેના ગમે તે ત્રણ વાકયોનું સ્પષ્ટિકરણ કરો.	૧૦

(अ) એ શાસન માંહે જે પેસે તે જીવ સંસારનો પાર પામે.

(ब) પોતાના તત્વ સ્વરૂપને ધ્યાયીયેં તેહને ધ્યાવે, તત્ત્વની એકાગ્રતા પામીએ, તેહથી પરમાનંદ અવિનાશી પદ પામીજે.

(क) કાલ તે ઉપચાર દ્રવ્ય છે.

(ड) શુદ્ધ તત્ત્વને સત્તાનો આધાર છે.

(इ) કારણ કાંઈ વસ્તુધર્મ નથી.

૫ નીચેની ગમે તે ત્રણ કડીઓનો અર્થ અને ભાવાર્થ લખો. ૧૦

(अ) જે કારણ તે કાર્ય, થાયે પૂર્ણપદેરી,
ઉપાદાન તે હેતુ, માટી ઘટ ને વદેરી.

(ब) નિજ જ્ઞાને કરી જ્ઞેયનો, જ્ઞાયક જ્ઞાતા પદ ઇશિરે;
દેખે નિજ દર્શન કરી, નિજ દશ્ય સામાન્ય જગીશરે.

(क) પ્રભુ મુદ્રાને યોગ, પ્રભુ પ્રભુતા લખે રે લોલ,
દ્રવ્યતણે સાધર્મ્ય, સ્વસંપત્તિ ઉલખે રે લોલ.

(ड) શુદ્ધાપશ થિર પ્રભુ ઉપયોગે, જે સમરે તુઝ નામજી:
અવ્યાબાધ અનંતું પામે, પરમ અમૃત સુખધામજી.

(इ) શક્તિ પ્રયુંજતો ન પ્રયોગી.

(क) સકલ વિભાવ ઉપાધિ થકી મન ઉસરયો હો લોલ

(૨) અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ.

૬	અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરનાર અધિકારીઓ કેવા ગુણવાળા હોવા જોઇએ ?	૫
૭	અધ્યાત્મીઓની ખરી પરીક્ષા કેવા ગુણવાળા પુરૂષો કરી શકે છે તે લખો.	૫
૮	વિષય પ્રતિભાસ જ્ઞાન અને તત્ત્વ સંવેદન જ્ઞાનના સંબંધમાં જે જાણતા હો તે લખો.	૫

ચિત્ત એટલે શું? ચિત અને આત્માને કેવા પ્રકારનો સંબંધ છે તે સમજાવી ચિત્તશુદ્ધિનો ઉપાય લખો. ૫

૦ પાપબંધ અને પુણ્યબંધનો બાંધનાર તથા ભોગવનાર મન છે કે આત્મા અને તે શી રીતે? ૫

૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ત્રણપર ટીકા કરો. ૧૦

(अ) જનમન રંજન ધર્મનું મૂલ્ય ન એક બદામ.
(ब) જે ક્ષેત્ર શીતાનું હોય તે તરફ પ્રથમ ધ્યાન આપવું.
(क) અહંભાવ એજ સંસાર છે
(ड) परो हि योगो मनसो वशत्वम्
(ई) વિભાવ દશા અને સ્વભાવ દશા.
(क) ભાવથી બાદર અને સૂક્ષ્મ પુદ્દગળ પરાવર્તન.
(ग) માધ્યસ્થ ભાવના.
(ह) અમરતીને મૂરતી, થાયે પંચ પ્રકાર,
તેમાં ચરમ કરણ વસે, અંતર કરણ પસાર.

૧૨ નીચે લખ્યા શ્લોકોનો શબ્દાર્થ તથા ભાવાર્થ લખો ૧૫

(अ) मात्रोपयोगशून्याः कुर्वन्नावश्यकीः क्रियाः सर्वाः ।
देह क्लेशं लभसे फलमाप्स्यसि नैव पुनरासाम् ॥

(ब) वस्ति संयममात्रेण ब्रह्मके के न विभ्रते ।
मनः संयमतो धेहि धरि चेत्तत्फलार्थ्यसि ॥

(क) त्वमेव दुखं नरकस्त्वमेव त्वमेव शर्मापि शिवं त्वमेव ।
त्वमेव कर्माणि मनस्त्वमेव जहीह्यविद्यामवधेहि चात्मन् ॥

ધો. ૫ મું. ડ. (ઉપદેશ પ્રાસાદ પાંચ ભાગ)

(પરીક્ષક:—રા. ધનસુખલાલ વિ. કિરતચંદ મહેતા.)

સવાલ. માર્ક

૧ નીચેના ગમે તે એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર ત્રીશથી ચાળીશ લીટીનો નિંબધ લખો.
(૧) પાંચ કારણ મળ્યે કાર્યની ઉત્પત્તિ છે.
(૨) સમ્યકત્વનાં પાંચ લક્ષણ.
(૩) નિશ્ચય અને વ્યવહારથી બારવ્રતોનું વિવેચન. ૩૦

૨ નીચેના ગમે તે એક પુરૂષનું ઉપદેશપ્રાસાદમાંથી જાણ્યું હોય તેટલું ઐતિહાસિક વૃતાંત જણાવો.
(૧) હેમચંદ્રાચાર્ય (૨) હીરવિજયસૂરિ, (૩) બપ્પભટ્ટિ.
(૪) કુમારપાળ. ૧૦

૩ નીચેના અર્થ સ્પષ્ટપણે સમજાવો. ૩૫
કાંતારવૃત્તિ, મીઠું ભોજન, પ્રતિક્રમણ, નય, નિક્ષેપા, નિયાણું, નિન્હવ, ચૈત્ય, અમૂઢ દૃષ્ટિ, તપ, સંમૂર્ચ્છન. અસંગાનુષ્ઠાન. ગરલાનુષ્ઠાન, સ્થિરિકરણ, સંલીનતા, પડવાઇ, લેપ્ય, અલેપ્ય, સોપક્રમી આયુ, ઉત્પાતિકી બુદ્ધિ, દ્વિદલ, ઉત્સર્ગ-અપવાદ, અર્થવાદ, વિધિવાદ, અનુવાદ, ભાવયત્ન; નિવૃત્તિ ઇંદ્રિય, ઉપકરણઇંદ્રિય, બાહ્યાત્મા, અંતરાત્મા, પરમાત્મા, પૂર્ણતા, મગ્નતા, અપમાન ધ્યાન, નિપુદ્ધ ધ્યાન, ગૃદ્ધિ ધ્યાન.

૪ નીચેના ગમે તે પાંચ સંક્ષેપમાં સમજાવો ૧૦

(૧) ગૃહસ્થને અણુવ્રત કરાવતાં સાધુને ત્રસ જીવની હિંસાની અનુમોદનાનું દૂષણ લાગે કે નહિ?

(૨) એકેંદ્રિય જીવોમાં અવિરતિ, આસ્ત્રવ ઘટે કે નહિ? ઘટે તો તે દાખલાથી સમજાવો.

(૩) પ્રતિક્રમણના આઠભેદ કયા કયા તે સમજાવો.

(૪) દર્શનાચારના ભેદ સમજાવો.

(૫) ચારિત્રાચારના ભેદ સમજાવો.

(૬) ઉત્સર્ગ અને અપવાદ સાથે રહેલાં છે છતાં શ્રી જિન સિદ્ધાંત મુજબ એવી કઈ ત્રણ બાબતો છે કે જ્યાં અપવાદ સર્વથા નિષિદ્ધ છે? અને તે શા માટે?

(૭) "દાંત વિના બીજા કોઈ અંગ અથવા ઉપાંગનું હાડકું સો હાથ સુધીમાં પડયું હોયતો બારવર્ષ સુધી (ત્યાં) વાચનાદિક સ્વાધ્યાય કલ્પે નહિ" આ કેમ એ સમજાવો.

૫ નીચેના ઉપર ટુંક વ્યાખ્યાન (Short notes) લખો. ૧૦

(૧) "માત્ર મુંડન કરાવ્યાથી કાંઇ સાધુ કહેવાય નહિ, સમતા ગુણ ધારણ કરવાથી સાધુ કહેવાય છે"

(૨) "જે જગતના તત્વને માને છે તેને આચાર્યોએ મુનિ કહ્યા છે."

(૩) "વાદ અને પ્રતિવાદ તેમજ અનિશ્ચિત પદાર્થને કહેનારાં માણસો ઘાણીના બળદની ગતિની જેમ તત્વના પારને પામતાં નથી

(૪) "આ બકરીનાં આંચળ જેવા વીર્યાચારને સારી રીતે ઉપયોગમાં લેવાનું શું પ્રયોજન છે? કેમકે ભવ્યપ્રાણીઓને બત્ર સ્થિતિનું તો નિયતપણું છે. તેથી જ્યારે તે ભવ્યપ્રાણીઓ સિદ્ધિમાં જવાના હશે ત્યારે તે પ્રાણીઓ વિર્યાચારનો ઉપયોગ કર્યા વિના પણ મોક્ષે જશે." આ કથનમાં શું વિરોધ છે?

(૫) 'જે પરઉપાધિથી પૂર્ણતા થએલી છે, તે માગેલા અલંકાર જેવી છે; જે સ્વાભાવિકી પૂર્ણતા છે, તે જાત્યવંત રત્ન જેવી છે"

તા ક. સારી ઇમારત, સ્વચ્છતા, અને સ્પષ્ટતાના ૫

કુલ માર્કસ ૧૦૦

ધો. ૫ સું ૬ (ત્રિષષ્ટિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્ર પર્વ ૧ થી ૧૦)

(પરીક્ષક:—રા. રા. ઉમેદચંદ દોલતચંદ બરોડિયા બી. એ. મુંબઇ)

સવાલ. માર્ક.

૧ શ્રી રૂષભદેવજીના જન્મથી દીક્ષા લીધી ત્યાં સુધીમાં બનેલા બનાવોનો ટુંક સાર આપો. ૧૨

૨ અ ભરત અને બાહુબલી વચ્ચેના યુદ્ધનાં કારણો તથા સંપૂર્ણ હેવાલ આપો. બ. સગર ચક્રીના કુમારો વિષે તમે જે જાણતા હો તો લખો. ૧૨

૩ ચાર વેદ કોણે બનાવ્યા, તેના અભ્યાસ કરનારાઓ કોણ હતા અને પછી તેની કેવી સ્થિતિ થઇ તે જણાવો અને તેની સાથે જૈનો અને વેદાંતીઓનો પરસ્પર સંબંધ ઐતિહાસીક દ્રષ્ટિએ સમજાવો. ૧૫

૪ નીચેના મહાપુરૂષોનાં ચરિત્રો વિષે ટુંક નોંધ લખો. દ્વિપૃષ્ટ, ત્રિપૃષ્ટ, વિજય, તારક, ભદ્ર, અને મધુ. ૧૫

૫ શ્રી શાંતિનાથજીના જીવ અને શ્રી મહાવીર સ્વામીના જીવની ઉચ્ચતાને અંગે દાખલા સહિત સરખામણી કરો.

૬ સુભૂમ અને પરશુરામનાં ચરિત્રો જૈન દ્રષ્ટિએ ઓળખો. ૧૦

૭ દ્વારિકા નગરીની ઉત્પત્તિ અને નાશ વિષે જણાવેલી વિગત પરથી હાલની દ્વારિકા નગરી સંબંધી તમે શું અભિપ્રાય બાંધો છો? ૮

૮ શ્રી નેમીનાથજી અને કૃષ્ણ વાસુદેવનું ચારિત્ર્ય (આચરણો)ની તુલના કરો. ૧૦

૯ શ્રી મહાવીર સ્વામીના દશ શ્રાવકોમાં કયો શ્રાવક શ્રેષ્ટ સમજો છો તે કારણ સહિત બતાવો. ૧૦

૧૦૦

श्री जैन श्वेतांबर एज्युकेशन बोर्ड.

બાઇ રતન—ઉત્તમચંદ કેશરીચંદના પતિ—શ્રી જૈન ધાર્મિક હરીફાઇની પરીક્ષા.

સં. ૧૯૭૦ ના પોષ સુદ ૧ ને રવિવારે દિવસના એક વાગ્યાથી ચાર વાગ્યા સુધી. તા૦ ૨૭-૧૨-૧૯૧૩

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૧ લું.

વિષય:—સામાયિક, દેવવંદન વિધિના સૂત્રો, નવઅંગપૂજાના દોહા, જીવવિચારની પચ્ચીસ ગાથાના બોલ અને પુત્રી શિક્ષા.

(પરીક્ષક:—શી. ફતેચંદ ઝવેરભાઇ-ભાવનગર)

સવાલ

૧ આચાર્યના કેટલા ગુણો છે અને તે ગુણોવાળું સૂત્ર અર્થ સાથે લખો.

૨ નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો.

સામાયિક, નિઅટ્ટછઉમાણું, અનથ્ય, કિત્તઇસ્સં, પજ્જુવાસામિ, ઉક્કોસય, મરૂઅ, આવાસં, સમીરં, દૂરપારં અને જરા

૩ 'પુખ્ખરવરદીવડ્ઢે'ની ત્રીજી ગાથા અર્થ સાથે લખો તથા તે સૂત્રનું બીજું નામ શું કહેવાય છે તે લખો

૪ પ્રભુના હૃદયનું પૂજન કરવાનો દોહો અર્થ સાથે લખીને સમજાવો.

૫ સાધારણ વનસ્પતિકાયનાં લક્ષણો બતાવો તેમજ 'પણગા સેવાલ'નો અર્થ લખો.

૬ જીવવિચારની નીચેની ૧૪ મી ગાથાનો અર્થ વિવેચન સાથે લખો.

पत्तेयं तरु मुत्तं, पंचवि पुढवाइणो सयल लोए ॥
सुहुमा हवंति नियमा, अंत मुहुत्ताउ अद्दिस्सा.

૭ નીચેનાદોહાનો અર્થ સમજાવો.

ધન દેને તન રાખીએ, તન દે રાખો લાજ;
ધન દો તન દો લાજ દો, એક પ્રેમને કાજ.

૮ નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો.

બાળ, સપૂત, કુવાણી, શીખ, સહજ, સુજશ અને અનુરાગ.

૯ પરપુરૂષ સાથે ઠઠ્ઠા મશ્કરી કરનાર હંસમુખી મેનાની વાર્તા ટુંકમાં લખો.

૧૦ કુળની શોભા અને પ્રતિષ્ઠા શું કરવાથી વધે ? તે ટુંકમાં લખો.

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૨ જું.

વિષયઃ-જીવવિચાર, નવતત્વ. ઉપદેશ પ્રસાદ ભાગ ૧ લો, હિત શિક્ષા
(પરીક્ષકઃ-રા. રા. હીરાચંદ લીલાધર ઝવેરી સર્ટીફાઇડ એકાઉન્ટન્ટ (લંડન)-મું

સવાલ (જીવ વિચાર)

૧ (अ) સાધારણ વનસ્પતિકાયની વ્યાખ્યા લખો; અને તેનાં બીજાં નામો આપો.

(ब) જ્યાં હમેશાં બીજો અને ત્રીજો આરો રહે છે એવી અકર્મભૂમિના નામો આપો.

૨ દેવલોકના તમો જાણીતા હો તેટલાં નામો લખો.

૩ મનુષ્યના ભેદો વિસ્તારથી ગણાવો.

(નવ તત્વ)

૪ બાવિસ પરિષહનાં નામ લખો.

૫ (अ) જીવનું લક્ષણ લખો.

(च) ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયની વ્યાખ્યા આપો.
(फ) પાંચ પ્રકારનાં ચારિત્ર સમજાવો.
(ङ) નિર્જરા અને મોક્ષ વચ્ચેનો ભેદ સમજાવો. ૧૨

૬ (अ) મોદકના દૃષ્ટાંતથી બંધનું સ્વરૂપ સમજાવો.
(च) સિદ્ધના ભેદો લખો અને તેનાં દૃષ્ટાંત આપો. ૭

૭ (अ) સંવરપૂર્વક નિર્જરાનું પરિણામ શું?
(च) સ્થાવર દશકનાં નામ લખો.
(फ) પુણ્ય બંધાય કેટલા પ્રકારે અને ભોગવાય કેટલા પ્રકારે. ૧૪

(ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૨ લો.)

૮ ત્રણ પ્રકારના સમકિતનું સ્વરૂપ સમજાવો. ૬
૯ નંદિષેણ મુનિનું દૃષ્ટાંત શાના માટે પ્રસિદ્ધ છે? આ દૃષ્ટાંત ટુંકમાં લખો. ૬
૧૦ ૭ અભિયોગના આગારનું સ્વરૂપ સમજાવો. ૮

(હિત શિક્ષા છત્રીસી.)

૧૧ નીચેની કડીઓ લખો અને તેના અર્થ સમજાવો:—
(अ) સસરો સાસુ જેઠ જેઠાણી;
(च) નીચ સાહેલી સંગ ન કીજે;
(फ) નિજ ભરતાર ગયો દેશાવર;
(ङ) પરદેશી ગરબો ગાવાને; ૧૫

૧૦૦

કન્યાઓ તથા સ્ત્રીઓ માટે ધોરણ ૧ લું.

વિષય:—બે પ્રતિક્રમણ, જીવવિચાર પ્રકરણનો સાર, ચાર કષાયની સઝાય તથા બે ગહુંલીઓ

(પરીક્ષક:—રા. રા. નાનચંદ માણેકચંદ મહેતા-મોરબી).

સવાલ | માર્ક

૧. નીચેની ગાથાઓ લખો તથા સમજાવો.
(૧) શ્રી નવકાર મંત્ર.
(૨) ચોથા શિક્ષાવ્રત ઉપર વંદિતા સૂત્રની ૨૦ મી ગાથા.
(૩) કલ્લાણકંદ સ્તુતિની બીજી ગાથા. ૧૫

૨. નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો
અભયપ્રદાન, ખમાસમણો, તપ્પડિક્કમે, જત્તાભે, બેસણે ઠાઉં, સમન્જિઅં, સંથગિ, સતત, સર્વાશિવપ્રશમનાય, ખમાવર્ત્તા, સમ્મત્તે, ચંગ, ઇંકોવિ, અપ્પડિહય સાસણ, તત્થયણ, અકપ્પો, ઘઉંલી, સંવર, પેજ્જ, એમા, એ દરેકના અર્થ લખો;
સિત્તંમયમ મરૂય મણુંત મખ્ખય મવ્વાબાહ મપુણરાવિત્તિ; એમાંના દરેક શબ્દના અર્થ જુદા જુદા લખો. ૨૦

૩. નીચેની બાબતો સંપૂર્ણ રીતે સમજાવો.
ઉપશમ રસનાઈ, થઇ કેવલી કેવલી કીધ, તુટે કર્મની કોડ, સુકાં લાકડાં સારીખો,
નિજ શુદ્ધ સત્તા સાધનાર્થ એક ધર્મશું મમતા મંડજો.
દશ ચંદરવા કયા કયા સ્થળે બાંધવા ? ૨
૪. સામાયિક લેવાતી વિધિ (માત્ર) લખો.
૫. કષાય ન સેવવા માટે તમે તમને પોતાને કેવી રીતે ઉપદેશ આપો તે કષાયની ચારે સજ્ઝાયમાંથી એકેક દ્રષ્ટાંત કહીને સમજાવો.

૫. જીવવિચાર.

(૧) રમ્યક, અંજના, વ્યંતર, આનંત, એ શાના પ્રકાર છે ?
ગુગલ, મેર, પારો, સવા, મોથ, કપિલ, જૂ, મચ્છર એ કયા પ્રકારના જીવો છે ?
સાધારણ વનસ્પતિકાય જીવોના લક્ષણ શું ?
સ્પર્શ, જીહ્વા અને કર્ણ એ ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવોનાં બે નામ આપો,
(૨) મોક્ષના જીવના પંદર ભેદ છે, તો એ જીવોને રહેવા માટે મોક્ષમાં પંદર સ્થાન હશે ? એ ભેદ શા આધારે પાડેલા હશે ?
(૩) સાત હાથ શરીર પ્રમાણવાલા જીવો કયા કયા ?
તેઉકાય, ગર્ભજ મનુષ્ય, જલચર અને મોક્ષના જીવોનું આયુષ્ય કેટલું ? ૨૦
સ્પષ્ટ અને સ્વચ્છતા માટે. ૧

૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધો. ૨ જું. (નવસ્મરણ, પંચ પ્રતિક્રમણ.)

(પરીક્ષક:—ચુનીલાલ છગનચંદ, શરાફ—સુરત)

સવાલ (નવસ્મરણ) ધો. માર્ક.

૧. નવસ્મરણનાં નામ ગણાવો. તેમાંના શ્રી પાર્શ્વનાથ, આદિશ્વર ભગવંત તથા શ્રી શાંતિનાથને ઉદ્દેશીને કયા કયા સ્મરણો રચવામાં આવ્યાં છે તે તેમના નામની સામે લખો.

૨. ભક્તામર અને કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના કર્તા કોણ થઇ ગયા છે અને તેઓના સંબંધી જે કાંઇ ઇતિહાસીક બીના તમારા જાણવામાં હોય તે લખો.

૩. પહેલા સ્મરણમાંથી પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કાર મહીમા દર્શક ગાથા, બીજાની છેલ્લી ગાથા, ત્રીજામાંની ચોવીશ તીર્થંકરોની દેવીઓની ગાથાઓ, ચોથામાંથી સોળ વિદ્યા દેવીના નામની ગાથાઓ, પાંચમાંની પાંચમી ગાથા, છઠાની कुसुमलया અથવા रमणमाला છંદની ગાથા, સાતમાના बुद्धस्त्वमेव અથવા छत्रत्रयं तयविभाति એ બેમાંથી એક શ્લોક, આઠમાંથી આઠમો શ્લોક અથવા देवेन्द्र-वंद्यविदिता શ્લોક અને નવમાંથી ॐ पुण्याहं श्री वर्धमानान्ता जिनाःशान्ताः शान्तिकरा भवंतु स्वाहा સુધીનો પાઠ સારા અક્ષરે શુદ્ધતાપૂર્વક લખી

લાવો અને ગમે તે બે માગધી ગાથા તથા ગમે તે બે સંસ્કૃત શ્લોકના અર્થ લખો. ... ૩૫

(પંચ પ્રતિક્રમણ)

૧. પ્રતિક્રમણ એટલે શું? તે કેટલાં છે? અને તે દરેકના વખતની મર્યાદા કેટલી અને ક્યાંથી ક્યાં સુધીની તે લખો. ૬

૨. આવશ્યક એટલે શું? તે કેટલાં છે? અને તે દરેક આવશ્યક કયા સૂત્રથી ઓળખાય છે તે સ્થળ સહિત જણાવો. અથવા ગમે તે એક સતીનું ચરિત્ર (ભરહેસરની સજ્ઝાયમાંની) લખો. ૬

૩. દરેક પ્રતિક્રમણમાં ચૈત્યવંદન, સ્તવન, સ્તુતિ (થુઇ) અને સઝાય (સ્વાધ્યાય) કેટલી કેટલીવાર કહેવામાં આવે છે અને દરેકમાં મોટા કાયોત્સર્ગ કેટલા લોગસ્સનો આવે છે અને તેની ગણત્રી શા ઉપર કરવામાં આવી છે?

૪. બાર વ્રતમાંના દરેક વ્રતના કેટલા અતિચાર છે અને તેમાં બીજા અને ત્રીજા અનુવ્રતના અતિચારની ગાથાઓમાંથી ગમે તે એક અર્થ સાથે લખો. ૯

૫. સકલાર્હતમાંથી મલ્લીનાથની સ્તુતીવાચક તથા પંચતીર્થ સ્તુતીવાચક શ્લોક અર્થ સાથે લખો. ૧૨

૬. પૌષધવ્રત પાળવામાં સમર્થ એવા કયા મનુષ્યોની વીર ભગવંતે પ્રશંસા કરી છે. ૬

૭. શ્રાવકને નીત્ય કરવા યોગ્ય કાર્યો સંબંધી જે સજ્ઝાય હોય તેમાંની ગમે તે એક ગાથા અર્થ સહિત લખી લાવો. ૬

૧૦૦

નોટ—શુદ્ધતા, સ્વચ્છતા અને સારા અક્ષરપર ખાસ લક્ષ આપવું.

સ્ત્રીઓનું ધો. ૩ જું.

વિષય—નવતત્ત્વ, ત્રણ ભાષ્યનો સાર, ઉપદેશ પ્રસાદભાગ ૧ લો, સ્તવનો

(**પરીક્ષક**:—રા. રા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદી. બી. એ. એલ એલ બી. અમદાવાદ).

સવાલ. માર્ક

૧ સમકિતના ૬૭ બોલનાં નામો તથા તે દરેકનું ટુંક વર્ણન લખો. ૨૦

૨ સમકિતનો અર્થ, તેનું સ્વરૂપ, તેના ભેદ તથા તે શાથી મળે તે લખો. ૧૦

૩ ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧લા માંથી ગમે તે કથા તેના રહસ્ય અગર શીખામણ સાથે લખો ૫

૪ દેવવંદનમાં કેટલા અને કીયા કીયા સૂત્રો આવે છે અને શી બાબતમાંનાં છે તેનો ટુંકો હેવાલ લખો ૧૦

૫ ગુરૂવંદનમાં કેટલા કીયા કીયા સૂત્રો આવે છે અને તે શી બાબતના છે તેનો ટુંકો હેવાલ લખો ૧૦

૬ પચ્ચખ્ખાણોમાં આવતા આગારો લખો. ૧૦

૭ અજીવ તત્ત્વ વિષે જાણતા હો તે લખો. ૧૦

૮	આસ્રવ તત્ત્વ વિષે જાણતા હો તે લખો.	૧૦
૯	નિર્જરા તત્ત્વ વિષે જાણતા હો તે લખો.	૧૦
૧૦	સમકિતદાર ગભારે પેસતાં તે સ્તવન લખો અગર સમકીતના ૬૭ બોલની સઝાયમાંથી ગમે તે પાંચ ટુંક લખો.	૫
		૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધો. ૪ થું.

વિષય:—આગમસાર. ગુણસ્થાનક્રમ, શિક્ષોપદેશમાળા અને માને શીખામણ.)

(પરીક્ષક:—રા. રા. ઉમેદચંદ દોલતચંદ બરોડિયા. બી. એ. મુંબઈ.)

સવાલ.		માર્ક.
૧	કુંવારાવસ્થામાં છોકરાઓ અને છોકરીઓ ઉપર માતાએ કઇ કઇ બાબતોમાં દેખરેખ રાખવી તે વિસ્તારથી જણાવો.	૧૫
૨	બાળકને ચલાવવામાં ઉતાવળ શા માટે ન કરવી ? બાળકને ઉલટી થવાનાં કારણ તથા તેના ઇલાજ આપો.	૧૦
૩	સમકિત મળ્યા પહેલાંની જીવની સ્થિતિનું વર્ણન આપો.	૧૦
૪	સમકિતનો અર્થ આપી તેનું સ્વરૂપ ટુંકામાં સમજાવો.	૮
૫	અજીવ તત્ત્વ વિષે તમે જે જાણતા હો તે લખો.	૭
૬	અંતરાય કર્મનું સ્વરૂપ આપી, આપણા જુના પૂર્વનાં બાંધેલાં કર્મનો નાશ કરવાને કયા કયા ઉપાયો છે તે લખો.	૧૦
૭	અવિરતિ સમકિત ગુણસ્થાને જીવ પહોંચે ત્યારે તેમાં કેવા કેવા ગુણોનો અનુભવ થાય?	૧૦
૮	શીલવતીની કથા ટુંકમાં લખી તેમાંથી આપણે શું શીખવું જોઇએ તે જણાવો.	૧૦
૯	સર્વ ધર્મ થકી શીલવ્રત પાલવું કઠણ છે એમ શા માટે લખવામાં આવે છે? શીલનું મહાત્મ્ય સંક્ષેપમાં બતાવો.	૧૦
૧૦	કલેશ કરાવનાર નારદઋષિ કયા ગુણથી મોક્ષ પામ્યા ? તે ઋષિનું ટુંક ચરિત્ર લખો.	૧૦
		૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધોરણ ૫ મું. (અ)

(પરીક્ષક—રા. રા. પંડિત બેચરદાસ જીવરાજ—બીઆવર)

(તત્વાર્થ સૂત્ર)

સવાલ.		માર્ક.
૧	"सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः" અને "कृत्स्नकर्मक्षयो मोक्षः" આ બે સૂત્રના અર્થમાં શું તફાવત છે?	૮
૨	"मोहक्षयाज्ज्ञानदर्शनावरणान्तरायक्षयाच्च" એ સૂત્રનો અર્થ	

લખો અને મોહનીય કર્મ ક્ષીણ થયાબાદ તુરત કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન થાય છે કે અમુક સમય પછી થાય છે તે જણાવો. ૧૦

૩ કર્મ વગરનો જીવ સિદ્ધશિલા તરફ ગતિ કરે છે તેનું શું કારણ? ૧૦

૪ દાન કોને કહેવાય? બંધના હેતુઓ કયા કયા? સમ્યકત્વના કયા કયા અતિચાર છે? ૧૦

૫ अ. પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ કોને કહેવાય?
ब. "ઉમાસ્વાતિ" નામ કેમ પડયું? ૧૧

૬ શાંતિજીનના સ્તવનમાં શાંતિનું પ્રથમ સ્થાન શું બતાવ્યું છે? મિથ્યા દૃષ્ટિજીવ શાંતિમાન ગણાય કે નહિ? ૧૦

૭ अ "खाय खाद ने मुलड्डुं थोडुं पद ओखाणो न्याय" हो ॥ कुन्थुजिन० ॥ આ વાત મન ઉપર કેમ ઘટી શકે?
ब " नोकषाय श्रेणी गज चढतां श्वानतणी गति झाली रे" ॥मल्लि०॥ આ વાક્યમાં શ્વાન (કુતરા)ની ગતિ ગ્રહણ કરનાર કોણ અને કેવી રીતીએ શ્વાનગતિ ગ્રહણ કરાઈ તે જણાવો.

૮ પૂ. આનંદઘનજી સંબંધિ કાંઈક લખો અથવા सुगतमतरागी कहे, वादी क्षणिक ए आतम जाणो रे, बंध मोख सुख दुःख न घटे, एह विचार मन आणो रे" ॥ मुनि सुव्रत० ॥ એ ગાથાનો સ્પષ્ટ અર્થ જણાવો? ૧૦

૯ छारु, उत्सूत्र, श्रद्धान, कुलवट, चरमावर्त, दोहग, शुर, जिणजोणी, सेत, किसडीं लोकायतिक આટલા શબ્દોનો માત્ર અર્થ જણાવો. ૧૦

૧૦ પ્રથમ શ્રી ઋષભદેવજીના સ્તવનમાં શુદ્ધ ચેતના સાથે શ્રદ્ધા સખીએ શું સંવાદ કર્યો છે તે જણાવો. ૧૦

૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધો. ૫ મું. ब (કર્મગ્રંથચાર, ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચ.)

(પરિક્ષકઃ—શેઠ કુંવરજી આણંદજી—ભાવનગર)

સવાલ (પહેલા કર્મ ગ્રંથમાંથી) માર્ક

૧ મતિજ્ઞાનના ૨૮ ભેદના ૨૮ નામ જુદા જુદા લખો. ૮

૨ પંદર બંધનના પંદર નામ લખો. ૪

૩ મોહની કર્મના બંધ હેતુની ગાથા અર્થ સાથે લખો. ૮

(બીજા કર્મગ્રંથમાંથી)

૪ ચોથે પાંચમે ગુણઠાણે બંધ ઉદય ને સત્તામાંથી જે જે પ્રકૃતિનો વિચ્છેદ થાય છે તેમાં નામ કર્મની કઇ કઇ પ્રકૃતિનો થાય છે તે લખો. ૮

૫ દૌર્ભાગ્ય નામ કર્મ ને દુઃસ્વર નામ કર્મ કયા કયા ગુણઠાણા સુધી હોય? ૮

૬ ઉદીરણા કયા ગુણઠાણા પછી બીલકુલ ન હોય? ૪

(ત્રીજા કર્મગ્રંથમાંથી)

૭ મનુષ્ય ગતિમાં અવસર્પિણી કાળમાં ચોથે ને પાંચમે આરે કેટલા કેટલા ગુણઠાણા ને કયાં સુધી હોય? ૮
૮ તિર્યંચ ગતિમાં સાતમે ગુણઠાણે કઇ કઇ પ્રકૃતિ બંધાય? ૪
૯ વૈક્રિય શરીરમાં, સ્ત્રીવેદમાં, મનઃપર્યવ જ્ઞાનમાં, અણાહારીપણામાં કયા કયા ગુણઠાણા લાભે? ૮

(ચોથા કર્મગ્રંથમાંથી)

૧૦ વિકલેંદ્રિને બંધ સ્થાનક, ઉદય સ્થાનક ને સત્તા સ્થાનક આઠ કર્મ સંબંધી કેટલા કેટલા હોય? ૪
૧૧ બાસઠ માર્ગણામાં ગતિ, શરિર, યોગ, લેસ્યા ને અનાન માર્ગણાએ કેટલા કેટલા ગુણઠાણા લાભે? ૮
૧૨ ચૌદ ગુણઠાણે વર્તતા જીવોનું અલ્પ બહુત્વ લખો. ૮

(ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચમાંથી પ્રશ્નો)

૧૩ બાળ, મધ્યમબુદ્ધિ અને મનીષી જેવા મનુષ્યોના વિચારો સંસારિક સુખના સંબંધમાં કેવા હોય? તે જણાવો. ૫
૧૪ ભવચક્ર નગરમાં ફરતાં પ્રકર્ષે ને વિમર્શે જે સાત સ્ત્રીઓને દીઠી હતી તેના નામો લખો. ૪
૧૫ ક્રોધ, માન, માયા ને લોભનું નિવારણ કરનાર ગુણો કયા કયા છે? ૩
૧૬ પાંચે ઇંદ્રિઓના નિવારણ શાથી થાય? ૪
૧૭ પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન ને પરિગ્રહ એ પાંચ આસ્રવથી શું શું હાની થાય છે તેના નિવારણ માટે કયા કયા ગુણોનો આસ્રવ કરવા યોગ્ય છે? ૪

૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધો. ૫ મું. ક (જ્ઞાનાર્ણવ અને આઠ દ્રષ્ટીની સઝાય)
(પરીક્ષકઃ—રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ વકીલ-મુંબઇ.)

સવાલ (જ્ઞાનાર્ણવ) માર્ક

૧ નીચેના શબ્દોનો અર્થ લખોઃ—
પ્રત્યાહાર, ધારણા, પ્રણવ, પ્રશસ્ત ધ્યાન, વિકથા, પ્રાણાયામ, બહિરાત્મા, શુદ્ધોપયોગ, ધર્માસ્તિકાય, જ્ઞાનાર્ણવ, ચિદાનંદ, આજ્ઞાવિચય ધર્મધ્યાન, અર્થાપત્તિ પ્રમાણ, સ્વયંબુદ્ધ, અને ભેદ વિજ્ઞાન. ૧૫

૨ નીચેનાં વાકયો ટુંકમાં સમજાવો.
(૧) જે માર્ગમાં અજ્ઞાની ચાલે છે તે માર્ગમાં વિદ્વજ્જન ચાલે છે, પરંતુ અજ્ઞાની પોતાના આત્માને બાંધે છે અને તત્વજ્ઞાની બંધ રહિત થઇ જાય છે આ જ્ઞાનનું મહાત્મ્ય છે.

(૨) આ જગતમાં વ્યવહારમાં પ્રવર્તનારી વાણી એવી નથી કે જેમાં સમસ્ત *વ્યવહારોને સિદ્ધ કરનારી સ્યાદ્વાદરૂપ સત્યાર્થવાણી સ્ફુરાયમાન ન હો.

(૩) કોઇ કોઇ એવું કહીને પોતાના તથા પરના ધ્યાનનો નિષેધ કરે છે કે 'આ કાલ દુઃષમા (પંચમ) છે, આ કાલમાં ધ્યાનની યોગ્યતા કોઈની પણ નથી'—આમ કહેનારને ધ્યાન કેમ થાય? ૧૫

૩ આશ્રવ ભાવના, સંસ્થાન વિચય ધર્મધ્યાન અને સામ્ય ભાવનુ સ્વરૂપ આપો. ૧૫

૪ નીચેની શંકાનું સમાધાન કરો.

પિંડસ્થ ધ્યાનમાં કરવામાં આવતી પૃથિવી, અગ્નિ, પવન, જલાદિકની કલ્પના શા માટે કરવા યોગ્ય છે? કારણ કે ધ્યાન તો જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્માનુંજ કરવું યોગ્ય છે. ૧૫

(<u>આઠ દ્રષ્ટિની સઝાય.</u>)

૫ નીચેની કડીઓ સમજાવો.

(અ) પુદ્ગલ રચના કારમીજી, તિહાં જસ ચિત્ત ન લીન,
એક માર્ગ તે શિવતણોજી, ભેદ લહે જગ દીન;

(બ) મન મહિલાનું રે વાહલા ઉપરે, બીજા કામ કરંત,
તેમ શ્રુત ધર્મે રે એહમાં મન ધરે, જ્ઞાનાક્ષેપકવંત.

(ક) શિક્ષાથી જેમ રતન નિયોજન, દષ્ટિ ભિન્ન તેમ એહોજી,
તાસ નિયોગે કરણ અપૂરવ, લહે મુનિ કેવલગેહોજી; ૧૫

૬ નીચેના શબ્દોના અર્થ કહો.

નિરતિચાર, તત્ત્વતણી પ્રતિપત્તિ, સૂક્ષ્મબોધ, અવેદ્ય, અષ્ટમહાસિદ્ધિ, પ્રત્યાહાર, ઋતંભરા બુદ્ધિ. ૧૦

૭ નીચેનું કંઇ દ્રષ્ટિમાં હોય તે જણાવો,

(૧) શાસ્ત્ર ઘણાં મતિ થોડલી, શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણ.

(૨) ધર્મ અર્થે ઇહાં પ્રાણનેજી છાંડે પણ નહીં ધર્મ,
પ્રાણ અર્થે સંકટ પડેજી, જુઓ એ દ્રષ્ટિનો મર્મ;

(૩) તત્ત્વમિમાંસારે દ્રઢ હોયે ધારણા, નહિ અન્ય શ્રુતવાસ. ૧૫

૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધોરણ ૫ મું. (क)

(પરીક્ષકઃ—રા. રા. મનસુખલાલ વિ. કિરતચંદ મહેતા)

સવાલ (૧) <u>શ્રી યોગદષ્ટિની સઝાય</u> (યશોવિજયજી) માર્ક

૧ પ્રત્યેક દષ્ટિઓનાં યોગનાં અંગ યોગનાં લક્ષણ અને બોધ જણાવો. ૬

૨ "ચિન્હ યોગનરિ, જે પરગ્રંથમાં, યોગાચારજ દીઠ."
"પંચમ દષ્ટિ થકી તે જોડીયે, એહવા એહ ગરીઠ."
આ ચિન્હો ક્યાં ક્યાં તે જણાવો અથવા તેની ગાથાઓ આપો. ૪

૩ યોગદષ્ટિમાં મુખ્ય વાત શું તરી વળે છે? ૨

૪ નીચેનાના અર્થ સ્પષ્ટપણે સમજાવોઃ—

ક્ષેપ, ઉત્થાન, ઋતંભરા, તત્ત્વપ્રતિપત્તિ, અસંમોહ, વિપાકક્ષય, અપાણુ, દૃઢઅધૃષ્યતા, ઓઘનજર, અભિનિવેશ. ૫

૫ નીચેના જે સંબંધમાં આવેલ હોય તે સંબંધપૂર્વક સમજાવો:—

(૧) " દૃષ્ટિ થીરાદિકચારમાં મુક્તિપ્રયાણ ન ભાંજે રે, "
(૨) " ભેદ થીરાદિક દૃષ્ટિમાં, સમકીત દૃષ્ટીને હેરે રે; "
(૩) " સરી એ બોધ પ્રવાહનીજી, એ વણ શ્રુત થલકૂપ, "
(૪) " વેદ્ય સંવેદ્ય પદે કહ્યોજી, તે ન અવેદ્યે જોય, "
(૫) " સમ લોહ પદ ધૃતિ સમીજી, તિહાં હોય અંત નિવૃત્તિ "
(૬) " ધર્મ ક્ષમાદિક પણ મટેજી, પ્રગટે ધર્મ સંન્યાય. "
(૭) " અંશે હોય અહિયા અવિનાશી પુદ્ગળજાળ તમાશી રે, "
(૮) " ઇદ્રિયાર્થ ગત બુદ્ધિ છે જી, જ્ઞાન છે આગળ હેત; "
(૯) " ચંદન ગંધ સમાન ક્ષમા ઇહાં, વાસકને ન ગવેષેજી, "
(૧૦) " મન મહીલાનું વ્હાલા ઉપરે, બીજાં કામ કરંત.
તેમ શ્રુત ધર્મેરે, તેહમાં મન ધરે, જ્ઞાનાક્ષેપકવંત. " ૧૫

(૨) યોગબિંદુ (ગુજરાતી હરિભદ્રસૂરિ.)

૬ યોગ, યોગના ભેદ, અને યોગનું મહાત્મ્ય એ અંગે એક ટુંક નિબંધ વિશેક લીટીનો લખો. ૧૦

૭ નીચેનાના અર્થ સ્પષ્ટ સમજાવો:— ૧૩

ભવાભિષ્વંગ, શુક્લપાક્ષિક, સંવિત્, નોદના, ગોચર, મલના ગ્રંથીભેદ, અનાભોગ, તૃતીયૌષધ, વશિના ભાવસ્તૈમિત્ય, અનુબંધ, અવચ્છેદ, દૃષ્ટેષ્ટાબાધિત

૮ નીચેનાના ફકરા સમજાવો. ૧૦

(૧) " અવિદ્યા, ક્લેશ, કર્મ, આદિ જે ભવકારણ તે સંજ્ઞા ભેદે પ્રધાનનું પ્રધાનજ છે "
(૨) " ગુરૂદોષવાળાનું થોડુંક સચ્ચેષ્ટિત બીત હનાના પાદસ્પર્શ નિષેધની પેઠે કશા કામનું નથી "
(૩) " પાત્ર જનોને પોષ્યવર્ગ વિરોધથી ધર્મવિરુદ્ધ દાન કરવું યોગ્ય છે ? "
(૪) " જેમ મૂઢ ચિત્તવાળાને પુત્રદારાદિ સંસાર છે. તેમ યોગરહિત એવા વિદ્વાનોને શાસ્ત્ર સંસાર છે. "
(૫) " જે એકજ દેવને વળગી ન રહેતાં, સર્વ દેવને નમસ્કાર કરે છે, તે જીતેંદ્રિય અને જીતક્રોધ જનો ઉત્તમ ગતિને પામે છે. "

(૩) ચોવિશી. (શ્રી દેવચંદ્રજી.) ૫૭

૯ નીચેનાં સ્પષ્ટ સમજાવો.

(૧) " પુદ્ગલ અનુભવ ત્યાગથી કરવી જસુ પરતીત. "
(૨) " કરે, જાણે, રમે, અનુભવે તે પ્રભુ, તત્ત્વસ્વામિત્વ, શુચિતત્ત્વ ધામે "
(૩) " સ્થંભન ઇંદ્રિય યોગનોરે લાલ, રક્તવર્ણ ગુણ રાયરે "
(૪) " ભાવ અભેદ થાવાની દશા "
(૫) પપરિણતિ અદ્વેષપણે ઉવેખતાં "

(૬) ક્ષાવિક દર્શન, જ્ઞાન, સરલ ગુણ ઉપના,
"આદિક બહુ ગુણ શસ્ય આતમ ઘર નિપના."

૭ "મિથ્યા વિષ હો પ્રભુ મિથ્યા વિષની ખીન,
હટવા હો પ્રભુ હટવા જાંગુલિ મન રમીજી."

૮ "હવે સંપૂરણ સિદ્ધ તણી શી વાર છે, દેવચંદ્ર જીનરાજ જગત આધાર છે."

૯ "ચરમ જલધિ જલ પિણે અંજલિ, ગતિ ઝીપે અતિવાય,
સર્વ આકાશ ઉલ્લંઘે ચરણે, પણ પ્રભુતા ન ગણાય."

૧૦ "જિનવર પૂજા રે તે નિજ પૂજનાર, પ્રગટે અન્વય શક્તિ."

૧૦ નીચેના શબ્દોના અર્થ સમજાવો. ૧૦
વ્યવધાન, અવ્યાબાધ, આરોપિત, નિર્યામક, માહણો, અવિસંવાદ,
ઉપાદાન, અલિપ્ત, જડચલ જગતી એંઠ, તાદાત્મ્ય.

૧૧ નીચેના પદ ઉપર વિવરણ લખો. ૧૦
"ઉપજે વ્યય લહે, તહાવે તેવો રહે,
"ગુણ પ્રમુખ બહુલતા તહવી પિંડી,
"આત્મભાવે રહે, અપરતા નવિ ગ્રહે,
"લોક પ્રદેશ મિત પણ અખંડી."

કુલ ૧૦૦

સ્ત્રીઓનું ધોરણ ૫ મું (ૠ)

(પરીક્ષકઃ—શેઠ કુંવરજી આણંદજી ભાવનગર)

સવાલ (૧) ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૨ જા માંથી. માર્ક

૧ ચોથા વ્રત ઉપર શિળવતીની કથા છે તેણે પોતાનું શિયળ કેવી રીતે જાળવ્યું? ૫

૨ ચોથા વ્રતના પાંચ અતિચારી સ્ત્રીએ શી રીતે તજવા? તે જરા વિગતથી લખો. ૫

૩ સાતમા વ્રતમાં ચૌદ નિયમ ધારવાના છે તેમાં પહેલો નિયમ સચિત સંબંધી છે; તેમાં લોટ (વગર ચાળેલો) કયા કયા મહીનામાં કયાંસુધી મિશ્ર રહે છે તેમજ ચાળ્યો હોય તો ક્યારે અચિત્ત થાય છે તે લખો. (આ હકીકત સ્ત્રી જાતિને ખાસ ઉપયોગની અને કાયમ યાદ રાખવાની છે. ૧૦

(૨) ભાગ ત્રીજામાંથી.

૪ સંવચ્છરી પડિક્રમણામાં કેટલા શ્વાસોશ્વાસનો કાઉસગ્ગ કરશો ને તે શું ગણીને કરશો? ૪

૫ કયવન્ના શેઠની કથામાંથી સાર શું લેવા યોગ્ય છે તે લખો. ૮

૬ દેવ દ્રવ્ય ઉપર શુભંકર શેઠની કથા છે તેમાં દેવ પાસે ધરેલા ચોખાની ક્ષીર મુનિને વહોરાવી તેથી મુનિને શી શી હાની થઇ તે વિચારીને લખો. ૮

(૩) ભાગ ચોથામાંથી.

૭ ચારિત્રના આરાધનથી ને વિરાધનથી પુંડરીક ને કુંડરીકને શું લાભ ને હાની થઇ ને તેણે કેટલો કાળ આરાધના ને વિરાધના કરી? તે લખો. ૧૦

૮ સ્ત્રીપણું ન પામવાનું નિયાણું કરે તે ચોથું નિયાણું છે, તેને વર્જવા યોગ્ય કહ્યું છે તો સ્ત્રીપણું પામવામાં શું હાની છે તે જણાવો. ૧૦

૯ અવ્યક્તવાદી નિન્હવને બળભદ્રરાજા શી રીતે ઠેકાણે લાવ્યા? તે નિન્હવની માન્યતામાં શી ભૂલ હતી? ૧૦

(૪) ભાગ પાંચમાંથી.

૧૦ अस्थिरे हृदये चित्रा, वाग् नेत्राकार गोपना ।
पुंश्चल्या इव कल्याण कारिणी न प्रकीर्त्तिता ॥
૩૦૩ મા વ્યાખ્યાનમાં આ શ્લોક છે તેનો ભાવાર્થ સમજાવો. ૧૦

૧૧ ઢંઢણ ઋષિએ પૂર્વે શું કર્મ બાંધ્યું હતું અને ચરિત્ર લીધા પછી તેને ક્યા પ્રકારે ભોગવવું પડયું? ૧૦

૧૨ બે પ્રકારના આયુષ્યમાં સોપક્રમી આયુષ્ય કોનું હોય છે અને નિરૂપક્રમી કોનું હોય છે તે જણાવો.

કુલ. ૧૦૦

જૈન ધાર્મિક પ્રાથમિક પરીક્ષા (સુરત જીલ્લા માટે ખાસ)

ગત ડિસેંબર૧૯૧૩ માં શેઠ ચુનિલાલ છગનચંદ શરાફ તરફથી તેમના સ્વ૦ પુત્ર હીરાલાલના શ્રેયાર્થે રૂ. ૨૫) ના ઇનામવાળી પરીક્ષા સુરતમાં બે પ્રતિક્રમણ અર્થ સહિત-હેતુ, યુક્તિ, સમજૂતી પૂર્વકના વિષય પર લેવામાં આવી હતી તેના સવાલ પત્રકો અમોને આપવાની ફરમાશ થતાં નચે આપીએ છીએઃ— તંત્રી

(પરીક્ષક. રા. રા. ચુનીલાલ છગનચંદ શરાફ, સુરત).

પ્રશ્ન — માર્ક

૧ નીચેના શબ્દોના અર્થ તેના હેતુની સમજ પૂર્વક વિવેચન સાથે લખોઃ—
(૧) સામાયક. (૨) પ્રતિક્રમણ. (૩) સઝાય. (૪) અનર્થદંડ. ૧૬

૨ ' અવિધિએ કરવા કરતાં ન કરવું સારૂં ' આ વચનને સર્વજ્ઞ ભગવંત ઉત્સૂત્ર કહે છે તેના કારણ દર્શક ૨૦—૨૫ લીટીનો નિબંધ લખો. ૧૫

૩ नमोऽस्तु वर्द्धमानायની છેલ્લી ગાથા અર્થ સહિત લખો અને એ સૂત્ર સઘળા સાથે મોટે અવાજે કેમ બોલે છે તેનાં તથા એકલા પુરૂષોને જ તે બોલવાનો અધિકાર છે તેનાં કારણો જણાવો. ૧૦

૪ कल्लाणकंदं, संसार दावा અને पुक्खर वरदीमांथी જિન આગમ સંબંધી ગાથાઓનું દરેકનું પ્રથમ પદ અર્થ સહિત લખો. ૧૦

૫ वंदित्तासूत्रની બીજા અણુવ્રત પહેલા ગુણવ્રત અને ત્રીજા શિક્ષાવ્રત ગાથાઓ અર્થ સાથે લખો. ૧૮

૬ સામાયક લેવાથી માંડીને સામાયક પારીએ ત્યાર સુધીમાં करेमि भंते, इच्छामि पडिक्कमिउं, सिद्धाणं बुद्धाणं અને जावंति चेइआइं એ કેટલીવાર અને કયે સ્થળે કહેવામાં આવે છે? ૯

૭ નીચે જણાવેલા અર્થ જે સુત્ર પદોના થતા હોય તે મૂળ પદ લખોઃ—
(૧) કાંતિના સમૂહવડે સુશોભિત. (૨) તેત્રીસમાંની કોઇપણ વડે.
(૩) શસ્ત્ર અગ્નિ. (૪) લક્ષ્મી સંપત્તિ કીર્તિ અને યશને વધારનારી.
(૫) નામાક્ષર પૂર્વક સ્તુતિ કરાયલી. (૬) વિધીનીત્રિસીઓ છેદાય છે. ૧૨

૯૦

સારા અક્ષર તથા સ્વચ્છતા ૧૦

કુલ. ૧૦૦

જળો.

જન ભલે તુજને અધમા કહે; પણ ઉરે મમ સ્થાન નકી હને.
કદિ ન તું સ્વયમેવ ખુરી થતી, જન-જળો જગ માંહીં યથા દિસે.
કમનશીબ ! સચેતન કોથળી ! ગણું હને અતિ ઉત્તમ ને ભલી;
સહજ-પ્રાપ્ય ધુલિ-જલથી જીવે; નમન યોગિનિ ! હું ઉરથી કરૂં.
સતત્ એ ! પરમાર્થ-પરાયણા ! ચુસ તું રોગી-નિરર્થક સત્વને;
(પણ) સ્વજન-જીવન-તત્વ નરાધમો ચુસીં, ફુલે ધન-આશથી સ્વાર્થીલા.
દીન-અજાણુ સ્વબાંધવ ભોગથી, સુણી જતા-અધિકારીજ નર્કના;
શિખવ એ તું ધનાંધ અનાત્મને, સત્ય નિજ ઉદાહરણે સ્વસા !

નંદન.

आबुना संबंधमां JAIN S. पत्रे करेल बळापो अने तत्संबंधे खुलासो.

અમે ગત ડિસેંબરના અંકમાં આબુના પવિત્ર મંદિરોમાં ચામડાના બૂટ ન પહેરી જવા માટે સરકારે કરેલ ઠરાવ અને તેની હિલચાલ સંબંધે જે હકીકત લખી હતી તેને વળગી રહીએ છીએ, અને તત્સંબંધે મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીના વાજિંત્ર ' Jain S. ' પત્રમાં તેમાં આવેલ ' અમારૂં હૃદય ' અને ' પુષ્પમાળા ' માં ઉદ્‌ગારો નીકળેલા છે અને ભાષાવિવેકરહિત વિષમ વાણીમાં જે જે પોકાર આવ્યો છે તે અસત્ય છે; ' અમારૂં હૃદય ' ને ' ખારૂં હૃદય ' અને ' પુષ્પમાળા 'ને ' કુંદમાળા 'નો ખિતાબ કોઇ આપે તો તેમાં સખેદાશ્ચર્ય જેવું કાંઇ માલૂમ નહિ પડે.

' માનની અત્યંત અભિલાષા કરવી એ પણ એક જાતનું દુનિયામાં નિંદ્ય કાર્ય ગણાય છે ' અને ' જેઓના હાથે ધર્મનાં કે સમાજનાં સારાં સારાં કાર્યો થાય તો તેમાં તેઓ માનની અભિલાષા રાખે છે '...'' એમ કહેવું તે એક જાતનું મહા પાપ કહી શકાય ''—આ વાક્યોમાં એ વસ્તુ બતાવી, અને તે ધારો કે અમે અક્ષરશઃ કબૂલ રાખીએં તો તે સૂત્રોમાં તેના લખનાર કે જેનાવતી તે લખનાર છે તે બંધાતા નથી એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું જોઇએ. અમો આ બતાવવા જતાં કે તેનો પ્રયાસ કરતાં તેમના સંબંધમાં અંગત વાત આવે તેમ છે, તો હાલ તે વાત બાજુએ મૂકી શ્રીમતી કોન્ફરંસની સેવા અને મુનિ ધર્મવિજયજીની સેવા એ બંનેને સ્પષ્ટાકારમાં મૂકી તેની તુલના કરીશું. આમ કરતાં કોઇને માનને અભિલાષા છે એ ધારવું હાસ્યાસ્પદ છે, સત્યને અસત્ય કહેવા જેટલું મિથ્યાત્વ છે. ખરી વાત તે ખરીજ રહેવાની; તેમાં વિશેષ હદ બહાર ભાષાનો વ્યાપાર કરવો એ પવિત્ર વાણીનો દુરૂપયોગ છે. તેજ પત્રના ગત અષાડ વદ ૧૨ ના અંકમાં 'વાણીના સદ્-વ્યાપારની આવશ્યકતા' નામનો આવેલો લેખ અમો ભાષાનો દુરૂપયોગ કરનારને વાંચવા

બલામણ કરીએ છીએ. આબુના પવિત્ર મંદિરોમાં ચામડાના બૂટ પહેરી જનારને તેમ કરતાં અટકાવવાનાં પગલાં લેવા જોઇએ તે સંબંધે કોન્ફરંસ આબુના માજીસ્ટ્રેટ તથા રજપુતાનાના એજન્ટ ટુ ધ ગવર્નર જનરલ કૉલ્વિન સાથે પત્રવ્યવહાર ઘણાં વર્ષથી ચાલુ રાખ્યો હતો. તેમાં હાલ સ્વર્ગસ્થ થયેલ શ્રીયુત માણેકલાલ ઘેલાભાઈ ઝવેરીએ અગ્ર ભાગ લીધો હતો અને પત્રવ્યવહાર ચાલુ રખાવ્યો હતો. અગાઉ કૉન્ફરન્સના અધિકારીઓ તેમજ બીજા પ્રતિષ્ઠિત આગેવાનોનું ડેપ્યુટેશન આબુપર સરકૉલવિન સાહેબ પાસે ગયું હતું, અને તેમને બધી વાતો સ્પષ્ટપણે સમજાવી હતી. વિશેષમાં તેમને માનપત્ર આપ્યું હતું. આની નકલ તેમજ ઉક્ત સમગ્ર પત્રવ્યવહાર કૉન્ફરન્સ ઑફિસમાં મોજૂદ છે અને તે બધો એકઠો કરીએ તો એક પુસ્તક થાય તેમ છે. ત્યાર પછી સર કૉલ્વિન સાહેબ ઇંગ્લંડ જઈ જ્યારે મુંબઇ આવ્યા હતા ત્યારે કોન્ફરંસના અધિકારીઓ તેમજ પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષો તેમને તાજમહેલ હૉટેલમાં મળવા ગયા હતા અને ફરી તે વાતની સ્પષ્ટાકારે યાદ આપી હતી. ત્યારપછી પણ કેટલોક પત્રવ્યવહાર ચાલુ થયો હતો. અને છેવટે તા. ૧૦ મી અકટોમ્બર ૧૯૧૩ ના પત્રથી કોન્ફરંસ આફીસના સેક્રેટરી પર છેલ્લો દીધો પ્રધાનનો હુકમ ઓશીશીઅલી આબુના માજીસ્ટ્રેટની સહી સાથેનો મળ્યો હતો, કે જે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે.

મુનિ મહારાજશ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ જ્યારે વિહાર કરતા અજમેરમાં પધાર્યા ત્યારે સર કૉલ્વિવ સાહેબ ત્યાં કે તેની આસપાસ હોવાથી તેમની મુલાકાત લેવાનો વખત માગ્યો. તે વખતે બધી બાબત શું હતી અને કયાં સુધી વાત આવી છે, સંજોગો શું છે, વગેરે હકીકતથી પોતે વાકેફ ન હોવાથી કુદરતી રીતે તેમને કૉન્ફરંસ પત્ર તરફથી ચાલેલા સર્વ પત્રવ્યવહારની મદદ લેવાની ફરજ પડી. તેથી તેમણે ૬-૫-૧૩, તારીખે અને ત્યાર પછી જે જે પત્રો કોન્ફરંસપર લખેલ છે તે બધા અહીં ટાંકીએ છીએ.

૧.

મુ. બ્યાવર
ધાનમંડી ઓસવાલ મંદિર

વીર વર્ષ ૨૪૩૯
ચૈત્ર વદિ અમાવાસ્યા (૬-૫-૧૩)

આપનો તા. ૨૪-૪-૧૩ મી નો પત્ર મળ્યો. વાંચી સમાચાર વિદિત થયા. આપે મોકલેલા હેરલ્ડના અંકો, બે પત્રો મને મળ્યાં છે, મેં મારા મિત્ર ડો. થોમ્સ સાહેબ (જેઓ ઇંડીઆ ઓફીસ લંડનની લાઇબ્રેરીના ચીફ લાઇબ્રેરીઅન છે) ઉપર એક પત્ર આ વિષય સંબંધે લખ્યો હતો, તેના ઉતરમાં ડો. થોમ્સનો ભલામણપત્ર મી. કોલ્વીન સાહેબ ઉપર આવવાથી હું અજમેરમાં તા. ૩૦ માર્ચને રોજ મી. કોલ્વીનને મળ્યો હતો. લગભગ તેઓ સાથે આ વાતની ચર્ચા એક કલાક થઇ હતી તે દરમિયાન તેઓએ જણાવ્યું હતું કે આ કાર્ય મારી સત્તામાં નથી પરંતુ શ્રી વાયસરોયની માલીકીમાં છે. માટે તમે તમારા મંદિરોમાં બુટ પહેરીને ન જવા માટેના નિયમોના ખરડા સાથેની એક અરજી લખી મોકલો. જેમાં હું પણ મારો સારો અભિપ્રાય લખી આપીશ. જેથી આપનું ઇચ્છિત ફળીભૂત નિવડશે. વળી આ પ્રસંગે જેસલમીરના ભંડાર સંબંધે પણ વાતચિત થઇ હતી. તે સંબંધે પણ મી. કોલ્વીને પોતાની સદ્ભાવના આપવાની પ્રતિજ્ઞા સાથે સંતોષકારક અભિપ્રાય આપ્યો હતો. આપે લખ્યું છે કે મી. કોલ્વીન સાહેબને તીર્થોના અભિપ્રાયો મોકલી આપ્યા છે.

તો તેની સાથે મોકલેલી અરજીની રવાના તારિખ તથા એક કોપી પણ મોકલશો. આપની અરજીની કોપી અહિં આવવાથી મારે બીજી અરજી લખવાની જરૂર નહિ પડે. પરંતુ તેજ અરજીમાં હું સૂચનારૂપ એક પત્ર લખી મી. કોલ્વીન ઉપર મોકલાવી આપીશ.

મી. કોલ્વીને છેવટે જણાવ્યું કે તમે મને ફરીથી એકવાર આબુમાં જરૂર મળજો. ત્યાં આ સંબંધે આપના મળવાથી જરૂર સારૂં પરિણામ આવશે એમ હું નિર્ધારિ શકું છું.

આ પત્રનો ઉત્તર જલદી પાઠવશો.

તા. ક. તમારો ચોથી તારીખનો લખેલો પત્ર મળ્યો. સમાચાર જાણ્યા. તમારા લખવા પ્રમાણે અમદાવાદથી શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી તરફથી બે છાપેલી બુકો પણ મળી છે અને હવે પછી આબુ સંબંધે જે કાંઇ કાર્ય થાય તે મને જણાવતા રહેશો.

દ. ધર્મવિજયના ધર્મ લાભ વાંચશો.

२.

ॐ

सुश्रावक देवगुरु भक्तिकारक पुण्य प्रभावक मंत्री जैन कॉन्फरन्स ऑफीसको धर्म लाभ की साथ विदित होवेकी पत्र आपका आबुजी के संबंधमें आया. समाचार विदित हुए. आपने अभीतक क्या कार्य किया है. और मानपत्र देनेके बाद क्या क्या काम भये हैं और अभी पुरावे सहित अर्जी एजंटकी भेजी है याके नही. अगर भेजी होवे तो उसकी एक कॉपी यहांपर भेजनाकी प्रयत्न करना क्योंकि अभी मुजको एकवार और एजंट साहेव से मिलना है. अर्जीका विषय मालूम होनेसे कार्यमें विशेष सुगमता हो सक्ती है. अगर अर्जी नहीं भेजा होवे तो कव भेजनेका इरादा है सो लिखना. इसका उत्तरका उत्तर मिलनेसे विशेष हकीकत फिर लिखूंगा पत्रोत्तर नीचे पतेपर लिखना.

श्री विजयधर्मसूरिजी आज्ञानुसार इंद्रविजयका धर्मलाभ.

वैशाख वदी ५ पत्ता—धानमंडी ओस्वालोंके मन्दिर में. मु. वीयावर (राजपुताना)

૩.

જૈન ઉપાશ્રયતા; ૭–૭–૧૩.

ધર્મલાભ સાથ માલુમ થાય જે—

આબુના માજીસ્ટ્રેટ તરફથી આવેલા પત્ર પછી ત્હમે આબુ સંબંધી આગળ કેવી રીતે કોશિષ કરી છે તત્સંબંધી સવિસ્તર પત્ર લખી જણાવશો. મ્હારા ઉપર આવેલ મિ. કોલ્વેન સાહેબના પત્રની નકલ આ સાથે મોકલી છે તેને વાંચી વાકેફ થશો. આજકાલ કોન્ફરંસ હેરલ્ડ મળતું નથી ત્હેનું શું કારણ? ધર્મ ધ્યાનમાં ઉદ્યમ રાખશો. દેવદર્શનમાં યાદ કરશો પત્રોત્તર શીઘ્ર આપશો. ઠે. ધાનમંડી જૈન મંદિર—બ્યાવર (અજમેર)

દા. ધર્મવિજયના ધર્મ લાભ.

૩ અ.

Abu June' 20-1913.

Dear Sir,

I have received from Seth Hiralal your letter dated 9 th *June*.

I am sorry you could not continue your pilgrimage beyond Beawar. I have not heard again from Mr. Thomas.

As regards the Dilwara Temples question, so far as I remember, the Govt. of India are awaiting for the evidence to show that the custom prevailing at Dilwara is different from that followed at other important Jain Temples in India.

With all good wishes.

Believe me.
Yours Sincerely.
Sd) E. G. Colvin.

કૉન્ફરંસે બધો પત્ર વ્યવહાર મોકલાવી આપ્યો. ત્યાર પછી તેઓએ મુલાકાત લીધી. આ મુલાકાતનું શું પરિણામ આવ્યું તે તેમજ મુનિ મહારાજશ્રીએ શું કર્યું હતું એ વાત તેમના વાજીંત્રમાં નજ આવી. પણ જ્યારે કૉન્ફરંસપર આવેલ ઉપરનો ઓફિશિયલ લેટર આવ્યો અને દરેક પ્રસિદ્ધ પત્રમાં પ્રસિદ્ધ થયો ત્યારે પોતાની મુલાકાત વખતે અમુક વાતચિત થઇ હતી. અને ડૉ. થૉમસ કે જે લંડનના બ્રિટિશ મ્યુઝિમના સેક્રેટરી અને જૈન લિટરેટર સોસાઇટીના ઉપપ્રમુખ છે તેની સાથે પોતાનો પત્રવ્યવહાર થયો હતો એ વાત બહાર આવી અને બધો જશ મુનિ મહારાજશ્રીને છે. અને ડૉ. થૉમસે ઘણો સારો ભાગ લીધેલો છે એવું જૈન શાસને ખાસ વધારો તા. ૨૨ અક્ટો. ૧૯૧૩ ના અંક સાથે કાઢી મોટા અક્ષરોમાં જાહેર કર્યું. તેના હેડિંગ–જૈન પ્રજાને ખુશ-ખબર, શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્યશ્રી વિજયધર્મસૂરિ મહારાજના ઉદ્યમની સફલતા, ઑનરેબલ સર કોલવીન સાહેબની ન્યાયપ્રિયતા, આબુના મંદિરોની આશાતના બંધ, ડૉ. થૉમસ સાહેબે લીધેલો ભાગ, મોટા બ્લેક ટાઇપમાં મૂકેલા હતા. આની સાથે બીજાઓને ધન્યવાદ આપવા સાથે એમ પણ લખવાની ઉદારતા વપરાઇ હતી કે 'આ પ્રસંગે અમે આપણી શ્રીમતી કૉન્ફરંસ આફીસને પણ ધન્યવાદ આપવો ભૂલીશું નહિ, જેણે આ વિષયમાં સ્વતંત્ર પણ ઘણો સારો પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે.'

હવે અમે મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીએ સર કૉલ્વિનની મુલાકાત લેવા માટે તેમજ ડા. થૉમસને કંઇ કરવા ભલામણ કરનારા પત્ર લખવા–લખાવવા માટે જે શ્રમ લીધો છે તેને કોઇપણ રીતે ઉતારી પાડવા માગતા નથી. તેમને માટે તેમને ધન્યવાદ અલબત ઘટે છે. પરંતુ તેમનો પ્રયત્ન જ સરકાર માબાપ પાસેથી મનમાન્યો હુકમ મેળવવા શક્તિમાન થયો છે અને બીજા કોઇનો થયો નથી, માટે—

'અમે સમસ્ત જૈન પ્રજાને ભલામણ કરીએ છીએ કે-દરેક સ્થળે સભાઓ ભરી લોર્ડ હાર્ડિંગ મહોદયને અને આબુના સંબંધમાં સખ્ત કોશિશ કરનાર શા. વિ. જૈ. શ્રી વિજયધર્મસૂરિ મહારાજને ધન્યવાદથી વધાવી લેવા ચૂકવું નહિં, બસ! એટલું જ કહી વિરમીએ છીએ' એવું Jain S. નામના પોતાના વાજિંત્રના ૨૯-૧૦-૧૩ ના અંકમાં કહેવડાવવું મા તે વાજિંત્રે કહેવું એ રથને પોતે જ ચલાવી લઇ જાય છે એમ કહેવા બરાબર છે.

આટલું થયા પછી રાધનપુરમાં તેમ જ અને બ્યાવરમાં સભા ભરાઇ તેમાં ઉપરોક્ત ૨૨-૧૦-૧૩ ના Jain S. માંનું લખાણ વાંચવામાં આવ્યું હતું, કે જેમાં મૂલ ગવર્નમેંટ ઓરડર શું હતો તે છપાયો જ હતો નહિ કારણ કે તે કોન્ફરંસ પર લખાયો હતો અને અખબારોમાંથી મૂળ વાંચવામાં આવ્યું હતું, તેમાં રાધનપુર સિવાય બીજા શહેરમાં કોન્ફરંસને બીલકુલ વિસારી દેવામાં આવી હતી અને સર્વ સ્થળે પ્રાધાન્ય પદ મુનિશ્રીને આપવામાં આવ્યું હતું. હવે અમે પૂછીએ છીએ કે—

જો મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીના પ્રયાસથી જ આબુના મંદિર સંબંધી સરકારે જે ઠરાવ કર્યો છે તે થયો હોય તો ઉક્ત મહારાજશ્રી તે ઠરાવની ઑફીસીયલ નકલ તેમને ખાસ પત્ર લખી પહોંચાડવામાં આવી છે એવું બતાવશે?—એમ જો હોય તો બધો જશ તેઓશ્રી લે તેમાં અમોને કોઇ જાતનો વાંધો નથી,—

આ સિવાય અમે કબુલ કરવામાં કોઇ પણ જાતનો આંચકો ખાવા માંગતા નથી તેમ ખાતા નથી કે સૌ સૌનો પ્રયાસ થયો હતો, અને તેમાં શ્રીમતી કોન્ફરંસ ઓફીસનો પ્રાધાન્યભાગ હતો; મુનિમહારાજશ્રી ધર્મવિજય અને ડાકટર થોમસને તેમણે કરેલા પ્રયત્ન માટે અલબત ધન્યવાદ ઘટે છે. પ્રભુ! સૌને સૌનું જે, જે હોય તે આપો—સર્વને સન્મતિ બક્ષો—સર્વનું કલ્યાણ કરો. વિતંડાવાદ, પક્ષપાત, રાગીપણું, અંધતા, અને હલકી ભાષાનો નાશ થાઓ.

વધુ ખબર—પ્રેસમાં જતાં અમોને કોન્ફરન્સ તરફથી વધુ ખબર મળી છે તે અહીં પ્રગટ કરતાં આનંદ થાય છે.

ગવર્નમેંટના ઠરાવને દિલવારા મંદિરમાં નૉટિસ બોર્ડપર મૂકવા માટે કૉન્ફરન્સ ઑફિસે પત્રવ્યવહાર કર્યો હતો તેના સંબંધમાં ૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૪ ના પત્રથી આબુના માજિસ્ટ્રેટ સાહેબ જણાવે છે કે:—

The rules for admission to Dilwara Temples are being printed and will be forwarded to the manager of the temples to be hung up.

દિલવારા મંદિરમાં દાખલ થવાના નિયમો છપાય છે અને પછી તે મંદિરના મેનેજરને ટાંગવા માટે મોકલી દેવામાં આવશે.

તેજ દિવસના પત્રથી મંદિરના મેનેજર શા. ખેમચંદજી તરફથી ઉક્ત નિયમોની નકલ મોકલવામાં આવી છે તેમાં મૂળ નિયમમાંનો ૫ મો નિયમ કાઢી નાંખી લાલશાહીથી નીચેનો નિયમ મૂકવામાં આવ્યો છે.

V. visitors must remove their boots or shoes before enter'ng the temples if requested to do so by the temple authorities who will provide other footwear not made of leather.

પ. મુલાકાત લેનારાઓએ મંદિરના કાર્યવાહકો માગણી કરે ત્યારે પોતાના બુટ કે જોડા ઉતારવાજ પડશે અને તેમ થયે તે કાર્યવાહકો ચામડા સિવાયની બીજી વસ્તુના બનાવેલા પગરખાં પૂરાં પાડશે.

आबु संबंधमां सरकारि ठराव माटे धन्यवादना ठरावो.

To,,

The Secretory
Shri Jain Swetamber Confrnece Bombay.

Sir,

I am directed by the Shri Atmanand Jain Sabha Ambala City to convey their heart-felt gratitude to the Conference for your kind efforts in getting the Government of India's kind and satisfactory decision as to the Shoe question in connection with the Dilwara Jain Temple on Mount Abu.)

The Sabha held it special meeting on 20-10-1913 and passed resolutions to send Telegrams to H. E. The Viceroy and the Hon'ble Mr. Colvin expressing gratitude for the decision.

A copy of the proceedings is here with enclosed for publication in "Herald"

Yours sincerely.
Gopi Chand Pleader
President, Shri Atmanand Jain Sabha Ambala City,

To,

His Excellency The Viceroy
Simla,

Shri Atmanand Jain Sabha Ambala City expresses its heartfelt gratitude at your Excellency's kind and satisfactory decision as to the Shoe question in connection with the Dilwara Jain Temple on Mount Abu and prays for your Excellency's long life of prosperity.

To, Honorable Sir Colvin Mount Abu.

This Sabha expresses its heart felt gratitude at your Honor's kind efforts in getting the Government of India's kind and satisfactory decision as to the Shoe question in connection with the Dilwara Jain Temple on Mount Abu & prays for your long life & prosperity.

The Private Secretary, His Excellency the Viceroy. Simla.

The Members of Shri Atmanand Jain Sabha Ludhiana feel deeply grateful for concession Abu Delwara Jain Temples. pray for long life and prosperity.

From, Hukam Chand Jain secretary,
Shri Atmanand Jaina Sabha Ludhiana.

डाक्टर प्रॉ० जॅकोबीने अपायेल मानपत्र.

મુનિ મહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીએ સભાપતિ તરીકે કાઢેલ ઉદ્ગારો.

(જૈન ગ્રેજ્યુએટ ઍસોસીએશને આપેલ માનપત્ર અને તે વખતના કામકાજનો અંગ્રેજીમાં રિપોર્ટ ગત હેરલ્ડના અંકમાં તેમજ અહીંના દૈનિક અંગ્રેજી પત્રો નામે ટાઇમ્સ ઑફ ઇંડિયા, બૉમ્બે ક્રોનિકલ અને બીજામાં આવી ગયેલ છે. તે વખતે ઉક્ત મુનિશ્રીએ હિંદીમાં જે વિચારો જણાવ્યા હતા તેને ટુંકમાં ગુજરાતી ભાષામાં અમે અહીં રજુ કરીએ છીએ. સાંજ વર્તમાનનો રિપોર્ટર તેજ દિવસે સવારે ૧૧ વાગે ઑફિસમાં આવ્યો હતો અને તેને કામકાજનો હેવાલ તથા માનપત્રની નકલ આપી હતી; તેમજ મુંબઇ સમાચારમાં કૉન્ફરન્સના ક્લાર્ક મી. વનમાલી માર્ફત મૅટર મોકલાવેલ હતું. કાંઇ કહી શકાતું નથી કે કેમ પત્રમાં આવવો રહી ગયો ? અન્ય વિતંડાવાદી પત્રને પોતાના ક્ષુલ્લક હૃદયની વાનગી તેને લીધેજ બતાવવી પડી છે. તે હૃદય તેમને જ મુબારક છે. અમે અહીં મુનિ મહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીને ન્યાય આપવા સારૂ તેમનો પ્રમુખ તરીકેનો ઉપસંહાર ટુંકમાં રજુ કરીએ છીએ. તંત્રી.)

પૂજ્ય મુનિમહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીએ પોતાની વાગ્ધારા, ચલાવી હતી. કે " હેવરે જે માન વિદ્વાન્ ડાક્ટર જૅકોબીને આપવામાં આવ્યું છે તેનું ફલ માન દેનારને ક્યારે મળ્યું કહેવાય ? દાન દેનાર દાનનું પાત્ર સત્પાત્ર છે કે નહિ તે જુએ છે અને સત્પાત્ર જાણી આપે છે ત્યારે તેને એ સત્પાત્ર જેવો હું થાઉં એમ ભાવવું જોઇએ, તેવી જ રીતે સત્કાર કરવા સાથે જેનો સત્કાર આપણે કરીએ છીએ તેવા આપણે બનીએ એટલે જે ગુણોને લીધે સત્કાર મળે છે તે ગુણ–તે વિદ્વત્તા તે પવિત્રતાનું અનુકરણ કરવું તે આપણી ફરજ છે. તેમ તમે કરશો તો તમને તેવું જ માન મળશે અને તમો અધિક સેવા કરનાર તરીકે નિવડશો. જૈનધર્મી હોય તમે તેમ ન કરો તો પછી તમને શું કહેવું ? ડાક્ટર જૅકોબી જૈન કે હિંદુ ન હોઇ જૂદા જ દેશના વતની અને જૂદા જ ધર્મના અનુયાયી છે ને પોતાના શોખને માટે કાર્ય કરે છે. તેમણે જ્યારે માગણી કરી કે જૈનધર્મને લગતાં સાહિત્યો–સૂત્રો ને ગ્રંથો પૂરા

પાડવાં એ જૈનોનું કામ છે ત્યારે મી. હિરાચંદે સાધુ તરફ નજર કરી. સાધુએ સંસાર છોડયો તે હરામના ટુકડા ખાવા ખાતર નહિ, પણ વિદ્યા—અધ્યયન—આત્મપ્રવૃત્તિ ખાતર: જે વિદ્યાની જરૂર છે તે સાધુમાં નહિ તેનો દોષ સમાજપર છે. કોઇ સંસ્થા એવી કાયમ નથી કરી કે જેમાં પઠન પાઠન કરી સાધુ પંડિત થાય; અને તેમ થાય તો લાખગણા ફાયદાઓ થાય. સર્વેએ સમયજ્ઞ એટલે દ્રવ્ય કાળ ક્ષેત્ર ભાવને જાણનાર થવાની જરૂર છે. કોઇ સાંભળતું નથી, કોઇ વિચારતું નથી. ડાકટર સાહેબે જે માગણી કરી તે સ્વીકારવી તે સમાજનું કામ છે અને તેમ કરવું એ કંઇ મોટી વાત નથી. મુક્તિનો દાવો કરતી જૈન કોમ પોતાનું જે કલ્યાણ કરે એવી બેંકની સંભાળ લેતી નથી, જ્યારે એક સ્પીસી બેંક બગડવાથી કેટલી બધી મોટી ચિંતા થઇ પડી છે. તો મુક્તિની બેંક બગડે તે માટે કંઇ ચિંતા નહિ ? ! એક સારી **કમીટી** કરો તેમાં સાધન, ભંડોળ એકઠું કરી જે જે વિદ્વાનો સહાય માગે તે આપવાનો ઉદ્દેશ રાખો. પછી તેમાંથી જૈન સીરીઝ, પ્રાકૃત ડિક્ષનેરી, જૈન ઇતિહાસ રચાવો અને જૈનધર્મ સામે જે જે આક્ષેપો થયા હોય તેમાં સુધારો તે આક્ષેપ કરનાર પાશ્ચિમાત્ય યા પૂર્વના વિદ્વાનો પાસે જ કરાવો અગર તેમની સામે બીજા વિદ્વાનો તરફથી ચર્ચા કરાવી સુધારો કરાવો, કારણ કે તે વિદ્વાનો તટસ્થ હોવાથી તેનું વજન આબાદ પડશે.

બે પ્રકારનાં માણસો છે. એક પ્રકારનાં એમ કહે છે કે ' નાણાં તમારાં, નામ તમારૂં અને કામ અમારૂં, જ્યારે બીજા પ્રકારનાં એમ કહે છે કે ' નાણાં અમારા, નામ અમારા અને કામ તમારૂં. ' આપણામાં અંધેર છે. ખરી રીતે આવા બંને પ્રકારના માણસો ભેગા ભેગા થાય તો કામ ઘણું સરસ અને દીપાયમાન થાય. જૈન ધર્મની ઉન્નતિ માટે જ્યારે વિદેશી ઘણો શ્રમ લે તો તેને તમે સાધન પણ પૂરાં ન પાડો ? ગુણીની કદર કરો એ સિદ્ધાંતનું વચન છે. તેમ કરશો તો તમો ગુણવાળા થશો.

જિનાગમવિસ્તાર

અને

આગમ પ્રકાશનને અંગે કેટલાક વિચારો.

પીસ્તાલીશ આગમોનાં નામ અને તેનાં પૂર.*

જૈનધર્મમાં આપ્તવાક્યરૂપ ગણાતાં ૪૫ આગમો છે. તેમનાં નામ, મૂળ શ્લોક સંખ્યા, તેપર આચાર્યોએ રચેલી બૃહદ્વૃત્તિ, લઘુવૃત્તિ, નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય વગેરે શ્લોકની સંખ્યા સાથે વાચક વર્ગના લાભાર્થે અત્રે નિવેદન કરવામાં આવે છે.

શ્રી સુધર્માસ્વામિકૃત અગ્યાર અંગ.

૧. **આચારાંગ સૂત્ર.** અધ્યયન ૨૫. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨,૫૦૦ તેનાપર **શીલાંગાચાર્યે** રચેલી ટીકા ૧૨,૦૦૦ શ્લોક, ચૂર્ણિ ૮,૩૦૦ તથા ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી નિર્યુક્તિ ગાથા ૩૬૮, શ્લોક ૪૫૦ (તે પર ભાષ્ય કે લઘુવૃત્તિ નથી.) સંપૂર્ણ શ્લોક સંખ્યા ૨૩,૫૦૦ છે.

૨. **સૂત્રકૃતાંગ સૂત્ર.** શ્રુત સ્કન્ધ ૨, અધ્યયન ૨૩, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨,૧૦૦, તેના પર શીલાંગાચાર્યે રચેલી ટીકા ૧૨,૮૫૦ શ્લોક, ચૂર્ણિ ૧૦,૦૦૦, તથા ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી નિર્યુક્તિ ગાથા ૨૦૮, શ્લોક ૨૫૦ (ભાષ્ય નથી) સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨૫,૨૦૦ છે. સંવત ૧૫૨૩ માં શ્રીહેમવિમલસૂરિએ **દીપિકા** ટીકા બનાવી છે. પણ તે પૂર્વાચાર્યોની ગણત્રીમાં નથી.

૩. **સ્થાનાંગ સૂત્ર.** અધ્યયન (ઠાણા) ૧૦, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૩,૭૭૦ આ પર સંવત ૧૧૨૦ માં અભયદેવસૂરિએ ટીકા બનાવી છે. જેનું માપ ૧૫,૨૫૦ શ્લોકનું છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૯,૦૨૦ છે.

૪. **સમવાયાંગ સૂત્ર.** (૧૦૦ સુધી સમવાય મલે છે). મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧,૬૬૭, આ પર અભયદેવસૂરિએ ટીકા રચી છે. જેનું માપ ૩,૭૭૬ શ્લોક પ્રમાણ છે. પૂર્વાચાર્યે રચેલી ચૂર્ણિ–૪૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૫૮૪૩ છે.

૫. **ભગવતી સૂત્ર.** (વિવાહ પન્નતિ) શતક ૪૧. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧૫,૭૫૨. તે પર અભયદેવસૂરિએ ટીકા રચી છે, જે દ્રોણાચાર્યે શોધી છે. તેનું પ્રમાણ ૧૮,૬૧૬. પૂર્વાચાર્યે રચેલી ચૂર્ણિ–૪૦૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૩૮,૩૬૮ છે.. સંવત ૧૫૬૮ માં શ્રીદાનશેખર ઉપાધ્યાયે ૧૨,૦૦૦ શ્લોક સંખ્યાની લઘુવૃત્તિ રચી છે.

૬. **જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર.** અધ્યયન ૧૯. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૫૫. અભયદેવસૂરિએ રચેલી, ટીકા ૪,૨૫૨ શ્લોકની છે. હાલમાં ૧૯ કથાઓ માલુમ પડે છે. પણ પૂર્વે સાડા ત્રણ કરોડ કથાઓ હતી, એવી પ્રસિદ્ધિ છે.

---

* અત્રે આપેલી હકીકત 'અભિધાનરાજેન્દ્ર' કોષને આધારે લખવામાં આવી છે.

૭. **ઉપાસકદશાંગ સૂત્ર.** અધ્યયન ૧૦; મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૮૧૨, અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૯૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧,૭૧૨ છે.

૮. **અન્તગડ દશાંગ સૂત્ર.** અધ્યયન ૯૦. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૯૦૦. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૩૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧,૨૦૦ છે.

૯. **અણુત્તરોવવાઈયદશાંગ સૂત્ર.** અધ્યયન ૩૩. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨૯૨. અભયદેવ સૂરિએ રચેલી ટીકા ૧૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૩૯૨ છે.

૧૦. **પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર.** ૫ આશ્રવદ્વાર, અને ૫ સંવરદ્વારરૂપ ૧૦ અધ્યયન. મૂળ-શ્લોક સંખ્યા ૧,૨૫૦. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૪,૬૦૦ શ્લોકની છે, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૫,૮૫૦ છે.

૧૧. **વિપાક સૂત્ર.** અધ્યયન ૨૦, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧,૨૧૬. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૯૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨,૧૧૬ છે.

સંપૂર્ણ અગ્યાર અંગોની મૂળ સંખ્યા ૩૫,૬૫૯ છે. ટીકા ૭૩,૫૪૪ છે. ચૂર્ણિ ૨૨,૭૦૦ છે. નિર્યુક્તિ ૭૦૦ છે. અને બધું મળીને ૧૩૨,૬૦૩ શ્લોક પ્રમાણ છે.

આચારાંગ અને સૂત્રકૃતાંગની ટીકા શ્રીશીલાંગાચાર્યે રચેલી છે, અને બાકીના નવ અંગની ટીકા શ્રી અભયદેવસૂરિએ રચેલી છે: આ કારણથી શ્રી અભયદેવસૂરિને નવાંગવૃત્તિ-કાર કહેવામાં આવે છે.

બાર ઉપાંગના નામ, ટીકા તથા સંખ્યા.

૧. **ઉવવાઇ ઉપાંગ.** આચારાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂલ શ્લોક સંખ્યા ૧,૨૦૦, ટીકા રચનારનું નામ અભયદેવસૂરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૩,૧૨૫, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૪,૩૨૫.

૨. **રાય પશેણી ઉપાંગ.** સૂત્રકૃતાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા. ૨,૦૭૮. ટીકા રચનારનું નામ મલયગિરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૩,૭૦૦, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૫,૭૭૮.

૩. **જીવાભિગમ ઉપાંગ.** સ્થાનાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૪,૭૦૦, ટીકા રચનાર મલયગિરિ, ટીકાનું પ્રમાણ ૧૪,૦૦૦, લઘુવૃત્તિ ૧૧,૦૦૦. ચૂર્ણિ ૧૫૦૦ સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨૧,૩૦૦.

૪. **પન્નવણા (પ્રજ્ઞાપના) ઉપાંગ.** સમવાય સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૭,૭૮૭ ટીકા, રચનાર મલયગિરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૧૬,૦૦૦. હરિભદ્ર સૂરિકૃત લઘુવૃત્તિ ૩,૭૨૮ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨૭,૫૧૫ છે.

૫. **જમ્બુદ્વીપ પન્નત્તિ ઉપાંગ.** ભગવતી સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૪,૧૪૬, ટીકા રચનાર મલયગિરિ, ટીકાનું પ્રમાણ ૧૨,૦૦૦. ચૂર્ણિ ૧,૮૬૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૮,૦૦૬ છે.

૬, **ચન્દ પન્નતિ સૂત્ર.** જ્ઞાતા સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા. ૨,૨૦૦., ટીકા રચનાર મલયગિરિ, ટીકાનું પ્રમાણ ૯,૪૧૧. લઘુવૃત્તિ ૧,૦૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૨,૬૧૧.

૭. **સૂરપન્નતિ સૂત્ર ઉપાંગ.** જ્ઞાતા સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ સંખ્યા ૨,૨૦૦ ટીકા રચનાર મલયગિરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૯,૦૦૦. ચૂર્ણિ ૧,૦૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૨,૨૦૦. છે. ચંદ પ્રનપ્તિ અને સૂર્ય પ્રનપ્તિ બન્ને જ્ઞાતા સૂત્ર સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

૮. **કલ્પિકા ઉપાંગ.** ઉપાસક દશાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. કાલ, સુકાળી, મહાકાળી, કૃષ્ણ, સુકૃષ્ણ, મહાકૃષ્ણ, વીરકૃષ્ણ, રામકૃષ્ણ, પિતૃસેનકૃષ્ણ, મહાસેનકૃષ્ણ એ નામના દશ અધ્યયન છે.

૯. **કલ્પાવતંસિકા ઉપાંગ.** અન્તગડદશાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. પદ્મ, મહાપદ્મ, ભદ્ર, સુભદ્ર, પદ્મભદ્ર, પદ્મસેન, પદ્મગુલ્મ, નલિની ગુલ્મ, આનન્દ, અને નન્દન એ નામના ૧૦ અધ્યયન છે.

૧૦. **પુષ્પકા ઉપાંગ.** અનુત્તરોવવાઈ સાથે સબંધ રાખે છે. ચન્દ્ર, સૂર, શુક્ર, બહુપુત્રિકા, પુણ્યભદ્ર મણિભદ્ર, દત્ત, શિવ, વલિ, અનાહત, એ નામના દશ અધ્યયન છે.

૧૧. **પુષ્પચુલિકા ઉપાંગ.** પ્રશ્ન વ્યાકરણ સાથે સંબંધ રાખે છે. શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ બુદ્ધિ, લક્ષ્મી, ઇલાદેવી, સુરાદેવી, રસદેવી, ગન્ધ દેવી, એ નામના દશ અધ્યયન છે.

૧૨. **વહ્નિદશા ઉપાંગ.** વિપાકસૂત્ર સાથે સંબંધ રાખે છે. નિરુદ્ધ, અનિ, દહ, વહ, પગતિ, જુતિ, દશરહ, દઢરહ, મહાધનુ, સત્તધનુ, દશધનુ, નામેસય, એ નામના ૧૨ અધ્યયન છે.

આ પાંચ ઉપાંગોનું ભેગું નામ નિરયાવલી છે, અને કલ્પિકાઆદિ પાંચ ઉપાંગોના પર અધ્યયન છે. તેમની સંપૂર્ણ મૂળ ગ્રન્થસંખ્યા ૧,૧૦૯ છે, તેના પર ચન્દ્રસૂરિએ કરેલી વૃત્તિ ૭૦૦ પ્રમાણ છે. સંપૂર્ણ ગ્રન્થ સંખ્યા ૧,૮૦૯ છે.

આ રીતે બાર ઉપાંગોની મૂળ સંખ્યા ૨૫,૪૨૦ છે. ટીકા સંખ્યા ૬૭,૯૩૬ શ્લોક પ્રમાણ છે. લઘુવૃત્તિ ૬,૮૨૮ છે, ચૂર્ણિ ૩,૩૬૦; સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧,૦૩,૫૪૪ છે.

દશ પઇન્ના (પ્રકીર્ણક)ની ગાથા વગેરે.

૧ ચઉ શરણ પઇન્ના.	૬૩ ગાથા.
૨ આઉર પચ્ચખ્ખાણ પઇન્ના	૮૪ ગાથા.
૩ ભત્તપચ્ચખ્ખાણ પઇન્ના.	૧૭૨ ગાથા.
૪ સંથારગ પઇન્ના.	૧૨૨ ગાથા.
૫ તંદુલવેયાલી પઇન્ના,	૪૦૦ ગાથા.
૬ ચન્દ વિજ્જગ પઇન્ના.	૩૧૦ ગાથા.
૭ દેવિન્દ ત્થવ પઇન્ના.	૨૦૦ ગાથા.
૮ ગણિ વિજ્જા પઇન્ના.	૧૦૦ ગાથા.
૯ મહાપચ્ચખ્ખાણ પઇન્ના.	૧૩૪ ગાથા.
૧૦ સમાધિ મરણ પઇન્ના.	૭૨૦ ગાથા.

આ દશ પઇન્નાની સંપૂર્ણ ગાથા સંખ્યા ૨,૩૦૫ અને દરેકમાં દશ અધ્યયન છે.

૭ છેદ ગ્રન્થના નામ, ગ્રન્થ સંખ્યા વગેરે.

૧ **નિશીથ સૂત્ર.** ઉદ્દેશ ૨૦, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૮૧૫, લઘુભાષ્ય ૭,૪૦૦, જિનદાસ ગણિમહત્તરે રચેલી ચૂર્ણિ ૨૮,૦૦૦, બૃહદ્ ભાષ્ય ૧૨,૦૦૦, જે ટીકાના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. ભદ્રબાહુ સ્વામિએ નિર્યુક્તિની ગાથાઓ બનાવી છે. સંપૂર્ણ ગ્રન્થ સંખ્યા ૪૮,૨૧૫ છે. શિલભદ્રસૂરિના શિષ્ય ચન્દ્ર સૂરિએ સંવત્ ૧,૧૭૪માં વ્યાખ્યા રચી છે.

૨. **મહાનિશીથસૂત્ર** અધ્યયન, ૭, ચૂલિકા ૨. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૪,૫૦૦ એની ત્રણ પ્રકારની વાચના છે. લઘુવાચના–૪,૨૦૦, મધ્ય વાચના–૪,૫૦૦, બૃહદ્‌વાચના ૧૧,૮૦૦.

૩. **બૃહત્કલ્પ** સૂત્ર—ઉદ્દેશ ૬, મૂલ સંખ્યા ૪૭૩ છે. તેપર ૧૩૩૨માં બૃહચ્છાલીય શ્રી ક્ષેમકીર્તિસૂરિએ ૪૨,૦૦૦ સંખ્યાની પરિમિત ટીકા રચી છે. જિનદાસગણિ મહત્તરે રચેલું ભાષ્ય ૧૨,૦૦૦, લઘુ ભાષ્ય ૮૦૦, ચૂર્ણિ ૧૪,૩૨૫ સંપૂર્ણ ગ્રન્થ-સંખ્યા ૭૬,૭૯૮ છે.

૪. **વ્યવહારદશા કલ્પ છેદ સૂત્ર**–ઉદ્દેશ ૧૦, ૨ ખણ્ડ, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૬૦૦, મલયગિરિએ કરેલી ટીકા ૩૩,૬૨૫, ચૂર્ણિ ૧૦,૩૬૧, ભાષ્ય ૬,૦૦૦ છે, નિર્યુક્તિની સંખ્યા અજ્ઞાત છે. સંપૂર્ણ ગ્રન્થ સંખ્યા ૫૦,૫૮૬ છે.

૫. **પંચ કલ્પચ્છેદ સૂત્ર**–અધ્યયન ૧૬, મૂળ સંખ્યા ૧,૧૩૩, ચૂર્ણિ ૨,૧૩૦; બીજી ટીકાની સંખ્યા ૩,૩૦૦; ભાષ્ય ૩,૧૨૫, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૬,૩૮૮. ગાથા સંખ્યા ૨૦૦ છે.

૬. **દશાશ્રુતસ્કન્ધ છેદ** સૂત્ર–મૂલ સંખ્યા ૧,૮૩૫, અધ્યયન ૧૦, ચૂર્ણિ ૨,૨૪૫, નિર્યુક્તિ સંખ્યા ૧૬૮, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૪,૨૪૮ છે. ટીકાકારનું નામ શ્રીબ્રહ્મ છે. જેનું આઠમું અધ્યયન કલ્પસૂત્ર ૧૨૧૬ છે, જેની ટીકા કલ્પસુખબોધિકા છે.

૭. **જીત કલ્પચ્છેદ સૂત્ર**–મૂલ સંખ્યા ૧૦૮, ટીકા ૧૨,૦૦૦, સેનકૃત ચૂર્ણિ ૧,૦૦૦, ભાષ્ય ૩,૧૨૪, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૬,૨૩૨, ચૂર્ણિની વ્યાખ્યા ૧૧૨૦ છે. એની લઘુવૃત્તિ શ્રી સાધુરત્ને કરેલી ૫,૭૦૦, તિલકાચાર્યે રચેલી વૃત્તિ ૧,૫૦૦ છે.

સાધુજીતકલ્પવિસ્તાર ૩૭૫, ધર્મઘોષસૂરિની વૃત્તિ ૨,૬૫૦, તેનાપર પૃથ્વીચન્દ્રે કરેલું ટિપ્પણ ૬૭૦. ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી નિર્યુક્તિગાથા ૧૬૮. તેની ટીકા તથા ચૂર્ણિ બહુજ છે પરંતુ તે વિક્રમ સંવત્ ૧,૨૦૦ પછી છે.

ચાર મૂળ સૂત્રોની સંખ્યા.

૧. **આવશ્યક** સૂત્ર–મૂળગાથા ૧૨૫, હરિભદ્ર સૂરિએ રચેલી ટીકા ૨૨,૦૦૦. ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી નિર્યુક્તિ ૩,૧૦૦, ચૂર્ણિ ૧૮,૦૦૦, બીજી આવશ્યક વૃત્તિ (ચતુર્વિંશતિ) ૨૨,૦૦૦ છે, તિલકાચાર્યે રચેલી લઘુ વૃત્તિ ૧૨,૩૨૧ છે. અંચલ ગચ્છાચાર્યે કરેલી દીપિકા ૧૨,૦૦૦ છે. તેનું ભાષ્ય ૪.૦૦૦ છે. મલધારી હેમચંદ્રસૂરિએ રચેલું આવશ્યક ટિપ્પણ ૪,૬૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૯૮,૧૪૬ છે. હરિભદ્રસૂરિએ રચેલી નિર્યુક્તિ ૨૨,૫૦૦ છે.

૧. **વિશેષાવશ્યક** સૂત્ર–આવશ્યક સૂત્ર મૂલ (સામાયિકાધ્યયન) નું વિશેષ પરિકર છે. મૂલ સંખ્યા ૫,૦૦૦ છે. શ્રી જિનભદ્રગણિક્ષમાશ્રમણે તે કરેલું છે. તેની બૃહદ્‌વૃત્તિ મલધારિ હેમચંદ્ર સૂરિએ રચેલ બૃહદ્‌વૃત્તિ ૧૮,૦૦૦. કોટ્યાચાર્યે કે દ્રોણાચાર્યે રચેલ લઘુવૃત્તિ ૧૪,૦૦૦. તર્કાનુવિદ્યા જૈન સ્થાપનાચાર્યે બૃહદ્‌વૃત્તિની ટીકા રચી છે.

૧. પાખી (પાક્ષિક) સૂત્ર મૂલ ૩૬૦. સં. ૧૧૮૦ માં યશોદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૨,૭૦૦, ચૂર્ણિ ૪૦૦ છે.

૧. યતિ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર વૃત્તિ ૬૦૦ છે.

૨. **દશવૈકાલિક** સૂત્ર—સ્વયંભવ સૂરિએ રચેલું. મૂળ ૭૦૦, તિલકાચાર્યે રચેલી વૃત્તિ ૭,૦૦૦. હરિભદ્ર સૂરિએ રચેલી બીજી વૃત્તિ ૬,૮૧૦. મલયગિરિએ રચેલી વૃત્તિ ૭,૭૦૦.

ચૂર્ણ ૭,૫૦૦, લઘુ વૃત્ત ૩,૭૦૦ છે. નિર્યુક્તિ ગાથા ૪૫૦ છે. આધુનિક સોમ સુન્દર સૂરિએ રચેલ લઘુ ટીકા ૪,૨૦૦. સમયસુંદર ઉપાધ્યાયે કરેલી લઘુ ટીકા ૨,૬૦૦.

૨. **પિંડનિર્યુક્તિ**-ભદ્રબાહુ સ્વામિએ રચેલ મૂલ સંખ્યાં ૭૦૦. મલયગિરિએ તેનાપર રચેલી ટીકા ૭,૦૦૦. બીજી પ્રતમાં ૬,૬૦૦ છે વિ.સં. ૧,૧૬૦માંવીરગણિએ કરેલી ટીકા ૭,૫૦૦ છે. અને મહાસૂરિએ કરેલી લઘુ વૃત્તિ ૪,૦૦૦ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૯,૨૦૦ છે.

૩. **ઓઘનિર્યુક્તિ**-ભદ્રબાહુ સ્વામિએ રચેલ મૂલગાથા ૧,૧૭૦ છે. દ્રોણાચાર્યે રચેલી ટીકા ૭,૦૦૦, તેનું ભાષ્ય ૩,૦૦૦ છે. ચૂર્ણિ ૭,૦૦૦, સંપૂર્ણ સખ્યા ૧૮,૪૫૦ છે,

૪. **ઉતરાધ્યયન સૂત્ર**-અધ્યયન ૩૬ છે. મૂલ સંખ્યા ૨,૦૦૦ છે. વાદિવેતાલ શાન્તિ સૂરિએ રચેલ બૃહદ્‌વૃત્તિ ૧૮૦૦૦ બીજી પ્રતમાં ૧૭૬૪૫ છે. ૧૨૭૬ માં નેમિચન્દ્ર સૂરિએ કરેલી લઘુવૃત્તિ ૧૩૬૦૦ છે. ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી ગાથા નિર્યુક્તિ ૬૦૭ છે. ચૂર્ણિ ૬૦૦૦ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૪૦૩૦૦

બે ચૂલિકા સૂત્ર.

૧. **નન્દીસૂત્ર**-દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમા શ્રમણે રચેલું. મૂળ સંખ્યા ૭૦૦, તેનાપર મલયગિરિએ કરેલી લઘુ વૃત્તિ ૭,૭૩૫ સંવત ૭૩૩ માં રચાયેલી ચૂર્ણિ ૨૦૦૦ છે. હરિભદ્ર સૂરિએ કરેલી લઘુ ટીકા ૨૩૧૨ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૨,૭૪૭ છે. ચન્દ્રસૂરિએ કરેલ ટિપ્પણ ૩,૦૦૦ છે.

૨. **અનુયોગદ્વારસૂત્ર**-ગાથા ૧૬૦૦ મલધારિ હેમચન્દ્રસૂરિએ રચેલવૃતિ ૬,૦૦૦ છે. જિનદાસ ગણિ મહત્તરે રચેલી ચૂર્ણિ ૩,૦૦૦ છે. હરિભદ્ર સૂરિએ રચેલ લઘુવૃત્તિ ૩,૫૦૦ છે. આ રીતે સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૪,૩૦૦ છે.

આ રીતે અગીઆર અંગ, બાર ઉપાંગ, દશ પઇન્ના, ૭ છેદ સૂત્ર, ચાર મૂલસૂત્ર, બે ચૂલિકાસૂત્ર મળી ૪૫ આગમોની સંખ્યા થાય છે.

આગમ પ્રકાશનને અંગે કેટલાક વિચારો.

શ્રી જૈનાગમ પ્રકાશક સભા તરફથી અમદાવાદનિવાસી ભાઈ પુંજાભાઇ હીરાચંદ ની સહાયતાથી પીસ્તાળીશ જૈનાગમ પ્રકટ કરવા સંબંધી એક યોજના તા. ૧ ઑગસ્ટ ૧૯૧૩ ની યાદીથી બહાર પાડવામાં આવી હતી. એ યાદીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ' અમે આ યોજના હાથ ધરવા અગાઉ, સમાજ તેનો કેવો સત્કાર કરશે તે જાણવા ઇચ્છીએ છીએ ' સમગ્ર રીતે લેતાં, જૈનપ્રજા તરફથી આ યોજનાનો સત્કાર, અમને જણાવતાં સંતોષ થાય છે કે, બહુ સારો થયો છે, અને તે સારા સત્કારના પરિણામમાં, અમે જણાવવાને શક્તિમાન્ થઇએ છીએ કે, એ યોજના અમલમાં મૂકવાના નિર્ણયપર અમે આવ્યા છીએ. આ યોજનાને અંગે એકત્ર કરવા યોગ્ય સામગ્રીઓ–સાધનો મેળવવા અમે આરંભ કરીએ છીએ. પ્રભુ કૃપા અને સામાન્ય જૈન પ્રજાની આશિસો વડે, અમે અમારા પ્રયત્નમાં ફત્તેહ મેળવવાની આશા રાખીએ છીએ.

અમારી ઉક્ત યાદી પરથી આગમ પ્રકટ કરવા સંબંધમાં અમને જાહેરમાં અને ખાનગીમાં અનેક પ્રકારની સૂચનાઓ મળી છે.

આ સૂચનાઓ અને તેના અમારા તરફના ખુલાસાઓ અમારી જૈનપ્રજાને વિષે ચોક્કસ પ્રકારનો રસ ઉત્પન્ન કરે તેવાં હોઇ, તથા આ વિષયક લોકમત કેળવાય તેવું હોઈ, અમે જાહેરમાં મૂકવા રજા લઇએ છીએઃ

નાણાના મોટા ભંડોળની હાલ જરૂર છે ?

અમોએ ધારણા રાખી હતી તેના કરતાં વિશેષતાએ અમારી યોજનાનો સત્કાર, સામાન્ય જૈનપ્રજાએ કર્યો છે, એટલે યોજનાને અમલમાં મૂકવાનો ઉત્સાહ, જો કે તેઓને ઘણો આભારી છે, છતાં અમારે જણાવવું જોઇએ કે, આ ઉત્સાહની વૃદ્ધિ કરનાર વિશાળદષ્ટિ જૈનેતર વિદ્વાનો પણ વિશેષ છે. ૧ લી ઑગસ્ટની યાદી બહાર પડી કે તરતજ જૈનેતર વર્તમાન પત્રો અને જૈનેતર વિદ્વાનોએ ઉક્ત યોજના પ્રત્યે પસંદગી દર્શાવી. સર ફીરોજશાહ મેહતા આદિ દેશભક્તોના પ્રયત્નપૂર્વક પ્રકટ થતાં અંગ્રેજી દૈનિક પત્ર ધી બૅામ્બે ક્રૅાનીકલે એક લંબાણ નોંધ લખી સહાનુભૂતિ સાથે કેટલીક સૂચનાએ કરી. ગુજરાતના જાણીતા વિદ્વાનોએ પણ તેવીજ રીતે પોતાનો પ્રસન્નભાવ દર્શાવ્યો. વર્તમાનપત્રો અને આ વિદ્વાન મહાશયોએ કરેલી સૂચનાઓને અંગે અમારો ખુલાસો આ સરક્યુલરમાં સમગ્ર રીતે આવી જશે, ધી બૅામ્બે ક્રૅાનીકલ અને મુંબઇની સ્મૉલ કૅાઝીસ કોર્ટના નામદાર જડ્જ શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી. એમ૦ એ૦ એલ એલ૦ બી૦ એ નાણાના મોટા ભંડોળની આ કાર્યને અંગે જરૂરીઆત બતાવી છે.

તા. ૧૪–૮–૧૯૧૩ ના અંકમાં ધી બૅામ્બે ક્રૅાનીકલ આ પ્રમાણે લખે છેઃ—

The Jain community, numbering only about fifteen lakhs of souls, is the wealthiest non-Brahmanical Hindu body with a religion which discards the Vedas. Its canonical religious literature is embodied not in Sanskrit but Magadhi. Jain sacred books have been studied in the West but they have not kindled the enthusiasm shown for its inveterate adversaries, the Brahmanical and Bud-

dhist holy writs. In this Presidency Jain studies have attracted Bhandarkar, Buhler and Peterson. On the Continent Hermann Jacobi and Leumann and Gerni are its well-known exegetes. Leumann and Hoernle's participation in the interpretation of Jain philosophy and much of Jacobi's work, as well as a systematic research into other aspects of Jain teachings by Weber, are accessible in English. It is not, however, the glosses put upon their scriptural tenets by Western scholars which alone satisfy the rising Jain generation. And we note with pleasure the endeavour made in Ahmedabad to found a Jain Text Society for the publication of original Magadhi texts with Sanskrit commentaries and Gujarati super-commentaries. The project comprises the printing of the forty-five canonical books of the Shvetambara sect and is estimated to cost two lakhs of rupees and cover a period of twenty five years. The first attempt in a similar direction was made in Bengal in 1880 by Rai Dhanpat Singh Bahadur, who consecrated a lakh of rupees to the publication of Jain religious literature. Jainism having its most brilliant followers in Gujarat, the Gujarati language has acquired a semi-hieratic character with the Jains. Dhanpat Singh's edition was furnished with Gujarati commentary. To Gujarati Jains the edition fails to supply their want. The Bengali type of Sanskrit characters is fatiguing to the eye, and the scholia represent very old Gujarati which needs elucidation. Hence the enterprise of the Jainagama Publishing Society of Ahmedabad.

The First volume.

The first volume to be taken in hand for publication is the Bhagavati Sutra which is estimated to cover five thousand pages and will be priced at Rs. 45. Doubtless the editors will take advantage of Weber's translation of some sections of the enormous work, but we would ask the Society to make every possible effort to enlist the co-operation of the living representative of the indegenous tradition and to subordinate Western interpretaion to the construction suggested by Jain Munis. We note that the Society expresses its readiness warmly to welcome the preferred assistance of these traditional repositories of Jain learning. It should not, however, be overlooked that the latter will hardly come forward of their own accord at this general invitation. The Society would do well to seek out ascetics and laymen of noted erudition. And we would venture to suggest that they should model their procedure on the Pali Texts Society of London and to avoid the pitfall of the latter. Some money and ehthusiasm sustained for near thirty years have conferred enduring obligation on the world interested in Buddhism. The Ahmedabad Society has before it an opportunity of like magnitude. We should be sorry to see cold water thrown on the scheme judged from its financial policy. Much as the series of works contemplated to be publeshed will be respected, they will, like all publications of its class, be more admired than read and

વર્ષ સુધી કાયમ રાખેલા ઉત્સાહથી બુદ્ધ ધર્મના સંબંધમાં હિત ધરાવનાર આલમ ઉપર તે સંસ્થાએ ચિરસ્થાયી ઉપકાર કર્યો છે. અમદાવાદની આ સંસ્થા સંમુખ પણ તેવાજ પ્રકારની ઉમદા તક છે; તેની નાણા વિષયક પદ્ધતિ જોતાં તેને નિરૂત્સાહી કરવાને પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો અમે ઘણા દિલગીર થઇશું. આ રીતે પ્રસિદ્ધ કરવા ધારેલા પુસ્તકોની શ્રેણીને જો કે માન તો ઘણુંએ મળશે, છતાં તેવી જાતનાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં બધાં પુસ્તકોની માફક વંચાવા કરતાં વધારે વખણાશે અને ખરીદાયા કરતાં વધારે વંચાશે. ' જે વ્યાપારી પદ્ધતિ ' પર આ પુસ્તકો પ્રકટ થવાના છે, તેનો વિચાર કરતાં તેની ફતેહના સંબંધમાં કેટલીક શંકાઓ અમને ઉદ્ભવે છે. સેંકડો જૈનો એવા છે કે એકાદ વ્યક્તિ આ ધારેલું બે લાખનું ખર્ચ જાતે આપી શકે, ફક્ત તેમને આ પ્રયાસના પ્રશસ્ય હેતુઓ સમજાવવા જોઇએ છે. સાહિત્ય વિષયક પ્રયાસ કે જેમાં વ્યાપારની રીતે કાંઈ કિંમત નથી, તે વિદ્યા રસિક ધનવાનની ઉદાર સહાય વિના ભાગ્યેજ ફળીભૂત થઈ શકે. (ધી બૉમ્બે ક્રૉનીકલ, ૧૪-૮-૧૯૧૩).

નામદાર જજ સાહેબ કૃષ્ણલાલભાઇ લખે છે કેઃ—

મુંબાઈ. તા. ૧૯-૮-૧૩.

સ્નેહીભાઈ મનસુખલાલ,

જિનાગમ પ્રકાશની ખબર તમારો કાગળ આવતાં પહેલાં પણ ન્યુસપેપરમાં વાંચી હતી. પ્રયાસ બહુ સ્તુત્ય છે. નાણાની મોટી રકમની જરૂર એ પ્રયાસની ફતેહ માટે અનિવાર્ય છે. પરંતુ જૈન કોમ ધનાઢ્ય છે, ને એ શુભ કામને સહાય કરવા તથા પાર પાડવા કોઇ પણ સદ્ભાગ્ય માણસ મળી આવશે. તમારી તથા પુંજાભાઈની સાત્વિક વૃત્તિને જરૂર પરમેશ્વર મદદ આપશે.

લી. કૃષ્ણલાલની સલામ.

આ સંબંધમાં થોડો ખુલાસો અત્ર કરીએ છીએઃ

અમો માનીએ છીએ કે, ધી બૉમ્બે ક્રોનીકલની અને શ્રીયુત કૃષ્ણલાલભાઇની સૂચના મને અંગત હોય તેના કરતાં સામાન્ય જૈન પ્રજાને ખાસ સંબોધીને કરી જણાય છે. આવી પ્રખર યોજના પાર ઉતારવા જૈનપ્રજા નાણા વિષયક સહાયક થવા પ્રેરાય તે હેતુએ તેઓએ સૂચન કર્યું સંભવે છે.

આ સૂચના કરનાર પુરૂષોનો અંતઃકરણથી ઉપકાર માની અમે તેને માટે અમારે જે કહેવું છે તે કહીએ. એ વાત કેવળ સત્ય છે કે, નાણાના મોટા ભંડોળથી ઓછા વખતમાં આ યોજના પાર પાડી શકાય, પરંતુ જરા ધીમાશથી કામ થાય તેટલા પુરતી નુકસાની સહન કરીને, અમે એવું બતાવવા ઉમેદ રાખીએ છીએ કે, થોડા ભંડોળ છતાં, યોગ્ય વ્યવસ્થાથી સારૂં કામ થઈ શકે છે. આ કારણથી અમો મોટા ભંડોળની અપેક્ષા અત્યારે રાખતા નથી. જો સમાજના પૂર્ણ સંતોષને પાત્ર કામ થશે તો નાણા વિષયક અગવડ પડશેજ નહીં. એક વિદ્વાન મુનિ મહાશયના શબ્દોમાં કહીએ, તો " પૈસાથી કાર્ય નથી, પરંતુ કાર્યથી પૈસા છે. " અમો અત્યારે જે ઉત્સાહ ધરાવીએ છીએ તે પ્રભુ કૃપાએ અખંડ રહે, તો અમને ખાત્રી છે કે, આ કામ એવા પ્રકારનું થશે કે, જેથી અમારે પૈસા માટે ભીક્ષા માંગવા જવું નહીં પડે, પરંતુ જૈનપ્રજા પોતાની જરૂરીઆત (necessity) હોંસ અને પ્રીતિ એ ત્રણ કારણોથી અમોને દ્રવ્ય આપવા આવવાની કૃપા કરશે. કાર્ય થયાં પહેલાં કાર્ય સારૂંજ કરીશું, એ પ્રકારનું કથન, કાંઇક અસભ્ય લાગતું હોઈ, આટલો ખુલાસો પણ વધારે પડતો અમોને લાગે છે. ટુંકમાં અમો એટલુંજ કહેવા ઇચ્છીએ છીએ કે, ભાઈ પુંજાભાઇ હીરાચંદ વાળી રકમ અમારા હાલનાકામને માટે પુરતી છે.

મુનિ મહારાજાને સર્વથી વિશેષ લાભ.

અમારી આગમ પ્રકાશનની યોજનાથી સર્વથી વિશેષ લાભ કોને થવા યોગ્ય છે કે જેથી અમે આ પ્રવૃત્તિમાં ઉતરવા માગીએ છીએ, એવું અમને ઘણા સ્થળોએથી પૂછાયું છે. આના ઉત્તરમાં અમે એમ જણાવવા રજા લઇએ છીએ કે, આગમો શુદ્ધપણે મૂળ માગધી પાઠ અને સંસ્કૃત ટીકા તથા તે બન્નેના ભાષાંતરો સહિત બહાર પડેતો, સર્વથી વિશેષ લાભ મુનિ મહારાજોને મળવા યોગ્ય છે. જે મુનિમહારાજોનાં માગધી અને સંસ્કૃત એવાં હોય કે જેને ભાષાન્તરોની જરૂર ન હોય તેઓને, અમે કહેવા રજા લઇએ છીએ કે, એ પ્રકારે લાભ મળશે કે, અનેક પ્રતોની મેળવણી કરી, જ્યાં જ્યાં પાઠાન્તરો હોય ત્યાં ત્યાં તે દાખલ કરી અમે પ્રકટ કરવા માગતા હોવાથી તેઓને અનેક પ્રતોનો લાભ મળવા ઉપરાંત, શુદ્ધ કરેલી–સંશોધિત કરેલી પ્રત તેઓ મેળવી શકશે. એટલું તો સર્વ કોઇએ કબૂલ કરવું જોઇએ કે, લહીઆઓને હાથે લખાએલી પ્રતો કરતાં, માગધી–સંસ્કૃતના જાણનાર વિદ્વાનોને હાથે શોધાયેલી પ્રતો વધારે શુદ્ધ હોવીજ ઘટે.

જે મુનિરાજો માગધી અને સંસ્કૃતથી બહુ પરિચિત નથી, અથવા ઓછા પરિચિત છે તેઓને ભાષાન્તરો દેશ ભાષામાં–ગુજરાતીમાં થવાથી સમજવા સહેલા થઇ પડશે, અને તેથી તેઓ પોતે લાભ લઈ વ્યાખ્યાનાદિ દ્વારા સમુદાયને પણ લાભ આપી શકશે. અહીં એવી દલીલ કરવામાં આવે કે, દેશભાષામાં ભાષાન્તરો થવાથી યોગ્યાયોગ્ય મુનિનો ભેદ નહીં રહેતાં, ગમે તે મુનિ વાંચતાં વિચારતાં થશે, અને પરિણામે તેઓના હાથમાં જોઇએ તે કરતાં વધારે બળવાળું હથિયાર આપવા જેવું થશે. અમોને આનંદ થાય છે કે, આવી દલીલ કરનારાઓને નિરુત્તર કરવાને માટે અમારા પૂર્વના પૂજ્ય આચાર્ય,મહારાજોએ અમોને સાધન આપવાની કૃપા કરી છે. આ વાત નવીન કહેવાની નથી કે, મૂળ માગધી પાઠના ગુજરાતી ભાષાંતર ટબ્બારૂપે પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ કરેલ છે. પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ ગુજરાતીમાં ટબ્બા કોને અર્થે લખ્યા છે એવું જો ઉપયુક્ત માનીનતા ધરાવનારાઓને પૂછવામાં આવે, તો અમારી સાદી સમજણ પ્રમાણે તેઓની પાસે કાંઈ પણ ઉત્તર આપવાનું સાધન છેજ નહીં. શ્રીઆચારાંગસૂત્રના ગુજરાતી ટબ્બાકાર પુરૂષ પ્રકાશે છે કે "શ્રી આચારાંગનો ભાવ ટબ્બા (ગુજરાતી) માત્ર લોકના ઉપકાર ભણી લખીએ છીએ." આજ ભાવમાં સર્વ ટબ્બાકાર પુરૂષોએ પ્રકાશવા કૃપા કરી છે.

અમે પૂછવાની આજ્ઞા લઇએ છીએ કે, અત્યારે જેઓ એવી દલીલ કરે છે કે, ગુજરાતી કે બીજી દેશભાષામાં ભાષાન્તરો થાય, તો યોગ્યતા અયોગ્યતા જોયા વિના ગમે તે મુનિ કે સાધુ, વાંચવાનું કરતાં ખરો આશય સમજી ન શકવારૂપ નુકશાન થાય તે દલીલ પૂર્વના આચાર્ય મહારાજો–કે જેઓએ શ્રીઆચારાંગ, શ્રીસૂત્રકૃતાંગ, શ્રીભગવતીજી, શ્રીપન્નવણા આદિ અનેક અંગ ઉપાંગોના ગુજરાતી ટબ્બાઓ લખ્યાં છે તેઓને શું ધ્યાનમાં નહીં હોય ? અમે માનીએ છીએ કે, પૂર્વ પુરૂષોના આ દિશામાં પ્રયત્ન પછી, આવી દલીલ કરનારાઓ માત્ર પોતાના એક પૂર્વબદ્ધ ખ્યાલ–વાસિત વિચાર (prejudice) અને મનના ખ્યાલ (Sentiment) થી દોરાઇનેજ આવી દલીલ કરે છે. પૂર્વના મહત્પુરૂષો કરતાં તેઓની વિચારણા કોણ સંગીન ગણશે ?

આપણા જૈનિયોમાંજ, આવા પ્રકારનો પોકાર ઉઠાવનાર છે. એમ કાંઇ નથી. દરેક ધર્મના સાહિત્યનો ઇતિહાસ જોતાં જણાય છે કે, દરેક ધર્મમાં જ્યારે જ્યારે દેશભાષામાં તેઓના સિદ્ધાંતિક શાસ્ત્રો પલટાયાં ત્યારે ત્યારે પોકાર થયો છે. આપણા દેશમાં વેદ વેદાન્ત સાંખ્યાદિ સર્વ ધર્મોના તેમજ બૌદ્ધધર્મના આવી માનીનતા ધરાવનાર મનુષ્યોએ આજ રીતે પોતાની નબળાઇ બતાવી છે. ખ્રીસ્તી લોકોના બાઇબલના દેશભાષામાં ભાષાંતરો થયાં ત્યારે પણ આવીજ રીતે પોકાર ઉઠાયો હતો. મુસલમાનોના કુરાનનું ભાષાંતર થયું ત્યારે પણ આ પ્રમાણેજ થયું હતું. જરથોસ્તના ધર્મ પુસ્તક માટે આમજ બન્યું હતું; અને એજ રીતે બધાં ધર્મોના દાખલાઓ બન્યા છે. એટલે આપણે જૈનિયોએ તેથી કાંઈ વધારે આશ્ચર્યમાં પડવા જેવું કે વિચારવાનું નથી રહેતું. તે ગમે તેમ હો, પરંતુ અમારા આવી દલીલ કરનાર જૈન ભાઇઓને તો નિરુત્તર કરવા માટે અમારા કલ્યાણના કરનારા પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ ગુજરાતીમાં ટબ્બાઓ ભરવાની જે કૃપા કરી છે તેજ અમારે ચીંધી દેવા બસ થશે, એમ અમે જરૂર જાણીએ છીએ.

ભલે, જેઓ આવી માનીનતા ધરાવનારા મનુષ્યો છે તેઓ અમારા આ પ્રયત્નથી કચવાય, પરંતુ અમોને ખાત્રી છે કે, માગધી અને સંસ્કૃતથી અપરિચિત સાધુ મુનિમહારાજો તો અમને કૃપા આર્શીર્વાદો (શા માટે જાહેર આર્શીર્વાદો નહીં ? તેઓ તેવી રીતે જાહેર આર્શીવાદ આપવાના સંજોગોમાં બહુધા નથી) આપ્યા વિના નહીં રહે.

અમો માનીએ છીએ તે પ્રમાણે, જેઓ ગુજરાતી ટબ્બાકાર પુરૂષોની ટબ્બા કરવાની પ્રવૃત્તિથી દેશભાષામાં ભાષાંતરો કરવાની પ્રવૃત્તિ માટે બોલી શકે તેમ નથી તેઓ એક બીજી દલીલ કરશે કે, " પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ ગુજરાતીમાં સૂત્રના ટબ્બાઓ કર્યા છે તે માત્ર મૂળ માગધી પાઠના છે, કાંઇ સમર્થ સંસ્કૃત ટીકાઓનાં ભાષાંતરો કર્યા છે !" આવી દલીલ કરનારાઓને અને જેઓ આ વિષયમાં ઉંડા ઉતર્યા નથી તેઓને આપવાનો અમારી પાસે ખુલાસો છેઃ દેશભાષામાં સૂત્રના ભાષાંતર થાય જ નહીં એ વાત તો જાણે ટબ્બાકારોની પ્રવૃત્તિ પછી ઉડી જાય છે; એટલે એક નિયમ તો થયો કે, દેશભાષામાં આગમોના ભાષાંતરો થઇ શકે. તેમ થવામાં પૂર્વના જ્ઞાની પુરૂષોએ લોકનો ઉપકાર માન્યો છે. હવે ટીકાઓનાં ભાષાંતરો કરવાના સંબંધમાં અમારૂં કહેવું કહીએઃ સર્વ આગમો અંગ, ઉપાંગો ઉપર ટીકા કરનારા મહત્પુરૂષોએ ટીકાની રચના કરતાં ટીકા રચવાનો હેતુ એવો જણાવ્યો છે કે, ભગવાનની ગૂઢવાણી, ટીકા કરવાથી જીવોને સરળરૂપે સમજાય તેથી અમે ટીકા કરવાની પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ. આ શ્રી જિનાગમ પ્રકાશક સભા તરફથી, પ્રથમ તૈયાર કરવા ધારેલ શ્રી ભગવતી સૂત્રના ટીકાકાર પુરૂષ ટીકાની રચના કરવાનો પોતાનો હેતુ જણાવતાં આવા ભાવમાં પ્રકટે છે કે " આ ગ્રંથ (સૂત્ર)નું કોઇ પણ જાતની કઠિનતા વિના જ્ઞાન થઇ શકે તેટલા માટે પૂર્વ મુનિરૂપી શિલ્પિકારોએ વૃત્તિ, ચૂર્ણિ, અને નાડિકા નામની ટીકાઓ લખી છે. યદ્યપિ તે ઘણાજ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાળી છે, પરંતુ તે સંક્ષિપ્ત હોવાના કારણે, તે મહાન્ જ્ઞાની પુરૂષોનેજ વાંછિત વસ્તુ સાધનની સમર્થક છે, " અર્થાત્ આ ટીકાકાર પુરૂષનો ઉદ્દેશ કઠિન જ્ઞાનને સરળતા પૂર્વક સમજાય તેવો કરવાનો છે, જે વસ્તુ-આ સ્થળે ટીકાઓ-મૂળને સરળ કરવા માંગે, તે વસ્તુ સ્વતઃ સરળતાદર્શક અથવા સરળ કહેવીજ જોઇએ; અને જો એમ કહેવુંજ જોઇએ, તો આપણે એવી દલીલ સંગી-

નંતા પૂર્વક કરી શકીએ કે, કઠિન (આ જગોએ મૂળ માગધી પાઠો) સૂત્રોના ગુજરાતીમાં ટબ્બા કરવાની છુટ હોય તો પછી કઠિન સૂત્રોને સરળ કરવાના હેતુથી લખાયેલી ટીકાઓને ગુજરાતી કે બીજી દેશભાષામાં ઉતારવાની કેમ મના હોય?

આ રીતે, ઉપર મુજબની બે દલીલોમાં નિરૂત્તર થયા બાદ એક દલીલ એવી આવવાનો સંભવ છે કે, કયાં મૂળ ટબ્બાકાર પૂર્વ પુરૂષોની શક્તિ અને કયાં આ સભાના અનુવાદકો-ભાષાંતરકારોની શક્તિ?-તેઓની આ દલીલનો વિસ્તારથી ઉત્તર ભાષાન્તરની શુદ્ધિ સંબંધમાં લખેલ પ્રસંગમાં હવે પછી જોવામાં આવશે. અહીં પણ કાંઇક કહેવાની જરૂર છે. અમારે ન્યાયબુદ્ધિપૂર્વક ચાલવું જોઇએ અને તેથી તે બુદ્ધિથી સ્વીકારી લઇએ છીએ કે, પૂર્વના ટબ્બાકાર પુરૂષો અને અમારા સભાના અનુવાદકો વચ્ચે ઘણોજ મોટો અંતર માનવામાં અમારી સમ્મતિ છે. આમ છતાં અમારા અનુવાદકોને માટે બાળાવબોધ રૂપ ગુજરાતી ટબ્બા લખનારા પૂર્વના સત્પુરૂષોએ, એવો સરળ માર્ગ કરી દીધો છે કે તેની સહાયતાથી અમારા અનુવાદકોના મૂળ માગધી ગાથાઓના ભાષાંતરોમાં ભૂલો થવાનો બહુજ ઓછો અવકાશ રહેશે. મૂલ માગધી ગાથાઓના બાળાવબોધ રૂપે ગુજરાતી ટબ્બાઓ ખરી રીતે કહીએ તો ગુજરાતી ભાષાંતરોજ છે. ગુજરાતી ટબ્બાઓરૂપી ભાષાંતરો જૂની ગુજરાતી -પંદરમાંથી સતરમાં-અઢારમાં સૈકાની-ભાષામાં થયેલા છે. એટલે અમારા અનુવાદકોને માત્ર જૂની ગુજરાતીને અત્યારની પ્રચલિત-સંસ્કારી ગુજરાતી ભાષાનો માત્ર આકારજ આપવાનો છે. જેમ કરવામાં ભૂલો થવાનો ઘણોજ ઓછો અવકાશ રહે એમ બળવાન્ ભાષા શાસ્ત્રીઓએ પણ કબૂલ કરવુંજ જોઇએ.

હવે સંસ્કૃત ટીકાના ભાષાંતરો સંબંધમાં કહીએ: અમોએ એવો નિશ્ચય કર્યો છે કે, માણસ જાતની જેટલી શક્તિઓ કામે લગાડાય તેટલી લગાડીને શુદ્ધ ભાષાંતરોજ કરાવવાં. ભાષાંતરોની શુદ્ધિના સંબંધમાં બીજી ગોઠવણોની સાથે અમે એક એવી ગોઠવણ કરવા ધારી છે કે, એકેક સૂત્રનું ભાષાંતર બે જૂદા જૂદા ભાષાંતરકારો પાસે સ્વતંત્ર કરાવવું. દાખલા તરીકેજ, શ્રી ભગવતી સૂત્રનું ભાષાંતર બે જુદા જુદા માણસો સ્વતંત્ર રીતે કરે. બન્નેના સ્વતંત્ર રીતે થયેલાં ભાષાન્તરોની પછી મેળવણી (comparision) કરવી. જે પ્રસંગોમાં બન્ને ભાષાન્તરકારો જૂદા પડ્યા હોય તે પ્રસંગોનો નિર્ણય ત્રીજા પુરૂષ પાસે કરાવવો; અને તે ઉપરાંત પાછા આગમજ્ઞાનથી પરિચિત પુરૂષોની એક તપાસનારી મંડળી (Revision committee)ની પાસે તપાસવવાં. જેમ એક ગણિતનો હિસાબ બે જૂદા જૂદા માણસોને સ્વતંત્ર રીતે કરવા માટે સોંપવામાં આવે; અને તે બન્નેના જવાબ સરખા મળી રહે, તો તે ખરા જવાબ તરીકે સ્વીકારી લેવામાં કાંઈ ખોટું ન ગણાય, તેમ અમારા ભાષાંતરો સંબંધમાં થશે. જ્યાં બન્ને ભાષાંતરકારો જુદા પડતા હશે ત્યાં ત્રીજા વિદ્વાન પાસે ખુલાસો લઇ પાછા આગમના અભ્યાસીઓને બતાવવામાં આવશે.

આવી રીતે બે જૂદા જૂદા અનુવાદકોદ્વારા સ્વતંત્ર રીતે બે ભાષાંતરો કરાવતાં અમોને બમણી શક્તિ અને બમણા દ્રવ્ય આદિનો વ્યય કરવો પડશે, છતાં તેવી ગોઠવણોમાંથી અમે એટલા માટે અમારા ભાષાંતરો પસાર કરાવવા માગીએ છીએ કે, અમારાં ભાષાંતરો નમુનારૂપ (model) થઇ શકે.

આ પ્રકારની ગોઠવણપૂર્વક કામ લીધા પછી ભૂલો થવાનો ઓછોજ અવકાશ ગણાય.

તેમ છતાં છદ્મસ્થતાથી ભૂલો રહેવા પામશે તો તે બીજા પુરૂષો સુધારવા નીકળ્યા વિના રહેશે નહીં. અમે એવું માનનારા છીએ કે, ભૂલ થશે, એવા ભયથી સર્વથા ન કરવું તેના કરતાં ભૂલ થશે તો સુધરશે એવા વિચારથી કામ કરવું એજ પ્રગતિ (progress) નો ખરો માર્ગ છે. વેદાન્તના ઉપનિશદો ભગવદ્‌ગીતા વગેરેનાં સબંધમાં જેમ બન્યું તેમ શા માટે નહીં બને ? આગળ ઉપર કાં એમ નહીં બને કે, જેમ ઉપનિશદોનાં અને ભગવદ્‌ગીતાનાં ભાષાંતરો જૂદા જૂદા ભાષાંતરકારોએ કર્યા છે તેમ કરીને વસ્તુને યથાર્થતા અપાય ?

ચોથી દલીલ એવી લાવવામાં આવે છે કે, લખાએલાં સૂત્રોનો ઉપયોગ મર્યાદિત માણસોની સંખ્યા લઇ શકે છે, છપાય તો બીજા પણ લઇ શકે અને તેથી અનધિકારે નુકશાન થાય તેનું કેમ ? આનો ઉત્તર અમારો આ પ્રમાણે છેઃ અમો હવે પછીના પૃષ્ટોમાં બતાવીશું કે, જે અત્યાર સુધીની માનીનતા છે કે, શ્રાવક વર્ગથી સૂત્રો ન વંચાય એવી માનીનતા બદલાયેલા સંજોગોમાં કાયમ રાખવી યોગ્ય છે કે નહીં. છપાતાં વધારે પ્રતો થતાં અનધિકારે નુકશાન થવા રૂપ દલીલના જવાબમાં અમે એમ જણાવવા રજા લઇએ છીએ કે, અમે બહુ તો એક હજાર પ્રતો અકેક સૂત્રોના તૈયાર કરાવી શકીશું, પણ આપણાં અકેક સૂત્રની જૂદા જૂદા ઉપાશ્રયો-ભંડારો અને પુસ્તકાલયો, તથા મુનિ મહારાજોની પાસેની લખેલી પ્રતોની સંખ્યાની ગણત્રી કરવામાં આવે, તો અમારી છપાએલી પ્રતોની સંખ્યા કરતાં ઘણી વધી જવા પામશે. એ વધી જવા પામે, તો પછી આપણે વધારે સંખ્યાથી કોઈ જાતનું નુકશાન થયેલું હોય, એમ ફર્યાદ કરતા નથી. જો એમ કહેવામાં આવે કે, છપાએલી પ્રતો થાય તો તે સસ્તી કીમતે મળી શકે અને તેથી અનધિકારી પણ ઉપયોગ કરે અને તેથી નુકશાન થાય; આના સંબંધમાં અમે એમ પૂછવા રજા લઇએ છીએ કે , શ્રીસૂત્રકૃતાંગ (સૂયગડાંગ) સૂત્ર **શાહ ભીમશી માણેકે** છપાવેલ છે તેથી કેટલું નુકશાન આજ સુધી થવા પામ્યું છે ? **રાયધનપતસિંહ** બહાદૂરે ઘણા અંગ-ઉપાંગો છપાવ્યાં છે તેથી સામાન્ય જૈન પ્રજાના નૈતિક અને ધાર્મિક વિચારોના સંબંધમાં શું નુકશાન થયું છે ? બીજા જૂદા જૂદા માણસોએ આજ સુધીમાં કેટલાંક સૂત્રો મૂળ રૂપે ગુજરાતી અર્થ સહિત છપાવ્યાં છે તેથી જૈન સમાજમાં દશ્ય એવું કોઇ નુકશાન થયેલું છે ? અમને લાગે છે કે, આવા વિચારો જો ક્રમપૂર્વક અનુભવમાં લેવામાં આવે, તો આ પ્રકારની દલીલોમાં રમવાનું અમારી જૈન પ્રજાનો જે ભાગ કરે છે, તે કરે નહીં.

એક એવી પણ દલીલ આવે છે કે, યોગ-વહનઆદિ ક્રિયાઓ કર્યા બાદ મુનિરાજોને આગમનું વાંચન થઈ શકે છે, તે ક્રમ સૂત્રો છપાય તો કેમ જળવાઈ શકે ? આવી દલીલ કરવી ફોગટ છે, કારણ કે તેવી લાભકારક ક્રિયા ન કરવી એમ આગમનું મુદ્રણ કાંઇ કહેતું નથી. છપાએલા હોય, પણ તે અમુક ક્રિયાઓ કર્યા બાદ વાંચન અર્થે ઉપયોગમાં લેવાની કોણ ના પાડે છે ? યોગવહનાદિ ક્રિયાઓ કર્યા બાદ આગમો લખેલ હોય કે છાપેલ હોય, પણ વાંચવા વિચારવાનો ક્રમ સંપૂર્ણ પણે જાળવી શકવામાં કાંઈ અડચણ આવવીજ ન ઘટે.

આ સઘળી હકીકત જોયા બાદ, અમે આશા રાખીએ છીએ કે, અમારા મુનિમહારાજોને ખાત્રી થવી જોઇએ કે, કોઇ પણ પ્રકારની અડચણો નડયા વિના મુનિ મહારાજોને આ યોજનાથી સર્વથી વિશેષ લાભ થવા યોગ્ય છે.

શ્રાવક વર્ગ અને આગમનું જ્ઞાન.

જ્યારે જ્યારે જિનાગમોના પ્રકાશનને અંગે પ્રયત્ન થયાં છે ત્યારે ત્યારે એક એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે, પૂર્વાચાર્યોના ગ્રંથો ક્યાં થોડાં છે કે, જિનાગમના પ્રકાશનની—અને તે પણ દેશ ભાષામાં ભાષાંતરો સહિત—જરૂર છે. તેઓની આ દલીલ તેના ખરા સ્વરૂપમાં જોવા જોઇએ, તો એવી છે કે, આગમ જ્ઞાનના પ્રચારની જરૂર નથી. કેમકે ગ્રંથોનું જ્ઞાન આપણે માટે પૂરતું છે. જો પૂર્વના જ્ઞાની પુરૂષોના પ્રયત્નો તરફ નજર કરીએ, તો આવી દલીલ કરનારાઓના બોલવા તરફ બહુ કાળજી કરવાની જરૂર ન રહે. જ્યારે પૂર્વે આગમોની સંસ્કૃત ટીકાઓ થઈ ત્યારે પણ પૂર્વાચાર્યોના અનેક અનેક ગ્રંથો વિદ્યમાન હતા. પૂર્વે જ્યારે આગમોની ગુજરાતી ભાષાટીકા (અથવા જેને 'ભાષા' બાળાવબોધ કે ટબ્બાઓ કહેવામાં આવે છે) થઈ ત્યારે પણ અનેક મહાન્ આચાર્ય મહારાજોના ગ્રંથો સ્થિત હતા. આમ હોવા છતાં, મૂળ આગમો, કે જે માગધી ભાષામાં છે તેને સરળ કરવા માટે સંસ્કૃત ટીકાઓ અને ગુજરાતી ટબ્બાઓ લખાયાં છે, અને લખનાર પુરૂષોએ એમ કરવાનો પોતાનો હેતુ એવો બતાવ્યો છે કે, સરળ થતાં લોકોપકાર થાય. શ્રી **આચારાંગ** સૂત્રના ભાષા ટીકાકાર બૃહત્ તપગચ્છમાં થયા છે અને તેઓશ્રીનું નામ શ્રી **પાર્શ્વચંદ્ર** છે. તેઓએ કહ્યું છે કે, ભાષા ટીકા લખવાનો તેઓનો હેતુ **લોકનો ઉપકાર** થાય તે છે. આજ પ્રકારે શ્રી **શીલ**ંગાચાર્ય, શ્રી અભયદેવસૂરિ અને બીજા સર્વે ટીકાકારોએ અને ભાષાટીકાકારોએ, લોકનો ઉપકાર કરવા માટે સરળપણું કરવા અર્થે પોતાની ટીકાઓ કરવાનો હેતુ બતાવ્યો છે. અર્થાત્ તે ટીકાકાર મહાનુભાવોની આ પ્રવૃત્તિનું પૃથક્ કરણ કરીએ, તો આટલી વાત સિદ્ધ થાય છે. ૧. પૂર્વાચાર્યો પ્રણીત અનેક ગ્રંથો છતાં આગમોનું જ્ઞાન પ્રચાર પામે, તો લોકનો ઉપકાર છે. ૨. લોકનો ઉપકાર થવા અર્થે આગમ જ્ઞાનને સરળ કરવાની જરૂર છે.

અમે પૂછીએ છીએ કે, અનેક મહત્પુરૂષોના અનેક ગ્રંથો છતાં પૂર્વાચાર્યોએ આગમજ્ઞાન સરળતાવાળું કરવામાં લોકનો ઉપકાર થાય એમ માન્યું છે, તો પછી ઉપર કરી તે અત્યારે લાવવામાં આવતી દલીલ કેટલીવાર નીભી શકશે? અમારો હેતુ પણ આગમજ્ઞાનને દેશભાષામાં ભાષાંતરો કરાવી વિશેષ સરળતા આપવાનો છે તો અમે પૂર્વ પુરૂષોના માર્ગે ચાલીએ છીએ કે નહિ?

આ પ્રકારે, જ્ઞાની પુરૂષોના માર્ગને અનુસરી અમે ભાષાન્તરો કરાવી આગમ છપાવીએ એટલે લોકના ઉપકારનો હેતુ થવા યોગ્ય છે. અનેક મુનિરાજોને સુલભ્ય અને સરળ, શ્રી આગમો થતાં, જેમ પોતાને તેનું જ્ઞાન થઈ શકશે તેમ પોતાના વિહારદ્વારાએ જૂદાં જૂદાં અનેક સ્થળોએ અપાતાં વ્યાખ્યાનદ્વારાએ પણ આગમજ્ઞાનનો પ્રચાર કરી લોકનો ઉપકાર વિશેષપણે કરી શકશે. એટલું દુઃખદાયક છે કે આપણા મુનિરાજોએ પોતાનો વિહારપ્રદેશ બહુ ટુંકો કરી નાંખેલો હોવાથી, મારવાડ અને તેવા પ્રદેશોના જૈન ભાઇઓને ધર્મજ્ઞાનનો બહુ ઓછો લાભ મળતો હોય, તેઓનું ધર્મ સાહિત્યજ્ઞાન બહુજ ઓછું રહે છે,-નિર્જીવ જેવું રહે છે. મુનિરાજો જો પોતાનો વિહારપ્રદેશ વિસ્તૃત કરશે અને આ પ્રકારે તેઓના હાથમાં આગમો સરળ આકારે અને સુલભ્ય રીતે આવશે તો જ્ઞાનનો પ્રચાર (Diffusion of Knowledge) વધી શકશે; અને તેથી લોકોપકાર વધારે થશે.

આગમનુ જ્ઞાન સરળ રૂપ આપવાથી લોકનો ઉપકાર વિશેષે થાય એમ **ટીકાકાર** અને **ભાષા ટીકાકાર** મહત્પુરૂષોએ કહ્યું છે એટલે જૈનના શ્રાવક-ગૃહસ્થ સમુદાયમાં પણ આગમજ્ઞાનનો પ્રચાર થતાં લોકોપકાર થાય. એ વાત ખરી છે કે, શ્રાવકોને માટે આગમનું શ્રવણ તો સ્વીકારેલું જ છે, કેમકે તેવી પ્રવૃતિ અત્યારે પ્રત્યક્ષ છે. મુનિરાજો આગમ સરળરૂપે થતાં, શ્રાવક સમુદાયને, આગમજ્ઞાનનું વિશેષ પણે શ્રવણ કરાવી શકશે અને તેથી લોકોપકાર કરશે એવું આપણે જોયું. હવે, સવાલ માત્ર એટલો રહે છે કે, છપા-એલી પ્રતો સહેલાઇથી મળી શકે એટલે શ્રાવકો પોતાની મેળે વાંચતાં થશે, અને તેથી "શ્રાવકોને મુનિદ્વારા આગમજ્ઞાનનું શ્રવણ ઘટે, પણ સ્વતંત્ર રીતે વાંચન ન ઘટે" એવી પરંપરા ચાલતી માનીનતા જળવાઈ નહીં રહે. આના સંબંધમા અમારો ખુલાસો આ પ્રમાણે છેઃ જો મુનિદ્વારાએ આગમનું શ્રવણ શ્રાવક સમુદાયને અર્થે નિર્માણ થયેલું છે, તો તે ઉપરથી એટલી વાત તો સિદ્ધ થાય છે કે, આગમનું જ્ઞાન અથવા આગમમાં કહેલા વિચારો જાણવા એ શ્રાવક સમુદાયને માટે અટકાવેલ નથી હવે, વાત એટલી રહે છે કે, આગમમાં કહેલા વિચારો, આગમો છપાતાં સુલભ્ય થાય એટલે, શ્રાવક સમુદાય, અત્યારે જેમ મુનિદ્વારા જાણી શકે છે તેને બદલે વખતે, પોતાના સ્વતંત્ર વાંચનથી, જાણી લે એ બનવા યોગ્ય છે, તેનું શી રીતે ? આગમનું જ્ઞાન શ્રાવકે જાણવું એ આજ્ઞા છે "પણ સ્વતંત્ર વાંચનથી કે મુનિદ્વારા શ્રવણથી" એટલી નિર્ણતિ કરવા માટે રહેલી વાતનો વિચાર કરતાં આપણે આપણને પોતાને સૌથી પહેલો પ્રશ્ન એ કરવા યોગ્ય છે કે, મુનિદ્વારાએ આગમનું જ્ઞાન જાણવું અને સ્વતંત્ર રીતે આગમજ્ઞાનનું જાણવું એવો ભેદ પાડવામાં હેતુ શો ઘટે છે ? એનો હેતુ એટલોજ ઘટાવી શકાય એવું છે કે, મુનિરાજો, આગમજ્ઞાનના ખાસ અભ્યાસી હોઈ, આગમનાં વિચારોનો આશય જેવી સૂક્ષ્મ રીતે બતાવી શકે તેવો સ્વતંત્ર વાંચનદ્વારાએ શ્રાવકો ન સમજી શકે. અમે માનીએ છીએ અને જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી આ વિષયમાં આ પ્રકારનીજ ઘટના કરવામાં આવે છે. એટલું અમે સ્વીકારી લઇએ છીએ કે એક વિષયના ખાસ અભ્યાસીઓ જેવો તે વિષયનો આશય સમજી શકે તેવો આશય ઉપલક વાંચનારાઓ ન સમજી શકે એ વાત ખરી છે, પરંતુ ત્યાં સવાલ એમ ઉત્પન્ન થાય છે કે, એનું શું કારણ છે કે મુનિરાજો **આગમના ખાસ અભ્યાસી** થઇ શકે અને શ્રાવકો ન થઇ શકે. કોઇ પણ વિષયનું જ્ઞાન થવું એ બુદ્ધિનો વિષય છે. બુદ્ધિતારતમ્યતા મનુષ્ય માત્રમાં છે. એમ પણ એકાંત નથી હોઇ શકતું કે, મુનિઓનુંજ બુદ્ધિબળ વિશેષ હોય, અને શ્રાવકોનું બુદ્ધિબળ ઓછુંજ હોવું જોઇએ; અથવા એવું પણ એકાંત નથી કે શ્રાવકોનું બુદ્ધિબળ વધારે હોય અને મુનિઓનું ઓછું હોય. એ તો બુદ્ધિની તારતમ્યતા ઉપર આધાર રાખે છે; એટલે એવું કાંઈ ખાસ કારણ નથી કે, શ્રાવકો આગમના ખાસ અભ્યાસી ન થઈ શકે. વસ્તુ સ્થિતિ આમ હોઇ, કોઇથી એમ તો નહીં કહેવાય કે બુદ્ધિબળના કારણે શ્રાવકો આગમના ખાસ અભ્યાસીઓ ન થઇ શકે.

હવે એમ કહેવામાં આવે કે, મુનિરાજોનું સમગ્ર ચારિત્ર અને તેમાં પણ યોગ-ઉપધાનાદિનું વહન એ સાધનો દ્વારા મુનિરાજોને આગમનું જ્ઞાન વધારે સારૂં થઇ શકે; તો તેના સંબંધમાં અમે કહેવા રજા લઇએ છીએ કે, કોઈ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન સુંદર ચારિત્ર-વાળા મનુષ્યોને સારી રીતે પ્રગમી શકે એ વિશેષ બનવા યોગ્ય છે, પરંતુ તે વાત પણ

એકાન્તિક ન કહેવાય. ઘણા સુંદર અને પવિત્ર ચારિત્રવાન્ પુરૂષો પોતાનામાં આ નમવા યોગ્ય ચારિત્રગુણ પ્રકટાવે છે, છતાં તેઓમાં બુદ્ધિબળની મંદતા ન જ હોય એમ ન કહેવાય. શ્રાવકો ચારિત્ર રહિત હોય છતાં બુદ્ધિબળમાં વિશેષ પણ હોઇ શકે. અર્થાત્ ચારિત્ર અને જ્ઞાન એ બન્ને પદાર્થોના વિષયો અને શક્તિઓ સ્વતંત્ર હોઇ જૂદા જૂદા પ્રકારે છે. ચારિત્ર અને જ્ઞાન બન્ને હોય તો તેના જેવું એકે ઉત્તમ નહીં, પણ ચારિત્ર ન હોય ત્યાં જ્ઞાન હોવું નજ ઘટે એમ કાંઇ નિર્ણય ન ગણાય.

વળી, શ્રાવક સમુદાયને આગમનું શ્રવણ માત્ર ઘટે અને સ્વતંત્ર વાંચન ન ઘટે એવી પરંપરા ચાલતી વાત, એકાંત સિદ્ધાંતરૂપ હોય એમ અમને બેસતું નથી. પંદર પ્રકારે "સિદ્ધ" થઇ શકે એવો જે અભિપ્રાય છે તેમાં ગૃહસ્થ લિંગે પણ 'સિદ્ધપદ' ની પ્રાપ્તિ થવા યોગ્ય કહી છે, તો પછી આપણને સ્વાભાવિક એ જાણવાની ઇચ્છા થવી ઘટે કે, ગૃહસ્થલિંગે સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ કરવા સુધીની દશાએ પહોંચેલ એવા ગૃહસ્થ પુરૂષોને આગમનું જ્ઞાન માત્ર શ્રવણરૂપેજ હોય અને સ્વતંત્ર વાંચનરૂપે ન હોય કે શું ? ગૃહસ્થલિંગે સિદ્ધપદની પ્રાપ્ત કરી શકવી એ તો અપવાદરૂપ વાત છે, પરંતુ આ ઉદાહરણ આપવાનો હેતુ માત્ર એટલો છે કે, શ્રાવકોને માટે ઉપર્યુક્ત ચાલતી પરંપરાની માનીનતા એકાંત સિદ્ધાંતરૂપ માનવાનું બની શકે તેમ નથી.

ત્યારે એમ દલીલ કરવામાં આવશે કે, આ તમે વિચારો બતાવો છો તેવા વિચારો પૂર્વ પુરૂષોએ આ માનીનતા ઉત્પન્ન કરતી વખતે ધ્યાનમાં લીધા નહીં હોય ? અમે કહીએ છીએ કે જરૂર લીધાજ હોવા જોઇએ તેઓની માનીનતામાં ઘણું વજુદ છે, કેમકે એ વાત કેવળ સાચી છે કે, જે પુરૂષો-મુનિરાજો-ને હમેશનો આગમ જ્ઞાનનો પરિચય છે, જે પુરૂષો આગમ જ્ઞાનના ખાસ અભ્યાસીઓ છે, વળી જેનું ચારિત્ર પવિત્ર અને વીતરાગતા ઉપજાવનારૂં છે તે પુરૂષો-મુનિરાજો દ્વારા આગમનું-શા માટે સર્વ ગ્રંથોનું-જ્ઞાન થવાની તક મળે, તો તે મોટા ભાગ્યની વાત છે; પરંતુ તેવી તક, તેવો યોગ ન મળે, તો શ્રાવક સમુદાયને માટે એકાંત આગમના સ્વતંત્ર વાંચનની મના લાભદાયક છે એમ અત્યારના સંજોગોમાં તો લાગી શકતું નથી. અમને અહીં એમ કહેવામાં આવશે કે, શું તે વખતના સંજોગો અને અત્યારના સંજોગોમાં ફેર પડી ગયો છે ? અમે કહીએ છીએ કે, બહુ મોટો ફેર સંજોગોમાં પડી ગયો છે.

યોગોદ્વહન ક્રિયાની પ્રથા અને શ્રાવકોથી સૂત્રો ન વંચાય એવી માનીનતાની ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ તપાસઃ-

આગમના અભ્યાસની પાત્રતા વિષે પૂર્વે બંધાએલા નિયમો જે સંજોગોમાં ઘડાયા હતા તે સંજોગોમાં અને અત્યારના સંજોગોમાં ફેર પડી ગયો છે એવું બતાવવા પહેલાં, અમારે બે બાબતોની ઐતિહાસિક તપાસ રજુ કરવી પડશે. એક બાબત એ છે કે, અમુક અમુક સૂત્રોનો અભ્યાસ અમુક વખતના દીક્ષા પર્યાય વાળા સાધુઓ કરી શકે અને તેને માટે અમુક અમુક યોગોદ્વહન આદિ ક્રિયાઓ કરવી જોઇએ તેને લગતી છે; અને બીજી બાબત શ્રાવકોથી સૂત્ર ન વાંચી શકાય એવી માનીનતાને અંગે છે.

અમો જાણીએ છીએ ત્યાં સુધી જૈનાગમના અભ્યાસી મુનિ મહારાજોનું કહેવું એવું છે કે, આગમના અભ્યાસ પૂર્વે મુનિ રાજોએ ચોકસ યોગ્યતા મેળવવી જોઇએ એવી

આજ્ઞા પરમકૃપાળુથી ભગવાનના આશય અનુસાર પૂર્વના મહાન્ આચાર્ય મહારાજોએ કરેલી છે. જૈનાગમના અભ્યાસી મુનિ મહારાજો આવા આશયે તે આજ્ઞા ભગવાનની કરેલી છે એમ માનતાં હોય તો તે સ્વીકારણીય છે. પરંતુ જેઓ જૈનાગમના અભ્યાસી નથી એવા સામાન્ય મનુષ્યો તેની આજ્ઞા ખુદ શ્રી ભગવાનના મુખનીજ છે એમ શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વીકારતાં છતાં નીચેની એક ઐતિહાસિક દલીલ રજુ કરે તો તેને વિચારવાનો અવશ્ય વિચારને પાત્ર લેખ્યા વિના નહીં રહે. ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ જે વખતે પોતાના શિષ્યજનોને, આગમમાં કથેલાં બોધનો ઉપદેશ કર્યો તે વખતે, ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીનો હેતુ બોધ અર્થે બોધ કરવાનો હતો, પણ પુસ્તકરૂપે તેઓના બોધને ગુંથવાનો નહોતો; અથવા એમ કહીએ કે, તેઓ કૃપાળુશ્રીએ કાંઈ પુસ્તકરૂપે ગુંથણી કરી નહોતી. તેઓ શ્રીએ પુસ્તકરૂપે ગુંથણી કરી નહોતી અથવા તેમ કરવાનો તેઓનો તે સમયે—પોતાના શિષ્યોને બોધ આપવાના સમયે–હેતુ નહોતો તો પછી શ્રદ્ધાના કયા પ્રકારથી એમ માનવું કે; જેનો અર્થાત્ પુસ્તકરૂપે ગુંથણીનો તે સમયે જન્મજ નહોતો, તે પુસ્તકરૂપ ગુંથણીનો અભ્યાસ અમુક દિક્ષાપર્યાય પાળ્યા પછી કરવો, અથવા અમુક યોગોદ્વહન ક્રિયાઓ પછી કરવો, અથવા શ્રાવકોએ સૂત્રનું વાંચન ન કરવું ઈત્યાદિ નિયમો ખુદ ભગવાનશ્રીના મુખમાંથી નીકળ્યા હતા? સૂત્રોની ગુંથણી તો આચાર્ય મહારાજ શ્રીદેવર્દ્ધિગણિક્ષમાશ્રમણે ભગવાનશ્રીના નિર્વાણ પછી લગભગ એક હજાર વર્ષે કરી છે, એટલે ગુંથણી થયા પૂર્વે એક હજાર વર્ષે ભગવાને નિયમો ઘડયા હોય એ વાત કેવા આકારે સમજવી?

આ ઉપરથી એ આજ્ઞા ભગવાનશ્રીના આશયપૂર્વક કરેલી હોવાનું કહેવામાં આવે તો તરત ગ્રાહ્ય થવા યોગ્ય છે. આચાર્ય મહારાજોની ભગવાનશ્રીના આશય–અનુસારની આજ્ઞા પણ આપણે ભગવાનની આજ્ઞા સમાન ગણી શિરસાવંદ્ય તરીકે સ્વીકારવાની છે, કેમકે તે આચાર્ય મહારાજો પ્રભુના તીર્થનાયકો અને તીર્થરક્ષકો હતા.

આ સૂત્ર વાંચનના અભ્યાસીઓના અધિકાર—અનધિકારના નિયમો બાંધતી વખતે અધિકારીપદનો–હેતુ પોતાની સન્મુખ રાખ્યો હતો. ત્યારબાદ એક બીજા મહાબળવાન હેતુ પૂર્વક ત્યાર પછીના સત્પુરૂષોએ આ નિયમોને પુનર્જીવન આપ્યું હતું.

જેઓને જૈનધર્મના વાસ્તવિક ઇતિહાસનો અભ્યાસ છે તેઓનો અનુભવ છે કે, પાછળથી જેઓ ચૈત્યવાસીઓ તરીકે ઓળખાયા તેઓના હાથમાં એક વખત આખી જૈનસમાજની લગામ હતી. આ વખતે કાંઈ જેને આપણે વાસ્તવિક જૈનસાધુ મહારાજ તરીકે અત્યારે ઓળખીએ છીએ તે સાધુ મુનિરાજો નહોતા. માત્ર યતિગણોનું રાજ્ય હતું. આ યતિગણોના વારસો તરીકે પાછળથી જેઓ ચૈત્યવાસીઓ તરીકે ઓળખાયા તેઓની ચારિત્રભ્રષ્ટતા એટલી હદસુધી વધી ગયેલી કે, આપણને તેનો વિચાર કરતાં પણ ત્રાસ છુટે તેવું છે. આવી ચારિત્રભ્રષ્ટતા છતાં, તે ચૈત્યવાસીઓના કાબુમાં જૈનસમાજ એટલી બધી મૂકાઈ ગઇ હતી કે, તેમાંથી તેને મુક્ત કરવા માટે નવાંગી ટીકાકાર શ્રી અભયદેવ-સૂરિ જેવા મહત્પુરૂષોને અથાગ પરિશ્રમ કરવો પડેલો.

આ ચૈત્યવાસીઓ શ્રાવક સમુદાય પાસેથી અનેક પ્રકારે દ્રવ્ય કઢાવતા હતા. જ્યોતિષ, શાસ્ત્રવાચન અને અનેક બીજા રસ્તે પુષ્કળ નાણું કઢાવતા હતા. તેઓ ચારિત્ર ભ્રષ્ટ

હતા, તેઓ અનેક સારા અને નરસા ઉપાયોથી પૈસો કઢાવતા હતા, છતાં તેઓમાં સામાન્ય જૈનસમાજની એટલી બધી શ્રદ્ધા હતી કે, ચૈત્યવાસીઓની વિરૂદ્ધમાં કાંઈ પણ બોલવું કે વર્ત્તન કરવું એ મોટું જોખમ ખેડવા બરોબર હતું.

આવી સ્થિતિ હોઇ, ચૈત્યવાસીઓ પ્રત્યેથી સમાજનો લક્ષ ઘટે તેટલા માટે અનેક આચાર્ય મહારાજોએ સીધા (direct)અને આડકતરા (Indirct) પ્રમાણિક (honest) ઉપાયો લીધા હતા. ચૈત્યવાસીઓ આગમનું વાંચન કરતા, અને શ્રાવકો પુષ્કળ દ્રવ્ય આપતા હતા એ પ્રથાને ફેરવવાને ઉપરના ધોરણને અનુસરી સીધા અને આડકતરા અનેક પ્રમાણિક ઉપાયો, આચાર્ય મહારાજોએ લીધેલા.

અંધશ્રદ્ધાની નાડી બરાબર તપાસીને આચાર્ય મહારાજોને ખાત્રી થઇ હતી કે, ચૈત્યવાસીઓના ભયંકર કાબુમાં આવી ગયેલી સમાજને જો એમ કહેવા જઈશું કે, "આ ચૈત્યવાસીઓ ચારિત્ર ભ્રષ્ટ છે, એટલે તેઓ આગમનો બોધ કરવાને લાયક નથી. તમારી પાસેથી પૈસા કઢાવવાનો આ ધંધો લઇ બેઠા છે, તો તો તેઓ (એટલે અંધશ્રદ્ધાવાળી સમાજ) માનશે તો નહીંજ, પણ ઉલટા ખળભળી ઉઠી ત્રાસ આપશે." આવી સ્થિતિ અનુભવી તેઓએ (આચાર્ય મહારાજોએ) ઘણોજ ડહાપણનો માર્ગ શોધી કાઢયો. આચાર્યમહારાજોએ મનુષ્ય સ્વભાવનું અવલોકન કરી કામ લીધું. કેટલીક વખતે અંધ શ્રદ્ધાથી નરસી (ખરાબ) સ્થિતિનું ભાન થતું નથી. પણ જ્યારે ખરાબ સ્થિતિની પડખે સારી સ્થિતિ ઉભી કરવામાં આવે છે ત્યારે, સારા નરસાનો ભેદ ઓળખવાનું અંધ મનુષ્યો પણ શીખે છે. ચૈત્યવાસીરૂપ નરસી વ્યક્તિઓના આચાર વિચારની પડખે, શુદ્ધ ચારિત્ર ધારી સાધુમહારાજોના આચાર વિચાર મૂકાયાથી, શુદ્ધ ચારિત્રધારી સાધુઓ પ્રત્યે લક્ષ થાય એ કેવળ કુદરતી છે. આગમનું વાંચન કરવાનો હક (Right) સત્તાની રૂએ પોતાનો છે, અને તેના બદલામાં શ્રાવકોએ અમુક ધર્મનો આકાર આપી તેઓને દ્રવ્ય આપવાને બંધાએલા છે એવી દૃઢ માન્યતા ધરાવનાર ચૈત્યવાસીઓ આગમનું વાંચન કરવાને અધિકારી નથી એમ ઠસાવવા માટે જો આચાર્ય મહારાજો સીધો પ્રયત્ન કરે, તો ચૈત્યવાસીઓ પોતાની રાજસત્તા જેવી સમાજ ઉપરની સત્તાથી ત્રાસ આપે તેમ હતું, અને શ્રાવકો ફેરવાય તેમ નહોતું. આ સ્થિતિ હોઇ, આચાર્ય મહારાજોએ આડકતરો (Indirect) પણ પ્રમાણિક (honest) ઉપાય શોધ્યો. તેઓએ શોધેલો ઉપાય એ હતો કે, આગમના વાંચન અને શ્રવણના અધિકારી કોણ હોઇ શકે એ સંબંધીના કેટલાક મૂળ નિયમોનો પુનરૂદ્ધાર કર્યો અને કેટલાક ઉપકારક નિયમો સમયાનુકૂળ કર્યા. એ નિયમો એવા સુંદર હતાં કે. જેથી સમાજનું ધ્યાન ચૈત્યવાસીઓ પ્રત્યેથી ખસી, જઈ, કુદરતી રીતે, શુદ્ધ ચારિત્ર ધારી મુનિરાજો પ્રત્યે ખેંચાય આ સંજોગોમાં જે નિયમો સ્થાપીત થયા તેમાં અમુક વર્ષની દીક્ષા પર્યાય વાળા સાધુ અમુક સૂત્ર વાંચી શકે, અમુક યોગોદ્વહન આદિ ક્રિયા કર્યા પછી વાંચી શકે આદિ અનેક યોજનાઓ હતી. મનુષ્યસ્વભાવ એવો છે કે, નરસી અને સારી ચીજ સાથે ઉભેલી દેખાય ત્યારે બન્નેની સરખામણી કરી સારીને ગ્રહણ કરી નરસીને છોડી દે છે. આચાર્ય મહારાજોએ ઉપર કહ્યા તે નિયમો સ્થાપીત કર્યા એટલે તેનું શુદ્ધ ચારિત્રધારી સાધુઓથી પાલન થતું જોઇ સ્વાભાવિક રીતે સમાજને એમ મનમાં આવવા લાગે કે, આ સાધુઓ ચૈત્યવાસીઓ કરતાં આટલા બધા શુદ્ધ ચારિત્રધારીછે છતાં તેઓ અ-

મુક યોગ્યતા મેળવ્યાબાદ આગમોનો અભ્યાસ કરવાને પોતાને લાયક માને છે, અને ચા-રિત્રભ્રષ્ટ ચૈત્યવાસીએ તો કોઇપણ પ્રકારની યોગ્યતા તો બાજુએ રહી પણ બધી અયો-ગ્યતા છતાં આગમના વાંચનના પોતાનેજ હકદાર વારસ માને છે. આવી રીતે બન્નેની સરખામણી કરતાં શીખે, અને પરિણામે તેઓની પાસેથી દ્રવ્ય કઢાવવાનો ચૈત્યવાસીઓનો હેતુ હતો એવું સમાજ અનુભવી શકે એવા ઇરાદાથી આચાર્ય મહારાજેએ અધિકારી-યોગની બાંધણી કરવામાં અંતર્ગત આવો પરમોપકારી હેતુ રાખેલો. સામાન્ય (général) હેતુ અધિકારીપદના નિયમો સ્થાપવાનો હતો અને ખાસ (special) હેતુ ચૈત્યવાસીએ પ્રત્યેથી લક્ષ ફેરવવાનો હતો.

આગમના અભ્યાસની સાધુની પાત્રતાને અંગે આવા ખાસ હેતુપૂર્વક સ્થાપીત કરેલા નિયમોથી કુદરતી રીતે શ્રાવકની પાત્રતાનો હક પડતો મૂકાય અથવા જતો થાય એ દેખીતું છે. જેવી રીતે સરકારી નોકરી સર્વ કોઈ લઈ શકતું હોય અને પછી સરકાર તરફથી નિયમ ઘડાય કે, અમુક વરસની ઉમેદવારી કર્યા પછીના એમ૦ એ૦ ને નોકરીના અધિકારી ગણવામાં આવશે, તો સેહેજે એમ૦ એ૦ થી ન્યૂન હોય તેનો અધિકાર જતો થાય છે.

આ રીતે જ્યાં સાધુને માટેજ સખત નિયમોનું સ્થાપીત થવું એટલે શ્રાવકોના અધિકારનો સવાલજ કયાંથી થાય, કેમકે શ્રાવકોની તો સાધુ જેવી દશા નથી.

આવી સ્થિતિમાં યોગોદ્વહન ક્રિયા આદિ ચાલતી પ્રથાઓના નિયમો સ્થાપીત થયેલા અને શ્રાવકોનો અધિકાર પડતો મૂકાએલો હોવાયોગ્ય છે એમ જે ઇતિહાસશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ તપાસ કરવામાં આવે તો ખાત્રી થવા સંભવ છે.

હવે એમ આશંકા કરવામાં આવશે કે, ભગવતી આદિ સૂત્રોનાં વાંચન પવિત્ર-ચારિત્ર ધારી મુનીએ કરે છે ત્યારે પણ સોના મહોરો, રૂપા મહોરો મૂકવામાં આવે છે અને તમે એમ કેમ કહો છો કે, ચૈત્યવાસીએ શ્રાવકો પાસેથી પૈસા કઢાવતા હતા તે અટકાવવાનો આચાર્ય મહારાજેનો હેતુ હોઇ, ઉપર કહ્યા તે નિયમો સ્થાપ્યા છે ?

આ સંબંધમાં અમારી માનીનતા આ પ્રમાણે છેઃ જ્યારે અમુક નુકશાનકારક બા-બતને દૂર કરવાની હોય છે અને તે બાબતને દૂર કરવાથી જેઓને સીધું નુકશાન થાય છે તેઓ, જેઓ તે નુકશાનકારક બાબતને દૂર કરવા માગે છે તેઓને પોતાથી બનતી દરેક રીતે ત્રાસ આપવાનું કરે છે, અને ખાસ કરી જ્યારે જે પક્ષને નુકશાન ખમવું પડે છે તે પક્ષનો સમાજ ઉપર કાબુ હોય છે ત્યારે વિશેષ ત્રાસ આપી શકે છે. આવા પ્રસંગે તે નુકશાનકારક બાબત (બદી)ને ખસેડવા માંગનારાઓ જો સક્રિય (active) ઉપાય અજમાવે છે, તો, જેઓને નુકશાન થાય છે. તેઓ નુકશાન કરનારને પોતાના સ-માજ ઉપરના કાબુની સહાયતાથી પજવી શકે છે, અને તેનું પરિણામ એ આવે છે કે બદી દૂર કરવા માગનારનો હેતુ સાર્થક થતો નથી, અને ઉલટું ત્રાસ ભોગવવાનું થાય છે. આવા પ્રસંગે બદી દૂર કરવા ઇચ્છનારાઓ શાંત (Passive) ઉપાય અજમાવે છે. આવો શાંત (Passive) ઉપાય અજમાવે તોજ ધારેલું ફળ લાવી શકાય છે. સૂત્રના વાંચનની ક્રિયા માટે શ્રાવકો દ્રવ્ય આપતા હતા તે બંધ કરવાનો ઉપદેશ જો શુદ્ધ ચારિત્ર-ધારી આચાર્ય મહારાજો આપવારૂપ સક્રિય (active) ઉપાય અજમાવે તો તે વખતે

સૂત્રનું વાંચન કરી નિર્વાહ કરનારા ચૈત્યવાસીઓને દ્રવ્ય સંબંધીનું સીધું નુકશાન થાય તેમ હતું એટલે તેઓ પોતાને આશ્રીત એવી અંધ શ્રદ્ધાવાળી સમાજની સહાયતાપૂર્વક પજવી શકે તેમ હતું. આ સ્થિતિ જોઇ આચાર્ય મહારાજોએ શાંત (Passive) ઉપાય અજમાવેલો. સૂત્રના વાંચન અર્થે શ્રાવકો દ્રવ્ય ખર્ચતા હતા તે દ્રવ્યનો ઉપયોગ પોતાના ખાનગી અને અંગત (Private and personal) વપરાશમાં લેવાનો ઉપદેશક વર્ગનો અધિકાર નહોવાનું બતાવવાને બદલે એમ ખ્યાલ ઉભો કર્યો કે, આગમના માહાત્મ્ય અર્થે શ્રાવકો સોનામહોરો, રૂપા મહોરો મૂકે છે તે જ્ઞાન ખાતા અર્થે વાપરવી જોઇએ. આવી રીતે એક પદ્ધતિમાં સમાયેલા નુકશાનની જગોએ તેજ પદ્ધતિમાં લાભની યોજના કરી. આવી પદ્ધતિપૂર્વક કામ લેવાથી ચૈત્યવાસીઓથી સીધી રીતે ખળભળાટ કરવાનું ઓછું થાય. એક તરફથી ચૈત્યવાસીઓ દ્રવ્યનો ઉપયોગ પોતાના ખાનગી ઉપયોગ માટે કરે અને બીજી તરફ શુદ્ધ ચારિત્રધારીઓ, દ્રવ્યને મુદલ અડકયા વિના તેનો ઉપયોગ જ્ઞાનમાર્ગે કરાવે એવું જોઇને સમાજ સ્વાભાવિક રીતે શુદ્ધ ચારિત્રધારીઓ તરફ આકર્ષાય એ દેખીતું છે. આવી રીતે આ શાંત (Passive) ઉપાય કામે લગાડી પૂર્વાચાર્યોએ આ પદ્ધતિનો ઉપયોગ સન્માર્ગે કરાવી, ચૈત્યવાસીઓનો અંગત સ્વાર્થ લોકોને સમજાવ્યો હતો.

આ ચર્ચા ઉપરથી, પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ કેવા સુંદર આશયપૂર્વક, યોગોદ્વહન આદિ ક્રિયાનું નિરૂપણ કર્યું હતું તે જોઈ શકાશે. તેમજ શ્રાવકોથી સૂત્ર ન વંચાય એવી માનીનતા કેવા પ્રકારે ઉત્પન્ન થઈ હતી અર્થાત્ તેઓનો આગમવાચનનો હક કેવી રીતે પડતો મૂકાયો હતો તે પણ જોઇ શકાશે. સૂત્રનેમાટે જ નહિ પણ કોઈ પણ સાહિત્યને માટે અધિકારીયોગ તો જોવાયજ છે, પરંતુએ અધિકારીયોગનું નિરૂપણ કરતાં ખાસ સંજોગોથી ઉત્પન્ન થયેલા ખાસ કારણોને, દેશ કાળાદિના સંજોગો બદલાય ત્યારે વિચારવાની ખાસ ફરજ આપણા શીરપર આવી પડે છે. ચૈત્યવાસીઓના પ્રસંગથી ઉત્પન્ન થયેલ સંજોગોને અનુસરી અધિકારીયોગ્યતામાં ચારિત્રધર્મનું વિશેષ આરોપણ થયેલું; અને તેથી શ્રાવકોનો આગમવાચનનો હક, પરિણામે (consequently) પડતો મૂકાયેલો. આ સંજોગો હાલના દેશ કાળાદિના ન હોઇ, અમે સમાજને સવિનય પૂછવા રજા લઇએ છીએ કે હવે બદલાયેલા સંજોગોમાં આપણી માનીનતાને વિશાળ (Broad) કરવી યોગ્ય ધારવી કે નહીં ?

જૈનશાસનની હેલના થતી અટકાવવા માટે આગમ પ્રકાશનની કેટલી બધી જરૂર છે ?

આટલી ઐતિહાસિક તપાસ લીધા બાદ, આગમનું વાચન ગૃહસ્થ-શ્રાવક વર્ગને ઘટે નહીં એવી સમજાવટના સંબંધમાં અમો વિશેષ જણાવવા રજા લઇએ છીએ કે, આ પરંપરાકથનના ઇતિહાસમાં સૂક્ષ્મતાપૂર્વક જવા જેટલો અહીં અવકાશ નથી, તેમ શાસ્ત્રવિવાદનું આ સ્થળ નથી, અને સ્થળ હોય તો પણ શાસ્ત્રવિવાદનું હમેશાં બન્યું છે તેમ કોઈ દિવસ ફળ આવી શકતું નથી. આ પરંપરાકથન સ્વીકારનાર સમુદાય-વાદ રહે કે, સ્થાનકવાસી સમુદાય આ કથનને સ્વીકારનાર સમુદાય નથી-પ્રંત્યે અમો એટલુંજ કહેવા રજા માંગીએ છીએ કે, આ પરંપરાકથનનું પોષણ કરવામાં આપ જેમ આપની જિનપ્રભુ પ્રત્યેની ભક્તિ માનો છો, તેમ અમો પણ જે પ્રભુના વચનામૃતોનો લાભ સંજનતને અપાવવામાં તેમજ તેઓશ્રીના

અમૃત વચનોના અનર્થો થતાં અટકાવવામાં તેઓશ્રી પ્રત્યેની ભક્તિ શિવાય અન્ય કોઈ કારણથી પ્રેરાયા, આપને કે કોઇને પણ લાગવાંજ ન જોઇએ, કારણ કે આ મેહેનતમાં ઉતરવાને અને શારીરિક, માનસિક તથા દ્રવ્યાર્થિક ભોગ, અમારે જે કાંઈ પણ આપવો પડશે તે માટે કોઈનું દબાણ કે ફરજ હતાંજ નહીં. પરંપરાકથનના સૂક્ષ્મ ઇતિહાસ અને શાસ્ત્રવિવાદમાં ન ઉતરતાં અમે એટલુંજ કહીશું કે, એ પરંપરાકથન ગમે તે કારણથી ઉત્પત્તિ પામ્યું હોય, પણ અત્યારના દેશ કાળાદિના જે સંજોગો બદલાયાં છે તેનો ખ્યાલ કરવામાં નહીં આવે, તો પરંપરા કથનના રક્ષણથી જેટલો ફાયદો થયા યોગ્ય છે તેના કરતાં તે કથનના પોષણ કરવા જતાં જૈનશાસનની હેલના થવારૂપ અનેક ગુણું નુકશાન થવાનો સમય જરૂર આવી પહોંચ્યો છે. જેઓ માત્ર પોતાના ધર્મસ્થાનો અને સમુદાયનેજ આખું જગત્ સમજે છે તેઓને અમારે કાંઈ કહેવાનું નથી, પરંતુ જેઓ પોતાના ધર્મસ્થાનો અને સમુદાય ઉપરાંત બીજું પણ જગત્ છે એમ સમજે છે તેઓ જાણતા હોવા જોઇએ કે, ઇંગ્લંડ, ફ્રાન્સ જર્મની, ઈ-ટૅલી, ઑસ્ટ્રીઆ; રશિયા આદિ યુરોપના ભાગોમાં, અને અમેરિકા આદિ દેશોમાં બૌદ્ધ અને જૈન માર્ગના સાહિત્યનો અભ્યાસ બહુ કરવામાં આવે છે. એ દેશોમાં આપણા દેશના જૂના શાસ્ત્રગ્રંથોના જે પુસ્તકાલયો છે તેવાં આપણે ત્યાં એક પણ નથી. એ દેશોના વિદ્વાનો સંસ્કૃત, પાલી, પ્રાકૃત અને માગધી તથા ગુજરાતી ભાષાના મોટા અભ્યાસી-ઓ છે. આ વિદ્વાનો પૈકી, મો० વેબર, ડૉકટર બુલર, પ્રો. મૅકસમુલર, હતા. હુર્મન જેકૉબી આદિ વિદ્વાનોએ કેટલાંક સૂત્રો–આગમના અંગ્રેજી તથા જર્મન ભાષામાં ભાષાંતરો કર્યા છે. કેટલાકે અંગ્રેજી, જર્મન અને ફ્રેંચ, રશ્યન ભાષાઓમાં જૈનના આગમો, જૈનના તત્ત્વજ્ઞાન અને જૈનના આચાર વિચાર ઉપર લેખો લખ્યાં છે. આ લેખકોએ જાણી બુ-ઝીને નહીં, પણ પોતાની મતિ અનુસાર, એવા વિચારો દર્શાવ્યા છે કે, જે જૈન સિદ્ધાં-તથી કેવળ વિરૂદ્ધ છે એટલુંજ નહીં પણ જૈન ધર્મની નિંદા કરાવનાર પણ છે.

અમારી નજર પહોંચે છે ત્યાં સુધી જોતાં અમને જણાય છે કે, તેર લાખ જૈનો-નીની વસતીમાંથી આંગળીને ટેરવે ગણાય તેટલાં જૈનો પણ નહીં જાણતા હોય કે, જર-મેન ભાષામાં પ્રોફેસર વેબરે ૪૫ જૈનાગમ સંબંધમાં એક નિબંધ લખ્યો છે. આજ રીતે શ્રી ભગવતી સૂત્રના કેટલાક ભાગનું જર્મન ભાષામાં ભાષાંતર કર્યું છે. ઉપાસક દંશા-ગનું ભાષાંતર પણ થયું છે. પ્રો. હ. જેકૉબીના ભાષાંતરો જાણીતા છે. અમેરિકામાં પ્રકટ થયેલ "Religions of India" (હીંદના ધર્મો) માં પણ જૈનાગમ સંબંધમાં ઉલ્લેખો છે. પશ્ચિમ ભણીની જૂદી જૂદી ભાષાઓમાં જૈનધર્મ તથા જૈનાગમ વગેરે વિષયો ઉપર એટલું બધું લખાયેલું છે કે, જો તેનો સંગ્રહ કરવામાં આવે તો આપણને એક આશ્ચર્યતાની મૂર્તિજ લાગ્યા વિના ન રહે.

પ્રોફેસર વેબરે ૪૫ જૈનાગમ સંબંધમાં લખેલો નિબંધ એટલો સૂક્ષ્મ રીતે અને એવા અભ્યાસથી લખ્યો છે કે, અમને કહેતાં ખેદ થાય છે કે, આપણા વર્તમાન જૈન-સમુદાયમાં એક પણ વ્યક્તિ, તરતજ તેનું ખંડન (Refutation) કરવા શક્તિ ધરા-વતી હોય તેની અમને તો શંકાજ છે; જો કે અમને એટલું જણાય છે કે, પ્રો. વેબ-રની ગમે તેટલી સૂક્ષ્મ કાળજી છતાં, તેના અવલોકનનું ખંડન થઈ શકે તેવું તત્ત્વ જૈન

દષ્ટિને તરત જોવામાં આવે તેમ છે.

દાખલા તરીકે, વેબર સાહેબે જર્મનભાષામાં નીચે પ્રમાણે લખે છે તેનું ખંડન થઈ શકે તેમ છેઃ—

"આટલું વિસ્તારથી કહ્યા પછી આપણે બીજા સવાલ વિષે જઈ શકીએ. આ સવાલ સંબંધી ટુંક વિવેચન કરીશું. તે સવાલ એ છે કે જૈનોના સિદ્ધાંત સાથે ઉત્તર તેમજ દક્ષિણ તરફના બૌધ્ધોના પવિત્ર ગ્રંથોને શું સંબંધ રહેલો છે? જેમ જેમ આપણી તપાસ વધતી જશે તેમ તેમ આ વિષય પર થોડો થોડો પ્રકાશ પડતો જશે. પ્રસ્તુત સવાલનો નિર્ણય આપણે ફતેહથી ત્યારેજ કરી શકીએ કે જ્યારે આપણે મૂળ ગ્રંથોનેજ સરખાવવાની સ્થિતિમાં આવીએ.

"સિદ્ધાંતમાં રહેલા અર્થની નીચલી તપાસ પહેલાં મૂળ ગ્રંથો કે જે સિદ્ધાંતોના ભાગ તરીકે વર્તમાનકાળમાં ગણવામાં આવે છે તેનું ખરું બંધારણ શું છે તે આપણી પાસે રજુ કરે છે. આ તપાસમાં બુહ્લરે રાખેલો ક્રમ સ્વીકારવામાં આવ્યો છે (જુઓ ઉપર-પૃષ્ટ ૨૨૬) બીજુ તેમાં આપેલ તારીખોના નિર્ણયપરથી આ તપાસથી કેટલાક અતિશય અગત્યના સવાલો જેવા કે દરેક એકેકા અંગના લેખનકાલ અને જૈન ધર્મના સ્થાપકના જીવનવૃતાંતપર ઘણું પ્રકાશ પડશે એવી રીતે મેં જૈનોના ધર્મસાહિત્યપર પ્રયાસ કર્યો છે.

"જૈનોનું ધર્મ સાહિત્ય વિસ્તારમાં અપરિમિત છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની એકસમાનતા અને બુદ્ધિવિષયક શિથિલતા માટે પ્રખ્યાત થયેલ છે.

"આ સંબંધે વધારે ખાત્રીવાળી હકીકતો બર્લિનની રૅાયલ લાયબ્રેરીના સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત હસ્તલિખિત પ્રતોના મારા કૅટલૉગના બીજા ભાગમાં માલુમ પડશે. આ કૅટલૉગ અત્યારે પ્રેસમાં છપાય છે. ૧૮૭૬ માં પ્રસિદ્ધ થએલ અંગો અને ઉપાંગોની કલકત્તા અને મુબઇની આવૃત્તિઓમાં કમનસીબે ફક્ત ૧૦ મા અંગ અને બીજા ઉપાંગની આવૃત્તિઓનોજ ઉપયોગ કરી શક્યો છું.

"આ પ્રસ્તાવનાના અંતે એટલું કહેવાની રજા લઇશ કે મારો અંગત અભિપ્રાય હજુ સુધી એ છે કે **જૈનો બૌધ્ધો શાખાઓમાંની એક જુનામાં જુની શાખા છે.** જૈનધર્મ સ્થાપક સંબંધીની પુરાણ કથા બુદ્ધ શક્યમુનિ પોતાના શિવાય બીજી વ્યક્તિ સંબંધી થોડું વર્ણન આપે છે. તે વ્યક્તિના તેમાં આપેલા નામને બૌદ્ધ દંતકથામાં શાક્યમુનિના સમકાલિન પ્રતિસ્પર્ધિઓમાંના એકના નામ તરીકે ગણેલ છે. હું કહુંછું કે આ સત્ય વાત, મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે જૈન ધર્મ તે ફક્ત બૌદ્ધ ધર્મની જુનામાં જુની શાખાઓમાંની એક શાખા છે એ અનુમાનની સાથે અસંગત થતી નથી. મને એમ સ્પષ્ટ દીસે છે કે જૈન ધર્મના સ્થાપકને બુદ્ધના એક પ્રતિસ્પર્ધિ ગણવાથી સાંપ્રદાયિક તિરસ્કારથી જન્મ પામેલ એક ધર્મસંપ્રદાયને જાણી બુજીને અસંમત ગણીએ છીએ એવું સારી રીતે મનાશે. બૌદ્ધ અને જૈન એ બને ધર્મના પૌરાણિક ગ્રંથોમાં તે તે ધર્મના સંસ્થાપકોના જીવનવૃત્તાંત અને જીવનક્રમ સંબંધી મળી આવતી સમાનતાઓની સંખ્યા અને ઉપયોગીતા ઉપલા મનથી વિરૂદ્ધ મત ની કોઇ પણ દલીલોને તોડી પાડે છે. જો આપણે વિચારીએ—અહિં મેં પાછળ પાને જે કહ્યું છે તે હું ફરીવાર કહું છું—કે જૈનોપોતેજ જેમ કહે છે તે પ્રમાણે જો જૈન

સૂત્રોને જૈનધર્મના સ્થાપકના નિર્વાણ પછી ૧૦૦૦ વર્ષે પછી લેખબદ્ધ કરવામાં આવ્યા હોય તો પછી એતો ખાત્રીપૂર્વક નવાઇ ઉપજાવનારૂં છે કે જેટલું તે સૂત્રોમાં સમાવવામાં આવ્યું છે તેટલું બધું મૂળ (એટલે વીરભાષિત ભા૦ક) હોય (૨૪૧). આ વચલા સમયમાં જોકે જૈનોની પોતાની પાસેથી (અથવા ખાસ કરીને શ્વેતાંબરો પાસેથી કારણ કે તેના ધર્મસાહિત્ય સાથે આપણે ખાસ કામ લેવાનું છે,) સાત શાખાઓ સંબંધી મળતી હકીકત વજનદાર ખબર હોવાનો ઓછામાં ઓછો થોડોક આભાસમય પ્રકાશ આપે છે. છતાં તે દરમ્યાન જે બનાવો બન્યા તેની કેટલીબધી સંખ્યા હતી, તેની કેટલીબધી ધર્મપર અસર થઇ હતી તે બધું અંધકારથી હાલતો છવાઈ ગયું છે. તેના સંબંધે કંઈ પણ જાણી શકીએ તેમ નથી દાખલા તરીકે નોંધવા લાયક વાત લઇએ. બ્રાહ્મણોનાં કહેવા પ્રમાણે નગ્નતા (વળી જુઓ વરાહમિહિર ૫૮, ૪૫, ૫૯, ૧૯) કે જે જૈનોની એક મુખ્ય વિશિષ્ટતા છે અને બૌધ્ધોના કહેવા પ્રમાણે જેની વિરૂદ્ધ બુદ્ધ દ્દઢતાથી થયો હતો તે નગ્નતા અંગોમાં તો એક નિરૂપયોગી જગા લે છે. બલ્કે એક આવશ્યક વિધિ તરીકે સ્વીકારવામાં કે ગણવામાં આવી નથી. (જુઓ ભગવતી ૨. ૧૮૭, ૨૩૯, ૩૧૪) પાછલા કાળમાં નગ્ન રહેવાની આવશ્યકતા એક જુદી પડેલી શાખાવાળાએ વિધિતરીકે ઘુસાડી દીધી. પ્રાચીન મતાવલંબી (orthodox) શાખા નામે શ્વેતાંબરોએ ખાસ કરીને દિગંબરો પ્રતિ (જુઓ કુપ૦ ૭૯૭૭) જે તિરસ્કાર એટલી બધી દ્દઢતાથી બતાવ્યો છે તે કે ધ્યાનમાં લઇએ તો આ સંબધી ઘણા લેખો તથા કથાઓ શ્વેતાંબરોના સિદ્ધાંતોમાંથી કાઢી નાંખવામાં આવ્યા હશે એવું ધારવું ઉતાવળા અને વગર વિચાર્યા અનુમાન તરીકે ગણાશે નહિ. પ્રાચીન મતને અવલંબી રહેનારાઓ પણ જૈનો નગ્ન ફરતા એ વાતની ના પાડતા નથી. તેઓ ફક્ત એટલું સત્ય રીતે દર્શાવે છે કે જે તેવખતે વિધેય હતું તે વર્તમાન વખતમાં વિધેય બની શકે નહિ. "

ઉપાસકદશાંગમાં પણ જૈન પદ્ધતિથી ઘણું વિરૂદ્ધ છે. અને એજ રીતે ઘણાખરા પશ્ચિમ લેખકોના લેખોમાં છે. અમેરિકામાં પ્રકટ થયેલ "Religions of India" માં આગમ સંબંધીનો ઉલ્લેખ જૈન લાગણીને સૌથી વિશેષ દુઃખ આપનારો થઈ પડે તેમ છે. Religions of India અર્થાત્ "હિંદના ધર્મો" એ નામનું મોટું પુસ્તક છે અને તે અમેરિકા અને યુરોપની યુનિવર્સિટિઓમાં તુલનાત્મક ધર્મઅભ્યાસ (Comparative study of Religions) માટે ચલાવવામાં આવે છે. અમોને એવો પણ ખ્યાલ રહી ગયો છે કે, હિંદની એકાદ યુનિવર્સિટિમાં પણ આ પુસ્તક ચલાવવાને એકાદ પ્રસંગે ઠરાવ થયો હતો કે ઠરાવ લાવવામાં આવ્યો હતો. આ પુસ્તકમાં આચારાંગ સૂત્રના સંબંધમાં લખતાં કહેવામાં આવ્યું છે કે,

"Such is the decision in the Acharang Sutra, or book of usages for the Jain monk and nun. From the same work we extract a few rules to illustrate the practices of the Jains. This literature is the most tedious in the world, and to give the gist of the heretic-law-Maker's manual will suffice."

આ ઉલ્લેખનો સાર આ પ્રમાણે છેઃ—

" આવો નિર્ણય સાધુ-સાધ્વીના આચારદર્શક આચારાંગ સૂત્રમાં કરવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તકમાંથી અમે થોડાક નિયમો જૈનોનાં આચાર દર્શાવવા લઇએ છીએ. આ સાહિત્ય સમસ્ત જગતમાં સૌથી અત્યંત કંટાળો આપે તેવું છે; અને તે નાસ્તિક આચાર બાંધનાર (શ્રી તીર્થંકર)ના લઘુગ્રંથનો નિષ્કર્ષ આપીશું તો બસ થશે. "

જૈન અને જૈનાગમ સંબંધમાં પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોએ ઘણું લખ્યું છે. એટલું બધું લખ્યું છે કે, નવીન રોશનીના જૈનોએ તેનો $\frac{1}{1000}$ મો ભાગ પણ લખ્યો નથી. અમે પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોના જૈનવિરુદ્ધ લખાએલા લેખો અહીં ઉતારવા બેઠા નથી, કે અમે તે લેખો વિષે વિવેચન કરી આપણી જૈન લાગણીને તેમના તરફ ઉશ્કેરવા માગતા નથી, કેમકે અમે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોની પરિશ્રમ બુદ્ધિના પ્રશંસક છીએ. અમે તેઓનો ઉલ્લેખ એટલાજ માટે કરીએ છીએ કે, આગમો સાધુ મુનિથીજ વંચાય, ગૃહસ્થવર્ગથી ન વંચાય એવી માનીનતા હજુ પણ કાયમ રાખવામાં જિનેશ્વરોની ભકિત છે કે, તેવી માનીનતા પણ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ ભાવ ફરતાં ફેરવવામાં જિનેશ્વરોની ભકિત છે તેનો જૈન સમાજ વિચાર કરી શકે.

શ્રી જિનાગમ સંબંધી અંગ્રેજી, ફ્રેંચ કે અન્ય પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓમાં લખાએલા લેખો આપણા મુનિ મહાશયોના વાંચવામાં-સમજવામાં વિશેષે આવે કે, કેળવાએલા ગૃહસ્થ વર્ગને વધારે વાંચવામાં આવે એ અમારો પહેલો પ્રશ્ન "ગૃહસ્થથી આગમનું વાંચન એકાંત ઘટેજ નહી એવું માનનાર " ને છે. આ વાતની કોઇથી પણ ના પાડી શકાશેજ નહીં કે, જૈન મુનિરાજોની જે સંખ્યા હાલમાં છે તેમાં લગભગ સર્વ મુનિરાજો પશ્ચિમ ભણિની ભાષાઓના અભ્યાસી નથી. જ્યારે ગૃહસ્થ વર્ગમાંથી સંખ્યાબંધ મનુષ્યો અંગ્રેજી ભાષાના સારા સારા અભ્યાસીઓ છે. ફ્રેંચ ભાષા તથા જર્મન ભાષા પણ યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ લેતાં ઘણા વિદ્યાર્થીઓ શીખે છે અને ભવિષ્યમાં શીખવાના.

વસ્તુ સ્થિતિ જો આમજ છે, તો પશ્ચિમભણીના વિદ્વાનોના જૈનાગમ સંબંધી કે જૈન ધર્મ સંબંધી લેખો જ્યારે પણ કેળવાએલા ગૃહસ્થ વર્ગના હાથમાં આવે ત્યારે તેઓના ઉપર તે લેખોની સારી અથવા માઠી અસર થાય કે નહીં ? પશ્ચિમ ભણીના લેખકોના વિચારોની અસર કેટલાક દાખલાઓમાં વિપરીત રીતે વખતે કેળવાએલા જૈન તરૂણો ઉપર ન પડે એ જોકે સંભવિત છે, પરંતુ કેટલાક લેખો તો એવા વિદ્વતા ભરી રીતે ચર્ચેલા હોય છે કે જેની અસર કેળવાએલા તરૂણો તો શું, પરંતુ જુના વિચારોના મનુષ્યો ઉપર પણ પડયા વિના ન રહે. દાખલા તરીકે, પ્રોફેસર વેબરનો જર્મન ભાષામાં જૈનાગમ સંબંધી લખાએલો નિબંધ. એ નિબંધ એટલો વિદ્વતા ભરી રીતે તેમજ ભાષાશાસ્ત્ર (Science of languages) અને ભાષાશાસ્ત્ર (Philology) થી લખાયેલો છે-જો કે તે જૈન માનનીતાઓથી બહુ પ્રતિકૂળ છે-કે તે ખરેખર એક ચમત્કાર જ લાગે. એવો ચમત્કાર લાગે કે, કેળવાએલા તરૂણોના મન ઉપર એવી અસર થયા વિના રહે નહીં કે, આવી સૂક્ષ્મ વિદ્વતા આપણા મુનિરાજો કે ગૃહસ્થ વર્ગમાં હોવાનો સંભવ નથી. આવી અસર થતી ક્યારે અટકે ! જ્યારે "આગમનું વાંચન ગૃહસ્થ વર્ગને ઘટે નહી એવી માનીનતા દૂર થઇને કેળવાએલા ગૃહસ્થ તરૂણોને માટે જૈનાગમનું વાંચનની છુટ ઘટે ત્યારેજ કે નહીં ?

પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓમાં જૈન કે જૈનાગમ વિરૂદ્ધ જે લેખો લખાય તેના ઉત્તરો વાસ્તવિક રીતે કોણ આપી શકે ? જેઓ પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓના સારા અભ્યાસીએ

છે તે કે નહીં ? પશ્ચિમભણીની ભાષાઓના અભ્યાસીઓ આપણા મુનિરાજો છે કે ગૃહસ્થ વર્ગ ? ભવિષ્યમાં પણ આપણા મુનિરાજો ઇંગ્લીશ, ફ્રેંચ, જર્મન આદિ પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓના અભ્યાસીઓ થવાનો નજીકમાં સંભવ છે કે ગૃહસ્થ વર્ગ થવાનો વિશેષ સંભવ છે ? જો ગૃહસ્થ વર્ગ થવાનો વિશેષ સંભવ હોય તો જૈનાગમનાઅભ્યાસીઓ જો ગૃહસ્થ વર્ગ જાતે પોતેજ ન હોય તો જૈનાગમ વિરૂદ્ધ લખાએલા લેખોનું ખંડન (Refutation) તેઓ કેમ કરી શકે ? જો એવી દલીલ કરવામાં આવે કે, તેવા લેખો બહાર આવે ત્યારે ગૃહસ્થ વર્ગે મુનિરાજોની સહાયતાથી તેના ખંડનો કરવાં. આ વાત એવી છે કે જેમ કોઈ ન્યાયની અદાલતમાં એક મુકરદમો ચાલતો હોય અને બચાવ કરનારે કાયદા કાનુનની સહાદતોનો આધાર બીજા ઉપર રાખવાનો હોય તેના જેવી છે. જે માણસ પોતે જ કાયદાથી વાકેફ છે તે જેવો બચાવ કરી શકે તેવો બચાવ, જે માણસ કાયદાની સાહદતોનો આધાર બીજા માણસ ઉપર રાખીને કરે તેવો થાય ખરો ? વળી હાલના-જે જમાનામાં પોતાના નિર્વાહને માટે માણસોએ છવતોડ મહેનત કરવાની છે ત્યારે આવા પ્રકારનો લાંબો માર્ગ કામ આવી શકે તેવું પણ નથી.

હાલના પ્રગતિના જમાનામાં નવા નવા અનેક વિચારો—નવી નવી અનેક ચળવળો થાય છે. કોઇ સમયે પણ કલ્પના કે સ્વપ્નમાં આવી ન શકે તેવા પ્રયત્નો—મંથનો થાય છે. આવા જમાનામાં સમાજના બની શકે તેટલા સભ્યોએ જૂદી જૂદી દિશાઓમાં તૈયાર થઇ રહેવાની જરૂર છે. યુરોપ, અમેરિકામાં અનેક ધર્મપરિષદો ભરાય છે. આપણા જૈનિયો પણ હવે પૂર છુટથી તે દેશોમાં પ્રવાસ કરે છે. ધારો કે, બર્લીન કે વિયેનામાં એક સર્વધર્મપરિષદ ભરાયું હોય. ત્યાં આગળ, મરહુમ શ્રી૦ **વીરચંદ ગાંધી** કે મરહુમ મી૦ ગોવીંદજી મેપાણી જેવા ધર્મઅભ્યાસવાળા જૈન ગૃહસ્થો હાજર હોય અને કોઈ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન જૈન કે જૈનાગમ સંબંધી વિચારો બતાવતા હોય, અને તેમાં જૈન દ્રષ્ટિએ ઘણું પ્રતિકૂળ હોય. આવા પ્રસંગે, હાજર રહેલા જૈન ગૃહસ્થોને આગમ સંબંધીનું જ્ઞાન હોય તો તેના રદીઆઓ આપી શકે કે નહીં ?

વળી, ધારો કે, એક જૈન ગૃહસ્થ ચિકાગો કે લંડનની યુનિવર્સિટીની એકાદ કોલેજમાં જઇ ચઢે, અને ત્યાં મી૦ બર્નના Religions of India નામક પુસ્તકમાંથી આચારાંગાદિ સૂત્રોપર વિવેચન ચાલતું હોય; અને આચારાંગને **જગતના સૌથી કંટાળા ભરેલા** સાહિત્ય તરીકે ઓળખાવાતું હોય, તો જો તે જૈન ગૃહસ્થને **આગમનું** જ્ઞાન હોય, તો તે વખતે તે ભૂલ ભાગી, આચારાંગાદિનો ચમત્કાર ન બતાવી શકે ?

હમણાં, વિલાયતમાં " Encyclopædia of Religions " એક કંપની તરફથી તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ એક જગતના સર્વ ધર્મોના અનેક વિષયો સંબંધીનો કોષ છે. આ કોષ-સંગ્રહમાં જૈન ધર્મ સંબંધમાં વિષય લખવા માટે પ્રો૦ હર્મન જેકોબીને રોકવામાં આવ્યા છે. ધારો કે, તેવું લખવા માટે જૈન ગૃહસ્થ વિદ્વાનને આમંત્રણ આપવામાં આવે, અને " જૈનાગમ સંબંધમાં અત્યાર સુધી પશ્ચિમ ભણીના લેખકોએ કરેલી ભૂલો " સંબંધી વિવેચન લખવાનું તેને કહેવામાં આવે તો શું તે જૈન ગૃહસ્થે એમ કહેવું કે "અમો જૈન ગૃહસ્થોને જૈનાગમ વાંચવાનું બંધ છે એટલે મને આગમનું કાંઈ જ્ઞાન નથી. એટલે મારામાં લખવાની આવડત નથી ?"

અમોએ આ ચિત્ર દોર્યું છે તેને માટે કોઈ એવી દલીલ કરે કે, આવા પ્રસંગો આવી મળશે એવી કોને ખબર છે? અને આવી મળશે ત્યારે જોઈ લેવાશે, તો તેને માટે અમે એટલું જ કહેવા માંગીએ છીએ કે, આવા પ્રસંગો હાલના જમાનામાં હમેશાં ઉભા થવાનાજ. આજથી સો વર્ષ ઉપર કોઇને કલ્પના હશે કે, જૈનના આવશ્યક સૂત્ર ઉપર એક યુરોપીયન વિદ્વાન નૉરવેરવીડનના રાજકર્ત્તાના પ્રમુખપણા નીચે એક નિબંધ વાંચશે? આજથી સો વર્ષ પહેલાં કોને ખબર હતી કે, ભગવતીસૂત્રનું ભાષાંતર જર્મન ભાષામાં થશે? આજથી સો વર્ષ પહેલાં કોને કલ્પના હતી કે, જૈનના સૂત્રોના તરજુમાઓ જર્મન ઇટૅલીયન અને ઇગ્લીશ કે રશીન ભાષાશાસ્ત્રીઓ કરશે? આજથી ૫૦ વર્ષ ઉપર કોને સ્વપ્ન હતું કે, માગધીભાષાનો કોષ તૈયાર કરવાનું બીડું એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન ઝડપશે? આજથી ૨૫ વર્ષ ઉપર કોને ભ્રાંતિ પણ હતી કે, લંડનમાં ઇગ્લીશમેનો જૈનસાહિત્યસભા ઉભી કરી તેના આત્મા અને કર્મના સંબંધોની ચર્ચા કરશે? અરે, આજે પણ કોને ખ્યાલ હશે કે, એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન જુની ગુજરાતી-અપભ્રંશ-મારવાડી ગુજરાતી ભાષાનો અથંગ અભ્યાસ કરી રહ્યો છે?

આ બધું કેવળ અશક્ય જેવું આજથી ૧૦૦ વર્ષ ઉપર હતું તે આજે સાક્ષાત્ શક્ય થયેલું અનુભવાય છે. આવા સંજોગો બદલાયેલા છે. આવા બદલાયેલા સંજોગોમાં જે ધર્મો પોતાનું અસ્તિત્વ કાયમ રાખવા માગતા હોય તેણે પોતાની જેટલી વ્યક્તિઓને up-to-date અત્ર ક્ષણ પર્યંતના જ્ઞાનથી વિભૂષિત થઈ શકે તેટલી કર્યા વિના છુટકોજ નથી.

બદલાયેલા સંજોગોથી કહો કે, પંચમકાળના પ્રભાવથી કહો, પણ આટલું તો સ્પષ્ટ નજરે દેખાય તેવું છે કે પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓથી મુનિરાજો કરતાં ગૃહસ્થ વિદ્વાનો વિશેષ જ્ઞાત છે એટલે પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોના જૈન ધર્મના વિચારો પ્રત્યેના હુમલાઓનું રક્ષણ ગૃહસ્થ વર્ગદ્વારા કર્યા શિવાય છુટકોજ નથી, અને આમ છે તો આગમનું વાંચન ગૃહસ્થને ઘટે નહીં એવું પરંપરાનું બંધન વિસ્તૃત કર્યા વિના બીજો ઉપાય પણ નથી.

આ સંબંધમાં એટલી બધી દલીલો છે કે, જે કરવા માટે પાનાઓના પાના ભરાય તોય પૂર્ણ થાય તેમ નથી. ટુંકમાં અમે એટલુંજ કહેવા માંગીએ છીએ કે, જેમ માણસોએ પોતાના નિર્વાહ-અસ્તિત્વને માટે જીવતોડ (Struggle for existince) કરવાની છે તેમ પોતાના દરેક વ્યવહાર-પછી તે ધર્મ સંબંધી હો કે અર્થશાસ્ત્ર સંબંધી હો કે ગમે તે હો-ને માટે જીવ તોડ મેહેનત કરવાની છે. આ સમય સ્પર્ધાનો છે. જે સ્પર્ધામાં જયવંત થશે તેનું જીવન ટકી શકશે એટલું સૂત્ર ધ્યાનમાં રાખી પોતાના સમાજમાંથી વધારેમાં વધારે જેટલા સભ્યો તૈયાર થઇ શકે તેને તૈયાર થવા દો-કોઇને પણ બંધનો-જે બંધનો ભલે એકવાર મહા કલ્યાણકારી હોય-થી અટકાવો નહીં. જો આમ થવા પામશે તોજ આપણે-આપણો ધર્મ-જગતના મહાન્ ધર્મોની હરોળમાં રહેવા પામી શું-પામશે.-એટલું સ્મરણમાં રહે કે, આપણે એક નાની વાત બરાબર પચાવીશું, તો આપણા આ ગુંચવણ ભર્યા સવાલનો નિવેડો આવી જશે. આ નાની વાત આ છે: એક નીતિશાસ્ત્રના લખાણથી જો નીતિની છાપ જગત્ ઉપર પડી શકે છે એવું આપણે પ્રત્યક્ષ અનુભવીએ છીએ, તો જે સર્વજ્ઞ ભગવાનના અમૃત વચનોની અસર અમૃત જ ઉપજાવવાની છે. તેના પ્રકાશનથી પ્રતિકૂળ ફળ આવવાનો વિચાર કે કલ્પના કરવી એ પણ શ્રી ભગવાનની

વાણીના અનંત પરાક્રમો નહીં સમજવારૂપ આપણી મૂઢતાજ ગણાય.

અમે આ પ્રકારે અત્યારના જમાનાના બદલાયેલા સંજોગો જોઈ નેજ આગમ પ્રકાશનનું કામ હાથ ધર્યું છે. અમે એમ માનીએ છીએ કે, અમે જે યત્કીંચિત્ મેહેનત કરવા પ્રેરાયા છીએ તેમાં અમારી તે જિનેશ્વરો પ્રત્યેની ભક્તિ છે. અમારી ભક્તિ એવી છે કે, તે કૃપાળુ પુરૂષોના વચનામૃતો, વિપરીત રીતે અમારા તરૂણો પશ્ચિમ ભણીના લેખકોથી ન સમજે, એટલુંજ નહીં; પણ અમારા તરૂણો તે પ્રભુના વચનો યથાયોગ્ય રીતે જગત્ આગળ મૂકી શકે તે માટે અમારાથી બની શકે તેટલો સરળ માર્ગ કરી દેવો. અમારી ભક્તિનો આ પ્રકાર અમને પ્રિય લાગેછે.

આ પ્રસંગપરત્વેની અમારી દલીલોને આટલેથીજ પતાવી છેવટે એટલુંજ વિનવીએ છીએ કે, "ગૃહસ્થથી આગમનું વાંચન થાય નહીં." એવી માનીનતાને દઢપણે વળગી રહેવામાં શ્રી જિનપ્રભુના શાસનને લાભ છે કે, તે માનીનતામાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ ભાવથી બદલાએલા સંજોગો જોઇ, અવકાશ આપવામાં લાભ છે તેનો વિચાર કરી જોશો, અને જો એમ ખાત્રી થાય કે તેવો અવકાશ આપવામાં લાભ છે તો અમારો ઉત્સાહ વધારવાને માટે આપનાથી બને તેટલું કરશો.

આ ચર્ચાપરથી જૈનસમાજ જોઇ શકશે કે, જો શ્રી પ્રભુના મુખ વચનરૂપ આગમોનું પ્રકાશન જૈનશૈલીપૂર્વક હવે આપણે જગત્ સન્મુખ નહીં મૂકીએ, તો પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોથી જૈન સંબંધી લખાતા લખાણોથી જૈનશાસનની હેલના થતી નહીં અટકે. આવી હેલના થતી અટકાવવાનો એક ઉપાય આગમ પ્રકાશન કરવાનો છે અને બીજો ઉપાય "આગમનું વાંચન ગૃહસ્થથી પણ થઈ શકે." એવી વિસ્તૃત માનીનતા કરવાનો છે. અને આવી વિસ્તૃત માનીનતા કરવામાં આપણે એટલા માટે વાજબી ગણાશું કે, ચૈત્યવાસીઓના પ્રસંગોથી આગમ વાંચનના સંબંધમાં નિયમો, ઘડાયા હતા અને હવે ચૈત્યવાસીઓનો પ્રસંગ સર્વથા ગયો છે.

આ કાર્ય કરવાનો વિચાર કરવામાં અમારી મુખ્ય લાગણી જૈનશાસનની હેલના થતી અટકાવવા સંબંધીનીજ છે.

જૈનશાસનની થતી હેલના અટકાવવા માટે, તેમજ જૈન પ્રજા પ્રત્યે દીલસોજી ધરાવનાર અસાધારણ પુરૂષોના ઠપકાઓથી જૈન પ્રજાને મુક્ત કરવાના અનેક ઉપાયોમાંનો એક ઉપાય, ગૃહસ્થને આગમના વાંચનનો પ્રતિબંધ હવે બદલાયલા સંજોગોમાં ન જોઇએ તે હોઇ અમે આવા અભિપ્રાય પર આવ્યા છીએ.

શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર સર સયાજીરાવ મહારાજ જૈન પ્રજા પ્રત્યે પૂર્ણ દીલસોજી ધરાવનાર પુરૂષ છે. તેઓને આપણા ધર્મ અને આપણા સિદ્ધાંતો પ્રત્યે બહુ પ્રેમ છે. છતાં આપણી ઉપેક્ષાઓ માટે તેઓ બહુ ખેદ ધરાવે છે. તે નામદારે જૈન પ્રજા જોગ લખેલા એક સંદેશાનો નીચેનો ભાગ આપણને દિલસોજી પૂર્વક ઠપકો આપનારો છે. નામદાર મહારાજા સાહેબ લખે છે કેઃ—

But I am sorry to miss in your programme any provision for research work in your history and sacred books. The history and tenets of your creed are hardly known to non-Jains beyond the narrow circle of a few oriental scholars. It was believed for centuries by all outsiders that Jainism was an offshoot of Buddhism and its study was neglected on account of this belief. And who dispelled this misunderstanding? Not the members of your community. A German scholar was required to announce to the world that Jainism was independent of Buddhism and was able to prove that your 23rd Tirthankara was not a mythological personage and that he lived as early as 700 B. C. I do not hereby mean to say that there are not learned men among you. I know full well that there are a good many who are well—versed in all the details of your abstruse philosophy and subtle intricacies of logic. But the critical and historical faculty and a wide acquiantance with the progress of science and modern thought is apt to be sadly wanting in all our priests and people. The age of blind belind belief is gone; and the world is not going to believe in anything on mere authority, however old it may be. You shall have have to establish by the concrete evidence of Science and sound reasoning that your religion antedates the Vedas, if it is to be accepted by the world of scholar-ship.

" પરંતુ તમારા કાર્યક્રમમાં તમારા ઇતિહાસ અને તમારા પવિત્ર સૂત્રો (Sacred Books) ની શોધ ખોળ માટે કાંઈ જોગવાઈ નથી રાખવામાં આવી એ જોઈ મને ખેદ થાય છે. થોડાક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોની એક નાનકડી મંડળી શિવાય, અન્ય જૈનેતરોને તમારી જાતિના ઇતિહાસ અને સિદ્ધાંતો ભાગ્યેજ જાણવામાં છે. ઘણા સૈકાઓ થયાં બહારનાં બધાં લોકો એમ માનતાં હતાં કે, જૈન ધર્મ એ બૌદ્ધ ધર્મની એક શાખા છે. અને આવી માનીતા શિવાય બીજા કોઈપણ કારણથી તેના (જૈનધર્મનો) અભ્યાસ તરફ બેદરકારી બતાવવામાં નહોતી આવી. અને આવી ગેરસમજુતી કોણે દૂર કરી? **તમારી કોમના સભ્યો એ નહી!** બૌદ્ધધર્મથી જૈનધર્મ એક જૂદો અને સ્વતંત્રધર્મ છે એવું જગત્ સન્મુખ જાહેર કરવાને એક જર્મન વિદ્વાનની જરૂર પડી. અને તે (જર્મન સ્કૉલર મી. જેકોબી) એમ સાબીત કરવાને શક્તિવાન થયો કે, તમારા ૨૩મા તીર્થંકર એક દંતકથા રૂપ વર્ણવેલા પુરૂષ નહોતા, પરંતુ તેઓ ઇ. સ. ની પૂર્વે ૭૦૦ વર્ષે એક વિદ્યમાનના ધરાવનાર પુરૂષ હતા. આ ઉપરથી હું એમ કહેવા માંગતો નથી કે, તમારામાં વિદ્વાન પુરૂષો નથી. હું જાણું છું કે તમારા ગૂઢ તત્ત્વજ્ઞાનની અને ન્યાયની ગુંચવણ ભરી બારીકીઓની દરેક હકીકત જાણનારા ઘણા પુરૂષો છે; પણ આપણા બધાં ધર્મ ગુરૂઓમાં

અને લોકોમાં, ટીકાત્મક અને ઐતિહાસિક જ્ઞાનનો અને વિદ્યાની પ્રગતિ અને આધુનિક વિચારનો ખેદ ઉપજાવે તેટલો અપરિચય છે. અંધશ્રદ્ધાનો જમાનો હવે જતો રહ્યો છે. દુનિયા માત્ર શાખ ઉપરજ ગમે તેવું માને તેમ નથી. જો વિદ્યાવાન્ જગતને મનાવવું હોયતો વિદ્યા (Sceince) ના પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી અને સંગીન દલીલથી તમારે સિદ્ધ કરવું પડશે કે, તમારો ધર્મ વેદ કરતાં પ્રાચીન છે."

નામદાર ગાયકવાડ સરકારના આ હિતરૂપ ટપકાથી આપણે કેટલું બધું શીખવાનું છે. નામદાર ગાયકવાડ કહે છે તે પ્રમાણે થવા માટે શું એટલું જરૂરનું નથી કે, વિદ્યા (Science) અને આધુનિક વિચાર (Modern thonght)થી સહવાસી એવા ગૃહસ્થ વર્ગને આગમનું વાંચન પ્રતિબંધિત ગણવું ન જોઇએ? અને જો પ્રતિબંધિત ગણીએ તો આપણને હજુ જૈનતર સૃષ્ટિથી ઘણું સહન કરવું પડશે?

આગમનો ભરમ ખુલ્લો થઇ જતાં માહાત્મ્ય ઘટવાનો સંભવ છે કે વધવાનો?- જૈન ઇતિહાસ લખવાનું સૌથી બળવાન સાધન આગમજ છે.

સ્થિતિચુસ્ત જૈનપ્રજાને અને અમારી સાહસ પ્રકૃતિ માટે પ્રશંસાભાવ ધરાવતાં છતાં કેટલાક મિત્રોને એવો ખ્યાલ છે કે, આગમપ્રકાશન થવાથી આગમને માટે જૈન પ્રજામાં જે તેને માટે ભરમ છે, અને ખરી રીતે આગમને લઇને જૈન પ્રજાનું ધર્મજીવન ટકી રહ્યું છે તે ખુલ્લો થઈ જશે, અને તેથી તેનું માહાત્મ્ય ઘટી જશે. માહાત્મ્ય ઘટી જવાનો ભય રાખનારા મનુષ્યો બે પ્રકારનાં છે. એક પ્રકારનાં મનુષ્યો એવા છે કે, જેઓ એમ માને છે કે, આગમનું જ્ઞાન એટલું બધું સૂક્ષ્મ છે કે, તે વાંચવાને ઉત્તમોત્તમ અને બળવાન શ્રાવક હોય છતાં તે પાત્ર હોઈ ન શકે. આથી ઉલટું, બીજા પ્રકારનાં મનુષ્યો એવાં છે કે, જેઓ એમ માને છે કે, આગમની રચના એવા પ્રકારની છે કે, વર્તમાનમાં જો તેનું વાંચન શ્રવણ સંપૂર્ણ છુટથી થાય તો તરૂણ જમાનો તેથી અશ્રદ્ધાળુ બને તેમ છે. ભૂગોળ, ખગોળ, નરકસ્વર્ગના સ્વરૂપો અને બીજી કથાઓનો પ્રકાર આગમને વિષે એવા પ્રકારનો, આ બીજા પ્રકારના વર્ગના સભ્યો માને છે કે, જરૂર તરૂણ જમાનાને જૈન ધર્મ ઉપર ઓઘશ્રદ્ધા છે તે પણ ઓછી કરી નાંખશે. આ રીતે બે સામસામી દિશાવાળા મનુષ્યો છે કે, જે આગમપ્રકાશનથી ભરમ ખુલ્લો થઈ માહાત્મ્ય ઘટી જવાનું માને છે.

આ સંબંધમાં કંઇક ખુલાસાની અપેક્ષા રહે છે. જ્યાં સુધી અમારૂં અવલોકન પ્રહોંચે છે ત્યાં સુધી આગમની વસ્તુસ્થિતિ એવા પ્રકારની છે કે, તેને વિષે દ્રવ્યાનુયોગ (Metaphysics) ગણિતાનુયોગ (Mathemetics), ચરણાનુયોગ (આચાર-વિષયક વિભાગ) અને ધર્મકથાનુયોગ (જેની અંદર ઐતિહાસિક અને સામાજિક વાર્તાઓના બોધ સાથે જ્ઞાન ગોઠવ્યું છે તે) એ ચાર ધર્મશાસ્ત્રના વિભાગો એક બીજા મિશ્ર થઇને કહેવાયાં છે કે, ધર્મના સિદ્ધાંતો (Principles) જેવી રીતે, હમણાની પદ્ધતિના ભૂમિતિ કે તેવાં વિજ્ઞાનવિષયક (Sceintific) શાસ્ત્રોના સિદ્ધાંતો પોતાના સ્વતંત્ર સ્વરૂપમાં બહાર પડે છે તેવા સ્વતંત્ર સ્વરૂપમાં ન દેખાય; એટલે કે માત્ર બોધઅર્થે કરેલી ધર્મકથાનુયોગની વાતો પણ સિદ્ધાંતો (Principles) ની સાથે ભેળવેલી છે કે,

ઉપલક દૃષ્ટિને એમ લાગી આવે કે, તે વાંચીને તરૂણ જમાનો અશ્રધાળુ બની જાય, અને જે ભરમપૂર્વક આગમનું માહાત્મ્ય અત્યાર સુધી જળવાયું છે તે જળવાય નહીં.

જેઓની ઉપલક દૃષ્ટિ નથી, પણ ઐતિહાસકિ અનુભવદૃષ્ટિ અને પૃથક્કરણ દૃષ્ટિ (An anlylical eye) છે તેઓને કદાપિ પણ આમ ન લાગતાં, એમજ અનુભવ થાય કે, સિદ્ધાંતો (Principles) અને ધર્મવાર્તાઓના મિશ્રણ પૂર્વક લખાએલા શાસ્ત્રો, ખીલવણી પામેલા મનના વિદ્વાનોની નજર આગળ મૂકવામાં આવતાં, તેઓ એ ચારે અનુયોગને જૂદા પાડી પ્રત્યેકને સ્વતંત્ર આકારમાં મૂકી, પ્રત્યેક અનુયોગનું અદ્ભુત માહાત્મ્ય તેના ખરા સ્વરૂપમાં જગતને બતાવી શકશે.

વેદમાન્ય શ્રીમદ્ભાગવતનો દાખલો લઇએ. શ્રીમદ્ભાગવતની અંદર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજની લીલા વગેરેનો પ્રસંગ છે. એ પ્રસંગ એટલીબધી માનસિક કલ્પનાઓ અને વિષયક-કલ્પનાઓથી ભરપુર છે કે, ઘણા માણસોને અને તેમાં પણ નવા જમાનાના માણસોને શ્રીકૃષ્ણનો પ્રસંગ કલ્પિત લાગે છે. એટલુંજ નહીં પણ તેઓમાંના કેટલાક એવા પ્રકારે માને છે કે, એ કથારચના નીતિનું ધોરણ હલકું કરનારી છે. આ વાતનો અનુભવ ઘણાઓને હોવાનો સંભવ છે. આવી સ્થિતિ છતાં શ્રીકૃષ્ણનું ખરૂં માહાત્મ્ય–અર્થાત્ તે પુરૂષ થયા હતા અને તે એક ઉત્તમોત્તમ પુરૂષ હતા–કોઈ જૂના વિચારના વિદ્વાનો બતાવી શકયા નહોતા. તેનું ખરૂં માહાત્મ્ય બતાવનાર નવા જમાનાના અગ્રેસર વિદ્વાનોજ છે. બંગાળના મી૦ સિંહ નામના એક સમર્થ વિદ્વાને શ્રીમદ્ ભાગવતને કેવા સ્વરૂપમાં સમજવા યોગ્ય છે અને શ્રીકૃષ્ણ એ કેવા પ્રકારે હતા તેનું જે સ્ફુટન કર્યું છે તે એવું ઉત્તમ છે કે, બંગાળા કે જેની અંદર એક વખત શ્રીકૃષ્ણને એક કલ્પિત પાત્ર માનવામાં આવતું હતું તેને બદલે આજે ઐતિહાસિકપાત્ર તરીકે માની તેનું માહાત્મ્ય ગાવામાં આવે છે. પ્રખ્યાત લેખક બાબુ બંકિમચંદ્રે શ્રીકૃષ્ણનું જીવનચરિત્ર એવું ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ લખ્યું છે કે, આજે બંકિમચંદ્રની દૃષ્ટિએજ શ્રીકૃષ્ણને એક અનુકરણીય ઉત્તમોત્તમ ઐતિહાસિક પુરૂષ માનવામાં આવે છે.

આ રીતે કેળવાયેલા વિદ્વાનો પાસે વાર્તાના મિશ્રણ સાથે લખાએલ તત્ત્વજ્ઞાન મૂકાતાં તેમની અશ્રદ્ધા થઈ ભરમ ખુલ્લો થતાં માહાત્મ્ય ઘટી જતું નથી. એથી ઉલટું એ વિદ્વાનો પોતાની સમર્થ શક્તિવડે, પૃથક્કરણ કરી વિચારો અને સિદ્ધાંતો (Tenets and Principles) જૂદા પાડી તેને સ્વતંત્ર સ્વરૂપમાં મૂકી, જગતને ખરૂં ભાન કરાવે છે.

બાબુ બંકિમચંદ્ર અને મી૦ સિંહના પ્રયત્નો જોઇને, જેઓ એવો ભય રાખે છે કે, આગમપ્રકાશનથી ભરમ ખુલ્લો થશે તેને ખાત્રી થવી જોઇએ કે, જૈનાગમ વિદ્વાનો પાસે મૂકાતાં અત્યારે જે શ્રદ્ધાપૂર્વક માહાત્મ્ય છે તેના કરતાં પરીક્ષાપૂર્વક માહાત્મ્ય વધ્યા વિના નહીં રહે.

પૃથ્વી ગોળ છે એવો અત્યારના ખગોળનો સિદ્ધાંત સાબીત થઇ ચૂકેલો હોઇ, બીજા ધર્મોની ખગોળોની પેઠે, જિનાગમમાં દર્શાવેલ ખગોળાદિના સ્વરૂપો અસંભવિત માની, તરૂણ જમાનો અશ્રદ્ધાળુ બનશે, એવી એવી બીજી કેટલીક દલીલો કરવામાં આવે છે. આના સંબંધમાં જણાવવાનું કે, વર્તમાન ખગોળવિદ્યા કરતાં પ્રાચીન ગ્રીક ખગોળવિદ્યા બહુજ જૂદી પડે છે. છતાં પ્રાચીન ગ્રીક ખગોળવિદ્યાનો જે શાસ્ત્રીય અભ્યાસ વિશ્વવિદ્યાલયો

(યુનિવર્સિટી)માં કરાવવામાં આવે છે તેથી પ્રાચીન ગ્રીક ખગોળવિદ્યાના સંબંધમાં લોકોને નઠારી અસર થતી નથી. પરંતુ એથી ઉલટું, એ અભ્યાસથી તરુણો એવાં સુંદર વિચાર ઉપર જતાં શીખ્યાં છે કે, ઘણા જુના સમયમાં પણ ગ્રીકો ખગોળજેવા વિષયમાં કેટલા આગળ વધવાને પરિશ્રમિત હતા. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો પ્રાચીન ગ્રીક ખગોળવિદ્યાની પ્રગતિ (Progress) જોઇને તેઓ ચકિત થઈ જાય છે. આ ખુલાસાઓમાં અન્યત્ર જિનાગમ સંબંધમાં પ્રોફેસર વેબરે જર્મન ભાષામાં જે નિબંધ લખ્યાનું કહેવામાં આવ્યું છે, અને જે નિબંધમાં કેટલેક સ્થળે જૈનોની વિરૂદ્ધ લખ્યાનું જણાવવામાં આવ્યું છે, છતાં જે નિબંધ બહુ વિદ્વતા ભરેલો ગણી તેનો ઉત્તર આપનાર અસારની જૈનસમાજમાં કોઇકજ હોય એમ કહેવામાં આવ્યું છે એ નિબંધમાં પ્રો. વેબરે **જૈન ખગોળ વિદ્યાના** સંબંધમાં કહ્યું છે કે "આવા પ્રકારનો વિશેષ પુરાવો મેળવવા આપણે હવે "ખગોળવિદ્યા અને જ્યોતિષ સંબંધી વિચારીશું. **આ શાસ્ત્ર-જૈનખગોળશાસ્ત્ર-ગ્રીક ખગોળવિદ્યાની પ્રમાણભૂત છાયાથી પ્રાચીન છે બલ્કે ઓછામાં ઓછી રીતે કહીએ તો સર્વ બાબતમાં ગ્રીકવિદ્યાથી સ્વતંત્ર છે."**

જૈનની ખગોળ આદિ વિદ્યાઓ, વર્તમાન વિદ્વાનો પાસે મૂકાતાં તેના પૂર્વના પરિશ્રમનો ચમત્કાર દૃષ્ટિગોચર થવાનો પ્રસંગ આ રીતે, આગમપ્રકાશનથી થશે.

જૈનોનું સૂક્ષ્મ જંતુશાસ્ત્ર (Biology) વગેરે શાસ્ત્રોક્ત વિદ્યાઓ પ્રકાશ પામી વર્તમાન વિદ્વાનો તેનું માહાત્મ્ય ગાતાં શીખશે.

આ સઘળા લાભો ઉપરાંત જે મોટામાં મોટો લાભ થશે તે જૈન ઈતિહાસ લખવાનું મુખ્યમાં મુખ્ય સાધન જિનાગમ તે વર્તમાન ઇતિહાસકારોના હાથમાં મૂકાવાથી જૈનઇતિહાસ તેના ખરા સ્વરૂપમાં મૂકાઇ શકશે. જિનાગમ કે જે અર્ધ માગધી ભાષામાં લખાએલા છે તેના ગુજરાતના અદ્વિતીય અભ્યાસી સાક્ષર શિરોમણી શ્રીયુત કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ જિનાગમને જૈન ઇતિહાસ લખવાનું મુખ્ય સાધન માને છે. તેઓના અમારા ઉપરના નીચેના પત્રથી તે વાત જણાશેઃ—

અમદાવાદ,

તા. ૯ મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૧૩.

રા. રા. મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતા.

શ્રીજિનાગમ પ્રકાશક સભાના માનદ કાર્યભારી,

માણેકચોક.

જૈનસાહિત્યમાં પ્રાધાન્યતા ભોગવતા ૪૫ આગમ સંસ્કૃત ટીકા અને ગુજરાતી અનુવાદ સાથે છપાવવાની તમારી યોજના આદરને પાત્ર છે.

બીજા ધર્મોની પેઠે, જૈન ધર્મમાં પણ અનેક વિભાગ અને પેટા વિભાગ છે તે તરફ દૃષ્ટી ન જતાં આગમની મૂળ શુદ્ધિ અપક્ષપાતની દૃષ્ટિથી જાળવવાની કેટલી આવશ્યકતા છે તે આવાં કામ માથે લેનારની જાણબહાર ન હોવું જોઇએ. અનુવાદમાં એવી તટસ્થતા તેથી પણ વધારે અગત્ય ધરાવે છે.

જૈનધર્મનો સર્વમાન્ય ઇતિહાસ રચવાની સામગ્રી જૈનસાહિત્ય છે. માટે તે સમગ્ર વિશ્વાસ પાત્ર રૂપમાં બહાર પડવાની બહુ જરૂર છે. **પિસ્તાળીશ આગમ એ**

ઇતિહાસની ઈમારતનો મૂળ પાયો છે. તે જોતાં તમે જે કામ આરંભવા ધારો છો તે બહુ મહત્વનું છે. તમારા મહારંભમાં હું તમને ધર્મલાભ ઇચ્છું છું.

લી. કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ.

શ્રીયુત કેશવલાલભાઇ જેવા સમર્થ વિદ્વાન જે આગમને જૈન ઇતિહાસની ઇમારતના મૂળ પાયારૂપ ગણે છે તે તદન સત્ય છે તેના પુરાવા તરીકે એક દાખલો ફરીથી પ્રોફેસર વેબર સાહેબના તેજ જર્મન નિબંધમાંથી લઇએ. આરબ લોકોના સંબંધમાં જિનાગમ શું પ્રકાશ પાડે છે તે બતાવતાં વેબર સાહેબ લખે છે કે,

"વળી, આપણે વિદેશીય એટલે અનાર્ય લોકો કે જેનો ઉલ્લેખ વારંવાર અંગો અને ઉપાંગોમાં કરવામાં આવ્યો છે તેના સંબંધમાં બોલવું જોઇએ. આનો ઉલ્લેખ મર્યાદીત ખાત્રી સાથે આપણને ઇસ્વીસનના બીજા સૈકાથી ચોથા સૈકા સુધીના કાળનું ભાન કરાવે છે. *આ કાળ પ્રાચીનતમ હોઈ તેમાંજ અનાર્ય લોકોનો ઉલ્લેખ હોઈ શકે.* જ્યારે પ્રચલિત ગ્રંથો પાછલા વખતના વખતે હોય. ઉપરોક્ત લોકોની કરેલી યાદીમાં આરબ લોકોનું નામ આરવ એ નામથી આપેલું માલમ પડે છે. **આ નામ હિંદમાં બીજે કયાંય માલુમ પડતું હોય એવું હજુ સુધી શોધાયું નથી.**"

આ રીતે, જૈન માર્ગ, પોતાનોજ ઇતિહાસ લખવામાં જિનાગમની મદદ મેળવી શકે એટલુંજ નથી, પણ આખા હિંદના પ્રાચિન ઇતિહાસ લખવામાં એક જબરૂં સાધન થઇ પડી, રાષ્ટ્રીય ઇતિહાસકારોને પણ આભાર નીચે મૂકે તેવાં સાધન પુરાંપાડી શકે તેમ છે.

Imperial Gazetteer (શહેનશાહી ગેઝીટીયર) ના ૧૯૦૭ ના પહેલા પુસ્તસ્તકમાં જૈન માર્ગનો ઈતિહાસ લખાવામાટે જૈન સાહિત્યના **ભાષાંતરોની** અને શોધખોળોની બહુ જરૂર છે એમ જણાવતાં નીચે પ્રમાણે ટીકા કરી છે:

"It is only in recent years that the vast and intricate literature of Jainism has been partially explored, and there is still much to be done in the way of *translation* and investigation before the History of the Order can be written. This ignorance of the real nature of its teachings is perpaps one cause of the contempt which the Order has excited among some western scholars."

"છેલાં થોડાંજ વર્ષોથયાં પુષ્કળ અને સૂક્ષ્મ એવું જૈન ધર્મનું સાહિત્ય થોડુંક શોધાયું છે અને તે માર્ગનો ઇતિહાસ લખાવા પૂર્વે હજુ **ભાષાંતરરૂપે** અને શોધ ખોળરૂપે પણ કરવાનું છે. તેના (જૈન ધર્મના) શિક્ષણના ખરા રહસ્યની અજ્ઞાનતા કેટલાક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોથી તે ધર્મનો તિરસ્કાર થયો છે. તે કદાચ્ કારણ છે."

શહેનશાહી ગેઝીટીયરે જે વિચારો બતાવ્યા છે તે જ પ્રકારના વિચારો અમોએ ગૃહસ્થોને આગમના વાંચનની બદલાયલા સંજોગોમાં જરૂર છે તે માટે કરેલી ચર્ચામાં બતાવેલા જોવામાં આવશે.

જિનાગમનું પ્રકાશન થયા બાદ તેનું પૃથક્કરણ શાસ્ત્ર (Analytical science) અને ટીકાત્મક અભ્યાસ "(Critical study)થી ભવિષ્યમાં લાભ થઈ જૈન માર્ગનું

મહાત્મ્ય વધવાનો સંભવ છે. અહીં જો એમ કહેવામાં આવે કે ભવિષ્યની વાતને આધારે શામાટે અત્યારે બાળ જીવોમાં અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવાનો ભય ખેડવો પડે, તો તેને માટે અમે કહેવા રજા લઈએ છીએ કે તેવો ભય ખેડવો પડશે તેવી બીક રાખવાની કાંઇ જરૂર નથી એ નીચેના પ્રમાણોથી જણાશેઃ—

જૈન સૂત્રોની અંદર તો સૂક્ષ્મ તત્વજ્ઞાન અને સૂક્ષ્મ વિજ્ઞાનવિદ્યા ધર્મકથાનુયોગના મિશ્રણ સાથે છે, પરંતુ ક્રીશ્ચીઅન ધર્મનું ધર્મશાસ્ત્ર બાઈબલ કે જેની અંદર, તે જે સમયે લખાયું તે વખતના લોકોની નીતિઓની વ્યાખ્યા પ્રમાણે નીતિની કથાઓના પ્રસંગો અને નીતિના કેટલાંક વચનો છે; છતાં તેના માનનારાઓની અશ્રદ્ધા થતી નથી. જો તત્વજ્ઞાનીઓને તેને માટે સમાલોચના કરવાનું કહેવામાં આવે તો તેઓને ભાગ્યેજ તેવિદ્યાવિષયક (Scientific) ગ્રંથ તરીકે ગણે; એટલુંજ નહીં પણ અત્યારની કેળવણી પામેલાઓને તો વખતે એટલે સુધી લાગી આવે કે તેવો ગ્રંથ અત્યારની વિદ્યાથી સંસ્કારિત થએલ કોઈ પણ સાધારણ લેખક પણ લખી શકે. આમ લાગે તેવું છતાં અત્યારે બાઈબલની શ્રદ્ધામાં રહેનારા માણસોની સંખ્યા કેટલી છે ? દુનિયાની વસતીનો લગભગ અરધોઅરધ ભાગ એટલે કે ૬૦ કરોડ મનુષ્યો છે. અત્યારના સંસ્કારો વાળા માણસોને ગમે તેમ લાગે છતાં એ બાઇબલની ઓઘ શ્રદ્ધામાં રહેનાર કેવા કેવા પુરૂષો થયા છે ? ઇંગ્લંડનો મરહુમ પ્રધાન મી. ગ્લેડસ્ટન બાઈબલનો ભક્ત હતો; ઈંગ્લંડનો રાજકવિ લૉર્ડ ટેનીસન પણ તેજ વર્ગનો માણસ હતો. અને તેવા અસંખ્ય વિદ્વાનો તેને માનનાર હતા અને છે.

આનું કારણ શું ? જે ગ્રંથ એક સામાન્ય લેખકની કલમથી લખાઇ શકાવા યોગ્ય છે તેને આવા મોટા વિદ્વાનો કેમ ભક્તિપૂર્વક માનતાં ? અને માને છે ? માત્ર તે વચનોની સાદી અને સરળ ભાષાથી કાંઇ ઓઘ શ્રદ્ધા ઓછી થતી નથી. વારસારૂપે જન્મેલી ઓઘ શ્રદ્ધાથી તેને તે વિદ્વાનો એક પવિત્ર ગ્રંથ તરીકે માનતાં અને માને છે.

આથી પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવનારી બીના છે. રાઇસ ડેવીસ નામનો બૌધમાર્ગના શાસ્ત્રનો સમર્થ અભ્યાસી બૌધ ધર્મના સિદ્ધાંતના ઉંડા જ્ઞાન છતાં બાઇબલનો ભક્ત હતો. વેદશાસ્ત્રના અભ્યાસી અને આપણા જૈનસૂત્રોના અંગ્રેજીમાં તરજુમો કરવાની શ્રેણી (Sacred Books of the East) નો અધિપતિ પ્રોફેસર મેક્સમૂલર અને અત્યારે વિદ્યમાન પ્રોફેસર હર્મન જેકોબી જૈનશાસ્ત્રોના અભ્યાસી છતાં બાઇબલની ઓઘ શ્રદ્ધા તળે છે.

આ શું બતાવે છે ? પોતે જે પુરૂષને વિષે ઓઘ શ્રદ્ધા જન્મથી કરેલી છે અથવા જે ઓઘશ્રદ્ધા વારસારૂપે ઉતરેલી છે તે ઓઘ શ્રદ્ધા મનુષ્યોમાં એવી ગાઢ થઇ જાય છે કે, મનુષ્યો ભાગ્યેજ તેનાથી સ્વતંત્ર થાય છે. એ ઓઘ શ્રદ્ધાળુ મનુષ્યો પછી તે પુરૂષની ગ્રંથકૃતિ એક સામાન્ય વિદ્વાન લખી શકે તેવી છે કે ગંભીર તત્વજ્ઞાનવાળી છે તેનો વિચાર ન કરતાં, માત્ર પોતાની ઓઘ શ્રદ્ધા ઉપર જીવે છે.

ક્રીશ્ચીઅન ધર્મના પુસ્તક માટેજ આમ છે એમ નથી. બધાં ધર્મોને માટે આમજ છે. બૌદ્ધ ધર્મના પુસ્તકોની રચના અને ધર્મ વાર્તાઓના પ્રસંગો લગભગ જૈનિયોનોને મળતાં છે, છતાં બૌદ્ધધર્મીઓ કાં પોતાનાં શાસ્ત્રોથી અશ્રદ્ધાળુ નથી થતાં ?

કુરાનને માટે દાખલો લ્યો. તો પણ આવોજ અનુભવ થશે.

શ્રીમદ્ ભાગવત જેવાં માત્ર કલ્પનાની મૂર્તિરૂપ લાગતાં પુસ્તકો વાંચીને લોકો કેમ અશ્રદ્ધાળુ થવાને બદલે **બંકિમચંદ્ર** અને બાબુ સિંહ જેવા પુરૂષો ઉત્પન્ન કરે છે કે જેઓ શ્રીમદ્ ભાગવતનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજાવી જગતને ચકિત કરી દે છે ?

પોતપોતાના ધર્મોવાળા આવાં પુસ્તકોમાં શ્રદ્ધાથી રહે છે એટલુંજ નહીં, પરંતુ બીજાં દર્શનો અને ધર્મોવાળાં, પ્રાચીન ગ્રંથોની સાદી અને કલ્પનાઓ ભરેલી રચના લાગે છતાં તેના જે મૂળ પુરૂષો તેના પ્રત્યે મોટાં માન અને શ્રદ્ધાથી જુએ છે. જુઓ. આજે યુરોપ અમેરિકામાં એકલા બાઇબલના પ્રણેતા પુરૂષ જીસસ ક્રાઇસ્ટનેજ એકલા મહાત્મા તરીકે સ્વીકારતાં નથી. ત્યાંના લોકો, **શ્રીમહાવીર સ્વામી, બુદ્ધ મહારાજ, ક્રાઇસ્ટ, મહંમદ પેગમ્બર, જરથોસ્થ, શ્રીકૃષ્ણ** આદિ પુરૂષોને અસાધારણ પુરૂષો તરીકે ઓળખી તેમને માન આપે છે. જો આ પુરૂષોની ગ્રંથકૃતિઓની ઉપલક રચનાજ જોઇ હોત તો કદાપિ તેઓને તેવા અસાધારણ પુરૂષો તરીકે માનત નહીં. તેઓના હૃદયો જોઇ તેમને અસાધારણ પુરૂષો માન્યાં છે, અને માને છે.

આ ઉપરથી, સૂત્રોની બાહ્ય રચનાઓ જેઓને સાદી લાગતી હોય અને તેથી તેનો ભરમ છે તેમ કાયમ રહેવા દેવો જોઇએ એમ જેઓ માનતાં હોય તેઓ જોઇ શકશે કે, તેઓનો ભય માત્ર એક કલ્પનારૂપે છે. એ ભગવાનના વચનોનું આંતર્સ્વરૂપ એવુંજ ઘટે છે કે, જે કોઈ દહાડો અશ્રદ્ધાળુ ન બનાવે, પણ પરમ ભક્ત બનાવે; એમ અમારી તો પાકી પ્રતીતિ છે.

અમે ઉપર બાઇબલ સંબંધી હકીકત દોરી છે તેથી અમને ખોટા સ્વરૂપમાં સમજવામાં નહીં આવે એમ અમે માનીએ છીએ. અમારો અભિપ્રાય બાઇબલને સર્વથી વિશેષ ઉપકારક છે એમ મનાવવાનો નથી. પરંતુ અમારૂં કહેવાનું રહસ્ય એમ છે કે, બાઇબલ એ સામાન્ય નીતિનું અને દંતકથાનું પુસ્તક લાગે તેવું છે છતાં સ્વધર્મની બોધ શ્રદ્ધાથી જેઓ તેને માનનારાઓ છે તેઓ તેની સાદી રચના જોઇનેજ અશ્રદ્ધાળુ થઈ જતાં નથી ત્યારે જૈનસૂત્રો તો વિજ્ઞાન વિદ્યા (Science), તત્વજ્ઞાન (Philosophy) અને નીતિ (Morality)થી ભરપુર છે, તેની બાહ્ય પદ્ધતિથી માહાત્મ્ય ઘટવાનો મુદ્દલજ સંભવ નથી.

આ રીતે આગમ પ્રકાશનથી બાળજીવોની દૃષ્ટિમાંથી માહાત્મ્ય ઘટવાનો ભય રાખવો અસ્થાને છે એમ જોવામાં આવશે. જ્યારે આગમો વિદ્વાનો પાસે મૂકાશે ત્યારે ઉપર વર્ણવેલા લાભો થવાનો સારી પેઠે સંભવ છે.

આગમપ્રકાશનનો અધીરજપૂર્વક આગ્રહ શા માટે?

કેટલાક તરફથી અમને એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે, આગમપ્રકાશનને અંગે લોકમત હજુ જોઇએ તેટલો તૈયાર નથી? છતાં તમને તેનો આગ્રહ શા માટે છે? અમે કહીએ છીએ કે અમારો તે સંબંધીનો આગ્રહ તો છે, પરંતુ તે ઉપલક દૃષ્ટિએ અવલોકનારને અધીરજવાળો આગ્રહ લાગે તેવો પણ છે. અમારો આગ્રહ શા માટે છે તેનો જોકે અમોએ અમારી તા. ૧-૮-૧૩ ની યાદીમાં ખ્યાલ આપ્યો હતો, પરંતુ તેથી જોઇએ તેટલી સ્પષ્ટતા સમાજના મન ઉપર થઇ હોય એવું અમને દેખાયું નહીં. અમારી ઉક્ત યાદીમાં અમોએ કહ્યું હતું કે "અત્યાર સુધી જિનાગમનું શુદ્ધ પ્રકાશન બે કારણોથી યથાયોગ્ય પ્રગતિ પામ્યું નહોતું. એક તો આપણામાં વિદ્યાવિષયક ખીલવણી બહુ ઓછી હતી, અને બીજું આપણામાં રૂઢિબંદ્ધ એવા સંસ્કારો ઉતરી આવ્યા હતા કે, આગમ પ્રકાશન થાય નહીં. વિદ્યાવિષયક ખીલવણીના કારણે આ રૂઢિબદ્ધ સંસ્કારો આપણામાંથી ઘણા ઓછા થયા છે, પરંતુ સર્વથા તે ગયા નથી. જે ગતિપૂર્વક વિદ્યાવિષયક ખીલવણી દેશમાં થતી ચાલી છે તે ગતિપૂર્વક ચાલુ રહે તો ઓછામાં ઓછા પચીશ વર્ષ આ રૂઢિબદ્ધ સંસ્કારો સર્વથા જવાને જોઇએ. આ પ્રકારે ૨૫ વર્ષ સુધી રાહ જોતાં, આવા કાર્યની સામે એક મોટો ભય આવી ઉભો રહે તેમ છે. ધર્મચુસ્ત વર્ગની એક એવી ફર્યાદ ચાલુ થઈ છે કે, પશ્ચિમ ભણીની કેળવણીથી તરુણ જમાનો નિવૃત્તિ માર્ગ કરતાં પ્રવૃત્તિ માર્ગે વિશેષ વધ્યો જાય છે. જે ગતિએ તે વધ્યો જતો માનવામાં આવે છે તે ગતિની ગણત્રી ધ્યાનમાં લેતાં, પચીશ વર્ષ પછી હમણાં કરતાં બહુપણે પ્રવૃત્તિ માર્ગે શું ચઢી ન જાય? અને ચઢી જાય તો રૂઢિબંદ્ધ સંસ્કારો સર્વથા જાય ત્યાં આ નવો ભય આ મહાન્ કામની સામે આવીને ઉભો રહેવા શું સંભવ નથી? આ દૃષ્ટિ લેતાં, અત્યારનો સમયજ આ કાર્યને અંગે સર્વથી સારો છે, કારણ કે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણી પામેલો વર્ગ હજુ નિવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ માર્ગના સંસ્કારોની મધ્ય સ્થિતિમાં છે."

જે દેશ, સમાજ કે ધર્મ, પોતાની ભવિષ્યની સ્થિતિનો ઓછામાં ઓછા એક જમાના પહેલાં-અગાઉ, ખ્યાલ-માપ કરી શકે તેવા સંતાનો ઉત્પન્ન કરતાં નથી, તે દેશ, સમાજ કે ધર્મ પોતાના ભવિષ્યનું હિત સાચવવામાં અવશ્ય બેનસીબ રહે છે. દરેક દેશે, દરેક સમાજે અને દરેક ધર્મે પોતાને વિષે એવા સંતાનો ઉત્પન્ન થયેલા ઇચ્છવા જોઇએ કે જે અગાઉથી પોતાના ભવિષ્યના હિતાહિતની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરી લઇ તે પ્રકારનાં સાધનો તૈયાર કરાવી શકે.

કોઇ પણ વિચક્ષણ જૈનને લાગવું જોઇએ કે, આપણી જૈન સમાજ અને ધર્મને વિષે એવાં સંતાનો બહુજ અલ્પ જોવામાં આવે છે કે જે જૈન સમાજ અને ધર્મની ઓછામાં ઓછી એક જમાના પછીની સ્થિતિનો ખ્યાલ-વિચાર-માપ અત્યારે કરી લઈ તે પ્રકારે તૈયારી કરી લેવા માટે સમાજને અગમચેતી આપતા હોય. અમે અમારી ઉક્ત યાદીમાંથી જે ભાગ ઉપર ટાંક્યો છે તે સંબંધમાં પુખ્તપણે વિચાર કરનારી થોડીક સંખ્યા આપણામાં હોય તો ભલે એમ આ પ્રસંગ માટે બહાર આવેલા વિચારો પરથી અમને અનુભવ થયો છે. આપણી સમાજમાં જેઓ પોતાને અગ્રેસરો તરીકે ઓળખાવે

છે, અને સમાજ તેમ ઓળખે છે, તેઓમાંના કેટલાકોના વિચારો અમારી પાસે આવ્યા છે, તે જોઇને અમને એમજ થાય છે કે અમારી સમાજને જે અગ્રેસરોથી દોરાવાનું સર્જિત થયું છે તેઓ વીશમી શદીમાં છતાં ચૌદમી સદીના વિચારોવાળા હોઈ અમને તે સમયના વિચારપ્રવાહમાં ચલાવવા મથે છે. આવી સ્થિતિ હોઇ, અમારા ભવિષ્યના હિતાહિતની અગમચેતી કરાવે એવા સંતાનોની અમારી સમાજમાં કયાંથી આશા રાખી શકીએ ?

જેઓને સમગ્ર હિંદની પરિસ્થિતિ જોવાની ટેવ હશે તેઓને જોવામાં આવ્યું હશે કે દેશમાં એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી કેળવાયલા વર્ગમાં એવો વિચાર બળવાનપણે વર્ત્તી રહ્યો છે કે બીજી બધી બાબતોનો ખ્યાલ બાજુપર મૂકી, દેશના તરૂણોને એવી કેળવણી આપો કે જેથી દેશની આર્થીક આબાદી થાય. વ્યવહારને અંગે આ વિચાર વર્તે છે એટલુંજ નથી પણ પરમાર્થને અંગે પણ આજ પ્રકારનો વિચારપ્રવાહ થઇ રહ્યો છે. પરમાર્થ, ધર્માદા, પરોપકાર આદિ અર્થે જેઓ પોતાનું દ્રવ્ય વાપરવા માંગે છે તેઓ પણ દેશની આબાદી થાય તેવા પ્રકારે યોજનાઓ કરાવે છે. મરહુમ **જમશેદજી** તાતા, ડૉકટર રાશવિહારી ઘોષ, આદિ પુરૂષોએ જે બાદશાહી સખાવતો કરી છે તે પણ આ દિશામાંજ કરી છે, અને આવીજ દિશામાં,' પરમાર્થ અર્થે જેઓ દ્રવ્ય વાપરવા માંગે છે તેઓને વાપરવાની સલાહ આપવામાં આવે છે. ટુંકમાં કહેવાનો હેતુ એવો છે કે અત્યારે સર્વત્ર એવી બુમ (cry) છે કે જેથી માનવ જાતિનું " વ્યવહાર ભલું " (practical good) થાય તે રસ્તે ધર્માદા થવો જોઇએ. આગમ પ્રકાશનને માટે રકમ કાઢીઆપનાર ગૃહસ્થ મી૦ પુંજાભાઇ હીરાચંદને પણ આ જાતની અનેક સ્થળોથી ભલામણો થઈ હતી.

" વ્યવહાર ભલું " (practical good) કરવાની અત્યારે જે બુમ છે તે બે કારણોથી દિનપ્રતિદિન વધતીજ જવાની. એક તો હીંદની આર્થીક સ્થિતિની નબળાઇ અને બીજું અત્યારની કેળવણીથી ધર્માદાની વિચારાયેલી પદ્ધતિ. અત્યારની ધર્માદાની એ પદ્ધતિ છે કે જેથી માનવ જાતને વ્યવહારમાં લાભ થઇ શકે તે ધર્માદા યોગ્ય છે. આ બે કારણોથી " વ્યવહાર ભલું " કરવાના સંસ્કારો એટલી હદ સુધી વધવા પામવાનો અત્યારથીજ એવો સંભવ દેખાય છે કે, જેમાં પ્રત્યક્ષ ' વ્યવહાર ભલું ' નહીં દેખાય એવા ધર્મકાર્યોને અંગે થતાં ધર્માદા ખર્ચને ઉગતી પ્રજા માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય (mere waste of money) તરીકેજ ગણશે.

અમે એમ કહ્યું કે જેનાથી પ્રત્યક્ષ હિત નહીં દેખાય એવા ધર્માદા ખર્ચને માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય ગણશે એવી હદ સુધી ' વ્યવહાર ભલા ' (practical good) ના સંસ્કારો ભવિષ્યમાં પહોંચશે. શા માટે ભવિષ્યમાં ? અત્યારે પણ તેવા સંસ્કારો કયારનાય ઉત્પન્ન થઇ ચૂક્યા છે. અત્યારે થોડીક સંખ્યા કેળવણી પામેલા માણસોની છેઃ જ્યારે બીજા પ્રકારની એવી સંખ્યા છે કે આવા કાર્ય પાછળ થતાં ખર્ચને માટે અમને કહે છે કે આવા કાર્ય કરવામાં " થોડુંક ભલું " (little good) છે. એવા કામ પાછળ ખર્ચ કરવું જોઇએ કે જેથી " વ્યવહાર હિત " (practical good) એવું જોઈએ કે જેથી " વધારે ભલા " (greater good) નો નિયમ સચવાય. અર્થાત્

અત્યારે એવા કેળવણી પામેલા માણસો મળી આવે છે કે જેઓ સાહિત્યવિષયક આદિ ધર્મ વૃત્તિઓમાં "થોડુંક ભલું" જુએ છે અને જેમાં માનવ જાતને પ્રત્યક્ષ લાભ થાય તેવા કાર્યને વિશેષે ઇચ્છે છે. આ બીજા વર્ગના માણસો કરતાં જેઓ આવા પ્રકારના કાર્યને માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય ગણે છે એવાં માણસોની સંખ્યા થોડી છે.

આ સંખ્યા થોડી છતાં તે હમેશાં વધતી જવાની, કેમકે પશ્ચિમ ભણીના દેશોમાં બુદ્ધિ ગ્રહણ કરે તેજ પ્રકારમાં સમાજનો વ્યવહાર હોય તેને ધર્મતરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આવા પ્રકારના વાદને Rationalism કહેવામાં આવે છે. યુરોપ અને અમેરિકાની અંદર એવી અનેક સંસ્થાઓ ઉત્પન્ન થઈ છે કે જે માત્ર ધર્મ તેને કહે છે કે જે બુદ્ધિને ગ્રાહ્ય થઇ શકે. આ વિચારની ત્યાં એટલી બધી અસર થવા પામી છે કે ક્રિશ્ચીઅન આદિ કરોડો મનુષ્યોની સંખ્યા ધરાવતા ધર્મો ભયમાં પડયા છે કે આ નવો વાદ, તેના (ક્રિશ્ચીઅન આદિ ધર્મોના) પાયા હચમચાવી મૂકશે-ડામાડોળ કરી નાંખશે. આ નવા Rationalism વાદની હવા આપણા દેશમાં કયારની આવી પહોંચી છે. આપણા દેશના ઘણા કેળવાયેલા તરૂણો એ વાદને માન આપવા લાગ્યા છે, જ્યારે ધર્મવાદોને માત્ર ખ્યાલીવાદો (Sentimentalism) તરીકે ઓળખે છે.

અત્યારે "વ્યવહારૂ ભલા" (practical good) ના સંસ્કારો છે તે જ્યારે Rationalism વાદના સહવાસી થઈ વર્ધમાન થવા માંડશે ત્યારે આપણા દેશમાં એવા ઘણા કેળવાએલા તરૂણો નીકળશે કે જે ધર્મસાહિત્યવિષયક ધર્માદા ખર્ચોને "માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય" ગણવાના. અત્યારે જે સ્વરૂપ આ વિચારનું જણાય છે તે એક જમાના પછી વધીને કેટલું જશે તે, જેઓ "જગત્ વિચારોના અવલોકન કરનારાઓ" છે તે કહી શકે તેમ છે.

આ અમોએ આલખેલું ચિત્ર નજરમાં રાખવાની ભલામણ કરી હવે એક બીજું ચિત્ર આલેખીએ છીએ. આપણા દેશમાં કેળવણી પામેલો વર્ગ (Educated class) બહુધા એવો વિચાર ધરાવતો થયો છે કે વિચાર શૂન્ય દુરાગ્રહી વિચારો ન જોઇએ. ખુદ નામદાર ગાયકવાડ સરકારે આવા ભાવમાં એક જૈન પરિષદને લખ્યું હતું. આજ્ઞામૂલક ધર્મ વિચારો ન જોઇએ એવી ભાવના દિન પ્રતિદિન વધતી જાય છે; અને તે વધતી જવાની. આજ્ઞામૂલક વિચારો ન જોઇએ એથી આજ્ઞામૂલક ધર્મપરરૂચી ઓછી થવાની એ વાત બાજુએ મૂકી અત્યારે અમારે તે પ્રસંગ એટલા માટે દોરવવો પડયો છે કે, દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારોને નહીં સ્વીકારનારો આ કેળવાએલો વર્ગ, "આગમ પ્રકાશન થાય નહીં", અથવા "ગૃહસ્થોથી આગમનું માત્ર શ્રવણ થઇ શકે, વાંચન થઇ ન શકે" એવા વિચારો સ્વીકારવાની ના પાડે છે. આવા વિચારો ધરાવનાર વર્ગ એક જમાના (ત્રીશ વર્ષ) પછી ઘણો મોટો વધી જવાનો એ નિઃસંશય વાત છે.

અત્યારના સંજોગો જોતાં એટલું તો તરત અનુભવમાં આવી શકે એવું છે કે આપણે પશ્ચિમ તરફની કેળવણી લીધા વિના હવે છૂટકો રહ્યો નથી. આજે જે પ્રમાણમાં એ કેળવણી છે તે પ્રમાણ કરતાં એક જમાના પછી તે કેળવણી ઘણી વધવાના દરેક સંભવ છે.

આ વાત પણ સત્ય છે કે આપણા આધેડો અને વૃદ્ધોની જગોએ ત્રીશ વર્ષ (એક જમાનો–Generation) પછી તરૂણો આવશે. એ તરૂણોના હાથમાં સમાજ અને ધર્મ અને બીજી તમામ પ્રવૃત્તિઓનો અધિકાર જશે.

અમને એમ કહેવામાં આવે છે કે, કેળવણીના પ્રતાપે દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારો ઓછા થતા હોઇ, જ્યાંસુધી મોટી સંખ્યા દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારોથી પ્રતિકૂળ વિચારો ધરાવનારી થાય ત્યાં સુધી આગમ પ્રકાશનનો વિચાર કરવાની અધીરજ કરવી નહીં. અમને વળી એમ કહેવામાં આવે છે કે અત્યારે આજ્ઞામૂલક વિચારોના શ્રદ્ધાળુઓ "આગમ પ્રકાશન થાય નહીં, શ્રાવકોથી આગમનું વાંચન ન થઈ શકે–શ્રવણ માત્ર થઈ શકે." એવા વિચારો ધરાવતા હોઈ, આગમપ્રકાશનની તરફેણમાં થતાં નથી; પણ જ્યારે આવા વિચારો ધરાવનારાઓ આધેડો અને વૃદ્ધોની જગોએ તરૂણો આવશે ત્યારે આગમપ્રકાશનની બધાં તરફેણજ કરવાના; અને સરળતાથી આગમ પ્રકાશનનું કામ થઇ શકશે. માટે આવો વખત આવે ત્યાં સુધી ઢીલ કરવી.

આમ કહેનારાઓને અમે એમ એમ જણાવવા માંગીએ છીએ કે એ વાત ખરી છે કે કેળવણીના કારણે "આગમ પ્રકાશન થાય નહીં, ગૃહસ્થોથી આગમનું વાંચન ન હોય–શ્રવણ માત્ર હોય" એવા દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારો જતાં રહેશે; પણ તેવા વિચારો જતાં રહે ત્યાં સ્થિતિ કેવા પ્રકારની આવીને ઉભી રહેશે? અમે એમ કહીએ છીએ કે સ્થિતિ એવા પ્રકારની આવીને ઉભી રહેશે કે અમારા તરૂણોને આગમ પ્રકાશનને અંગે પ્રયત્ન કરવાનીજ બુદ્ધિ નહીં થાય; કેમકે અમારા તરૂણો એવા સંસ્કારવાળા દિવસે દિવસે વધતા જ જવાના કે જેઓ (૧) દેશની આર્થિક નબળાઈના કારણથી (૨) વ્યવહાર ભલું (practical good) કરવાના અભિપ્રાયથી અને (૩) બુદ્ધિગમ્યવાદ (Rationalism)ના વિચારોની અસરથી ધર્મોને માત્ર ખ્યાલી વાદો (Sentimentalism) માની ધર્મ સાહિત્યને પ્રકટ કરવા માટેના ખર્ચને "માત્ર દ્રવ્યનો નિરર્થક વ્યય" ગણવાના અભિપ્રાયવાળા થશે. આવા અભિપ્રાય ધરાવનાર તરૂણો–કે જે તરૂણોના હાથમાં એક જમાના (ત્રીસ વર્ષ) પછી આધેડો અને વૃદ્ધોનો સર્વ વહીવટ અવશ્ય જવાનો–તરફથી એવી આશા ક્યાંથી રાખી શકાય કે, તેઓ ધર્મસાહિત્ય (આ સ્થળે આગમ સાહિત્યના) પ્રકાશનની દરકાર કરશે?

ભવિષ્યની સ્થિતિ અમને આવા પ્રકારની લાગતી હોઈ, અમે આ દિશામાં પ્રયત્ન કરવાનો સમય અત્યારનો અનુકૂળ છે એમ માન્યું છે, કારણકે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણીથી ઉપજતા સંસ્કારો હજુ પોતાની મર્યાદિત હદમાં છે. અત્યારે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણી લીધેલો વર્ગ હજુ ધર્મના વિચારોમાં સારી પેઠે શ્રદ્ધાળુ હોઇ Rationalism ની અસર તળે થોડોજ મૂકાયો છે.

બીજી તરફથી આપણો રૂઢીબદ્ધ સમાજ (Conservative Society) પોતાનું બળ બતાવવા પ્રયત્ન કરે છે, છતાં તેમાં કુદરતી શિથિલતા આવી ગયેલી હોઇ, આવાં પ્રયત્નોને આડે આવી શકે એવા સંજોગો બહુ ઓછા થઈ ગયા છે. આ કારણથી પણ અમને આ સમય અનુકૂળ લાગે છે.

આ સમય અનુકૂળ લાગવાનું ત્રીજું કારણ અમને એ લાગે છે કે, વ્યવહાર સ્થિતિ (practical situation) આવાં પ્રયત્નની તરફેણમાં છે. રૂઢીબદ્ધ સમાજ પોતાની પ્રતિકૂળતા ગમે તેવી રીતે વાચામાં દાખવે, પણ આટલું તો ખરૂં છું કે, શુદ્ધ, સરળ દેશભાષામાં આગમો તૈયાર થાય તો અમારી સમાજને તે આગમો લીધાં વિના છુટકો નથી; કારણ કે રૂચિવાન્ સાધુઓ અને ગૃહસ્થો શુદ્ધ અને દેશ ભાષામાં તૈયાર થયેલાં ધર્મ સાહિત્યનાં જિજ્ઞાસુઓ હજુ આપણે વિષે વિદ્યમાન છે. અમે સંપૂર્ણપણે માનીએ છીએ કે આવા ધર્મસાહિત્યના જિજ્ઞાસુઓ અત્યારે જે સંખ્યામાં મળે તેમ છે તે સંખ્યામાં એક જમાના પછી મળવાનો બહુ ઓછો સંભવ છે. આ સ્થિતિને અમે વ્યવહાર સ્થિતિ (practical situation) કહીએ છીએ.

ઉપર દોરેલી હકીકત પછી અમારો આગમપ્રકાશનનો આગ્રહ અધીરજ વાળો નહીં લાગતાં વખતસરનો (timely) લાગશે એમ અમે આશા રાખીએ છીએ.

આ ઉપરથી દર્શાવેલાં કારણો ઉપરાંત હજુ અમારી પાસે એક વિશેષ બળવાન કારણ છે. જેઓએ પાશ્ચાત્ય કેલવણીના આરંભથી તે અત્યાર સુધીના સમયનો ઇતિહાસ વિચાર્યો હશે તેઓના અનુભવમાં આવ્યું હશે કે જે સંખ્યામાં પ્રથમ મુનિરાજો ઉત્પન્ન થતા હતા, અથવા ગૃહસ્થો દીક્ષિત થતા હતા, તેટલા હાલમાં થતા નથી બીજું એ અનુભવમાં આવ્યું હશે કે સંપૂર્ણ પાશ્ચાત્ય કેળવણી લીધેલ મનુષ્યોમાંથી એક પણ મનુષ્ય દીક્ષિત થયા નથી. આ બે વાત ધ્યાનમાં રહે તો જણાતું જોઇએ કે એક જમાના પછી દીક્ષા લેનારાઓની સંખ્યા ઓછી થશે, અને કેલવણી પ્રાપ્ત વર્ગમાંથી દીક્ષા લેનારાની તો આશા જ લગભગ નહીં જેવી છે.

વસ્તુતઃ સ્થિતિ આવી હોવાનો સંભવ હોઇ, અમે એમ માનીએ છીએ કે, આગમને જોવા સમજવાવાળા મુનિરાજો અત્યારે છે તેવા એક જમાના પછી મળવાનો બહુ ઓછો સંભવ છે. આમ હોઈ,આગમ પ્રકાશનને અત્યારે વિદ્યમાન મુનિરાજોના જ્ઞાનની જે સહાયતા મળે તેમ છે, તે ભવિષ્યમાં મળવાનો ઓછો સંભવ છે. ધી ઑામ્બે ક્રૉનીકલે પણ અત્યારે વિદ્યમાન મુનિરાજોની સંસ્થાનો લાભ લેવાની અમને સલાહ આપી છે તે અમને કેવળ યોગ્ય લાગે છે. વળી જ્યારે વસ્તુ સાધ્ય (practical view) લઇએ છીએ ત્યારે પણ અમને એમ લાગે છે કે, આગમના જાણનાર અને તેના પ્રકાશનને ઉત્તેજન આપનાર તરીકે અત્યારે જેટલા મુનિરાજો નીકળશે તેટલા એક જમાના પછી નહીં નીકળે. કારણ પશ્ચિમની કેળવણી તેવા મુનિરાજો ઉત્પન્ન કરવા દે એજ સંશયાત્મક છે એમ અમે ઉપર બતાવ્યુ છે.

અમારી સન્મુખ આવા સંજોગો ઉભાં રહેતાં અમે આ સાહસ ઉપાડવાના પ્રયત્ન તરફ દોરાયા છીએ; એટલે કે અમે માનીએ છીએ કે આગમનો ઉદ્ધાર કરવા માટે જેવો આ સમય અનુકૂળ છે તેવો અનુકૂળ સમય ભવિષ્યમાં નહીં રહે. એવી વસ્તુ સ્થિતિ (practical situation) અમને લાગતાં અમે આ કાર્યને અંગે આગ્રહ રાખીએ છીએ. અમારા જે મિત્રો અમને "ખ્યાલી ભલું" (Sentimental good) કરવા કરતાં "વ્યવહાર ભલું" (practical good) કરવાને પ્રયત્ન શીલ થયેલા જોવા ઇચ્છે છે તેઓને અમે માનપૂર્વક જણાવીએ છીએકે, અમને એવી પ્રતીતિ છે કે મનુષ્યજાતને " વ્યવહાર ભલું."

કરવાને માટે ઈંતેજાર રહેવાનું જે તમે અમે ઇચ્છીએ છીએ તે "વ્યવહાર ભલું" શીખડાવનાર આ શાસ્ત્રો હોઇનેજ અમે તેના પ્રત્યે પ્રેરાયા છીએ. આ શાસ્ત્રોએ જે દયાનો સિદ્ધાંત આપણામાં જન્માવ્યો છે તે દયાનો સિદ્ધાંત બરાબર સમજાવનાર શાસ્ત્રો જગતમાં હૈયાત હશે તોજ "વ્યવહાર ભલું" (practical good) કરવાની બુદ્ધિ આવશે; જડ-વાદાત્મક (Materalistic) કે બુદ્ધિવાદત્માક (Rationalistio) શાસ્ત્રોથી "વ્યવહાર ભલું" કરવાની બુદ્ધિ આ શાસ્ત્રો જેટલી નહીં ઉત્પન્ન થાય એમ અમે અનુભવ પૂર્વક માનીએ છીએ.

"મુંબઈ સમાચાર" પત્રે અમારી આ યોજનાના સંબંધમાં પોતાના તા. ૧૨ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૩ના અંકમાં પોતાના "જૈન" લેખકદ્વારા એક લંબાણ લેખ લખાવ્યો છે. આ સમય આ કાર્યને અંગે સૌથી વિશેષ અનુકૂળ છે એવી અમારી માનીનતાને અંગે આ પ્રખ્યાત પત્ર નીચે પ્રમાણે વિચારો દર્શાવી, અમારા વિચારોને અનુમોદન આપે છેઃ-

"યોજનાના યોજકોએજ પોતાના વિજ્ઞપ્તિપત્રમાં કબુલ રાખ્યું છે તેમ આ સમય આવી હીલચાલ ઉપાડી લેવાને માટે સૌથી અનુકૂળ છેઃ અને તેને હવે ઢીલમાં નાંખવાથી નુકશાન થવાનો જે સંભવ તેઓ બતાવે છે તે માત્ર આ સૂત્રના ગ્રાહકોને સમજાવવા માટેનો નથી; પણ **કોમની ખરી સ્થિતિનું અવલોકન કરનારો છે. તેઓ તદન વાજબી રીતે** જણાવે છે તેમ આગલા જમાનાના જે રૂઢીબદ્ધ સંસ્કારો આ જાતના કાર્યને અને બીજાં અનેક સુધારક કાર્યને નડતરરૂપ છે તે તદ્દન અદશ્ય થવાને માટે હજુ બીજાં પચીશ કે વધુ વરસ જોઈશે; અને તે તદ્દન અદશ્ય થતાં સુધી દરેક સુધારકે ખીલવણીના કાર્યને અભરાઈએ ચડાવી રાખવું પાલવે તેમ નથી. બીજાં પચીશ વર્ષસુધી રાહ જોવાનું પસંદ કરવામાં આવતાં એક નવા ભયની **જે ગણત્રી તેમણે કરી છે તે કલ્પના કરતાં દીર્ઘદૃષ્ટિને વધારે આભારી છે.** તેઓ જણાવે છે કે 'ધર્મચુસ્ત વર્ગની એક એવી ફર્યાદ ચાલુ થઈ કે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણીથી તરૂણ જમાનો નિવૃત્તિ કરતાં પ્રવૃત્તિ માર્ગે વિશેષ વધ્યો જાય છે. જે ગતિએ તે વધ્યો જતો માનવામાં આવે છે તે ગતિની ગણત્રી ધ્યાનમાં લેતાં પચીશ વર્ષ પછી હમણાં કરતાં બહુંપણે પ્રવૃત્તિ માર્ગે શું તે ચડી ન જાય ! અને ચઢી જાય તો રૂઢીબદ્ધ સંસ્કારો સર્વથા જાય ત્યાં આ નવો ભય આ મહાન્ કામની સામે આવીને ઉભો રહેવા શું સંભવ નથી ? **આ ગણત્રી આ કાર્યની નજરે જોતાં તદન વાજબી છે.**"

આટલો ભાગ છપાયા બાદ ભવિષ્યની સ્થિતિનું જે ચિત્ર અમે દોર્યું છે, તે ચિત્ર કલ્પનારૂપ નથી પણ વાસ્તવીક છે તેનું સાબીત કરનારો એક વિશેષ પુરાવો મળ્યો છે: યુનીવર્સિટીની અંદર પંડિતોની પરીક્ષા લઈ તેઓને ડીગ્રીઓ આપવાનું કામ યુનીવર્સિટીઓએ માથે લેવું એવી એક દરખાસ્ત યુનીવર્સિટીની અંદર મુકાઈ છે. તેની વિરૂદ્ધમાં અત્યારના સંસ્કાર પામેલા કેટલાક વિદ્વાનો થયા છે. એવા વિરૂદ્ધ થયા છે કે આજથી સો વર્ષ ઉપર કોઇને કલ્પના પણ ન હોય કે હીંદુ સંતાનોને પંડીતોની સંસ્થા એ નિરૂપયોગીજ નહીં પણ હાનીરૂપ લાગે. પુનાની ફરગ્યુસન કોલેજના પ્રીન્સીપાલ અને સીનીયર રેંગલર ઓન૦ મી. પ્રાંજપે આ દરખાસ્તની વિરૂદ્ધ થતાં નિચે પ્રમાણે બોલ્યા હતાઃ—

"યુનીવર્સીટીએ જ્યારે જ્યારે જ્ઞાનની નવી નવી શાખાઓ દાખલ કરી ત્યારે ત્યારે તે દાખલ કરવાને માટે ઉદાર શિક્ષણને કારણે દલીલ કરવામાં આવી હતી. મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે પંડિતો અને મોલવીઓનું પરંપરાથી ચાલ્યું આવતું શિક્ષણ ઉદાર શિક્ષણ નથી. પંડિતો યુરોપી વિદ્વાનો અને બીજાઓને ઘણા ઉપયોગી હશે, પણ તેમને ઉત્તેજન આપવું તે ઉદાર શિક્ષણને ઉત્તેજન આપવા જેવું નથી. જ્યારે તેઓએ વેપારની ફેકલ્ટી દાખલ કરી ત્યારે તે લોકોપયોગી છે એવી દલીલ કરી ન હતી. પણ વાણિજ્યની ઉચ્ચતર શાખાઓનો અભ્યાસ એ ઉદાર શિક્ષણ છે એવી દલીલ કરી હતી. પરાપૂર્વની શિક્ષણ પદ્ધતિ ભરડવાની શક્તિ ખીલવે છે, અને અસંખ્યવાર યાદદાસ્તીનો અતિશય ઉપયોગ કર્યાની પદ્ધતિ વખોડી કાઢેલી છે. ભરડુદાસો એ કંઇ ખરા કેળવાયલા મનુષ્યો નથી એવું ડા. ભંડારકરેજ કહ્યું છે. હવે જો એમ કહેવામાં આવે કે જીવતાં પંડિતોની યાદદાસ્તીમાં જે જ્ઞાનનો ભંડાર ભરેલો છે તે કીમતી છે, તો નવી પ્રજાને તે ભરડવાની પાછી ફરજ પાડવા કરતાં તે લખી કાઢવાને પંડીતોને ઉત્તેજન આપવું જોઇએ. તેઓને જેટલું ખબર છે તેટલું તેઓ લખી કહાડે તો તેમનું જ્ઞાન ખુટી જશે અને પરાપૂર્વની શિક્ષણપદ્ધતિને ઉત્તેજન આપવાની જરૂર રહેશે નહિ. ઘણા પંડિતો પોતાના છોકરાઓને આધુનિક શિક્ષણ આપે છે માટે તેથી જણાય છે કે પંડિતો પોતાના શિક્ષણની કિમ્મત ઓછી ગણે છે. અને પુરાતન જ્ઞાનના હિમાયતીઓ પણ પોતાનાં બચ્ચાંઓને આધુનિક પદ્ધતિ છોડી જુની પદ્ધતિ ગ્રહણ કરવાનું ઉત્તેજન આપશે નહિ પુરાતન પરાપૂર્વથી ચાલી આવેલું શિક્ષણ અને હાલનું શિક્ષણ એક બીજાને ગોઠતું આવશે નહિ. હાલના વિચારોની કસોટીમાં જુનું શિક્ષણ ટકી શકશે નહિ."

જે વિચારવાળી કેળવણી મી. પ્રાંજપેએ લીધી છે તેજ વિચારની કેળવણી અત્યારે સામાન્યપણે સર્વત્ર લેવાય છે, અને જૈનોના સંતાનો પણ તેજ કેળવણીમાં ઉછરે છે અને ભવિષ્યમાં ઉછરવાના. જે પદ્ધતિની કેળવણીથી મી. પ્રાંજપે અત્યારે સંસ્કૃત જ્ઞાનના ફેલાવા વિરૂદ્ધ થયા છે તેવીજ પદ્ધતિ ઉપર શીક્ષણ લેતો આપણો હાલનો યુવકવર્ગ ભવિષ્યમાં, આપણા ધર્મ વિચારો સંબંધે તેવી વિરૂદ્ધતા દર્શાવે એ શું સંભવીત નથી ? અને તેવો સંભવ ઉભો થવા પામે તો ધર્મસાહીત્યતાન તેઓના હાથે ઉદ્ધાર પામે એ શું સંભવીત છે ? આ રીતે અમે અત્યારના વિચારવાતાવરણની અસર ભાવીમાં શું થવા ગ્યોગ્ય છે તેના વિચારપૂર્વક આ કાર્ય હાથ ધર્યું છે.

સંશોધન અને ભાષાંતરોની શુદ્ધિ.

અમને જાણીને સંતોષ થાય છે કે, ગૃહસ્થોને માટે આગમનું વાંચન સર્વથા પ્રતિબંધમાં હોવું એ અત્યારના બદલાયેલા સંજોગોમાં લાભદાયક નથી એવી ઘણા જૈનભાઇઓની માનીનતા હવે થયેલી છે. આમ છતાં તેઓના મનને વિષે એમ રહે છે કે, આગમના સંશોધન અને ભાષાંતરોની શુદ્ધિ બરાબર રહેવી જોઇએ. આ સંબંધમાં અમે જણાવવા આજ્ઞા લઇએ છીએ કે, અમો–અમારામાં–માણસ જાતમાં જેટલી શક્તિઓ–સાધનો હોય તેટલાં કામે લગાડવામાં પછાત નહીં પડીએ. અમારી જવાબદારી (Responsibility)

નો અમને પૂર્ણ ખ્યાલ છે. અમે સારી પેઠે જાણીએ છીએ કે, શ્રી પ્રભુના એક વચનનું પણ અમારી બેદરકારી કે સ્વચ્છંદથી અન્યથા પ્રરૂપણ થયું તો અમારે અનેક કર્મો બાંધવાં પડશે અને તેનું ફળ ભોગવ્યા વિના અન્ય કોઈ ઉપાય નથી. આ સ્થળે એક વાત કહેવાની છે. સંપૂર્ણ તો શ્રી સર્વજ્ઞજ છે. માણસ જાત ભૂલને પાત્ર છે; એટલે સંપૂર્ણતાનો અમને ફાંકો નથી. " સર્વોત્કૃષ્ટ સારૂં " (greatest good) કરતાં " વધારે સારૂં " " greater good " ના નિયમને અનુસરી અમારૂં કામ તૈયાર થયેલું જોવાની બુદ્ધિ રાખવા સમાજને વિનંતિ છે. બુદ્ધિની મંદતાથી કોઈ દોષ થવા પામે તો નિંદજો નહીં, પણ સુધારજો. એટલું યાદ રહે કે, બીલકુલ નહીં થાય તેના કરતાં થોડું પણ થશે તો તેટલો લાભ થશે, એક વખત ભૂલ થશે તો બીજીવાર સુધરશે. આ દૃષ્ટિએ જોવાથી આપને નિરાશ નહીં થવું પડે. ભાષાન્તરની શુદ્ધિ માટે અમારી સર્વ શક્તિઓ કામે લગાડવાનું અમે કહ્યું છે છતાં એ દૃષ્ટિ રાખજો કે, જ્ઞાની અને તેમાં પણ સંપૂર્ણ જ્ઞાનીના વચનોનો એવો પ્રભાવ હોય છે કે, તેનો લાભજ મળે છે. એનો એક દાખલો આપીએ. પ્રોફેસર મણીલાલ નભુભાઇએ આચાર્ય ભગવાન્ શ્રીમદ્ હરિભદ્ર સૂરિના 'ષડ્દર્શનસમુચ્ચય' ગ્રંથનું ભાષાંતર કર્યું છે. એ ભાષાન્તરમાં કેટલીક ભૂલો રહેવા પામી છે એ ખરૂં છે, પરંતુ તે વાંચીને ઘણા કેળવાએલા તરૂણ જૈનોને તે ચમત્કારીક પુસ્તક લાગ્યું. તે પુસ્તક યુનિવર્સિટિમાં તત્વજ્ઞાનના તુલનાત્મક અભ્યાસ (Comparative study of philosophy) ને લાયક લાગ્યું. આ ઉપરથી સ્વ૰ ભાઈ ગોવીંદજી મેપાણીએ તેનું અંગ્રેજીમાં ભાષાન્તર કરવાનું કામ તેઓ ઇંગ્લંડ ગયા, ત્યારે એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનને એક હજાર રૂપીઆના લવાજમથી સોંપવાની ગોઠવણ કરી હતી. મી૰ મેપાણીના સ્વર્ગવાસ પછી તેનું શું થયું તે હજુ જાણવામાં જો કે આવ્યું નથી. જો પ્રો. મણીલાલનું ભાષાન્તર ગુજરાતી ભાષામાં ન થયું હોત, તો તરૂણ જૈનોને ઉપયુક્ત ચમત્કાર લાગ્યો તે લાગવાનો કદાપિ પણ પ્રસંગ આવતજ નહીં.

ભાષાંતરોમાં નિષ્પક્ષપાતતા-સર્વ ગચ્છોએ-સ્થાનકવાસી સુધાંએ નિશ્ચંત રહેવું.

આગમનાં ભાષાન્તરો કેવળ નિષ્પક્ષપાત અને મધ્યસ્થજ થવાનાં. કોઇ પણ ગચ્છની માનીનતા દૃઢ કરવાની બુદ્ધિએ અથવા કોઈની માનીનતાનું ખંડન કરવાની બુદ્ધિએ ભાષાંતરો નહીંજ થાય. માત્ર સાહિત્યદૃષ્ટિએ ભાષાશાસ્ત્ર (Science of languages) અને ભાષાવિવેકશાસ્ત્ર (Philology) ના નિયમાનુસારજ ભાષાંતરો થવાના. એટલું પણ સ્મરણમાં રહે કે, સર્વ ગચ્છોને રંજન કરવાની બુદ્ધિએ અર્થોને કૃત્રિમ બનાવવામાં નહીં આવે. ભાષાશાસ્ત્ર અને ભાષાવિવેકશાસ્ત્ર જેમ અર્થ કરવાનું ફરમાવતાં હશે તેજ પ્રમાણે ઘટાવવામાં આવશે. કોઈ પ્રસંગો એવાં હોય કે જ્યાં એક શબ્દના જુદા જુદા અર્થો થતાં હોય ત્યાં આગળ જુદા જુદા વિદ્વાનોના કરેલા અર્થ અભિપ્રાય સાથે તથા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, પાલીઆદિ કોષોની શાખો સાથે આપવામાં આવશે. કહેવાનો મતલબ કે, માત્ર સાહિત્યદૃષ્ટિ (Purely literary point of view)થીજ અર્થો ભરાશે. કોઇ ગચ્છને વિના કારણે રંજન કરવાની બુદ્ધિએ કે, કોઈ ગચ્છના ખંડનમંડનની બુદ્ધિએ અર્થો ભરાશે નહીં.

અમારી યોજનામાં ૪૫ આગમો પ્રકટ કરવાની ખબર અપાઇ છે તેથી **સ્થાન**કવાસીભાઇઓ કે જેઓ ૩૨ સૂત્રો માને છે તેઓને વિષે એવો ખ્યાલ થયેલો સંભળાયેલો છે કે, શ્રી **વીત**રાગ મુદ્રાના અવલંબન લેનાર ગચ્છોના પક્ષપાતમાં અને **સ્થાન**કવાસીઓનાં અપક્ષપાતમાં અર્થો થશે. અમારે અહીં આ સંબંધમાં શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયના સર્વગચ્છો-**સ્થા**નકવાસી સુધાંને સ્પષ્ટ કહી દેવાનું કે, અમારાં ભાષાંતરો કોઇ પણ ગચ્છના ખંડનમંડન અર્થે નહીં, પણ ભાષાશાસ્ત્ર અને ભાષાવિવેકશાસ્ત્રદ્વારાએ માત્ર સાહિત્ય દૃષ્ટિએજ થવાના એવી નિશ્ચિંતના રાખવી. અમારા વિચારકોશમાં અમે પક્ષપાતને રાખવાની ઇચ્છાજ સ્વપ્નેય કરી નથી. ટૂંકમાં શ્રી વીતરાગમુદ્રાનું અવલંબન લેનાર ગચ્છો કે અવલંબન નહીં લેનાર ગચ્છોને ખોટી રીતે રંજન કરવાની બુદ્ધિએ અર્થો ભરાશે નહીં. સત્યનો પક્ષપાત રહેશે. પક્ષપાતનો પક્ષપાત નહીં થવા પામે.

અમારાં સંશોધન અને ભાષાંતરમાં શુદ્ધિ તથા નિષ્પક્ષપાતતા રહી શકશે કે કેમ તેની એકજ કસોટી (Test) છે. જેઓ એક મોટી રકમ આ કામ પાછળ ખર્ચે છે છતાં યોજના આગળ ચલાવવાને માટે અને મૂળ મુદીને હાનિ ન પહોંચે તેટલા માટે તૈયાર થયેલાં આગમોનો વિક્રય કરી પાછાં નાણા વસુલ કરવા માંગે છે, એટલે ભાષાંતરમાં જો શુદ્ધિ અને નિષ્પક્ષપાતતા ન રહેતો વેચાણ થઇ નાણાં પાછાં વસુલ કેમ થઇ શકે ? વસ્તુ સાધ્યદૃષ્ટિ (practical point of view)થી આ વાત વિચારવામાં આવે તો ખાત્રી થવી જોઇએ કે, અમારે શુદ્ધિ તથા નિષ્પક્ષપાતતા માટે સંપૂર્ણ કાળજી રાખ્યા વિના છુટકો નથી.

જૈન મુનિરાજો અને આગમનું સંશોધન તથા ભાષાંતરનું કાર્ય.

બહુ ઠેકાણેથી એવી સુચનાઓ થઇ છે કે, આગમ સંશોધવાનું અને આગમનું ભાષાંતર કરાવવાનું કામ મુનિમહારાજો પાસે કરાવવું જોઇએ. અમારા મુનિમહારાજોને અમારી તા. ૧-૮-૧૯૧૩ ની યાદીમાં અમે આવું કાર્ય તેઓશ્રી માથે લે તેને માટે જાહેર રીતે આમંત્રણ કર્યું છે. આપણા મુનિમહારાજોના જૈનધર્મના તત્વજ્ઞાનના અનુભવનો અને જૈન પરિભાષાના સાંકેતિકપણાનો લાભ જેટલો બની શકે તેટલો મેળવવાની અમને પૂર્ણ જિજ્ઞાસા છે; અને તેટલા માટે અમે તેવો પ્રયાસ કર્યા વિના નહીં રહીએ. એટલુંજ નહીં પણ અમે અત્યાર સુધીમાં તેવી કેટલીક ગોઠવણ કરવા શક્તિમાન પણ થયાં છીએ. આમ છતાં અમારે નિડરતાપૂર્વક જૈનસમાજને વિનંતિ કરવી જોઇએ કે જેમ બહારથી ધારવામા આવે છે તેમ જૈન મુનિમહારાજો આગમનું સંશોધન અને ભાષાંતર કરવાનું કામ નિયમિત અને વ્યવસ્થાપૂર્વક કરવાનું માથે લઇને સાંગોપાંગ પાર ઉતારે તેમ છે કે નહીં તે બાબતની સમાજે ખાસ તજવીજ કરવાની જરૂર છે. સંપૂર્ણ સંશોધન અને માગધી સંસ્કૃતનું સંપૂર્ણ શુદ્ધ અનુવાદનું કાર્ય કરી શકે તેવા મુનિરાજોની આપણામાં કેટલી સંખ્યા છે ? જે સંખ્યા હોય તે સંખ્યામાંથી કેટલા મુનિમહારાજો સ્થિતિચુસ્તપણાથી મુક્ત હોઇ આવાં કાર્યને અનુમોદનપૂર્વક હાથ ધરી આગમોને સંશોધન અને ભાષાંતર કરી કાર્ય સાંગોપાગ પૂર્ણ કરે તેમ છે ? એ

આદિ બાબતોની તપાસ કરી પછી આવી સૂચના કરવી યોગ્ય છે કે નહીં તેનો વિચાર કરવા અમે સમાજને આગ્રહપૂર્વક વિનવીએ છીએ. આમ છતાં અમે આ સ્થળે જાહેર કરીએ છીએ કે કોઇ પણ મુનિ મહારાજ ભગવતીજી કે બીજાં ગમે તેસૂત્રના સંશોધનનું અને અનુવાદનું કાર્ય હાથ ધરવા કૃપા કરશે તો અમે અંતઃકરણપૂર્વક ઉપકાર માની તેમ કરાવવા તૈયાર છીએ. તેઓ તરફથી કોઈ પણ સૂત્રનું સંપૂર્ણ શુદ્ધ સંશોધન અને ભાષાંતર કરવાનું માથે લેવામાં આવશે તો અમે દરેક જાતની તેઓશ્રી કહેશે તે સામગ્રીઓ પૂરી પાડીશું અને તૈયાર થયે છપાવી પ્રકટ કરીશું.

છેવટમાં વિનંતિ.

આ રીતે જુદા જુદા કેટલાક અભિપ્રાયોના સબંધમાં અમે અમારા વિચારો રજુ કર્યા છે. જે પ્રકારના અમારા વિચારો છે તેને અનુસરી આ કાર્ય અમે હાથ કર્યું છે. એ કહેવું આત્મશ્લાઘારૂપ છે કે, આ કાર્ય અમે સમાજના હિતને દ્રષ્ટિમાં રાખીનેજ હાથ ધર્યું છે છતાં કહેવું યોગ્ય છે કે આ મહત્વના કાર્યને અંગે અમારે જે કાંઈ ભોગ આપવો પડશે તે નજરમાં રાખી અમારા પ્રયત્ન તરફ સહાનુભૂતિ રાખવી કે નહીં તે વિચારવાનુ કામ સમાજનું છે.

માણેકચોક,	**મનસુખલાલ રવજીભાઈ મેહતા.**
અમદાવાદ ૧-૧૧-૧૯૧૩.	માનદ કાર્યભારી, શ્રી જિનાગમ પ્રકાશક સભા.

શ્રી સત્યવિજય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શા. સાંકલચંદ હરીલાલે છાપ્યો—અમદાવાદ.

જૈન કાવ્યદોહન

ભાગ ૧ લો.

સંગ્રહ કર્તા:—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મ્હેતા.

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢબે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદઘનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મમંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુર્જર જૈન કાવ્યો આ શૈલીએ આજસુધી એક પણ બહાર પડેલ નથી. ગુર્જર ભાષામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સૃષ્ટિની નજરે ચઢાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે.

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૯૦૦ પૃષ્ટ નો ગ્રંથ છે.

મૂલ્ય રૂા. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ જૂદું.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શેઠ પુંજાભાઇ હીરાચંદ,

આશુકચોક

અમદાવાદ.

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हॅरल्ड.

Shri Jain S. Conference Herald.

પુ. ૧૦-અંક ૩.] વીર સંવત ૨૪૪૦. [માર્ચ. ૧૯૧૪.

विषयानुक्रम.

वार्षिक मूल्य (पोष्टेज सह) रु. १-८-०.

ઑનરરી તંત્રી:—મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ બી. એ. એલ્ એલ્. બી.

હાઈકોર્ટ પ્લીડર, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

પ્રકટ કર્તા:—શ્રી જૈન શ્વે૦ કૉન્ફરન્સ ઑફિસ તરફથી;

લાલચંદ લક્ષ્મીચંદ શાહ, પાયધૉની—મુંબઈ.

A Correction.

The heading on page 76 should be read as "Reportory of Jain Epigraphy" It is continued from page 9 of the last year's volume of the Herald.

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हेरॅल्ड.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

"सत्साधूनां पुनर्भगवत्तां महाराज ! नश्यन्त्येवामी पूर्वोदिताः सर्वेऽपि क्षुद्रोपद्रवा यतस्तेषां भगवतां प्रनष्टं मोहतिमिरं, आविर्भूतं सम्यग्ज्ञानं, निवृत्तं सर्वत्राग्रहविक्षेपः, परिणतं संतोषामृतं, व्यपगता दुष्टक्रिया, त्रुटितप्राया भववल्लरी, स्थिरीभूता धर्ममेघसमाधिः ॥ तथा गाढानुरक्तमंतरंगमतःपुरं ॥ यतस्तेषां भगवतां संतोषदायिनी धृतिसुंदरी, चित्तप्रसादहेतुः श्रद्धा, आल्हादकारिणी सुखासिका, निर्वाणकारणं विविदिषा, प्रमोदविधायिनी विज्ञप्तिः, सद्बोधकारिणी मेधा, प्रमदातिरेकानिमित्तमनुप्रेक्षा, अनुकूलचारिणी मैत्री, अकारणवत्सला करुणा, सदानंददायिनी मुदिता, सर्वोद्वेगघातिनी उपेक्षेति."—श्री सिद्धर्षिः

પુસ્તક ૧૦-અંક ૩]　　વીર સંવત્ ૨૪૪૦.　　[માર્ચ. ૧૯૧૪.

કાઠીઆવાડી-પહાડી.

(પહાડી ગઝલ-'સદા સંસારમાં સુખ દુઃખ સરખાં માની લઇએ- એ રાહ.)

અમે તો કાઠીયાવાડી પહાડી ભૂમિ- વાસી,
રસિકડું આકરૂં અમ નામ છે રહ્યું પ્રકાશી—અમે.

પહાડી અમારી ભૂમિમાં પહાડી અમારૂં ગામ;
તમ જીવન પહાડી વળી પહાડી મન મસ્તાન.

પ્રચંડ પહાડી શોભાને કુદરત ધારે દા'ડી;
ગુફા-ગિર-ઝાડીને ગજવે સિંહાદિક ત્રાડી ત્રાડી—અમે.

ઝુંડ ઝઝુમે ઝાડનાં, દુર્ગ સમાન સુહાય.
વિરલ પક્ષિ-રવ જ્યાં સુણી તિક્ષ્ણ શાંતિ થાય.

બહાર ઋતુ ઋતુનો શો, ગિર અહિંઆ ખીલાવે !
વિચાર-આચાર સદા ઉચ્ચ ઉન્નત ભૂમિ લાવે—અમે.

પહાડી વનસ્પતિ ખાનમાં, અમૃત ઝરણાં પાન;
પરોણાગત અમ પહાડીની નિત્ય ગણાય પ્રમાણ.

ડાઘ ન દિલે અમારા— રે બિરદ ન મૂકનારા.
ભલાઈ કરો તો ભલા ને બુરાઇ કરો તો બુરા—અમે,
ભક્ત ભૂમિ વીર-ભૂમિ આ, આ ભૂમિ સ્વર્ગ સમાન.
પહાડી પ્રાણથી પ્રિય એ--મા માટે અભિમાન,
અર્થ તેજી માતૃ ભૂમિના ગુણો જગમાં ગજાવે;
અમારી દિવ્ય ભૂમિ તુલ્ય વસુધા કો ન આવે—અમે.
"પરવા એક પ્રભુતણી કાલ થવાનું થાય".
એ સૂત્રે ભવ--સફરમાં અમ નૌકા ઝીપલાય,
રીતિ આ નિભાવો પહાડી, લલિત-ભીતિ નિવારી;
સદા ઉદયસ્થ રહીએ ઇશ ઇચ્છા એ અમારી—અમે.

નંદન.

HISTORICAL AUTHORITIES AS TO JAGATSETH'S HOUSE.

MARSHMAN'S INDIA.

"Meanwhile the violence and atrocities of the Nawab continued to augment the disgust of his ministers and officers none of whom considered themselves secure from the caprices of his passion. Every day produced some new act of provocation; and in the month of May Meer Jaffer, the paymaster and general of his forces, Raydurlab, the finance minister and the all powerful bankers the Seths, entered into a combination to dethrone him."

"As the plans of the party proceeded, Jagat Seth, the banker assured his friends that there was little, if any, chance of success without the co-operation of Clive, and they invited him to join them, holding out the most magnificient offers for the Company. Clive felt that "there could be neither peace nor security while such *a monster as* the Nawab reigned," and readily entered into their plans notwithstanding the the reluctance of the timid council in Calcutta. A secret

reaty was concluded between the confiderates and Clive, the chief stipulation of which were that he should march with his army to Murshidabad and place Meer Jaffer on the throne, and that Meer Jaffer should make the amplest reparation to the English for all losses, public or private-Ch X. P. r. 297-278.

The Mursidabad bankers (Jagat Seth Mahatab Rao and Maharaja SuroopChand) were thrown (by Meer Cassim) into the Ganges from one of the Castions of the fort of Mongher. One of their-faithful servants the favourite Chooni begged permission to share their fate, and when his request was denied, plunged into the river, determined not to secure them"

Ch. XI. P. 303.

---

2. MACAULAY'S ESSAYS.

"In the meantime his wretched mal-administration, his folly, his dissolute manners, and his love of the lowest Company, had disgusted all classes of his subjects, soldiers, trades Civil functionaries the proud and austentatious Mohomedans, and the timid supple and parsimonious Hindus, a formidable conspiracy was formed against him in which were included Roydurlab, the minister of finance, Meer Jaffer, principal Commander of the troops, and Jagat Seth the richest banker in India. The plot was confided to the English agents and a communication was opened between the malcontents and the Committee at Calcutta.

Essays on Clive—

P. 102 (Longmans.) 1856

"The new sovereign was now called upon to fulfil the engagement into which he had entered with his allies. A conference was held at the house of Jagat Seth, the great banker for the purpose of making the necessary arrangement."

P. 105.

---

3. MILL.

"That celebrated family, the "Seths" of Murshidabad who, by marchandise and banking, had acquired the wealth of princes, and often aided him (Nawal Aliverdi) in his trials were admitted *largely* to share in his *councils* and to influence the operations of his Government. Ali Verdi had recommended the same policy to Siraj-Uddowlah and that prince had met with no temptation to depart from it." Vol 11 ch. V. C. 160 (no 3 Vol.)

(To be continued.)

REPERTORY OF JAIN BIBLIOGRAPHY.

(Continued from Page of last year's Herald)

KADAMBAS OF BANAVASI.

It is not unreasonable to accept as Mr. Fleet does (Journal Bom. Br. vol IX p. 229 249.) that the Kadambas of Vaijayanti or Banavasi were followers of Jainism. They make in fact numerous gifts to the different Jain sects. But the inscriptions, whenever they bear dates, are not dated according to the years of each reign and do not therefore bear any new elements for the the general chronology of India.

Among the oldest representatives of this dynasty which Mr. Fleet places in the second half of the fifth century after Christ (Ind. Ant. vol VI. p. 22-23) we find:

Kakusthavarman: the 80th year (of his reign ?) a gift to Cruta Kirti (no 96).

Mrgecavarman son of Cantivarman and grandson of Kakusthavarman; the 3rd year, of his reign, gift (no 97);-the fourth year, another gift to the cvetapatas and to the Nirgranthas (no. 98);—the 8th year, foundation of a temple at Polacika and new gifts to the Nirgranthas as well as to the Kurcakas and to the Yapaniyas (vo 99).

Raviwarman, son of Mrgecavarman; gifts and the promulgation of an edict in fovor of the Yapaniyas. (no 100);—another gift (no 101);—during the 11th year of his reign, his brother Bhanuvarman makes a new gift (no 102).

Harivarman, son of Ravivarman, the fourth year of his reign, a gift in favor of the Kurcakas and of the temple built at Palacika by Mrgecavarman (no 103);-the fifth year, gift to the sect. Aharisti (no 104).

Devavrman son of Krsnavarman [1]: a gift to the Yapaniyas (vo 105).

At last and without doubt many centuries later en C. 977=1055 A. D. another Kadamba of Banavasi, Harikesarin, feudatory of the Calukyas of Kalyani makes a gift of land to Bankapura (no 187).

WESTEYN CALUKYAS OF BADAMI.

The kings of the old calukya Dynasty constantly favored Jainism (cf R. G. Bhandarker Early history of the Deccan, second edition, Bombay 1895 p. 59). some inscriptions, unfortunately apocryphal or without dates mention among others:—

Pulikecin I. C. 411 (su) a gift in favor of a temple built by his feudatory Samiyara (no 106, apocryphal).

Kirtivarman [I]. a gift to Prabhachandra (no 107).

Vinayaditya: C. 608=687 A D. a gift (no 111, apocryphal).

Vijayaditya: C. 651=729 A. D. a gift (no 113, apocryphal);-his sister Kunkumamahadevis founds a temple at Gudigere (no 210).

Vikramaditya II. C. 656=734 A. D. restoration of the temples of Pulikere and gifts (no. 114 apocryphal).

SENDRAS.

Inscription no 109 (apocryphal) mentions a king of the name of Durgacakti belonging to the family of the Sendras, who makes a gift of land to the Jains at the time of the old of the west Satyacraya (Pulikecin II ?)

Pratiharas of Kanauj.

Perhaps the founder of this dynasty was Amaraja, who was converted by Bappabhattisuri and who is mentioned by an inscription at Catrunjaya as the ancestor of the Oswal tribe (vo 665).

PALLAVAS.

According to inscription no 305 a Pallava king whose name is not mentioned acknowledged Vimalacandra as his guru,

(૨)

ભાવકર્મના સંબંધમાં જે ખૂલાસો પ્રશ્નોત્તર (ગ્રંથ) માંથી મળ્યો છે તે નીચે ટાંક્યો છે તે ઉપર વિચાર કરી જોશો.

"ભાવકર્મ તે આત્માની અનાદિકાળની પ્રદેશે લાગેલી રાગદ્વેષની અશુદ્ધ પરિણતિ (જાણવી)." દ્રવ્યકર્મ અને કર્મ પુદ્ગલાશ્રિત છે અને ભાવકર્મ આત્માશ્રિત છે.

દૃષ્ટાંત—ચોખાની (ભરેલી) કોઠીમાં ચોખા તે દ્રવ્ય, કોઠી તે નોકર્મ અને ચોખાને લાગેલો જે મીણો તે સમાન ભાવકર્મ ચીકાશરૂપ આત્માની અશુદ્ધ પરિણુતિ જાણવી.

વળી તે અભવ્ય અનાદિ અનંત ભાંગે અને ભવ્ય આશ્રી અનાદિ તથા સાદિ સાંત ભાંગે આત્મ પ્રવૃત્તિરૂપ હોવાથી છે. તેમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે હર્ષોલ્લાસ તે ભાવકર્મ આશ્રિત છે.

તા. ૬૧-૯-૧૩. —મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી.

(૩)

પાશ્ચાત્ય દેશીઓનું મથન અને વિવેકપુરઃસર પ્રથક્કરણ કરી પદાર્થાવલોકનનો અભ્યાસ વાંચી હર્ષ થાય છે. જ્યારે આર્યોને વાંચન અને મનન તરફ પણ બેદરકાર જાણી ખેદ થાય છે. અસ્તુ.

૧—'ભાવકર્મ'નું દ્રવ્ય શું ?

ઉત્તર—જે કર્મ પુદ્ગલો રસ સહીત આત્મા સાથે સત્તામાં રહ્યા છે, ઉદયમાં આવ્યા નથી, તે કર્મપુદ્ગલો ભાવકર્મનું દ્રવ્ય છે. કારણ કે ભાવકર્મ કોને કહેવામાં આવે છે કે જે કર્મ ઉદયમાં આવ્યાં હોય તે ઉદયમાં આવેલાં કર્મને ભાવકર્મ કહેવામાં આવે છે અને તેથી જ જૈનશાસ્ત્રમાં એમ લખેલ છે કે જે તીર્થંકરોના જીવ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધી નર્ક અથવા સ્વર્ગમાં રહેલ છે તો તેને દ્રવ્યતીર્થંકર કહેવામાં આવે છે. જ્યારે તે તીર્થંકર તીર્થંકર તરીકેજ જન્મી, દીક્ષા લઈ કેવળ જ્ઞાન પામે છે, ત્યારે બાંધેલ તીર્થંકર નામ ઉદયમાં આવે છે, તેથી તે ભાવતીર્થંકર ત્યારે કહેવાય છે માટે ઉદયમાં નહિ આવેલાં કર્મ દ્રવ્યકર્મ કહેવાય છે અને ઉદયમાં આવેલાં કર્મ ભાવકર્મ કહેવાય છે, તેથી તે દ્રવ્યકર્મ ભાવકર્મનું કારણ છે.

૨—ભાવકર્મ એ જીવ છે કે પુદ્ગલ છે ?

ઉત્તર—ભાવકર્મ પુદ્ગલ છે, પણ જીવની સાથે હોવાથી એકબીજા એકબીજાથી વિભાવવાળા બને છે.

૩—ભાવકર્મ વિભાવ સ્વભાવ છે તો તે કોનો જીવનો કે પુદ્ગલનો ?

ઉત્તર—ઉપલા પ્રશ્નનો જવાબ બીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આવી જાય છે.

૪—આત્મા અને પુદ્ગલ એ બેની વચ્ચેનો સંબંધ તે ભાવકર્મ છે ?

ઉત્તર—કર્મશબ્દજ આત્મા સાથેના સંબંધને લઇને વાપરવામાં આવે છે, તેથી ઉદયમાં આવેલા કર્મની જે અસર આત્મા ઉપર થાય છે, તે અસરને આત્મા વેદે છે એટલે બેની વચ્ચેના સંબંધનો અનુભવ સ્વને અને પરને જેથી થાય છે તેને ભાવકર્મ કહેવાય. છતાં પહેલા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આ હકિકત સ્પષ્ટ રીતે આવી જાય છે.

શેઠને તથા પ્રેમાબાઇને મારા જરૂર ધર્મલાભ કહેશો. અત્ર શાંતિ છે. નુતન કંઇપણ પાશ્ચાત્ય દેશીના પ્રયાસ અભ્યંતર જણાય તો મને જણાવી વિજ્ઞાત કરશો. એજ.

તા. ક. બીજી રીતે એમ પણ સમજાય છે કે સિદ્ધાવસ્થાએ પહોંચેલ પવિત્રાત્મા એ ભાવકર્મનું દ્રવ્ય છે, કેમકે **भूतस्य भाविनो हि यत्कारणं तद् द्रव्यं** ભૂત અને ભાવીનું જે કારણ તે પણ દ્રવ્ય કહેવાય છે. ભાવીનું કારણ દ્રવ્ય પહેલાં ઉપર લખાઇ ગએલ છે. ભૂતનું કારણ દ્રવ્ય એટલે ભૂત ભાવનું કારણ સિદ્ધાત્મા દ્રવ્ય કહેવાય છે. દાખલા તરીકે—

जे अइयासिद्धा, जे भविस्सन्तिणागये काले ।
संपइये वट्टमाणा, सव्वेतिविहेण वंदामि ॥

આ ગાથામાં દ્રવ્યતીર્થંકરને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે. અતીતકાળમાં જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થંકર, અનાગતકાળમાં જે તીર્થંકર થવાના છે તે, વર્તમાનકાળમાં જે તીર્થંકરે જન્મ લીધેલ છે અગર દીક્ષા લીધેલ છે પણ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલ નથી તે, એમ ત્રણે જાતના તીર્થંકરને દ્રવ્ય તીર્થંકર કહેવામાં આવ્યા છે. ફક્ત કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી જ ભાવ તીર્થંકર કહેવામાં આવે છે. હવે અતીતકાળમાં જે સિદ્ધ થયા તેને દ્રવ્યતીર્થંકર કહેવામાં આવ્યા છે તેથી માનવાને કારણ મળે છે કે જે આત્માએ ભાવતીર્થંકરપણું પૂર્ણ વેદ્યું છે એવું જે પવિત્ર આત્મદ્રવ્ય તે ભાવકર્મનું દ્રવ્યકારણ માન્યું છે. આ ઉપરથી જે આત્માએ નહીં ઉદયમાં આવેલ કર્મ વેદ્યો નથી તે જીવ ભાવકર્મનું દ્રવ્ય અને જે આત્માએ કર્મ વેદી પરિસમાપ્ત કરેલ છે તે જીવ પણ ભાવકર્મનું દ્રવ્ય કહેવાય. ફક્ત જે વખતે જીવ ઉદયમાં આવેલાં કર્મને વેદે છે તે વખતે તે જીવ ભાવકર્મ કહેવાય. આંહી મુખ્યતાએ કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર માનવાનો છે.

માંગરોળ, ૧૫-૧૦-૧૩. —મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી

4

Is Bhav Karma pudgal or soul?

—It belongs to a category intermediate between soul and matter. Its substantial cause is soul, but still it is not of the nature of the soul. Bhavkarma is essentially a perverted state of the soul-a state induced by the previously accumulated karmas ripe to give fruit. A condition which is determined by a factor alien to the soul cannot, in truth, be said to be a characteristic of the soul. The deifnition of Bhavkarma may roughly be put thus:—"the activity of the soul which precedes the accumulation of material Karmas bearing affinity to it."

H. Warren.

ऐतिहासिक माहिती.

ઉદયનંદિસૂરિ (સૂરિપદ સં. ૧૪૭૮ના અરસામાં.)

જય જુગવર ગુરૂ શ્રી ઉદયનંદિ, નંદઉ સૂરિસર જાં દણિંદ,
જય વદનકમલિ સરસતિ વસઇ, મન ઉવસમ રસ ભરિ ઉલ્લસઇ. ૧
માલદેવનંદન ગોવિંદસાહિં, કીયા ઉચ્છવ પાટણ નયરમાહિ,
શ્રી સોમસુંદરસૂરિસઇ હથિઇ, પદિ થાપિઆ ચડત મનોરથિઇ. ૨
શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ ગણધરૂ, ઉવઝાય પદિ થાપિઆ જયકરૂ,
સંઘપતિ ગુણરાજિ કરાવિઉં, પંદ આપણઉં કાજ સારાવિઉં. ૩
તુમ્હ ગુરુ અડિ હું ન સકઉં તવી, ધન ધન તે લખંરાજ સંઘવી,
જેણઇ આરી ઠવણઇ કરાવીઆ, ઈસ્યા રવિતિઝ રંગ રહાવીઆ. ૪
ગછનાયક શ્રી જયચંદ્રસૂરિ, પદિ થાપિઆ પરમાણુંદપૂરિ,
તુમ્હ અંગિ ન દિસઇ એક ખોડિ, તુમ્હે પ્રતપઉ અગણિત વરસ કોડિ. ૫

॥ શ્રી ઉદયનંદિસૂરીશ્વર સ્વાધ્યાયઃ ॥ ૭ ॥

હેમવિમલસૂરિ [૧૫૫૦ના અરસામાં.]

॥ ૬૦ ॥ શ્રી ગુરૂભ્યોનમઃ ॥

પ્રહિ ઉગમિ સરસતિ પાય લાગી, સાકર વાણી વાણી માગી,
તવ મઝ ઝલહલતી વાણી જાગી, હઇઅડઉં હેમવિમલ ગુણરાગી. ૧
હઇઅડઉં હરખિઉં ગુરૂગુણ ગાવા, તિમ તિમ કુમતિ કરઇ ઉદ્રાવા,
જિમ જિમ કરૂંઅ ઉપાય છંડાવા, તિમ તિમ નવ નવ માંડઈ દાવા. ૨
કુમતિ કુરંડા કાદી ફૂટી, હઇઅડઇ ગુરૂ ગુણ હઉઆં અખૂટી,
ચુક લીધી તવ સુમતિ વછૂટી, ખેલઇ ફિરિ ફિરિ પાંપહે છૂટી. ૩
આગઇ ગુરૂ ગુણ જણમન મોહઇ, જિમ મલયાચલ ચંદનિ સોહઇ,
દીધી પદવી બહુ વિત વેચી, નાગરવેલિનઇ અમીરસ સીંચી. ૪
ચંદ સૂરિજ મંડલ જિમ સોહઈ, મેરૂ મહીધર જણ મન મોહઇ,
તિમ આચારય દોઇ કરિ દીપઇ, હેમવિમલસૂરિ વાદી ઝંપઇ. ૫
સંઘિ મિલી તું ગચ્છ થાપિઉ, સૂરિ મંત્ર તઈં બિહુંનઈં આપિઉ,
વાદી અવાદ વિધરણ સૂરૂ, તપગચ્છનાયક લબધિ સંપૂર. ૬
ગ્રહ ગણનાયક ચંદ કહિજઈ, તેડૂ સૂર સેવંતુ દીસઈ,
લહુડ વડાઈ જે મનિઆણઇ, તે નરનિશ્ચઇ કિંપિં ન જાણઇ. ૭
ચિંતામણી જિમ જમિ હુઇ જાડુંઉ, તેજિ તપંતું ન રહંઈ છાનું,
તિમ શ્રી હેમવિમલસૂરિંદ, તેજિ તપઇ જિમ પૂનિમચંદ. ૮
સહિ ગુરૂ કનક ચંપક તનુ સોહઇ, વચન અમીરસ માનસ મોહઈ,

ગચ્છપતિ સંયમ દીધઉં સંઘ મેલી, આગઈ દૂધનઇં સાકર ભેલી. ૯
જિણુ આરેહિ વડી નઇં છઉ, મદન મહાભડ જગત વંદીતું,
ગયણંગણુ જિમ જલહર ગાજઇ, તિમ ગચ્છનાયક ગિરૂઅડિ છાજઇ. ૧૦
દીપઇ સહસ કિરણુ તેજિઇં, પ્રણુમઇ શ્રી સંઘ તુહ પય હજિઇં,
સુમતિ સાધુ સૂરિ પાટ દિણુંદ, પ્રતપુ **હેમવિમલ**સૂરિંદ. ૧૧
સુમતિમણિક્ર ગુરૂ પાય પસાયા, પામી **હેમવિમલ** ગુરૂરાયા,
તપ જપ સંયમ નિમલ કાયા, શુણિઅ સુભાવિઈં, જિઅમોહ માયા. ૧૨
જંસાત સાયર શશિ દિવાયર, અચલ મેરૂ મહીધરૂ,
તાં જયુ સહિ ગુરૂ નવુ સુરતરૂ ચંદ્ર ગચ્છિ સૂરિસરૂ,
તવ ભેટિ પામી સીસ નામિ નમઈ પાએ નાગરા
શ્રી **હેમવિમલ** પાયકમલિ, રમઇ અલ જિમ મુનિવરા. ૧૩

ઇતિ સ્વાધ્યાય સમાપ્ત.

—C. D. Dalal.

स्वीकार अने समालोचना.

૧. **રાજકુમારી સુદર્શના યાને સમળી વિહાર**—(માગધી પ્રબંધ પરથી લખનાર પન્યાસજી શ્રી કેશરવિજયજી ગણિ. પ્રકટકર્તા શા. સોગચંદ ભગવાનદાસ. સત્યવિજય પ્રેસ. પૃષ્ઠ ૪૪૯+૧૬ કીંમત ફક્ત આઠ આના.)

આ ગ્રંથ મૂલ માગધીમાં છે. રચનાર શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ છે, તેઓ તપા ગચ્છના સ્થાપક શ્રી જગચ્ચંદ્ર સૂરિના શિષ્ય અને પટ્ટધર (૪૫ મી પાટે) હતા. તેઓએ પાંચ કર્મગ્રંથ વૃત્તિ સાથે, સિદ્ધ પંચાશિકા સૂત્ર વૃત્તિ, ધર્મરત્ન (પ્રકરણ) વૃત્તિ, સુદર્શના ચરિત્ર, ત્રણ ભાષ્ય, સિરિઉસહવદ્ધમાણ પ્રભૃતિ સ્તવાદિ, શ્રાદ્ધદિન કૃત્ય સૂત્ર વૃત્તિ વગેરે અનેક ગ્રંથો લખેલ છે, તે પૈકી માગધી સુદર્શના ચરિત્રનો આ અનુવાદ છે. શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ સં. ૧૩૦૩ માં ઉજ્જનના મોટા શેઠ જિનચંદ્રના બે પુત્રો નામે વીરધવલ અને ભીમસિંહને જૈન દિક્ષા આપી અને સં. ૧૩૨૩ માં [ક્વચિત્ ૧૩૦૪ માં] વીરધવલનું વિદ્યાનંદ સૂરિ નામ આપી ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું, અને ભીમસિંહનું ધર્મકીર્તિ નામ આપી ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું. વિદ્યાનંદે ઉત્તમ વ્યાકરણ બનાવ્યું. શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિનું મરણ સં. ૧૩૨૭ માં માલવમાં થયું.

શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિના ત્રણ ભાષ્ય, પાંચ કર્મગ્રંથ, ધર્મરતી પ્રકરણ, ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે છપાઈ ગયાં છે, અને આ ભાષાંતરથી તેમાં એક વધુ ઉમેરો થાય છે. આ ગ્રંથ મૂળ માગધીમાં હોવા છતાં તેનો અનુવાદ શ્રી કેશરવિજયજીએ નિપુણતાથી કર્યો છે તેથી અમને બેશક તેમના માગધી જ્ઞાન માટે ધન્યવાદ આપ્યા વગર ચાલતું નથી.

કથાનુયોગ સામાન્ય જનોને બહુ ઉપયોગી છે અને તેજ માર્ગે કઠિન દ્રવ્યાનુયોગ તત્વજ્ઞાનનો બોધ સરલતાથી સાથે સાથે આપી શકાય છે (જેવી રીતે આમાં સમ્યગ્દ-

ર્શન, જ્ઞાન, ભાવધર્મ આદિનો બોધ વાર્તાના પ્રસંગ સાથે આપવામાં આવ્યો છે.), તેથી આવા ઉત્તમ આચાર્ય મહાત્મા વિરચિત કથાનુયોગ પુસ્તકોનું ભાષાંતર વધુ વધુ બહાર પડે તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. આમ થયે તે પરથી વર્ત્તમાન શૈલીએ નવલકથાઓ આદિ યોજી શકાશે.

પં. શ્રી કેશરવિજયજી ઘણા શાંત, ભવ્યબોધક અને અધ્યાત્મમાં ગુપ્ત રીતે પણ દઢ રીતે આગળ વધી લોકનું કલ્યાણું કેમ થાય તે માટે પ્રગતિ કરનાર ઉત્તમ મુનિરાજ છે. તેમણે તદર્થે યોગશાસ્ત્રનું ભાષાંતર સરળ રીતે કરી આપ્યું છે અને તે ફક્ત આઠ આનાની સ્વલ્પ કીંમતે વેચાય છે, અને આ પણ મોટો ગ્રંથ હોવા છતાં ઘણી અલ્પ કીંમત રખાવી લોકને સરળતાથી ધર્મમાર્ગ પમાડયો છે તે માટે તેમને વિશેષ ધન્યવાદ ઘટે છે. આવા પ્રયત્નો તેમના તરફથી ચાલુજ રહેશે એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

ગ્રંથમાં મૂળ ગ્રંથકર્ત્તાનો ઇતિહાસ આપવો ઘટે છે, તો તે વાત પર લક્ષ રખાશે. તેજ હેતુએ અમે ઉપર ટુંક ઇતિહાસ આપ્યો છે.

ભાષા સરલ, સ્ફુટ અને ભાવવાહી છે. આ ગ્રંથ મેઘજી હીરજી બુકસેલર પાયધુની મુંબઇ પાસેથી મળી શકશે. અમે દરેક ગૃહસ્થને આ રાખવા ભલામણ કરીશું.

---

૨. ગોધરાનું મહાજન અને કસાઇને ઘેર ઢોર વેચ્યાનું ભોપાળું:— આ નામનું એક ચોપાનિયું આવ્યું છે તેમાં ગોધરામાં શ્રાવકો અને વૈશ્નવોથી બનેલું મહાજન બરાબર કામ ન કરતાં કુસંપ થયો હતો અને શ્રાવકોએ એ ત્રણ શખ્સ પર કસાઇને ઢોર વેચ્યાનુ તહોમત આવતાં તે પર ખાસ તપાસ કરી રિપોર્ટ કરવો પડયો હતો અને તેમાં તે શખ્સો નિર્દોષ ઠર્યા હતા. આવાં ચોપાનીઆથી માલૂમ પડે છે કે કુસંપ ઘરેઘર નજીવી બાબત માટે થઇ પડયો છે કે જે કોઈ રીતે ઉન્નતિ થવાની નથી એમ બતાવી આપે છે; છતાં આને વધુ રૂપ આપી આવું ચોપાનીયું ન બહાર પાડયું હત, અને અંદર અંદર સમજી ગયા હત તો વધારે લાજીમ હતું.

૩. શ્રી વૈરાગ્યશતક, આત્મ નિરીક્ષણ અને ભજનની ધૂન:— [કીં ૨ આના પૃ. ૫૮ ડા. જ્યુ. પ્રેસ અમદાવાદ. પ્રકાશક મેઘજી હીરજીની કું. મુંબઇ.] આમાં પ્રથમના બે ભાષાંતર છે અને તે રા. મણિલાલ નથુભાઇ દોશી બી. એ. એ લખેલ છે. વૈરાગ્ય શતકના મૂળ કર્ત્તા તરીકે અશુદ્ધ નામ નામે ગુણવિજયજી આપેલ છે ખરી રીતે મૂળ પ્રાકૃત માગધી ભાષામાં છે અને તે પૂર્વાચાર્યોએ કરેલ પ્રાચીન કૃતિ છે, અને તે પર ટીકા સંવત ૧૬૪૭ ના વર્ષમાં ખરતર ગચ્છીય શ્રી જિનચંદ્ર સૂરિના રાજ્યમાં થયેલ શ્રી ગુણવિનય નામે આચાર્યે કરેલ છે. આ ગુણવિનયસૂરિ જયસોમ સૂરના શિષ્ય હતા એમણે દમયંતિ કથાની ટીકા સં. ૧૬૪૬ માં રચી, અને વિચાર રત્નસંગ્રહ સં. ૧૬૫૭ માં રચ્યો એટલે એજ સમય લગભગમાં આ વૃત્તિ રચી હોવી જોઇએ. આ ગ્રંથ ભાવાર્થ અને બાળબોધ સહીત મોટા આકારમાં મૂળ સાથે સદધાનક રા. શાસ્ત્રી રામચંદ્ર દીનાનાથે કરી છપાવેલ હતો, અને તેનીત્રીજી આવૃત્તિ સં. ૧૯૬૧ માં બહાર પડી હતી. આ પરથી મૂળનું ભાષાંતરજ આમાં આપેલ છે.

મૂળ શ્લોક ૧૦૪ છે. આ પરથી જણાશે કે, આ ભાષાંતર નવું નથી, પણ વાંચવા જેવું છે, બીજો ગ્રંથ નામે આત્મનિરીક્ષણ એક થીઓસોફીસ્ટ સુંદર લેખનો અનુવાદ છે. આ લેખ અવશ્ય દરેક જને વિચારી તે પ્રમાણે આચરવા યોગ્ય છે ભજનની ધુનમાં ૧૩ કાવ્યો આપેલ છે. કેશવકૃતિ તાનસેન (નાનસેન નહિ), કબીર, વગેરેનાં જૈનેતરનાં છે અને તે સિવાય મેસર્સ લાલન, શિવજી, અને મુનિશ્રી બુદ્ધિસાગરનાં જૈન કાવ્યો છે. આ સર્વને ભજનનું રૂઢિક નામ આપવું યોગ્ય નથી, એટલું જ નહિ પરંતુ કેટલાંક કાવ્યની નીચે કર્તાનું નામ આપવાની સાથે તેમને અતિશયદર્શક મહાનુભાવ, પંડિત શ્રીયુત ભક્તરાજ આદિ વિશેષણો લગાડવા એ વર્તમાન શિષ્ટ પ્રણાલીને સંગત હોય એમ જણાતું નથી. કિંમત બે આના વધુ પડતી છે.

૪. **પરમાત્માને પગલે.** પૃ. ૫૬ લેખક રા. લાલન	પ્રકાશક મેઘજી હીરજી કં. મુંબઇ
૫. **નીતિસૂત્રમાળા.** અનુવાદ. દ્વિવેદિયા.	ડા. જ્યુ. પ્રેસ-અમદાવાદ. દરેકની કિં. ૨ આનો.

'પરમાત્માને પગલે' એ લેખ ઘણા વિચારને અંતે પ્રાપ્ત થયેલ છે. તેમાં રા. લાલનની વિચારશક્તિ ઠીક દેખાવ આપે છે. આમાં પ્રથમ આત્માની ત્રિપુટી (બાહ્યાત્મા, અંતરાત્મા, પરમાત્મા) પ્રસ્તાવનારૂપે સમજાવી શ્રી મહાવીર પરમાત્માનું ચરિત્ર હાથ ધરી તેમાં લેવાનો બોધ ઘણો અસરકારક રીતે સમજાવ્યો છે. તેમાં એક જ નામે માતૃભક્તિનો પરમ ગુણ લઈ તે પરથી નીકળતા બીજા ગુણો સમજાવ્યા છે. આવી રીતે મહાવીર પ્રભુના બીજા ગુણો એમના ચરીત્રમાંથી લઇ જુદા જુદા લેખો પ્રગટ કરવામાં આવશે તો સમાજ પર ઘણો ઉપકાર થશે. આ ગ્રંથનો વિસ્તાર જેમ વધે તેમ સારૂં, એમ વિચારાય છે. આનું પ્રથમ પ્રકટ થવું સ્વા૦ સામાયિકસૂત્રની સાથે થયું હતું. વિશેષમાં પૃ. ૪૬ ની ફુટ નોટમાં '**માતૃરત્ન મદાલસા**' એટલે શું તે, તથા તેની ચાલુ નોટમાં પૃ. ૪૭ માં '**તું આવી મદાલશાના પેટે જન્મજે**' એટલે શું તે સમજી શકાતું નથી.

નીતિસૂત્રમાળા—એ મૂળ સ્થાનકવાસી કોમમાં એક યુવાન ગ્રેજ્યુએટ નામે મી. મણિલાલ હા૦ ઉદાણી એમ. એ. એલ્. એલ. બી. કૃત **A Garland of Moral Precepts** નામે અંગ્રેજીમાં છે, તેનું આ ભાષાંતર છે. મૂળમાં સુભાષિતોનો અન્ય ગ્રંથોમાંથી સારો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. ભાષાંતર પણ અનુરૂપ છે.

૬–૧૪ યોનિસ્તવ.	પૃ. ૪.	મૂળ	ધર્મઘોષસૂરિકૃત.	નિર્ણયસાગર પ્રેસ પ્રકાશક આત્માનંદ સભા ભાવનગર.
ક્ષુલ્લકભવાવલિ	પૃ. ૧૦	,,	ધર્મશેખરગણિકૃત.	
લોકનાલદ્વાત્રિંશિકા	પૃ.૧૪	,,	ધર્મઘોષસૂરિકૃત.	
સિદ્ધદંડિકાસ્તવ	પૃ. ૮	,,	દેવેંદ્રસૂરિપાદકૃત.	
ભાવપ્રકરણ	પૃ. ૨૦	,,	વિમલવિજયગણિકૃત.	
કાયસ્થિતિ	પૃ. ૨૦	,,	કુલમંડનસૂરિકૃત.	
દેહસ્થિતિસ્તવ	પૃ. ૬	,,	ધર્મઘોષસૂરિ ,,	
લઘ્વલ્પબહુત્વ	પૃ. ૩		,,	
કાલ સપ્તતિકા	પૃ. ૧૬		ધર્મઘોષસૂરિપાદકૃત.	

આ આઠ ઉપપ્રકરણો ઘણાં ઉપયોગી અને કર્મ ગ્રંથના અભ્યાસમાં પ્રબલ સહાયભૂત છે. અને તે પ્રગટ કરી આત્માનંદ સભાએ જૈનધર્મસાહિત્યની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે તે માટે તેને અમે ધન્યવાદ અર્પીશું. આવાં છૂટક છૂટક પ્રકરણો સેંકડો છે તો તે દરેક જેમ બને તેમ છપાવી પ્રગટ કરવા આ સભાને અમે વિનવિશું. આમાં જે જે ગૃહસ્થોએ આર્થિક સહાય આપી છે તેને ઉપકાર ઘટે છે. વળી મુનિશ્રી ચતુરવિજયે ટુંકી સંસ્કૃત પ્રસ્તાવના દરેકને પ્રારંભે આપી પોતાની વિદ્વત્તા અને સહાનુભૂતિ દર્શાવી છે તે માટે તેના પણ ઉપકારતળે સભા તેમજ જૈનસમાજ છે. બીજાં નવિન પ્રકરણોનો રિવ્યુ હવે પછી.

૧૫. <u>વીતરાગ સ્તોત્રમ્</u>—(અનુવાદક મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી. પ્રસિદ્ધ કર્તા જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મેસાણા. કિંમત લખી નથી.) મૂળ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત છે તે આપવાની સાથે તેનું ભાષાંતર આપવામાં આવ્યું છે, તે યોગ્ય કર્યું છે. આમાં વીશ પ્રકાશ છે અને એકેક પ્રકાશ સમજવા માટે માત્ર ભાષાંતર યોગ્ય ન ગણાય. ભાષાંતર સાથે જે ટુંક વિવેચન આમાં અપાયેલ છે તે વિષયને બહુ સ્ફુટ કરી શકતું નથી તો સવિનય જણાવવાનું કે પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે મૂળ અવચૂરિ અને ટીકા સાથે શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ ગ્રંથની આમાં પૂરેપુરી સહાય લેવામાં આવી હત અને ટીકાના ભાષાંતર ઉપરાંત તે પર પણ વિવેચન કરી પ્રકાશ નાંખ્યો હત તો આ ગ્રંથ ઘણો ઉપયોગી થાત. શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યના શ્લોકોમાં એટલું બધું મહત્વ અને સૂત્રબદ્ધત્વ છે કે તેમના રચેલા ૩૨ શ્લોકપર તો સ્યાદ્વાદ મંજરી એવો ગહન ગ્રંથ શ્રીમલ્લિષેણસૂરિએ કર્યો છે, તો આ મૂળ શ્લોક સમજાવવા માટે પણ તેવા ગ્રંથની જરૂર છે. એકંદરે આટલું ભાષાંતર પણ ઘણું ઉપયોગી છે, અને મુનિ મહારાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી પૂર્વ મહાત્માઓની કૃતિઓને ગુજરાતી ભાષામાં સમજાવવાનો જે અથાગ પ્રયાસ કરતા રહે છે તે માટે ધન્યવાદ ઘટે છે, અને પ્રસિદ્ધકારને પણ પ્રસિદ્ધ કરવા માટે શાબાશી ઘટે છે.

૧૬. <u>દેવસીરાઇ પ્રતિક્રમણ સૂત્રમ્</u>—(પ્રગટ કર્તા જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મેસાણા કીંમત લખી નથી.) પ્રતિક્રમણ સૂત્રની ઘણી નકલો થઈ ચુકી છે. ઘણી પ્રતો છપાઇ છે, પરંતુ જેવી જોઇએ તેવી થઈ નથી અને પાઠશાળાઓમાં ચલાવવા માટે જે જે સામગ્રીઓ પૂરી પાડવી જોઇએ તે તે સર્વ સામગ્રીઓ એક પણ પ્રતમાં માલુમ પડતી નથી. અને તેથી એવું પ્રતિક્રમણ સૂત્ર બહાર પાડવાની જરૂર છે કે જેમાં પ્રતિક્રમણનો ઉદ્દેશ હાલમાં ચાલતી પ્રતિક્રમણ વિધિમાં રહેલા દોષો, તે નિવારવાનો ઉપાય, તેમાં આપેલ દરેક સૂત્રના હેતુ, તે સૂત્રમાં રહેલ રહસ્ય એ સૂત્ર પછી બીજું સૂત્ર જે ક્રમમાં મૂકેલ છે તે ક્રમનો હેતુ વગેરે સર્વ બાબતો સમાઇ જાય. પ્રતિક્રમણ સંબંધી વિધવિધ લેખો માસિકપત્રોમાં દેખાવ દે છે કે જેમાં કેટલુંક આવું આવું સમજાવવામાં આવ્યું છે, તેની સહાય પણ તે માટે લેવાની જરૂર છે. વળી આ સૂત્ર હમેશનું આવશ્યક કાર્ય હોવાથી, તેમ જ આ સૂત્ર શેઠ અમરચંદ તલકચંદ અને બાઇ રતન જૈન ધાર્મિક પરીક્ષાઓમાં નિર્ણય થયેલ હોવાથી ઘણા સુરેખ, સુસ્પષ્ટ અને વિસ્તારપૂર્વક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર રચાઈ બહાર પાડવાની જરૂર છે. આ અવલોકનાર્થે

પ્રાપ્ત થયેલ પુસ્તક હમેશની ધાટી પ્રમાણે છપાયેલ છે, તેથી ઘણાઓમાં એકના વધારા તરીકે આ પુસ્તકને આવકાર આપીએ છીએ. આમાં નોંધવા યોગ્ય જે બીના છે તે દરેક સૂત્રને ગુજરાતી મોટા ટાઇપમાં મૂકવાની, છુટા શબ્દોના અર્થ, પ્રસ્તાવનામાં પ્રતિક્રમણના સામાન્ય હેતુઓ અને છેવટે પ્રતિક્રમણ સંબંધી ઉપયોગી વિષયો અને દ્રવ્ય આવશ્યકપર શાસ્ત્રનાં દ્રષ્ટાંતો આપવાની છે. અમે પ્રસ્તાવનાનાં નીચેનાં વાક્યો મનનીય હોવાથી નીચે મૂકીએ છીએઃ—

"શાળાઓની અંદર ઘણે ભાગે મૂળ પ્રતિક્રમણ મુખપાઠે શીખવવામાં આવે છે. એ તો ખરૂં છે કે દરેક ક્રિયા સમજીને તથા તેના હેતુ લક્ષ્યમાં રાખીને સાધ્ય દ્રષ્ટિપૂર્વક કરવામાં આવે તો તે અપૂર્વ ફળદાયી થાય છે. અન્યથા ધ્યાન રાખ્યા વિના ફેંકેલું તીર જેમ યોગ્ય વસ્તુને વિંધ્યા વિના જ્યાં ત્યાં પડે છે, તેમ ભાવે કરીને શૂન્ય ક્રિયાઓ અલ્પ ફળની આપવાવાળી થાય છે. તેથી પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોનો યથાર્થ અર્થ સમજવામાં આવે અને તે પ્રમાણે ક્રિયા કરતી વખત ઉપયોગ રાખવામાં આવે તો ઉત્તમ ભાવ ઉત્પન્ન થવાથી તે તદ્દહેતુ અથવા અમૃત ક્રિયા સાધ્યને પ્રાપ્ત કરી આપે એ નિસંશય છે."

पहोंच.

નીચેનાં પુસ્તકો તથા માસિકપત્રો વિગેરેની પહોંચ ઘણા માન સાથે સ્વીકારીએ છીએ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ (મૌક્તિ. ૧. પ્રકાશક શ્રી દેવચંદ લાલભાઇ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ સંશોધક ઝવેરચંદ સાકરચંદ ઝવેરી. કિં ૧. આનો) સુમનસંચય. સ્તબક ૧. સંગ્રહ કર્તા વિજ્ઞાનભિક્ષુક દોશી સાકરચંદ મોતીચંદ કસ્ટમ મુખ્ય મુ. અંજાર કિં. ૧ કોરી.) સૌભાગ્ય શિક્ષાબ્ધિ, સ્ત્રીઓનું ખાનગી વાંચન. (કર્તા નટવરલાલ કનૈયાલાલ વૈષ્ણવ.) જૈનએસોસીએશન ઓફઇંડિયાનો સં. ૧૯૬૯ નો રિપોર્ટ, વગેરે.

આનંદ પુ. ૧૧ અં. ૨-૪, આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૧૧ અં. ૫-૭, કેળવણી પુ. ૨૧ અં. ૫-૭, ગુજરાતશાળાપત્ર પુ. ૫૩ અં. ૧-૨ જૈનધર્મપ્રકાશ પુ. ૨૯ અં. ૯-૧૧ જૈનહિતેછુ પુ. ૯ અં. ૧૨ પુ. ૧૦ અં. ૧, જૈનહિતેચ્છુ પુ ૧૫ અં. ૧૨ પુ. ૧૬ અં. ૧-૨ Gain gazette the vol 11—12 દિગંબર જૈન પુ. ૭ અં. ૨-૫, પ્રેમબંધુ પુ. ૬ અં. ૧-૨, પુષ્ટિ ભક્તિ સુધા પુ. ૪ અં. ૭ બુદ્ધિપ્રકાશ પુ. ૬૧ અં. ૧-૨, શ્રી ભક્ત પુ. ૧. અં. ૪-૫, महाज्योति पु. २ अं. ३; मर्यादा पु. ७ अं २-३, લાયબ્રેરી મીસેલેની પુ. ૨ અં. ૨, વસંત પુ ૧૨ અં. ૯-૧૧, વાર્તાવારિધિ પુ. ૫ અં. ૬-૧૦, વિવેચક પુ. ૨ અં. ૧-૨ વૈશ્યપત્રિકા પુ. ૧૦ અં. ૩-૬, वन्दे जिनवरम् पु. ५ अं. ८, સત્ય પુ. ૩ અં. ૭ ૮; સાહિત્ય પુ. ૨ અં. ૧-૨, સુંદરી સુબોધ પુ. ૧૧ અં. ૩-૪, સુદર્શન પુ. ૨૮ અં. ૯, જ્ઞાનસુધા પુ. અં. ૯-૧૨ સિવાય-આર્યપ્રકાશ આર્યસુધારક, જૈન એડવોકેટ, જૈનશાસન, સ્થાનકવાસી જૈન કૉન્ફરન્સ પ્રકાશ. जैनमित्र, કોરોનેશન એડવર ટાઇઝર વિગેરે સાપ્તાહિક પાક્ષિક પત્રો પણ નિયમિત મળે છે.

સ્ત્રી વાંચન વિભાગ.

સંપાદિકા-નિર્મળા બ્હેન.

૧. પ્રસ્તાવ રૂપે બોધ.

આ વિશાળ દુનીઆમાં કોઈ ચીજ નકામી નથી, તો શું સ્ત્રી નકામી હોઇ શકે ? દરેક દેશના ડાહ્યા માણસોએ સ્ત્રીને પુરૂષનું 'અડધું અંગ' કહેલું છે અને અભણ પુરૂષો પણ સ્ત્રીને 'ઘર' માને છે, પુરૂષનું 'ઘર' અને પુરૂષનું 'અડધું અંગ' શું નકામા કે ઓછી કિંમતના પદાર્થ તરીકે ગણી શકાય ?

પરન્તુ જે ઘરમાં કચરો જ ભર્યો હોય અને જે અંગ સડેલું કે લકવાથી રહી ગયેલું હોય એવું ઘર અને એવું અંગ નકામું ગણાય તો કાંઈ નવાઇ નહિ.

ખરેખર સ્ત્રી એ પુરૂષનું 'ઘર' છે-કહો કે ઘરનો શણગાર છે અથવા ઘરની 'દેવી' છે. પુરૂષમાં જે કોમળ ગુણોની ખોટ છે તે ખોટ પૂરનાર સ્ત્રી છે, માટે સ્ત્રી એ પુરૂષનું અડધું અંગ છે. ઉંડો વિચાર કરીએ તો ઘરનું, કુટુંબનું, નાતનું, દેશનું-બધાનું સુખ તથા નીતિ તથા સુધારો તથા શાંતિ તથા તનદુરસ્તી એ સર્વનો આધાર ઘણે ભાગે સ્ત્રી ઉપર જ છે.

એટલા માટે સ્ત્રી જાતિને તેમના ખાસ ધર્મ સમજાવવાની ઘણી જરૂર છે. અને એ કારણથી આ માસિકમાં સ્ત્રી જાતિને ઉપયોગી વાંચન વખતો વખત આપવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

બ્હેનો ! તમે ૮-૧૦ વર્ષની ઉમરની નાની બાળકી હો, અથવા પરણવાની તૈયારી કરતી કન્યા હો, અથવા માતા હો અથવા કુટુંબમાં ઉપરીપણું ભોગવતા દાદી હો,-ગમે તે સ્થિતિમાં હો-પણ એ દરેક સ્થિતિમાં તમારે તમારા હમણાંના અને ભવિષ્યના ધર્મો જાણી લેવા જોઇએ છે. અજ્ઞાનપણું એ સૌથી મોટું દુઃખ છે. રોગ, ગરીબાઇ, કજીઆ ટંટા એ સર્વ ઘણે ભાગે અજ્ઞાનપણામાંથી જ નીપજે છે; માટે રોગ અને ગરીબાઇ કરતાં પણ અજ્ઞાનપણું વધારે નુકસાનકારક છે. તમારામાંની નાનામાં નાની કન્યાને પણ અજ્ઞાન રહેવું પાલવે નહિ; કારણ કે તે કાંઇ હમેશ કન્યા રહેવાની નથી. પુરૂષ તો હજીએ કુંવારો રહી શકે, પણ કન્યાને તો તેનાં માબાપ બે વરસ વહેલી મોડી પણ પરણાવ્યા વગર નથી જ રહેવાના. ત્યારે પછી જે કન્યા પરણવાનો અર્થ ન જાણતી હોય, જે કન્યા વર અને સાસુસસરા સાથે કેમ ચાલવું તે ન જાણતી હોય, જે કન્યા બાળબચ્ચાંને કેમ જાળવવાં તે ન સમજતી હોય, જે કન્યા દુનીઆના તરેહવાર ઢંગથી છેક જ અજાણી હોય, કહો બ્હેનો તેવી કન્યા પાછળથી ગભરાય કે નહિ ? દુઃખી થાય કે નહિ ? અને દુઃખી માણસ બીજાને સુખી શું કરી શકે ?

એટલા માટે બ્હેનો! તમે આ માસિકનો સ્ત્રી-વાંચન વિભાગ દર મહિને કાળજીથી વાંચજો. એમાંથી દરેક કન્યા, દરેક વહુ, દરેક માતા અને દરેક વિધવાને કંઇ નહિને કાંઇક તો ખાસ ઉપયોગી જ્ઞાન જરૂર મળશે. દુઃખી બ્હેનોને આમાંથી દીલાસો મળી રહેશે; સુખી બ્હેનોને અનુભવ મળશે અને એ અનુભવથી પોતાના સગાં વ્હાલાં ને સુખી કરતાં આવડશે.

બ્હેનો! તમે ઝાઝું ભણ્યાં ન હો તેટલા કારણથી નાઉમેદ થશો નહિ. તમારે માટે તો આ લખાણો ઘણીજ સાદી સ્હેલી ભાષામાં લખવાનો વિચાર રાખ્યો છે. જેમ બનશે તેમ સ્હેલા શબ્દો અને આડંબર વગરની ભાષા વડે અને ટુંકાણમાં વધારે જ્ઞાન મળે એવા લેખો આ પત્રમાં આપવા ધાર્યું છે. તમે એનો લાભ લેવામાં આળસ કરશો નહિ. તમારી બ્હેનપણીઓ, બ્હેનો, પુત્રીઓ, માતાઓ અને પડોસણોને એ વંચાવશો તો તમે એમની મોટી સેવા બજાવી ગણાશે. વળી તમારા પોતાના અનુભવો તમે આ માસિકમાં લખી મોકલશો તો તેથી પણ તમારી બીજી ઘણી બ્હેનોને મોટો લાભ થશે. અરસ્પરસ વિચારો અને અનુભવોની આપ-લે કરવાથી દુનીઆને ઘણો ફાયદો થાય છે.

પ્રિય બ્હેનો! તમને દેહરાં, અપાસરા, સાધુજી, સાધ્વીજી, શાસ્ત્ર બહુ પ્યારાં લાગે છે; ટુંકામાં તમને ધર્મ ઉપર બહુ પ્રેમ છે. હા. તમને તે છતાં એમાંથી જોઇએ તેવો લાભ મળતો નથી, એનું કારણ શું? દેહેરાં, અપાસરા, સાધુ, શાસ્ત્રની ભક્તિ અને ઉપાસના દર-રોજ કરતા છતા તમારામાં મોટા સદ્‌ગુણો ખીલવા પામ્યા નથી, અને જે શાન્તિ માટે રાત દિવસ ઝંખના કરો છો તેનું શું કારણ? એ કારણ શોધો, તમારા પોતાના અંતઃકર-ણને તેનું કારણ પૂછો. ખરેખર જેઓ અંતઃકરણને ભોમીઓ બનાવે છે તેને સઘળા ખુલાસા મળી રહે છે. પૂછો ત્યારે તે અંતઃકરણને; પૂછો કે દેહેરાં-અપાસરા શા માટે છે અને ત્યાં જઇને શું જોવા-શિખવાનું છે એ બાબત વિચાર કરવાની કાંઈ તસ્દી તેણે લીધી હતી? પૂછો કે સાધુ સાધ્વીના શુદ્ધ આચાર અને તેમની પાસેથી મેળવવાના જ્ઞાન સંબંધી કાંઈ વિચાર કદી કર્યો હતો? પૂછો કે શાસ્ત્રોના શબ્દો બોલતી કે સાંભળતી વખતે તે શબ્દોમાં છૂપાયલા 'ભાવ'-આશય-ભેદ-રહસ્ય વિચારવાની દરકાર કદી કરી હતી? ત્યારે હવે તમારા પ્રશ્નનો ખુલાસો ખુલ્લો છે કે, તમને ધર્મ વ્હાલો છે ખરો પણ ધર્મ પર વ્હાલ કેવી રીતે કરવું તે તમે જાણતાં નથી. આવો, આ માસિકનો સ્ત્રી વાંચન વિભાગ દર મહીને વાંચતા રહો, અને તમને તે રીત સંબંધી કાંઇ નહિ ને કાંઇક જાણવાનું જરૂર મળશે; તમારા મગજને અને તમારાં અંતઃકરણને ઘણો ખોરાક તેમાંથી મળશે. તેથી તમારૂં બહારનું અને અંદરનું જીવન સુધરવા પામશે અને તમારાં જીવનમાં એક જાતનો નવો જુસ્સો, ઉત્સાહ, આનંદ, ઉપયોગિતા આવવા પામશે. તમારા વિચારો વિકાસ પામ-વાથી તમને જીવન નકામું કે બોજારૂપ નહિ પણ અર્થવાળું અને કર્તવ્યરૂપ લાગશે. અને ખરેખર જ્ઞાન-ખરૂં જ્ઞાન એ એકજ એવી વસ્તુ છે કે જે જીવનને અર્થવાળું અને કર્તવ્ય રૂપ બનાવી શકે છે.

જે વખતે દુનીઆ કેળવાયલી નહોતી, જે વખતે લોકો જુગલીઆ જેવા ભોળા ભદ્રિક અને અજ્ઞાન હતા તેવા વખતમાં પણ શ્રીઋષભદેવ તીર્થંકરે બ્રાહ્મી અને સુંદરીને ઘણું જ્ઞાન આપ્યું હતું, જે જ્ઞાન વડે તેઓ સ્ત્રી કેળવણીની માતા તરીકે ગણાવા પામી છે. ત્યાર પછી દરેક જમાનામાં અને દરેક દેશમાં અનેક સ્ત્રીઓ જ્ઞાન મેળવતી ગઈ છે અને

કેટલીક સ્ત્રીઓએ તો પુરૂષો કરતાં પણ વધારે સારી નામના કરી છે. પરન્તુ, નામના કરો કે ન કરો. એટલું તો ખરૂં જ છે કે ઓછામાં ઓછી બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી પણ જરૂર જેટલું જ્ઞાન તો મેળવી શકે તેમ છે અને તે જ્ઞાન વડે પોતાનું શરીર, પોતાના પતિ અને પુત્ર પુત્રીઓ તથા પોતાના પડોશને ઘણો લાભ અને આનંદ આપી શકે, તથા પોતાના અમર આત્માનું હિત પણ સાધી શકે.

એટલા માટે બ્હેનો! તમને મળેલા મનુષ્ય જન્મનું ટુંકું આયુષ્ય યાદ કરીને દરેકે દરેક પળનો સારો ઉપયોગ કરવા તરફ લક્ષ આપો અને જ્ઞાન મેળવવાના જેટલા પ્રસંગ મળે તેટલાનો પુરેપુરો લાભ લેવાની ચીવટ રાખો. જ્ઞાન કાંઇ માત્ર પુસ્તકોમાંથીજ મળે છે એમ નથી. સજ્જનોએ લખેલાં પુસ્તકો અને ઉત્તમ માસિકો ઉપરાંત દેહેરાં, અપાસરા અને સભાઓમાંથી પણ જ્ઞાન મળી શકે છે (પણ તે લેતાં આવડવું જોઇએ) અને સારાં નરસા જે જે સ્ત્રી પુરૂષોના સહવાસમાં આવવાનું બને તેમના ગુણ-દોષ ઉપર મોહેથી ટીકા ન કરતાં પોતાના મનમાં તે ગુણદોષનું શોધન કરવાથી ઘણું જાણપણું વધે છે, એટલુંજ નહિ પણ આપણા ઉપર આવી પડતાં દુ:ખોમાંથી પણ (જો આપણને દુઃખનું શાસ્ત્ર વાંચતાં આવડતું હોય તો) ઘણું જ્ઞાન મળી શકે છે-કહો કે જ્ઞાન કરતાં પણ કિંમતી એવું અનુભવ જ્ઞાન મળી શકે છે. માટે જ વિદ્વાનોએ આ દુનીઆને એક નિરંતર ચાલતી નિશાળ કહી છે, કે જે નિશાળમાં દરેક પળે આપણી સમક્ષ એક નહિ ને એક પાઠ રજુ કરવામાં આવે છે, પરન્તુ તે પાઠ સમજવા, શિખવા, યાદ રાખવા અને બીજે પ્રસંગે કામમાં લેવા એ કામ આપણું પોતાનું છે. બચપણ એ નિશાળની એક ક્લાસ છે, જુવાની એ બીજી ક્લાસ છે, માતાની સ્થિતિ તથા વૃદ્ધાવસ્થા જૂદી જૂદી ક્લાસોજ છે. સગાં સંબંધીઓ, મિત્રો અને દુશ્મનો, સુખો અને સંકટો, હાસ્ય અને આંસુ એ સર્વ આ નિશાળમાં ભણવાનાં પુસ્તકો છે. તે પુસ્તકો શું શિખવવા માટે મુકાયાં છે તે વિચારવા તમે દરકાર નહિ કરો તો પુસ્તકોને નુકસાન કાંઇજ નથી, નુકસાન બધું તમનેજ છે. જે વિદ્યાર્થી પુસ્તકને જોઇને રડે છે કે હસે છે તે ભણી શકતો નથી અને પછી ભીખ માગે છે; જે સ્ત્રી કે પુરૂષ ઉપર કહેલાં પુસ્તકો હાથમાં લઇ રડવામાં કે ખીખા કરવામાં વખત ગુમાવે છે તેમને સદા રડવાનુંજ નસીબમાં લખાયલું છે. ત્યારે બ્હેનો! સુખ દુઃખ અને શત્રુ મિત્ર એ સર્વને તમને જ્ઞાન આપવા માટે નિર્માયલાં પુસ્તકો જ માનજો અને હસવા-રડવામાં વખત નહિ ગુમાવતાં એ સર્વમાંથી સાર અને અનુભવ ગ્રહણ કરવા ચીવટ રાખજો.

તમે એવાં સારગ્રાહી થશો તો તમારાં ભાઇ બાંડુ અને પુત્ર પુત્રીઓને પણ એવાજ સારગ્રાહી, આનંદી, વિચારવાન અને પુષ્ટ બનાવી શકશો અને જો બધી બ્હેનો એવી રીતે પોતાના કુટુંબને સારગ્રાહી આનંદી, વિચારવાન અને પુષ્ટ બનાવે તો આખો દેશ અને આખી દુનીઆ સુખી-સ્વર્ગરૂપ બની શકે. કહો ત્યારે જગતને સ્વર્ગ બનાવી દેવું એ કામ પુરૂષની સત્તાનું નહિ પણ સ્ત્રીની સત્તાનું છે એ વાત ખરી કે નહિ? ત્યારે તમો બ્હેનો શું સ્વર્ગની દેવીઓ તરીકેના માનને લાયક ખરી કે નહિ? ત્યારે તમો બ્હેનો પુરૂષની ઉપકારિણી અને મદદ કરનારી ખરી કે નહિ? તમારૂં જીવન પગરખાંની કીંમતનું નાહ પણ અમુલ્ય રત્નોથી વધારે કિંમતનું ખરૂં કે નહિ? પ્રિય બ્હેનો! શ્રી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરો કે દરેક કન્યા, દરેક પત્ની, દરેક માતા એવા અમુલ્ય રત્નો કરતાં વધુ કીમત વાળી કે સ્વર્ગની દેવી રુપ બને!

૨. સંપ.

(મનડું મોહ્યુંરે મનમોહનજી—એ રાસડાનો રાગ)

સુણજો શિખામણ એક રે, મુજ બેનડીઓ;
રાખી ઘરમાં સુશીલ સ્વભાવ,
સંપ સજો પ્રેમથી, મુજ બેનડીઓ.
સુતરનો એક તાંતણો, તૂટી સહેલ જાય;
બહુ સાથે વણતાં થકાં, હાથી હેડ બંધાય.
બનીએ ન કર્કશા કંકાસથી, મુજ બેનડીઓ.
તેથી વાધે ચિત્તમાં પરિતાપ,
સંપ સજો પ્રેમથી, મુજ બેનડીઓ.
સંપ થકી લક્ષ્મી વધે, સંપે આવે પ્રેમ;
અમૃત વરસે મેઘલા, શાંતિ ને સુખ ક્ષેમ.
રહો સુદંપતિ પ્રમોદમાં, મુજ બેનડીઓ.
કરી ઘર કુટુંબ સુખવાસ,
સંપ સજો પ્રેમથી, મુજ બેનડીઓ.

મોહનલાલ દ. દેશાઇ.

૩. મનુષ્યનાં સામાન્ય કર્ત્તવ્યો.

૧ માણસનાં સામાન્ય કર્ત્તવ્યો શું છે? તેનો ધર્મ શું છે? તેને કરવાનાં કામોમા કઇ કઇ બાબતોની અગત્ય છે, અને પોતે કેવી રીતે વર્ત્તવું જોઇએ તેને માટે આ લખાણ લખવાનો ખાસ ઉદ્દેશ છે.

૨ માબાપના ઉપકારો બાળક ઉપર ઘણાજ થાય છે. જો કે તેનો બદલો તો એકે રીતે વાળી શકાય તેમ નથી; તોપણ બાળકોએ માબાપની આજ્ઞામાં રહેવું, માબાપની આજ્ઞા પાળવી, તેજ બાળકોનો ધર્મ છે. બાળક જન્મે છે, ત્યારે તેનામાં એકકે જાતની શક્તિ ખીલેલી હોતી નથી–તે છેક પરાધીનજ હોય છે,

ટગમગ પગ ટકતો નહિ, ખાઇ ન શકતો ખાજ;
ઉઠી ન શકતો આપથી, લેશ હતી નહિ લાજ.
એ અવસર આણી દયા, બાળકને માબાપ,
સુખ આપે દુઃખ વેઠીને, એ ઉપકાર અમાપ.

માટે બાળક ઉમર લાયક થતાં સુધી પરાધીનજ હોય છે. તેનામાં પોતાની મેળે સ્વતંત્રતાથી એક પણ કામ કરવાને શક્તિ હોતી નથી. તેનો બધો આધાર માબાપ ઉપર જ હોય છે; પણ જ્યારે ઉમ્મર લાયક થાય ત્યારે વિદ્યાભ્યાસ કરવા મંડવું જોઇએ.

૩ બાળકોએ ઉમ્મર લાયક થતાં વિદ્યાભ્યાસ કરવોજ જોઇએ. તે તેનું પ્રથમ કર્ત્તવ્ય

છે. વિદ્યાભ્યાસ કરતાં મહેતાજી અને માબાપની શીખામણ માનવી. જે બાળકો શિક્ષક ને માબાપના ખરા આગ્રહ છતાં ભણતાં નથી, નઠારી સોબત કરે છે, પોતાનો કાળ રમત ગમનમાં નકામો ગુમાવે છે, દુર્ગુણી થઇ દુરાચરણ શીખે છે, તે પોતાની પાછલી જીંદગીમાં દુઃખી હાલતમાં આવી પડે છે. જ્યાં સુધી માબાપ કે વડીલો પાળનાર હોય છે, પૈસા કમાવા પડતા નથી, કોઈ પણ જાતની જંજાળ વળગી નથી, ઘરનો વ્યવહાર કેવી રીતે ચાલે છે તેની બીલકુલ ખબર નથી, ત્યાં સુધી તો અજ્ઞાનાવસ્થામાં મોજ મજાહમાં દિવસો જાય છે. પણ તે બધું જ્યારે એકીસાથે માથે પડશે, ઘરનો વ્યવહાર ચલાવવો પડશે, આખા કુટુંબનું ભરણપોષણ કરવું પડશે, દુનિઆમાં પોતાની આબરૂ સાચવવાનો વખત આવશે, ત્યારે જે મોજમજાહમાં ને દુરાચરણી થઈને પોતાનો વખત ફોકટ ગુમાવ્યો હશે અને વિદ્યાભ્યાસ નહિ કરેલ હોય કે કોઈ જાતનો ધંધો સારી રીતે શીખેલ નહિ હોય તો ત્યારે કેવી સ્થિતિ થશે? તથા પોતાના ગયેલા દિવસો સંભારીને કેટલું દુઃખ થશે? તેનો વિચાર કરવો. માટે દરેક સ્ત્રી અને પુરૂષોને વિદ્યાભ્યાસની ખાસ જરૂર છે.

૪. માણસ માત્રે જેમ બને તેમ દુર્ગુણનો ત્યાગ કરી સદ્‌ગુણનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ. કારણકે સદ્‌ગુણએ પોતાનો વ્યવહાર ચલાવવામાં ઉપયોગી થઈ પડે છે. સદ્‌ગુણ માણસ માત્રનું ખરૂં ભૂષણ છે. માટે સદ્‌ગુણ પ્રાપ્ત કરવાને દુર્ગુણથી તો દુરજ રહેવું. દુર્ગુણ એ એ ઉભય લોકમાં હાનિકર્તા છે. અંતે સદ્‌ગુણ એ ઉભય લોકમાં સુખકર્તા છે. માટે સદ્‌ગુણીજ થવા યત્ન કરવો.

૫ વખતને કીંમતી ગણી તેનો સારો લાભ લઈ લેવો. વ્યર્થ નિંદ તેમજ નઠારાં કાર્યમાં વખતને વૃથા ગુમાવી નાખવો નહિ. પણ બને તેટલાં સારાં કાર્યોમાં વખત પસાર કરવો. જે વખત જાય છે તેની દરેકે દરેક પળ કીંમતી ગણવી. કારણકે જે અમૂલ્ય વખત જાય છે તે પછીથી મળતો નથી.

કદી પૂરવ પુન્યથી, સકળ સંપદા પાવે,
પણ સમય સમજજો, ગયો ફરી નહિ આવે.

જો પૂર્વનાં પુન્ય હોવતો, રિદ્ધિ સિદ્ધિ, કુટુંબ પરિવાર, માબાપ, ભાઇ બ્હેન, સ્ત્રી મિત્ર પુત્ર પુત્રી વગેરે મળે છે. પણ જે વખત જાય છે તે તો અમૂલ્યજ છે. કારણ કે ગમે તેટલા પૈસા આપીએ તો પણ ગયો સમય પાછો મળતો નથી. માટે જે વખત આવ્યો છે તે જવાનો છે. ને પાછો મળવાનો નથી—એવો વિચાર કરીને શુભ કાર્યો કરી લેવાં ઉત્તમ ને શ્રેયસ્કર છે.

૬ ઘર એ પણ એક નાનું સરખું રાજ્ય છે. રાજ્ય ચલાવવાને માટે જેટલી કળા કૌશલ્યની જરૂર પડે છે, તેટલી ગૃહરૂપી રાજ્ય ચલાવવાને માટે આવકતની જરૂર પડે છે. માટે દરેક માણસે પોતાને યોગ્ય ધંધો શીખવો જોઇએજ; કારણકે તે વિના પોતાનો વ્યવહાર ચાલી શકતો નથી. તેમજ વખત પસાર કરવા માટે કંઇક આવડતની પણ જરૂર છે. કે જેથી નવરાં બેઠાં નખોદ વાળવાનો વખત આવે નહિ. માટે સર્વે માણસોને ધંધો શીખવાની કે આવકત સંપાદન કરવાની ખાસ અગત્ય છે.

૭ જેમ ઉમર લાયક જતાં જમએ તેમ ઉદ્યોગી પણ થવું જોઇએ. જુવાનીનો સમય

ખરો ઉપયોગી છે; કારણ કે જે કાર્ય કરવું હોય તે યુવાવસ્થામાંજ થઇ શકે છે. વૃદ્ધાવસ્થા ને બાલ્યાવસ્થા સરખીજ છે. કારણ કે બાળક જેમ પરાધીન હોય છે, તેમજ વૃદ્ધ પણ પરાધીનજ હોય છે. માણસ ઉમર લાયક થતાંજ તેને પોતાનું અને કુટુંબનું પોષણ કરવાનું માથે આવે છે, તેમજ સગાં સંબંધી જનોમાં અને દેશ પરદેશમાં આબરૂ વધારી વ્યવહાર ચલાવવાનો ભાર પણ માથે આવી પડે છે. માટે તે ભાર ઉપાડવાને લાયક થતાં પહેલાંની મહેનત સારી હોય તેમજ પોતે ઉદ્યોગી હોય તોજ આબરૂ સહિત યોગ્ય વ્યવહાર ચલાવી શકે, માટે ઉદ્યોગી થવા સર્વે મનુષ્યોએ લક્ષમાં રાખવું જોઇએ.

૮ તેમજ વિવેકી થવાની પણ તેટલીજ જરૂર છે. ઉદ્યોગ કે દરેક કાર્યમાં વિવેકની જરૂર પડે છે. વિવેક વિનાનું કર્ત્તવ્ય શોભતું નથી. વિવેકશૂન્ય માણસો પશુઓ જેવાંજ છે. માટે માણસ માત્રમાં વિવેકતો અવશ્ય જોઇએજ.

कोन्फरन्स मिशन.

१ सुकृत भंडार फंड.

(સંવત ૧૯૭૦ ના પોસ સુદ ૫ થી ફાગણ સુદ ૩, તા. ૧-૧-૧૪ થી ૨૮-૨-૧૪)
વસુલ આવ્યા રૂ. ૨૨૯-૧૦-૦ —ગયા માસ આખરની બાકી રૂ. ૪૯૧-૧૦-૦

(૧) **ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ**—ઉ. ગુજરાત.
સંખલપુર ૩, અંબાલા ૧, મંડાલી ૩॥, ઇટોદા ૧॥, કુકરાણા ૬।, વાઘેલ ૫॥, દેનમાલ ૨॥, કુવારદ ૭, ધનોરા ૪॥, ફુવડ ૯।, દાંતીસણા ૭॥, પાડલા ૬॥, ખેંલેરા ૨॥, રણેદ ૪, સંખેશ્વર ૩॥, સુજપુર ૧૧, લોલાડા ૩॥, કુંવર ૫॥=. કુલ રૂ. ૮૯-૬-૦

(૨) **ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ**—મારવાડ તથા પાલણપુર ઇલાકો.
હડાદ ૧૪, લાંબડીઆ ૭, મેરાડા ૫, આગીઆ ૧॥ ઘાણેરાવ ૧, સાદડી ૧, દેવરલી ૪, ઓડ ૫॥, દેલદર ૪।, ભારજા ૧૫, ભીમાણા ૩।, વારેરા ૯, શાંતપુર ૪, ખરેડી ૫॥, વાસડા ૪॥, આવલ ૬।, ડાબેલા ૩, ડીડોતર સરોતર ૨. કુલ રૂ. ૯૧-૧૨-૦

(૩) **ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ**—દક્ષિણ.
પેઠ ૩, નેરલા ૧૦, રહીમતપુર ૨૪॥, રેટરા હર્ણાક્ષ ૧૧. કુલ રૂ. ૪૮-૮-૦

એકંદર કુલ રૂ. ૭૨૧-૪-૦

૨ ઉપદેશકોનો પ્રવાસ.

(દરેક ગામના પત્રોમાંથી ટુંક સાર દાખલ કરવામાં આવે છે.)

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ.

ડેડીવાડા, સાંપાવાડા, મીઠીધારીયલ—આ ત્રણે ગામોમાં જીવહિંસા ન કરવા સંબંધી ગામ લોકોને ભાષણો આપતાં ઘણા ઠાકરડાઓએ જીવહિંસા ન કરવા તેમજ માંસ ભક્ષણ ન કરવા બાધાઓ લીધી. (નામ કોન્ફરન્સ ઓફીસમાં છે.)

આરીઠા—મુજપુરના શેઠ લહેરચંદ દેવચંદ તથા મુખી વગેરે સમક્ષ ગામ લોકોને ભાષણ આપતાં ઘણા જણે બીડી, હુક્કો ન પીવા નક્કી કર્યું. ઘણા બ્હેનોએ ફટાણાં ન ગાવા પ્રતિજ્ઞાઓ કરી, તેમજ, ત્રણ દિવસ બરાબર પાળવા. નૃપાળે અને તેની ખબર મળે તો તેનો પાંચ રૂપીઆ દંડ લેવાનું પાટીદારોએ નક્કી કર્યું. કોળી લોકોમાં લગ્ન પ્રસંગ હોવાથી બહારગામના આવેલા ઘણા કોળીઓએ જીવ ન મારવા તથા માંસ ભક્ષણ ન કરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી.

વાયેલ—અહીં પણ આરીઠાની માફક બધી બાબતો પાળવા ઘણા માણસોએ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. ભાષણથી લોકો ઉપર સારી અસર થઇ.

કુંવારદ—ગામ લોકોને એકત્ર કરી જુદા જુદા વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં તમાકુનો ઉપયોગ ન કરવા તેમ ઘણા જણાએ દીકરીના પૈસા ન લેવા સોગન ખાધા તેમજ ભાષણની અસર સારી થતાં ઘણી જાતના કુરીવાજ દૂર કરવા જણાવ્યું.

મુજપર—અત્રે ઉપાશ્રયમાં ભાષણ આપતાં ઘણી જૈન બાઇઓએ ફટાણાં ન ગાવા તથા બંગડીઓ ન પહેરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી. ગામ લોકોને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં ઢેઢ લોકોએ દારૂ ન પીવા સોગન ખાધા. મુસલમાન ભાઇઓને એકત્ર કરી જીવદયા વગેરે ઉપર બોલવાથી ઘણી સારી અસર થઇ હતી. કન્યાવિક્રય ન કરવા પ્રતિજ્ઞા થઈ હતી. કોન્ફરન્સ સંબંધી સારી અસર કરી હતી.

ભોયણીજી—વરસગાંઠના પ્રસંગ ઉપર જતાં જુદા જુદા વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં અન્યદર્શનીનાં પર્વ ન પાળવી તેમજ બીડી હુક્કો વગેરે ન પીવા હજારો જૈન બંધુઓએ બાધા લીધી હતી. સ્ત્રીઓએ ફટાણાં ન ગાવા પ્રતિજ્ઞાઓ કરી હતી. બીજી ઘણી સારી રીતે અસર થવા પામી હતી. આ વખતે દશ હજારથી વધારે માણસો હતાં. કાઠિયાવાડના મોરબી તરફના બંધુઓ ભાષણો આપવા માટે આવવા કહેતા હતા.

રણોદ— આ ગામમાં મુસલમાનની વસ્તી હોવાથી તેઓના મિયાં સાહેબ વગેરે રૂબરૂ જીવ હિંસા તથા માંસ ભક્ષણ ન કરવા બાબત ખુલાસાથી કહેવામાં આવતાં સારી અસર થઇ છે.

સંખેશ્વર—આ ગામે બે વખત દેરાસરમાં અને બે વખત ગામ વચ્ચે ભાષણો આપતાં કન્યા વિક્રય નહીં કરવાની તથા બીડી તમાકુ ન પીવાની ઘણા માણસોએ બાધા કરી

તેમજ સ્ત્રીઓએ ફટાણાં ન ગાવાની બાધાઓ લીધી.

બોલેરા—આ ગામના મુખી પટેલ વગેરે રૂબરૂ ભાષણ આપતાં સ્ત્રીઓએ ત્રણ દિવસ બરાબર પાળવા ઘણા માણસોએ નક્કી કર્યું. તેમ તમાકુ ન પીવા પ્રતિજ્ઞાઓ થઇ. ફટાણાં ન ગાવાની કેટલીક બાધાઓ થઇ.

ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ.

પોસીના—સંપ, ફટાણાં ન ગાવાં, મૃત્યુ પાછળ ન રડવા કુટવા બાબત, તેમજ કેટલીક અગત્યની બાબત વિષે ભાષણો આપતાં નીચે મુજબ ઠરાવ કર્યા.

૧. મૃત્યુમાં કાણે જતાં કે આવતાં છાજીઆં કરવાં નહીં. (છાતી કુટવી નહી.)
૨. પાંત્રીશ વર્ષની અંદરના મૃત્યુ પાછળ ૭ માસે સોગ કાઢી નાંખવો, ને બૈરાંને નવમે માસે ખૂણો છોડવો. તેથી મોટી ઉમરનાનો ત્રીજે માસે સોગ કાઢી નાખવો.
૩. મરણ પ્રસંગે શબ પછવાડે કુટતાં, પડતાં આખડતાં જવાનો રીવાજ બંધ કરવામાં આવ્યો.
૪. લગ્ન પ્રસંગે કે હોળીના તેહેવારોમાં ફટાણાં ખીલકુલ ગાવાં નહીં.
૫. ચોમાસામાં ચાર લાવવા જંગલમાં જવું નહીં

ઉપર પ્રમાણે ઠરાવો પાળવા બરાબર બંદોબસ્ત કરવા નક્કી કરવામાં આવ્યું.

લાંબડીઆ—આ ગામે પણ ભાષણોની અસરથી પોસીનાના ઠરાવો મુજબ ઠરાવો કરી પાળવા નક્કી કર્યું.

ખેરોજ—ઠાકોરશ્રીનો પત્ર નીચે મુજબઃ—

મારી રૂબરૂ કેટલાક વિષયો ચરચાવતાં મી. પુંજાલાલે જીવ હિંસા તેમજ માંસ ભક્ષણની બાબતમાં સારૂં અસરકારક વિવેચન કરવાથી મને ઘણો જ સંતોષ થયો છે જેથી ખુશી થઇ જણાવુંછું કે મજકુર ગામે આજ દિનથી નવરાત્રીમાં ૯-૧૦ તથા શ્રાવણ માસ પૂરો અને ભાદરવામાં શુક્લ પક્ષમાં જૈન (શ્વે૦ દી૦)નાં પર્યુષણ પર્વ હોવાથી તે દિવસોમાં તેમ જ દરેક માસમાં અગીઆરશના દિવસે જીવ હિંસા તથા માંસ ભક્ષણ કરવા અતિજ્ઞા લઈ આપને જાહેર કરૂં છું. આપના તરફથી આવાં ઉત્તમ કાર્ય કરવા મારી ભલામણ છે. તા. ૨૩-૧૨-૧૩. ગામ લોકોને એકત્ર કરી જુદા જુદા વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં નીચે મુજબ ઠરાવો આપણા જૈન બંધુઓએ કર્યા છે.

૧ એક માસમાં દસ તિથિ—(બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીઆરશ, ચૌદશ) કોઇએ ઘાસ કાપવા જવું નહીં. ૨ પાડાઓને ઉછેરી મોટા કરી વેચવા નહીં. હળ હાંકવા આપવા તેના કાંધીડાના પૈસા જીવ દયામાં વાપરવા. ૩ મરણ પછવાડેના ઠરાવમાં પોસીનાના ઠરાવ મુજબ ઠરાવ કર્યો છે. ૪ લગ્ન પ્રસંગે કે હોળીમાં ફટાણાં ગાવાં નહીં. ઉપરના ઠરાવો બરાબર પાળવા નક્કી કર્યું.

बीकरणी-मेवाड—कन्या विक्रय, कजोडां नुकसान कारक रीवाज़, लग्न प्रसंगे के होलीमां चूरां गीतो, जीवदया वगेरे वावतो उपर घणी सारी रीते भाषणो आपवामां आवतां नीचे मुजब ठरावो थया.

१ लग्न प्रसंगे के होळीमां बूरा गीतो गावां नहीं. २ दश तिथ तेमज अठाईना दिवसोमां घास वगेरे कापवुं नहीं. ३ धर्म विरुद्धना कुरीवाज बंध करवा. उपरना ठरावोनो पूरो हेवाल पंच महाजनना चोपडामां दाखल कर्योछे.

३ श्री जैनश्वेताम्बर कोन्फरन्स तरफथी अपाएल शेठ फकीरचंद प्रेमचंद स्कोलर शीपो, (इनामो.)

મર્હુમ શેઠ ફકીરચંદ પ્રેમચંદ તરફથી સને ૧૯૧૩ ની સાલમાં મેટ્રીકમાં પસાર થએલ જૈનશ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક વિદ્યાર્થીઓ પૈકી એક **અમદાવાદના રહીશ મી. ચંદુલાલ ગીરધરલાલને** સંસ્કૃત વિષયમાં સૌથી વધારે માર્ક મેળવ્યા હોવાથી રૂ. ૪૦) ની સ્કોલર શીપ આપવામાં આવેલ છે, અને બીજી સ્કોલરશીપ રૂ. ૪૦) ની સુરતના વતની માટેની હોવાથી **મી. મણીલાલ રસીકદાસ કાપડીઆને** ઉંચા નંબરે પાસ થવાથી આપવામાં આવેલ છે. તે સર્વ જૈન બંધુઓને જાહેર કરવામાં આવે છે.

४श्री धार्मिक हिसाव तपासणीनुं खातुं.

(તપાસનાર–શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદ, ઓનરરી ઓડીટર શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.)

(૧) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર શહેર મધ્યે શ્રી ધર્મનાથજી મહારાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટઃ—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી પ્રથમના વહીવટકર્તા શેઠ ઝવેરચંદ કુરજી હસ્તકનો સં. ૧૯૫૧ થી સં. ૧૯૬૮ ના આસો વદી ૩૦ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં પ્રથમ સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ ઘણો જ સારી રીતે ચલાવી સંસ્થાને ઘણી જ સારી સ્થિતિમાં લાવી મુકેલી દેખાય છે. પરંતુ પાછળનાં થોડાં વર્ષનો વહીવટ તપાસતાં કંઇક ગુંચવડ ભરેલો અને તેમાં કેટલીક રકમો ઉપર અમારૂં ધ્યાન ખેંચાવાથી તેના લાગતા વળગતાઓનું તે ઉપર ધ્યાન ખેંચવા છતાં સંતોષપૂર્વક ખુલાસો નહિ મળવાથી તે ઉપર શેઠ ડોસાભાઈ કુરજીનું ધ્યાન ખેંચવાથી તેઓએ વચમાં પડી કેટલીક આયરો વેઠી સંતોષકારક ખુલાસો કરાવી આપ્યો તે માટે તેમને (શેઠ ડોસાભાઈ કુરજીને) પૂરેપૂરો ધન્યવાદ ઘટે છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ પ્રથમના વહીવટકર્તા પાસેથી સંવત ૧૯૬૯ ના પોષ શુદ ૨ થી શેઠ કસ્તુરચંદ કસલચંદ ધર્મીષ્ટ, લાગણીવાળા તેમ જ દાનસ્ત ગૃહસ્થ હોવાથી તેમને સોંપવામાં આવ્યો છે. ત્યારથી તેઓ પોતાની પૂરેપૂરી લાગણીથી વહીવટ ચલાવે છે. તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

મજકુર ગામે મધ્યેની એક બે ધાર્મિક સંસ્થાના વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થોએ પોતાના તાબાની સંસ્થાની મીલ્કત અનેક રીતનાં બ્હાનાં કાઢી દેખડાવવાની આનાકાની કરી આ ખાતાનો કિંમતી વખત રોકી ખાતાને મહેનતમાં ઉતાર્યું છે, અને હજી વધારે ઉતારે છે; પણ તે વાત જાહેરમાં આવશે ત્યારે તેવા વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને માટે આપણી જૈન કોમ કેવી રીતના વિચારો બાંધશે તેનો તેઓ સાહેબો કાંઇ પણ ખ્યાલ કરતા નથી. તેમ છતાં આ સંસ્થાના વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થે તેઓનો દાખલો નહિ લેતાં હિંમત વાપરી સરળપણે સર્વ મીલ્કત સાથે પોતાના તાબાની ધાર્મિક સંસ્થાનો હિસાબ પૂરેપૂરો દેખડાવી આપ્યો છે તે માટે તેઓને પૂરેપૂરો ધન્યવાદ ઘટે છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચના પત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૨) મુંબાઇ મધ્યે શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના એકઝીક્યુટરો શેઠ નગીનભાઇ ઘેલાભાઈ ઝવેરી, શેઠ જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી, શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ, શેઠ ફુલચંદ કસ્તુરચંદ, શેઠ કેશરીચંદ રૂપચંદ, શેઠ મંછુભાઇ સાકરચંદના હસ્તકનો સંવત ૧૯૬૪ ના કારતક શુ. ૧ થી સં. ૧૯૬૫ ના આસો વ. ૩૦ સુધીનો વહીવટ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં મર્હુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇએ પોતાની મીલ્કતની વ્યવસ્થા કરવા એક વીલ કરી ઉપર જણાવેલા એકઝીક્યુટરો નીમેલા તેઓએ (એકઝીક્યુટરોએ સદરહુ સંસ્થા સ્થાપી તેમાં રૂ. ૪૫૦૦૦) પીસ્તાળીશ હજાર ભેટ આપી સંસ્થાનું ઘણું જ ઉત્તમ પ્રકારનું બંધારણ કરી તેને કાયદેસર રજીસ્ટર કરાવી તેનું કામ ચાલુ કર્યું છે. તેમાં મરહુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇના વારસ શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ તથા તેમનાં દીકરી બાઇ વીજકોર તથા તેમના એકઝીક્યુટરોએ ઉદાર વૃત્તિથી સંસ્થામાં બીજી નાણાંની મ્હોટી રકમો ભેટ આપી હાલમાં આ સંસ્થાનું ફંડ રૂ. ૧૦૫૫૦૦) એકલાખ પાંચહજાર પાંચસો સુધી વધારી સંસ્થાને ઘણી જ સંગીન પાયા ઉપર લાવી મૂકી છે આ સંસ્થા તરફથી જૈન પુસ્તકો શોધાવી, છપાવી તેમ જ લખાવી તેનો ઉદ્ધાર કરવામાં આવે છે. તેથી આપણા જૈન ભાઇઓને મોટો લાભ થવાનો સંભવ છે. તે માટે ઉપર જણાવેલા દરેક ગૃહસ્થોને જેટલો ધન્યવાદ આપીએ તેટલો ઓછો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો હેતુ જૈન પુસ્તકોનો ઉદ્ધાર કરવાનો છે અને તે મુજબ કેટલાંએક પુસ્તકો શોધાવી છપાવવા તથા લખાવવામાં આવે છે તોપણ કેટલેક સ્થળે કિંમતી જૈન ગ્રંથો ઘણા પુરાણા થઇ ગયેલા છે, તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ખાસ જરૂર છે. માટે તજવીજ કરી તેવા ગ્રંથો મેળવી તેનો ઉદ્ધાર કરવામાં આવશે ત્યારે જ આ સંસ્થાનો પૂરેપૂરો હેતુ પાર પડેલો ગણાશે, તો આશા રાખીએ છીએ કે લાગતા વળગતા ગૃહસ્થો આ બાબત ઉપર ધ્યાન આપી બનતો પ્રયાસ કરશે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે સૂચના કરવા જેવી બાબત દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર અમારી સહી સિક્કા સાથનું વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થોને આપવામાં આવ્યું છે.

(૩) ઉ. ગુજરાતમાં મહાલ મેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી સુમતિનાથજી મહારાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ શ્રી સંઘ તરફથી શા. કચરાભાઇ સોકરચંદની વિધવા સ્ત્રી બાઇ મેના ચલાવે છે. તેમની પાસે તપાસણી માટે સદરહુ ચોપડાની માગણી કરતાં સં. ૧૯૬૬ ની પહેલાના ચોપડા મળી નહિ શકવાથી સંવત ૧૯૬૯ ના અશાડ વ. ૧ સુધીનો વહીવટ અમોએ તપાસ્યો, તે જોતાં વહીવટકર્ત્તા બાઇ માણસ હોવાથી વહીવટ જૈન શૈલીને અનુસરી ચાલતો નહિ હોવાથી તેમાં સુધારો વધારો કરવાની જરૂર જણાયાથી કોઇ લાગતાવળગતા અથવા સંઘ મધ્યેના ગૃહસ્થની મદદ લઈ તેમની સલાહ પ્રમાણે વહીવટ કર્ત્તા બાઇને જણાવવામાં આવ્યું છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટ કર્ત્તા બાઇને આપવામાં આવ્યુ છે.

(૪) ઉ. ગુજરાતમાં મહાલ મેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી શાંતિનાથજી મહારાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટઃ—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ ભીખાભાઈ ઠાકરશીના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૨ થી સં. ૧૯૬૯ ના આસો શુ. ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો, તે જોતાં વહીવટને લગતું નામું ઘણી જ સારી રીતે રાખી વહીવટ ચલાવતા જોવામાં આવે છે.

મજકુર સંસ્થાના વહીવટકર્ત્તા પોતે ધર્માષ્ટ અને લાગણીવાળા હોવાથી પોતાના ઘરના કામનો બોજો ઘણો હોવા છતાં સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ ઘણી સારી રીતે બહુ કાળજીથી ચલાવે છે તેથી તેમને પૂરેપૂરો ધન્યવાદ ઘટે છે.

આ ખાતુ તપાસી જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૫) ઉ. ગુજરાતમાં મહાલ મેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી શાંતિનાથજી મહારાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટઃ

સદરહુ સંસ્થાના સં. ૧૯૬૧ ની પહેલાંના ચોપડા તપાસવાની માગણી કરતાં વહીવટકર્ત્તા જણાવે છે કે સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ બેચરદાસ ગુલાબચંદ છે. પરંતુ તેઓ બહાર ગામ રહેતા હોવાથી સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ ચલાવવાનું સંવત ૧૯૬૧ ની સાલથી અમને સોંપી સંસ્થાને લગતા ચોપડા તેઓએ પોતાને કબજે રાખી રૂ. ૨૫) પચીસ રોકડા અમોને આપી વહીવટને લગતું નામું નવો ચોપડો લાવી તેમાં લખવાનું ફરમાવેલું. તે મુજબ અમોએ સં. ૧૯૬૧ થી નવા ચોપડામાં નામું લખ્યું છે તે પહેલાંના ચોપડા અમારી પાસે નથી. આવી રીતનો ખુલાસો મળવાથી અને મુખ્ય વહીવટકર્ત્તા હાલ અત્રે નહી હોવાથી સં. ૧૯૬૧ ની સાલ પહેલાંનો વહીવટ તપાસવાનું બની શકયું નથી.

સદરહુ સંસ્થાને લગતા વહીવટમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

श्री जैन श्वेतांबर एज्युकेशन बॉर्ड.

તા. ૨૮-૧૨-૧૩ ના રોજ લેવાયેલ

१ शेठ अमरचंद तलकचंद जैन धार्मिक हरीफाइनी परीक्षानुं परीणाम.

ધોરણ ૧ લું.

નંબર.	નામ.	સેન્ટર.	માર્કસ.	ઈનામ.
૧	માસ્તર સુખલાલ રવજીભાઈ	ઝીંઝુવાડા	૬૩	રૂ. ૨૧.
૨	મી. કેશવલાલ છવરામ	મહેસાણા	૬૨	૧૭
૩	,, વેણીચંદ મયાચંદ	,,	૫૯	૧૫
૪	,, દીપચંદ છવણ	ભાવનગર	૫૯	૧૧
૫	શાહ દેવચંદ ખીમચંદ	,,	૫૬	૯
૬	મી. ઇંદ્રમલ ગંભીરમલ	મહેસાણા	૫૬	૭
૭	શાહ કચરાભાઈ માણેકચંદ	,,	૫૫	૫
૮	,, બબલદાસ ભાઈચંદ	,,	૪૫	
૯	,, પરશોત્તમ પ્રેમચંદ	ભાવનગર	૪૫	
૧૦	મ્હેતા ભોગીલાલ તારાચંદ	અમરેલી	૩૧	
૧૧	શાહ દુલભજી ભાઈચંદ	મોરબી	૩૯	
૧૨	મેતા જેચંદ રાયચંદ	અમરેલી	૩૮	
૧૩	શાહ જાદવજી ગોબર	ભાવનગર	૩૭	
૧૪	,, રતીલાલ ત્રીભોવનદાસ	,,	૩૪	

ધોરણ બીજું અ.

નંબર.	નામ.	સેન્ટર.	માર્કસ.	ઈનામ.
૧	શાહ બગવાનદાસ મીઠાભાઈ	પીંડાજ	૮૬	૨૧
૨	,, સૌભાગ્યચંદ મૂલચંદ	,,	૮૨	૧૫
૩	,, કસ્તુરચંદ ભીખાચંદ.	,,	૮૧	૯
૪	કાપડિયા ત્રીભોવનદાસ છોટાલાલ	સુરત	૭૬	૫
૫	શાહ ચુનીલાલ હકમચંદ	અમદાવાદ	૬૬	૪
૬	મોદી ચંદુલાલ સારાભાઈ	મુંબઈ	૬૫	૪
૭	કાપડિયા મણીલાલ નેમચંદ	સુરત	૬૩	૪
૮	શાહ મણીલાલ કાનજી	મહેસાણા	૬૨	૪
૯	,, વાડીલાલ સાંકળચંદ	,,	૬૦	૪
૧૦	,, અમૃતલાલ ત્રીભોવનદાસ	અમદાવાદ	૫૯	૪
૧૧	,, પોપટલાલ સાંકળચંદ	મહેસાણા	૫૫	૪

૧૨	,, મોહનલાલ મયાચંદ	સુરત	૫૧
૧૩	ધ્રુવ જયચંદ જગનલાલ	વઢવાણ સીટી	૫૦
૧૪	કોઠારી રતીલાલ અમરચંદ	મુંબઈ	૪૮
૧૫	મ્હેતા મગનલાલ પોપટલાલ	સુરત	૪૬
૧૬	શાહ દલસુખ ઉજમશી	વઢવાણ સીટી	૪૨
૧૭	મ્હેતા વ્રજલાલ તારાચંદ	અમરેલી	૩૯
૧૮	,, રતીલાલ નાગરદાસ	,,	૩૯
૧૯	,, ગીરધર વીરચંદ	,,	૩૮
૨૦	મી. મણીલાલ દયાસાગરજી	મહેસાણા	૩૮
૨૧	શાહ દલસુખ મહીજીભાઈ	સુરત	૩૭
૨૨	મ્હેતા ચુનીલાલ સોમચંદ	પાલીતાણા	૩૭
૨૩	દોશી જેચંદ ઝવેરચંદ	અમરેલી	૩૬
૨૪	કોઠારી મથુરદાસ છગનલાલ	રાજકોટ	૩૫
૨૫	શાહ છગનલાલ ગુલાબચંદ	સુરત	૩૪
૨૬	,, મણીલાલ સોમચંદ	,,	૩૩
૨૭	,, માણીલાલ કમેદચંદ	મહેસાણા	૩૩
૨૮	કોરડીઆ તલકચંદ વશરામ	અમરેલી	૩૩
૨૯	શેઠ ચુનીલાલ છગનલાલ	પાલીતાણા	૩૩
૩૦	કણીઆ દામજી જેઠાભાઈ	મુંબઈ	૩૩
૩૧	શાહ ધીરજલાલ હીરાચંદ	વઢવાણ સીટી	૩૩
૩૨	,, માણેકલાલ કીલાભાઈ	બોરસદ	૩૩
૩૩	,, ઠાકુ પાલણ	મુંબઈ	૩૩
૩૪	,, નગીનચંદ જગજીવનદાસ	સુરત	૩૩
૩૫	,, હંસરાજ ચાંપશી	મુંબઈ	૩૩
૩૬	,, વીરજી ભારમલ	,,	૩૩

ધોરણ ૨ જું વ.

૧	પરેલ સોમાભાઇ હાથીભાઈ	મહેસાણા	૮૯
૨	,, હાથીભાઈ મથુરભાઈ	,,	૭૯
૩	દોશી ઓઘડદાસ ઉજમશી	વઢવાણ સીટી	૭૫
૪	શાહ જેઠાલાલ ભૂદરશી	મહેસાણા	૭૧
૫	,, નારણદાસ ખીમજી	,,	૬૨
૬	,, દામોદર હરખચંદ	લીંચ	૬૦
૭	,, ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ	મહેસાણા	૫૮
૮	,, ચુનીલાલ હંસરાજ	મુંબઈ	૫૭
૯	,, મનસુખ હરચંદ	,,	૫૬
૧૦	,, મૂળચંદ રામચંદ	,,	૩૭
૧૧	,, કેશવલાલ મોતીચંદ	,,	૩૩

ધો. ૩ જું.

૧ મી. છત્રરાજ રામજી શાહ	પાલીતાણા	૫૧	૨૫
૨ ,, મણીલાલ જસવંત	,,	૫૦	૧૫
૩ ,, ભગવાનજી ધારશી	અમરેલી	૩૫	

ધો. ૪ થું.

૧ મગનલાલ વર્ધમાન ઝવેરી	વઢવાણ શહેર	૬૮	૩૦
૨ મી. શાંતિલાલ હરગોવિંદ	મહેસાણા	૬૭	૨૦
૩ મી. મોહનલાલ નાનચંદજી	રાજકોટ	૫૫	૧૦
૪ શા. ચંદુલાલ સાકરચંદ	અમદાવાદ	૫૪	૫
૫ ચુનીલાલ મોહનલાલ દોશી	વઢવાણ શહેર	૫૧	૫
૬ શા. ગુલાબચંદ વાઘજી	મહેસાણા	૪૮	

ધો. ૫ મું. अ.

૧ મી. કેશવલાલ છગણચંદ	બનારસ	૫૬	૩૦
૧ મી. લાલચંદ ભગવાન	,,	૩૬	

ધો. ૫ મું व.

૧ શાહ ત્રીભોવન દલીચંદ	મહેસાણા	૯૩	૩૦

ધો. ૫ મું क.

૧ શાહ મણીલાલ અમીચંદ (ગાધરા)	સુરત	૬૫	૩૦

ધો ૫ મું ड.

૧ મી. પ્રભુદાસ દીપચંદ	બનારસ	૫૩	૩૦
૨ ,, જેઠાલાલ ઝવેરચંદ	લીંચ	૩૭	
૩ ,, માવજી દામજી	મુંબઈ	૩૫	

કુલ ૭૭ વિદ્યાર્થીઓ પાસ થયા છે અને ઇનામ રૂ. ૪૭૧ અપાયા છે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ.

તા. ૨૯-૧૨-૧૩ ના રોજ લેવાયેલ.

बाई रतन–(शेठ उत्तमचंद केशरीचंदनां पत्नि) जैन स्त्री धार्मिक हरीफाईनी परीक्षानुं परीणाम.

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૧ લું.

૧ બેન અંજવાળી છગનલાલ.	પાલીતાણા.	૮૦	રૂ. ૧૫
૨ ,, સમુ હીરાચંદ	લીંબડી	૭૭	૮
૩ ,, શીવી દલસુખરામ	ધીણોજ	૭૫	૭
૪ ,, ચકરી સાંકલચંદ	,,	૬૯॥	૬
૫ ,, ઝવેર મનજી	રાજકોટ	૬૬	૫
૬ ,, રાધા ભાઇચંદ	વાંકાનેર	૬૫	૪
૭ ,, ગજરી માનચંદ	ધીણોજ	૬૨	૩

૮	,,	સુરજ ખીમચંદ	રાજકોટ	૬૧	૨
૯	,,	મંગુ જેસંગભાઈ	ધીણોજ	૫૯	૨
૧૦	,,	શકરી અંબારામ	,,	૫૭	૨
૧૧	,,	મણી ચુનીલાલ	લીંચ	૫૭	૨
૧૨	,,	પુરી ઉજમશી	લીંબડી	૫૬	૨
૧૩	,,	ફુલકોર રૂપચંદ	સુરત	૫૪	૨
૧૪	,,	લાભકુંવર ગોદરચંદ	રાજકોટ	૫૧	૨
૧૫	,,	મોતી મગનલાલ	અમદાવાદ	૫૦	૨
૧૬	,,	જીવી નાનચંદ	લીંબડી	૪૯	૧
૧૭	,,	કમળા ડાહ્યાભાઈ	અમદાવાદ	૪૮	૧
૧૮	,,	માણેકલાલ મણીલાલ	,,	૪૬	૧
૧૯	,,	ચંચળ હરખચંદ	રાજકોટ	૪૬	૧
૨૦	,,	મણી દેવસી	વઢવાણ શહેર	૪૬	૧
૨૧	,,	ગુલાબ ઝવેરચંદ	સુરત	૪૫	૧
૨૨	,,	કંચન ફુલચંદ	અમદાવાદ	૪૩	૧
૨૩	,,	સીતા અમીચંદ	,,	૪૩	૧
૨૪	,,	ચંપા ભોગીલાલ	રાજકોટ	૪૨	૧
૨૫	,,	માણેક વાડીલાલ	અમદાવાદ	૪૨	૧
૨૬	,,	જાસુદ જેસંગભાઇ	,,	૪૧	૧
૨૭	,,	કેશરી ત્રીભોવનદાસ	ધીણોજ	૪૧	૧
૨૮	,,	ગુલાબ કાળીદાસ	સુરત	૪૦	૧
૨૯	,,	જીવી મોહનલાલ	લીંબડી	૪૦	૧
૩૦	,,	વીમળા જેસંગભાઇ	અમદાવાદ	૩૯	૧
૩૧	,,	અચરત શવજી	રાજકોટ	૩૮	૧
૩૨	,,	શકરી તારાચંદ	લીંચ	૩૭	૧
૩૩	,,	શાંતા ફતેચંદ	અમદાવાદ	૩૭	૧
૩૪	બેન	ચંપા માણેકચંદ	ઝીંઝુવાડા	૩૫	૧
૩૫	,,	માણેક ડાહ્યાભાઇ	અમદાવાદ	૩૪	૧
૩૬	,,	કમળા ડાહ્યાભાઈ	મુંબઈ	૩૩	૧

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૨ જું.

૧	બેન	સમરથ ફુલચંદ	અમદાવાદ	૬૦

સ્ત્રીઓનું ધો. ૧ લું.

૧	બેન	પુરી મોતીચંદ	લીંબડી	૬૯
૨	,,	સુરજ ખોડીદાસ	,,	૬૫
૩	,,	સુરજ હીરાચંદ	વઢવાણ શહેર	૬૦
૪	,,	સમુ ઝુમખરામ	લીંચ	૫૮
૫	,,	શીવલક્ષ્મિ હરલોચન	મુંબઇ	૫૪
૬	,,	વીજકોરબાઇ જેચંદ	સુરત	૫૧
૭	,,	બીખી ડાહ્યાભાઇ	,,	૫૦
૮	,,	સમરત સાંકળચંદ	ઝીંઝુવાડા	૪૪
૯	,,	ઝુરી કસ્તુર	વઢવાણ શહેર	૪૩
૧૦	,,	ગેલી સુખલાલ	લીંબડી	૪૩

૧	,, શકરી ધરમચંદ	લીંચ	૪૨	૫
૧૨	,, રતન ઝવેરચંદ	સુરત	૪૧	૧
૧૩	,, વિજ્યા ત્રીભોવનદાસ	ધીણોજ	૪૦	૧
૧૪	,, ગુલાબ બાલુભાઈ	સુરત	૪૦	૧
૧૫	,, મણી પોપટલાલ	ઝીંઝુવાડા	૩૯	૧
૧૬	,, શીવકોર નેમચંદ	સુરત	૩૮	૧
૧૭	,, રૂખી ઉત્તમચંદ	મુંબઇ	૩૫	૧
૧૮	,, માણેક મામુકભાઇ	અમદાવાદ	૩૫	૧
૧૯	,, લીલાવતી કેશરીચંદ	સુરત	૩૫	૧
૨૦	,, મોતી પરશોત્તમ	લીંચ	૩૪	૧
૨૧	,, ગુલાબ ડાહ્યાભાઈ	સુરત	૩૩	૧
૨૨	,, પ્રભાવતી ચંદુલાલ	અમદાવાદ	૩૩	૧
૨૩	,, ઘેલી ત્રીભોવન	વઢવાણ શહેર	૩૩.	૧

સ્ત્રીઓનું ધો. ૨ જું.

૧	બેન નેમકોર કસ્તુરચંદ	સુરત	૮૫	૩૧
૨	,, મંછુ બાલાભાઈ	અમદાવાદ	૭૮	૨૫
૩	,, આધિ દલીચંદ	લીંચ	૭૩	૧૭
૪	,, સમજુ મોતીલાલ	અમદાવાદ	૬૭ાા	૧૦
૫	,, વીજી વાડીલાલ	,,	૫૦	૬
૬	,, ચંપા મણીલાલ	મુંબઇ	૪૭	૨
૭	,, નંદી હઠીસંગ	અમદાવાદ	૪૬	૨
૮	,, જાસુદ બાલાભાઈ	,,	૪૧ાા	૨
૯	,, માણેક વાડીલાલ	,,	૩૭	૨
૧૦	,, મણી જેશીંગભાઈ	,,	૩૩	૨
૧૧	,, મણી છોટાલાલ	,,	૩૩	૨

સ્ત્રીઓનું ધો. ૩ જું.

૧	બેન ચંપા ડાહ્યાભાઇ	અમદાવાદ	૫૩	૨૫
૧	,, ગજરા પ્રેમચંદ	,,	૫૧	૧૫

સ્ત્રીઓનું ધો. ૪ થું.

૧	બેન ચંચળ હઠીસંગ	અમદાવાદ	૫૦	૨૫

સ્ત્રીઓનું ધો. ૫ સું અ.

૧	બેન જસી કાળીદાસ	અમદાવાદ	૬૮ાા	૩૦

સ્ત્રીઓનું ધો. ૫ સું બ.

૧	બેન નવલ ઉત્તમચંદ	સુરત	૮૩	૩૦
૨	,, શકરી મગનલાલ	અમદાવાદ	૭૪	૧૫
૩	,, ચંચળ સાંકળચંદ	,,	૭૦	૧૫
૪	,, મણી પદમશી	,,	૬૨	૧૦
૫	,, આધાર જેશીંગ	,,	૫૩	૧૦

કુલ ૮૦ ઉમેદવાર પાસ થવા છે અને ઇનામના રૂા. ૪૭૭ આપવામાં આવ્યા છે.

हेरल्ड मासिकना लवाजमनी पहोंच.

(ता १-११-१३ थी ता. ३१-१२-१३ सुधीमां जमा.)

(જે નામ સામે રકમ દર્શાવેલ નથી તેમના તરફથી ૧ વર્ષનો રૂ. ૧। આવેલો સમજવો.)

તા. ૩૧-૮-૧૨ સુધી.

૭॥। શેઠ લક્ષ્મીચંદ જીવણની કું. કુરલા

તા. ૩૧-૧૨-૧૨ સુધી.

૨॥ શેઠ મેઘજી જગજીવન મુંબઇ

૨॥ ,, અનોપચંદ મલુકચંદ ભરૂચ

તા. ૩૦-૧૧-૧૩ સુધી.

શેઠ અમૃતલાલ ચુનીલાલ મુંબઇ

તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.

શેઠ છોટુભાઇ ચુનીલાલ મુંબઇ
,, હેમચંદ સ્વરૂપચંદ ,,
,, હીરાલાલ અમૃતલાલ ,,
,, મોહનલાલ હેમચંદ ,,
,, અમૃતલાલ કેવળદાસ ,,
,, લલ્લુભાઈ નથુભાઇ ,,
,, નાનાભાઇ તલકચંદ માસ્તર મુંબઈ
,, ધુકળચંદ ગણેશમલ બીરછાક

૫॥ શેઠ ગણેશલાલજી ડાલચંદજી બીકાનેર
૨॥ ,, દેવકરણ ભગવાનજી મુંદ્રા
,, તુળશીદાસ મોનજી કરાણી મુંબઇ
,, અમથાભાઇ પીતાંબરદાસ કાસીંદ્રા

તા. ૨૮-૨-૧૪ સુધી.

શેઠ સાંદેશા પુરણચંદ જમુ
,, રોશનલાલ કનૈયાલાલ હાથરસ
,, સૂરજમલજી અગરચંદજી ખાઇરી
,, કનકમલ ઝાંસી
૦। ,, નાથાભાઈ દેવચંદ સાદલી

તા. ૩૦-૪-૧૪ સુધી.

શેઠ લક્ષ્મીચંદ ખેત ડોંડાઇચા
,, વરદીચંદજી ઉગમલજી રતલામ
,, પનરાજ હનરાજ ગ્વાલીઅર
,, હરીભાઇ રવચંદ નાસગાંવ
,, ચાંદમલજી ઢઢ્ઢા હૈદ્રાબાદ (દક્ષિણ)

તા. ૩૦-૬-૧૪ સુધી.

૦॥ શેઠ સાંધાજી ખુબાજી ગંતુર
,, ગુલાબચંદ સાંકળચંદ મેતા
,, જેઠાલાલ ગોવીંદભાઇ ચાંગા
,, બાલચંદજી ગંભીરચંદજી પરભણી
,, રવચંદ સાકરચંદ મંચર
,, પુરશોતમદાસ વીરચંદ તેનીવાડા
,, મગનલાલ ખેમચંદ આંબેગાંવ
,, કાળુરામ રતનજી નવલીહાલ
,, પુરશોતમદાસ ખેતસી બીજાપુર
,, સોજપાળ મણશી ગદગ
,, કસ્તુરચંદ ઓંકારદાસ ઇંદોર
,, સાકરચંદ તલકચંદ સુરતી મદ્રાસ
,, મંગળજી ધનજી કોતુળ
,, ભીખુભાઇ ફતેચંદ ઉમરાવતી
,, ઓખાભાઇ સાકરચંદ ગઢ
,, શામજીભાઇ હીરજીભાઇ પુર્ણા
,, ભવાનચંદ ફતેચંદ કાગવડ
,, કીલાચંદ સુળચંદ આંબેગાંવ
,, લક્ષ્મીચંદ રવજી ખડકલાટ
,, ચંદ્રભાણ શીવરામ બેલાપુર

તા. ૩૧-૭-૧૪ સુધી.

શેઠ ખુશાલચંદ પુંજીરામ હીમતનગર
,, કસ્તુરચંદ મગનલાલ સમૌ
,, પ્રાગજી રાઘવજી ચાલાકુડી
,, વરદીચંદજી દોલાજી પેટલાવદ

તા. ૩૦-૯-૧૪ સુધી.

શેઠ વાડીલાલ નથુભાઇ મુંબઇ
શેઠ ઓધડલાલ ઉત્તમચંદ રાજકોટવાળા મુંબઇ

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

મી. મણીલાલ અમીચંદ ગોધરા
૨॥ શેઠ શીવબકસજી કોચર બીકાનેર

आ मासिकना जूना अने नवा थनारा ग्राहकोने सूचना.

अमारा तरफथी बहार पाडवामां आवेल "खास पर्युषण अंक" नी कदर घणा सज्जनो तरफथी थई छे, अने नवा ग्राहको थईने आ खास अंकनी मागणी करे छे. आ अंक २४० पृष्ठनो एक मोटो दळदार पुस्तक समान्य छे. तेमां आवेला विध विध उपयोगी विषयो एटला बधा वांचवा विचारवा योग्य छे के जेना विषे अनेक विद्वानोना उत्तम अभिप्रायो अत्यारसुधीमां आवी गया छे. आ खास अंकनी किंमत आठ आना राखवामां आवी छे ते तेना प्रमाणमां घणी जूज छे. छतां नवा थनार ग्राहको पासेथी जूदी किंमत न लेतां अंक आपवामां आवेछे. हवे तेनी घणी थोडी नकलो सिलकमां छे, माटे ग्राहक थई तुरत खास अंक मेळवशो. आ पत्रना उत्तेजन अर्थे, आ पत्रना आधार श्री कोन्फरन्सदेवीने सहाय आपवा अने आरमाने लाभ आपवा अर्थे, दरेक सुज्ञ जैन ग्राहक तरीके नाम लखी मोकलवा अने बीजाने ग्राहक बनाववा तत्पर थशे, एम अमे खात्री राखीए छीए.

विशेष आ वर्षमां घणा घणा नवीन फेरफारो, सारा कागळ, अने वधु वांचन आपी आ पत्रमां करवाना छे, पर्युषण पर्वमां महावीर अंक खास काढवानो छे, चित्रो आपवाना छे, तेथी ते सर्वने पुगी वळवा माटे अमे लवाजम आ वर्षथी १। रुपियाने बदले मात्र ०। वधारी १॥ रुपीयो राख्यो छे तो सर्व ग्राहको ते प्रमाणे मोकलवा कृपा करशे. अमने खात्री छे के आ अमारी नानी सरखी मागणी वधु नथी एम सर्व स्वीकारशे. जेने तेम छतां वांधो होय तो लखी जणावशे.

पायधुनी, मुंबाई. मेनेजर कोन्फरन्स हेरल्ड.

श्री जैन श्वेतांबर कोन्फरन्स सुकृतभंडार फंड

पूज्य मुनिवरो अने श्रावकोने अपील.

"सुकृत भंडार फंड" नामनी सुप्रसिद्ध योजना आपणी कॉन्फरन्से समस्त हिंदना जैन प्रतिनिधिओनी सम्मतिथी मंजुर करीने तेने लगतुं कामकाज केटलुंक थयां शरु कर्यु छे. प्रत्येक जैन पासेथी हरसाल चार आना उघरावी तेमांथी अर्धो भाग कॉन्फरन्सनिभाव संबंधी काममां वापरवानो अने अर्धो भाग जैनोमां केळवणीनो प्रचार करवाना काममां वापरवानो ठराव थई चूक्यो छे. सदरहु ठरावने अमलमां मूकवा खातर कोन्फरन्स हेरल्ड मासिकद्वारा तेमज कॉन्फरन्सना उपदेशकोद्वारा प्रत्येक प्रांतना जैनभाइओने अपील करवामां आवे छे के, तेओए पोतपोताना गाममांथी 'सुकृत भंडार फंड' उघरावी मोकलवा कृपा करवी. परंतु ते छतां, खेदनी साथे कहेवुं पडे छे के, ए अपील आजसुधी पुरतो आदर पामी नथी. चार आना घणांज थोडां गामोमांथी वसुल थई शक्या छे.

सर्व श्वेताम्बर जैन गृहस्थोए विद्याद्धिना काम माटे अत्यंत जरुरी एवुं 'सुकृत भंडार फंड' जेम बने तेम वधारे मोटुं बनाववा माटे मोटी सखावतो करवी जोईए एटलुंज नहि पण प्रत्येक जैने उपर कहेलुं फंड कॉन्फरन्स ऑफीस जोग नियमित रीते दर वर्षे मोकली आपवुं जोइए; वळी कॉन्फरन्सना प्रांतिक सेक्रेटरी साहेबोए तथा दरेक संघ अने नातना आगेवानोए पोतपोना गाम, संघ के नातमांथी ते फंड उघराववा माटे पोतानी सत्ता अने लागवगनो उपयोग करवो जोइए. अने जे जे गाम कॉन्फरन्सना उपदेशक आवी पहोंचे ते ते गामोना अग्रेसरोए ते उपदेशकने सदरहु फंड उघरावी आपवानुं तेमज कॉन्फरन्सना ठरावो अमलमां मूकवाने लगता ते उपदेशकनां प्रयासोने जोइती सगवड करी आपवानुं ध्यानमां लेवुं जोइए.

आ प्रमाणे खरे रस्ते जो आपणे महेनत करीशुं तो 'टींपे टींपे सरोवर भराय' ए कहेवत मुजब दरसाल ओछामां आछा १॥–२ लाख रुपीआ (मात्र चच्चार आनाना फंडमांथीज) मेळवी शकीशुं अने ते वडे हजारो जैनोने केळवणीमां आगळ वधारी शकीशुं.

आपणा मुनिराजो पण पोताना श्रद्धालु जैन भाविको तरफ दया बुद्धि करीने जो तेमने सुखी करवानुं मनपर ले तो ज्यां ज्यां विहार करवानो प्रसंग मळे त्यां त्यां चार आना माटे उपदेश आपता रहेशे केमके तेमनी सलाहनो स्वीकार करवा कोई गामके कोई व्यक्ति आनाकानी करेज नहि; आ प्रमाणे वगर मुशीबते

जेवा उत्तम काम माटे एकठा थई सेंकडो जैनो

"શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ ઓફીસનો સંવત ૧૯૬૭-૬૮ ની સાલનો હિસાબી રીપોર્ટ છપાઇ બહાર પડયો છે. જેમને જોવા ઇચ્છા હોય તેમણે મંગાવી લેવો."

हेरल्ड मासिकना लवाजमनी पहोंच.

(તા. ૧-૧-૧૪ થી તા. ૨૮-૨-૧૪ સુધીમાં જમા.)

(જે નામ સામે રકમ દર્શાવેલી નથી તેમના તરફથી ૧ વર્ષનો રૂ. ૧ા આવેલો સમજવો.)

તા. ૩૧-૧૨-૧૨ સુધી.

૭ાાા શેઠ ભીમાજી ભગવાનજી ગોથાણ
૨ાા „ નાનચંદ નેમીદાસ ઝાંઝીબાર
૨ાા „ લક્ષ્મીચંદ મેઘજી „
૩ાા „ ધીરજલાલ દીપચંદ „

તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.

શેઠ ધર્મચંદ મગનલાલ મુંબઈ
„ મોતીચંદ વીરચંદ પાટણ
૨) „ હરખચંદ દીપચંદ પીપરી
૧ાાા „ ભગોતીજી પનાલાલજી ખાચરોદ
„ વેલજીભાઇ કાનજીભાઇ મુંબઈ.
„ મેઘજીભાઇ ખેતશીભાઈ „
„ હરીચંદ ચોભણભાઇ „
„ બાલુભાઇ સાંકળચંદ „
„ ફીફાભાઇ પ્રેમચંદરાયચંદ „
રા. રા. હીરાચંદ લીલાધર ઝવેરી „
શેઠ વેરશીભાઇ પુંજાભાઇ „
„ સોમાજી કેશરીચંદજી „
„ નગીનચંદ ફુલચંદ „
„ મોતીચંદ હરખચંદ „
૩ાા „ સાકરચંદ દેવચંદ ઝાંઝીબાર

૨ાા શેઠ મલુકચંદ ચત્રભૂજ ઝાંઝીબાર
૩ાા રા. રા. સારાભાઇ મગનલાલ મોદી મુંબઇ
૩ાા „ રાજકુમારસિંહજી નાહર આજીમગંજ

તા. ૩૧-૭-૧૪ સુધી.

શેઠ સાકરચંદ હીરાચંદ તાસગાંવ
બી. એ. ખોના મુંબઇ
બી. પનાલાલ બાફણા મંદસોર

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

શેઠ હીરાલાલ અંબાલાલ ફીમારી
„ સુંદરજી પ્રેમજી ગુંદા
„ ઝવેરચંદ કાળીદાસ રાજકોટ
„ હેમરાજજી વરદીચંદજી રીંગનોદ
„ છગનલાલ માધવજી મુંબઇ
„ મગનલાલ હરજીવન „
૧ાા „ તારાચંદ જુઠાભાઇ „
૨ાા રાજનગર જવેલરીમાર્ટ અમદાવાદ
ધી રાયચંદ્ર લીટરરી સાઇબેરી „
૫) શેઠ ભીમજી ગોવીંદજી ઝાંઝીબાર
૭ાા [illegible]

Rates for Advertisement.

જાહેરખબર આપનારાઓને અમુલ્ય તક.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સનું વાજીંત્ર ગણાતું આ માસિક કે જેનો હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં વસતી જૈનો જેવી ધનાઢ્ય કોમમાં બહોળો ફેલાવો છે તેમાં જાહેર ખબર આપવાના ભાવો નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યા છે.

	એક પેઈજ	અરધું પેઈજ	પા પેઈજ	ચાર લાઈન
એક વર્ષ માટે	૩૦	૨૦	૧૨	૬
છ માસ માટે	૨૦	૧૨	૬	૪
ત્રણ માસ માટે	૧૨	૬	૪	૩
એક અંક માટે	૫	૩	૨	૧

જાહેરખબરો હિંદી, ગુજરાતી યા ઇંગ્રેજી ભાષામાં લેવામાં આવશે. જાહેરખબરના નાણાં અગાઉથી મળ્યા સિવાય જાહેરખબર દાખલ કરવામાં આવશે નહિ. આ માસિકની મારફત હેન્ડબીલ વહેંચાવવાના ભાવો પત્રવ્યવહારથી અગર રૂબરૂ મળવાથી નક્કી થઇ શકશે. તે માટે સઘળો પત્ર વ્યવહાર તથા મનીઓર્ડર વીગેરે નીચેના શીરનામે મોકલવા.

પાયધુની, મુંબઈ નં. ૩ { આસિસ્ટંટ સેક્રેટરી.
શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.

જૈન કાવ્યદોહન.

ભાગ ૧ લો.

સંગ્રહ કર્ત્તાઃ—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મ્હેતા

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢબે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદઘનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મમંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુર્જર જૈન કાવ્યો આ શૈલીએ આજસુધી એક પણ બહાર પડેલ નથી. ગુર્જર ભાષામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સૃષ્ટિની નજરે ચઢાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે.

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૯૦૦ પૃષ્ટ નો સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય રૂા. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ જૂદું.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શેઠ પુંજાભાઇ હીરાચંદ,

માણેકચોક

અમદાવાદ.

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हॅरल्ड.

Shri Jain S. Conference Herald.

પુ. ૧૦-અંક ૪-૫] વીર સંવત્ ૨૪૪૦. [એપ્રીલ-મે. ૧૯૧૪.

विषयानुक्रम.

वार्षिक मूल्य. (पोष्टेज सह) रु. १-८-०.

ઑનરરી તંત્રી:—મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ બી. એ. એલ્ એલ્. બી.
હાઈકોર્ટ પ્લીડર, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

પ્રકટ કર્તા:—શ્રી જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ ઑફિસ તરફથી,
લાલચંદ લક્ષ્મીચંદ શાહ, પાયધોની,-મુંબઈ.

બાદશાહી હેર ઓઇલ.

આજકાલ બજારમાં મનમોહક રંગીલાં ચટકીલાં નામોથી હજારો જાતનાં તેલો ચ્યાસલેટ જેવા તેલમાંથી બનાવેલાં વેચાય છે. જેથી આજકાલની શોખીન પ્રજા ભભકાથી ઠગાય છે. ને જ્યારે થોડી મુદતમાં વાળ સફેદ થઇ જાય છે ત્યારે પોતાની થયેલ ભુલથી પસ્તાય છે.

બાદશાહી હેર ઓઇલ શુદ્ધ વનસ્પતીના તેલથી બનાવવામાં આવે છે. ને તેનો નમુનો અડધા આનાની ટીકીટ બીડવાથી દરેકને મફ્ત મોકલી આપવામાં આવે છે.—

બાદશાહી હેર ઓઇલ ખરી પડતા વાળને અટકાવી સુંદર, ચળકતા અને ગુચ્છાદાર બનાવે છે. બાદશાહી હેર ઓઇલ કેવળ સુગંધી તેલ નથી પણ તેમાં વાળ, વધારી પુષ્ટી આપનારાં અને મગજને તાજગી આપનાર તત્વો સમાયલાં છે, વકીલ, બેરીસ્ટરો, સોલીસીટર્સો, વિદ્યાર્થીઓ, અને મગજ સંબંધી કામ કરનારાઓ માટે ઘણુંજ ગુણકારક માલુમ પડ્યું છે.

કીંમત બાટલી ૧ નો રૂ. ૧—૦—૦ પોસ્ટેજ ખરચ ૦—૪—૦ જુદા.

કીંમત બાટલી ૩ ના રૂ. ૨—૧૦—૦ પોસ્ટેજ ખરચ ૦—૬—૦ જુદા.

તા. ક.

ખરીદતી વખતે નામ તથા સીલબંધ બાકસવાળી બાટલી લેજો.

સોલ એજંટ

સી. સી. મહાજન એન્ડ કું—

શેખમેમણ સ્ટ્રીટ—મુંબાઈ.

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हेरल्ड.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

"सत्साधूनां पुनर्भगवतां महाराज ! नश्यन्त्येवामी पूर्वोदिताः सर्वेऽपि क्षुद्रोपद्रवा तस्तेषां भगवतां प्रनष्टं मोहतिमिरं, आविर्भूतं सम्यग्ज्ञानं, निवृत्तं सर्वत्राग्रहविशेषः, परिणतं संतोषामृतं, व्यपगता दुष्टक्रिया, त्रुटितप्राया भववल्लरी, स्थिरीभूता धर्मध्यानसमाधिः ॥ तथा गाढानुरक्तमंतरंगमंतःपुरं ॥ यतस्तेषां भगवतां संतोषदायिनी धृतिसुंदरी, चित्तप्रसादहेतुः श्रद्धा, आल्हादकारिणी सुखासिका, निर्वाणकारणं विविदिषा, प्रमोदविधायिनी विज्ञप्तिः, सद्बोधकारिणी मेधा, प्रमदातिरेकानिमित्तमनुप्रेक्षा, अनुकूलचारिणी मैत्री, अकारणवत्सला करुणा, सदानंददायिनी मुदिता, सर्वोद्वेगघातिनीउपेक्षेति."—श्री सिद्धर्षिः

પુસ્તક ૧૦-અંક ૪-૫] વીર સંવત્ ૨૪૪૦. [એપ્રિલ-મે. ૧૯૧૪.

रमणिय मलिनता.

જોઉં લતાંગ[1] લલને ! મુખચંદ્ર ચારૂ;
જોઉં, વસી નવ મુખે અહઃ ઉગ્રતા શું ?
ક્યારે દમામભર આસન નાંખી, માર્ગે,
ફેંકે કટાક્ષ પ્રમદે ! અનિમિષ નેત્રે,
ઝીલી શકે તુજ વિભા જન ના કદિ કો;
કેવો પ્રતાપ ! રમણિ ! તુજ આસ્ય કેરો.
ત્હારી ગતિ નક્કિ નહીં ગજગામિની છે,
ચાલે કરાળ હરિ[2]શી ધપતી મહિલે !
નિર્ખુ, પ્રમાણુસર એ તુજ ભવ્ય ગાત્રો,
કલ્પું, હશે અલકનો[3] કદિ દેહ આવો ?
રે ! એ પરંતુ કુલજા[4] તણી ભાવના ક્યાં ?
વૃત્તિ મલિન નરી[5] આ તુજ ભામિનિ ![6] ક્યાં ?
સૃષ્ટિ મહીં ઘડી અરે ! અતિ શ્રેષ્ઠ દેહ,
શાને ભર્યાં વિભુ અરે ! અતિ દુષ્ટભાવ.
સૃષ્ટાની શીં રહી અહીં વિવેક બુદ્ધિ ?
આવી ભરી મલિનતા અતિ રમ્યતામાં.

ધર્મપુર. }
તા. ૩-૧૨-૧૯૧૩ } अमृत.

૧. લતાના જેવા અંગવાળી, ૨. કેસરી, ૩ સુવિખ્યાત નવલકથા "સરસ્વતિચંદ્ર" માંની કુમુદની નણંદ. ૪. સારા કુળની સ્ત્રી, ૫. અધીર. ૬. Passionate lady.

HISTORICAL AUTHORITIES AS TO JAGATSETH'S HOUSE.

(continued from page 76.)

" He (Meer Cossim) carried with him, the English prisoners; and kiled by the way the two celebrated Seths (Jagat Seth Mahtab Rao and Maharaja Swarup Chand) the great Hindu Bankers, whom in the progress of his disputes with the English, he has seized and brought from Murshidabad. ". P. 206, Mill.

4. Orme.

" He encouraged the immense opulence of the seats, and admitted them to his most secret councils " War in Hindustan Vol II Bk. IV P. 53.

" None of the Nawab's officers endeavoured to restrain him from his rash and violent resolution; they believed themselves marching to the plunder of one of the most opulent cities in the empire. But seat Mahtab Rao and Roop Chand (Jagat Seth Mahtab Rao and Maharaja Swarup Chand) the sons of the banker Jagat Seth, who had succeeded to the wealth and employments of their father, and derived great advantages from the European trade in the province, ventured to represent the English as a colony of inoffensive and useful Merchants and earnestly entreated the Nawab to moderate his resentment against them, their remonstrances were vain; on the 9th of June, the army began their march towards Calcutta. " Bk. VI P. 58

" Accordingly Colonel Clive wrote a letter to the seats at Murshidabad requesting them to act as mediators, but news of the attack upon *Hughly* arriving at the same *time* exasperated the Nawab and all his officers so much that he immediately began his march, and seats were afraid to appear as friends to the English. They however deputed their ablest agent Ranjeet Roy to attend the Nawab and oblige him to correspond with Colonel Clive " 127-28.

"On the 23rd of April an officer named Yar khan Latty by a private message, requested to confer with Mr. Watts in secrecy; the man commanded 2000 horse in the Nawab's service, but received a stipend from the seats to defend them upon any occasion of danger even against the Nawab himself. It is therefore probable that he was now employed by the seats to discover the real intentions of the English towards the Nawab. Mr. Watts sent Omi Chand whom Latty informed that the Nawab would very soon march with the greatest of his forces towards Patna against the Petans and that he intended to temporize with the English until his return to Murshidabad, when he had determined to extirpate them out of his Dominians into which he had sworn that they should never return, that most of his officers held him in utter detestations, and were ready to join the first leader of distinction who should take arms, that the English army might, during his absence, take possession of Muxudabad, and that he, Latty, with his own troops would join them in the attempt when, if they would proclaim him Nawab, he should be supported by Ray Durlab and the seats, he offered in return to enter into any engagement, which the English would stipulate for the advantage of their own affairs.' Mr. Watts approves the schemes and communicated into Colonel Clive, who approving it, likewise, immediately countermanded the detachment which was ready to march in pursuit of M. Law, and wote a very Civil letter to the Nawab," P. P. 148—9.

"The day after the conference between Omi Chand and Latty, Petrus the Armenian, who had been employed between the Nawab and the English in February, came to Mr. Watts with the same proposals from Meer Jaffir as had been made by Latty. Meer Jaffir declared, that self-defence obliged him to arm, being in danger of assasination every time he went to the Durbar, that the Diwan Ray Durlab, the seats and several officers of the first rank in the army whom he named, had engaged to join, if the English would assist in

dethroning the Nawab; if the scheme were accepted, he desired that the terms of the confideracy might be settled without delay, and requested that Colonel Clive would immediately break up his camp and soothe the Nawab with very appearance of peace until hostilities should commence." P. 149

" Mr. Watts proposed that the seats should supply the deficiency and repay themselves out of the future revenues, Roy Durlab replied that the seats could advance crores of Rupees, a crore is 10,000,000. His objictions raised as unfavourable prejudices of his charactero as were entertained of Omi Chand, but the next day, the 27th the Deputies had real cause to think evil of him, for the seats sent Runjeet Roy to inform them that a consultation had been held in the night, between Roy Durlab, Meerun, the son of Meer Jaffir and luddum Hossein Khan. an officer of distinction, in which it was proposed to assassinate Colonal Clive, who intended to have gone to the City that day, but changed his resolution on this notice and waited all the next day at Cossimbazar for further information concerning this plot, during which his apprehensions were removed by what intelligence we do not know." P. 180.

" As soon as the English army left Chandernagar, Lord Clive despatched two of the Nowab's messengers who were in camp with an ultimatum complaining of the Nawab's evasion of the Treaty, of the injuries suffered by the English at his hands and informing him that army was marching to Murshidabad, where they intended to lay their complaints before the decision of his own principal officers Meer Jaffir, Roy Durlab, the Seats, Meer Muddon and Moonloll, to which arbitration it was hoped he would acquiesce, and save the effusion of blood." Bk. VII. P. 164.

" The Seats had secured yar Khan Latty and several other commanders had promised their assistance in the hour of need, although they still appeared dutiful to the Nawab," P. 165.

5. THORNTON.

" Among those who wished to see the throne of Suraj ud-dowlah occupied by another were the Seits, Native Bankers of great influence and great wealth." Vol . I. P. 225.

N. B. It is unnecessary to quote more from Thor nton; he gives the house of Jagat Seth its due for the chief part it played in the revolution which led to the deposition of Surajudowlah; but the story is the same as that given by Orme.

6. GLIEG—MEMOIRS OF WARREN HASTINGS.

Mr. Hastings speaks of the Nawab as on his way to Calcutta and requests letter of introduction to the Seats. " Vol. I. P. 5-6.

" The Seats, as perhaps it is unnecessary to explain, were wealthy Hindu Bankers &c. " Ibid.

" Meanwhile Surajud-dowlah the slave of his own passions, and as treacherous as he was violent, had quarrelled with his chiefs, both civil and Military; one of whom Jagat Seat he cast into prison, because he presumed to remonstrate against a plan which was proposed for exacting a large sum of money from the merchants (Europeans). Such an act of violence and folly could not be endured even at Murshidabad. Jaffer Allikhan, the commander-in-chief of the army with other leaders subordinate to him, instead of pushing as they had been doing against the rival Nawab, returned to the Capital, and throwing down their arms, declared that they would never take them again unless a regular Phirmaun should be procured from Delhi and Jagat Seth restored to freedom. " 40.

" Besides this I find in the Disjointed papers that have reached me, traces of another secret intrigue in which Mr. Hastings was at this time engaged; but which as he never seems to have approved of, either in its details or its designs, so in his hands at least, it came to nothing, I allude to a secret correspondence with Jogat Seth. " P. 41

7. Malcolm–Life of Lord Clive.

" It is believed to have been principally at the suggestion of the great Banker Jagat Seit, that the English were applied to as the instruments of this revolution. One great reason, assigned, was the good faith they had always shown in their commercial transactions, from which a favorable judgement was many years after, was Governor of Pondichery, always gave it as his opinion, that the English were *obliged* to none so much as the Banker, Jagat Seat, for bringing about this revolution." Vol. I. P. 227.

N. B. Lieutenant Colonel Arthur Broome in his History of Bengal has given the fullest and the most trustworthy and interesting account of the part played by Jagat Sett in bringing about the Great Revolution in Bengal which led to the dethronement of Surajud Dowlab and the establishment of English supremacy. But it would be too long to quote here. vide P. P. 121–122.

(To continue)

REPERTORY OF JAIN EPIGRAPHY.

(Continued from Page 78)

Rattas of saundath.

The Rattas *professed* the Jain faith. The *inscriptions* mentioning the names of these Kings are also comparatively numerous.

In the first branch we find:—

Prthvirama C. 797 = 875 A. D. a gift; his guru was Indrakirti of the Kareya Gana (No 130)

Caulivarman. C 902 = 980 A. D. foundation of a temple (No 160).

and in the second branch.

Kaunakaira (II) Year 12 of Vikrama calukya = 1087 A. D. a gift (No 227).

Kartavirya (II) an inscription dated C 1045 = 1123 A.D. mentions that at the desire of this king a temple was founded at Terdal by Gorika, feudalory of Vikramaditya (VI) (No 280).

Sena (II) year 21 of Vikramacalukya = 1096 A. D. a gift his precepter was Kanakaprabha (No 237).

Kartavirya IV made a joint gift with his younger brother Mallikarjuna three gifts in C. 1124=1201 A. D. (no. 446) and in C. 1127=1204-1205 A. D, no 449 and 454).

Laksmi Deva II C; 1151=1229 A. D. gifts: his guru was Munichandra (no. 470.)

CANTARAS.

Like the Rattas the cantara kings were followers of Jainism (cf R. Sewell. List of inscriptions and sketch of the Dynasties of southern India, Madras 1884 p. 234—235; here is a genelogical list of those princes in L. Rice Epigraphy Carnatika Vol VIII introd. p. 6-7 The following are mentioned;

Tolapurusa Vikramaditya C. 819=897 A. D.) foundation of a temple at Humcha (no. 132).

Vira Cantara C. 984=1062 A. D. a gift (No 197) and foundation of temple at Humcha with his wife Cagaladevi (no. 198).

Bhujabala-Cantara, son of Vira Cantara C. 987=1065 A. D, a gift to his guru Kanakanandin (no 203); another gift in favour of a temple at Humcha (no. 212).

Nami Cantara, second son of Vircantara C 999=1077 A. D. gifts to the temple called urvi-tilaka founded at Humcha by the princess Ganga Cattala devi (No 213 and 214).

Vikrama-Cantara third son of Viracantara C 1009 = 1087 A. D. a gift to the temple Urvi-tilaka (No 226);-C 1069= 1147 A D; another gift to the same temple with his sister Pampadevid, they were both followers of Ajitasena of the Nandi gana (No 326).

Mara Cantara; His guru was Ajtisena (No 231).

Calukyas of the East.

One King only of this Dynasty is mentioned in our

inscriptions. Amaraja II or Vijayaditya VI, who made several gifts one of which was in C 867 = 945 A. D. (No 143 and 144).

Kings of Gwalior.

Mahendra candra, son of Madhava, who dedicated a Statue at Suhamya (near Gwalior) in S. 1013 = 956 A. D. was without doubt a King of Gwalior (No 148).

Kacchapaghatas.

In S. 1145 = 1088 A. D. a prince of this dynasty Vikramasimha, made gifts of land and money in favor of a temple recently founded at Dubkund (no. 228).

Colas

The colas were most frequently the enemies of the Jains whom they persecuted and whose temples they destroyed as several conquests. However in C 1154=1232 A. D.)

Trungoladeva (Rajraja III.) made a gift in favor of a temple of Parcvanatha (no 478).

Western Calukyas of Kalyani.

This second Dynasty of the western calukyas was notless devoted to Jainism than the old one especially the following kings.

Someshwara I. C 970=1048 A D. a gift by his fendatory Cavindaraya (no. 181);—C. 976=1054 A. D, *foundation* of temples by Cankiraja, an officer under the orders of Ketaladevi, wife of Somecvara I (no 186)

Somecvara II (Bhuvanarkamala) C 990=1068 A. D; restoration of a temple by his fendatory Laksmana (no. 204):— C 996=1074 A D. a gift (no, 207);-C 998=1076 A. D. relates to the foundation of temple (no 210)

Vikramaditya VI (Tribhuvan malla Permadi Deva); year 2=1077 A. D, a *gift* to Rumasena of the Sena gana (No 217); year 21 = 1096 A. D. a gift (No 237)—Year 33= 1108 A. D. a gift by his feudatoy Bammarasa (No 249):— Year 46 = 1121 A. D, a gift by his son Jayakarna (No 276) C. 1045 = 1123 A. D., foundation of a Temple at terdal by his feudatory Gonka (No 280):— foundation of a temple by Kaliyakka wife of his minister Surya (No 288).

Jagadekamalla II the second year of his reign, a gift by his ministers Mahadeva and Paladeva on the one side (No 312), and Dasimaram on the *other* part (No 314).

(To Continue.)

"एक सरखो दरबार."

—"*A. Sketch*"—

નામદાર શહેનશાહની હિન્દુસ્થાનની પધરામણી એ એક અલૌકિક અને ઐતિહાસિક્ બનાવ છે. એ બાદશાહી પધરામણીથી આ દેશની પ્રજાના મન ઉપર જુદી જુદી અસરો થયેલ છે. કોઈ વિદ્વાને એ પધરામણીને અસલ રોમ તથા ગ્રીસના રાજ્યારોહણ સાથે સરખાવી, તો કોઇએ રામ તથા ભરતના રાજ્યાભિષેકની સ્વારી સાથે, તો કોઇએ મુગલ શહેનશાહોના તખ્તનશીનના દરબારની સાથે સરખામણી કરી છે.

હું પણ દીલ્હી દરબારથી મોહીત થઇ ગયો. રાત્રે સુતા સુતા પણ એ દરબાર મ્હારી નજર સન્મુખ ખડો થયો. નામદાર શહેનશાહ દીલ્હીમાં કેવા દબદબાથી પધાર્યા, કેવી ધામધુમથી તે નામવરનો આદરસત્કાર કરવામાં આવ્યો, એમ્ફીથીએટરમાં ન્હાના મોટા અમલદારો, રાજા મહારાણાઓ, દેશપરદેશના નાગરિકો, પ્રતિનીધીઓનો કેવો ભવ્યસમૂહ જામ્યો, તોપોની ગર્જના સાથે નામદાર શહેનશાહની સ્વારી કેવા ભભકાથી દાખલ થઇ અને તખ્તપર વિરાજમાન થયા; બાદશાહી ઢંઢેરો કેવી રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યો, કેવી ક્રિયાથી તખ્તને નમન કરવામાં આવ્યું, અને નઝરાણો ધરવામાં આવ્યો, કેવી રાજ્યભક્તિદર્શક માનપત્ર વંચાણું, ત્હેનો કેવો પ્રેમાળ ઉત્તર તખ્તપરથી વાળવામાં આવ્યો, અને છેવટે દીર્ઘાયુ ઇચ્છનારા રાજ્યગીતની સાથે દરબાર કેવી રીતે વિસર્જન થયો—એ પ્રત્યેક દેખાવ એકપછી એક મ્હારી નજર સન્મુખ ખડા થવા લાગ્યા. નિદ્રા લેવાના અનેક પ્રયત્ન છતાં આ દેખાવોની સચોટ છાપ ખસવા ન લાગી; નીદ્રા ગઇ. પરીણામે મસ્તક ભારે થઇ ગયું. ઉજાગરાને લીધે કળતર થવા લાગી, ત્હેમાંથી ટાઢ આવી, અને છેવટે તાવ ચડયો. મગજની ડીગ્રી ૧૨૦ ચઢી; તેના પરીણામે નરેન્દ્ર મહારાજના દરબારનો અનુભવ મળ્યો.

હીન્દ નૃપેન્દ્રનો દરબાર કાંઇ હમેશ ભરાતો નથી પણ આ જગ જ્વરેન્દ્રનો દરબાર તો રંકના ઝુંપડાથી માંડી મ્હોટા ચક્રવર્તી મહારાજાઓના મહેલમાં વખતોવખત ભરાય છે. રામ, ભરત કે મોગલ શહેનશાહોના દરબાર આપણે ક્યાં નજરે જોયા છે ? ત્હેના કરતાં દર્શનિક અને અનુભવેલ બનાવની સરખામણી અને તુલના આમેહુબ અને પ્રમાણસહ ગણાય.

વિચારનાં કિરણો—V-Rays શોધાઇ જાણવામાં આવ્યા છે. આ કિરણો તે મનુષ્યના મનમાંથી વહેતા વિચારનાં કિરણો છે. આ કિરણોનું નામ Vital rays ચેતનામય કિરણો ઉપરથી 'V-rays' પાડેલું છે. ફોટોગ્રાફમાં હમણાં આ કિરણોની છબી લેવાની શોધ થાય છે. કેટલીક છબીઓ આ કિરણોની લેવામાં આવી છે અને તેના ઉપર પાશ્ચાત્ય વિચારકો વિચાર ચલાવી રહ્યા છે—પ્રાતઃકાલ.

આ ઉપરથી જણાશે કે જૈન શાસ્ત્ર મન અને મનના વિચારોને પુદ્ગલ-જડ માને છે એ માન્યતા સાયન્સ દૃષ્ટિએ ઉપરની હકીકત પર વિચાર કરતાં સત્ય સમજાય તેમ છે. કેવી અદ્ભુત જૈન ફિલોસોફી અને કેવી સર્વજ્ઞપ્રણીત વાક્યોની બલિહારી ! શબ્દ પૌદ્ગલિક છે એ જૈનશાસ્ત્રનું કથન ગ્રામોફોનની શોધથી પૂરવાર થયું છે એટલે તે સંબંધે વિશેષ કહેવાની જરૂર રહેતી નથી.

[હાસ્યનું કારણ નથી, હવે કાંઇ તાવની ઘેલચ્છા નથી.]

જરા ગંભીરપણે જુઓ--

આ ચિત્ર........સરખાવો સર્વશક્તિમાન હીન્દ નૃપેન્દ્રનો દરબાર.	ત્હેની સાથે........આ ચિત્ર. સર્વવ્યાપક જગજ્વરેન્દ્રનો દરબાર.
૧ નામદાર ભૂપેન્દ્રની પધરામણી માટે સ્થળ દીલ્હીમાં ભવ્ય તંબુઓ, મંડપો, ખડા થાય છે.	૧ નામદાર જ્વરેન્દ્રની પધરામણી માટે સ્થૂલ શરીરમાં અર્જીણરૂપી મંડપ તૈયાર થાય છે.
૨ નામદાર નૃપેન્દ્રની સ્વારી શહેનશાહી દરબારમાં પ્રવેશ કરે છે.	૨ નામદાર જ્વરેન્દ્રની સ્વારી શારીરિક દરબારમાં પ્રવેશ કરે છે.
૩ પ્રેક્ષકોમાં-દેશપરદેશના નાગરિકો, એલચીઓ, પ્રતિનિધિઓનો સમૂહ જામેલો છે.	૩ પ્રેક્ષકોમાં-કુટુમ્બીમાં, આડોશી પાડોશીઓ, દોસ્ત આશનાવોનો સમૂહ જામેલો છે.
૪ પ્રથમ ન્હાના મોટા રાજાઓ પધારે છે, ત્હેની પાછળ પ્રાંતિક લેફ્ટેનન્ટ ગર્વનર સાહેબો, ત્યાર બાદ ઇલાકેદાર ગર્વનર સાહેબો, ત્હેની પાછળ ગર્વનર જનરલ સાહેબ અને છેવટે તોપોની ગર્જના સાથે સર્વ શક્તિમાન હીન્દ નૃપેન્દ્ર પધારે છે.	૪ પ્રથમ—ન્હાના મ્હોટા બગાસાંઓ આવે છે, ત્યારપછી પૃથક લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર, કળતર ત્હેની પાછળ ઓજાદાર ગર્વનર મસ્તક દુઃખણુ, બાદ ગર્વનર જનરલ ટાઢ અને છેવટે હું હુંના હુકારા અને ધ્રુજારા સમેત સર્વ વ્યાપક જગજ્વરેન્દ્ર પધારે છે.
૫ પ્રથમ હેરૅલ્ડ રણશીંગડાં ફુંકીને નૃપેન્દ્રની પધરામણીનો ઢંઢેરો સત્તાવાર જાહેર કરે છે.	૫ પ્રથમ વૈદ્ય, હકીમ કે ડાક્ટર દ્વારા જ્વરેન્દ્રની પધરામણીનો સત્તાવાર ઢંઢેરો બહાર પડે છે.
૬ બાદ ભક્તિદર્શક નમન (Homage) ની ભવ્ય પણ ગંભીર ક્રિયા શરૂ થાયછે.	૬ બાદ પ્રેમદર્શક નમનની ભવ્ય ક્રિયા શરૂ થાય છે-કોઇ માથું દાબે છે, તો કોઇ પગ દાબે છે, કોઈ પવન ઢોળે છે તો કોઇ ઉલટીનું ઠામ આગળ ધરે છે.
૭ ત્હેની સાથે અમૂલ્ય નજરાણો રજુ થાય છે.	૭ ત્હેની સાથે અપ્રીય નજરાણો ધરાય છે, કોઇ એરંડીયાના તેલની પ્યાલી ધરે છે, તો કોઇ ક્વીનાઇનની પડીકી રજુ કરે છે, કોઇ કાંજીની અડાલી મુકે છે તો કોઈ કરીઆતું આગળ ધરે છે.
૮ બાદ મીઠા મોદક શબ્દોથી ભરપુર માનપત્ર વંચાય છે.	૮ બાદ—"બાપુ કેમ છે?" "ઠીક છે ને?" "કેમ કરતાં આમ થયું?" એવા પ્રેમાળ શબ્દોથી ભરપુર માનપત્ર વંચાય છે.
૯ તખ્ત ઉપરથી ત્હેનો ટુંકામાં પણ ઉંડી લાગણીવાળો ઉત્તર હર્ષિત મુખે વાંચવામાં આવે છે.	૯ પલંગ યા પથારી પરથી ત્હેનો "કોણ જાણે-કેમ-તાવ-આવ્યો" એવો ટુંકામાં મરડાએલે મુખે ઉત્તર વાળવામાં આવે છે.

૧૧ છેવટ દીર્ઘાયુ ઈચ્છિનારૂં રાજ્યગીત ગા-
વામાં આવે-છે.

૧૦ દરબાર બરખાસ્ત થાય છે. ત્યારે પ્રથમ નામદાર નરેન્દ્ર રવાના થાય છે, હેની પાછળ ગવર્નર જનરલ સાહેબ, હેની પાછળ ગવર્નર સાહેબો, હેની પાછળ લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર સાહેબો, હેની પાછળ રાજા રજવાડાઓ એમ ઉલટા ક્રમમાં રવાનગી થાય છે.

૧૧ દરબારનો દબદબાવાળો પથારો એ ચાર કે ૭ મહીને સાફ થઇને જમીન મૂળ સ્થિતિએ આવે છે.
ધોરાજી.

૧૦ છેવટે—" ભાઇ હમણાં ઠીક થઇ જશે " " ગભરાશો નહી " એવી આશીષના ઘોષ થાય છે.

૧૧ દરબાર ખલાસ થાય છે. ત્યારે પ્રથમ જવરેન્દ્ર રવાના થાય છે, હેની પાછળ ગવર્નર જનરલ 'ટાઢ', હેની પાછળ ગવર્નર મસ્તક દુઃખણુ નીકળે છે, બાદ લેફ્ટેનન્ટ કળતર અને પાછળ બગાસાંઓ એમ ઉલટા ક્રમમાં વિદાયગીરી થાય છે.

૧૧ દરબારનો પથારો અને પેટનો દબદબો એ ચાર કે ૮ દિવસે સાફ થઇ ખરી ક્ષુધા વ્યાપે છે.

જે. ટી. કે. લકબે ઓલ્યા જોષી.

જ્ઞાનચર્ચા.

પ્રશ્ન—આપે પૂછેલ કે જીવ અને આત્મા એ એક છે? કે ભિન્ન ભિન્ન છે? તેમાં જેમ હાઇડ્રોજનના બે ભાગ અને ઑક્સિજનનો એક ભાગ મળીને જળ બનેલું છે તેમ આત્મા અને કર્મના સંયોગવાળી સ્થિતિ તે જીવ છે એમ આપનો આશય જણાય છે. જેમ જલનું પૃથક્કરણ કરતાં જલત્વ નાશ પામે છે તેમ જીવનું પૃથક્કરણ થતાં એટલે આત્મપ્રદેશ અને કર્મવર્ગણા ભિન્ન ભિન્ન થતાં જીવતત્ત્વ નાશ પામે છે અને આત્મા પોતાને મુક્ત થએલો અનુભવે છે. આત્મપ્રદેશો અને કર્મવર્ગણા જુદા પડયા પછી પુનઃ પુનઃ જન્મ મૃત્યુ પામે છે કે કેમ? એ પ્રકારનો આપનો પ્રશ્ન છે.

ઉત્તર—જીવ એટલે છદ્મસ્થ કે અજ્ઞાનયુક્ત અર્થાત્ કર્મવર્ગણાયુક્ત આત્મા તે જીવ કહેવાય છે. શુદ્ધ ચૈતન્ય તે આત્મા કહેવાય છે અને એ આત્મા કર્મવર્ગણાયુક્ત પ્રતીત થાય છે ત્યારે તે જીવ કહેવાય છે. જીવે છે તે જીવ. દશવિધપ્રાણને ધારણ કરે છે તે જીવ છે. કર્મવર્ગણા રહિત શુદ્ધ ચૈતન્ય તે આત્મા છે. આત્મા એટલે તત્ત્વ કે મૂળરૂપ; આત્મા એટલે પોતે; શુદ્ધરૂપ; એવો આત્મા શબ્દનો અર્થ થાય છે. આત્માકે જે કર્મયુક્ત થએલો જણાઇને દેહયુક્ત જણાય છે ત્યારે તે જીવ છે કારણ કે તે દશ પ્રાણોને ધારણ કરતો જણાય છે; અર્થાત્ દશ પ્રાણોદ્વારા તેનું જીવન જણાય છે એ દશ પ્રાણો કર્મવર્ગણા છે ત્યાં સુધી જ છે. જ્યારે આત્મા કર્મથી મુક્ત થાય છે ત્યારે તે જીવતત્ત્વ રહિત, દશ પ્રાણોથી રહિત થઈ, કેવલ શુદ્ધ સ્વરૂપે અખંડ આનંદમય વિરાજે છે. જ્યારે રાગદ્વેષનો તદ્દન ક્ષય થાય છે ત્યારે જ જીવતત્ત્વ જઇને મૂળ સ્વરૂપે એટલે મુક્તરૂપ થઈ શકાય છે. જ્યાં સુધી રાગદ્વેષ છે, મોહરૂપ મોહનીય કર્મ છે ત્યાં સુધી કર્મ રહિત થવાનું

જ નથી એમ શ્રી વીતરાગ દેવે કહ્યું છે તે પરમ સત્ય છે. મોહનીય કર્મ વિભાવ પરિણામરૂપ છે. આત્મા જ્યારે સ્વભાવથી ખસીને વિભાવ-વિશેષ ભાવવાળો થતાં મોહ થયો તે મોહરૂપજ રાગદ્વેષ છે; જ્યાં મોહ છે ત્યાં રાગદ્વેષ છે અને જ્યાં રાગદ્વેષ છે ત્યાં મોહ છે. મોહનો ક્ષય થતાં રાગદ્વેષ નાશ પામે છે. જે પ્રમાણમાં રાગદ્વેષનો નાશ થાય છે તે પ્રમાણમાં કર્મક્ષય સંભવે છે અને સર્વથા રાગદ્વેષનો નાશ થતાં સર્વથા કર્મ નાશ પામેલાં અનુભવાય છે, આત્મા અને કર્મનો સંબંધ વિભાવ પરિણામથીજ છે. વિભાવ પરિણામ એજ ભાવકર્મ છે અને કર્મ તથા આત્મા વચ્ચેનો સંબંધ કરાવનાર પણ વિભાવ પરિણામ જ છે. જ્યારે વિભાવ મટીને આત્મામાં સ્વભાવ પ્રકટે છે ત્યારે જ આત્માનો કર્મ સાથનો સંબંધ છૂટતાં, કૈવલ્યદશા સાંપડે છે. એવીજ રીતે એલાયચી કુમાર, ભરત મહારાજા, કપિલ કેવલી, ૧૫૦૦ તાપસો, પ્રસન્નચંદ્ર, રાજર્ષિ, કૂર્માપુત્રજી, વગેરે તત્કાલ કેવલજ્ઞાન પામ્યા હતા. સંપૂર્ણ સ્વભાવમાં આવ્યા પછી એટલે કેવલજ્ઞાન પામ્યા પછી પુનઃ સંસારમાં આવવું પડતું નથી. કૈવલ્ય પછી નામ ગોત્રાદિ કર્માવશેષ રહેલ હોય છે તે બળી સીંદરીવત્ રહે છે અને તે ખરી પડતાં આત્મા સિદ્ધશિલામાં વિરાજે છે. તે પછી પુનઃ જન્મ મૃત્યુને પમાડનારી કર્મવર્ગણા તેને વળગતીજ નથી. જ્યાં સુધી સહેજ પણ વાસના-મોહ-ઇચ્છા-લેશ્યા-હોય ત્યાં સુધીજ તે નૂતન નૂતન કર્મવર્ગણા ગ્રહણ કરે છે અને મોહનીયનો સર્વથા પ્રલય થતાં તે નિર્બીજ થઇ તેને પુનઃ ઉદ્‌ભવવાપણું રહેતું જ નથી.

દિવ્ય પુરૂષો એટલે તીર્થંકરો જગત્‌ના શ્રેય માટે જન્મે છે અને પુનઃ પરિતારણ કરે છે. જગત્‌નું શ્રેય કરવાની શુભ પણ ઇચ્છા તો રહીજ, માટે ત્યાં સંપૂર્ણ જ્ઞાન તો નથીજ અને સંપૂર્ણ જ્ઞાનીઓ જગત્‌નું શ્રેય કરતાં છતાં પણ હું જગત્‌નું શ્રેય કરૂં છું એવું તેને ભાન સરખું પણ હોતું નથી, એવા તેઓ નિખાલસ, નિસ્વર્થી અને નિર્ગ્રંથ હોય છે એટલું જ નહિ પણ તેઓ જગતનું શ્રેય કરવાની ઇચ્છાવાળા પુરૂષ કરતાં વિશેષ શ્રેય કરી શકે છે. એવા નિસ્વાર્થી અને અને સંપૂર્ણજ્ઞાની પુરૂષો દર વખતે ઉત્પન્ન થયા કરેજ છે. માટે ખાસ અમુક વ્યક્તિએ પુનર્જન્મો ધારણ કરીને જગત્‌નું શ્રેય કરવા માટે પુરૂષાર્થજ કરવો, એવી ધારણા રાખવી તે કરતાં અનિચ્છવૃત્તિ વધારે પસંદ કરવા યોગ્ય છે. જગત્‌માં અનિચ્છ પુરૂષોનીજ બલિહારી છે. જેમનો આનંદ, પ્રેમ, અને જ્ઞાન અનિર્વચનીય છે તે અનિચ્છ પુરૂષોને ધન્ય છે. અનિચ્છત્વ સ્થૂલ બુદ્ધિમાં તરત બેશી શકે તેમ છે. અનિચ્છ પુરૂષ તે તીર્થંકર, સંપૂર્ણજ્ઞાની, સંપૂર્ણ બુદ્ધ છે. એવા સંપૂર્ણ બુદ્ધ પણ અનંત થઈ ગયા છે, અને થશે એવી સ્થિતિ છતાં પણ તદ્દન દેહાભાવરૂપ મહાવિદેહમાં શાશ્વત તીર્થંકર શ્રી સીમંધર સ્વામીને પૃચ્છા કરવામાં આવે કે હે મહારાજ! પાંચ જ્ઞાન યુક્ત છતાં પણ દેશનું કલ્યાણ કરવાની ખાતર નામ, ગોત્રાદિ, ચાર અવશેષ કર્મવર્ગણા વડે શરીર પુનઃ ધારણ કરીને સંપૂર્ણજ્ઞાની છતો વિચરૂં અને જગતનું પુનઃ પુનઃ પરમ કલ્યાણ કરૂં તો કેમ? તેનો ઉત્તર શ્રી લોકત્રય પતિ જીનેશ્વર શ્રી સીમંધર સ્વામી એવો આપે કે હે! ભવ્ય એ અર્થ સમર્થ નહિ કારણ કે પાંચ જ્ઞાનવાળો પુનર્જન્મ ધારણ કરે એ બન્યું નથી, બનવાનું નથી અને અનંતકાળે પણ બનશે નહિ. જગત્‌નું શ્રેય કરનારા એ શ્રેયમાં એટલા બધા વિલીન થયા હોય છે કે હું જગત્‌નું શ્રેય કરૂં છું એવું તેને ભાન પણ હોતું નથી અને એવા અનિચ્છજ પરમ શ્રેય કરી શકે છે. તોપણ જેમને જગત્‌નું શ્રેય કરવાની ઇચ્છા છે તેમને પણ શતશઃ ધન્યવાદ ઘટે છે. જગત્‌નું શ્રેય ઇચ્છવું એ પણ એક નિસ્વાર્થ પ્રેમજ છે. જગતનું શ્રેય કરવાની ઇચ્છાવાળા પણ વિરલ, ગાના જણ્યા હોય છે!!! એ જગત્‌નું કલ્યાણ કરનાર જ્યારે પાંચ જ્ઞાન સહિત થાય છે ત્યારેજ તે સંપૂર્ણ કલ્યાણ કરી શકે છે, અને છેવટે વિરામ પામે છે. પછી પુનઃ તેને જન્મ લેવાની જરૂર નથી કારણ કે બીજા ઘણા જ્ઞાની પુરૂષો કાલાંતરે ઉત્પન્ન થયાં જ કરે છે અને તે દ્વારા જગતનું શ્રેય થયાજ કરે છે.

શ્રી બુદ્ધભગવાને જગતનું શ્રેય કરૂં અને તેટલા સારૂ પુનઃજન્મો ધરૂં એવા આશયમાં જે કહેલ છે તે તો જગત્‌ના શ્રેય માટે સતત્ લાગણી જાગૃત કરવા મધ્યમ અધિકારી પુરૂષો પ્રતિ એક જાતનું હૃદયભેદક ઉપદેશ વચન છે. જ્યારે સર્વ પ્રકારની શુભાશુભ ઇચ્છાઓનું શમન થાય છે, ત્યારેજ પાંચ જ્ઞાન પ્રકટે છે તેથી પાંચ જ્ઞાની સર્વથા અનિચ્છજ હોય છે. એવા કેવલજ્ઞાની નિર્વાણપદને જ પામે છે અને ત્યાંથી પુનઃ અવતરતાજ નથી. આ વિષયમાં એવું છે કે કોઇ જ્ઞાની પુરૂષ પુનઃજન્મો ધારણ કરીને જગતનું શ્રેય કર્યા કરે અને પોતે મુક્તિની પણ દરકાર ન કરે તે તો કે ઘણું સારૂં છે. કિંતુ અમુક કાલે તેને પાંચ જ્ઞાન થઈ તે અનિચ્છજ થશે અને શુદ્ધ સ્વરૂપે વિરામશેજ. અને તે સ્થિતિમાં એટલે ચાર અવશેષ કર્મસહ પાંચ જ્ઞાનવાળી સ્થિતિમાં તે અનિચ્છપણે આગળ અનેક જન્મો ધરીને કરેલ જગત્‌ના શ્રેય કરતાં અનંતગણું વિશેષ શ્રેય કરી શકશે, એટલું જ નહિ પણ તે શ્રેયનો

દિવ્ય ધ્વનિ તેની પાછળ હજારો વર્ષ સુધી વાગશે. જ્ઞાનીઓ જગતના શ્રેય માટે થાય છે. જ્ઞાન સ્વરૂપે જેટલા જ્ઞાની થયા તે બધા પોતેજ છે કારણકે જ્ઞાનમાં તો દરેક જ્ઞાનીની એકવાક્યતાજ છે. જ્ઞાનીઓ થયા કરે છે અને તે દ્વારા જગતનું શ્રેય પણ થયા જ કરે છે તેમાં જ્ઞાનનો અને આત્માનો અભેદ હોઇ અગાઉના જ્ઞાની છે તેજ હાલના જ્ઞાની છે એમ કહેવામાં અપેક્ષાથી કાંઇ હરકત નથી.

ઉપર પ્રમાણે ખુલાસો છે તે વાંચી વિચારવાથી સમજી શકાશે; આ સંબંધમાં કેટલુંક સમાધાન રૂબરૂમાં થઇ શકે તેવું છે.

ગોકુલદાસ નાનજીભાઈ ગાંધી.

स्वीकार अने समालोचना.

હંસરાજ વછરાજનો રાસ—પ્ર. વોરા લલુભાઈ મોતીચંદ શાહ પાલીતાણા. (કિં. ૭ આના પૃ. ૧૧૨,) ખરતર જિનોદયસૂરિએ સં. ૧૬૮૦ ની વિજ્યાદશમીએ આ રાસ રચ્યો છે. આ કર્તા કોણ હતા તેનું ચરિત્ર આવા રાસો છપાતાં કોઈએ આપ્યું હોય એવું જાણવામાં છે નહિ. તેથી અમે જરા શોધ કરી અહીં આપવું યોગ્ય ધારીએ છીએ. ખરતરગચ્છની મૂળ પરંપરામાં આ સમયે જિનરાજસૂરિ હતા, અને આ કર્તા મૂળ પરંપરાએ થયા નથી. તે પ્રશસ્તિમાં પોતાના ગુરૂ જણાવે છેઃ—

શ્રી ખરતરગચ્છ ગુરૂનિલોજી, શ્રી ભાવહર્ષ સૂરીંદ
ગચ્છ ચોરાશી પરગડોજી, સાધુમાંહે મુણીંદ
તસ વાટે! (પાટે) મહિમાનિલોજી, શ્રી જયતિલક સૂરિરાય
મોટા મોટા ભૂપતિજી, પ્રણમે જેહના પાય.

આમાં ખરતરગચ્છના ભાવહર્ષસૂરિ હતા, તેના શિષ્ય શ્રી જયતિલકસૂરિ અને તેના શિષ્ય કર્તા જિનોદયસૂરિ થયા. આમાંના ભાવહર્ષસૂરિના સંબંધમાં પટ્ટાવલિમાં જણાવ્યું છે કે સં. ૧૬૨૧ માં ભાવહર્ષોપાધ્યાયે ૭ મો ગચ્છભેદ નામે ભાવહર્ષીય ખરતર શાખા સ્થાપી.

રાસ કેવી રીતે સુંદર મનોરંજક અને લોકપ્રિય થાય તેમ છપાવવા એ હજુ કોઇ પ્રસિદ્ધકર્તા આ સુધારાના જમાનામાં સમજ્યું નથી જાણી ખેદ થાય છે, તો તે સંબંધે અમે નીચેની સૂચના કરીશું કે જેમાંની કેટલીક સૂચના અમે 'ચંદ્રશેખરનો રાસ' એની સમાલોચના કરતાં ગયા વર્ષના આ માસિકના પૃ. ૨૧૨ મે કરી છે.

(૧) દરેક ચરણ સાથેસાથે એક લીટીમાં ઠેઠ સુધી આપવા જવાને બદલે દરેક ચરણની લીટી જુદી જુદી રાખવી—અત્યાર સુધીની શૈલી બદલાવવી કે જેથી વાંચનારને વાંચવું વિચારવું સુગમ થઇ પડે.

(૨) મૂળ પુસ્તકને વિદ્વાનોના હાથે સંશોધન કરાવી તેની શુદ્ધિ કરાવી તેના પાઠાંતરો મૂકવા, એને કઠીન તેમજ પ્રાચીન શબ્દોના અર્થ મૂકવા યા તેનો કોશ છેલ્લે આપવો.

(૩) રાસનું મૂળ વસ્તુ (વસ્તુ વિવેચન કે ગ્રંથ વિવેચન તરીકે આપવું.
(૪) ગ્રંથકારનું વર્ણન, તેમનો સમય, ગચ્છ, પુસ્તકો વગેરે સંબંધી ચરિત્ર પ્રાપ્ત કરી મૂકવું.
(૫) ચીથરીઆ કાગળ અને ખરાબ છાપનો ઉપયોગ ન કરતાં સારા કાગળો તથા સુંદર છાપનો ઉપયોગ કરવો. તથા પુંઠાં પાકાં રાખવાં.

આ પૈકી આ રાસમાં કાગળો સારા છે, અને ટાઇપ પણ ઠીક છે. રાસપણ વાંચવા જેવો છે. ટાઇપ શાસ્ત્રીનાં ચોખ્ખા અને મોટા રાખવામાં આવ્યા છે તેથી વાંચકોને સુગમ પડે તેમ છે. આ બુક અમને અમદાવાદના પ્રસીદ્ધ બુકસેલર શા બાલાભાઈ છગનલાલ તરફથી મળી છે તે માટે તેનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

આનંદ કાવ્ય મહોદધિ-(પ્રાચીન જૈન કાવ્ય સંગ્રહ) મૌક્તિક ૧ લું-પૃ. ૮+૨૮+૫૬+૧૪+૪૬૨+૨=૫૭૦ સંશોધનકાર અને સંગ્રહ કર્તા રા. જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી. પ્ર૦ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુ૦ ફંડ મુંબઇ- સુરત જૈન પ્રિ. પ્રેસ. મૂલ્ય ૦-૧૦-૦) પંન્યાસ શ્રી આનંદસાગર ગણિના ઉપદેશથી આ પ્રકાશક ભંડારની સ્થાપના થયેલી હોવાથી તેઓનું નામ ચિરંજીવ રાખવાના આશયથી આ કાવ્ય સંગ્રહનું નામ ઉપરોક્ત રાખવામાં આવ્યું છે તે યથાર્થ છે, પરંતુ નામ આનંદ જૈન કાવ્ય માલા એવું રાખ્યું હત તો વિશેષ ચરિતાર્થ થાત. આ ભાગમાં મતિસારકૃત શાલિભદ્રરાસ, ગંગવિજય કૃત, કુસુમશ્રી રાસ, જ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત અશોકચંદ્ર તથા રોહિણી રાસ, દર્શનવિજય કૃત સતી શ્રી પ્રેમલાલચ્છી રાસ આપવામાં આવ્યા છે. દરેકમાં શું વસ્તુ છે, દરેક રચનાર સંબંધી ઐતિહાસિક માહીતી કેટલી ઉપલબ્ધ છે તે-ગ્રંથ અને ગ્રંથકાર વિવેચનમાં સંશોધનકારે બહુ વિસ્તારથી અને પ્રમાણપૂર્વક આપવામાં સારો શ્રમ સેવ્યો છે, તદુપરાંત રા૦ ઝવેરીએ મુખબંધમાં જૈન પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્ય સમગ્ર સાહિત્યમાં ભજવેલા ભાગ માટે મીઠી પણ સત્ય ટીકા કરી વિષયને ઠીક પ્રતિપાદન કર્યો છે. શેઠ ઝવેરી શ્રીમંત હોવા સાથે આવું શ્રમદ પ્રીતિકાર્ય સાહિત્યાભિલાષપૂર્વક કરે છે એ ઓછું અભિનંદનીય નથી. જ્યારથી તેમણે જૈન પત્રના એક બહાર પડેલા દીવાળીના ખાસ અંકમાં વસ્તુપાલ તેજપાલ સંબંધેનો વિષય વિવેચન દૃષ્ટિથી ચર્ચ્યો હતો ત્યારથીજ તેમના સામર્થ્યનો પ્રતિભાસ તેમણે કરાવ્યો છે. તેમનામાં લેખનશક્તિ સારા અંશમાં છે અને જો તે ચીવટથી કેળવવામાં આવશે તો અમને સંપૂર્ણ આશા છે કે તેઓ વિશેષ યશસ્વી લેખક તરીકેની કીર્તિ સંપાદન કરી શકશે. તેમની ભાષા સંસ્કારી થતા જાય છે, પરંતુ વ્યુત્પત્તિના નિયમો તેમજ આડંબરનો અભાવ ધ્યાનમાં રાખી સરલ ભાષા શૈલી તેમની લેખનકલા વિસ્તારતાં લારે એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

આ પુસ્તકમાં ઘણે ઠેકાણે ફુટનોટ આપી કઠિન શબ્દનો અર્થ આપવામાં આવ્યો છે તેથી વાચકને સરલતા આપી છે. અમે ઇચ્છીશું કે હજુ વિશેષ પ્રમાણમાં કઠિન શબ્દનો અર્થ આપવામાં આવે ને છેલ્લે કઠિન શબ્દના અર્થપ્રદર્શક કોષ આપવામાં આવે કે જેથી તે વધુ ઉપયોગી થાય.

પ્રસ્તાવના હજુ ઘણા વિસ્તારથી લખાવા યોગ્ય છે અને આવી પ્રસ્તાવનાઓ આવા અનેક પુસ્તકોમાં વિધ વિધ લેખકો અને સંશોધકોથી લખાશે ત્યારે જૈન સાહિત્યની કદર જૈનેતર વિદ્વાનોથી સ્વતઃ પિછાની શકાશે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં જૈનીઓનો ફાળો, ગુજરાતી સાહિત્યમાં જૈન સાહિત્યનું સ્થાન, કાવ્યવિવેચન, દરેક કાવ્ય અને કવિની અન્ય કાવ્ય ને કવિ સાથે તુલના, તે ગ્રંથકારોનાં સમગ્ર ચરિત્ર અને તેમાં ધાર્મિક ભાવનાએ બજાવેલો અગત્યનો ભાગ, તેમનાં કાવ્યોમાં રહેલ ચમત્કૃતિ, સુભાષિત સંગ્રહ, ઉપદેશ, રસ, અલંકાર વગેરે પર ટીકા વગેરે અનેક વિષયો ચર્ચાવાની જરૂર છે; અને તે જરૂર આવા બીજા અનેક ગ્રંથો બહાર પડયે અમુક પૂરાશે એમ અમારી ખાત્રી છે.

પ્રાચીન જૈન રાસાઓ અનેક છે, પ્રાચીન જૈન કાવ્ય સાહિત્ય સુંદર અને સંસ્કૃત ગુજરાતી સાહિત્યમાં સારૂં સ્થાન લે તેમ છે, પરંતુ અત્યાર સુધી તે અપ્રકટ રહ્યું છે અને જે પ્રકટ થયું છે તે એવા ચીંથરીઆ કાગળમાં, અશુદ્ધ અને અમનોહર દશામાં થયું છે કે તે પ્રત્યે આદર આવવો મુશ્કેલ હતો. ઘણા આનંદની વાત છે કે—પ્રાચીન ગ્રંથોના ઉદ્ધાર અર્થે નીકળેલા એક લાખ કરતાં વધુ ફંડ ધરાવતા આ પુસ્તકના પ્રકાશકના કાર્યપ્રદેશમાં પ્રાચીન જૈન ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રકાશનને સ્થાન મળ્યું છે; અમો જે સ્થિતિમાં જેવા સ્વરૂપમાં તે સાહિત્યને પ્રકટ થાય એવું ઇચ્છતા હતા તે સ્થિતિ અને તે સ્વરૂપમાં પ્રકટ થયેલા આ ગ્રંથને હર્ષપૂર્વક વધાવીએ છીએ; અને ઇચ્છીએ છીએ કે આ પુસ્તકનો દરેક સાહિત્યરસિક ને કથાવિલાસી જૈન તેમજ જૈનેતર લાભ લેશે.

આવા પ્રયત્નો ગણ્યા ગાંઠયા થયા છે તેમાં હમણાંજ રા. મનસુખલાલ રવજીભાઇ તરફથી જૈન કાવ્યદોહન ભા. ૧ લો પ્રગટ થયેલ છે. તેમજ જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૧ લો હેરૅલ્ડ પત્રના તંત્રી તરફથી સંશોધિત થઇ અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયો છે. આવા પ્રયત્નોમાં આ પુસ્તકે એક વધુ ઉમેરો કર્યો છે તે માટે તેના પ્રસિદ્ધકર્ત્તાને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

આ પુસ્તકનું કદ, જાડા કાગળ, પાકું પુઠું વગેરે જોતાં તેની કિંમત ૧૦ આના માત્ર નામની છે. પ્રસિદ્ધ કર્ત્તાના ઉદાર નિયમને અનુસરીને એટલે પડત કિંમત કરતાં અડધી રખાયેલ છે તો સર્વ જૈન બંધુ આ પુસ્તકને પોતાના ગૃહ મંદિરમાં રાખી તેને શોભાવશે.

આવા પ્રયાસો વધુ ચાલતા રહો, એમ ઇચ્છીએ છીએ.

જૈન એસોસીએશન ઓફ ઇંડીઆ—સં. ૧૯૬૯ નો રીપોર્ટ.

આ સંસ્થાને ૪ી જાહેર કરવામાં આવી છે. ઉદ્દેશ તથા હેતુઓ બહુ વિશાલ નિર્ણીત કરવામાં આવ્યા છે અને જો સંસ્થા વિશાલ ઉદાત્ત અને કાર્યવાહી બનાવવામાં આવે તો જૈન સમાજના સુધારામાં અગત્યનો ભાગ બજાવી શકે તેમ છે. ગયા વર્ષમાં જે કાંઇ કામ બજાવ્યું છે તેમાં મુખ્ય ૭ વિદ્યાર્થીઓને સ્કોલરશિપ આપવાનું, બે મેલાવડા કરવાનું અને જૈન મુનિઓ માટે રેલ્વે પરવાના મેળવવાનું છે.

શરૂઆત જોતાં આ કાર્યોની ગણના ઠીક થઇ શકે તેમ છે, પરંતુ હવે જે કરવા જેવું છે તે માટે નીચે પ્રમાણે સૂચના કરીએ છીએ:—

૧. પુસ્તકોદ્ધાર માટે જીર્ણ હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવો અને બને તો સંશોધિત કરી છપાવવાં.

ऐतिहासिक स्वाध्यायो.

સોમસુંદર સુરિ (૧૪૮૭ થી ૧૪૯૦)

સફલુ કરઈ ગેહ એહજ મારા ગાવઇ હિંગે રે સુગુરૂ હમારા, કાળિ કરઈંગો મોક મારા ॥ ૧ ॥

તપગચ્છ મંડણું સહુ ગુરૂ આયા, વંદણિ ચાલીઆ સંઘ સવાયા.
તપગચ્છ મંડણું સદ્ગુરૂ આયા, **સોમસુંદર સૂરિ** મોતીડે વધાયા ॥ ૨ ॥
તપગચ્છ ॥ આંચલી

ઈણુ જગિ દીસઇ કોઇકિ ઇસા, કોઇ ન દેખૂં હમ ગુરૂ જીસા કોઇ દિવાલુ આઈ ઇસા ॥ ૨ ॥ તપ૦

મિલઉ સહેલી વાર મલાઉ અવસરિ, આવઉ ગુરૂ ગુણગાઉ
સરવ સોહાસિણિ સુગુરૂ વધાવઉ ॥ ૩ ॥ તપગ૦ ॥
શ્રી **સોમ સુંદર** સૂરિ ઇણ ઇહા જગહસવાઇ આસણિ દીઠા વાટ દિખાલઇ બોલઇ મીઠા ॥ ૪ ॥ તપગ૦
વરણુ અઢારઇ ગુરૂ, કુઉં જાણુઈ સુરનરાંનગજગન પછાણુઈ, **સમરાકે** ગુરૂ ઈંદ વખાણુઈ ॥ ૫ ॥
તપગચ્છ મંડણું સદ્ગુરૂ આયા, વંદણુ ચાલીયા સંઘ સવાયા ॥ ૬

વિમલ સોમસૂરિના શિષ્ય વિશાલસોમ (૧૬ મા શતકનાઉત્તરાર્ધમાં.)

ચંદ્રગચ્છપતિ ગુણનિલુ શ્રી **વિશાલ સોમ** સૂરિ રાયરે, ભાવ ધરી નિત વંદીઇ જિમ કાયાનિર્મલ થાયરે ॥ ચંદ્રા ॥ ૧ ॥ ચંદ્ર૦

શ્રીમાળીકુલિ ચઠ્ઠુ ધન **સંતોષી** તાતરે, પુરપરયણુજિહાંઅવતર્યું, ધિન **નારિંગદે** માંતરે ॥ ૨ ॥ ચંદ્ર૦ આંચલિ.

બાલપણુઈ સંયમલીઉ, જાણીય અથિર સંસારરે, શ્રી **વિમલ સોમ સૂરિ**સઈ હથિ દઇ, નિજપાટ ઉદારરે ॥ ૩ ॥ ચંદ્ર૦

ચઉદવિદ્યા ગુણ જેહમાં, જાણુઈ તાસ વિચારરે, અંગ ઇગ્યાર ઉપાંગસિઉ, ગુરૂપામ્યા તેહનું પારરે. ॥ ૪ ॥ ચંદ્ર૦

વીરસાસન દીપાવતું ગુરૂ વીચરઇ ગામો ગામઇંરે, ઉપદેસઈ ભવિ બૂઝવ્યા બલિહારી હું નામિઇંરે. ॥ ૫ ॥ ચંદ્ર૦

લબ્ધિ અનેક જિહાં પામીઇ છે, પૂછ઼ ઉપશમ જળકા સારરે, ॥ માંન મછર જેહમાં નહી, સંયમ શ્રીઉરિહારરે ॥ ૬ ॥ ચંદ્ર૦

ચક્રવાક જિમ ભાણુનઈ, સમરઇ ચંદ ચકોરરે, ॥ તિમ સમરૂં તપગચ્છપતી, જિમ ઘન ચાતુક મોરરે ॥ ૭ ॥ ચંદ્ર૦

ચિંતામણિ સુરતરૂ સમુ, પામીએ ગુરૂરાજરે, ભઇ જે નિત વંદસઇ, સીઝઈ તેહનાં કાજરે ॥ ૯ ॥ ચંદ્ર૦

પૂરવ સૂરિ સવિ સભરઈ, દેખી જસ મુખ નૂરરે, ॥રૂપઈ રતિપતિ છતીઉ, પૂછ અધિક પુણ્ય અંકૂરરે ॥ ૧૦ ॥ ચંદ્ર૦

અવર અધ્યાતમ સવિ તિછ તુહે ભજુ ભાવિક નર નારીરે, એક ગુરૂ નામ સોહામણું જિમ બહુ સુખ સંપત્તિ સારીરે ॥ ૧૧ ॥ ચંદ્ર૦

તારણ તરણ પ્રવહણસમુ, પૂજિ કુમતી વાયુ અડોલરે, જન મન મોહન જાણીઇ, પૂજિ નહી વિષય રસ લોલરે ॥ ૧૨ ॥ ચંદ્ર૦

શ્રી**વિમલ સોમલ સૂરી**, તાસપાટ સુહાઇએ, શ્રી**વિશાલ સોમલ** સુરાજીઉ, સેવઇ તે સુખ પાવઈરે ॥ ૧૩ ॥ ચંદ્ર૦

જિહાં લગઈ, મેરૂ મહી ઉપરિ, જિહાં સસિ ગગનિ દિણંદરે, તિહાં પ્રતિપુ શ્રીસૂરીસર, દિન દિન અધિક આણંદરે ॥ ૧૪ ॥ ચંદ્ર૦

સુવિહિત સૂરિ શિરોમણી, છવુ કોડિ વરીસરે,

સંઘસોમ કવિ દિન પ્રતિ, દઈ એહજ આશીસરે ॥ ૧૫ ॥ ચંદ્ર૦

ઇતિ શ્રી પૂજ્ય સઝાઈ !

स्त्री वांचन विभाग.

–સંપાદિકા **નિર્મળા બહેન.**

૧ સાસુનો ખેદજનક સ્વર્ગવાસ.

(હરિગીતની લય)

જે અમ હૃદય સંભાળતી, એકાંતમાં રહેતી હતી.
જે પુત્રના દાંપત્યમાં, કદિ વિઘ્નરૂપ નહિ થતી;
જે સંતતિ સંતાપમાં દુઃખને વિસારી નાંખતી,
તે વત્સલા સાસૂ હતી તે થઇ અત્યારે ના હતી.

અતિ કુશલ ડાક્ટર હસ્તમાં તમ દર્દ સુખે સોંપિયું,
આશા બધી અવળી પડી, દુઃખમાં બધું ઘર આવિયું,
કિસ્મત્ અરે ! ક્યાં લઇ ગયું, ધાર્યું બધું કાગટ ગયું,
શિર જે હતું તમ ઉપરે, આવી બધું મમ પર પડ્યું.

ઘર એકથી આખું બધું-ચેતનભર્યું જે લાગતું,
ગુર એકના રણકારથી વાજીંત્ર આખું વાગતું,
અગ્નિ ગઇ-સુર તે ગયો સૌ શૂન્ય આજે ભાસતું,
લ્હાવા લીધા ના લઇ લીધા એનું હૃદય વિમાસતું.

૨. પત્રાનંદ.

કલ્યાણી ભગિનિ! ૧૩-૧૧-૧૩.

જે જે આપદ્મય ઉપાધિને લીધે મળી શકાયું ન હતું તે કાલ રાત્રે સુખ્યાંશે જતી રહી છે-ચિંતાથી દૂર થયા છીએ. પ્રભુ સર્વના બેલી છે. જૈન તત્વજ્ઞાન ઇશ્વરને સૃષ્ટિના અકર્તા માને છે; તેની સાથે તેને નિમિત્ત ગણી તેના પર અવલંબી આશામાં રહેવાની ના પણ પાડતું નથી; અને તે હિસાબે—જો કે હાલ તે પ્રથા ચાલુ નથી [અને તે દુર્ભાગ્ય છે!], તોપણ ઇશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખી હતી તે શ્રદ્ધાએ વિજય આપ્યો છે અને તે શ્રદ્ધા ભવિષ્યમાં વિજય આપતી પણ રહેશે.

જેટલું શ્રદ્ધામાં વિકલ્પીપણું, ચંચળપણું, તેટલી ફત્તેહ ઓછી, તેટલુંજ ફલ-તે પ્રમાણમાં જ ફલ. પુરૂષાર્થ શ્રદ્ધાની સાથે બેલડું છે. પ્રયત્ને ઇશ્વરકૃપા-એટલે કે શ્રદ્ધા+પ્રયત્ન= ઇશ્વરકૃપા. ઇશ્વરની કૃપા માનીએ તો અકૃપાનું અસ્તિત્વ પણ માનવું પડે અને તે આ રીતે:—અશ્રદ્ધા+અપ્રયત્ન પ્રમાદ=ઇશ્વરની અકૃપા. આ વ્યવહારસૂત્ર સ્વીકારવા યોગ્ય છે. નિશ્ચયસૂત્રમાં ઇશ્વરશ્રદ્ધા-ઇશ્વિરનું ભજન પૂજન આરાધન, અને તેથી આગળ વધતાં આત્મા સ્વયં ઇશ્વર છે એ વાતમાં શ્રદ્ધા એટલે તેનામાં અનંતવીર્ય, અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન અને અનંત ચારિત્ર છે એવો પ્રતીતિપૂર્વક વિશ્વાસ+પ્રયત્ન એટલે કે આત્માના અનંતવીર્યનો આવિષ્કાર=ઇશ્વરકૃપા-આત્માની સિદ્ધિ-કર્મનો ક્ષય-મુક્તિ થઈ...ક્ષેમકુશલ ઇચ્છી વિરમું છું.

ભ્રાતૃનિર્વિશેષ.

---

૩ મનુષ્યનાં સામાન્ય કર્તવ્યો.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૬૩ થી સંપૂર્ણ.)

ઇ. વિવેકની સાથે નમ્રતાની પણ ઘણીજ જરૂર છે નમ્રતાનો ગુણ માણસ માત્રમાં હોવોજ જોઇએ. કોઇની સામે કડક થવું નહિ. કદાચ આપણા સામે કોઈ કડક થાય તો આપણે તો નમ્રજ રહેવું. કડકની સામે કડક થવામાં લાભ નથી. અગ્નિ સામે પાણી હોય તોજ અગ્નિ બુઝાય, ઘી હોમવાથી તો વધારે પ્રદિપ્ત થાય. માટે અગ્નિને ઠંડી પાડવા માટે તો પાણીનીજ જરૂર છે. તેમજ કોઇ કડકને ઠંડા પાડવા માટે નમ્રતારૂપ પાણીની જરૂર છે, તો તેનો ઉપયોગ કરવો તેજ શ્રેય છે. વસ્ત્રાલંકારથી માણસ જેટલાં શોભતાં નથી, તેથી વિશેષ નમ્રતાથી શોભે છે. નમ્રતા એજ માણસનું ખરૂં ભૂષણ છે. વળી "નમ્યું તે પ્રભુને ગમ્યું." પ્રભુ પણ નમ્રતાનીજ પ્રસન્ન રહે છે. અને તેથીજ સુખી થવાય છે. તેમાં ખાસ કરીને સ્ત્રીઓનું તો નમ્રતા એજ ખરૂં ભૂષણ છે, સુન્દરતા પણ તેમાંજ છે. નમ્રતા વિનાની સુન્દરતા તે અસુન્દરતાજ છે. વળી નમ્રતા વિનાની સુંદરતા તે અસુવાસિત પુષ્પના જેવીજ છે. દેખાવમાં મનોહર પણ જેની સુવાસ ચોતરફ પ્રસરતી નથી તે મનોહરતા માત્ર ચક્ષુ ઉભરનારજ શોભા છે. માટે તેની સુન્દરતા-શોભા કરતાં જે ગુપ્ત શોભા છે, તેને ધારણ કરવા પ્રયત્નશીલ થવું. તે સિવાય બધું નિરર્થકજ છે.

૧૦. હમેશાં માયાળુ સ્વભાવ રાખવો. દરેક મનુષ્ય કે પ્રાણી માત્ર તરફ માયાળુપણે વર્તવું. વળી માયાળુ ને આનંદી સ્વભાવ હોય તો ગમે તેવા અજાણ્યા પ્રદેશમાં કે સ્થળમાં સહેલાઇથી તેની સાથે ભળી શકાય છે. જો આપણે કોઇને ચાહશું તોજ આપણને કોઇ ચાહશે. અતડા સ્વભાવના માણસો કોઇની સાથે ભળતા નથી. તે કોઇને પણ ચાહતા નથી ને તેને પણ કોઈ ચાહતું નથી. તેવા માણસો હમેશાં દિલગીર અને દુઃખી જેવાંજ દેખાય છે, તેની મુખમુદ્રા નિરંતર શોકથી ભરપૂરજ રહે છે. માટે દરેક મનુષ્ય અને પ્રાણી માત્ર તરફ માયાળુ સ્વભાવ રાખવો કે જેથી કરીને ઘણોજ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, ને સર્વ સ્થળે સુખી થઇ શકાય છે. આપણો સ્વભાવ માયાળુ ન હોય તો આત્માનું શ્રેય કરનાર કામો આપણાથી થતાં નથી. પરોપકાર કરવો, દાન દેવું, દયા લાવવી, સમભાવ રાખવો, વગેરે ધર્મનાં કામો હૃદયના ભાવ વિના થતાં નથી, ને ભાવ તો ત્યારે આવે કે સામા પ્રત્યે જો માયા-સ્નેહ ઉત્પન્ન થાય તોજ આવે છે. તે સિવાય ભાવ આવતોજ નથી. અને ભાવ આવે નહિ ત્યાં સુધી શ્રેયસ્કર કામો પણ થતાં નથી. માટે માયાળુ સ્વભાવ રાખવો એજ સુખી થવાનું સાધન છે. તો માયાળુ થવું. અતડા તો નજ રહેવું.

૧૧. માબાપ, ગુરૂ અને બીજા વડીલોની યોગ્યતા પ્રમાણે સેવાબરદાસ કરવી તે નાનેરાંઓનો ધર્મ છે. તેમને કોઇપણ રીતે ઓછું ન લાગે તે પ્રમાણે વિવેકથી વર્તવું. ભાઇ-બાંહ, સગાંવહાલાં, વગેરેની સાથે નમ્રતા અને સલાહસંપથી ચાલવું. કોઇની સાથે કજીઆ કંકાસ કરવા નહિ. સૌને પોતાનાથી બનતો આનંદ આપવો, કે જેથી કરીને તેઓ આપણને જોઇને ખુશી થશે, માટે સૌના દરજ્જાના પ્રમાણમાં તેમની સેવા કરવી.

૧૨. નીતિવાન થવાની માણસ માત્રને ઘણી જરૂર છે. દુનીઆમાં કોઇપણ જાતનું કામ કરવું હોય તો, તે જો નીતિ હોય તોજ થઈ શકે છે. નીતિવાન માણસને સૌ ચાહે છે. તેના માત્ર વિશ્વાસ ઉપર માણસો સઘળાં કામો કરે છે, અનીતિથી કંઇપણ કાર્ય થઇ શકતું નથી. અનીતિવાળા માણસનો કોઇ પણ વિશ્વાસ કરતું નથી, અને આ લોકમાં દુઃખી થઇને પરલોકમાં તો શું? પણ પોતાના આત્માને પણ છેતરવાનો બાહ્યાડંબરજ હોય છે. નીતિ વિના ધર્મ પણ ન હોય. ધર્મ પણ નીતિની પાછળજ છે. બધા ધર્મનું મૂળ નીતિજ છે. નીતિ ઉપરજ ધર્મનો ખરો આધાર છે. નીતિવિના કોઇપણ ધર્મ હોઈ શકેજ નહિ. નીતિ તો મુખ્ય હોવીજ જોઇએ. દયા, સત્ય, સંપ, શીલ, વિનય, વિવેક, નમ્રતા, પરોપકાર, વગેરેના ગુણો નીતિવાનમાંજ હોય છે. અનીતિવાનમાં તેમાંનો એકપણ ગુણ હોતો નથી. નીતિવાળાને કોઇપણ જાતનો વાંધો કે દુઃખ થતું નથી. ઉભયલોકમાં નીતિથીજ સુખી થઈ શકાય છે. માટે જેમ બને તેમ નીતિવાન થવું.

૧૩. માણસે જેમ બને તેમ સદાચરણી થવું. જે માણસ સદાચારી હશે, તેનું આખું કુટુંબ સદાચારી થશે. ઘરના મુખ્ય માણસનું જેવું વર્તન હશે તે પ્રમાણે ઘરના તમામ માણસો વર્તશે. માટે મુખ્ય માણસે હમેશાં સદ્વર્તનજ રાખવું. વડીલોની સેવા ચાકરી કરવી. સૌની સાથે સુમેળ સંપથી રહેવું. "બાપ તેવા બેટા ને વડ તેવા ટેટા" તે પ્રમાણે છોકરાં બાપનાં જેવાંજ થાય છે. છોકરાંઓને નકલ કરવાની ટેવ ઘણીજ હોય છે. માટે મુખ્ય માણસે તો સદાચારી ને નીતિવાળાજ થવું. સ્નેહાળ સ્વભાવ રાખવો ને સૌનો

સ્નેહ મેળવી લેવો. કુટુંબની ઉન્નતિ કેવી રીતે થાય તેનો વિચાર કરીને રાત દિવસ ઉમંગથી ઉદ્યોગમાં મચ્યા રહેવું.

૧૪. માણસ માત્રને દુનીઆમાં આબરૂની જરૂર છે. આબરૂસર પોતાનો વ્યવહાર ચલાવવો. જે માણસ આબરૂની દરકાર કરતા નથી; તે માણસો નિંદાને પાત્ર બનીને અન્તે દુઃખી હાલતમાં આવી પડે છે. પોતાનો વ્યવહાર પણ યોગ્ય રીતે ચલાવી શકતા નથી, આબરૂ વિનાના માણસનો કોઇ વિશ્વાસ કરતું નથી. માટે દરેક માણસે પોતાની સ્થિતિ અને ઘરને યોગ્ય આબરૂ જાળવીને દરેક જાતનો વ્યવહાર કે કાર્ય કરવાનું છે. આબરૂ નિભાવીને વ્યવહાર સાચવવો તેજ માણસનું યોગ્ય કર્તવ્ય છે. આબરૂને એક ઘડીભર પણ તાકે મેલીને એકે કાર્ય કરવાનું નથી, તેમજ આ ઉપરથી "બાપના કુવામાં બુડી મરવાનું" પણ નથી. પણ યોગ્યતા પ્રમાણે વિચારપૂર્વક દરેક કામ કરવાનું છે, તે દરેક માણસે લક્ષમાં રાખવું.

૧૫. માણસમાં ભક્તિભાવ હોવોજ જોઇએ. ઇશ્વર, માબાપ અને ગુરૂ વગેરે જે વડીલો હોય તે પૂજ્ય છે. સ્ત્રીઓને ઇશ્વર, માબાપ, ગુરૂ અને ઉમર લાયક થતાં સાસુ, સસરા, અને પતિ વગેરે વડીલો એ પૂજ્ય છે. માટે સૌ સૌની યોગ્યતાના પ્રમાણમાં પુરૂષ અને સ્ત્રી બન્નેએ ભક્તિ કરવી જોઇએ. ઇશ્વર પણ તેથીજ પ્રસન્ન રહે છે. માટે ભક્તિવાન થવું.

૧૬. ગુણાનુરાગી થવું. કોઇના છિદ્રો કે અવગુણ જોવા નહિ. કારણ કે તેમ કરવાથી આપણને અવગુણ જોવાનીજ ટેવ પડી જાય છે. અને તેથી કરીને ખરાબ તંતુઓ આપણા મગજમાં ભરાઇને આપણને અવગુણનાજ રાગી બનાવે છે, ને અંતે આપણે પણ અવગુણીજ થઇ જઇએ છીએ. પછી સામા માણસમાં કે કોઇ વસ્તુનાં ગમે તેટલા ગુણો હોય તોપણ તેને બાજુએ મુકીને છિદ્રો દ્વારા પોલાણમાંથી અવગુણ કાઢીનેજ જોઇએ છીએ ને ગુણને છુપાવીએ છીએ. જો કે તેથી કરીને સામા માણસને નુકસાન થાય તોપણ મહત્ત્વ જેવું નથી પરંતુ પણ આપણનેજ નુકસાન થાય છે; માણસ માત્રમાં થોડા ઘણા પણ અવગુણ તો હોયજ છે. કોઇ પણ જાતના અવગુણ વિના સર્વગુણ સંપન્ન તો સર્વજ્ઞજ હોય છે. એમ હોય તો પરમેશ્વરજ થઇ ગયા કહેવાઇએ. માટે એવો વિચાર કરીને કોઇના અવગુણ જોવાની ટેવ પાડવીજ નહિ; તેના દુર્ગુણના ગ્રાહક નહિ થતાં ગુણનાજ ગ્રાહક થવું. અવગુણને બાજુએ મુકીને પોલાણમાંથી પણ ગુણ પ્રકાશિત કરીને તે લેવા. ખરાબમાં ખરાબ ને નકામી ચીજ હશે તોપણ તેમાં કંઇ નહિ ને કંઇજ ગુણ અવશ્ય હશે. આપણે તેના દરેક અવગુણને ઢાંકીને તે તરફ લક્ષ નહિ દેતાં તેના ગુણનેજ ગ્રહણ કરવા કે જેથી કરીને આપણું વલણ ગુણ તરફ વધતું જશે, ને આપણામાં અવગુણ હશે તે નીકળી જશે. ગમે તેવા દુર્ગુણીમાંથી પણ ગુણ લેવાનીજ ટેવ પાડવી. બનતાં સુધી જીહ્વાએ કરીને કોઇને એકદમ "આ ખરાબ છે." એમ કહી દેવું નહિ. દુનિયામાં સારૂં અને નરસું સાથે સાથેજ છે. જો અવગુણ ન હોય તો ગુણની કીંમત થઇ શકત નહિ. માટે સારાં અને નરસાંની, સારાં કહેવરાવવા માટે જ જરૂર છે. એવો વિચાર કરીને અહર્નિશ ગુણનુંજ નિરીક્ષણ કરવું તેજ ઉત્તમ છે. કોઇના દુર્ગુણ જોવાની કે વર્ણવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે પ્રથમ પોતાનાજ દુર્ગુણ જોવા ને પછી વર્ણવવા કે જેથી કરીને આત્માનું શ્રેય પણ થાય.

૧૭. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરૂષાર્થ સાધી લેવા જેટલી ખંત રાખવી તેજ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે, માટે તન અને મનથી પ્રયત્ન કર્યા કરવા. આ લોકનાં સુખના સાધન માટે પ્રથમ વિદ્યા મેળવવી, અને પછી ધન અને કીર્તિ મેળવવા ઉદ્યોગ કરવો. પરલોકના સુખનાં સાધન માટે દયા, પરોપકાર વગેરે ગુણોનું ગ્રહણ કરીને ધર્મ સંબંધી જ્ઞાન મેળવવું, જે માણસો એ બે કામ પાર પાડે છે, તેજ તરે છે. બાકીનાં તો દુનીઆમાં નકામા બોજા રૂપજ ઉત્પન્ન થયેલાં છે. નીતિપુરઃસર ઉદ્યોગ કરતાં ને ઇશ્વિર ઉપર ભરોસો રાખતાં સઘળાં કાર્યો સફળજ થાય છે. "મનુષ્ય યત્ન ને ઇશ્વિર કૃપા" એ કહેવતને અનુસરી જો પોતાની ઉન્નતિ માટે યત્ન પ્રયત્ન કરવામાં આવશે તો ઇશ્વિરની મદદ જરૂર આવી મળશે જ.

૧૮. દયા, પરોપકાર વગેરે ગુણો ગ્રહણ કરવા. આપણામાં તન, મન, વચન કે ધનની જેટલી શક્તિ હોય તે પ્રમાણે બીજા માણસોને ઉપકાર કરવો. હરેક પ્રકારે સામા માણસનું ભલું થાય તે પ્રમાણે વર્તવું તે દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય-ફરજ છે. સર્વ પ્રાણી તરફ દયાળુ ભાવ રાખવો. હલકામાં હલકા પ્રાણી તરફ પણ ધિક્કારની નજરે જોવું નહિ. દયા વિનાનું અંતર તે ઉંડા પણ પાણી વિનાનાં સુકાં તળાવ જેવું જ છે. દયા વિનાનાં માણસો પૃથ્વી ઉપર કેવળ ભાર રૂપજ છે. પથ્થરનાં પુતળાંમાં ને તેમાં માત્ર ચૈતન્યનો જ તફાવત છે.

ઉંચે ચડી શકતા નથી. માટે પોતાની ઉન્નતિ ઇચ્છનારે હમેશાં જમાનો જે પ્રમાણે વર્તતો હોય તે પ્રમાણે આગળ વધવું. તો જ આત્માનું શ્રેય થઈ શકે છે. આગળના જુના રીત રીવાજ આજના જમાનામાં-નવી પ્રજામાં ચાલી શકે તેમ નથી. માટે આગળ પડયા વિના ઉન્નતિ કોઇ કાળે થવાની નથી તે સિદ્ધ વાત છે, કારણ કે હાલમાં દેશ, કાળ, જમાનો અને માણસો તદ્દન જુદા જ પ્રકારના છે, માટે જ આગળ પડવું—પાછળ તો નજ રહેવું. આ ઉપરથી એમ તો ન જ સમજવું કે જુના રીત રીવાજ છોડી દઇ એકદમ સુધરેલા બની જવું. પણ "મારૂં એટલું જ સારૂં" એવો દુરાગ્રહ છોડીને "સારૂં એટલું મારૂં" એમ કરવું. માટે જુના રીત રીવાજ જેટલા સારા હોય તે છોડવા નહિ તેમજ હાલના જમાનામાં પણ જે સારૂં હોય તેજ ગ્રહણ કરવું. એજ કહેવાની મતલબ છે. એકજ સારૂં છે ને બીજું સારૂં નથી એમ માનવું નહિ.

૨૨ મનુષ્યના કર્ત્તવ્ય માટે દરેક બાબતમાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે; માટે વિશેષ કહેવાનું તો એટલું જ કે વિદ્યા, ઉદ્યોગ, હુન્નરકળા, વેપાર, રોજગાર વગેરેમાં સદાચારી થવું, દુર્ગુણનો ત્યાગ કરીને વિનય, વિવેક, નમ્રતા, નીતિ, ભક્તિ વગેરે ગુણોથી અલંકૃત થઈ, ગુણાનુરાગી જ થવું. તેજ મનુષ્યોનો ધર્મ અને તે જ ખરૂં કર્ત્તવ્ય છે. પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા ને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને નીતિથી દરેક કાર્ય કર્યા કરવું કે જેથી કરીને ઇશ્વર આપણા ઉપર પ્રસન્ન રહે ને ઉભય લોકમાં સુખી થવાય. માણસ માત્રે કર્ત્તવ્ય પરાયણ રહેવું. ફળ મળવું તે તો કુદરતાધીન છે. માટે તેની સ્વપ્ને પણ ઇચ્છા કરવી નહિ.

कोन्फरन्स मिशन.

---

१ सुकृत भंडारफड.

(સંવત ૧૯૭૦ ના ફાગણ સુદ ૪ થી ચૈત્ર શુ. ૬ તા. ૧-૩-૧૪ થી તા. ૨-૪-૧૪)

વસુલ આવ્યા રૂ. ૨૫૬-૨-૦ ગયા માસ આખરની બાકી રૂ. ૭૨૧-૪-૦.

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ-ઉ. ગુજરાત.
નાનીચંદુર ૧ાા, દુધખા પાા, નાયકા ૩ાા, સમી ૪૭, શંખુ
આણંદપરા ૧, વેડ ૯ાા ધોળકા ૩. કુલ રૂ. ૭૩-૮.

(૨) ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ—મારવાડ.
રામપુરા ૨, દાંતીવાડા ૧૮ા, જેગોલ ૧, ભાડલી ૩ાા, ગઢાર ૫૧,
પાંથાવાડા ૩૨ાા, ધનીઆવાડા ૧૯, ભાલરામ ૧ા. કુલ રૂ. ૧૨૩-૧૨-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ-દક્ષિણ.
ઓસવાન ૨૧, ખંડાળા ૧૧, લોનાવળા (લાનોલી) ૨૦ા
કારલા ૫. કુલ રૂ. ૫૭-૪-૦.

સમાના શેઠ કસ્તુરચંદ મંગનલાલે મ. ઓ. થી મોકલાવ્યા રૂ. ૧-૧૦-૦.

એકંદર કુલ રૂ. ૪૭૭-૬-૦.

२ मंदिरोद्धार.

आबु माजीस्ट्रेट साथे थयेलो पत्र व्यवहार.

Office of the Magistrate of Abu.
No 618 of 1714.

From,

Captain H. R. N. Pritcherd I. A,
Magistrate of Abu.

To

The Resident General Secretary,
Shri Jain Swetamber Conference,
Bombay.

Dated Abu the 14th March 1714.

Desar Sir,

I am directed to refer to the correspondence ending with this office letter No. 2591 dated the 10th October 1913, and to say that the Hon'ble the Agent to the Governor General, Rajputana, will be glad if you will please arrange to have a small waiting room built at the Dilwara Temples where visitor can change their footwlar in private. Such a waiting room is especially desirable for ladies.

There is a site immediately at the first entrance which would seem to be suitable for the purpose. I could show it to the Manager of Temples on hearing from you.

Yours faithfully.
(Sd) H. R. N. Pritchard.
Captain I. A.,
Magistrate of Abu.

આ પત્રના જવાબમાં શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ ઓફીસના રેસીડેન્ટ જનરલ સેક્રેટરી શેઠ કલ્યાણચંદ શોભાગચંદ તરફથી નીચે મુજબ જવાબ લખવામાં આવેલ છે. તેમજ વિગતવાર પત્ર આબુ દેલવાડા દેરાસરના મુનિમને તથા શિરોહીના પંચને લખવામાં આવેલ છે.

Pydhowni P. o. No. 3.
Bombay, 21st March 1914.

To

Captain H. R. N. Pritchard I. A.
Magistrate of Abu.

Sir,

We have the honour to inform you with reference to your letter No. 618 that a copy thereof has been duly forwarded to the Adu manager with request to attend you when your worship shows the place to him. He will then communicate to us his report in the matter after consulting part ies concern in the matter necessary directions shall be immediately given.

we have sent a copy of this letter to the Manager, Delwara Temples.

We have the honour to be
Sir,
Your most obedient servants.
sd||. Kalyanchand Sobhagchand
Resident General Secretary
Shri Jain Swetamber Conference.

३ श्री धार्मिक हिसाव तपासणी खातुं.

(તપાસનાર શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદ, ઓનરરી ઓડીટર શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ)

(૧) મુંબઇ મધ્યે શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના પુસ્તકોની નકલોના હિસાબને લગતો રીપોર્ટઃ—

સદરહુ સંસ્થાના એકઝીકયુટરો શેઠ નગીનભાઇ ઘેલાભાઇ ઝવેરી, શેઠ જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી, શેઠ ગુલાબચંદ દેવચંદ શેઠ ફુલચંદ કસ્તુરચંદ, શેઠ કેસરીચંદ રૂપચંદ અને શેઠ મંછુભાઇ સાકરચંદના હસ્તકનો સંવત ૧૯૬૪ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ના આસો વ. ૩૦ સુધીનો પુસ્તકોની નકલોનો જુદો મેળ એક નાની તથા એક મોટી મળી બે બુકોમાં રાખવામાં આવ્યો છે તે અમોએ તપાસ્યો અને તે બરાબર છે. તેમાં કેટલાએક નવાં પુસ્તકો ખરીદ કર્યાં તેનાં નાણાં મેળમાં ખરીદ ખાતે ઉધાર્યાં છે. તે પુસ્તકો આ સંસ્થાની સુરત મધ્યેની બ્રાંચ ઓફીસમાં જુદી લાઇબ્રેરી ઉઘાડવામાં આવી છે તેમાં મુકવામાં આવ્યાં છે.

સદરહુ હિસાબ લખવામાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતુ સૂચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૨) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર મધ્યે શ્રીવાસુપૂજ્ય મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રીસંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ પ્રેમચંદ કપુરચંદ ઝવેરીના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૬ થી સં. ૧૯૬૯ ના મહા સુ. ૧૩ સુધીનો હિસાબ ૧ આવરો ૧ ખાતાવહી અને ૧ મેળ મળી ૩ ચોપડા ઉપરથી અમોએ તપાસ્યો તે બરાબર છે, પરંતુ સદરહુ સંસ્થાના વહીવટની તપાસણી આ ખાતાના નિયમ પ્રમાણે પૂરી થઇ શકી નથી. તે બદલ સદરહુ સંસ્થાના વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને વિગત સાથે જણાવવામાં આવ્યું છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૩) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતના જામનગર તાબાના ગામ ધુવાવ મધ્યે આવેલા શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામી મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:-

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ જામનગર મધ્યે શ્રી રૂષભદેવજી ભગવાનના (શેઠના) દેરાસરના વહીવટકર્ત્તા ચલાવતા હતા. પરંતુ તેઓથી સંભાળી નહીં શકાવાથી સંવત ૧૯૫૭ ની સાલથી હાલના વહીવટકર્ત્તા શા. હરખચંદ ધારસી તથા મ્હેતા ડાહ્યા મુળચંદ તથા મ્હેતા છગનલાલ લધુને સોંપવામાં આવ્યો છે. તેમના હસ્તકનો સં. ૧૯૫૮ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ના ચૈત્ર વ. ૩૦ સુધી આવરો તથા ખાતાવહી મળી બે ચોપડાથી અમોએ હિસાબ તપાસ્યો. તે જોતાં હિસાબ બરાબર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવવામાં આવ્યો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો હિસાબ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થોને આપવામાં આવ્યું છે.

(૪) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર મધ્યે શ્રી રૂષભદેવ ભગવાન(શેઠના) ના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

જામનગરમાં વીશા શ્રીમાળીના તાબામાં ચાર સંસ્થાઓ ચાલે છે. તેના ઉપર દેખરેખ રાખનાર અગ્રેસરો શેઠ કાળીદાસભાઇ નેમચંદ વગેરે ૭-૮ ગૃહસ્થો છે. તેમાં ધર્મશાળા ખાતાનો વહીવટ શેઠ કાળીદાસભાઇ નેમચંદ ચલાવે છે. ઉપાશ્રય ખાતાનો વહીવટ શેઠ મુળજીભાઇ વેલજી તથા શેઠ નાનચંદભાઇ પ્રેમચંદ ચલાવે છે,

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી પહેલાંના વહીવટકર્ત્તા શેઠ હરખચંદભાઇ નેણશીના હસ્તકનો સંવત ૧૯૬૨ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ની સાલ સુધીનો દરસાલનો મેળ, ખાતાવહી, નોંધ મળી ત્રણ ત્રણ ચોપડાથી હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં હિસાબ બરાબર રાખી વહીવટનું ખધારણ એવી તો સરસ રીતે કરવામાં આવ્યું છે કે સદરહુ સંસ્થાની મીલકતનો ગેરઉપયોગ થઇ શકે નહીં. જો કે વહીવટમાં કેટલીએક જાતની ખામીઓ છે પરંતુ એકંદરે જોતાં બધારણ પણ સારૂં કરેલું છે તેથી વહીવટકર્ત્તાને જેટલો ધન્યવાદ આપીએ તેટલો ઓછો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું છે સૂચનાપત્ર વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થોને આપવામાં આવ્યું છે.

श्री जैन श्वेतांबर एज्युकेशन बॉर्ड.

शेठ अमरचंद तलकचंद जैन धार्मिक हरीफाइनी परीक्षा.

तेना नियमो तथा सने १९१४ नी सालनो अभ्यासक्रम.

नियमो.

१ મજકુર પરીક્ષા શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડે નિમેલ, નીચે જણાવેલ એજન્ટોની દેખરેખ નીચે, નીચેનાં સ્થળોએ તાઃ ૨૭-૧૨-૧૪ રવીવારે બપોરના ૧ થી ૪ વાગ્યા સુધી લેખીત લેવામાં આવશે.

સ્થળ	એજન્ટ
૧ મુંબઈ	શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ
૨ સુરત	મી. ચુનીલાલ છગનલાલ શરાફ તથા મી. મગનલાલ પી. બદામી
૩ અમદાવાદ	મી. મણીલાલ નથુભાઈ દોશી તથા મી. હીરાચંદ કકલભાઈ.
૪ માંગરોળ	શ્રી આત્મારામજી જૈન પાઠશાળા.
૫ મહેસાણા	શ્રી મહેસાણા જૈન પાઠશાળા.
૬ પાલીતાણા	મી. વિઠ્ઠલદાસ પુરશોત્તમદાસ તથા મી. કુંવરજી દેવશી.
૭ ભાવનગર	શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા,
૮ પેથાપુર	શેઠ દામોદર બાપુશા તથા શેઠ બાલચંદ હીરાચંદ
૯ બનારસ	શ્રી યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળા.
૧૦ જયપુર	શેઠ ધાંસીલાલ ગુલેચ્છા.
૧૧ ગુજરાનવાલા	શ્રી આત્મારામજી જૈન પાઠશાળા.
૧૨ રાજકોટ	મી. ચત્રભુજ જેચંદ.
૧૩ રતલામ	શેઠ વર્ધમાનજી વાલચંદજી તથા શેઠ રતનલાલજી સુરાના.
૧૪ બોટાદ	શેઠ લલ્લુભાઇ ભાઇચંદ.
૧૫ વઢવાણ	શા. ગોવિંદભાઈ મંછન તથા શા. મગનલાલ ડાહ્યાભાઈ
૧૬ લીંચ	શેઠ હઠીસંગ રતનચંદ.
૧૭ અમરેલી	શેઠ સુંદરજી ડાહ્યાભાઇ.
૧૮ લીંબડી	શેઠ હીરાચંદ લાલચંદ તથા શા સુખલાલ કપુરચંદ
૧૯ ધોરાજી	શા. નથુચંદ લલ્લુચંદ તથા શા કસ્તુરચંદ ભીખાચંદ.
૨૦ મોરબી	વકીલ ધનજીભાઈ રાયચંદ તથા શા પ્રેમજીરામ હરખચંદ.
૨૧ ઝીંઝુવાડા	શેઠ તેજપાળ ત્રીકમ તથા વોરા સંવચંદ ઇચ્છાચંદ.

સુચના—આ સ્થળો ઉપરાંત અરજીઓ આવ્યેથી પરીક્ષા લેવાનાં સ્થળો વધારવાનો વિચાર કરવામાં આવશે.

૨ નીચે મુજબ પાંચે ધોરણોની પરીક્ષા લેવામાંઆવશે.

ધોરણ ૧ લું.

પંચપ્રતિક્રમણ—મૂળ, અર્થ; વિધિ અને હેતુ સહિત (શેઠ હીરાચંદ કકલભાઇ. વાળું પુસ્તક).

વિધિપક્ષવાળા ઉમેદવારો માટે શેઠ ભીમસિંહ માણેકનું છપાવેલ વિધિપક્ષ પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર મોટું. સિવાયના ગચ્છવાળાઓની પરીક્ષા, તે તે ગચ્છના પ્રમાણભૂત પુસ્તકના અનુસાર લેવામાં આવશે.

ધોરણ ૨ બીજું

નીચેના બેમાંથી કોઇપણ એક વિભાગ

અ. **જીવ વિચાર તથા નવતત્વ પ્રકરણ**-(શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળાં પુસ્તકો.)
શ્રાવક ધર્મ સંહિતા-(માંગરોળ જૈન સભાનું છપાવેલું)
ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ લો.-(શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા-ભાવનગર)

બ **નવતત્ત્વ, નવસ્મરણ અર્થ સહિત** (શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળાં પુસ્તક)
ત્રણ ભાષ્ય (શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ અથવા શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળું પુસ્તક)
અર્થ અને સમજણ તથા હેતુપૂર્વક.

ધોરણ ૩ ત્રીજું

યોગશાસ્ત્ર (મુનિ કેસરવિજયજી તરફથી પ્રગટ કરેલું પુસ્તક)
મહાવીર ચરિત્ર ભાષાન્તર હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું.)
આનંદઘનજીની ચોવીશી (જ્ઞાનસારના ટબાવાળી.)

ધોરણ ૪ ચોથું.

આગમસાર દેવચંદજી કૃત (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાએલ)
તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (રાયચંદ જૈન શાસ્ત્રમાળામાંથી.)

ધોરણ ૫ મું.

નીચેના પાંચ વિભાગમાંથી કોઈપણ એક વિભાગ

૧ ન્યાય:—**સ્યાદ્વાદ મંજરી** (રાયચંદ જૈન શાસ્ત્રમાળામાંથી.)
આઠ દૃષ્ટિની સજઝાય (પ્રકરણ રત્નાકરના ભાગ પહેલામાંથી ૪૧૩ થી ૪૩૮ પાનાં)

૨ દ્રવ્યાનુયોગ:—**૭ કર્મગ્રંથ** (ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાએલ.)

૩ અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ (રા રા. મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ સોલીસીટર તરફથી બહાર પડેલું.)
દેવચંદજીની ચોવીશી (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી વિવેચન સાથે છપાએલ.)

૪ પ્રકીર્ણ:—**ઉપદેશ પ્રાસાદ** પાંચે ભાગ (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી છપાએલ) તેના પર વિવેચન અને વિચારપૂર્વક કરેલ અવલોકન સાથે.

૫ ઇતિહાસ:—**ત્રિષષ્ઠિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્ર** પર્વ ૧ થી ૧૦ નું ભાષાંતર સંપૂર્ણ (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી છપાએલ.) ઐતિહાસિક તથા તત્ત્વદૃષ્ટિએ વિદ્યાર્થીઓએ અવલોકન કરવાનું.

૩ મજકુર પરીક્ષા લીધા પછી આશરે દોઢ મહિને ઇનામ મેળવનાર તથા પાસ થનાર ઉમેદવારોનું લીસ્ટ શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર એજ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી જાહેર પત્રદ્વારા બહાર પાડવામાં આવશે.

૪ આ પરીક્ષામાં ઉંચે નંબરે આવનાર ઉમેદવારોને તેની લાયકાત પ્રમાણે નીચે મુજબ શેઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન ધાર્મિક હરિફાઇની પરીક્ષાનાં ઇનામો મજકુર પરીક્ષા પછી આશરે બે મહિને આપવામાં આવશે.

વર્ગ પહેલો—દશ ઇનામો રૂ. ૯૨ નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૨૧)	૬ ઠું ઇનામ રૂ. ૭)
૨ જું ,, ,, ૧૭)	૭ મું ,, ,, ૫)
૩ જું ,, ,, ૧૫)	૮ મું ,, ,, ૩)
૪ થું ,, ,, ૧૧)	૯ મું ,, ,, ૨)
૫ મું ,, ,, ૯)	૧૦ મું ,, ,, ૨)

વર્ગ ૨ જો:—આઠ ઇનામો રૂ. ૧૦૦) નાં.

૧ લા પેટા વિભાગ માટે	૨ જા પેટા વિભાગ માટે
૧ લું ઇનામ રૂ. ૨૧)	૧ લું ઇનામ રૂ. ૨૧)
૨ જું ,, ,, ૧૫)	૨ જું ,, ,, ૧૫)
૩ જું ,, ,, ૯)	૩ જું ,, ,, ૯)
૪ થું ,, ,, ૫)	૪ થું ,, ,, ૫)

વર્ગ ૩ જો:—પાંચ ઇનામો રૂ. ૬૩) નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૨૫)	૪ થું ઇનામ રૂ. ૮)
૨ જું ,, ,, ૧૫)	૫ મું ,, ,, ૫)
૩ જું ,, ,, ૧૦)	

વર્ગ ૪ થો:—ત્રણ ઇનામો રૂ. ૬૦) નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૩૦)	૩ જું ઇનામ રૂ. ૧૦)
૨ જું ,, ,, ૨૦)	

પાંચ વિભાગમાંના દરેક વિભાગમાં રૂ. ૩૦) વર્ગ ૫ મો:—પાંચ ઇનામો રૂ. ૧૫૦) નાં.

૫ પ્રકીર્ણ સૂચના:—કોઇ પણ વિદ્યાર્થી એકી વખતે એકજ ધોરણમાં પરીક્ષા આપી શકશે, પણ તેમાં તે નિષ્ફળ થશે તો તે ધોરણમાં તે બીજે વરસે બેસી શકશે, બીજા તથા પાંચમા ધોરણમાં એકથી વધારે વિષયો છે, તેથી દરેકનાં જુદે જુદે વરસે પરીક્ષા આપી શકશે, અને પાસ થનારને લાયકાત પ્રમાણે ઇનામ અથવા પ્રમાણપત્ર મળશે.

અભ્યાસક્રમ.

માત્ર અવિવાહિત કન્યાઓ માટે.

ધોરણ ૧ લું.

સામાયિક તથા દેવવંદન વિધિનાં સૂત્ર તથા નવ અંગ પૂજાના દોહા-
સમજણસહિત મુખપાઠે.

જીવવિચારની પચીસ ગાથાના છુટા બોલ સામાન્ય સમજણ સાથે.
પુત્રી શિક્ષા (ગુજરાતી પ્રેસ.)

ધોરણ બીજું.

જીવવિચાર* તથા નવતત્વનો સાર (શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળી બુકો.)
ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ લો (પ્રગટ કર્તા શ્રી જૈન ધર્મ. પ્ર. સભા-ભાવનગર.)
હિત શિક્ષા છત્રીસી (વીરવીજયજી) સમજણ સાથે.

કન્યાઓ તથા સ્ત્રીઓ માટે.

ધોરણ ૧ લું.

બે પ્રતિક્રમણ-અર્થ સમજણપૂર્વક મુખ પાઠે (તપગચ્છ માટે શેઠ હીરાચંદ કકલ-
ભાઇવાળી બુક તથા વિધિપક્ષવાળા માટે શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળી બુક)
જીવવિચાર+ પ્રકરણનો સાર (ભીમસિંહ માણેકવાળી બુક)
સજ્ઝાયો—ઉદય રત્નની ચાર-ક્રોધ, માયા, માન, લોભની સજ્ઝાયો.
ગહુંળી:—૧ શીયલ સલુણી સુંદરી પાનું ૧૦૦ } બાળબોધ ગહુંળી સંગ્રહ-ભાગ
૨ બ્હેની સંચરતાં રે સંસારમાંરે પાનું ૨૬ } ૧ લો ભીમસિંહ માણેક.

ધોરણ ૨ જું.

પંચ પ્રતિક્રમણ તથા નવસ્મરણ—સમજણપૂર્વક મુખપાઠે (તપગચ્છ માટે શેઠ હી-
રાચંદ કકલભાઇવાળી બુક તથા વિધિપક્ષવાળા શેઠ ભીમશી માણેકવાળી બુકએ પ્રતિક્રમણ
સૂત્રો સિવાય)
વિધિપક્ષ માટે પાંચ પ્રતિક્રમણ, ભક્તામર તથા કલ્યાણમંદિર.
નવતત્વ તથા ત્રણ ભાષ્યોનો સાર (ભીમસિંહ માણેક વાળી બુક).
ઉપદેશ પ્રાસાદ ભા. ૧ લો (શ્રી. જૈન. ધર્મ. પ્ર. સભા—ભાવનગર.)

સ્તવનો:—જ્યાં લગે સમક્ત રત્નકું પાયા નહિ.		
સમકતદાર ગભારે પેસતાંજી	અથવા	
દોડતાં દોડતાં પંથ કપાયતો		
તારહો તાર પ્રભુ મુજ સેવક ભણી	સમક્તિના ૬૭ બોલની	
જાત્રા નવાણું કરીએ વિમલગિરિ.		
પ્રભુ પાસજી પ્રગટ પ્રભાવી.	સજ્ઝાય સમજણ સાથે.	

---

* નોટ—જીવવિચાર, નવ તત્વના વિધાર્થીએ ગાથાઓ કંઠે કરીને ભાવાર્થ કરવો પડશે.
+ પરીક્ષા ગાથા પુછશે નહિ પરંતુ તેમાંના પારિભાષિક શબ્દોની વ્યાખ્યા વિગેરે પુછશે.

ધોરણ ૪ થું.

આગમ સાર (દેવચન્દ્રજીનું—પ્રકરણ રત્નાકરમાંથી)

ગુણસ્થાનક ક્રમ. (જૈન તત્વાદર્શ-પરિચ્છેદ ૭મો.)

અથવા અનોપચંદ મલુકચંદના પ્રશ્નોત્તર રત્ન ચિંતામણિ પ્રશ્ન ૫૨ થી ૫૪ જેમાં આ હકીકત આવી જાય છે.

શિલોપદેશમાળા—(જૈન વિદ્યાશાળા વાળી.)

માને શિખામણ. (કર્તા ડા. ત્રિભોવનદાસ મોતીચંદ.)

ધોરણ ૫ મું.

નીચેના પાંચ વિભાગમાંથી ગમે તે એક.

અ. તત્ત્વાર્થ સૂત્ર (રાજ્યચંદ્ર ગ્રંથમાળામાંથી)

આનંદઘનજીની ચોવીશી (પ્રથમનાં ૧૯ સ્તવનો—શ્રાવક ભીમસિંહ માણેકવાળું બાળબોધ સમજણ સાથે.) અથવા

વ. ચાર કર્મગ્રંથ (પ્રકરણ રત્નાકર ભાગ ૪ થો), **ઉપમિતિ ભવપ્રપંચ સંક્ષિપ્ત.** (ભીમસિંહ માણેક) અથવા

ક. જ્ઞાનાર્ણવ અને આઠ દૃષ્ટિની સજ્ઝાય અથવા

ડ. યોગબિંદુ, આઠ દૃષ્ટિની સજ્ઝાય અને દેવચંદ્રજી ચોવીશી. અથવા

ઈ. ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૨ થી ૫.

૩ મજકુર પરીક્ષા લીધા પછી આશરે દોઢ મહીને ઇનામ મેળવનાર તથા પાસ થનાર ઉમેદવારોનું લિસ્ટ શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર એજ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી જાહેર પત્રદ્વારા બહાર પાડવામાં આવશે.

૪ આ પરીક્ષામાં ઉંચે નંબરે આવનાર ઉમેદવારોને તેની લાયકાત પ્રમાણે નીચે મુજબ **બાઈ રતન-શેઠ ઉત્તમચંદ કેશરીચંદના પત્નિ જૈન સ્ત્રી ધાર્મિક હરિફાઈની પરીક્ષાનાં** ઇનામો મજકુર પરીક્ષા પછી આશરે બે મહીને આપવામાં આવશે.

પ્રથમ બાળ ધોરણ—આઠ ઈનામો રૂ. ૫૮ નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૧૫	૫ મું ઇનામ રૂ. ૫
૨ જું ,, ,, ૮	૬ ઠું ,, ,, ૪
૩ ,, ,, ,, ૭	૭ મું ,, ,, ૩
૪ થું ,, ,, ૬	૮ ,, ,, ,, ૨

બીજું બાળ ધોરણ—સાત ઇનામો રૂ. ૩૮) નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૧૫	૫ મું ઇનામ રૂ. ૩
૨ જું ,, ,, ૭	૬ ઠું ,, ,, ૨
૩ ,, ,, ,, ૫	૭ મું ,, ,, ૨
૪ થું ,, ,, ૪	

વર્ગ ૧ લો—દશ ઈનામો રૂ. ૯૨) નાં

૧ લું ઇનામ રૂ. ૨૧	૬ ઠું ઇનામ રૂ. ૭
૨ જું ,, ,, ૧૭	૭ મું ,, ,, ૫
૩ ,, ,, ,, ૧૫	૮ ,, ,, ,, ૨

૪ થું „ „ ૧૧	૯ „ „ „ ૨
૫ મું „ „ ૯	૧૦ „ „ „ ૨

વર્ગ ૨ જો—ચાર ઇનામો રૂ.) ૮૩ નાં.

૧ લું ઈનામ રૂ. ૩૧	૩ જું ઇનામ રૂ.
૩ જું „ „ ૨૫	૪ થું „ „ ૧

વર્ગ ૩ જો—ત્રણ ઇનામો રૂ. ૫૦) નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૧૦	૩ જું ઇનામ રૂ. ૨
૨ જું „ „ ૧૫	

વર્ગ ૪ થો—ત્રણ ઈનામો રૂ. ૫૦) નાં.

૧ લું ઇનામ રૂ. ૨૫	૩ જું ઇનામ રૂ. ૧
૨ જું „ „ ૧૫	

વર્ગ ૫ મો-પાંચ ઇનામો રૂા. ૧૦૦) નાં.
પાંચ વિભાગમાંના દરેક વિભાગમાં રૂા. ૨૦)

૫ પ્રકીર્ણ સુચના.

૧ પ્રથમના બે ધોરણમાં સવાલો બહુ સાદા પૂછવામાં આવશે અને પરીક્ષકો નરમ રહે તેવી સૂચના કરવામાં આવશે.

૨ સર્વ સવાલપત્રકોના સંબંધમાં અઘરા સવાલો ન પૂછાય તે માટે મોડરેટરોની નિમણુંક બૉર્ડ કરશે.

૩ કોઇપણ વિદ્યાર્થી એકી વખતે એકજ ધોરણમાં પરીક્ષા આપી શકશે, પણ તેમાં નિષ્ફળ થશે તો તે ધોરણમાં તે બીજે વરસે બેસી શકશે. પાંચમાં ધોરણમાં એકથી વધારે વિભાગ છે તેથી દરેકમાં જુદે જુદે વરસે પરીક્ષા આપી શકશે, અને પાસ થનારને લાયકાત પ્રમાણે ઇનામ તથા પ્રમાણપત્ર મલશે.

૪ એક તૃતિયાંશ માર્ક મેળવનારનેજ પાસ થયેલ ગણવામાં આવશે પણ ઇનામને લાયક થવા માટે ઓછામાં ઓછા પચાસ ટકા માર્ક મેળવવા જોઇએ.

૫ પાંચમા ધોરણમાં હાલ તુરત ઇનામ નાનાં દેખાય છે પણ જે વિભાગમાં બેસનાર નહી હોય તેનાં ઇનામો અન્ય વિભાગમાંના ઇનામની રકમ અથવા સંખ્યા વધારવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવશે.

૬ આ પરીક્ષામાં બેસનાર ઉમેદવારે તા ૩૧-૧૧-૧૯૧૪ સુધીમાં પોતાનું નામ, ઠેકાણું ગામ, ઉમર, જન્મ, તારીખ, જન્મભૂમિ, કયા ધોરણમાં કયા પેટા વિભાગમાં કયે સ્થળે પરીક્ષા આપવી છે તેમજ તેણીની વ્યાવહારીક કેળવણી તેની વિગત નીચેના શીરનામે ચોખ્ખા અક્ષરે લખી મોકલવી.

પાયધુની પોસ્ટ નં. ૩
મુંબઈ.

મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ.
મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ.
ઑનરરી સેક્રેટરીઓ.
શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બૉર્ડ.

શીલનો નિર્મળ મહિમા.

સુરબ્બી મહાશયો તથા મહાશયા !

આપણા પરમ પૂજ્ય તરણ તારણ શ્રી......મહારાજ સાહેબે શીલ વિષે કંઈક બોલવા કરેલા ઉપદેશને આદેશરૂપ ગાની પરમ પવિત્ર એ ગચ્છાધિપતિની આજ્ઞા શીરપર ચડાવી હું શીલ સંબંધી બે બોલ બોલવા ઉભી થઇ છું. જે મહાત્માની આવી કરમાશની કૃપાને હું પાત્ર થઇ છું તે મહાત્માના ગુણગાનની એક નાની સરખી સ્તુતિ પ્રથમ કરી લઈ પછી હું શીલના વિષય ઉપર બોલીશ.

ગઝલ.

ગુરૂદેવા ગુરૂદેવા, કરૂં હું આપની સેવા;
મહેજ્જવલ મિષ્ટ જ્ઞાની છો, દયાળુ દેવ દાની છો;
પ્રકાશિત છે મુખાકૃતિ, ઉપર દૈવી દીપે નુર;
વહે નયનો વિષે ગેબી, અમીનું નિત્ય નીર ઝરણું;
તજ્યાં મદ માન ને લોભ, વળી ક્રુર કામ ને ક્રોધ;
સજ્યા સદ્ગુણ સૌ શુદ્ધ, ગુરૂજી આપ છો બુદ્ધ;
કરો છો ઉજ્જવળાં કાર્યો, સમુહ શિષ્યો તણો તાર્યો;
નમાવી કર્મ શત્રુને, થયા મુનિરાજ વિજેતા;
વિગારોને ઉગારો છો, અતિ પુનિતતાજન્ય;
વિશદ મુર્તિ અતિ પૂજ્ય, નમું શ્રી આપને સંત;
મૃદુ ને શુદ્ધ છે વાણી, સફળ છે આપની કે'ણી;
ગુરૂ! તારો મનેઃ—હોંશે, ચહું હું ક્ષુદ્ર પ્રાણી એ.

બ્રાહ્મી ચંદન બાલિકા ભગવતિ, રાજિમતિ દ્રૌપદી,
કૌશલ્યા ચ મૃગાવતિ ચ સુલસા, સીતા સુભદ્રા શિવા.
કુંતી શીલવતી નલસ્ય દયિતા, ચૂલા પ્રભાવત્યથા;
પદ્માવત્યપિ સુન્દરી પ્રતિ દિને, કુર્વંતુ વો મંગલં.

શીલ એટલે શું ? સામાન્ય અર્થમાં સદાચાર, સદ્વર્તન, સારી રીતભાત, ચારિત્ર અને પવિત્ર આચારવિચાર તે શીલ.

વિશેષ અર્થમાં શીલ એટલે બ્રહ્મચર્ય.(બ્રહ્મ=વિદ્યા+ચર્ય=ચાલવું)=વિદ્યા તરફ જવું; વિદ્યાભ્યાસ, કુંવારાપણું, કેમકે વિદ્યાર્થીએ કુંવારા જ રહેવું એવો ડહાપણ ભરેલો રીવાજ પૂર્વે ઋષિ મુનિઓના વખતમાં હતો.

શીલના બે ભાગ-દેશથી અને સર્વથી છે. સર્વથી તે સાધુ મુનિઓ અને ત્યાગીને માટે છે, ને દેશથી શ્રાવક, શ્રાવિકા માટે છે.

સર્વથાશીલ-સાધુઓનું ૪ થું વ્રત બ્રહ્મચર્ય પાળવા વિષે છે. મનુષ્ય, દેવતા કે તિર્યંચ સંબંધી બ્રહ્મચર્ય તોડવું નહિ, તોડાવવું નહિ, ને તોડનાં પ્રત્યે રૂડું જાણવું પણ

નહિ, એમ મન, વચન અને કાયાના યોગથી બ્રહ્મચર્ય પાળવું તેનું નામ સર્વથા બ્રહ્મચર્ય.

એ વ્રત ઉત્તમ રીતે પાળી શકાય તેના ઉપાયો—આ વ્રત સાધુ પુરૂષોને ઉત્તમ રીતે પાળી શકવાનું બને તેટલા માટે તેની નવ વાડો અથવા પાંચ ભાવના તીર્થંકર દેવે ... ી છે.

स्त्री पंड पशु मद्वे श्मासन कुड्यांतरोज्झनात्
सराग स्त्री कथा त्यागात् प्राग्रत स्मृतिवर्जनात्
स्त्री रम्यांगेक्षणस्वांग संस्कार परिवर्जनात्
प्रणीतात्यशनत्यागात् ब्रह्मचर्यं तु भावयेत्

એ નવ વાડો વિષે વધારે વિવેચન કરવાની જરૂર નથી તેમજ તેમ કરવાને હું યોગ્ય કે લાયક અધિકારી નથી. બીજાને જાણવા માટે પરફેક્ટન્ કરી બતાવવા જેટલું જ બોલવા સિવાય વધારે બોલવાને સાધુ મુનિઓને માટે હું તદ્દન ગિનલાયક-નાલાયક જ છું ! એટલે એ વાત એટલેથી પડી મેલીશું.

દેશથી શ્રાવક શ્રાવિકા વગેરેનું ચોથું વ્રત-સર્વથી બ્રહ્મચર્ય એટલે સાધુનું ચોથું વ્રત એ વિષે આપણે ઉપર થોડું ટાંચણુ કરી ગયા હવે શ્રાવકના વ્રત વિષે થોડું બોલવું ઠીક પડશે.

આપણા આ આર્ય સંસાર વ્યવહાર અને નીતિની દૃષ્ટિએ અવલોકતાં શ્રાવકોના બાર વ્રતમાં-અથવા બધાં વ્રતોમાં મુખ્ય ચોથું વ્રત છે. સાધુઓનું વ્રત સર્વથી છે ને શ્રાવકોનું દેશથી છે. એટલા માટે તે અપેક્ષાએ શ્રાવકોનું ચોથું વ્રત અણુવ્રત કહેવાય છે. અણુ એટલે ઓછું-અધુરૂં છતાં પણ આપણી અપેક્ષાએ બીજાં વ્રતો નદીઓ સમાન છે ને ૪ થું વ્રત સમુદ્રવત્ છે. જેમ સમુદ્રમાં એકજ નહિ પણ ગમે તેટલી નદીઓ ભેગી થાય તોપણુ સમાઇ જાય છે. તેમજ ૪ થા વ્રતમાં બધા વ્રતોનો સમાસ થાય છે. કહ્યું છે કે:—

શિયળ વિણુ સામાયક થોથાં, પોષો પડીકમણું ને પોથાં;
સંજમ જપ તપ ઓથાં, શિયળ નિર્મળ નહિ તો.

એ પ્રમાણે શિયળ વિનાનું સંજમ પણુ ઓથાં જેવું છે તો પછી બીજાં વ્રતો તો હિસાબમાં પણુ ક્યાંથી જ હોય ? માટે એક શિયળવ્રતનો ભંગ થતાં દરેક વ્રતાદિનો ભંગ-નાશ અવશ્યમેવ થાય છે. હિંસા, જૂઠ, ચોરી, પરિગ્રહ વગેરેની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ ૪ થા શિયળ વ્રતના ભંગથી થાય છે તેને માટે વિશેષ સ્પષ્ટીકરણુ કરવાની આવશ્યકતા નથી. કારણુ સમજાય તેમ છે કે તે દરેક તેના મોટા ભાગમાં સમાઇ જાય છે.

લગ્ન-પ્રાણીમાત્રને રક્ષણુની જરૂર છે. સ્ત્રી જાતનું રક્ષણુ પુરૂષે એટલે નબળાનું સબળાએ રક્ષણુ કરવું એવો નીતિનો નિયમ છે. મનુષ્ય એ પશુ-પક્ષિઓના જેવા બુદ્ધિહિન નથી. કુદરતે તેને સત્યાસત્ય અને સારાસાર, વિવેકાવિવેકને માટે વિચારશક્તિ આપી છે.

તેથીજ બુદ્ધિશાળી લોકોએ લગ્નનો રિવાજ શોધી કાઢ્યો છે. જો કે જંગલી લોકોમાં એ લગ્નાવિધિનો ચાલ જોવામાં આવે છે ખરો તોપણ તે ચાલ વ્યવસ્થિત રૂપમાં નથી, અને ઘણો અપૂર્ણ જોવામાં આવે છે.

અમેરિકા વગેરે દેશોમાં પરણ્યા પહેલાં–કુમારાવસ્થામાં ગમે તેમ વર્ત્તવા દેવામાં આવે છે છતાં પણ પરણ્યા પછી સખત પતિવ્રત પળાવે છે. આવા અનેક દાખલાઓ આજને કાળે પણ આપી શકાય તેમ છે પરંતુ તે આપણું કામ નથી.

જંગલી લોકોની આ રીતિઓ આપણને સાબિત કરી બતાવે છે કે તેમનામાં સંપૂર્ણ કે વ્યવસ્થિત કુટુંબવ્યવસ્થા નથી. અન્ય ધર્માંઓનાં પણ પુસ્તકો તપાસતાં તે પણ એમજ બતાવે છે કે પ્રાચીન કાળમાં કુટુંબવ્યવસ્થાને છાજે–ઉચિત એવી યોગ્ય લગ્ન વિધિ હિંદમાં પણ નહોતી.

જંગલી સ્થિતિમાંથી જેમ જેમ ઉન્નત સ્થિતિમાં આવતાં જઇએ છીએ તેમ તેમ લગ્નવિધિનું રૂપ વ્યવસ્થા ને સંપૂર્ણતા તરફ જતું જોવામાં આવે છે આપણી આર્યભૂમિ લાંબા કાળથી વિદ્યા, કળા, ધર્મ નીતિમાં આગળ વધી છે તેથી એ ભૂમિમાં કુટુંબવ્યવસ્થા ને યોગ્ય લગ્નવિધિ લાંબા કાળથી ચાલી આવે છે ને એજ પ્રમાણે બીજા સુધારામાં આગળ પડતો ભાગ લેનાર દેશોમાં પણ બન્યું છે. લગ્ન એ એક પવિત્ર ગ્રંથી મનાયેલી છે. પાશ્ચાત્ય દેશની પેઠે લગ્ન એક જાતનો કોન્ટ્રાક્ટ (કરાર) છે એવું આ દેશમાં માનવામાં આવતું નથી. તેમજ ઉચ્ચવર્ણોમાં તો પુનર્વિવાહ માટે કે ડાઇવ્હોર્સ (છુટા છેડા કરનારી) કોર્ટ માટે એ હસ્તી ધરાવતું નથી. લગ્ન એ જીવન પર્યન્ત નભનારી એક પવિત્ર બાબત છે.

ટુંકાણમાં એટલુંજ કે લગ્નની જરૂરીયાત છે તેમ સૌ કોઈ સમજે છે. કુટુંબવ્યવસ્થા માટે લગ્નની જરૂરીયાત ન સ્વીકારવામાં આવે તો પછી શીલ–સ્વદારાસંતોષ કે સ્વપતિ સંતોષ—એ શબ્દોની હસ્તી સંભવે જ નહિ અને પશુ–પક્ષિ જેવા જ મનુષ્યો પણ ગણાય! સ્ત્રી પુરૂષે અન્યોન્ય–અરસ્પરસ મન, વાણી અને ક્રિયાથી સંસારવ્યવહાર, અને ધર્મકાર્ય અને સુખદુઃખના સમભાગી થવા માટે જોડાઇ જવું—અભિન્નભાવ ધારણ કરવો તેનું નામ આપણે લગ્ન કહીશું.

ત્યાગી પુરૂષો સિવાય સંસારમાં રહેનારાઓને માટે કુંવારા રહેવા કરતાં પરણવું એજ ઉચિત ને વધારે ઉત્તમ છે. ધર્મ, નીતિ અને શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે અમુક ઉમર સુધી મુખ્યપણે શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળી, યોગ્ય વયે સમાન રૂપ, ગુણ, વય અને સ્વભાવ ઉપર લક્ષ રાખી પાલનપોષણ કરવાની શક્તિનો વિચાર કરીને પરણવામાં આવે તો કુંવારી જીંદગી કરતાં પરણેલી જીંદગી હંમેશાં સુખદાયી અને આનંદીજ નીવડે અને એવી આનંદી સ્થિતિમાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને છેવટે મોક્ષ પણ સાધી શકાય, એટલુંજ નહિ પણ એવા સુખી સંસારથી લાંબુ આયુષ્ય પણ સંતોષ અને આનંદથી ભોગવી શકાય!

સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળવું તે ઘણુંજ કઠિન ને અતિ મુશ્કેલ છે તેથીજ જે ત્યાગીઓ–મહાત્મા પુરૂષો બ્રહ્મચર્યાવસ્થામાં સંસારથી વિરક્ત રહી ઇન્દ્રિયજેતા રહે છે તેઓ અનેકધા ધન્યવાદને પાત્ર છે, તેમજ આદર–સત્કારને યોગ્ય છે. આવા ઇન્દ્રિયજેતા મહાત્મા પુરૂષો વિરલજ હોય છે, તેથીજ તેઓ પૂજનિય, વંદનિય કે માન્ય હોય છે.

નહિ, એમ મન, વચન અને કાયાના યોગથી બ્રહ્મચર્ય પાળવું તેનું નામ સર્વથા બ્રહ્મચર્ય.

એ વ્રત ઉત્તમ રીતે પાળી શકાય તેના ઉપાયો—આ વ્રત સાધુ પુરૂષોને ઉત્તમ રીતે પાળી શકવાનું બને તેટલા માટે તેની નવ વાડો અથવા પાંચ ભાવના તીર્થંકર દેવે બતાવી છે.

स्त्री पंड पशु मद्वे श्मासन कुड्यांतरोज्झनात्
सराग स्त्री कथा त्यागात् प्राग्रत स्मृतिवर्जनात्
स्त्री रम्यांगेक्षणस्वांग संस्कार परिवर्जनात्
प्रणीतात्यशनत्यागात् ब्रह्मचर्यं तु भावयेत्

એ નવ વાડો વિષે વધારે વિવેચન કરવાની જરૂર નથી તેમજ તેમ કરવાને હું યોગ્ય કે લાયક અધિકારી નથી. બીજાને જાણવા માટે પ્રસ્ફોટન કરી બતાવવા જેટલું જ બોલવા સિવાય વધારે બોલવાને સાધુ મુનિઓને માટે હું તદ્દન બિનલાયક-નાલાયક જ છું! એટલે એ વાત એટલેથી પડી મેલીશું.

દેશથી શ્રાવક શ્રાવિકા વગેરેનું ચોથું વ્રત-સર્વથી બ્રહ્મચર્ય એટલે સાધુનું ચોથું વ્રત એ વિષે આપણે ઉપર થોડું ટાંચણ કરી ગયા હવે શ્રાવકના વ્રત વિષે થોડું બોલવું ઠીક પડશે.

આપણા આ આર્ય સંસાર વ્યવહાર અને નીતિની દૃષ્ટિએ અવલોકતાં શ્રાવકોના બાર વ્રતમાં-અથવા બધાં વ્રતોમાં મુખ્ય ચોથું વ્રત છે. સાધુઓનું વ્રત સર્વથી છે ને શ્રાવકોનું દેશથી છે. એટલા માટે તે અપેક્ષાએ શ્રાવકોનું ચોથું વ્રત અણુવ્રત કહેવાય છે. અણુ એટલે ઓછું-અધુરૂં છતાં પણ આપણી અપેક્ષાઓ બીજાં વ્રતો નદીઓ સમાન છે ને ૪ થું વ્રત સમુદ્રવત્ છે. જેમ સમુદ્રમાં એકજ નહિ પણ ગમે તેટલી નદીઓ ભેળી થાય તોપણ સમાઇ જાય છે. તેમજ ૪ થા વ્રતમાં બધા વ્રતોનો સમાસ થાય છે. કહ્યું છે કે:—

શિયળ વિણુ સામાયક થોથાં, પોષા પડીકમણું ને પોથાં;
સંજમ જપ તપ બોથાં, શિયળ નિર્મળ નહિ તો.

એ પ્રમાણે શિયળ વિનાનું સંજમ પણ બોથાં જેવું છે તો પછી બીજાં વ્રતો તો હિસાબમાં પણ ક્યાંથી જ હોય? માટે એક શિયળવ્રતનો ભંગ થતાં દરેક વ્રતાદિનો ભંગ-નાશ અવશ્યમેવ થાય છે. હિંસા, જૂઠ, ચોરી, પરિગ્રહ વગેરેની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ ૪ થા શિયળ વ્રતના ભંગથી થાય છે તેને માટે વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા નથી. કારણ સમજાય તેમ છે કે તે દરેક તેના મોટા ભાગમાં સમાઇ જાય છે.

લગ્ન-પ્રાણીમાત્રને રક્ષણની જરૂર છે. સ્ત્રી જાતનું રક્ષણ પુરૂષે એટલે નબળાનું સબળાએ રક્ષણ કરવું એવો નીતિનો નિયમ છે. મનુષ્ય એ પશુ-પક્ષિઓના જેવા બુદ્ધિહિન નથી. કુદરતે તેને સત્યાસત્ય અને સારાસાર, વિવેકાવિવેકને માટે વિચારશક્તિ આપી છે.

તેથીજ બુદ્ધિશાળી લોકોએ લગ્નનો રિવાજ શોધી કાઢયો છે. જો કે જંગલી લોકોમાં એ લગ્નાવધિનો ચાલ જોવામાં આવે છે ખરો તોપણ તે ચાલ વ્યવસ્થિત રૂપમાં નથી. અને ઘણો અપૂર્ણ જોવામાં આવે છે.

અમેરિકા વગેરે દેશોમાં પરણ્યા પહેલાં-કુમારાવસ્થામાં ગમે તેમ વર્ત્તવા દેવામાં આવે છે છતાં પણ પરણ્યા પછી સખત પતિવ્રત પળાવે છે. આવા અનેક દાખલાઓ આજને કાળે પણ આપી શકાય તેમ છે. પરંતુ તે આપણું કામ નથી.

જંગલી લોકોની આ રીતિઓ આપણને સાબિત કરી બતાવે છે કે તેમનામાં સંપૂર્ણ કે વ્યવસ્થિત કુટુંબવ્યવસ્થા નથી. અન્ય ધર્મીઓનાં પણ પુસ્તકો તપાસતાં તે પણ એમજ બતાવે છે કે પ્રાચીન કાળમાં કુટુંબવ્યવસ્થાને છાજે-ઉચિત એવી યોગ્ય લગ્ન વિધિ હિંદમાં પણ નહોતી.

જંગલી સ્થિતિમાંથી જેમ જેમ ઉન્નત સ્થિતિમાં આવતાં જઇએ છીએ તેમ તેમ લગ્નવિધિનું રૂપ વ્યવસ્થા ને સંપૂર્ણતા તરફ જતું જોવામાં આવે છે આપણી આર્યભૂમિ લાંબા કાળથી વિદ્યા, કળા, ધર્મ નીતિમાં આગળ વધી છે તેથી એ ભૂમિમાં કુટુંબવ્યવસ્થા ને યોગ્ય લગ્નવિધિ લાંબા કાળથી ચાલી આવે છે ને એજ પ્રમાણે બીજા સુધારામાં આગળ પડતો ભાગ લેનાર દેશોમાં પણ બન્યું છે. લગ્ન એ એક પવિત્ર ગ્રંથી મનાયેલી છે. પાશ્ચાત્ય દેશની પેઠે લગ્ન એક જાતનો કોન્ટ્રાકટ (કરાર) છે, એવું આ દેશમાં માનવામાં આવતું નથી. તેમજ ઉચ્ચવર્ણોમાં તો પુનર્વિવાહ માટે કે ડાઇવ્હોર્સ (છુટા છેડા કરનારી) કોર્ટ માટે એ હસ્તી ધરાવતું નથી. લગ્ન એ જીવન પર્યન્ત નરનારી એક પવિત્ર બાબત છે.

ટુંકાણમાં એટલું જ કે લગ્નની જરૂરીયાત છે તેમ સૌ કોઈ સમજે છે. કુટુંબવ્યવસ્થા માટે લગ્નની જરૂરીયાત ન સ્વીકારવામાં આવે તો પછી શીલ-સ્વદારાસંતોષ કે સ્વપતિ સંતોષ—એ શબ્દોની હસ્તી સંભવે જ નહિ અને પશુ-પક્ષિ જેવા જ મનુષ્યો પણ ગણાય! સ્ત્રી પુરૂષે અન્યોન્ય-અરસપરસ મન, વાણી અને ક્રિયાથી સંસારવ્યવહાર, અને ધર્મકાર્ય અને સુખદુઃખના સમભાગી થવા માટે જોડાઇ જવું—અભિન્નભાવ ધારણ કરવો તેનું નામ આપણે લગ્ન કહીયું.

ત્યાગી પુરૂષો સિવાય સંસારમાં રહેનારાઓને માટે કુંવારા રહેવા કરતાં પરણવું એજ ઉચિત ને વધારે ઉત્તમ છે. ધર્મ, નીતિ અને શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે અમુક ઉમર સુધી મુખ્યપણે શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળી, યોગ્ય વયે સમાન રૂપ, ગુણ, વય અને સ્વભાવ ઉપર લક્ષ રાખી પાલનપોષણ કરવાની શક્તિનો વિચાર કરીને પરણવામાં આવે તો કુંવારી જીંદગી કરતાં પરણેલી જીંદગી હંમેશાં સુખદાયી અને આનંદીજ નીવડે અને એવી આનંદી સ્થિતિમાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને છેવટે મોક્ષ પણ સાધી શકાય, એટલુંજ નહિ પણ એવા સુખી સંસારથી લાંબુ આયુષ્ય પણ સંતોષ અને આનંદથી ભોગવી શકાય!

સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળવું તે ઘણુંજ કઠિન ને અતિ મુસ્કેલ છે તેથીજ જે ત્યાગીઓ-મહાત્મા પુરૂષો બ્રહ્મચર્યાવસ્થામાં સંસારથી વિરક્ત રહી ઇન્દ્રિયજેતા રહે છે તેઓ અનેકધા ધન્યવાદને પાત્ર છે, તેઓજ આદર-સત્કારને યોગ્ય છે. આવા ઇન્દ્રિયજેતા મહાત્મા પુરૂષો વિરલજ હોય છે, તેથીજ તેઓ પૂજનિય, વંદનિય કે માન્ય હોય છે,

પતિએ પતિવ્રત પાળવું ને પતિયે પતિવ્રત પાળવું તેનું નામ શીલ છે. પતિનો તિરસ્કાર કરવો નહિં "ઘોડે નાર પાધરી ને ઘોડે ડોણું દેવા દે." એ કહેવત જેના ઘરમાં અમલમાં મૂકાતી હોય ત્યાં ખરૂં પતિવ્રત કે પતિવ્રત સંભવતું હોય એમ સુજ્ઞ અને સત્પુરૂષો માનતા નથી. સ્ત્રીઓનું યથાયોગ્ય લાલનપાલન કરવું ને તેનું યોગ્ય સન્માન જાળવવું એ જરૂરનું છે. સંસાર એ એક જાતનો રથ છે અને સ્ત્રી પુરૂષ એ બન્ને સંસાર રથનાં ચક્રો છે. જ્યારે નિર્માલ્ય-હલકામાં હલકું ગાડું પણ નમળું-સબળું અથવા નાના મોટા એમ બે જાતનાં ચક્રો-પૈડાંથી ચાલી શકતું નથી તો પછી આ ભવાટવિને ઓળંગાવીને પેલી પાર પહોંચાડનાર માનવદેહનો સંસાર રથ તો નાના મોટા ચક્ર વડે ચાલવો સંભવેજ કેમ? એ તો ભવાટવિને ઓળંગવાને બદલે અધવચ જ ભાંગીને તેનો નાશ થાય; માટે સંસાર રથમાં વહેનાર સ્ત્રી અને પુરૂષ એ ઉભય ચક્રો સરખાં જ જોઇએ (સરખાં એટલે સૌ સૌને સ્થાને યોગ્ય કામ કરી શકનાર જોઇએ.) સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ વિના પુરૂષોની ઉન્નતિ નથી. સ્ત્રીઓની આબાદી વિના દેશની એકે રીતે ને એકે કાળમાં આબાદી સંભવતીજ નથી, સ્ત્રી વિના ગૃહ નથી, ગૃહ વિના પ્રજા નથી ને પ્રજા વિના રાજ્ય નથી. સ્ત્રીની ઉન્નતિ વિના દેશની ઉન્નતિ નથી એ વાક્ય સ્ત્રીઓને તુચ્છ ગણીને તેના હકો છીનવી લેનારને માટે સદ્‌ગત્ સાક્ષર શ્રી ગોવર્દ્ધનરામભાઇએ યથોચિત કહેલું છે કે "यत्र नार्यन्तु पुज्यन्ते रमन्ते तत्र देवता" જ્યાં સ્ત્રીઓનું યોગ્ય રીતે લાલનપાલન થાય છે ત્યાંજ દેવતા રમે છે એટલે પ્રસન્ન થાય છે. વળી કાચે તાંતણે ચારણી બાંધી કુવામાંથી પાણી કઢાડનાર અને મહાવીર ભગવાન જેવા નર રત્નોને જન્મ આપનાર પણ સ્ત્રીઓ જ હતી. તેવી સુન્દર સતી સુન્દરીઓથી જ આ વસુમતી 'बहुरत्ना वसुन्धरा' કહેવાય છે. તો સ્ત્રી જાતિને હંમેશાં ધિક્કારવાથી કે તેની તરફ તુચ્છ નજરે જોવાથી લાભ નથી. કુદરતની કૃતિમાં કોઇ પણ વસ્તુ વા ચીજ નકામી કે તુચ્છ નથી તો પછી માનવદેહધારી, સંસાર રથનો અર્ધો ભાગ ઉપાડી વહેવડાવનાર, તેને તુચ્છ કે નિરૂપયોગી કેમ મનાય? માટે ઘરમાં સ્ત્રીઓનું યથાયોગ્ય માન જાળવવું જ જોઇએ. એથી સ્ત્રી પુરૂષનો અરસ્પરસ પ્રેમભાવ વધે છે ને એ પ્રેમભાવ શીળને સાચવવામાં અખંડ રાખવામાં બહુ ઉપયોગી થાય છે.

એક સ્ત્રી જાત અહીં વર્ણવી શકું નહિ. એ પ્રસંગો આવતાં તેને કેટલીક શિક્ષા તો અહીં પ્રત્યક્ષ જ થઇ જાય છે ને પછી પરમાધામી દેવતાઓ નરકમાં તેને શિક્ષા કરવામાં કાંઈ બાકી રાખતા જ નથી કહ્યું છે કેઃ-

चिन्तातुराणां न सुखं न निद्रा, अर्थातुराणां स्वजनो न बंधुः ।
क्षुधातुराणां न बलं न तेजः कामातुराणां न भयं न लज्जा ॥

એવા પરસ્ત્રીય લોલુપી પુરૂષોને માટે એક ઉદાહરણ કવિ દલપતરામે અન્યોક્તિથી શાર્દૂલમાં કહ્યું છે કેઃ-

રે રે કુંજ કુવા વિષે ઉતરીને, પોકાર તું કાં કરે?
જો આયુષ્ય હશે હવે તુજ તણું, તો તું અહી ઉગરે!
જે થાશે પરનારીના જ વશમાં, તેની દશા આ થશે,
ફાંસો ઘાલી ગળા વિષે જરૂર તે, ઉંડે કુવે નાંખશે!

દંભ—પરપુરૂષમાં કે પરસ્ત્રીમાં જેનું ચિત્ત છે તે ધર્મમાં ગમે તે કાર્યો કરે અગર કરતા હોયતો પણ તે માત્ર બાહ્યાડંબર અને દંભજ છે. તેઓનું કલ્યાણ તેથી થતું તો નથી પણ ધર્મ ને નામે ઢોળ-દંભ કરવાથી તેનું પાપ વજ્રલેપ જેવું થાય છે. તેવા દાંભિકોની ધર્મક્રિયા તે સત્ય ધર્મક્રિયા નથી પણ આ જગતને, પોતાના આત્માને અને ખુદ ઇશ્વરને પણ ઠગવાની ક્રિયા રૂપેજ છે. માટે તે દાંભિકોએ ખાસ લક્ષમાં લેવાનું છે કે કદાચ આ અજ્ઞાનમાં—અંધકારમાં અંધ થયેલા જગતનાં પ્રાણીઓ, ઘડીભર તકરારને ખાતર તમારાથી ઠગાશે પણ સર્વજ્ઞ—ઇશ્વર અને કુદરત તો તમારી ગમે તેવી પ્રાપંચિક ઠગ વિદ્યાથી પણ ઠગાનાર નથી. તમે તમારૂં કામ કરશો અને કુદરત કુદરતનું કામ કરશે. કૃત્યને અંગે ફળ તો અવશ્ય હોય છે જ; સારાનું સારૂં અને ખરાબનું ખરાબ ફળ મળવાનુંજ! જેવી કૃતિ તેવી આકૃતિ! પોતાની સ્થિતિ રચનાર આત્મા પોતેજ છે માટે દરેકે તે ખ્યાલમાં રાખીને ધર્મને બહાને દંભ કરવાનું કૃત્ય છોડી દેવું.

કેટલાક કહે છે કે આગળ મંત્રનો પ્રભાવ સારો હતો ને હાલ નથી તો તેમણે તેનું કારણ સમજવું જોઇએ કે શીલભંગ એ પણ મંત્રાદિ સિદ્ધિ માટે માણસને નાલાયક બનાવે છે. કહ્યું છે કેઃ—

परान्ने नोदरंदग्धं, करौ दग्धौ प्रतिग्रहात्
परस्त्रीभिर्मनो दग्धं, मंत्रसिद्धिः कथं भवेत् ?

શુદ્ધતા વિના મંત્રની સિદ્ધિ સંભવેજ નહિ.

દાન, શીલ, તપ અને ભાવ-આ ધર્મના ચાર પ્રકારમાં પણ શીલગુણનો સમાવેશ કરેલો છે. અનેક ભવમાં સંચિત કરેલાં પાપ રૂપ તાપને શમાવવાને શીલ સ્વચ્છ શીતળ જળ સમાન છે. આ ગુણના પ્રભાવથી અનેક જીવો મોક્ષ પદને પામ્યાછે, પામેછે અને પામશે. અખંડ આનંદના સ્થાનમાં જવા માટે આ ગુણ અદ્ભુત શક્તિ વાળો છે. એક શીલ વાળી સુન્દરી પોતાના શીલના પ્રભાવથી અનેક જીવોના સંકષ્ટો શમાવ-

વાને સમર્થ થઇ શકે છે તે માટેના અનેક દાખલાઓ આપણા તેમજ અન્યના પણ ધર્મ. શાસ્ત્રોમાં મોજુદછે અને તેવુંજ કહેતા મહાત્મા પુરૂષોને મુખેથી સુધા સમ વાણીનું પાન કરીએ છીએ.

આપણા લોકોમાં આજકાલ સ્વાભાવિક આદત-ટેવ પડી ગઇ છે કે, સારાં સારાં રેશમી વસ્ત્રો અને સુવર્ણના અલંકારો જેવી કિમ્મતી વસ્તુઓને એવી તો સંભાળથી રાખીએ છીએ કે, કોઇની નજર પણ તેના પર ન પડવા દઇએ. આવા પ્રકારના મોહ બાહ્ય અલંકારો પર જેમ આપણી મમતા અને લુબ્ધતા છે. તે કરતાં પણ હજારગણી અધિક આ એક શીલ અલંકારને સંભાળવા માટે રાખવાની છે. આ અમૂલ્ય આભૂષણ પાસે તે સુવર્ણનાં આભૂષણો પત્થર સમાન છે. મનુષ્ય જન્મ પામી, જો આ એકજ સદ્ગુણનો સંગ્રહ કર્યો હોય, તો કોઇપણ ધર્મ દૂર નથી એમ માનજો.

સ્ત્રીઓએ પુરૂષ સજ્જનોની એકાન્તથી દૂર રહેવું. વાસના વધારે એવાં નોવેલો વાંચવાં નહિ ને તેવાં ખરાબ નાટક ચેટક પણ જોવાં નહિ. સંગત ઘણી ઉંચી રાખવી. હલકા માણસની સોબત ન કરવી વગેરે બાબતો ધ્યાનમાં રાખવાથી શીલ સારી રીતે પાળી શકાય છે. પતિને ઇશ્વર તુલ્ય અને પત્નિને દેવી તુલ્ય માનવાનું કારણ એજ છે કે તેથી શીલ અખંડિત રહે એવી નિત્ય વૃત્તિ કાયમ રહે છે.

વૈદક વિદ્યા પણ શીલથી બળ, તેજ, ઉત્સાહ, વગેરેના લાભો બતાવી શીલનું રક્ષણ કરવા કહે છે. ધર્મશાસ્ત્રો પણ તેજ ફરમાવે છે ને નીતિનો કાયદો પણ તેજ કહે છે. માટે આપણે ટુંકામાં કહેવાનું કે શીલ પાળવું.

સોળ સતીઓ, સુદર્શન શેઠ, સ્થૂલિભદ્ર વગેરેનાં દષ્ટાંતો તથા ભીષ્મ પિતામહ, હનુમાન, લક્ષ્મણજી, વગેરેનાં દષ્ટાંતો આપ સર્વના જાણવામાં છે. તેથી અહીં વિશેષ પિષ્ટપેષણ કરવાની જરૂર ધારતી નથી.

'વિરતિને પ્રણામ કરીને ઇન્દ્ર સભામાં બેસે' મહાત્મા પુરૂષોનું આ કથન પુનઃ પુનઃ મનન કરવા લાયક છે. દેવેન્દ્ર પણ શીલ ધારીને નમસ્કાર કરીને સિંહાસન પર બિરાજમાન થાય છે. આવા સમર્થ ઇન્દ્રો પણ શીલ ગુણને નમસ્કાર કરે ત્યારે તેમાં કેટલો પ્રભાવ હશે ? તેની કલ્પના કરવી તે પણ મનુષ્યની શક્તિ બહારની વાત છે. રાજ્યમાં કેટલા કિલ્લા છે કે કેટલાં ગામ છે કે કેટલું લશ્કર છે તે જોવા કરતાં દેશમાં શીલવાન સ્ત્રી પુરૂષો કેટલાં છે તે જોવાથી દેશની આબાદી છે ને શુદ્ધ પ્રજાનો ખ્યાલ આવે છે.

કજોડાંથી પણ શીલમાં નુકશાનો થવાનો સંભવ છે માટે રૂપ, ગુણ, વય, વિદ્યા, સ્વભાવ વગેરેમાં કજોડાં ઓછા થાય એમ જોવાનું કામ મહાજનનું તથા માબાપનું છે.

મને તો એમ લાગે છે કે જેમ જેમ દેશમાં જ્ઞાનનો વધારો થશે તેમ તેમ શીલ પાળનારાઓની સંખ્યામાં વધારો થશે માટે ધર્મના સંસ્કારવાળું સત્જ્ઞાન ફેલાવો.

ગુરૂકુળ, બોર્ડીંગ વગેરે સંસ્થાને સંપૂર્ણ ઉત્તેજન આપો કે જેથી બ્રહ્મચર્ય પાળનારી પ્રજા સુદૃઢ થઇને આગળ વધે ને આપણે આપણી સમક્ષ જે પરમ પૂજ્ય ગુરૂ મહારાજશ્રીનાં દર્શન કરીએ છીએ તેવા સાધુ રત્નો દેશમાં પેદા થાય. ટુંકામાં અને છેવટમાં એટલું કહીશ કે:—

શીલ સમો સંસારમાં; શિખર ન કોઈ થોક;
શીલવંત સતીઓ તણાં, સુંદર કથા શલોક.

વિષયને પૂર્ણ કરતાં પણ હું મહારાજ સાહેબને વંદન કરવાની એક નાની કવિતા ગાઇ બેસી જઇશ.

મદ ક્રોધ તજી મન શાન્તિ ધરી, તન નિર્મળ ચિત્ત વિશુદ્ધ કરી,
કરૂં વંદન માન દૂરે તજીને, નમું સંત મહંત શ્રી આપ પ્રત્યે;
ભવતારણને ભય વારણને, ગુણ ધારણને મદમારણને,
સુખદાયકને દુઃખદાહકને, નમુ સંત મહંત શ્રી આપ પ્રત્યે.

—નિર્મળા બ્હેન—

दुनियांकी जूठी बाजी

(प्रभात.)

इस दुनियांमें दो दिन रहना, आखर है मरजानारे;
साधन करले साधक प्यारे ! दुःख दरिया तरजानाहै.—इस०
फुटा जीवन घटसें आयु, जल छिन छिन घट जाताहै;
पलका जलसे शाश्वत खेती, ज्योतिकी करजानारे.—इस०
जाना है तो क्या गभराना ? हम तुम सब महेमानां है;
पलक समागम कर ले सार्थक, भर पीना भर खानारे;—इस०
पीवें तो अमृतरस पीवें, खावे गुरुगम ज्ञाना रे;
लालच लोभको लात लगाके, धर धरणीधर ध्यानां रे.—इस०
समदृष्टि, सरखा दोउ समजें, मान अरु अपमानां रे;
सुरत तुरतसें घटमंदिरमें, गोविंद ज्योत जगाना रे.—इस०
रातो दिन रसना रस भरके, रटले राम रसीलारे;
मोह ममत के काष्ट खडकके, त्यागकी आग लगानारे.—इस०
भभकेमें क्या भूलारे भ्रमरा ? फूलको है करमानारे;
काहे जलावे जीवन तेरा ? दीपकमें परवानारे !—इस०
ताप तपे जब ग्रीष्मके गहेरे, वसंतका न ठिकानारे !
जूठी माया जूठी काया, जूठमें क्यो भरमानारे ?—इस०

ता. १७–७–१३
रुगनाथपरा, सुरत.

वसन्त.

जैन संबंधे पत्रादिग्दर्शन.

શેઠ મનસુખભાઇ ભગુભાઇ—અમે એક અંકમાં ગતાંકમાં આમનું જીવનચરિત્ર જેટલું પ્રાપ્ત થયું તેટલું આપ્યું હતું. તે સિવાય બીજી જાણવા યોગ્ય બીના પ્રાપ્ત થઈ છે તે ટુંકમાં જણાવીએ છીએઃ—શ્રીમાન્ વિજયનેમિસૂરિ તરફ તેમનો અપ્રતીમ પ્રેમ હતો. એમનું વચન તેઓ કદીપણ અમાન્ય કરતા નહિ, દરવર્ષે દિવાળીના તહેવાર ઉપર કોઈપણ તીર્થની યાત્રા કરવા જવાનો પ્રચાર શરૂ કર્યો હતો છેલ્લી દિવાળીએ કચ્છમાં યાત્રાર્થે ગયા હતા; ભદ્રેશ્વરની યાત્રા કરી ઉના અને દીવની પંચ તીર્થની યાત્રા કરી હતી. કેટલાએક મંદસ્થિતિમાં આવી પડેલા આબરૂદાર ગૃહસ્થોને ખાનગી સહાય આપી તેમની ચાલુ સ્થિતિ કાયમ જળવાઇ રહે તેમ કરી આપ્યું હતું, અને કેટલાકને હાથ આપી લક્ષાધિપતિ બનાવ્યા છે. તેમના સંતાનમાં એક પુત્રી બાળી બ્હેન હતા કે જેના પુત્ર નામે બકુભાઇ -મણિલાલ હાલ ૨૩ વર્ષના છે, તેનું સંવત્ ૧૯૫૦ માં મરણ થતાં શેઠજીએ દીવાળીના શુભ પ્રસંગમાં અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યમાં ભાગ લેવા બંધ કરી યાત્રા કરવા જવાનું શરૂ કર્યું હતું; અને એક પુત્ર નામે મી. માણેકલાલ હાલ ૧૮ વર્ષના છે. તેમણે પ્રગટ સખાવત કરી છે તે પૈકી કેટલીક આ પ્રમાણે છે;—અમદાવાદ જીર્ણોદ્ધારમાં એક લાખ એક તાલીશ હજાર પાંચસો છે તેમાં ૨૭૦૦૦ મોઢેરા (મેરીઆ) પાર્શ્વનાથજીના દેરાસરમાં, ૩૭૦૦૦ સંભવનાથજીના ભોંયરામાં, ૬૮૦૦૦ ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના ચૈત્યમાં, ૬૫૦૦ કાળુસંગની પોળના દેરાસરમાં, ૫૦૦૦ ચંપોળના દેરાસરમાં, ૩૦૦૦ ચોમુખજીના દેરાસરમાં અને ૨૦૦૦ અજિતનાથજીના દેરાસરમાં, કલોલમાં નવા દેરાસરની પ્રતિષ્ઠામાં ૨૫૦૦૦, કુંભારીઆજી તીર્થે ધર્મશાળામાં રૂ. ૧૦૦૦૦, છપ્પનીઆ દુકાળમાં પ્રાણી રક્ષણમાં ૩૫૦૦૦ આડસાના દુકાળમાં ૨૫૦૦૦, શત્રુંજયની રખોપાની ટીપમાં ૧૦૦૦૦, મુંબઇ-અમદાવાદ-ભાવનગર એમ ત્રણ કોન્ફરન્સમાં તેના નિભાવ ફંડમાં એક એક હજાર એટલે કુલ ૩૦૦૦ અમદાવાદ પાંચમી જૈન કોન્ફરન્સમાં-પોતાના નામથી જૈન જ્ઞાનવર્ધકશાળા-જૈન સ્કુલ કાઢવામાં ૫૦૦૦૦, પોતાની માતુશ્રીના નામથી સ્ત્રી વર્ગની શાળા આ. ૫૦૦૦૦, પોતાના ભાઇશ્રી જમનાભાઇના પ્રથમ પત્નિના નામે જીર્ણ પુસ્તકોદ્ધારમાં ૫૦૦૦૦-તેજ કોન્ફરન્સના પ્રમુખ બાબુ સાહેબ સિતાબચંદજી નહારે સ્થાપેલ જૈન મદદ ફંડમાં ૨૦૦૦૦, ભાવનગર કોન્ફરન્સના પ્રમુખ થયા ત્યારે ભાવનગર જૈન બોર્ડિંગના નિર્વાહ માટે વીશ હજાર જે પાછળથી વધારી આપેલ ૨૫૦૦૦, કચ્છની યાત્રામાં જુદે જુદે સ્થળે ધર્મશાળા આદિમાં ખર્ચેલ ૮૦૦૦, એમ કુલે ૪૨૯૫૦૦ સખાવત થાય છે. આ સિવાય અમદાવાદમાં દવાખાનું સ્થાપ્યું છે તેમાં વાર્ષિક ખર્ચ આશરે ૧૦૦૦૦ રૂ. નો છે. ઉક્ત જીર્ણપુસ્તકોદ્ધારમાંથી શ્રી વિજયનેમિસૂરિની પ્રેરણા અને સહાયથી અત્યારસુધીમાં નવ ઉત્તમ મૂળ પુસ્તકો છપાયાંછે નામે સિદ્ધ હેમચંદ્ર વ્યાકરણ બૃહદ્‌વૃત્તિન્યાસ સહિત, ખંડન ખાદ્ય, પ્રમાલક્ષણ, ભાષા રહસ્ય, સ્યાદ્વાદ રહસ્ય, ન્યાયાલોક, પ્રમાણ મિમાંસા, અનેકાંતજયપતાકા અને હારિભદ્રી અષ્ટક-સટીક, અને આ સિવાય હાલમાં તત્વાર્થવૃત્તિ અને સ્યાદ્વાદ રત્નાકર છપાય છે. તમામ પુસ્તકો નગરે નગરે મુનિ સાધુ સાધ્વી વિદ્વાનો વિગેરેને ભેટ જ્ઞાન ભંડાર માટે

ભેટ આપવામાં આવે છે. આ બાબતના ખર્ચમાં કાઢેલી રકમ ઉપર આધાર ન રાખતાં જેટલો ખર્ચ થાય તેટલો કરવાને તેઓ ઉત્કંઠિત હતા અને શ્રી વિજયનેમિસૂરિની પ્રેરણા પણ એ કાર્ય પરત્વે સતત્ શરૂ હતી. શેઠજીનું મરણ થતાં તેમના બંધુ શ્રી જમનાભાઇએ આણંદજી કલ્યાણજી પેઢીની રોકાતી ૮૦૦૦૦ ની રકમ મુકતી આપી હતી, અને કરોજથી બે ગાઉ સેરી ગામમાં પ્રાચીન દેવાલય નીકળતાં તેમાંથી મળેલ જિનબિંબો પધરાવવા ૨૫૦૦૦ સુધી આપવા ઇચ્છા જણાવી કામ શરૂ રાખ્યું છે. આ તો હજુ પ્રાથમિક ઉદારતા છે. હજુ શેઠ મનસુખભાઇની યાદગીરી કાયમ રાખવાને અંગે બીજાં પણ કેટલાંક ઉત્તમ કાર્યો થવા સંભવ છે. ઉદારતાને માટે શેઠ જમનાભાઈ સારો દાખલો બેસાડશે એવી ખાત્રી થાય છે. જૈ. ધ. પ્ર.

છાણીમાં દેરાસરની સાથે જ્ઞાનમંદિર—મુનિ મહારાજ શ્રી આણંદસાગરજી ગણિના ઉપદેશથી છાણી ગામમાં દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા તથા તેની સાથે જ્ઞાનમંદિર થયેલ છે. જાણી હર્ષ થાય છે. આ પર વિવેચન કરતાં મુંબઇ સમાચારના 'જૈન' સંજ્ઞાધારી લેખક લખે છે કે "એકમાં જિનેશ્વરની રમણીય આકૃતિનાં દર્શન કરી તેના ગુણોનું ચિંતવન કરી પવિત્ર સંસ્કારવાળા થઇને આપણે જ્ઞાનમંદિરમાં થોડો કાળ ગાળીએ અને ત્યાં જિનેશ્વરના બોધનું અધ્યયન કરી મનન કરીએ તો આત્મિક ગતિ સુધારવાનો સંભવ પ્રાપ્ત કરી શકાય. હમણાના સંજોગો જોતાં જિનેશ્વર મંદિર અને જ્ઞાનમંદિરો સાથે હસ્તિ ધરાવતાં હોય એ ઘણું ઇચ્છવાજોગ છે અને તે માર્ગે પ્રવૃત્તિ કરવાને જેમ જૈન મુનિઓ તેમ જૈન શ્રીમંતો આકર્ષાય એમ આપણે ઇચ્છીશું...એ નાણાં મેળવવા માટે જૈન શ્રીમંતો ઉપર દબાણ કરવાને બદલે મંદિરોના ટ્રસ્ટીઓ ઉપર દબાણ કરવું વધારે યોગ્ય થઈ પડશે.. પડી રહેલાં લાખોનાં ફંડોના એક અંશનો ઉપયોગ જૈન જ્ઞાન મંદિરો સ્થાપન કરવા પાછળ કરવામાં આવે અને તેની સાથે સાથે આધુનિક કેળવણી આપવાની પણ ગોઠવણો ઉમેરતા જવામાં આવે. આ કાર્ય પાર પાડવા માટે જો કોઈ પણ કાંઇ કરી શકે તેવા હોય તો તે જૈન મુનિ મહારાજો જ છે, કારણ કે મોટા ભાગે તેઓના બોધ અને સદુપદેશ જૈનોની ધાર્મિક સખાવતોને એક યા બીજા માર્ગે વધારે પ્રેરી શકે છે"

—મુંબઈ સમાચાર ૧૯-૨-૧૩.

મુંબઇ ઇલાકામાં જૈન વસ્તી ઘટી જવાનાં કારણ અને તેના ઉપાય—જૈનોમાં એક માન્યતા એવી છે કે હાલનો પાંચમઆરો એકવીશ હજાર વર્ષનો પૂરો થતાં આઠ જૈનો રહેશે, અને તે પણ છેલ્લા દિવસે ગત થશે; ત્યાર પછી વીશ હજાર વર્ષના છઠ્ઠા આરામાં ભરતક્ષેત્રમાં જૈન ધર્મનું નામ નિશાન નહિ રહે. આ પ્રમાણે પરિણામ આવવામાં અત્યારની સ્થિતિ જોતાં પાંચમો આરો પૂરો થાય ત્યાં સુધી વાટ જોવી પડે તેમ નથી. મુંબઇ ઇલાકામાં સને ૧૯૧૧ ના માર્ચ માસમાં ૪૮૯૯૫૨ જૈનોની વસ્તી હતી કે જે સને ૧૯૦૧ ના કરતાં ૪૪૦૦૦ જેટલી ઓછી છે. અને સને ૧૮૯૧ કરતાં ૬૪૦૦૦ જેટલી ઓછી છે. આમ સેંકડે ૯ ટકાનો ઘટાડો ગંભીર ચિંતા ઉપજાવનારો છે. આ ઇલાકાના વિભાગ જોતાં કર્ણાટકમાં ૧૨૦૦૦, દક્ષિણ મરાઠા પ્રદેશમાં ૧૭૦૦૦, અને ગુજરાતમાં ૧૮૦૦૦ જેટલો ઘટાડો છે. આ ઘટાડાનાં કારણમાં (૧) મુખ્ય દુકાળ, (૨) મરકી અને (૩) નિર્ધનતા છે. આ માટે જૈન શ્રીમંતોએ નિર્ધનતા દૂર કરવાને ખાસ દાનાદિ કરવું

જોઇએ. એક દાહેકા જેટલા અરસામાં જો સેંકડે ૯ ટકા જેટલો ઘટાડો થશે ચાલુ રહે તો પછી થોડા જૈનોની શ્રીમંતાઇ કે તેના મુનિ મહારાજોની દીર્ઘદૃષ્ટિ તથા અધ્યાત્મ જ્ઞાનની ઉંચી સમજનો લાભ જૈનોને મળે છે એમ માનવું કેમ સંભવિત બને? જૈનો હિંદુ તરીકે ઓળખાવાય છે અને તેથી પુરતી સંખ્યા બહાર આવતી નથી એ દલીલ પર વિચારતાં મુંબઇ ઇલાકામાં તેવું નથી બન્યું એમ વસ્તીગણત્રીનો અમલદાર ભાર મૂકીને કહે છે, તેની સાથે સને ૧૮૯૧ અને ૧૯૦૧ માં જેઓએ પોતાને જૈન તરીકે ઓળખાવ્યા હોય તે ૧૯૧૧ માં હિંદુ તરીકે ઓળખાવે એવો સંભવ જ નથી, બલ્કે આગલા વરસોમાં ગફલતી અને અજ્ઞાનતાને પરિણામે જૈનો હિંદુ તરીકે વધુ ઓળખાયા હોય એમ સંભવે છે. આ રીતે ઘટાડાનાં કારણો તપાસવાની જરૂર છે. (૪) જૈનોની શારિરિક સ્થિતિ વિચારતાં જૈન વિધવાઓની સંખ્યા બીજી કોમ કરતાં ઘણી મોટી છે, અને તે તેઉપરાંત (૫) અભણપણું પણ સરખી રીતે જવાબદાર છે. (૬) બાળલગ્નો, વૃદ્ધવિવાહ, સ્ત્રીઓનું અભણપણું, વગેરે વગેરે દરેક સ્થળના આગેવાનો વધુ તુલના કરી શકે, પણ શ્રીમંતાઇના મોજ મજાહમાં તેવું થઇ શકતું નથી. તો આગેવાનો તેમજ સાધારણ વ્યક્તિઓએ આ ગંભીર અને ચિંતાજનક સ્થિતિ પર ધ્યાન આપવું જરૂરનું છે.

મુંબઇ સમાચાર. ૨૨-૨-૧૯૧૩.

જૈનધર્મ ગુજરાતમાં કેટલાં વર્ષ પૂર્વે હતો?—મી. સીવાવક્ષ હો. ઝાબવાળા અર્વાચીન સાંસારિક સુધારાનો ઇતિહાસ લખતાં પ્રકરણ ૧ લા માં જણાવે છે કેઃ-"સંવત ૮૦૨ કે જ્યારે વનરાજે ગુજરાતનું રાજ્ય સ્થાપિત કર્યું ત્યારથી સંવત ૧૩૬૦ સુધી કે જ્યારે હિંદુઓનો મુસલમાનને હાથે પરાજય થયો. ત્યાર સુધી ધર્મ સંબંધી વિવેચન કરતાં એટલું અવશ્યનું છે કે બે મત ચાલતા હતા-શૈવ અને જૈન.

મુંબઇ સમાચાર. ૨૧-૨-૧૯૧૩.

પ્રાચીન દેરાસર—સેરીસા કે જે અમદાવાદથી મહેસાણા જતાં કલોલ સ્ટેશનથી અઢી ગાઉ દૂરનું ગામ છે ત્યાં એક બાવન જિનાલયવાળું દેરાસર નીકળ્યું છે. તે તદ્દન ધુળમાં દટાયેલ હતું તે ગયા વરસના વરસાદથી ધોવાતાં નજરે પડયું છે. તેમાંથી ૫, ૬, ૭ ફુટ ઉંચા અને પર્યંકાસનસ્થ અને કાયોત્સર્ગ મુદ્રાવાળા જિનબિંબો નીકળ્યા છે, તેમાંથી કેટલાક આરસના છે, અને કેટલાક કોઇ વિલક્ષણ મેળવણીના છે. વળી કેટલાક અખંડ છે અને કેટલાક ખંડિત થયેલા અગર કરાયેલા છે. પ્રતિમાના પથ્થરમાં સુંદર સંસ્કૃત લેખ છે કેઃ-"પાર્શ્વનાથ મહાતીર્થે શ્રી નેમિનાથ જિનેશ્વરના બિંબ વસ્તુપાળ તેજપાળે પોતાના મોટા ભાઇના શ્રેય માટે પધરાવ્યા છે, તેની પ્રતિષ્ઠા નાગેન્દ્ર ગચ્છીય શ્રી વિજયસેન સૂરિએ કરાવી છે." આ પથ્થરનો ઉપરનો ભાગ તથા પ્રતિમાજી હજુ શોધવાના રહે છે. જાણીને આનંદ થાય છે કે આમાંથી નિકળેલ જિનબિંબોને એક જુદું ઘર ખરીદ કરી પધરાવેલ છે; અને હવે અંદર તમામ શોધખોળ કરવા માટે તમામ જમીન ખરીદ કરી બધો ખર્ચ શેઠ જમનાભાઇ ભગુભાઇએ પોતા તરફથી કરવા કલોલવાળા અમથી શ્રાવક ગોરધનદાસ માસ્તરને રજા આપી છે.

—જૈનધર્મ પ્રકાશ ફાલ્ગુન ૧૯૬૯.

[illegible]—શ્રી હેમચંદ્રસૂરિના શિષ્ય. તેમણે સો ગ્રંથ લખ્યા છે તેથી તેમણે 'પ્રબંધ શતક કર્તાની મહાન પદવી મેળવી છે. તેમના જન્મ અને જાતિનો ઇતિહાસ મળતો નથી. તે દિવસ અને રાત્રિનો મોટો ભાગ વાંચનમનનમાં પસાર કરતા હતા. 'જૈનોમાં નાટકોની ખામી છે.' એવી ચર્ચા થતાં તેમણે રઘુવિલાસ નાટક અને નિર્ભયભીમ વ્યાયોગ રચેલ છે. તે નાટકમાં તેમની પ્રતિભા, ભાષાની પ્રૌઢતા સુંદર માલૂમ પડે છે, અને તે વ્યાયોગ જેવી રચના ઇતર સાહિત્યમાં જોઇએ તેવી વિજયી નીવડી નથી. 'જુદા જુદા વર્ગોમાંથી સામાન્ય તથા વિશેષ લક્ષણો તારવી કાઢી તેમાંથી સામાન્ય અને વિશેષ આકૃતિઓ રચી ઉભી કરવી એમાંજ નાટ્યના રચનારની પ્રવીણતા છે.' આ વિદ્વાનોનું કથન ઉક્ત નાટકમાં સર્વ રીતે લાગુ પડે છે. વળી એક વખત અભ્યુદય એ શબ્દ પર વિદ્વાનોમાં ચર્ચા ચાલી, તેમાં આ સૂરિ શ્રીએ ઉહાપોહ કરી વિજય મેળવ્યો હતો. આ શબ્દનું સ્મરણ રાખવા માટે સૂરિએ રાઘવાભ્યુદય, અને યાદવાભ્યુદય નામનાં કાવ્યો રચેલ છે. આ મહાકાવ્યની પ્રશસ્તિમાં એક વિદ્વાને કહ્યું છે કે:—

सूरिणा रामचंद्रेण साहित्याभ्युदयः कृतः ।
सपरीदृक्षपले तस्याभ्युदयाभिधकाव्ययोः ॥

શ્રી રામચંદ્રસૂરિએ સાહિત્યનો ખરેખરો અભ્યુદય કર્યો છે, અને તે તેમના ઉક્ત બે અભ્યુદય કાવ્યમાં વિશેષ દેખાય છે.

આ સિવાય ગુરૂની આજ્ઞા લેઇ વિહારે નિકળતાં તે સંબંધે એક શતક નામે વિહાર શતક લખેલ છે કે જે હાલ ઉપલબ્ધ નથી; અને દ્વ્યાલંકાર અને નળવિલાસ મહાકાવ્ય—એ બે ગ્રંથો લખ્યા છે. સો પ્રબોધ કર્યા તેમાંથી આ સિવાય બીજાનાં નામ પણ પ્રાપ્ત થતાં નથી.—આત્માનંદ પ્ર૦ માહ ૧૯૬૯.

સાધ્વીક્ષેત્ર—આ સાત ક્ષેત્રમાંનું ચોથું ક્ષેત્ર છે. સાધુગુણ યુક્ત તે સાધ્વી છે. જો કે સ્ત્રી વેદ કેટલાએક, અનુત્તમ કર્મના ગોગે પ્રાપ્ત થાય છે, પરન્તુ તે સાધ્વીના આચારથી યુક્ત થાય તો તે ઉચ્ચ દશામાં ગણાય છે. આ ક્ષેત્રજ સ્ત્રી જાતિની ધાર્મિક ઉન્નતિ કરી શકે છે. અજ્ઞાન અને અલ્પમતિ શ્રાવિકાઓને ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષણ આપવાના મહાન કાર્યમાં સાધ્વીઓએ પ્રવૃત્ત થવાનું છે. અને તેથીજ કહ્યું છે કે:—

प्रवर्तिनीप्रसादेन, मासधर्म प्रसादिकाः ।
श्राविकाः श्राविकाजन्म सार्थयंति प्रमोदतः ॥

પ્રવર્તિની એટલે સાધ્વીના પ્રસાદ–કૃપાથી ધર્મની પ્રસાદી મેળવી શ્રાવિકાઓ પોતાના જન્મને હર્ષથી સાર્થક કરે છે.

પવિત્ર સાધ્વીઓ સંસારી શ્રાવિકાઓનું વિશ્રામ સ્થાન છે. સધવા કે વિધવા શ્રાવિકા સાધ્વી ક્ષેત્રમાંથી જ્ઞાનાનંદ મેળવી શકશે ત્યારેજ સંઘનો ઉદય થશે. ધાર્મિક શિક્ષણમાં આવશ્યક જ્ઞાનનો બોધ, ક્રિયાચારનો અભ્યાસ, અને ઇષ્ટોપાસનાની પદ્ધતિ શિખવવા યોગ્ય છે! નૈતિક શિક્ષણમાં સદ્વર્તન, સત્યવચન શીલરક્ષણ, પતિભક્તિ અને ગૃહ ધર્મની યોગ્ય શિક્ષા આપવી યોગ્ય છે.

આ૦

માનસિક વિકાસ—આ પર કમળનું દષ્ટાંત મનનીય છે. જેમ કમળનું પુષ્પ જળમાં અને કાદવમાં ઉત્પન્ન થયેલું હોવા છતાં ઉપર આવી પોતાની દષ્ટિ સૂર્ય કે ચંદ્ર સંમુખ રાખી સદા વિકસિત રહે છે, તેમ આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું મન જો આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ તરફ ઉર્ધ્વમુખ રહે છે તો તે એકદમ વિકાસ પામે છે. કમળની કર્ણિકા અને પાખંડીઓ જેમ જળના કલ્લોલથી નિર્લેપ રહે છે તેમ આ માનસિક પુષ્પ ખીલેલું હોવાથી નિર્વિકાર રહે છે. આ. પ્ર.

ભાવપૂજામાં સ્તવન કેવાં બોલવાં? આ સંબંધે મનનીય લેખ રા. **નેમચંદ ગિરધરલાલ** કાપડીઆના હસ્તનો **જૈન** ધર્મપ્રકાશમાં આવેલ છે તેનો સાર એ છે કે ભાવપૂજા સ્તુતિ સ્તોત્ર સ્તવનાદિથી થાય છે અને તે સ્તોત્રાદિ કેવાં હોવાં જોઇએ તે સંબંધે શ્રીહરિભદ્ર સૂરિ ષોડશકમાં જણાવે છે કે (૧) પ્રભુનાં લક્ષણ લક્ષિત શરીર સંબંધી (૨) ક્રિયા આચાર ચારિત્રાદિક સદ્ગુણો સંબંધી (૩) ગુણો સંબંધી વર્ણનવાળાં, (૪) ગંભીર અર્થ ભાવવાળાં (૫) વિચિત્ર વર્ણ યુક્ત અલંકારવાળાં. (૬) પરિણામની વિશુદ્ધિ કરવાવાળાં, (૭) વૈરાગ્ય રસ અને મોક્ષાભિલાષને પોષનારાં (૮) જેમાં પોતે કરેલ પાપ નિવેદન કરવામાં આવેલાં હોય (૯) જે ઉપયોગ સહિત અકામપણે ઉચ્ચારવામાં આવેલાં હોય (૧૦) જેનાં અનેક ઉત્તમ અર્થ થઇ શક્તાં હોય અને (૧૧) જે મહામતિમંત પુરૂષોએ ગુંથેલાં—રચેલાં હોય એવા સ્તોત્રાદિકવડે પ્રભુની સ્તવના કરવી. **શ્રી દેવેંદ્રસૂરિ** દેવવંદન ભાષ્યમાં કહે છે કે **गंभीर महुर सद्दं महत्थजुत्तं हवइ थुत्तं** (૧) ગંભીર–ઉંડા આશયવાળા, (૨) મધુર શબ્દધ્વનિવાળાં, (૩) મહદર્થયુક્ત–જેમાં મોટા અર્થ રહેલ છે તેવાં સ્તવન ભાવપૂજામાં પ્રભુ સંમુખ બોલવાં. આ સર્વ આપણે સ્તવન કેવાં, કેવી રીતે બોલવાં એ યથાર્થ સમજાવે છે.

હવે આપણે વર્તમાન ગુજરાતી ભાષામાં રચાયેલ સ્તવન સંબંધે બોલીશું. રચનારે જુદા જુદા આશયથી સ્તવન રચ્યાં છે; પરંતુ તેથી તે દરેક પ્રભુ સમક્ષ ભાવપૂજામાં બોલી શકાય એમ સમજવાનું નથી. આથી સ્તવનમાં રહેલ આશયનો વિચાર કરી તેના પ્રકાર પાડી તે પ્રમાણે બોલવાં તેજ હિતકર છે. મુખ્યતાએ તેના **ચાર** વિભાગ કરી શકીશું (૧) પ્રભુની સ્તુતિ પ્રભુની મહત્તા દર્શાવનારાં જેમકે **યશોવિજયજીની** આખી ચોવીશી, 'પ્રથમ જીનેશ્વર પ્રણમીએ, જાસ સુગંધીરે કાય,' 'જિનેશ્વર સાહિબારે' વળી 'શ્રી પાર્શ્વ પ્રગટ પ્રભાવી' વગેરે (૨) ઉપદેશ અને આત્મનિંદાયુક્ત પ્રભુ—મહત્તા દર્શક, જેમકે શ્રી આનંદઘન દેવચંદ્ર અને મોહનવિજય વગેરેની ચોવિશીઓ, વળી 'જ્ઞાનાદિક ગુણ સંપદા બાળપણે આપણ સસનેહી' 'સોળમા શ્રી જિનરાજ, ઓળગ સુણો અમતણી લલના વગેરે સ્તવનો ઘણાં છે. આમાંનાં ઘણાં પહેલા અને આ વિભાગમાં આવી શકે તેવાં પણ છે. **આ બંને વિભાગનાં સ્તવનો ખાસ દેરાસરમાં પ્રભુ સમક્ષ બોલવા લાયક હોય છે.** (૩) તીર્થોનું મહાત્મ્યસૂચક, આમાં શત્રુંજયનાં બહુ સ્તવનો પ્રચલિત છે અને (૪) તીથિઓની ઉપયોગિતાસૂચક. તેમાં પાંચમ, આઠમ, અગિયારશ વગેરે તીથિની ઉપયોગિતા દર્શાવનાર સ્તવન પ્રસિદ્ધ છે. આ ત્રીજા અને ચોથા વિભાગનાં સ્તવનો ભાવપૂજા કર્યા પછી પ્રભુ સમક્ષ **બોલી શકાયજ નહિ.** તે સ્વાધ્યાય માટે અને પ્રતિક્રમણ માટે નિર્માયેલ છે અને ત્યારે બોધદાયક અને ઉપયોગી

થાય છે. બાકી પ્રભુ સમક્ષ " પંચમી તપ તુમે કરોરે હો પ્રાણી' 'હાંરે મારે ઠામ ધર્મના સાડા પચવીશ દેશજો, 'સુત સિદ્ધારથ ભૂપનોરે' 'શીરે સિદ્ધાચળ ભેટવા " એકદિન પુંડરિક ગણધરૂરે' 'સિદ્ધાચળગિરિ ભેટયારે ધન્ય ભાગ્ય હમારા' વગેરે સ્તવન આ ત્રીજા અને ચોથા વિભાગનાં છે તે પ્રભુ પાસે બોલવાં તે અસમંજસ લાગે તેવું છે. જે ઉપદેશ પ્રભુએ આપણને આપ્યો છે, અને જે ઉપદેશ સંપૂર્ણ રીતે પામી જેઓ પારંગત થયા છે તે પ્રભુ સમક્ષ આપણે તે ઉપદેશ રાગ કાઢી આપવા બેસીએ તે કેટલું બધું અયુક્ત છે? તેવી જ રીતે સિદ્ધાચળાદિ તીર્થના મહાત્મ્ય અને તે તીર્થની યાત્રાનાં ફળ બતાવેલ છે તે પ્રભુ સમક્ષ બોલવાના હોય જ નહિ કારણ કે તે તો જાણે જ છે.

સ્તવન, સ્તુ=સ્તુતિ વખાણ કરવાં, મહત્તા-પૂજનિકતા પ્રગટ કરવી એ ધાતુપરથી થયેલ છે તેજ બતાવી આપે છે કે ઉપરનો વિચાર લક્ષમાં લેવાનો છે. દાખલા તરીકે શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામિનું 'ઉવસગ્ગહર' સ્તવન સૂત્રરૂપે છે તે બહુ ઉત્તમ, બોધદાયક છે. તેમાં પ્રભુગુણસ્તુતિ, મહત્વ, નામોચ્ચારણથી પણ થતો લાભ, પ્રભુ જેવા થવાની માગણી, તેમની સેવાથી મોક્ષ માર્ગની પ્રાપ્તિ વગેરે બાબતો દર્શાવવામાં આવ્યા છે. આ ઉપરાંત યોગબિંદુમાં શ્રી હરિભદ્ર સૂરીશ્વરજી ચૈત્યવંદન અધિકારમાં કહે છે કેઃ—

स्थानकालक्रमोपेतं शब्दार्थानुगतं तथा ।
अन्यासंमोहजनकं, श्रद्धासंवेगसूचकम् ॥
प्रोल्लसद्भावरोमांचं, वर्धमान शुभाशयम् ।
अवनामादिसंशुद्धमिष्टं देवादिवंदनम् ॥

દેવવંદન-સ્તવન (૧) યોગ્ય સ્થાન-કાલ જેમાં રાખેલ હોય તેવું (૨) શબ્દ અર્થને યોગ્ય (૩) બીજા સાંભળતાં પ્રીતિ થાય તેવું—બાધા ન ઉપજે-તેવું. (૪) શ્રદ્ધા સંવેગ જેમાં રહેલ છે તેવું, (૫) જેમાં રોમાંચ ખડા થાય તેવા ભાવ ભરેલા હોય તેવું, (૬) જેમાં શુભઆશયની વૃદ્ધિ થાય તેવું (૭) અને વંદનાદિક ક્રિયાએ જે શુદ્ધ હોય તેવું-હોય છે. આમાં વિશેષ જાણવાનું એ છે કે બીજાને પ્રીતિ થાય અગર બાધા ન ઉપજે તેમ એટલે બહુ મોટો રાગ કાઢીને બીજા ગાતા હોય તે ઢાંકી દઇને, તેમજ બીજાના ચિત્તમાં વ્યાક્ષેપ ન થાય તેમ બોલવાનું છે.

હવે સ્તવન બોલતાં ખાસ જરૂરની બાબતોપર આવીએ—૧ સંગીત મધુર વસ્તુ છે, આનંદ કરાવનાર શોક ભૂલાવનાર છે. ચિત્તને એકરૂપ કરે છે અને તેથી ભાવોલ્લાસ થાય છે. રાવણે સંગીતની ધુનમાં મહાન પુન્ય મેળવ્યું; તો મધુર શબ્દથી મન સ્થિર કરી શાંતચિત્તે સ્તવન બોલવું. ૨. રાગ ન આવડતો હોય તો તે જાણ્યા પછી બોલવું; નહિ તો ભાવ ઉત્પન્ન થતો નથી. ૩ મોઢે કરીને બોલવું. ચોપડીમાંથી વાંચી બોલવાથી ચિત્ત ચોપડીમાંજ રહે છે. પ્રભુપર એક દ્રષ્ટિ રાખી ઉલ્લાસમાન ભાવથી બોલવું. ૪ અર્થ જાણ્યા પછી બોલવું. નહિ તો અર્થનો અનર્થ થાય છે જેમકે એક સ્તોત્રમાં " છે પ્રતિમા મનોહારિણી; દુઃખહરી શ્રી વીરજિણંદની"-તેમાં દુઃખ હરીને બદલે દુઃખ કરી બોલાઇ જવાય તો અનર્થ કેટલો થાય તે સમજાય તેમ છે. વળી અર્થ ન જાણતાં બોલવાથી અસંબદ્ધતા થાય છે. જેમકે કેટલાક 'જગત ત્રયાધાર કૃપાવતાર'યા ભક્તામરના પ્રથમના બે ત્રણ શ્લોક કહી ચાલ્યા જાય છે; પણ તે શ્લોકો ત્યાર પછી જે મહાન્ બાબતો તે સ્તોત્રમાં દર્શાવેલા છે તે

સાંભળવા પ્રભુની નિમંત્રણા કરવાવાળા છે. એકને પોતાની હકીક્ત સાંભળવાનું કહી પછી કંઇ કહ્યા વગર ચાલ્યું જવું એ અયુક્ત છે, તેવીજ રીતે આમાં સમજવાનું છે. ૫ બીજા સ્તવન બોલનારનું ચિત્ત ભાવમાંથી ખસી જાય, ભાવશ્રેણી તૂટી જાય તેવી રીતે મોટા રાગ કાઢી સ્તવન કદી ન બોલવું. આથી દેરાસરમાં ઘોંઘાટ થઇ રહે છે. શાંત ચિત્તે ધીમે ધીમે સારે અંતરાય પાડયા વગર બોલવું.

કેટલીક આશ્ચર્યકારક ટેવો. (૧) ઘણા જૈન ધર્મ પ્રચારક મનુષ્યોને દિવસનું કામ કર્યા પછી સાંજે થાક લાગ્યો છે એવું લાગે છે એ માત્ર એક જાતની ટેવજ છે. તો મનને કોઇ પણ કાર્યથી શ્રમિત થઇ જવાની ટેવથી દૂર રાખવું તેજ ઉત્તમ છે. (૨) ઋતુના જરા ફેરફારથી શરીરની તંદુરસ્તીમાં ફેરફાર થઇ જવો-માંદા પડી જવું તે પણ એક ટેવજ છે.–બહુ હેરાન કરનારી ટેવ છે. તો તેવી મનપર અસર ન થાય તેવી ટેવ પાડવી. (૩) પોતાને ન પસંદ પડે તેવો ખોરાક મળે કે તરતજ ઉદાસીનતા દેખાવી, અણગમો થવો એ પણ એક જાતની ટેવ છે. કેટલાકને તેવા ખોરાકથી શરીરમાં રોગ થઇ જતો હોય તેમ લાગે છે. આમાં ખોરાકથી વ્યાધિ નથી પણ ટેવને લઇને લાગે છે તો આ ટેવ દૂર કરવી; અને તેમ થયે ખોરાક જરૂર પચશે. (૪) જ્યારે ઇચ્છાનુસાર કાર્ય નથી થતું એમ લાગે ત્યારે ઉશ્કેરાઇ જવું, ખોટું લગાડવું, વિરૂદ્ધતા બતાવવી એ પણ એક જાતની કુટેવ જ છે તેથી આનંદી સ્વભાવનો નાશ થાય છે. તો સંતોષ, ધીરજ રાખવી અને સર્વ કાર્યોમાં પ્રીતિ ઉપજાવવાની વૃત્તિ—ટેવ પાડવી. (૫) સૂર્યોદય થયા પછી પણ બહુ મોડા ઉઠવાની ઘણાને ટેવ હોય છે, તેથી અભ્યાસ વગેરેમાં વૃદ્ધિ થઇ શકતી નથી. આ કુટેવનો ઉપાય એ જ છે કે રાત્રે સુતી વખતે હમેશાં સવારે જે વખતે ઉઠવું હોય તેનો નિર્ણય કરવો અને પછી સૂવું. આથી નિર્ણિત વખતે સ્વાભાવિક રીતેજ ઉંઘ ઉડી જશે. (૬) જે સંજોગોમાં ટેવાયલા હોય તે ન મળે ત્યારે ઘણાં માણસો ગભરાઇ જાય છે અને ગમ પડતી નથી. આ નવા સંજોગોને અનુકૂળ થવાની મનને ટેવ નહિ પાડવાનું પરિણામ છે. ગમે તે સંજોગોમાં મનને અનુકૂળ કરવાની ટેવ પાડવી અને મનને તેવું બળવાન બનાવવું. ઉપસંહારમાં પોતાની કુટેવોપર મનુષ્યે કાબુ મેળવવો અને એવી સતત ઇચ્છા—શક્તિ રાખવી કે જેથી તેવી કુટેવોનાં ગુલામ થવા કરતાં તે ઇચ્છાનુસાર તેને પ્રવર્તાવવી. આમ થયે ખરી પ્રગતિ થાય છે. આ લેખ રા. નેમચંદ કાપડીઆએ ઇંડિઅન પ્રોગ્રેસ નામના પત્રમાંથી લીધેલ છે. (જૈ. ધ. પ્ર.)

धर्मगुरुओ तेमज धर्मोपदेशको माटे अनुकरणिय थइ पडे एवुं एक अन्य दर्शनीनुं जीवन चरित्र.

લખનારઃ—મી. સાકરચંદ માણેકચંદ ધડીઆળી.

દરેક મનુષ્યના જીવનની ઉપયોગી પળો, નહિ સમજાય એવી ઝડપથી વહી જાય છે. આજે જેને એક સ્થિતિમાં જોઇએ છીએ તેને કાલે-અરે બીજી જ પળે તદન જ જુદી સ્થિતિમાં જોઇએ છીએ. પળ પછી શું થશે તેની કલ્પના કરવી પણ અશક્ય થઇ પડે છે. વર્તન (Character) કોઇક જ સદભાગી પુરૂષમાં નજરે પડે છે, અને મોટે ભાગે કમાવું-ખાવું-પીવું અને કાંઇક અંશે પૂજા સામાયિક વગેરે ક્રિયાઓ કરવી તે કરવામાં

આપણી ફરજ પુરી થાય છે-એમ માનવાનો જમાનો ચાલતો નજરે પડે છે. તપ અને ક્રિયાથી અનેક અશક્ય એવી લબ્ધીઓ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવું માનનારાઓ જો કે પ્રત્યક્ષ જુએ છે કે બીજા દેશોમાં અને અન્ય દર્શનીઓમાં તેમાંનું કાંઇ નથી તે છતાં તેઓ એવી શોધો કરે છે કે જે જે **લબ્ધીઓને પણ કોરે બેસાડે,** છતાં તેનું અનુકરણ દેશ કાળ અનુસાર કરવાને બદલે માત્ર આશ્ચર્યચકિત થઇ પ્રમાદમાં બેસી રહે છે. અને આત્માની અદ્‌ભુત શક્તિઓને ખીલવવાનો પ્રયાસ પણ કરતાં નથી. ગૃહસ્થો આ સંબંધમાં ઘણું કરી શકે એમ છે અને જેઓ શ્રીમાન છે તેઓ તો દેશ તેમજ કોમને માટે આ જમાનાની નવી શોધો, રસાયણો અને વિદ્યાઓનો ઉપયોગ કરી દેશને અને કોમને ઘણા ઉપયોગી થઇ પડે એમ છે. તેજ રીતે સાધુઓ પણ જો મન પર લે, અને "દયા" "અહિંસા" ના ઉંચ ભાવવાળા અર્થ સમજે તો એટલું બધું કરી શકે કે જેની કલ્પના થવી પણ અશક્ય છે. માત્ર જૈનોને કથાઓ અને ક્રિયાઓ સમજાવવા કરતાં તે સાથે તેથી ઉંચ એવાં ઘણાં કામો છે કે જેના ઉપદેશથી માત્ર જૈનોને જ નહિ પણ આખી દુનિયાના પ્રાણીમાત્રને લાભ થાય અને હિંસા પણ મોટે ભાગે ઓછી થાય. વિહાર પાઉં પ્યાદા કરવાનો હોવાના સબબે સાધુઓ તો એ દિશામાં ઘણું કરી શકે કેમકે તેઓના વિહાર દરમ્યાન નાનાં નાનાં ગામડાંઓ તેમજ મોટાં શહેરો આવે છે અને એવી કોઇકજ જગ્યા બાકી રહે કે જ્યાં તેઓ નહિ જઇ શકે અને પોતાના ઉપદેશ-સદવર્તન અને જ્ઞાનનો લાભ નહિ આપી શકે. એવી જગ્યાઓમાં વિદ્વાન ગોરજીઓ (ગુરૂજીઓ) પણ ઘણું કરી શકે. અને જો એ બન્ને વર્ગો એક સંપથી એકેક તરફ દ્વેષની નજરે જોયા વગર-માત્ર પોતાની ફરજ-જીનેશ્વર તરફની ફરજનો ઉંચ વિચાર જ-ધ્યાનમાં રાખે તો હાલની હિંસક, દુઃખી, અને કંગાળ દુનિયામાં મોટો ફેરફાર થયા વગર નહિજ રહે.

તે માટે આ જમાનાના ઘણા અદ્‌ભુત-આશ્ચર્યચકિત કરનારા-મનુષ્યોના દાખલા મોજુદ છે અને તેઓમાંના ઘણાક તો હયાત પણ છે. તેઓના દાખલા લઇ-તે ઉપરથી ધડો લઈ-મોટી મોટી વાતોમાં અને માનપાનમાં જ પોતાની સિદ્ધિ માનનારાઓ જો કાંઈ અનુકરણ કરે તો તેઓ પોતાના આત્માનું હિત કરતા જ ગણાશે. એવા એક અદ્‌ભુત નરનું મૃત્યુ થોડા વખત ઉપર થયું હતું ત્યારે દુનિયાના દરેક મોટા રાજ્યના વડાઓએ અને અનેક મનુષ્યે તેના મૃત્યુ માટે શોક કરી તે સંબંધમાં પોતાની દીલસોજી જાહેર કરી હતી અને એક પારસી ગૃહસ્થ મી. રતન જમશેદજી તાતાએ તો આ દેશની મુક્તિફોજના હિત માટે રૂપીઆ એક લાખની મોટી રકમ કાઢી આપીને તેના કામને વખાણ્યું હતું. એવા એક નરનું ટુંક વૃત્તાંત આ સ્થળે આપવા માગું છું કે જેથી આપણા આગેવાનો અને ઉત્તમ નરવીરોને તેમાંથી શીખવા યોગ્ય કાંઇ પણ મળે અને તેનું અનુકરણ કરવા આત્મભોગ આપવાની લાગણી સ્ફુરે.

જે નરવીર વિષે ઉપર ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે તેનું નામ વિલીયમ બુથ ટકર હતું અને જેઓએ "મુક્તિફોજ" ના ખાતાંઓ અને ઉપદેશકો જોયા હશે તેઓની જાણ માટે માત્ર એટલુંજ જણાવવું પુરતું થઇ પડશે કે મુક્તિફોજનો સ્થાપક-અને તેને પોતાના મૃત્યુસમય સુધી ટકાવી ઘણા મજબૂત પાયા ઉપર મુકનાર-મુક્તિફોજનો વડો તે જનરલ વિલીયમ બુથ ટકર હતો. તેનો જન્મ સને ૧૮૨૯ ના એપ્રીલ મહીનાની ૧૦ તારીખે

થયો હતો જ્યારે તેનું મૃત્યુ ૧૯૧૨ ના આગષ્ટ મહીનાની ૨૦ મી તારીખે થયું હતું. બાલ્યાવસ્થાથી જ તે ઉંચ અને પરોપકારી વિચારો ધરાવતો હતો અને દુઃખીઓનાં દુઃખ કેમ ઓછાં કરવાં તે ઉપર તે મોટું ધ્યાન આપતો હતો. ૧૮૬૮ ના વરસ સુધી તેણે આ બાબતો ઉપર લક્ષ આપી પોતાની વક્તૃત્વ શક્તિ અદ્ભુત રીતે ખીલવી અને એ જ વરસમાં દુઃખીઓને સુખી કરવાના અને ખ્રીસ્તી ધર્મના ફેલાવા અર્થે "મુક્તિફોજ" ("Salvation Army") ની સ્થાપના કરી.

"મુક્તિ ફોજ" એ નામ જ વિચિત્ર હતું અને તેનાં કામો પણ બહારના દેખાવમાં તેથી વધુ વિચિત્ર હતાં. ગીતો ગાઇને, વાજાંઓ વગાડીને નીતિની વાતો કરીને અને એવી આકર્ષક રીતિઓ મારફતે એ "ફોજ" નાં માણસો કામ કરીને બીજાઓને ખ્રીસ્તી ધર્મ તરફ અને નીતિના માર્ગ તરફ ખેંચતા હતા તેથી ઘણાઓને તેના તરફ તિરસ્કાર-વ્હેમ શક ઉત્પન્ન થયા અને તેઓએ તે તોડી પાડવા માટે અનેક ઉપાયો યોજ્યા, અનેક લખાણો કર્યાં. મોટા મોટા વિદ્વાનોએ પણ ઉપર જેવાજ વિચારો વિલીયમ બુથ ટક્કર માટે જણાવતાં તેના ઉપયોગી કામમાં મોટી નડતરો ઉભી થઇ અને કેટલાકો તેને "ઊંટ વૈદ" પણ ગણવા લાગ્યા. આ સઘળું છતાં તે હિમત હારી ગયો નહિ અને તેણે પોતાનું કામ ચાલુ રાખ્યું. તે જ્યાં સભાઓ ભરતો ત્યાં ઘણાંઓ આવીને તોફાન કરતાં, પત્થરો ફેંકતા અને બીજી રીતના ધાંધલ પણ કરતા, છતાં તેનું દૃષ્ટિબિંદુ તે ચુક્યો નહિ અને પરિણામ એ આવ્યું કે જેઓ તેના દુશ્મનો હતા તેઓને પણ તેનાં કામની તપાસ લેવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઇ. તે તપાસમાં જનરલ બુથ ટક્કર શુદ્ધ સોનારૂપે જણાઇ આવ્યો. મોટા રાજ્યકર્તાઓ, વિદ્વાનો, લેખકો, રાજ્યદ્વારીઓ, પ્રધાનો, વગેરેએ પછી તેના તરફ ખેંચાયા અને યુરોપનો એવો કોઈ પણ રાજકર્તા નહિ હશે કે જેણે તેને પૂજ્ય ભાવથી નહિ જોયો હોય અને તેના તરફ પોતાના માનની લાગણી નહિ દર્શાવી હોય. નામદાર શહેનશાહ એડવર્ડ, નામદાર શહેનશાહ જ્યોર્જ, જર્મનીના કયસર, જાપાનના મીકાડા વગેરે તેમને તેવાજ માનથી જોતાં હતાં, અને લન્ડનના મેયરે તેને લન્ડન શહેરના છુટાપણાનું મોટું માન આપ્યું હતું એટલુંજ નહિ પણ જાપાનના મર્હુમ શહેનશાહ પોતાના બધા કેદીઓનું વર્તન સુધારવા માટે તેઓને તેને સોંપી દીધા હતા. તેનું કામ ગરીબોને-દુખીઓને-ચોરોને-જુગારીઓને-કેદીઓને-દરેક કંગાલને ધર્મ અને નીતિનો ઉપદેશ આપી સુધારવાનું હતું અને તેમાં તેને મોટી ફતેહ મળી.

૧૮૬૮ માં "મુક્તિફોજ" ની સ્થાપના થઇ હતી અને ૧૯૧૧ ના વરસની આખેરી સુધીમાં એ સંસ્થાની શાખાઓ ઓગણ સાઠ (૫૯) જુદા જુદા દેશોમાં હતી, જેમાં દુનીયાની ચોત્રીસ ભાષા બોલનારાઓ મારફતે જનસમૂહને સુધારવાનું કામ ચાલતું હતું અને હાલમાં પણ ચાલેછે. દુનિયાના એવા ઘણા થોડાજ ભાગો હશે જ્યાં તેણે પોતાની નજર નહિ દોડાવી હોય અને જનસમૂહને સુખી કરવા તરફ લક્ષ આપ્યું ન હોય.

ગયા વરસમાં "મુક્તિફોજ" ના જુદાં જુદાં ૮૫૮૨ સ્થાનો દુનીઆના જુદા જુદા દેશોમાં હતાં, જ્યાં સરેરાશ દરરોજ ૨૯૩૫૨ માણસોને આશ્રો મળતો હતો, અને "મુક્તિફોજ" ની મીલકત ની વાર્ષિક આવક સવા ક્રોડ રૂપીઆ કરતાં વધુની ગણાય છે.

અને લાખો માણસો તેના સભાસદો છે. માત્ર હિંદુસ્તાનમાંજ ૨૫૦૦ અમલદારો અને લાખો માણસો "મુક્તિફોજ" નો આશ્રય મેળવેછે. જેમાં ગુજરાતી, મરાઠી, પંજાબી, બંગાલી, હીંદી, તામીલ, તેલંગુ, સીલોનીસ, દરેક દેશના વતનીઓ જોડાઇને ઇસુખ્રીસ્તના ધર્મને માનનારા થયાછે. આ દેશની પ્રાથમિક શિક્ષણ આપનારી નિશાળોમાં "મુક્તિફોજ" નો ધર્મ માનનારાઓના ૧૦૦૦૦ છોકરા શીખે છે અને ૧૮૦૦ છોકરાં ઉદ્યોગ હુન્નરનું શિક્ષણ લેછે; તેની હિંદુસ્તાન માં ૧૯ લાખ રૂપીઆની થાપણ ધરાવતી કેટલીક બેંકો છે, તે માંથી ગરીબોને મોટો આશ્રય મલેછે, વળી આ દેશના વણકરોની ઉન્નતી અર્થે તેણે ૧૦૦૦ થી વધુ સાળો તેઓને આપી છે, અને તેઓને સુખી કરવા મોટો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. દુકાળના વખતે તો દુકાળવાળા દરેક ભાગમાં પોતાના માણસોને મોકલી દુકાળથી પીડાનારાઓને બચાવે છે અને તે બાદ તેમને ખ્રીસ્તીધર્મમાં વટલાવી ઉપયોગી મનુષ્ય બનાવવા મહેનત લેછે; હીંદના કેદીઓને સુધારવા અર્થે પણ તે રોજ પ્રયત્ન કરેછે અને ઘણાંઓના દુખી જીવનને સુધારવામાં તેણે ફતેહ મેળવી છે.

આ બધું કરનાર વીલીયમ બુથ ટક્કર હતો, જે દરેક ખાતું પોતાના એકલા હાથેજ ચલાવતો હતો– એટલે કે દરેકનો સ્વતંત્ર માલીક તે એકલો હતો અને દરેક કાર્ય માટે તે એકલોજ હુકમો કાઢતો હતો. તે છતાં તે કેટલું બધું કરી શક્યો છે તેનો કાંઇક ખ્યાલ જે ઉપર આપવામાં આવ્યો છે તે એટલું બતાવવા પુરતો છે કે માણસ જો ચાહે દુનીયાને સુખી કરવા માટે ઘણું કરીશકે અને તે પણ પોતાના એકલા બુદ્ધિબળથી, આપણા આગેવાનો,ધર્મ ગુરૂઓ અને વિદ્વાનોમાંથી એવો કોઇક પણ વિરતર નિકળી આવે તો શું ન કરી શકે તેનો ખ્યાલ આવવો પણ અશક્ય છે.

राजकोटनुं श्री दशाश्रीमाळी अने जैन वणिक बॉर्डींग हाउस.

ते संबंधी केटलीक विशेष हकीकत.

(१)

" A Rising Institution of Rajkot " "રાજકોટની એક આશા આપનારી સંસ્થા" એ હેડીંગ નીચે આ પત્રના જાનેવારી-ફેબ્રુઆરીના અંકમાં, એક જૈનબંધુ "H" ની કલમથી લખાએલ એક અસરકારક અગત્યનો લેખ આ સંસ્થા સંબંધી પ્રગટ થવા પામેલ, તે માટે સદરહુ બંધુશ્રી "H" ને ધન્યવાદ ઘટે છે. સદરહુ લેખમાં કાઠીયાવાડ તરફ આપણી જૈન કોમની થઇ પડેલી કફોડી સ્થિતિનું તથા આવી સંસ્થાની અગત્યતા સંબંધીનું બ્યાન ઘણી બારીકીથી કરવામાં આવે છે; તેથી તે સંબંધી વિશેષ હકીકત જણાવવાની જરૂર રહેતી નથી. પરંતુ આ અતિ આશા આપનારી સંસ્થા સંબંધી કેટલીક અગત્યની હકીકતનો સદરહુ લેખમાં સમાવેશ ન થઇ શકેલ હોવાથી, તે હકીકત જાહેરમાં મુકવાની જરૂર જોવામાં આવેલ છે.

પવિત્ર જૈન ધર્મની મુખ્ય મહત્તા ભાતૃભાવના ઉચ્ચ ઉદ્દેશને આભારી છેઃ અને તેથી સમગ્ર જૈન કોમમાં ભાતૃભાવનું તત્વ પ્રજાળપણે ખીલતા પામે, તેની સંગીન હીલચાલ

દરેક જગોએ શરૂ થવી જોઇએ. જણાવતાં આનંદ થાય તેમ છે કે. કાઠીયાવાડના મધ્ય ભાગમાં જુદા જુદા સંપ્રદાયના જૈનબંધુઓમાં ભ્રાતૃભાવ અત્યાર સુધી પૂર્ણપણે અખંડ રહેવા પામેલ છે. અને તેજ પ્રમાણે બંધુભાવ ભવિષ્યમાં પણ કાયમ રહેવા પામે તેવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી આ સંસ્થા કોઇપણ એક ફીરકા માટેજ નહિ પરંતુ સમગ્ર જૈન કોમના લાભ માટે અત્યાર સુધી પોતાનું કાર્ય કર્યે જાય છે અને તે નીભાવી રાખવામાં આપણી કોમના જુદા જુદા સંપ્રદાયોના નેતાઓની આ સંસ્થા ઉપર એકસરખી ભાવનાની જરૂર છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ ભ્રાતૃભાવના ઉચ્ચ ઉદ્દેશને લઇને આ સંસ્થામાં દશાશ્રીમાળી કોમના હરકોઇ ધર્મ પાળતા, તેમજ હરકોઇ વણિક કોમના જૈન ધર્મપાળતા વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવામાં આવે છે. હાલમાં આ સંસ્થામાં જુદા જુદા ૩૮ ગામના ૬૪ બોર્ડરો દાખલ થએલા છે. તેઓની કોમ તથા ધર્મ પ્રમાણે હકીકત નીચે મુજબ છે.

દશાશ્રીમાળી.	પર	સ્થાનકવાસી જૈન.	૪૭
વીશાશ્રીમાળી.	૧૦	દેરાવાશી જૈન.	૧૬
વીશા ઓશવાલ.	૨	વૈશ્નવ.	૧
	૬૪		૬૪

એક જૈનબંધુ "H" ના લેખમાં જણાવ્યા મુજબ આ સંસ્થા પાસે મુદલ ફંડ નથી. માસિક અને છુટી છવાઈ મદદ ઉપર તે નભે છે. તેમ છતાં પણ આ ચાલતા વરસ માટે આ સંસ્થામાં ૨૩ વિદ્યાર્થીઓને તદન માફી, અને ૧૭ વિદ્યાર્થીઓને થોડી ઘણી મદદ આપી કુલ ૪૦ વિદ્યાર્થીઓને આ સંસ્થા તરફથી સહાયતા આપવા ઠરાવ થયો છે. સદરહુ ૪૦ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી ૩૩ વિદ્યાર્થીઓ અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાની સહાયતાથી દાખલ થયા છે. બાકીના થોડા વખતમાં આવનાર છે.

સદરહુ સહાયતા લેનારા વિદ્યાર્થીઓની કોમ અને ધર્મ પ્રમાણે હકીકત નીચે મુજબ છે.

કોમ પ્રમાણે મદદ.

	કુલ.	માફી અગર મદદ લેનાર	માસિક મદદ
દશા શ્રીમાળી	પર	૩૧	રૂ. ૧૭૬
વીશા શ્રીમાળી	૧૦	૨	રૂ. ૮
વીશા ઓસવાળ	૨	૦	રૂ. ૦
	૬૪	૩૩	રૂ. ૧૮૪

ધર્મ પ્રમાણે મદદ.

	કુલ.	માફી અગર મદદ લેનાર.	માસિક મદદ.
સ્થાનકવાસી જૈન	૪૭	૨૨	રૂ. ૧૨૦
દેરાવાસી જૈન	૧૬	૧૦	રૂ. ૫૯
વૈશ્નવ	૧	૧	રૂ. ૫
	૬૪	૩૩	રૂ. ૧૮૪

આ સંસ્થાને હયાતીમાં આવ્યા લગભગ સાત વરસ થવા આવેલ છે. સદરહુ લાંબા વખત દરમિયાન ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ આ સંસ્થા સમગ્ર જૈન કોમના વિદ્યાર્થીઓને, કોઇ પણ જાતના—ધર્મ અગર કોમભેદ વગર બની શકતા પ્રમાણમાં મદદ આપતી આવેલ છે. ત્યારે જણાવવું અગત્યનું થઇ પડશે કે, આ સંસ્થાને ઉપજની મદદ મુખ્યત્વે, કરીને સ્થાનકવાસી જૈન કોમ તરફથી જ અત્યાર સુધી મળતી રહેલ છે. આ સંસ્થાને મદદ આપવાના બે મુખ્ય પ્રકાર છે એક " માસિક લવાજમ " અને બીજું " ખુશાલી ભેટ " તે ઉપરાંત ઠામ વાસણ તથા બીજું ફરનીચર. આ હકીકત નીચેના આંકડાથી વિશેષ સ્પષ્ટ થશે.

	ગૃહસ્થો તરફથી માસિકલવાજમ લગભગ.	સાત વરસમાં ખુશાલી ભેટ લગભગ.	માસી અગર મદદ લેનાર વિદ્યાર્થીનું માસિક ખર્ચ.
સ્થાનકવાસી જૈન	રૂ. ૧૦૦	રૂ. ૫૦૦૦	રૂ. ૧૨૦
દેરાવાસી જૈન	રૂ. ૧૦	રૂ. ૧૦૦	રૂ. ૫૫
વૈશ્નવ.	રૂ. ૦	આંકડા મળી શકતા નથી.	રૂ. ૫

ડેકસ્ટોકનો તમામ સામાન, જેવો કે ઠામ વાસણ, ખાટલા, બાંકો, ટેબલો, ખુરશીઓ, કબાટો વિગેરે તમામ સ્થાનકવાસી જૈન ગૃહસ્થો તરફથી જ મળેલાં છે.

ઉપરની હકીકતથી સ્પષ્ટ રીતે જણાશે કે, આ સંસ્થા ભ્રાતૃભાવના જે ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી સમગ્ર જૈન કોમના હિત માટે હયાતીમાં આવવા પામેલ છે, તે ઉદ્દેશ હમેશને માટે કાયમ રહેવા પામે તે માટે સ્થાનકવાસી જૈન કોમના નેતાઓની સાથે, દેરાવાસી જૈન કોમના નેતાઓએ હવે ઉતાવળે જોડાવાની પૂરેપૂરી જરૂર છે. દેરાવાસી જૈન બાઇઓ તરફથી અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાને જોઇતા પ્રમાણમાં મદદ મળેલ નથી. તે ખરેખાત શોચનીય ગણાય. બન્નેની સ્થિતિના મુકાબલે જણાવવાનું કે, સામાન્ય રીતે સ્થાનકવાસી જૈન બાઇઓ કરતાં દેરાવાસી જૈન બાઇઓ કાઠીઆવાડમાં, તેમજ તેની બહાર વધારે સુખી અને આબાદ સ્થિતિ ભોગવે છે, તો પછી દેરાવાસી બાઇઓ તરફથી આવી અતિ આશા આપનારી સંસ્થાને વધુ પ્રમાણમાં મદદ મળવી જોઇએ અને તેમ કરવામાં જ તેઓનું ગૌરવ સમાએલું છે એમ જણાવવા રજા લઉં છું.

આ સંસ્થાના સદ્‌ભાગ્યને લઇને, દેરાવાસી જૈનબાઇઓના ખાસ પત્રમાં આ સંસ્થા સંબંધીનો સવાલ ચર્ચાવા પામેલ છે. અને તેનું પરિણામ ઘણું સારૂં આવે તેમ ઇચ્છીએ છીએ.

જૈન મતના અનુયાયીઓમાં ધાર્મિક સવાલ પરત્વે જરા મતભેદ હોવાથી, એક જ મહાવીર પ્રભુના પુત્રોમાં કુસંપ રૂપી સડો દાખલ થવા પામ્યો છે. અને તેને લઇને આપણી કોમની આર્થિક અને વ્યાવહારિક સ્થિતિને સજ્જડ ફટકો લાગેલ છે. હવે સમય બદલાયો છે. સુજ્ઞ જનો પોતાની ભૂલ જોવા લાગેલ છે. અને તેથી સમગ્ર જૈન કોમમાં એકસંપી પૂર્ણપણે પ્રકાશને પામે, તે માટે અગત્યની હીલચાલો ચોતરફથી થતી જોવાય છે. તે સારા ભવિષ્યની નીશાની છે.

ધાર્મિક બાબતમાં ગમે તે મત ભેદ હોય, તે ભુલી જઇ વ્યવહારિક બાબતમાં સમગ્ર જૈન કોમે એક જ પ્લાટફોર્મ ઉપર એકઠા થઈ, વિચાર ચલાવી દુરદેશીથી યોજનાઓ શરૂ કરી, આપણી એક વખત ધનાઢ્ય સુખી ગણાતી કોમ પાછી આર્થિક બાબતમાં પગભર થવા પામે, તેમ ગોઠવણ કરવાની ફરજ સમગ્ર જૈન કોમના નેતાઓ ઉપર લટકી રહેલ છે.

આ સંસ્થા સંબંધી ઉપર જે હકીકત જણાવેલ છે તે ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાશે કે આ સંસ્થા સમગ્ર જૈન કોમના હિત માટે બનતું કરી રહેલ છે. તેમ છતાં પણ માત્ર એકજ ફીરકાના જૈન બંધુઓ તરફથી આ સંસ્થાને મદદ મળેલ છે. સાત વરસના લાંબા સમયમાં પણ આ સ્થિતિમાં જરાપણ ફેરફાર થએલ નથી તેમ જણાવતાં ખરેખાત ખેદ ઉપજે તેમ છે. હવે તેવી સ્થિતિ લાંબો સમય ન રહેવા પામે તે માટે સુખી દેરાવાસી જૈન બાઇઓ તરફથી પણ આ સંસ્થાને યોગ્ય ઉત્તેજન અને મદદ મળતી રહે, તેવી સપ્રેમ વિનંતિ કરવાની જરૂર જોવામાં આવે છે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સને પણ આ તકે ખાસ વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, તેઓ તરફથી એક ખાસ રીપ્રીઝેન્ટેટીવ આ સંસ્થાની મુલાકાત લેવા માટે મોકલવો જોઇએ. કે જે બારીકાઇથી બની તપાસ કરી, આ સંસ્થા તરફથી ખાસ રીપોર્ટ સમસ્ત જૈન કોમની જાણ માટે બહાર પાડે. અને સંપની વૃદ્ધિ ઇચ્છતી, અને સમગ્ર કોમને અતિ ઉપકારી આ સંસ્થાને મકાન, ફંડ તથા બીજી અગત્યની જરૂરીઆતો પૂરી પાડી, આ સંસ્થાને મજબુત બનાવવાની યોગ્ય કોશીશ કરવાની પવિત્ર ફરજ બજાવે.

આ સંસ્થા સંબંધી વિશેષ હકીકત નીચે મુજબ છે.

૧. આ સંસ્થામાં ફંડની સ્થિતિ મુજબ, ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલા વિદ્યાર્થીઓને તેની સ્થિતિ મુજબ તદન માફી, અગર ઓછા લવાજમથી દાખલ કરવામાં આવે છે. તેમજ જરૂર પડયે કપડાં, ચોપડીઓ, પગરખાં વગેરેની મદદ કરવામાં આવે છે.

૨. સારી સ્થિતિવાળા વિદ્યાર્થીઓને માસિક રૂ. ૭) સાતના લવાજમથી પેઇંગ બોર્ડર તરીકે દાખલ કરવામાં આવે છે.

૩. દરેક બોર્ડરે પોતપોતાના ધર્મનું શિક્ષણ અઠવાડીઆમાં અમુક કલાક લેવું જોઇએ એમ ફરજીઆત ઠરાવેલ છે. અને તેવા પ્રકારના શિક્ષણ માટે બરાબર ધ્યાન આપવામાં આવેછે.

૪. દરેક બોર્ડરના સ્કુલના અભ્યાસ ઉપર પકી દેખરેખ રાખવામાં આવે છે. અને તેના અભ્યાસની હકીકત દરેક બોર્ડરોને આપેલ પ્રોગ્રેસ રજીસ્ટરમાં નોંધાય છે.

૫. બોર્ડરોને ઉત્તમ પ્રકારનો નીરોગી ખોરાક નિયમિત રીતે આપવામાં આવે છે. રાત્રિભોજન તથા કંદમૂળની મના છે તેમજ આઠમ, પાખી તથા પર્યુષણના દિવસોમાં લીલાં શાકની મના છે.

૬. બોર્ડરોની શારીરિક સ્થિતિ ઉપર પુરતું ધ્યાન અપાય છે. અકસ્માત અને માંદગીના પ્રસંગે યોગ્ય ડાક્ટરોની સલાહ અને મદદ લેવાય છે. તાત્કાલિક ઉપાય માટે, તેમજ સાધારણ માંદગી માટે જોઇતી કેટલીક દવાનો સ્ટોક રાખવામાં આવે છે.

૭. બોર્ડરોના ચારિત્ર ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે. નીતિના વિષયો ઉપર પ્રસંગોપાત્ત યોગ્ય પુરૂષો દ્વારા ઉપદેશ અપાવાય છે. તેમજ દર શનિવારે બોર્ડરોની ડીબેટીંગ સોસાયટી ભરવામાં આવે છે.

૮. સારી ચાલચલણના, તેમજ ધાર્મિક અને વ્યાવહારીક સારા અભ્યાસ માટે વાર્ષિક ઇનામો અપાય છે.

૯. બોર્ડરોની વર્તણુક, કેળવણી તેમજ જરૂરીયાતો ઉપર પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે છે.

આ પ્રમાણે આ સંસ્થા બની શકતા પ્રમાણમાં સમગ્ર જૈન કોમ માટે ઉપયોગી કાર્ય બજાવે છે. સદરહુ સંસ્થાને કાયમી ફંડ નથી તેમ પોતાનું મકાન નથી. તેમજ કેટલુંક ફરનીચર પણ નથી. અને તેથી તેના પ્રકારની યોગ્ય મદદ વગર માસિક રૂ. ૨૫૦ જેવડું મોટું ખર્ચ કરી લાંબો વખત નભી શકશે કે કેમ તે એક પ્રશ્ન છે.

બંધુ "H" પોતાના લેખમાં વ્યાજબી બળાપો કરેછે કે " આવી અગત્ય અને આશા આપનારી સંસ્થા તેના કાચા પાયા ઉપર કેટલો વખત નભી શકશે? જૈન કોમમાં શું એક ખીમજી દયાળ કે અમરચંદ માધવજી નથી? "

દાનવીર બંધુઓ! ઉઠો, જાગો અને કોમને આબાદ કરો. શ્રી ચાર ભગવાને ધર્મનું પહેલું પગથીયું દાન બતાવ્યું છે; અને સર્વ દાનમાં જ્ઞાનદાન ઉત્તમ ગણ્યું છે.

ઉત્સાહી બંધુઓ! ઉઠો, જાગો અને તમારૂં કર્તવ્ય બજાવો. લક્ષ્મી પુત્રોને ઘેર જાઓ, તેમને સદ્બોધ આપો, અને દુઃખી સ્થિતિમાં આવી પડેલાં કોમનાં બાળકો માટે થોડી લક્ષ્મીનો મોહ ઉતરાવો.

દુઃખી બંધુઓ! ઉઠો, જાગો, અને હિંમત ન હારો. ઉત્સાહી બંધુઓને સંભળાવો, લક્ષ્મી પુત્રોને ઘેર જાઓ, આજીજી કરો, કાલાંવાલાં કરો, અને તમારાં ભવિષ્ય સુધારવા માટે પાયે લાગો.

સર્વને સન્મતિ મળો.

રાજકોટ. તા. ૨૦ માર્ચ સને ૧૯૧૪.

સેવક.
ચુનીલાલ નાગજી વોરા.
ઑનરરી સેક્રેટરી.

૨.

(આ ઉપયોગી સંસ્થા નજરોનજર જોવાની, તેને તપાસવાની મને તક મળી છે; તે તક લીધા પછી વિઝિટર્સ બુકમાં મારો જે અભિપ્રાય યથાવસ્થિત થયો તે નીચે પ્રમાણે જણાવેલ છે. ઉપરની હકીકત યથાર્થ છે. એમ હુ મુક્તકંઠે સ્વીકારૂં છું. તંત્રી.]

આજ રાત્રે આ સંસ્થા તપાસવાની તક મને તેના ઉત્સાહી અને પ્રયત્નશીલ ઑન. સેક્રેટરી રા. ચુનીલાલ નાગજીએ આપી હતી. આ સંસ્થાને એક સગવડતા ભર્યું સારૂં મકાન મળ્યું ન હતું અને તેથી જે હાડમારી અને પ્રતિકુલતા પડતી હતી તે કહી શકાય તેમ નથી. હાલ એક સારૂં મકાન ભાડે લેવામાં આવ્યું છે. અને તેમાં હાલ ૬૩ વિદ્યાર્થીઓ જુદા જુદા ગામમાંથી અભ્યાસ કરવા અર્થે રહ્યા છે અને હજુ પણ રાજકોટ કેળવણી માટે કાઠીઆવાડમાં કેંદ્રસ્થાન હોઇ સેંકડો આવી શકે તેમ છે આ સર્વને પુરતી

સગવડ કરી આપવા બૉર્ડીંગ હાઉસ જેવું એકે ઉત્તમ સ્થાન હોઇ ન શકે. અને તેટલાજ માટે તે બાબત પર આપણા દિગંબરી ભાઇઓ તથા સત્ય લુહાણા કોમે અતિશય લક્ષ આપી કેળવણી અર્થે બૉર્ડીંગો જુદા જુદા શહેરોમાં કાઢી છે. ફક્ત ૬૩-૬૪ માંથી ૪૪ વિદ્યાર્થીઓ બૉર્ડીંગના ફંડનો આશ્રય લે છે અને ફંડ પરમેનન્ટ (જાંચુ) ન હોવા છતાં તેટલો આશ્રય આપી શકે છે તેને માટે કાર્યવાહકોને શાબાશી ઘટે છે. વ્યવસ્થા અને નિયમન (Aiscipline) વધારે સારા પ્રમાણમાં દેખાવ દે છે અને તે તરફનું આવી બીજી સંસ્થાઓને ઘણું જાણવાનું, શીખવાનું, અને અનુકરણ કરવાનું મળી આવે તેમ છે.

વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસમાં સારૂં ધ્યાન આપતા હોય તેમ તેમના રજીસ્ટર વગેરે પરથી જણાય છે અને આશા રહે છે કે આગળ જતાં આ સંસ્થામાંથી અનેક રત્નો નીકળશે.

ધાર્મિક શિક્ષણ માટે કરેલ વ્યવસ્થા બંધબેસતી અને વ્યવહારૂ જણાય છે. ટુંકામાં જણાવું તો કાર્યવાહકો અને ખાસ કરી ઉત્સાહી ઑનરરી સેક્રેટરી રા. ચુનીલાલના પરિશ્રમથી મળી થોડુંઘણું ફંડ-તેને જુદી જુદી રીતના પ્રયાસોથી વધારી તેની જે કંઈ યથાશક્તિ અને યથામતિ સારામાં સારી વ્યવસ્થા તેમનાથી બની શકે તેમ કરવામાં આવી છે. દરેક કાર્યમાં-સંસ્થામાં સંપૂર્ણતા ન જ આવી શકે છતાં આ સંસ્થાનું પરિણામ તેની વ્યવસ્થા તેની કાર્યપદ્ધતિ વગેરે જોતાં અતિ આનંદ ઉપજે છે અને દરેક સદ્‌ગૃહસ્થ-દરેક વણિક-દરેક જૈનને આ સંસ્થામાં યથાશક્તિ મન, વચન અને કાયાથી અને ધનથી મદદ આપવા માટે હું ખાસ આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ કરૂં છું. આ વિનંતિ કરવાની અગત્ય નીચેનાં કારણોને લઇને છે.

૧) દરેક દેશ, કોમ, જ્ઞાતિ, કુટુંબની ઉન્નતિનો આધાર કેળવણી પર છે અને તેનો જેમ વધુ પ્રમાણમાં અને વધુ યોગ્ય દિશામાં પ્રચાર થાય તેમ વધુ હિત સચવાયેલું છે. રાજકોટ કેળવણીનું મધ્ય સ્થાન હોઇ ત્યાં કાઠીઆવાડના ખુણા ખાંચરાના અનેક ગામોમાંથી સધન તેમજ નિર્ધન વિદ્યાર્થીઓ આવી સગવડતા ભરી બૉર્ડીંગનો લાભ લેવા આવે તે સંભવિત છે તો તેવાને માટે મદદ મળી શકે તે માટે દેશપ્રેમી ગૃહસ્થોને પોતાનો ઉદાર હાથ લંબાવવાની જરૂર છે.

૨) આ સંસ્થાને વિશાળ અને જાયુ મકાનની પુરી જરૂર છે તેમ થયાં વગર બીજા ઘણાં અગત્યનાં કામો-વધુ વિદ્યાર્થીઓએ સગવડતા કરી આપવી, લાયબ્રેરી ને વાંચનાલય પુરૂં પાડવું, રમતગમતનાં સાધનો મેળવી આપવાં વગેરે સહેલાઇથી બની શકે તેમ નથી.

હવે થોડી સૂચના કરવા રજા લઇશ.

૧) વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે પ્રેમનો અમૃતમય ઝરો વહેડાવવામાં રખેને ડિસિપ્લીનનો પ્રતિબંધ ન આવે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.

૨) લાયબ્રેરી, જૈનપત્રો તથા નવા બીજાં સમાહિક પત્રો પુરાં પાડવાની જરૂર છે.

૩) બોર્ડીંગ હાઉસની હયાતી સાથેજ આ સંસ્થામાં ડીબેટીંગ સોસાયટી ચાલુ છે અને તેનું કામ આગળ વધેલું છે. અને તે માટે હાઇસ્કુલના વિદ્વાન્ શિક્ષકો અને અન્ય માસ્તરોની મદદના લેવાની જરૂર છે.

૪) કોમ્પીટીટિવ પ્રાઇઝીઝ-થોડાં ઘણાં વધુ કાઢવાં અગત્યનાં છે.
૫) ફંડ માટે—તળપદ રાજકોટ અને કાઠીઆવાડના સંભાવિત અને શ્રીમંત ગૃહસ્થોની અધિક સહાય વધુમાં વધુ પ્રમાણમાં એકઠી કરી મુંબઈ અને અન્ય શહેરના શ્રીમંતો પાસેથી વધુ સહાય મેળવવા ડેપ્યુટેશન મોકલવાથી આ સંસ્થા વધુ સારા પાયા ઉપર મૂકી શકાશે.
૬) ફંડની તથા બીજી વ્યવસ્થા કરવા અને તે પર દેખરેખ રાખવા એક મેનેજીંગ કમીટી કરવા સાથે તેનું બંધારણ બાંધવાની ઓછી આવશ્યકતા નથી.

છેવટે આ સંસ્થાનો સર્વથા અભ્યુદય ઇચ્છી તેના કાર્યવાહકોને ધન્યવાદ આપી અને સર્વ ઉદાર વૃતોને આ ઉપયોગી સંસ્થાને સર્વ પ્રકારની સહાય આપવાની આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ કરીને અટકું છું.

રાજકોટ, તા. ૨૪-૩-૧૯૧૪. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ.

૩

રાજકોટ દશા શ્રીમાળી અને જૈન બોર્ડીંગનો છઠા વર્ષનો રીપોર્ટ—વાંચી હર્ષ થાય છે. રાજકોટના થોડા ગૃહસ્થોએ ૨૦૦ રૂપીઆની નાની રકમ એકઠી કરી ૧૯૦૮ માં આ સંસ્થાની શરૂઆત કરી હતી તે વધીને હાલની સ્થિતિએ પહોંચી છે તે આનંદદાયક વાત છે. રાજકોટ એ કાઠિયાવાડનું મધ્યબિંદુ તેમજ કેળવણીનું મુખ્ય સ્થળ છે અને ત્યાં આવી સંસ્થાની ખાસ જરૂર છે તે ટુંક મુદતમાં થયેલ સુધારો સાબીત કરી આપે છે. અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાનો કાઠીઆવાડના જુદા જુદા ૫૬ ગામના ૧૪૩ વિદ્યાર્થીઓએ લાભ લીધો છે જેમાંથી કેટલાકને બિલકુલ લવાજમ લીધા સિવાય તથા કેટલાકને નામનું લવાજમ લઇને દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. રીપોર્ટવાળા વર્ષમાં ૭૦ વિદ્યાર્થીઓએ આ બોર્ડીંગનો લાભ લીધો હતો તેમાંથી ૧૯ તદન મારી અને ૧૮ ને થોડી ઘણી ફી લઇ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. આ જોતાં પુરૂં લવાજમ ભરનાર વિદ્યાર્થિઓની સંખ્યા ૫૦ ટકા જેટલી પણ થવા પામતી નથી.

રીપોર્ટવાળા વર્ષમાં વિદ્યાર્થીઓનું લવાજમ બાદ કરતાં બોર્ડિંગને ૧૨૫૦ રૂપીઆનું ખર્ચ કરવું પડયું હતું. આ ખર્ચ પુરૂં કરવા કોઇ પણ પ્રકારનું બીજું ફંડ નથી અને તે બોર્ડીંગને કાયમ રાખવાને માટે અવશ્યનું છે. આ સંસ્થાનો લાભ કાઠીઆવાડના જુદા જુદા ગામના વિદ્યાર્થીઓ લે છે તેથી તે ગામના મહાજનો તથા પ્રાંતમાં કોમના અગ્રેસર ગૃહસ્થોએ પોતાની કોમનાં બાળકોની કેળવણીની ખાતર આ સંસ્થા નીભાવવામાં પોતાના ઉદાર હાથ લંબાવવા જોઇએ. રીપોર્ટ પરથી માલુમ પડે છે કે વસુલ થયેલ માસિક સબ્સ ક્રીપશનની રૂ. ૧૨૬૬-૧૨-૦ ની રકમમાંથી રૂ. ૯૨૪-૧૨-૦ એટલે લગભગ ૭૫ ટકા જેટલી રકમ માત્ર રાજકોટવાસીઓએજ ભરી છે. જ્યારે રાજકોટ તળપદના વિદ્યાર્થીઓને બાગેજ લાભ આપવામાં આવે છે તે છતાં રાજકોટવાસીઓ પોતાને શિર આટલો બોજો ઉપાડે છે ત્યારે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. જો કાઠિયાવાડના જુદા જુદા ગામનાં મહાજનો અંદર અંદર ઉઘરાણું કરી તેઓનો ફાળો બોર્ડીંગને મોકલી આપે તો બોર્ડિંગ ઘણા સારા પાયા ઉપર આવી શકે અને ભવિષ્યમાં કોમની એક ઉપયોગી અને નમુનેદાર સંસ્થા નીવડે.

બોર્ડીંગને માટે એક કાયમના મકાનની ઘણીજ અગત્યતા છે. કોમના શ્રીમાન્ ગૃહસ્થો તેમના સખી દીલ પર આ વાત લે તો કેળવણીને ઉત્તેજન અર્થે આપેલું આ સુપાત્ર દાન તેમને વિદ્યાર્થીઓની આશિષથી લાભપ્રદ થશેજ.

બેશક ટુંક મુદતની દરમીઆન બોર્ડીંગમાં થયેલ સુધારા વધારા સારો વહીવટ સૂચવે છે પણ બોર્ડીંગમાં કોઈ જાતના નિયમિત બંધારણનો અભાવ લાગે છે. જ્યારે બોર્ડીંગને સંગીન પાયા પર એક જાહેર સંસ્થા તરીકે ચલાવવી છે. પ્રાંતના કેળવાએલા અને પૈસાદાર ગૃહસ્થોની એક વગવાળી કમીટીથી વહીવટ ચલાવવાની આવશ્યકતા છે, આ સૂચના કાપને નેતાઓ ધ્યાનમાં લેશે એવી આશા છે.

છેવટમાં અનેક પ્રકારની મુસ્કેલીઓ છતાં કાર્યવાહકોએ આત્મભોગ આપી જે ખંત અને મહેનતથી સંસ્થા ચલાવી છે તેને માટે અમે તેને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

૪

આ બોર્ડીંગને મળેલી સુંદર મદદ—જણાવવાને હર્ષ થાય છે કે આ બોર્ડીંગને મકાન ફંડમાં રૂ. ૫૦૦૧ પાંચ હજારને એક આપણા દેરાવાસી ઉદાર ગૃહસ્થ નામે શેઠ હેમચંદ ધારશીએ ભેટ કર્યા છે તે ઉપરાંત રૂ. ૩૦૦૦) રાજકોટ દેરાસરના ઉપાશ્રય ઉપર મેડી કરાવી આપવા માટે, રૂ. ૧૦૦૦) રાજકોટ શ્રાવિકા ઉદ્યોગશાળામાં, રૂ. ૧૦૦૦) પાંજરાપોળ, પાઠશાળા, વાંકાનેર ઉપાશ્રય તથા વઢવાણ ઉદ્યોગશાળાના ફંડમાં-એમ કુલે રૂ. ૧૦૦૦૦) સખાવતમાં આપ્યા છે. આ તેમણે હમણાં રાજકોટ શ્રીમન્ પંન્યાસ કેશરવિજય ગણિના ઉપદેશથી કરેલા અઠાઇ મહોત્સવ પ્રસંગે કરી છે. ધન્ય છે શ્રીમન્ હેમચંદભાઇને! આપના જેવા જૈનોમાં વધુ જાગો એજ અમે પ્રાર્થીએ છીએ.

—તંત્રી.

उपदेशकोनो प्रवास.

(દરેક ગામના પત્રોમાંથી ટુંક સાર દાખલ કરવામાં આવે છે.)

ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ.

मारजा-मारवाड—जैन उपाश्रयमां सभा भरी कन्या विक्रय. सादां, कजोडां, जीवदया वगेरे विषयो उपर भाषणो करतां कन्याविक्रय बंध करवा सारी लागणी थई छे. ते सिवाय हानिकारक रिवाजो बंध करवा नक्की कर्युं, उपदेशकोने दर वर्षे मोकलवा जणाव्युं.

ધનીઆવાડા—આપણી ઉન્નતિ, કન્યાવિક્રય, કજોડાં, વગેરે વિષયો ઉપર ગામ લોકોને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં કઢંગા રિવાજો બંધ કરવા સારી અસર થઈ.

મકાર—જૈન ઉપાશ્રયમાં જુદા જુદા વિષયો ઉપર મુનિ મહારાજ શ્રી વિવેકવર્દ્ધમાનજીના પ્રમુખપણા નીચે ભાષણો આપવામાં આવ્યાં ભાષણો વખતે ૩૦૦-૪૦૦ માણસો આવતાં હતાં. ભાષણોની અસરથી દોશી પુંજા વગેરેની પ્રતિજ્ઞાઓ લેવાણી વગેરે સારો સુધારો થયો છે.

અપૂર્ણ.

ધી જૈન ગ્રેજ્યુએટ્સ એસોસીએશન ઑફ ઇંડીઆ.

ધી જૈન ગ્રેજ્યુએટ્સ એસોસીએશનનાં બધા મેમ્બરોને પોતાના નામ ઉપર બાકી નીકળતી લવાજમની રકમ મોકલી આપવા વિનંતિ પત્ર લખવામાં આવતાં નીચે જણાવેલ ગૃહસ્થોએ સને ૧૯૧૩ સુધીના લવાજમની રકમ મોકલી આપી છેઃ—

રા. રા. ચંદુલાલ ગોકળદાસ અમદાવાદ રૂ. ૨૦)
રા. રા. બાલાભાઇ ગુલાબચંદ ગોંડલ રૂ. ૧૨)
રા. રા. ડાહ્યાભાઇ બાલાભાઇ ગોંડલ રૂ. ૬)
રા. રા. સોમચંદ ભાઇલાલ બેડા રૂ. ૬)
રા. રા. મગનલાલ પુરૂષોત્તમ બદામી સુરત રૂ. ૧૨)

ઉપર પ્રમાણે રકમ આવેલ છે તે પ્રમાણે સર્વ બંધુઓ લવાજમની રકમ વેલાસર મોકલી આપવા તસ્દી લેશે એમ ખાત્રી છે.

મુંબઇના ગ્રેજ્યુએટ્સોની પાસે કોન્ફરન્સ ઓફીસનો પટાવાળો બીલ લઇ આવ્યાથી લવાજમની રકમ તુર્ત આપવા ભલામણ છે.

હેરલ્ડ માસિકના ગ્રાહકોને વિનંતિ.

દરેક માસિકનો આધાર તેના લવાજમ ઉપર છે અને લવાજમ અગાઉથી વસુલ કરવાનો રીવાજ રાખવાની જરૂર છે છતાં અમે તેમ નહીં કરતાં દર વર્ષની અધવચમાં લવાજમ વસુલ કરવાની ગોઠવણ રખી છે. આ વખતે સને ૧૯૧૪ ડીસેમ્બર આખર સુધીનું એટલે ૧૦ મા વર્ષ સુધીનું લવાજમ વસૂલ કરવા માટે પર્યુષણ પર્વમાં કાઢવાનો મહાવીર અંક **વી. પી. થી** મોકલવા અમારો ખાસ ઇરાદો છે. તો તે પ્રમાણે વી. પી. સ્વીકારી લેશોજી. તેમ કરવાનું વધારે મજબુત કારણ એ છે કે **મહાવીર** અંક ઘણો કીમતી નીકળવાનો હોવાથી તે ગ્રાહકોને બરાબર મળે, ગેરવલે ન જાય.

દરેક ગ્રાહકને અમારી ખાસ વિનંતી એ છે કે આ માસિક મળ્યાથી આપના તરફથી ચાલુ સાલના લવાજમના રૂ ૧-૮-૦ અંકે દોઢ રૂપીઓ અમોને મનીઓર્ડરથી તુરત મોકલી આપશો કે અમારે વી. પી. કરવાની જરૂર રહે નહીં. વી. પી. થી અંક મોકલવામાં અમારે માથે કામનો બોજો આવી પડે છે અને ગ્રાહકોને તેથી કાંઇ લાભ થવાનો નથી. તેમને તો એક રીતે સરખોજ ખર્ચ છે. માટે આ ખબર વાંચી તુરત ચાલુ સાલનું લવાજમ મોકલી આપશોજી. **મહાવીર** અંક ઓગષ્ટ માસમાં બહાર પડશે.

પાછલી સાલના લવાજમની રકમ જે જે ગૃહસ્થો પાસે બાકી છે તેઓને મોકલી આપવા ખાસ ઉઘરાણીનાં પોસ્ટ કાર્ડ લખવામાં આવેલ છે છતાં ધ્યાનમાં ન લેવાથી તેઓ આ જ્ઞાનખાતાના એક ઉત્તમ કાર્યને નુકસાન કરે છે. તો દરેકે દરેક સુજ્ઞ ગ્રાહકોએ લવાજમ મોકલી આપી કૃતાર્થ થવા અગત્યનું છે! આ બે અંક ભેગા કાઢવાનું કારણ એ છે કે આ માસિકના તંત્રી રા. રા. મોહનલાલ દેશાઇના પિતા દલીચંદ દેશાઇનો સ્વર્ગવાસ થતાં તંત્રી મહાશયને પોતાના વતનમાં જવાની જરૂર પડવાથી એપ્રીલ માસનો અંક ધાર્યા મુજબ બહાર ન પડવાથી બેઉ અંક ભેગા કાઢવામાં આવેલા છે.

श्री जैन श्वेतांबर कोन्फरन्स सुकृत भंडार फंड

पूज्य मुनिवरो अने श्रावकोने अपील.

"सुकृत भंडार फंड" नामनी सुप्रसिद्ध योजना आपणी कॉन्फरन्से समस्त हिंदना जैन प्रतिनिधिओनी सम्मतिथी मंजुर करीने तेने लगतुं कामकाज केटलुंक वर्षो शरु कर्युं छे. प्रत्येक जैन पासेथी हरसाल चार आना उघरावी तेमांथी अर्धो भाग कॉन्फरन्सनिभाव संबंधी काममां वापरवानो अने अर्धो भाग जैनोमां केळवणीनो प्रचार करवाना काममां वापरवानो ठराव थई चूक्यो छे. सदरहु ठरावने अमलमां मूकवा खातर कोन्फरन्स हेरल्ड मासिकद्वारा तेमज कॉन्फरन्सना उपदेशकोद्वारा प्रत्येक प्रांतना जैनभाइओने अपील करवामां आवे छे के, तेओए पोतपोताना गाममांथी 'सुकृत भंडार फंड' उघरावी मोकलवा कृपा करवी. परंतु ते छतां, खेदनी साथे कहेवुं पडे छे के, ए अपील आजसुधी पूरतो आदर पामी नथी. माणस दीठ चार आना घणांज थोडां गामोमांथी वसुल थई शक्या छे.

सर्व श्वेताम्बर जैन गृहस्थोए विद्यावृद्धिना काम माटे अत्यंत जरुरी एवुं 'सुकृत भंडार फंड' जेम बने तेम वधारे मोटुं बनाववा माटे मोटी सखावतो करवी जोईए एटलुंज नहि पण प्रत्येक जैने उपर कहेलुं फंड कॉन्फरन्स ऑफीस जोग नियमित रीते दर वर्षे मोकली आपवुं जोइए; वळी कॉन्फरन्सना प्रांतिक सेक्रेटरी साहेबोए तथा दरेक संघ अने नातना आगेवानोए पोतपोताना गाम, संघ के नातमांथी ते फंड उघराववा माटे पोतानी सत्ता अने लागवगनो उपयोग करवो जोइए. अने जे जे गामे कॉन्फरन्सना उपदेशक आवी पहोंचे ते ते गामोना अग्रेसरोए ते उपदेशकने सदरहु फंड उघरावी आपवानुं तेमज कॉन्फरन्सना ठरावो अमलमां मूकवाने लगता ते उपदेशकना प्रयासोने जोइती सगवड करी आपवानुं ध्यानमां लेवुं जोइए.

आ प्रमाणे खरे रस्ते जो आपणे महेनत करीशुं तो 'टीपे टीपे सरोवर भराय' ए कहेवत मुजब दरसाल ओछामां ओछा १॥–२ लाख रुपीआ (मात्र चच्चार आनाना फंडमांथीज) मेळवी शकीशुं अने ते वडे हजारो जैनोने केळवणीमां आगळ वधारी शकीशुं.

आपणा मुनिराजो पण पोताना श्रद्धालु जैन भाविको तरफ दया बुद्धि करीने जो तेमने सुखी करवानुं मनपर ले तो ज्यां ज्यां विहार करवाना प्रसंग मळे त्यां त्यां चार आना माटे उपदेश आपता रहेशे केमके तेमनी सलाहनो स्वीकार करवा कोई गाम के कोई व्यक्ति आनाकानी करेज नहि; आ प्रमाणे वगर मुश्केलीए दरसाल हजारो रुपीआ केळवणी जेवा उत्तम काम माटे एकठा थई सेंकडो जैनो भणी गणी विद्वान बने.

आ मासिकना जूना अने नवा थनारा ग्राहकोने सूचना.

अमारा तरफथी बहार पाडवामां आवेल " खास पर्युषण अंक " नी कदर घणा सज्जनो तरफथी थई छे, अने नवा ग्राहको थईने आ खास अंकनी मागणी करे छे. आ अंक २४० पृष्टनो एक मोटो दळदार पुस्तक समान्य छे. तेमां आवेला विध विध उपयोगी विषयो एटला बधा वांचवा विचारवा योग्य छे के जेना विषे अनेक विद्वानोना उत्तम अभिप्रायो अत्यारसुधीमां आवी गया छे. आ खास अंकनी किंमत आठ आना राखवामां आवी छे ते तेना प्रमाणमां घणी जून छे. छतां नवा थनार ग्राहको पासेथी जूदी किंमत न लेतां अंक आपवामां आवेछे. हवे तेनी घणी थोडी नकलो सिलकमां छे, माटे ग्राहक थई तुरत खास अंक मेळवशो. आ पत्रना उत्तेजन अर्थे, आ पत्रना आधार श्री कोन्फरन्सदेवीने सहाय आपवा अने आत्माने लाभ आपवा अर्थे, दरेक शुद्ध जैन ग्राहक तरीके नाम लखी मोकलवा अने बीजाने ग्राहक बनाववा तत्पर थशे, एम अमे खात्री राखीए छीए.

विशेष आ वर्षमां घणा घणा नवीन फेरफारो, सारा कागळ अने बहु वांचन आपी आ पत्रमां करवाना छे, पर्युषण पर्वमां महावीर अंक खास काढवानो छे, चित्रो आपवाना छे, तेथी ते सर्वने पुगी वळवा माटे अमे लवाजम आ वर्षथी १। रुपियाने बदले मात्र ०। वधारी १॥ रुपीयो राख्यो छे तो सर्व ग्राहको ते प्रमाणे मोकलवा कृपा करशे. अमने खात्री छे के आ अमारी नानी सरखी मागणी बहु नथी एम सर्व स्वीकारशे. जेने तेम छतां वांधो होय तो लखी जणावशे.

पायधुनी, मुंबाई. मेनेजर कोन्फरन्स हेरल्ड.

Rates for Advertisement.

જાહેરખબર આપનારાઓને અમુલ્ય તક.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સનું વાજીંત્ર ગણાતું આ માસિક કે જેનો હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં વસતી જૈનો જેવી ધનાઢ્ય કોમમાં બહોળો ફેલાવો છે તેમાં જાહેરખબર આપવાના ભાવો નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યા છે.

	એક પેઈજ	અરધું પેઈજ	પા પેઈજ	ચાર લાઈન
એક વર્ષ માટે.	૩૦	૨૦	૧૨	૬
છ માસ માટે	૨૦	૧૨	૬	૪
ત્રણ માસ માટે	૧૨	૬	૪	૩
એક અંક માટે	૫	૩	૨	૧

જાહેરખબરો હિંદી, ગુજરાતી યા ઇંગ્રેજી ભાષામાં લેવામાં આવશે. જાહેરખબરના પૈસા અગાઉથી મળ્યા સિવાય જાહેરખબર દાખલ કરવામાં આવશે નહિ. આ માસિકની માફક હેન્ડબીલ વહેંચાવવાના ભાવો પત્રવ્યવહારથી અગર રૂબરૂ મળવાથી નક્કી થઇ શકશે, તે માટે સઘળો પત્ર વ્યવહાર તથા મનીઓર્ડર વીગેરે નીચેના શીરનામે મોકલવા.

જૈન કાવ્યદોહન

ભાગ ૧ લો.

સંગ્રહ કર્તાઃ—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મ્હેતા.

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢબે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદઘનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મ મંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુર્જર જૈન કાવ્યો આ શૈલીએ આજસુધી એક પણ બહાર પડેલ નથી. ગુર્જર ભાષામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સૃષ્ટિની નજરે ચઢાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૯૦૦ પૃષ્ટ નો સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ જૂદું.

મળવાનું ઠેકાણુંઃ—

શેઠ પુંજાભાઈ હીરાચંદ,

માણેકચોક

અમદાવાદ.

	એક પેજ	અડધુ પેજ	પા પેજ	ચાર લાઈન
એક વર્ષ માટે.	૩૦	૨૦	૧૨	૬
છ માસ માટે	૨૦	૧૨	૬	૪
ત્રણ માસ માટે	૧૨	૬	૪	૩
એક અંક માટે	૫	૩	૨	૧

મહાજનનું વેજીટેબલ બાદશાહી

પેનક્યૂરર

સોએ સો ટકા ખાત્રી આપવામાં આવેછે કે સૌથી સરસ છે.
તમામ આબરૂદાર ગાંધીઓની દુકાનેથી મળશે.

રજીસ્ટર નં૦ ૭૬૫ તપાસી ખરીદ કરવું.

સી. સી. મહાજન એન્ડ કું૦, મુંબઈ નં. ૨.

વગર ઇજાએ વાળ કાઢવા માટે,

બાદશાહી સાબુ

આ સાબુ જે જગ્યા ઉપર લગાડવામાં આવે છે, તે જગ્યાના વાળ ઘણીજ સહાઇથી દુર થાય છે. ચામડીને કાંઇ પણ ઇજા થતી નથી. ચામડીનો કુદરતી રંગ બનાવે છે. ત્રણ સાબુના બાક્સની કીંમત રૂ. ૧. પોસ્ટેજ ચાર આના.

કાર્ડ સાઇઝ કીંમત માત્ર રૂ. ૪.

ફોટોગ્રાફ પાડવાના ન્યુ.

છુપા કેમેરા.

હાલમાં વીલાયતથી મોટા ફેરફાર સાથે મોટો જથ્થો આવી પહોંચ્યોછે, આ કેમેરાથી નાનું બચ્ચું પણ સહેલાઇથી ફોટો ઉતારી શકેછે, દોડતી ગાડી, ઉડતું પક્ષી વગેરેનો સહેલાઇથી ફોટો ઉતારી શકાયછે. ફોટોગ્રાફ ઉતારવાની સંપૂર્ણ માહીતી ઘેર બેઠ શીખવી શકીએ છીએ. કેમેરા સાથે વ્યુફાઈન્ડર (જેનો ફોટો લેવા છે તે જોવા માટે) આઇન્ડ ગ્લાસ, ડબલ ડાર્ક સ્લાઇડ, પ્લેટ, દવાઓ સાથે કીંમત ફક્ત રૂ ૪. પોસ્ટેજ દશ આના.

છોટાલાલ છગનલાલ મહાજન.

શેખ મેમણ સ્ટ્રીટ—મુંબઇ.

हेरल्ड मासिकना ग्राहकोने सूचना.

દરેક માસિકનો આધાર તેના લવાજમ ઉપર છે અને તે લવાજમ અગાઉથી વસુલ [કર]વાનો રીવાજ રાખવાની જરૂર છે છતાં અમે તેમ નહી કરતાં દર વર્ષની અધવચમાં [લવા]જમ વસુલ કરવાની ગોઠવણ રાખી છે. આ વખતે સને ૧૯૧૪ના ડીસેમ્બર આખર [સુ]ધીનું એટલે ૧૦ મા વર્ષ સુધીનું લવાજમ વસુલ કરવા માટે **પર્યુષણ પર્વમાં કાઢવાનો [મ]હાવીર અંક વી૦ પી૦ થી** મોકલવા અમારો ખાસ અમારો ઇરાદો છે. તો તે વી૦ [પી]૦ સ્વીકારી લેશોજી. તેમ કરવાનું વધારે મજબુત કારણ એ છે કે મહાવીર અંક ઘણો [કી]મતી નીકળવાનો હોવાથી તે ગ્રાહકોને બરોબર મળે. ગેરવલે ન જાય.

દરેક ગ્રાહકને અમારી ખાસ વિનંતિ એ છે કે આ માસિક મળ્યાથી આપના તરફથી [ચ]ાલુ સાલના લવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ અંકે દોઢ રૂપીઓ અમોને મનીઓરડરથી તુરત મોક[લ]ી આપશો કે અમારે વી૦ પી૦ કરવાની જરૂર રહે નહીં. વી૦ પી૦ થી અંક મોકલવામાં અમારે માથે કામનો બોજો આવી પડે છે અને ગ્રાહકોને તેથી કાંઇ લાભ થવાનો નથી. તેમને તો બેઉ રીતે સરખોજ ખર્ચ છે. માટે આ ખબર વાંચી તુરત ચાલુ સાલનું લવા[જ]મ મોકલી આપશોજી. **મહાવીર અંક** અગષ્ટ માસમાં બહાર પડશે.

પાછલી સાલના લવાજમની રકમ જે જે ગૃહસ્થો પાસે બાકી છે તેઓને લવાજમ મોકલી આપવા ખાસ ઉઘરાણીનાં પોસ્ટ કાર્ડ લખવામાં આવેલ છે છતાં ધ્યાનમાં ન લેવાથી તેઓ આ ખાતાને નુકશાન કરે છે. તો દરેકે દરેક સુજ્ઞ ગ્રાહકોએ લવાજમ મોકલી આપવું.

हेरॅल्ड मासिकना लवाजमनी पहोंच.

(તા. ૧-૪-૧૪ થી તા. ૩૧-૫-૧૪ સુધીમાં જમા.)

(જે નામ સામે રકમ દર્શાવેલી નથી તેમના તરફથી ૩ વર્ષના રૂ. ૩ાા આવેલા સમજવા)

તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.

(ગ્રેજ્યુએટો તરફથી નીચે પ્રમાણે.)

રા. રા. છોટાલાલ ત્રીકમલાલ વીરમગામ.
" ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ સોની સાદરા.
" મકનજી જુઠાભાઇ બેરીસ્ટર-મુંબઈ.
" ઝવેરભાઇ મગનભાઈ અમરેલી.
" દાદાભાઇ રતનચંદ જાગીરગાંવ.
" મણીલાલ બાલાભાઈ વડોદરા.
" બાલાભાઇ મગનલાલ "
" મણીલાલ લલ્લુભાઈ "
" તોડરમલ બાંઠામલ ડીડવાણા.
" ધીરજલાલ પી. સરાફ મુંબઇ.
" ચંદુલાલ ગોકળદાસ અમદાવાદ.
" મોહનલાલ છગનલાલ વઢવાણ કાંપ.
" મગનલાલ પુરૂષોત્તમ સુરત.
" મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડીઆ મુંબઇ.
" મણીલાલ હરીસંગ દલાલ "

રા. રા. વેલજી આણંદજી મૈશરી મુંબઇ.
" માણેકચંદજી કોચર હોશંગાબાદ
" અમૃતલાલ મુળચંદ મહેતા અમદાવા[દ]
" હીરાલાલ મુળચંદ "
" સોમચંદ ભાઇલાલ ખેડા
પાા " પુરણચંદજી નાહર કલકત્તા.
૧ા શેઠ હાથીભાઇ મગનલાલ મુંબઇ.

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

૧ાા શેઠ રાયચંદ ફતેચંદ ભાવનગર
૧ાા " ભેરૂલાલજી કોટેચા કાંમ્પટી
૧ાા " નથુભાઇ નેમીદાસ રંગુન
૧ાા પંડિત વાડીલાલ ડી. બનારસ
૧ા- રા. રા. લાલચંદ રાયચંદ સાંતલપુર
૧ાા શેઠ દુર્લભજી ત્રીભોવન જયપુર
૧ાા રા. રા. ઠાકોરદાસ પરશોતમદાસ પરીખ ડ[ભો]ઇ
૧ાા શેઠ ડાહ્યાભાઇ ઝીણાભાઇ અનગ
૭ાા પ્રુરૂક અંકોના. કુલ રૂ. ૯૪-૯-૦

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हेरल्ड.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

"सत्साधूनां पुनर्भगवतां महाराज ! नश्यन्त्येवामी पूर्वोदिताः सर्वेऽपि क्षुद्रोपद्रवा यतस्तेषां भगवतां प्रनष्टं मोहतिमिरं, आविर्भूतं सम्यग्ज्ञानं, निवृत्तं सर्वत्राग्रहविशेषः, परिणतं संतोषामृतं, व्यपगता दुष्क्रिया, त्रुटितप्राया भववल्लरी, स्थिरीभूता धर्ममेघसमाधिः ॥ तथा गाढानुरक्तमंतरंगमतःपुरं ॥ यतस्तेषां भगवतां संतोषदायिनी धृतिसुंदरी, चित्तप्रसादहेतुः श्रद्धा, आल्हादकारिणी सुखासिका, निर्वाणकारणं विविदिषा, प्रमोदविधायिनी विज्ञप्तिः, सद्बोधकारिणी मेधा, प्रमदातिरेकनिमित्तमनुप्रेक्षा, अनुकूलचारिणी मैत्री, अकारणवत्सला करुणा, सदानंददायिनी मुदिता, सर्वोद्वेगघातिनीउपेक्षेति."—श्री सिद्धर्षिः

પુસ્તક ૧૦-અંક ૬] વીર સંવત્ ૨૪૪૦. [જુન ૧૯૧૪.

मन–मायानुं युद्ध अने आश्रयनी याचना !

(પદ, કાન્હરો અથવા ભજનની લયમાં.)

વિભુજી ! વિનવું વિનયે તમને ! બળ આપો કંઈ આ દીન મનને !
મોહ–મમત મારે છે ઉછાળા ! મન મારે છે મોહ મમતને !—વિભુજી !
મનડું બિચારૂં સહાય વગરનું, એકલ–ડોકલ–આધીન તનને;
તન પીડાતું ભૂખ–તૃષાથી, સુખ દુઃખ દ્વંદ્વો રોધે સદનને !—વિભુજી !
જનનીતન સહુ દીન બન્યા ત્યાં, કોણ કરે સેવા સાધનને ?
માયાસેના પ્રબળ હઠીલી, ઘેરી રહી છે તન–મન વનને;
મન એ સેના ભેદી નીકળવા, તેજ કરે કંઇ જ્ઞાનવદનને.—વિભુજી !
જ્ઞાન બિચારૂં આપે નપુંસક, આપ વિના કેમ જીતે રણને ?
નમન કરૂં છું વીર પ્રભુજી ! આજ સ્વીકારો આ જીવનને.—વિભુજી ?
નાથજી ! આવો મ્હેર બતાવો, આપ તપાવો હૃદયાસનને;
અવર ઉપાય અભાવે આખર, શરણે આવ્યો શ્રીચિદ્ઘનને.—વિભુજી !

वसन्त.

Repertory of Jain Epigraphy.

(Continued from page 112).

KONGALVAS.

About these kings, who in all probability were Jains, see L. Rice, Epigraphy Carnatic, Vol. V., introd. p. VII. Only two of them are mentioned in the inscriptions.

Rajendra Kongalva: foundation of a temple by his mother Pocabbarari (no 188);-C. 980=1058 A. D. A gift to the abovesaid temple (no 189)—lastly a gift by his son to the Guru of his family, Gunasena (no 190).

Adataraditya—C. 1001=1079 A. D. A gift (no 220). Also a Kongalva princess whose name is not mentioned make in C. 1313=1391 A. D. A gift to a temple (no 590),

HOYSALAS.

Jainism was the religion of the oldest Hoysalas (Vide L. Rice, Coorg inscriptions, Bangalore, 1886, p. 12). Bittideva became a convert to Vishnouism and assumed the name of Vishnuvardhana. But his successors surely reverted to the faith of their ancestors. We have inscriptions containing the names of almost all the representatives of the dynasty.

Vinayâditya had for his preceptor Shântideva according to inscription (no 289).

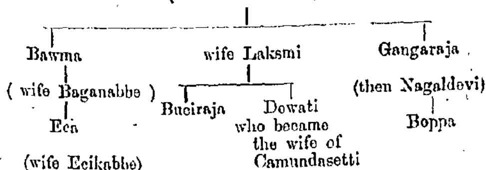
Ereyanga: the guru of this King and his wife Ecaladevi was Gunasena of the Nandigana (nos. 192 and 201);-C. 1015=1093 A. D., a gift to Gopanandan of the Deshi gana (no 233).

Vishnuvardhan (Bittideva, Bittiga); his eulogy (no 266);—C. 1039=1117 A. D., a gift to Meghchandra of the Krâour gana (no 263);—C, 1046 for 1040=1118 A. D., gift to Shubhachandra of the Deshi gana (no 269);—a gift to Prabhachandra of the Deshi gana (no 275);—C. 1047=1125 A. D., a gift to Shripala the logician (no 287);-another gift (no 391); -C. 1060=1138 A. D., foundation of a temple at

·Sindigere and a gift to Madhuchandra of the Deci gana (no 307); foundation of temples (no 305); a gift (No 319).

His wife Shântaldevi founded in C. 1045=1123 A. D. At Shravana Belgola, a temple in honour of Shântinatha (no 281) and 283);—his guru was Prabhachandra of the Deci guna (nos. 282 and 323);—she died in C. 1053=1131 A. D (no 298); see further under minister Baladeva.

His ministers and vassals:—The most renowned of the ministers of Vishnuvardhan was Gangaraja, whose devotion to the Jain religion never failed for a moment. His geneology is given in the following table according to inscriptions Nos. 254, 260, 261, 268, 271 and 304.

Here are, however, the details relating to each of the members of the family.

Eciraja (no 268), or Eca (no 278) or again Buddhamitra (Nos. 261 and 268), became a convert from Brahminism to Jainism (Nos. 268 and 278), his guru was Kanakanandin (No. 278).

Pocambika (Nos 261 and 268), or Pocaladevi (Nos. 260, 261 and 278) or again Pocicabbe (Nos. 268–278) and Pocaoe (No. 268) built Jain temples in several places and died C. 1043=1121 A. D. (No. 278).

Bamma, elder brother of Gangaraja had married Bhaganabbe, follower of Bhanukirti. Their son Eca or Eciraja got several temples built, his wife Ecicabbe was a follower of Shubhachandra (No. 304).

જોઇને તેમને ખરેખરી દયા ઉત્પન્ન થતી અને તેને એવી રીતે પડતાં અટકાવવાને પોતે પોતાથી બની શકતા ઉપાયને અમલમાં મૂકવાને કશી પણ મહેનતની કે કષ્ટ આવવાની દરકાર કરતા નહોતા. વળી તે પડતો જીવ પોતાનો હિતેચ્છુ છે કિંવા અહિતેચ્છુ છે તે પ્રત્યે પણ લક્ષ ન આપતાં બન્ને પ્રકારના જીવને તારવા વાસ્તે કાંઇ પણ ભેદભાવ રાખ્યા વગર એક સરખો પ્રયાસ તેઓ કરતા હતા. એટલું જ નહીં પણ કોઈ જીવના માઠાં કર્મના ઉદયથી તેઓશ્રીનો એ પ્રયાસ સફળ ન થતો તો પણ તેઓના હૃદયમાં તો તે જીવ પ્રત્યે દયા ભાવજ રહેલો હતો. સંગમ દેવતાએ તેમને અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગો આપી કષ્ટ આપવામાં કાંઇ પણ બાકી રાખ્યું નહીં છતાં પણ તેના પ્રત્યે સહેજ—એક ક્ષણ માત્ર પણ રોષ ઉત્પન્ન ન થતાં ઉલટું તે દુર્ગતના જીવને તારવાની તેમની ઇચ્છા થઇ અને તે પણ જ્યારે તે જીવને ન રૂચ્યું ત્યારે તેઓશ્રીને તે જીવના માઠા કર્મની તિવ્રતા જોઈ એટલી બધી દયા આવી કે જેના પરીણામે તેઓશ્રીની આંખમાં અશ્રુ આવી ગયાં. સર્વ જીવોનું ભલું કરવાનો જેનો ઉદ્દેશ છે-તિવ્ર ભાવના છે. તેમણે પોતાનો એ ઉદ્દેશ પાર પાડવાને બાર વર્ષ સુધી અખંડ કષ્ટ વેઠી દરેક આવરણો દૂર કરી શુદ્ધ નિર્મળ એવું જે કેવળ જ્ઞાન મેળવ્યું અને તે મેળવ્યા પછી એકલપેટા ન થતાં આ અગાધ સંસાર સમુદ્ર કે જેમાં ચારે તરફ અગ્નિ પ્રજ્વળતો અને તેની જ્વાળાથી તમામ પ્રાણીઓ દુઃખી દુઃખી થતા જોવામાં આવે છે તેમાંથી તેઓ કેમ નીકળી શકે તેને માટે અનેક અનેક રીતે તે સમુદ્રના દરેક રસ્તાનું બારીક રીતે વર્ણન કરી તે દરેક રસ્તાઓ કેવી કેવી રીતે ઓળંગી જવા તેની કુંચીઓ અર્થાત તે જ્ઞાનરૂપી ખજાનાના વારસ તરીકે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘની નેમણુક કરી તેમને એ ખજાનાની કુંચીઓ સોંપી મજકુર વારસોએ પોતાના એ પિતાશ્રીના નામ ઉપર "જૈન" એ નામ ધારણ કરી તેઓ એ નામથી ઓળખાવા લાગ્યા. એ વારસોએ કેટલીક પેઢી સુધી તો પોતાના વડીલોના નામ ઉજ્વળ રહે તેને માટે પૂરતી કાળજી રાખી તેઓ તે પ્રમાણે પોતાનાં વર્તન રાખતા રહ્યા એ ઇતિહાસ ઉપરથી જોઈ શકાય છે. પણ વર્તમાન કાળને માટે સવાલ એ થાય છે કે આપણે એટલે હાલ આપણે જ્યારે તે દયાળુ પિતાના વારસો તરીકે જૈનનામ ધારણ કરી બેસી ગયા છીએ તો આપણામાં તે નામ ધારણ કરવાની લાયકાત છે કે ? અને હોય તો તે કેટલે દરજ્જે છે ? એ તપાસવાની શું આપણી ફરજ નથી ?

કેટલાક મતોમાં એમ મનાય છે કે જે જાતિ અથવા કુળમાં ઉત્પન્ન થયા એટલે તેજ જાતિ અથવા કુળના કહેવડાવવાનો આપણને અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે પછી આપણામાં તે જાતિ અથવા કુળની લાયકાત હો કાંવા ન હો તેનો વિચાર જ કરવાનો નથી—જ્યારે કેટલાક મતોમાં એમ પણ છે કે કર્મથી ઉચ્ચ વા નીચ જાતિ વા કુળમાં આવી વા જઈ શકાય છે. હું ધારૂં છું કે આમાંની પાછલી બાબરી આપણે જૈનો ગ્રહણ કરતા આવ્યા છીએ અને જો તેમજ છે તો પછી વખતો વખત આપણે જે નામ ધારણ કરીએ છીએ તે નામ ધારણ કરવાની આપણી લાયકાત કેવી સ્થિતિએ છે તે તપાસતાં રહેવું એ આપણી ખાસ કામમાં મોટી ફરજ છે.

યોગ શાસ્ત્ર.

"**જૈન**" એ "જીન" શબ્દ ઉપરથી થયો છે. જીન એટલે જીત્યા છે રાગ-દ્વેષ જેમણે તે જીન. અને એવા જીન તેમના પગલે ચાલવાને બંધાયેલા તે **જૈન**. આ ઉપ-રથી સૂચન થાય છે કે રાગ દ્વેષ જીતવા એજ સૌથી અગત્યનું છે અને **જૈન** નામ ધરાવવાની લાયકાત રાગ દ્વેષના ઓછા અધીકપણાથી સમજી શકાય છે. એ ખરૂં છે કે વ્યક્તિ પરત્વે જુદી જુદી વ્યક્તિઓમાં થોડે ઘણે અંશે તેની લાયકાત હશે એ બનવા જોગ છે પણ સમુદાય પરત્વે એટલે સામાન્ય **જૈન** સમુદાય શબ્દને ગ્રહણ કરતાં આપણા તરફના સમુદાયનાં વર્તનો ધ્યાનમાં લેવાય છે અને જૈનેતર પ્રજા જૈનોની અમુક વ્યક્તિ તરફ નહીં. પણ જૈનોના સામાન્ય સમુદાય તરફથી થતાં કાર્યો તરફ જ દ્રષ્ટિ ફેંકી તેઓને માટે મત બાંધે છે. એટલા માટે હાલના આપણા **જૈન** સમુદાયની રહેણી કરણી અને તેમાં રહેલી ખુબીઓ અને ખામીઓનું અવલોકન કરવું કે જેથી તેમાં કાંઇ ખામીઓ હોય તો તે સુધારી શકાય એ આજના લેખનો હેતુ છે.

જ્ઞાનિ મહારાજાઓએ ઠેકાણે ઠેકાણે કહ્યું છે કે **મનુષ્ય જન્મ અને તેમાં પણ જૈન ધર્મ પામવો મહા દુર્લભ છે.** આવું જ્યારે જ્ઞાનીઓએ કથન કરેલું છે તો તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે જૈનેતર મનુષ્યો કરતાં જૈનોમાં એટલે જૈનપણામાં એવા કાંઈ વિશેષ ગુણ હોવા જોઇએ. તો હવે આપણ જૈનો અને જૈનેતર મનુષ્યોનો મુકાબલો કરી તેઓ કરતાં આપણી શ્રેષ્ટતા ક્યાં રહેલી છે એ તપાસીએ.

દરેક સંસારી જીવ આ સંસાર સમુદ્રમાં અનાદીથી રખડતા આવ્યા છે અને તે દરમ્યાન શુભા શુભ કર્માનુસાર દેવાદિક ગતિના સુખ ભોગવ્યા છતાં પણ આ સંસાર ચક્રમાં ફર્યા કરી સુખ દુઃખ તો ભોગવવાંજ પડ્યા કરે છે. આવી રીતે ભમતાં ભમતાં જ્યારે કોઈ જીવના પ્રણામ રૂડાં થાય છે અને પાપ તરફની વૃતિ ઓછી થાય છે તેમ તેમ તે જીવ ઉંચે ચડતો જાય છે એવી રીતે પાપવૃતિ ઓછી થતાં અને પુણ્ય તરફ તેનું લક્ષ દોરાતાં તેનામાં આઠ ગુણોની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થતી જાય છે અને તે ગુણો તેની પરાકાષ્ટાએ પહોંચતાં જીવને આત્માની ખરા સ્વરૂપની ઝાંખી થાય છે એ જે ઝાંખી થવી અથવા સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહીએ તો પોતાના ખરા સ્વરૂપનું ભાન થવું, અર્થાત પોતે કોણ છે એ સમજાવું તેને સમ્યક્ત્વ ફરસ્યું એમ કહેવામાં આવે છે. આ સમ્યક્ત્વની એટલી બધી સત્તા છે કે તે થયા પછી વધુમાં વધુ તો તે જીવને અર્ધ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન કાળ સુધી જ આ સંસા-રમાં રખડવું પડે છે, અર્થાત તે દરમ્યાન તે જીવ કર્મબંધનથી મુક્ત થયા વગર રહેતો જ નથી. હવે આત્માનું ખરૂં સ્વરૂપ એ જેઓને કેવળ જ્ઞાન અથવા સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય તેજ કહી શકે. એ આપણા મહાન ઉપકારી તિર્થંકર મહારાજાઓને પ્રાપ્ત થયેલું હોવાથી તેઓ જીવ અને પુદ્‌ગલનું સ્વરૂપ જેવું છે તેવું જ બતાવી શક્યા છે. જ્યારે અન્ય મતાવલંબીઓ તેનો માત્ર એક ભાગ જોઇ શકેલા હોવાથી તેઓ તરફથી જે જે ધાર્મિક ક્રિયાઓ વિગેરે કરવામાં આવે છે તેનું ફળ તેઓ જેવું જોઇએ તેવું મેળવી શકતા નથી. અર્થાત તેઓ તરફથી જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તે તેઓએ આત્માના સ્વરૂપની હદ ટુંકી બાંધેલી હોવાથી અને તે તે ક્રિયાઓનો હેતુ પણ તે સ્વરૂપને અનુસરતો જ રાખવામાં આવતો હોવાથી તેઓ તે ક્રિયાઓ વડે મુક્તિ મેળવી શકતા

નથી. જ્યારે જૈનો ખરૂં સ્વરૂપ સમજી તદનુસાર ક્રિયાઓ કરતા હોવાથી તેમજ વ્યવહારમાં વર્તતા હોવાથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સંસાર પરિભ્રમણની હદ બંધાઇ જાય છે. આ પ્રમાણેનો તફાવત જૈન અને જૈનેતરમાં છે એમ હું સમજું છું, અને જો મારી તે સમજ બરાબર હોય તો તે ઉપરથી જે સાર ઉપર આવી શકાય તે એજ કે ખરા જૈન થવામાં એક તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે આઠ ગુણોવાળી દ્રષ્ટિ જોઇએ અને એ દ્રષ્ટિના પરિણામે આત્મામાં જે એક પ્રકારનો ગુણ પ્રકટ થાય છે કે જેની રૂએ તેને પોતાના ખરા સ્વરૂપની ઝાંખી થાય છે તે થવી જોઇએ. આમ જ્યાં સુધી બને નહીં ત્યાં સુધી એટલે સમ્યક્ત્વપણું એટલે વસ્તુને તેના ખરા સ્વરૂપમાં જૈન જોઇ શકે ત્યાં સુધી તેને વ્યવહારથી એટલે તે જૈન નામ ધરાવનારા કુળમાં જન્મ પામવાને લીધે ભલે પોતાને જૈન માને, પણ વાસ્તવિક રીતે તેનામાં અને જૈનેતરમાં કાંઈ ફરક હોતો નથી, એટલું જ નહીં પણ કેટલાક જૈનેતરો તેના કરતાં વધારે ઉંચી હદે પહોંચેલા હોય છે.

હવે આ ઉપરથી આપણને એમ પણ સમજાય છે કે સમ્યક્ત્વપણું એ જેમ આપણા ઘણાક બંધુઓ માને છે તેમ કાંઇ બાહ્ય વસ્તુ અથવા વર્તન સાથે સંબંધ ધરાવતું નથી પણ આત્મિક ગુણ પ્રગટ થવા ઉપર આધાર રાખે છે. અલબત્તાં શાસ્ત્રકારોએ સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપમાં વ્યવહાર સમ્યક્ત્વને પણ બતાવેલું છે. પણ તે માત્ર બાળજીવોને વ્યવહારમાં ટકાવી ધીમે ધીમે મૂળ સ્વરૂપમાં લાવવાના હેતુથી જ છે. પણ તે અપેક્ષા બરાબર સમજાવવામાં આવતી ન હોવાને લીધે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વને જ સમ્યક્ત્વ માની લેવામાં આવે છે અને તેથી તેઓને ખરૂં સ્વરૂપ સમજવાની દરકાર જ રહેતી નથી. આવી સ્થિતિ પ્રાયે આપણા જૈનોના મ્હોટા ભાગની જોવામાં આવે છે અને એ પ્રમાણેની સ્થિતિ હોવાથી આપણે જે જે વ્યવહારિક અને ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરીએ છીએ તે પણ ઘણા પ્રકારના વિવેકની ગેરહાજરીને લીધે અવ્યવસ્થિત જણાઇ આવે છે અને તેમ હોવાથી તેનું ફળ પણ તેવું જ મળે એ દેખીતું છે. વળી તેનું બીજું પરિણામ એ પણ આવેલું જણાય છે કે એથી આપણી દ્રષ્ટિ વિશાળ ન રહેતાં આપણે ટુંકી દ્રષ્ટિવાળા બની ગયા છીએ. આ ટુંકી દ્રષ્ટિના પરિણામે આપણે આપણા મૂળ ધર્મથી વેગળા જઇ આપણું કેટલું અનિષ્ટ કરી નાંખીએ છીએ એ એક બે દાખલાથી ટુંકમાં સમજાવીશ.

હું ઉપર જણાવી ગયો છું તે પ્રમાણે જૈન અને જૈનેતરમાં જે તફાવત છે તે આત્માના સ્વરૂપ સંબંધી માન્યતાને લીધે જ છે, પણ જેઓ આત્માનું સ્વરૂપ સર્વજ્ઞોએ વર્ણવેલું છે એમજ છે એમ માને છે તેઓ તમામ જૈન કહેવાવાજ જોઇએ. એમાં કોઇથી ના પાડી શકાશે નહીં. અને જો એ પ્રમાણે જ છે તો પછી આપણા જૈનો જેઓ અમુક ક્રિયાઓ અથવા અમુક બીજા એવાજ મત ભેદોને લઇને જે જુદા જુદા ત્રણ ફીરકાઓમાં વહેંચાઇ ગયા છે તેઓ પોતપોતાની એ માન્યતાને લઇને જુદા જુદા સમુદાય રૂપે ભલે રહો. પણ તે ત્રણે ફીરકાઓ અરસ પરસ કટવાઇની લાગણીથી જોતા હોય એટલું જ નહીં પણ એક બીજાનું અનિષ્ટ કરવામાં અને એક બીજાની નિંદા કરવામાં જ મચ્યા રહેતા હોય તો પછી આપણે જૈન નામ ધરાવવાને લાયક છીએ કે ? આપણો ધર્મ સર્વ જીવો પ્રત્યે સમાન દ્રષ્ટિ રાખવાનું જ્યારે સૂચન કરે છે ત્યારે આત્માનું સ્વરૂપ ક્રિયાભેદને લીધે જુદા જુદા મત ધરાવનારા છતાં આત્મિક સ્વરૂપ તો એકજ રીતે માનનારા આપણે

અરસપરસ દ્વેષની લાગણીથી જોઇએ તો તેમાં આપણે મ્હોટામાં મ્હોટી ભૂલ નથી કરતા ? આમ થવાનું કારણ માત્ર આપણી ટુંકી દ્રષ્ટિ છે. અને જ્યાં સુધી એ દ્રષ્ટિ રહે ત્યાં સુધી આપણે ધર્મના ખપી નહીં પણ માત્ર પોત પોતાના પક્ષપર મોહ ધરાવનારા છીએ. આપણા એ મોહાધિપણામાં આપણા વચ્ચે પરસપર કેટલી લડાઇઓ જાગે છે, કોર્ટ દરબારમાં કેટલા પૈસાની ખુવારી થાય છે અને કેટલા જીવોને કલેશના કારણ રૂપ થઈ પડી ચીકણાં વેર બાંધી માઠી ગતિના ભાજન થઇએ છીએ. એનો જો શાંતપણે વિચાર કરીએ-જૈનશૈલીએ વિચાર કરીએ તો તો આપણને કંપારી છૂટયા વગર રહેજ નહીં. પણ એ કંપારી છૂટે તે કોણને છૂટે ? જે વસ્તુ સ્વરૂપના જાણ હોય, જેને કર્મના વિપાકની ખબર હોય તેઓને કે આપણા જેવા નામ ધારી જૈનોને? એ ખરૂં છે કે એ મોહની પ્રબળતા હાલમાં આપણા (ત્રણે ફીરકાઓ) ઉપર એટલી બધી વધી ગઇ છે કે આપણે ગમે એકત્ર થવાની વાત ઉતરે એવી નથી પણ જ્યાં સુધી એક બીજા કદાગ્રહ છોડી માન મૂકી દેવાને તૈયાર થશું નહીં ત્યાં સુધી જૈન ધર્મ આપણે પામ્યા છીએ તે નહીં પામ્યા જેવું છે. એમ આપણે દરેકે સમજવું જોઇએ. અમુક ફીરકાવાળા-અમુક અપેક્ષા ધ્યાનમાં રાખી તે પ્રમાણે વર્તતા હોય તો તેઓ ભલે તેમ વરતે તેમાં આપણને કશું નુકસાન ખમવાનું નથી પણ તેઓની આપણી મૂળ માન્યતા એક છે તો તેટલે દરજ્જે તો એકત્ર બળને લીધે આપણે જૈન ધર્મની જાહોજલાલી વધારી શકીશું. આ હેતુ તરફ લક્ષ આપી કામ લેવામાં આવે તો હું ધારૂં છું કે આપણે હાલ જે પડતી સ્થિતિમાં છીએ તેમાંથી એકદમ લીફટમાં બેસી ઉપર ચડી જઇએ, એટલું જ નહીં પણ હું તો કહું છું કે વિમાન Aroplane જેટલી ઝડપે ઉપર ચડી શકીએ. પણ એમ જ્યાં સુધી ન કરીએ ત્યાં સુધી જૈન નામ ધરાવવાને માટે આપણે લાયક છીએ કે કેમ એ મને તો શંકાસ્પદ લાગે છે.

હવે ત્રણે ફીરકાઓનો સવાલ બાજુએ મૂકતાં આપણે માત્ર શ્વેતાંબર આશ્રીજ વિચાર કરીએ તો તેમાં પણ વિશાળ દ્રષ્ટિ અથવા વિવેકની ખામી અને માનની અથવા મમતની મુખ્યતા જોવામાં આવે છે. અનેક કારણોને લીધે આપણામાં જુદા જુદા ગચ્છો રહેલા છે એ ગચ્છો તરતના ઉત્પન્ન થયેલા નહીં પણ કેટલાક સૈકાઓ થયાં ચાલતા આવ્યા છે છતાં હાલમાં આપણે એક બીજા ગચ્છો પ્રત્યે સ્વધર્મિ બંધુઓ પ્રત્યે, જે ઉર્મિવાળી દ્રષ્ટિએ જોવું જોઇએ તેના કરતાં મંદપણે જોઇએ છીએ એ પણ આપણી વ્યવહારીક અને આત્મિક ઉન્નતિમાં ખલલ કરવામાં સાધન ભૂતજ છે. આપણાથી ભિન્ન ગચ્છના કોઇ મુનિરાજ ચાલ્યા જતા હોય અથવા તો કોઇ ઉપાશ્રયમાં વ્યાખ્યાન વાંચતા હોય તો તેઓ અમુક ગચ્છના છે, આપણા મહારાજ નથી એમ કહી આપણામાં મુનિ મહારાજને દેખી જે આંતરીક ઉર્મિ ઉત્પન્ન થવી જોઇએ તે દ્રષ્ટિ રાગને લીધે મંદ પાડી દઇએ છીએ અને તેથી ચારિત્રની ઉપેક્ષા કર્યા બરાબર થાય છે. આથી શું આપણે મ્હોટા લાભ ખોઇ દઇ મ્હોટું પાપ ઉપાર્જન નથી કરતા ?આ જાતની દ્રષ્ટિ અથવા ભિન્ન ભાવનાને આપણા અંતઃકરણમાં જગ્યાજ શા માટે આપવી જોઇએ ? વિશેષ ખેદની વાત તેમાં એ છે કે એ જાતની ભેદ દ્રષ્ટિ આપણા એટલે આપણે શ્રાવકો કરતાં આપણા મુનિ મહારાજોઓમાં વધારે હોય છે અને જ્યારે તેઓને તેમ કરતાં જોઇએ તો આપણે તેનું અનુકરણ કરવા

દોરવાઈએ એમાં નવાઈ જેવું નથી. તો એ જાતની ભેદ દ્રષ્ટિ દૂર કરી અરસપરસ દરેક ગચ્છવાળા સાધુ સાધ્વી તેમજ શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓએ એક સરખીજ સ્નેહની દ્રષ્ટિથી જોવા જોઇએ. આવી જાતની એકત્રતાના અભાવે પણ આપણે ઘણા પશ્ચાત રહી જઇએ છીએ અને ઉન્નતિ કરી શકતા નથી. અર્થાત ગચ્છ ભેદને લીધે આપણામાં દ્રષ્ટિ રાગ બંધાઇ જવો ન જોઇએ એ પણ ધ્યાન રાખવાની આવશ્યકતા છે. આ બાબતનું નીચેનું વાક્ય બહુ મનન કરવા જોગ છે.

ગચ્છના ભેદ બહુ નયન નિહાળતાં— તત્વની વાત કરતાં ન લાજે.

આપણી ઉન્નતિમાં વિઘ્ન રૂપ અને આપણને ધર્મ પાળવામાં હાની રૂપ એક બીજી બાબત: છે આપણા પવિત્ર મુનિમહારાજાઓ ઘરબાર, સગાં, કુટુંબ, પૈસા અને સુખ એ બધા ઉપરથી મોહ છોડી દઇ જે ચારિત્ર રૂપી રત્ન અંગીકાર કરવાને ભાગ્યશાળી થયા છે તેઓમાં કેટલાકોમાં સંઘાડા અથવા સમુદાયનો મોહ હાલમાં વિશેષ જોવામાં આવે છે. એક સમુદાયના મુનિમહારાજાઓ પોતાના સમુદાયના મુનિમહારાજો પ્રત્યે જે સ્નેહની દ્રષ્ટિએ જુએ છે તેવી દ્રષ્ટિ બીજા સમુદાયના મુનિમહારાજાઓ પ્રત્યે રહેતી હોય એમ હાલમાં દેખાતું નથી. અને એમ થવું એ કોઇ રીતે ઇચ્છવા જોગ અથવા તેઓની આત્મિક ઉન્નતિ કરનારૂં તો નથી જ એ નિર્વિવાદ છે. તેઓમાં એ પ્રકારની ભેદ દ્રષ્ટિ હોવાથી શ્રી સંઘની ઉન્નતિનાં અનેક કાર્યો રખડી જાય છે અથવા પરસ્પરની ઐક્યતાની ખામીને લીધે જોઇએ તેવાં સારી રીતે થઇ શકતાં નથી. આમ થવા દેવું એ કાંઇ નહીં તો તેઓનો પ્રમાદ તો કહેવાય જ, અને પ્રમાદ એ પણ દોષ છે કે જે મુનિમહારાજોએ ત્યાગવાની બહુ જરૂર છે.

આપણામાં જૈન કહેવડાવવાની લાયકાત છે કે નહીં એ વિષે (૧) આપણે આત્માના સ્વરૂપની એક સરખી માન્યતાવાળા છતાં ક્રિયાઓથી મ્હોટા ભેદવાળા જૈનો અરસપરસ કેવી લાગણી રાખીએ છીએ તે (૨) મ્હોટી બાબતમાં પણ એક મત છતાં સામાન્ય ભેદને લીધે ઉત્પન્ન થયેલા આપણા ગચ્છોના શ્રાવકો તેમજ સાધુઓ પ્રત્યે અરસપરસ કેવી લાગણી રાખીએ છીએ તે-અને (૩) જુદા જુદા સંઘાડાના આપણા સાધુ મુનિમહારાજાઓ અરસપરસ કેવી લાગણી રાખે છે તે ઉપર ધ્યાન ખેંચ્યા પછી હવે હું એક મુખ્ય બાબત તરફ ધ્યાન ખેંચીશ. એ બાબત તે આપણે એકજ ધર્મના-એકજ મતના લગભગ એકજ સરખી ક્રિયાને અનુસરનારા શ્રાવકો અરસપરસ કેવી ઐક્યતાથી વર્તીએ છીએ તે સંબંધી છે. હાલમાં આપણી જૈન કોમમાં ચારે તરફ નજર કરતાં જે ખટપટ જણાય છે તે જોતાં ખેદ થાય છે કે "જૈન ધર્મ" એટલે આ સંસાર સમુદ્રમાંથી તરવાનું નાવ-અને તે નાવનો વારસો ઉત્તરોત્તર આપણે હાલના જૈનોને મળ્યો એ પાંચમા આરાના પ્રભાવનાજ પ્રતાપ છે, નહીં તો રંકને ઘેર રત્ન હોય જ નહીં. જ્યાં જૈન ધર્મનું નામ હોય ત્યાં તો શાંતિ, ક્ષમા, સહનશિલતા, નમ્રતા, નિર્મમત્વપણું, ઐક્યતા-ભ્રાતૃભાવ, દયા, પરોપકાર અને આત્મિક ઉન્નતિની જ વાતો થતો થતી હોવી જોઇએ: તેને બદલે હાલમાં જૈનોમાં માન, મમત્વ, સત્તાનો લોભ, મદ, અહંકાર, ઇર્ષા અને દ્વેષ એજ સર્વત્ર નજરે પડે છે. જેના પરિણામે જેમ નીચ જાતિઓમાં વાત કરતાં વિવેક ભૂલી જઇએ છીએ, તા, તેરે કેતરી પડાય છે તેનાથી જાજુ આપણે ખરાબ દેખાવ કરીએ છીએ, મારા મારનો

વિચાર કરવો એટલે કે વિવેક રાખવો એનું નામજ ધર્મ છે એમ જે મત કહેતો હોય તે મતના અનુયાયી કહેવડાવનારા આપણે જ્યારે તે મૂળ સિદ્ધાંતનું જ ઉલંઘન કરતા હોઇએ તો પછી જૈન કહેવડાવવાની આપણી લાયકાત રહી કયાં ? આપણે ઇર્ષાને ખાતર મમત્વને ખાતર સારા સારનો વિચાર કરતા નથી, યોગ્યા યોગ્યનો વિચાર કરતા નથી, પરિણામનો વિચાર કરતા નથી, અને આપણી ઉન્નતિનો જેના ઉપર આધાર બાંધી શકાય એવી સંસ્થાઓનો નાશ થવા દઇએ છીએ, એક બીજા પક્ષને અરસ્પરસ કેમ હાની પહોંચાડાય તેને માટે દિવસ ને રાત પ્રયત્ન કરીએ છીએ. આપણા મુનિમહારાજાઓની નિંદા કોઈ જૈનેતર વ્યક્તિએ ભૂલથી પણ કરી હોય તો કાગડાની પેઠે કાઉ કાઉ કરી તેને પીંખી નાંખવા તૈયાર થઇએ તેજ મુનિઓની નિંદા આપણે રાજી ખુશાથી કરવા દઇએ એટલું જ નહીં પણ તેમાં દ્રવ્ય, લાગવગ વીગેરેથી એટલે તનમન અને ધનથી સહાયતા આપીએ, આપણા પ્રતિષ્ઠિત ગણાતા મુનિમહારાજાઓની પ્રતિષ્ઠાનો અને તેમના માનનો તેમને કોર્ટ સમક્ષ એક સામાન્ય માણસની પેઠે ઉભા રહેવા દઇ ભંગ કરવા દઇએ, અને તે પણ રાજી ખુશીથી એ બધું શું સૂચવે છે ? આપણે આપણા મુનિમહારાજાઓના માન અપમાન પ્રત્યે કેટલા બેદરકાર છીએ, એને માટે જૈનેતર પ્રજા શુ વિચારશે, એ શું ધ્યાનમાં લેવા જેવું નથી ?. ને તે પણ બધું શાને માટે? હું ઉપર કહી ગયો તેમ માત્ર આપણી ઇર્ષા અને મમત્વને ખાતર. જૈન ધર્મનાં જે ઉચ્ચ સિદ્ધાંતો છે જે ઉચ્ચ વર્તન રાખવા જૈન શાસ્ત્રોનું ફરમાન છે તે આપણી હાલની રહેણી કરણીને બંધ બેસતાં છે કે કેમ એનો આપણે બીલકુલ ખ્યાલ કરતા નથી. આપણા આવાં વર્તનથી આપણે આપણા ધર્મને કેટલું હીણું લગાડીએ છીએ, અને ધર્મની હીલણા થવા દેવાથી અથવા તેવા કામમાં સામેલ થવાથી કેવા માઠી ગતિને લાયકનાં કાર્ય આપણે ઉપાર્જિત કરીએ છીએ એ ભૂલી જવું જોઇતું નથી. મુનિમહારાજાઓનું કોઇ અપમાન ન કરે તેવો દાખલો બેસાડવાના હેતુથી વસ્તુપાળ જેવાએ પ્રાણાંત કષ્ટ આવવાનો ભય નહોતો રાખ્યો. ત્યારે આપણે અરસ્પરસ તેમ કરવા સહાયતા આપીએ એ શું આપણને અને આપણા ધર્મને હીણું લગાડનારૂં નથી ?

અપૂર્ણ.

आनंदी थाओ.

(લેખક—મણીલાલ મોહનલાલ, વકીલ...પાદરા.)

જીવિત સુખ માટે છે, અથવાં સુખ જીવિત માટે છે, આ બે પ્રચલિત પંકી કોઇ પણ મત આપણને માન્ય હોય, તો પણ એ વાર્તા તો સર્વ માન્ય જ છે કે, જે માણસ " આનંદી થાઓ "- એ આદર્શ વાક્યને પોતાનું જીવનસૂત્ર બનાવે છે— સાક્ષાત્કાર કરે છે, તે મનુષ્યનેજ ખરો ' આનંદ ' મળે છે, અને તેનું જ જીવન સુખમય- મિષ્ટ- ઉન્નત થાય છે.

નિર્દોષ, નિર્વિકારી: " આનંદ " ! તેનો આસ્વાદ ! ખરે જગતના સ્વાદિષ્ટમાં સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો કરતાં તે વધુ મિષ્ટ , રમ્ય હોય છે પણ ને બહુજ થોડાઓ અનુભવી શકે છે.

જગતના પ્રત્યેક હૃદયો જ્યારે અંધકારમય હોય છે-ત્યારે આનંદી મનુષ્યનું હૃદય હમેશાં અદ્વિતીય પ્રકાશ આપે છે, અને પોતાનું સર્વસ્વ નષ્ટ થઇ જાય તો પણ તે પોતાની પાસેના 'આનંદ' નું સત્ય સુખ સર્વને આપી શકે છે.

કોઈ પણ ફેરફાર, કે સારા નરસા પ્રસંગોમાં મનુષ્યે એક વાર્તા હમેશાં લક્ષમાં રાખવી અને તે "આનદી થવું" એજ છે. તમે કોઇ પણ ઠેકાણે હો, કોઇ પણ સ્થિતિમાં હો, પણ જગતના સર્વ પ્રકાશમાં તમે હમારા "આનંદ" નો પ્રકાશ રેડવાનું કદી ભૂલશો નહિ ! જગતમાં ગમે તેવી સ્થિતિમાં પણ તમે, ચારે બાજુ "આનંદનો" પ્રકાશ પાડનાર સૂર્ય કિરણ થાઓ. સૂર્યોદય થતાંજ જગતમાં કેવું વિલક્ષણ "આનંદ, આનંદ" પ્રસરી રહે છે ! કેટલાં જીવન પ્રસન્ન થાય છે ? કેટલાં જીવન સુખમય થાય છે ? પક્ષીઓના કલરવ, અને સુગંધી પુષ્પોનો પમરાટ કેવો નૈસર્ગિક પ્રેમ પ્રસરાવે છે ? તે તો તમે હમેશાં અનુભવો છોજ ? પરંતુ એકાદ મનુષ્યના હૃદયમાં જ્યારે "આનંદ" નો ઉદય થાય છે ત્યારે તેને, તેના બંધુ ભગિનીને, તેનાં સ્ત્રી પુત્રોને અને બીજા આપ્ત વર્ગને કેટલું બધુ સુખ થાય છે તેની કલ્પના વાંચક તમે જ કરો !

પ્રત્યેક અંતઃકરણમાં "આનંદ" એ નામનું સૂર્ય કિરણ હોય છે. 'આનંદી' મનુષ્યનો મીઠો, સ્મિત ભર્યો, પ્રકાશિત, પ્રેમ ભર્યો ચહેરો જોવાથી તેની પાસે આવનાર ... મનુષ્યને સુખ, સંતોષ અને આનંદ ઉપજે છે. સૂર્ય પ્રમાણે પ્રકાશિત ચહેરો એવો વિલક્ષણ ખેંચાણકારક હોય છે કે તે કદી વિસરી શકાતો જ નથી. મીઠો-સ્મિત ભર્યો-મધુરતાથી છવાયલો આનંદી ચહેરો તે મનુષ્યને તંદુરસ્તી-નિષ્કપટ પ્રેમભાવ અને ઉન્નત ઉદાર હૃદયની ખાત્રી આપતો આપણા હૃદયપટ પર એવો સચોટ કોતરાઈ રહે છે કે તે આપણાથી કદી ભૂલી જવાતો જ નથી. આપણા જીવનની ભીન્ન ભીન્ન સ્થિતિમાં, અને નુતન પ્રસંગોમાં, આપત્તોના ખાડામાં અને સંકટોની ટેકરીઓ ઉપર કે આફતના પર્વતો ઉપર "આનંદ" નું કિરણ, આનંદી ચહેરાનું સ્મરણ આપણને અપૂર્વ સામર્થ્ય અને ઉત્સાહ આપે છે. કદી ભુલશો નહીં કે જગતમાં આપણું જીવન બીજાને દુઃખ દેવા સારૂ નહીં પણ સર્વને સુખ અને "આનંદ" આપવા માટે જ છે. બીજાઓના જીવન સરમાં તમારા "આનંદ" નો ઓઘ ભેળી દઇ સર્વત્ર "આનંદ" પ્રસરાવવો એ તમારૂં મુખ્ય કર્તવ્ય ગણાય. એક નિરાશ—ક્રોધપૂર્ણ—અસંતોષી, દુઃખી માણસને દિલાસા ભર્યા બે આનંદી શબ્દોથી તમે તેનું કેટલું બધુ દુઃખ ઓછું કરોછો ? એનો હમને ખ્યાલ છે વારૂ ? હમેશાં સ્મરણમાં રાખશો કે એકાદ દુઃખનાં કાળા અંધકારમય ઢગલા નીચે આપણા-ઉન્નત-અપ્રતિહત- સ્વતંત્ર "આત્મા" ને ઢાંકી દેવા માટે આપણું જીવન નથી પણ જગતના વિશાળ અને દિવ્ય પટ પ્રદેશપર પૂર્ણ સૌંદર્ય અને અદ્વિતીય કાંતિમય-પૂર્ણાનંદમય પ્રકાશ પ્રસરાવવામાં જ આપણા જીવનની કર્તવ્યતા સમાયલી છે. યાદ રાખશો કે, મનુષ્ય જીવન એક ઓછું અપૂર્વ ગાન ગાવા માટે છે કે, જેની દિવ્ય લહરીમાં "આનંદી થાઓ" એવોજ રમ્ય ધ્વની સતત નીકળ્યાં કરે છે.

એકાદ વખત તમારાથી કંઇ ભૂલ થઇ ગઈ કે તુરત તે યાદ કરી દીલગીર ને શરમસે થઇ જવા કરતાં તે ભૂલ પુનઃ ન થાય એવો મનમાં દૃઢ સંકલ્પ કરો અને તમોને પુનઃ તેવી ભૂલ માટે પસ્તાવાનો પ્રસંગ નહીં આવે. કોઈ મોટું સંકટ, કે આફત

"સુંદર દેખાવું" એ ઇચ્છા સ્વભાવત! જ પ્રત્યેક મનુષ્યને હોય છે, પણ "આનંદી થવું" એજ સુંદર દેખાવાનું પરમ રહસ્યવાળું, ઉત્તમ સાધન છે એ બહુ થોડાજ જાણે છે; અને જેને તે ખબર છે તે નકલી ટાપટીપ સીવાય જ સુંદર દેખાય છે. મોઢું ધોઇ, લુછી વાળ ઓળી, તેલ નાંખી, સેંટ લવંડર ચોળી, દાગીના ધાલી પોમેડથી મુછ અકડ કરી, બહુ મુલ્યવાન વસ્ત્ર સજી સુંદર દેખાવાની સર્વ તૈયારી કરી, પણ ચહેરો જ ફક્ત, રડમસ, દુઃખી, ઉદાસી રાખો. પછી જુવો; કે આનંદી ચહેરો સુંદર કે ખાલી ટાપટીપ સુંદર ? દુઃખી સ્થિતિ અને આનંદી સ્થિતિ એ બે જાતની તસ્વીરો ખેંચાવો ! ને પછી કઈ તસ્વીર હમેશ પોતાની પાસ રાખવી વધુ યોગ્ય છે તેનો તમે જ તોલ કરી લેજો. "હું સુંદર દેખાઉં છું કે નહીં ?" એ હમેશ આયનામાં જોયા કરતાં "હું આનંદી દેખાઉં છું કે નહીં. ? તે આયનામાં હમેશ જોતા જાઓ. ફક્ત "આનંદી થવું" એજ સુંદર દેખાવાનું પરમ રહસ્ય છે. દુઃખી અને સુંદર ચહેરો બંને એકજ ઠેકાણે તમે કદી જોયો છે શું ? દુઃખી થતાં બરોબરજ સૌંદર્ય સવા સો ગઉ દૂર ચાલ્યું જાય છે. બીન ખર્ચે અને બીલકુલ થોડા શ્રમમાં સુંદર દેખાવાની ઇચ્છા હોય તો ફક્ત તમે "આનંદી જ થાઓ" અને હમેશાં આનંદ કાયમ રાખો એટલે દાગીના અને બહુ મુલ્ય વસ્ત્રો સિવાય તમે સુંદર દેખાશો. યાદ રાખજો કે અઢળક લક્ષ્મિ કે વીપુલસત્તા, મોટી મોટી ડીગ્રીઓ કે જાડું ભુંડ જેવું શરીર-આથી કદી પણ મનુષ્ય ઇચ્છીત સુખ મેળવી શકતો નથી, ફક્ત જો દરેક સાથે "આનંદી થાઓ" નું આદર્શ વાક્ય ગુંથેલું હશે તો જ સુખી-સુંદર કે જે ધારો તે થવાશે. કારણ કે ફક્ત "આનંદી થવું" એજ સુંદરમાં સુંદર અને શ્રેષ્ટમાં શ્રેષ્ટ દાગીનો છે.

"આનંદ એ પ્રેમનો દાસ છે, મીત્રતાનું રજ્જુ છે, સગાઇનું સીલ છે. અને પરમાત્માના ચરણકમલનો ભ્રમર છે આનંદ સિવાય કદી પણ દૈવી—રસપૂર્ણ—પ્રેમ અનુભવી શકાતો જ નથી. પતિ પત્નિ વચ્ચે, પિતા પુત્ર વચ્ચે, મા દીકરી વચ્ચે, બે મીત્રો વચ્ચે, રાજા પ્રજા વચ્ચે, સગા સંબંધી કે આડોસી પાડોસી વચ્ચે, આનંદ સિવાય કદી પણ સત્ય પ્રેમ સંભવતો જ નથી. એક આનંદી મનુષ્ય પછવાડે તમે સાંભળશો કે "આ માણસ બહુ સારો-ભલો આનંદી ને હસમુખો છે" જ્યારે ચીઢીઆ સ્વભાવના ચડેલા મોંવાળા મનુષ્યની પુઠે તમે સાંભળશો કે "જોયું કે એનું ચહેરું તોબરા જેવું મોઢું" અને ગમે તેવા ધનવાન પણ ઉદાસીન ચહેરાવાળા માણસને માટે જગને તૈયાર રાખેલું "ચીગાશ" નું ઉપનામ તેને વગર માગ્યે આપવામાં આવે છે.

જેને મોટું મિત્ર મંડળ હોય કીંવા તેને વખાણનાર ઘણો જન સમુદાય હોય, જેને માટે પ્રાણાર્પણ કરનાર ઘણા પ્રાણ મિત્રો હોય એવા માણસને માટે એ નિર્માણજ છે કે માણસ "આનંદી" જ હોવો જોઇએ. કારણ "આનંદ" એ સ્વર્ગની વાનગી ને સુખની ચાસણી છે.

ફક્ત આનંદી થાઓ એટલે તમે તમારી છીંદગીનું અરધું દુઃખ ઓછું થએલું જોશો, હમેશાં કઠણ લાગતાં કામો સ્હેલાં થઇ પડશે, અને તમારા વિરૂદ્ધ વર્તનારા દુશ્મનોને તમારા મિત્ર થયેલા તમે જોશો. આનંદી મુખડું ગમે તેવા કઠણ પ્રસંગ—ગમે તેવું કાળ કાળકું ઉકેલવા, ગમે તેવી આપત્ત દૂર કરવા-કે નીરાશા રૂપી અંધકાર ખસેડી મુકવા સદા તત્પર-ઉત્સાહી હશે. ઉદાસીનતાથી-અસંતોષથી મનુષ્ય કદી પણ

કર્તવ્યશીલ-અને આત્મા કદીપણ સામર્થ્યવાન થઇ શકતોજ નથી—પણ સંકટને લાત મારવામાં આફતને હસતાં હસતાં આઘી ફેંકી દેવામાં-નીરાશાને નહીં જેવી કરી નાંખવામાં-ને દુઃખને દરીઆપાર કરી દેવામાં જ આત્મ સામર્થ્યને પુરૂષાર્થ લેખી શકાય.

વૈદકીય નિયમાનુસાર પણ " આનંદ " એ તંદુરસ્તી પર ઘણી જ સરસ અસર કરે છે. મોટા મોટા ડાક્ટરો દરદીઓને " આનંદમાં રહેજો. " "ચિંતા ફીકર કરશો નહી" એમ કહે છે તે પણ શું સાબીત કરે છે ? કે કોઇ પણ દ્રષ્ટિએ આનંદ-એ ઘણો જ આવશ્યક અને આદરણીય છે.

હવે જે આનંદ પ્રભુ અને પ્રભુતાનું ભાન કરાવે તેવા સુક્ષ્મ આનંદ તરફ વળીએ. વાંચક ? જેને જોવાથી-ઓળખવાથી-ધ્યાન કરવાથી-પુજન કરવાથી ને છેવટે પ્રાપ્ત કરવાથી અવ્યાબાધ અનંતું-મોક્ષ સુખ મળી શકે એવો " આત્માનંદ " જો મેળવી શકાય ત્યારે તો સોનું અને સુગંધ-એવો જોગ થાય. તલમાંના તેલની માફક શરીરમાં રહેલો પ્રભુ તુલ્ય અનંત બળનો ધણી-આત્મા તેનું રટણ-મનન-ધ્યાન ને પૂજન કરી બાહ્ય સુખને લાત મારી આશ્રવ સંવરનાં કારણો વર્જી-ઘટ ઘટ વ્યાપી પરમ તત્વનું ભાન કરી પ્રભુ પ્રેમ ખુમારીની ભાંગ હૃદય પ્યાલામાં ભરી સોહંનું તાન લગાવી નીસ આનંદમાં મસ્ત રહેવાય તો તેને ખરેખરો " આત્માનંદ " કહી શકાય. પ્રભુ સત્વર સર્વ જીજ્ઞાસુઓને તેવો સત્યાનંદ પ્રાપ્ત કરવામાં સ્હાય થાઓ! એ જીજ્ઞાસા. ઇતિ શાંતિ.

મણિ-મંદિર પાદરા } પાદરાકર.

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ગણિકૃત ૧૦૮ બોલ.

સર્વજ્ઞ શતકાદિક ગ્રન્થ માંહેના વિરૂદ્ધ બોલ જે **ધર્મપરીક્ષા** ગ્રન્થ માંહે દેખાડયા છે તે માંહેના કેટલાક મતભેદ જાણવાને અર્થે લખીએ છીએ.

'ઉત્સૂત્ર ભાષીને અનન્તો જ સંસાર હોય ' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે; જે માટે **મહાનિસીથાદિક** ગ્રન્થને વિષે અધ્યવસાયવિશેષની અપેક્ષાએ તીર્થંકરની મહા અશાતનાના કરનારને સંખ્યાતાદિક ત્રણ ભેદે સંસાર કહ્યો છે; તથા મરીચિ પ્રમુખ ઉત્સૂત્ર ભાષીને અસખ્યાતાદિક સંસાર પણ શાસ્ત્રે છે. ૧

'નિન્હવ તીર્થોચ્છેદની બુદ્ધિથી ઉત્સૂત્ર ભાખે તે માટે તેને અનંતો જ સંસાર હોય; યથાચ્છંદ તે રીતે ઉત્સૂત્ર ન ભાખે તે માટે તેહને અનન્ત સંસારનો નિયમ ન હોય' એવું લખ્યું છે, તે ન ઘટે; જે માટે યથાચ્છંદને પણ સૂત્રોચ્છેદનો પરિણામ હોય; અને તીર્થો-ચ્છેદની પરે સૂત્રોચ્છેદ પણ **યોગવીસી** પ્રમુખ ગ્રન્થમાં ભારે કહ્યો છે. ૨

'નિયત ઉત્સૂત્ર ભાખે તે નિન્હવ' અનિયત ઉત્સૂત્ર બોલે તે યથાચ્છંદ, એવું લખ્યું છે, ત્યાં ઉત્સૂત્રકંદકુદ્દાલ વિના બીજી કાંઇ સાક્ષી નથી. ૩

'યથાચ્છંદને ઉત્સૂત્ર બોલ્યાનો નિર્ધાર નથી' એવું લખ્યું છે તે ન મળે (ઘટે); માટે આવશ્યક વ્યવહાર ભાષ્યાદિક ગ્રંથમાં યથાચ્છંદ ઉત્સૂત્રચારીને ઉત્સૂત્ર ભાષી જ કહ્યો છે. ૪

'નિયત ઉત્સૂત્રથી અનિયત ઉત્સૂત્ર હલવું જ હોય' એવું કહે છે, તે ન ઘટે, જે માટે એક જાતિને પાપે હિંસાદિક આશ્રવની પરે નિયતાનિયત ભેદે ફેર કહ્યો નથી. ૫

'કીધા પાપનું પ્રાયશ્ચિત તેજ ભવે આવે પણ ભવાન્તરે ન આવે' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે, જે માટે પંચસૂત્ર, ચતુઃશરણાદિ ગ્રંથને અનુસારે ભવાન્તરના પાપનું પણ પ્રાયશ્ચિત્ત જણાય છે. ૬

'અભવ્યને અનાભોગરૂપ એકજ અવ્યક્ત મિથ્યાત્વ હોય' એવું વ્યાખ્યાન વિધિ શતકમાં લખ્યું છે તે અયુક્ત છે, જે માટે ગુણ સ્થાનકમારોહાદિક ગ્રન્થે અભવ્ય ને વ્યક્તા વ્યક્ત એ પ્રકારે મિથ્યાત્વ કહ્યો છે. ૭

વળી ત્યાં એવું લખ્યું છે જે 'એક પુદ્ગળ પરાવર્ત સંસાર શેષ જેને હોય તેને જ વ્યક્તમિથ્યાત્વ કહીએ,' તે સર્વથા ન ઘટે, જે માટે તેથી અધિક સંસારી પણ પાખંડી વ્યક્તમિથ્યાત્વીજ કહ્યા છે. ૮

'અનાભોગ મિથ્યાત્વે વર્તતા જીવને, ન માર્ગગામી વા ઉન્માર્ગગામી કહીએ' એવી કલ્પના કરી છે તે કોઈ ગ્રંથમાં નથી, અને એમ કહેતાં સઘળે ત્રણ રાશિ કલ્પાય. ૯

'અભવ્ય અવ્યવહારીઆ' કહ્યા છે તે ઉપદેશ પદાદિક ગ્રંથ સાથે તથા લોક વ્યવહાર સાથે પણ ન મળે. ૧૦

'વ્યવહારીઆ જીવ સર્વ આવલિકાના અસંખ્ય ભાગ સમય પ્રમાણ પુદ્ગલ પરાવર્ત પછી અવશ્ય મોક્ષે જાય' એવું લખ્યું છે ત્યાં કોઈ ગ્રંથની સાક્ષી નથી, સામું ભુવનભાનુ કેવળિ ચરિત્ર, યોગબિંદુ પ્રમુખ ગ્રંથની મેળે વ્યવહારીઆ થયા પછી અનંત પુદ્ગલ પરાવર્ત પણે દીસે છે. ૧૧

'સૂક્ષ્મ પૃથિવ્યાદિક ૪ તથા નિગોદ, એ ७ ભેદ અવ્યવહારીઆ કહીએ' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે, જે માટે ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચા, નયસાર સૂત્રવૃત્તિ, ભવ ભાવના વૃત્તિ, શ્રાવક દિન કૃત્ય વૃત્તિ, પુષ્પમાળા વૃત્તિ, ધર્મ રત્ન પ્રકરણ વૃત્તિ, સંસ્કૃત નવ તત્વ સૂત્રાદિક ગ્રંથની મેળે (પ્રમાણ) પ્રગટ જ્યાદર નિગોદાદિક વ્યવહારીઆ જણાય છે, એક સૂક્ષ્મ નિગોદ જ અવ્યવહારીઆ કહ્યા છે. ૧૨

'એ ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચાદિકનાં વચન, પન્નવના સાથે વિરૂદ્ધ અનાભોગ પૂર્વક (છે?)' એવું લખ્યું છે તે પૂર્વાચાર્યોની આશાતનાનું વચન, જિન શાસનની પ્રક્રિયા જાણે તે કેમ બોલે? ૧૩

'અભવ્ય વ્યવહારીઆથી તથા અવ્યવહારીઆથી બાહ્ય છે' એવું પણ વ્યાખ્યાન વિધિ શતકમાં લખ્યું છે તે પણ કલ્પના માત્ર જ. ૧૪

'અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ આભિગ્રહિક સરખું આકરું' એવું તત્ત્વ જે લખ્યું છે તે પણ ન ઘટે, જે માટે યોગબિંદુ પ્રમુખ ગ્રંથમાં અનાભિગ્રહિક આદિ ધર્મ ભૂમિકા રૂપ દીસે છે. ૧૫

'મિથ્યાત્વીને દેવારાધન અધ્યવસાય, જીવ હિંસાદિક અધ્યવસાયથી પણ ઘણું દુષ્ટ' એવું **સર્વજ્ઞ શતકમાં** લખ્યું છે, એ એકાંત ગ્રહવો તે ખોટો, જે માટે આદિ ધાર્મિકને સાધારણ દેવ ભક્તિ, યોગબિંદુ પ્રમુખ ગ્રંથમાં સંસારતરણનો હેતુ કહ્યા છે. ૧૬

'મિથ્યાત્વીના ગુણ તે સર્વથા જ ગુણમાં ન ગણાય' એવું કહે છે તે પણ ન ઘટે; જે માટે મિથ્યા દષ્ટિના ગુણ આવે જ સુધું પહેલું ગુણઠાણું હોય, એવું **યોગ દષ્ટિ સમુચ્ચય** ગ્રંથમાં કહ્યું છે. ૧૭

'પર સમયમાં ન કહી, ને સ્વ સમયમાં કહી એવી જ ક્રિયા, સુપાત્ર દાન, જિનની પુજા, સામાયિક, પ્રમુખ માર્ગાનુસારીપણાનું કારણ એવું કહ્યું છે' તે પણ એકાંત ન ઘટે, જે માટે ઉભય સંમત દયા દાનાદિક ક્રિયાએ પણ માર્ગાનુસારિપણું **યોગબિંદુ** પ્રમુખ ગ્રંથમાં કહ્યું છે. ૧૮

'ઉત્કર્ષથી અપાર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત, શેષ સંસાર હોય, તેજ માર્ગાનુસારી' એવું લખ્યું છે તે પણ વિચારવું, જે માટે **ઉપદેશપદમાં** વચનૌષધ પ્રયોગ કાળ, ચરમ પુદ્ગલ પરાવર્ત જ કહ્યો છે તથા **યોગબિંદુ, વીસવીસી** પ્રમુખ ગ્રંથાનુસારે પણ એક ચરમ પુદ્ગલ પરાવર્ત માર્ગાનુસારીનો કાલ જણાય છે. ૧૯

'સમ્યક્ત્વથી ઘણો ઢુકડોજ માર્ગાનુસારી હોય તે સંગમ, નય સારાદિક સરખોજ પણ બીજો ન કહીએ' એવું કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે અપુનર્બંધક ૧, સમ્યક્ દ્રષ્ટિ ૨, ચારિત્રી ૩, એ ત્રણ શાસ્ત્રે ધર્માધિકારી કહ્યા છે તે તો આપ આપણે લક્ષણે જાણે પણ એક એકથી ઢુંકડાપણાનો તંત નથી તે માટે જેમ સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ, ચરિત્રથી વેગળો પણ પામીએ, તેમ માર્ગાનુસારી, સમ્યક્ત્વથી વેગળો પણ હોય તે વાતની ના નહીં. ૨૦

'મિથ્યાત્વીને દયા' વ્યાધાદિકના અનુકંપાને સરખી' એવું લખ્યું છે તે મહા દ્વેષનું વચન; જે માટે અપુનર્બંધકના દયાદિક ગુણ **ઉપદેશ પદાદિક** ગ્રંથમાં વીતરાગ દેવની સામાન્ય દેશનાના વિષય કહ્યા છે. ૨૧

'જૈનની ક્રિયાએ અપુનર્બંધક હોય પણ અન્યદર્શનની ક્રિયાએ ન હોય જ' એવું જે કહ્યું છે તે ન માનવું; જે માટે સમ્યગ્દ્રષ્ટી સ્વશાસ્ત્રનીજ ક્રિયાએ હોય અને અપુનર્બંધક અનેક બૌદ્ધાદિક શાસ્ત્રની ક્રિયાએ અનેક પ્રકારનો હોય એવું **યોગ બિંદુ** પ્રમુખ ગ્રંથમાં કહ્યું છે. (૨૨)

असद्ग्रह परित्यागेनैव तत्त्वप्रतिपत्ति मार्गानुसारिता એવું **વંદાર વૃત્તિમાં** કહ્યું છે તે માટે જૈન શાસનના તત્વ જાણ્યા વિના માર્ગાનુસારી ન હોય જ એવો એકાન્ત પણ ન ઘટે, જે માટે એ તંત ગ્રહતાં **મેઘકુંમાર** હસ્તિ જીવને પણ માર્ગાનુસારિપણું ન આવે, યોગ્યતા લઇએ તો કોઇ દોષ નથી. ૨૩

'**ભગવતી સૂત્રમાં** જ્ઞાન રહીત ક્રિયાવંત દેશારાધક કહ્યો છે તે ભાંગાનો સ્વામી બાલીને ટીકામાં બાલ તપસ્વી વખાણ્યો છે તે માર્ગાનુસારી જ મિથ્યાત્વી હોય એ અર્થ કરેષ્યતિ એ ભાંગાનો સ્વામીદ્રવ્ય ક્રિયાવંત અભવ્ય જે કહે છે. આપ છંદે' તે ન ઘટે; જે માટે અભવ્યાદિકને દેશથી આરાધકપણું નથી, વ્યવહારે આરાધકપણું તેહને છે તે

પણુ ન ઘટે, જે માટે એ શુદ્ધ વ્યવહાર લેખામાં નહિ. લિંગ વ્યવહારની પરિક્રિયા વ્યવહારપણે અપુનર્બંધકાદિ પરિણામ વિના પંચાશકાદિક ગ્રંથે નિરર્થક કહી છે. ૨૪

'નિન્હવે ક્રિયાના નથી ભાંગી અને સત્કાના ભાંગી છે તે માટે દેશારાધક તથા દેશ વિરાધક' કહિયે એવું લખ્યું છે તે સર્વ વિરૂદ્ધ જે માટે તે સર્વથા આજ્ઞાબાહ્ય જ કહ્યા છે. (૨૫)

'જેને જ્ઞાન છતે પામ્યા ચારિત્રનો ભંગ હોય અથવા ચારિત્રની અપ્રાપ્તિ હોય તે દેશ વિરાધક' એવું **ભગવતી સૂત્રની વૃત્તિમાં** લખ્યું છે; તેમાં 'ચારિત્રની અપ્રાપ્તિ દેશ વિરાધક ન ઘટે' એવું લખ્યું છે તે પ્રગટ પૂર્વાચાર્યની આશાતનાનું વચન, જે માટે પરિભાષા લેતાં કોઈ દોષ નથી. ૨૬

सव्वप्पवायमूलं दुवालसंगं जओ जिणक्खायं।
रयणागर तुल्लं खलु तो सव्वं सुंदर तम्हि॥

એ **ઉપદેશપદ** ગાથામાં અન્ય દર્શનમાં પણ જીવદયાદિક સુંદર વચન છે તે દૃષ્ટિ વાદના, તે માટે તેની આશાતના એ દૃષ્ટિવાદની આશાતના થાય એવો અર્થ છે તે ...પ્યો છે. (૨૭)

તેની વૃત્તિમાં 'ઉદ્ધધાવી વેલાદિ' કાવ્યની સાક્ષી લખી છે તે અયુક્ત એવું શું છે. (૨૮)

તે કાવ્યનો અર્થ ફેરવ્યો છે. (૨૯)

'મિથ્યાત્વીની ક્રિયા આંબાના ફળના અર્થને વટવૃક્ષ સરખા ચારિત્ર રહિત જ્ઞાન પોસ માસે આંબા સરખું પહેલું' લખ્યું છે, ત્યાં એ ઓછું જે અપુનર્બંધાદિક ક્રિયા આંબાના બીજાંકુર આદિ સરખી ગણી નથી. શ્રી **હરિભદ્રસૂરિના** ઘણા ગ્રંથમાં એ અર્થ પ્રગટ છે, (૩૦)

'લૌકિક મિથ્યાત્વથી લોકોત્તર મિથ્યાત્વ ભારે એવું લખ્યું છે' તે પણ એકાંત નથી, જે માટે બંધની અપેક્ષાએ લૌકિક પણ ભારે દીસે છે. **યોગબિંદુમાં** ભિન્નગ્રંથીનું મિથ્યાત્વ હલવું કહ્યું છે, અભિન્ન ગ્રંથીનું ભારે કહ્યું છે. (૩૧)

'અનુમોદના તથા પ્રશંસા એ બે ભિન્ન કહીએ' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે, જે માટે **પંચાશક વૃત્તિ** પ્રમુખ ગ્રંથમાં પ્રમોદ પ્રશંસાદિક લક્ષણ અનુમોદનાનાં કહ્યા છે. (૩૨)

'મિથ્યાદૃષ્ટિના દયાદિકગુણ પણ ન અનુમોદવા' એ કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે પર સબંધિયા પણ દાન રુચિ પણા પ્રમુખ સામાન્ય ધર્મના ગુણ અનુમોદવા યોગ્ય **આરાધના પતાકાદિક** ગ્રન્થમાં કહ્યા છે. તથા સાધારણ ગુણ પ્રશંસા એ **ધર્મબિન્દુ** સૂત્રમાં પણ લોક લોકોત્તર સાધારણ ગુણની પ્રશંસા કરવા કહી છે. ૩૩

'મિથ્યાત્વીની દયાદિક ગુણ પ્રશંસીએ પણ અનુમોદીએ નહીં' એવું કહે છે તે ગાથાનું વચન; જે માટે ખરી પ્રશંસાએ અનુમોદના આવે અને ખોટી પ્રશંસાનો તો વિધિ ન હોય (૩૪)× સંપૂર્ણ.

×આ બોલ ધર્મસાગર કૃત સર્વજ્ઞશતક નામના ગ્રંથમાં જે અપ્રમાણ અથવા અસ્પષ્ટ શ્રીમંત્ **યશોવિજયજીને** લાગ્યું તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવતા લખ્યા છે એવું જણાય છે. આની હસ્તલિખિત પ્રત એક ભેજપુરોટ તરફથી મળી હતી, તેથી તેનો ઉપકાર માનીએ છીએ. **તંત્રી.**

सामायिक सूत्र वांचतां तजवाना दोष.

સૂત્રનો પાઠ બોલવામાં, સમજવામાં અને બીજાને સમજાવવામાં નીચે કહેલ ૧૪ અતિચાર તજવાના છે. ૧. વ્યાવિદ્ધત્વ એટલે વિપર્યસ્તતા. ૨. વ્યામ્રેડિતત્વ એટલે એક બીજાના આલાપ મળવાથી (આપનાર લેનારના) બે ત્રણ વખત બોલાઇ જવાય તે. ૩. હીનાક્ષરત્વ એટલે શબ્દ મૂકી દેવો તે. ૪. અત્યક્ષરત્વ—શબ્દ વધારી બોલવું તે. ૫. પદહીનત્વ-આખું. પદ મૂકી દેવું તે. ૬. વિનયહીનત્વ-વિનય ન સાચવવો તે. ૭. ઉદાત્તાદિ ઘોષ હીનત્વ-એટલે ઉદાત્ત, અનુદાત્ત, સ્વરિત આદિ જે ઉચ્ચાર કરવા અર્થે ઘોષ છે તે ન સાચવવા તે. ૮. યોગહીનત્વ એટલે અકૃત યોગોપચારતા. ૯ અસુહુદાન સૂત્ર પાઠ લેનારને તેની શક્તિ અને પાત્રતા મુજબ ન આપતાં અધિક આપવું તે. ૧૦. દુષ્ટ પ્રતિચ્છન એટલે કલુષિત હૃદયથી ગ્રહણ કરવું તે. ૧૧. અકાલે સ્વાધ્યાય કરવો. ૧૨. યોગ્ય કાલે તે ન કરવો. ૧૩. અસ્વાધ્યાયમાં હોવા છતાં સ્વાધ્યાય કરવો. ૧૪ સ્વાધ્યાયમાં હોવા છતાં અસ્વાધ્યાય કરવો.

આ અતિચાર તજવાથી સ્વાધ્યાય કરનારને મહા લાભ થાય છે, નહિ તો વિદ્યાધરને થયું તેમ વિદ્યા સફલ ન થતાં મહા દોષો સંભવે છે. અહીં હીનાક્ષરત્વના દોષમાં વિદ્યાધરનું દૃષ્ટાંત છેઃ—

એક વખત રાજગૃહનગરના ઉદ્યાનમાં શ્રી વીરસ્વામી સમોસર્યા, તે વખતે શ્રેણિક રાજા અભયકુમાર આદિને લઇ સ્વામીને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી નમન કરી સભામાં બેઠા. ત્યાં ધર્મદેશના સુણી પાછા વળતાં એક વિદ્યાધર આકાશમાં જતાં જતાં નીચે પૃથ્વીપર પડતો દેખાયો. શ્રેણિક મહારાજે શ્રી વીરપ્રભુને આનું કારણ પૂછતાં ભગવાને કહ્યું કે ગગનગામિની વિદ્યાનો એક અક્ષર ઓછો છે તેથી તે ઉંચે જઇ શકતો નથી. ત્યારે અભયકુમારે આ વાત સાંભળી તુરત વિદ્યાધર પાસે જઇ તે વિદ્યા પોતાને આખી આપે, તો તેમાં થતી ભૂલ પોતે દેખાડે એમ કહ્યું. વિદ્યાધરે કબૂલ થઈ આખી વિદ્યા પોતે બોલવા લાગ્યો, ત્યારે તેમાં ઓછો રહેલ અક્ષર અભયકુમારે કહ્યો અને તેથી વિદ્યાધર આકાશગમન કરી શક્યો, અને અભયકુમારે વિદ્યા શીખી લીધી. તાત્પર્ય એ કે સૂત્રપાઠ આદિ જેમ બને તેમ ઉપર કહેલ દોષ રહિત થવા માટે યત્ન સેવવાની જરૂર છે.

વળી સૂત્ર સ્વાધ્યાય કરનાર તથા કરાવનારે સોળ વચનો ખાસ જાણવાનાં છે. અને તે અનુયોગ દ્વારાદિ સૂત્રમાં નીચે પ્રમાણે કહેલ છે.

૩ લિંગ-પુલ્લિંગ, સ્ત્રીલિંગ, નપુંસકલિંગ (નરજાતિ, નારીજાતિ, નાન્યતરજાતિ.) જેમ કે પુરૂષ, સ્ત્રી, બાલક; ૩ વચન. (એકવચન દ્વિવચન, બહુવચન,) જેમ કે દેવ; દેવો, દેવાઃ ૩ કાલ (ભૂત, વર્તમાન, ભવિષ્યકાલ) જેમ કે કર્યું, કરૂં છું, કરીશ; પરોક્ષ નિર્દેશ પ્રત્યક્ષ નિર્દેશ, ૪ ઉપનયાપનયવચનઃ—(૧) ઉપનયવચન એટલે પ્રશંસાવચન જેમ કે આ સ્ત્રી રૂપવતી છે. (૨) અપનયવચન એટલે નિંદાવચન જેમ કે આ સ્ત્રી કુરૂપ છે. (૩) ઉપનયાપનયવચન-પ્રશંસા કરી નિંદા વચન કહેવું તે જેમ કે આ સ્ત્રી રૂપવતી છે, પણ દુઃશીલ છે, (૪) અપનયોપનયવચન-નિંદા કરી પ્રશંસાવચન કહેવું તે. જેમ કે આ સ્ત્રી કુરૂપ છે પણ સુશીલા છે. આવી રીતે ૧૫ બોલ થયાં. હવે ૧૬મો અધ્યાત્મવચન,

પોતાના ચિત્તમાં કંઇ હોય, પણ ઠગવાની બુદ્ધિથી બીજુંજ કંઇ બોલવાની ઇચ્છા હોય તે છતાં જે ચિત્તમાં હોય તેજ બોલાય. જ્યાંય તે અધ્યાત્મવચન. આમ સોળ બોલને જાણીને જેઓ સૂત્રવચન આદિમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે મૂઢ લોકો જિનવચનનું ઉલ્લંઘન કરી જિનાજ્ઞાવિરાધક જ થાય છે, આરાધક થતા નથી. માટે સુસાધુઓએ આનું પરિજ્ઞાન મેળવી આગળ જણાવેલ વિધિથી સૂત્રાર્થનો સ્વાધ્યાય કરવો ઘટે છે. *

"શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડનો સં. ૧૯૬૭-૬૮-૬૯ નો રીપોર્ટ બહાર પડયો છે. જોઇએ તેમણે મંગાવવો.

जैनाचार्य श्री आत्मारामजी महाराजनी जयंति.

આ જયંતિ તા. ૧-૬-૧૪. ને દિને ગુજરાનવાલામાં ઉજવવામાં આવી હતી. વિદ્યાર્થીઓ તરફથી મંગલાચરણ થયા પછી સ્વર્ગસ્થ પૂજ્યશ્રીની વાસક્ષેપથી પૂજા કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ પંડિત હંસરાજજી શર્મા, મુનિશ્રી વિમલવિજયજી; રા. મોતીચંદ ગિરધર કાપડિયા, શ્રીયુત ગુલાબચંદજી ઢઢા તરફથી વિવેચન થયાં હતાં. છેવટે પ્રમુખશ્રીએ ઉદ્‌ગાર કાઢ્યા હતા.

મુનિ મહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીનું ભાષણ.

આજે જયંતિનો દિવસ છે છતાં હું ખુશીનો દિવસ નહિ ગણતાં દીલગીરીનો ગણું છું. જ્યારે એક માણસ જેમાં પોતાને લાભસ્વાર્થ સમાયલો હોય તેવા માણસથી રહિત થાયછે ત્યારેજ તે માણસ મરણ પામનાર માટે દીલગીરી જાહેર કરેછે. આ સ્વાર્થ દુનિયામાં પોતાના સ્વાર્થને હરકત આવે નહિં તેવો બનાવ બને નહિ ત્યાં સુધી કોઇ દીલગીરી જાહેર કરતું નથી. તેમ છતાં આવી દીલગીરી એકપક્ષી નથી. દીલગીરીના બે પ્રકાર છે. પોતાને અંગત નુકસાન થવાથી એક માણસ જે દીલગીરી જાહેર કરેછે તે સ્વાર્થી દીલગીરી છે. જ્યારે એક માણસના મનમાં એમ આવેકે આવો મહાન પુરૂષ દુનિયામાંથી ચાલ્યો ગયો અને હવે તેની જગા કોણ પૂરશે એવા વીચારથી જે દીલગીરી થાયછે તે દીલગીરી સ્વાર્થ રહિતછે યાનો તે ભક્તિ-ગર્ભિત દીલગીરી છે. બીનસ્વાર્થ ભક્તિ-ગર્ભિત દિલગીરીથી કર્મની નિર્જરણા થાય છે.

"અજ્ઞાન તિમિર ભાસ્કર" પ્રગટ કરતાં પડેલી મુશ્કેલીઓ વિષે લાલા હંસરાજે વિવેચન કર્યું છે. શ્રાવકોએ 'લાયબ્રેરી' ની ફરિયાદ વિષે આપેલી બીના પણ તમોને જણાવી છે. પણ દુનિયામાં એક હિંમતવાન માણસ કદાપિ પોતાની ધારેલી મુરાદ બીજાઓના દોરાવવાથી છોડી દેતો નથી. ગુણવાન્, શૂરવીર, ગંભીર, નીરભિમાની, ખુલ્લા વિચારવાળા, નીડર, જગત્ બંધુ અને રત્ન પુરૂષ આત્મારામજી મહારાજનો જીવનવૃત્તાંત મેં ઘણે વર્ષે કરી બનાવ્યો હતો જેથી તે વિષે વધારે કંઇ કહેવા માગતો નથી. હું કહીશ કે

* જુઓ આત્મપ્રબોધ (સંસ્કૃત) પૃ. ૩૦૫-૩૦૮. હવે આનું ભાષાંતર આત્માનંદ સભા તરફથી પ્રકાશિત થયું છે, કે જે સર્વ શ્રાવકો વાંચી જ્ઞાનમાં વધારો કરી. તંત્રી.

તે મહાત્માનું વર્ણન કરવું તે બીલકુલ શક્ય નથી તેમ છતાં ભક્તિવશ ચેતન તેવું કાંઇ વર્ણન કરે તે તેનું વર્ણન સમજવું નહીં.

દુનિયામાં સાંસારિક ઉન્નતિ માટે કહેવાનું કે ધર્મનાં ફરમાનો પ્રમાણે જે સંસારમાં વર્તે છે તેજ સંસારમાં ઉન્નતિ કરી શકે છે, બાકી ઉન્નતિ એ રસ્તે પડી રહેલી ચીજ નથી. ધાર્મિક ઉન્નતિ કરવાની તેથી જરૂર જણાય છે. આત્માના ગુણ જેમ જેમ વધુ પ્રગટ કરવામાં આવે તેમ આત્મિક ઉન્નતિ થાય છે. ગુણ પ્રગટ કરવામાં અવલંબનની જરૂર છે. તમો પણ તે આત્મિક ગુણ પ્રગટ કરવા માંગતા હો તો આદર્શ પુરૂષને અવલંબન તરીકે સ્વીકારશો.

ઘણાઓ કહે છે કે હાલના જમાનામાં આપણે પાછળ છીએ કારણ કે પંચમકાળ-કળીયુગ પ્રવર્તે છે. કળીયુગના બહાના તળે જેઓ કમજોરી બતાવે છે, અને પુરૂષાર્થ ફોરવતા નથી તેઓમાં પુરૂષાર્થ જાણ્યો નથી. આ એક માત્ર બહાનું છે. કળીયુગમાં માત્ર કેવળ જ્ઞાન નથી, બાકી દરેક શક્તિઓ ખીલવી શકાય છે. અજ્ઞાનતાથી અને પ્રમાદદશાથી જે તમો કરી શકો નહી તે માટે તમોએ પંચમ કાળનું ખુલ્લું બહાનું કાઢી પોતાની જવાબદારી, જોખમદારી કાઢી નાખવી જોઇએ નહી. આત્મારામજી મહારાજ પોતાની ફરજો બરાબર બજાવતા અને પાછા પડતા નહી. તેઓના ગુરૂભાઇઓ મહારાજ શ્રી વૃદ્ધિચંદજી, મૂળચંદજી, નીતિવિજયજી તથા ક્ષાંતિવિજયજી હતા. તેમાં છેલ્લા બે મહારાજ સાહેબો થોડા ઘણા જાણીતા છે, જ્યારે વૃદ્ધિચંદજી મહારાજ કાઠીઆવાડમાં સારી રીતે જાણીતા છે, તેમજ મૂળચંદજી મહારાજ ગુજરાતમાં સારી રીતે જાણીતા છે. પરંતુ આત્મારામજી મહારાજની જશરેખા વધારે હોવાથી અને બીજાં કારણોથી તેઓ આખા હિંદમાં તેમજ ઈંગ્લાંડમાં પણ જાણીતા થવા પામ્યા હતા. ત્યારબાદ મહારાજ સાહેબના શિષ્ય પરીવારમાંના મહારાજશ્રી લક્ષ્મીવીજયજી વગેરેની યોગ્ય હકીકત જણાવ્યા બાદ મહારાજ સાહેબે પોતાનું વ્યાખ્યાન ખતમ કીધું હતું.

ત્યાર બાદ મી૦ રાયચંદ ફુલચંદે કાનજી કરમસી સ્કુલના દશ વિદ્યાર્થીઓને રૂ. ૧૦ આપવા જણાવવાની હકીકત મી૦ મેઘજી હીરજીએ જાહેર કરી હતી. પરંતુ તે રકમ મહારાજ સાહેબ તરફથી ખોલવામાં આવેલા પુના બોર્ડીંગ ફંડમાં પોતા તરફથી રૂ. ૧૫ ઉમેરી આપી દીધી હતી. મંડળે પાંચ વરસ સુધી પચીસ રૂપીઆ બોર્ડીંગ ફંડમાં આપવાને કબુલ કર્યું હતું અને શેઠ દેવકરણ મૂળજી તરફથી વિદ્યાર્થીઓને પુસ્તકો ભેટ આપવામાં આવ્યાં હતાં. બાદ મહારાજ સાહેબનો ઉપકાર માની, આચાર્ય મહારાજની જય બોલાવી મેળાવડો વિસર્જન થયો હતો.

—:o:—

जैनो अने तेनुं कर्तव्य.

કચ્છ—દેશમાં મુનિવરોનો વિહાર ઘણોજ અલ્પ હોવાથી તથા રેલ્વેનું સાધન નહિ હોવાને લઇ લોકોનો દેશાટન પ્રચાર નહિ હોવાથી કોન્ફરન્સ શું સંસ્થા છે? તેનો શું ઉદ્દેશ છે? તેઓ કેવા પ્રયાસથી જૈન ધર્મની સેવા બજાવી તેને ઉન્નતિ ઉપર લાવવા ધારે છે તેનું ઘણાઓને જ્ઞાન નથી. તેનું કારણ માત્ર વિદ્યા તથા કેળવણીનો અભાવ

છે. તે અભાવને લઇ લોકો જડત્વને આધીન પડેલા છે, તે જડત્વને દૂર કરવા સારા ઉપદેશકો તથા વિદ્વદ્ વર્ય મુનિવરોને આ દેશમાં વિચરવાની ખાસ જરૂર છે. છતાં 'ભરતામાં ભરે અને અધુરામાં ખરે; એ કહેવત પ્રમાણે જ્યાં મુનિઓના વિહારની ખાસ અગત્ય છે તેવા દેશ પ્રત્યે તેઓ દૃષ્ટિ ઉઘાડીને પણ જોતા નથી, અને જ્યાં મુનિવરોની ઘણી અગત્ય નથી ત્યાં પાંચ પચાસનું ટોળું રહેતું જોવામાં આવે છે. વળી કહેવત છે કે 'આંધળો વણે અને વાછરો ચાવે' એ કહેવત પ્રમાણે એક તરફથી કોન્ફરન્સાદિ સંસ્થાઓ જૈન ધર્મોન્નતિ માટે તથા પ્રમાદ વશ પડેલી જૈન વ્યક્તિને દરેક પ્રકારે ઉત્તેજન આપી જાગ્રત કરવા માટે દેશો દેશ સારી સંસ્થાઓ સ્થાપે છે તથા ઉપદેશકોને મોકલી ભાષણ દ્વારાએ બોધ ચલાવી દરેક સ્થળેથી સુકૃત ભંડાર ફંડ વસુલ કરી જૈન સેવા બજાવી રહ્યા છે, ત્યારે બીજી તરફ જૈન ધર્મોન્નતિ થવામાં મુખ્ય એવી જે સાધુ વ્યક્તિ છે તેમાંના કેટલાક મુનિવરો પોતાની માન પૂજાને અર્થે યા વાહ વાહ કહેવડાવવા માટે મહોત્સવ પ્રસંગે વરઘોડાઓ ચડાવી નોકારશી વિગેરેનાં ખર્ચો કરાવી જે પૈસાનો વ્યય કરાવે છે તે વાસ્તવ્ય જોતાં સદ્વ્યય નથી, પરંતુ દૂર્વ્યયજ છે. આ વાક્ય કેટલાક મંદ મતિવાન જીવોને અસહ્યતાને ઉપજાવનારૂં થશે, પરંતુ સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિએ વિચારતાં જણાશે કે ઉપરોક્ત વાક્ય હું કહું છું તેમ નહિ પણ તે વાક્યને પવિત્ર શાસ્ત્રકારો પણ સિધ્ધ કરી બતાવે છે કે સાત ક્ષેત્રો વિગેરે જે જે ખાતાંઓ છે તે તે ખાતાંઓ પૈકી જે ખાતાં અવ્યવસ્થિતિવાળાં છે તેનું પોષણ કરવા તેની દરકાર નહિ રાખતાં જે વ્યવસ્થિત ખાતાં સારી રીતે ચાલે છે તેનું જ રક્ષણ કરવામાં જે પૈસાનો વ્યય થાય છે તે સદ્વ્યય નથી, પરંતુ દૂર્વ્યય છે.

એક તરફ નોકારશી વિગેરે જમણવારમાં ખર્ચો કરી યા વરઘોડાઓ ચડાવી હજારો રૂપીઆનો એકજ વખતમાં શ્રીમતો વ્યય કરી નાંખે છે અને બીજી તરફ કેટલાક જૈન બંધુઓને અન્નના પણ વાંધા પડી રહ્યા છે. તેવા નિરાશ્રિત બંધુઓ પ્રત્યે દયાની લાગણીથી નહિ જોતાં લોકો નોકારસી વિગેરે જમણવારોમાં મિષ્ટાન્ન ઉડાવી આનંદ માને છે તથા જમાડનાર જમનાર લોકોના મુખથી નીકળતી વાહ વાહની ધ્વનિ સાંભળી આનંદ માને છે એ ખેદકારક છે. આ સંબંધમાં કદાચ પૂજ્ય મુનિવરો એમ કહેશે કે અમો ક્યાં તેવાં ખર્ચો કરવાનું કહીએ છીએ? પણ એ વાત વજનદાર નથી. કેમકે આપણે ધર્મગુરૂઓજ પોતાનું માન વધારવા તેવાં ખર્ચો ઉદીરણ પૂર્વક કરાવીએ છીએ. જો તેમ ન હોય તો આપણે ખાસ ઉપદેશ દ્વારાએ તેવા (ધન લુંટણ) ખર્ચોને અટકાવી તે પૈસાનો વ્યય નિરાશ્રિત બંધુઓના ઉત્તેજન માટે કરવાની જરૂર છે. પરંતુ આપણે મુનિવરોને પણ એક પ્રકારના તુચ્છ માનની અભિલાષા રહે છે કે અમોને ગોબામાં રાખી તમોએ સામૈયાં પણ ન કર્યાં? નોકારશીઓ પણ ન કરી? તો પછી શાસનની શોભા કેમ થાય? પવિત્ર મુનિવરો! શાસનની શોભા તેવા પ્રકારમાં નથી રહી, પણ જૈન બંધુઓ સુખી કેમ થાય તેવો પ્રયાસ કરશો તો શાસનની શોભા સહેજે થશે. શાસનની શોભાનું બાનું જગતને બતાવવાનું છે, પણ અંતરમાં તો માન મેળવવાની જ ઇચ્છા રહે છે. માટે જૈન સમાજનું હિત નહિ વિચારતાં પોતાના માન પોષણ માટે હજારો રૂપીઆ ખર્ચાવવા એ ખેદ પાત્ર જેવું છે. એક તરફથી જૈન કોન્ફરન્સ આદિ સંસ્થાઓ જૈનોન્નતિ માટે દરેક રીતે પ્રયાસ કરે છે, ત્યારે બીજી તરફથી અમારા કરતાં શ્રાવકો માન પ્રતિષ્ઠામાં કેમ વધી જાય એવી તુચ્છ તૃષ્ણાથી કેટલાક મુનિવરો તે પ્રયાસને સફલ નહિ થવા દેતાં તેને તોડવાનો પ્રયાસ કરે છે. ગચ્છ મતાગ્રહને લઈ તથા એવા

कान्फरन्स मिशन.

१ श्री सुकृत भंडार फंड.

(સંવત ૧૯૭૦ ના ચૈત્ર શુ. ૭ થી જેઠ શુ. ૬. તા. ૩-૪-૧૪ થી ૩૧-૫-૧૪.)

વસુલ આવ્યા રૂ. ૨૭૩-૯-૦ ગયા માસ આખરના બાકી રૂ. ૯૭૭-૬-૦.

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ—ઉ. ગુજરાત તથા કચ્છ. ગોતરકા ૯॥, વાસણી ૨૧, કોરડા ૩॥, સાંતલપુર ૨૮॥, ઘોકાવાડા ૦॥, બકુત્રા ૯, વારણુંસ ૧॥, જાખોત્રા ૪॥, દાંતરાણા ૧, ભદુત્રા ૨॥, રોઝુ ૧, પીપરાળા ૪, આડેસર ૨૦, રણુવા ૧૧॥~, પ્રહુત્રા ૪. કુલ રૂ. ૧૨૧-૧૩-૦.

(૨) ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ—મારવાડ તથા પાલણપુર ઇલાકો. આરખી ૧૬, ભાડોત્રા ૨૧, કુચાવાડા ૪, ધાંડા ૦, ભડથ ૨૫, ભાખર ૧, ધાણધા ૧૧, જોતરા ૧૨, પરખડી ૧૪, છનીઆણા ૩, વરણાવાડા ૮॥, વણુછોલ ૪॥. કુલ રૂ. ૧૨૧-૮-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—ઉ. ગુજરાત. ખેરોડ ૭॥, અંબાલ ૫, ગોઢવા ૨, ખરવાડા ૮॥, કમાણા ૭. કુલ ૩૦—૪—૦.

એકંદર કુલ રૂ. ૧૨૫૦-૧૫-૦

---

२ श्री धार्मिक हिसाव तपासणी खातुं.

(તપાસનાર—શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદ, ઑનરેરી ઑડીટર, શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.)

---

(૧) કાઠીઆવાડના હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર મધ્યે શ્રી શાંતિનાથજી મહારાજ (ચોરીવાળા) ના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ કાનજીભાઈ તારાચંદ ઝવેરીના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૫ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ના માહા સુદ ૩ સુધીનો હિસાબ સદરહુ સંસ્થાનો એક આવરો, એક ખાતાવહી અને એક નોંધ એમ ૩ ચોપડા ઉપરથી અમોએ તપાસ્યો તે બરાબર છે. પરંતુ સદરહુ સંસ્થાના ચોપડા સિવાય બીજું કાંઇ પણ અમોને દેખડાવવામાં આવ્યું નથી. તેથી સદરહુ સંસ્થાના વહીવટની તપાસણી આ ખાતાના નિયમ પ્રમાણે પૂરી થઇ શકી નથી. તે બદલ સદરહુ સંસ્થાના વહીવટકર્ત્તા ગૃહસ્થને વીગત સાથે જણાવવામાં આવ્યું છે.

(૨) મહાલ મેહસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી વિમળનાથજી મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટઃ— સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ મોહોકમચંદ અમીચંદની વિધવા સ્ત્રી બાઇ દીવાળીબાઈના હસ્તકનો સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ દોશી ફતેચંદ પીતાંબરદાસ પારેખથી સંવત ૧૯૫૭ ની સાલથી સંવત ૧૯૬૯ ના અસાડ શુદ ૧૫ સુધીનો અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં ગજકુર દેરાસરના વહીવટકર્ત્તા બાઇએ આ દેરાસર પોતાની ગીરીથી નાણાં ખર્ચી બંધાવ્યું છે. અને આજ સુધી તેને લગતું પૂજન ખર્ચ પણ તેઓજ કરે છે.

સદરહુ સંસ્થાના વહીવટનો હિસાબ એકજ ચોપડામાં મેળ અને ખાતાવહીથી તપાસ્યો. તે જોતાં નામું રીતસર રાખવામાં આવ્યું નથી......

(૩) ઉ. ગુજરાત-મહેસાણા મધ્યે આવેલાશ્રી સંભવનાથજી મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટઃ— સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્ત્તા શેઠ પરસોત્તમદાસ ગૌત્તમદાસના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૫ ની સાલથી સંવત ૧૯૬૯ ના ભાદરવા વદ ૩ સુધીનો વહીવટ અમોએ તપાસ્યો તે જોતાં એકજ ચોપડીમાં મેળ તથા ખાતાવહી રાખી નામું રીતસર માંડવામાં આવ્યું છે અને તે બરાબર છે. સદરહુ સંસ્થાના વહીવટકર્ત્તા પોતાની પૂરેપુરી લાગણીથી વહીવટ ચલાવે છે. તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

નોટ-સદરહુ ત્રણે સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સુચનાપત્ર તે દરેકના વહીવટકર્ત્તાને આપવામાં આવ્યું છે.

જાહેર ચેતવણી.

હાલમાં કાઠીઆવાડમાં તળાજા ગામેથી "રમતગમત" નામનાં માસિકનો પુ. ૧ લા નો અંક ૧ લો અધિપતી ચત્રભૂજ વિ. તારાચંદ મહુવાકર તરફથી બહાર પડેલ અમારા જોવામાં આવ્યો.

સદરહુ મી. ચત્રભૂજને શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સના ઉપદેશક તરીકે સં. ૧૯૬૬ માં થોડી મુદત રાખેલ હતા. તે દરમ્યાન શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડના રૂા. ૨૯-૧૨-૦ તથા ફંડની એક રસીદ બુક રાખી તેઓ નાશી ગયા. તે બાબત ઘણો તપાસ કર્યો પણ પત્તોજ મળ્યો નહિ. હવે તે પોતાના અધિપતિપણા નીચે માસિક બહાર પાડે છે તે તો હમણાં જ જણાયું. પ્રભુ! સર્વને સન્મતિ આપશો.—કૉ. ઑફિસ.

JAINISM.

A Lecture delivered by Dr. Hermann Jacobi, M. A. Ph. D. at Rajkot on the 27th of March 1914.

I have been asked to deliver a lecture on Jainism, a subject with which long-continued studies and my recent experiences in India have made me familiar. We have only recently come to understand properly the position of Jainism; formerly it was believed to be an offshoot of Buddhism, for Buddha at that time had become pretty well known to the western scholars and as it is the religion followed by many Asiatic nations out of India, its original home, it was naturally looked upon as the parent of similar creeds; and one of them seemed to be Jainism. Like Buddhism it is originally and principally a *monastic* religion, a religion intended for an order of monks and nuns, and the laymen were of secondary consideration. Therefore in their outward habit of life the monks of the Jains and those of the Buddhists seemed to have much in common. And besides there was another particularlity which lent strength to the opinions that both sects came from the same stock. The idols of Buddha and those of the Jains have a great family likeness; both are presented in the position of meditation and at an early time it was rather difficult for the inquirer to tell which was a Buddha and which were Tirthankaras. All the circumstances led to the conclusion that Jainism was a sect of Buddhism, which in early times had branched off from it. For what was known about the tenets of the Jains seemed to indicate a more *radical difference* of their creed from the original Buddhism than exists between even the most distant Buddhist sects. On the base of this *prima facie* theory other scholars built new theories, whose boldness is proportionate to and may easily be explained by the scarcity of original materials, illustrative of Jainism. Now a change was brought about in the 60s and

7os of the last century. In that time Dr. Buhler, the then Educational Inspector of Guzarat, succeeded in collecting manuscripts of the sacred books of Jains; manuscripts which became the possession of the Deccan College Library and some libraries in England and on the Continent. I myself was able to acquire with the help of my friend Dr. Buhler, manuscripts of the principal *Angas* and *Upangs*. At the same time the investigation of the Buddhist scripture had been carried on with great zeal and had made great progress. It was my great fortune to commence at this juncture my studies of Jainism; they soon made me reject the old theory and brought on the conviction that Jainism was entirely independent of Buddhism. I found in the Jain scriptures the names of the contemporaries of Buddha, the kings of Magadha and some religious leaders of the time as also being contemporary with *Mahavira*, the twenty-fourth Tirthankara of the Jains. And in the Buddhist scripture I met with a mention of *Mahavira* under the name Niganth Nataputta. Nataputta is a name of Mahavira, since he belonged to the Kshatriyas clan of the *Natas* or *Jnatas* and *Niyantha* is an ancient name of the Jaina used in their sacred books. So there could be no doubt that Mahavira was a contemporary of *Buddha*. The Buddhist further mentions the name of the place where Mahavira died *Parapuri*. In this point also they are in perfect concordance with the Jains themselves. The independence of Jainism from Buddhism being thus proved, we were able to proceed one step further. The Buddhists frequently refer to the *Nigantha* or Jains as a rival sect, but they never so much as hint that this sect was a newly founded one. On the contrary, from the way in which they speak of it, it would seem that this sect of *Nigunthas* was at Buddha's time already one of long standing, or in other words, it seems probable that *Jainism is considerably older than Buddhism.* We shall find in the sequel, reasons to confirm this view. When we study more closely the principles of Buddhist philosophy on the one hand and those of Jain Philosophy on the other, the difference

seems so great that it precludes an idea of common origin. Buddha denied 'Being' (सत्ता) as something permanent; he only admitted a continuous originating. "All is transient, nothing is permanent" were the last words he is said to have uttered. This idea of the transitoriness of everything existent gave rise to the later Buddhist theory of the momentariness of all things, a theory which revolutionized the Indian Philosophy. The theory comes to this : every thing exists but for a moment and is replaced in the next moment by a fascimiles of its, just as we see things move in a bioscope. What we call existence and developement of a thing is but a series of successive momentary existences. I shall not try to make this strange theory more intelligible without entering into further details. It is obvious that the Buddhists had to *deny the continuous existence* of anything and they were not remiss to follow up this main idea into all its logical consequences. So they denied the permanent existence of a soul and of matter. With them the belief in the permanent existence of a soul is a principle of the greatest heretics. Now in all these points the Jains have just the opposite treatment. According to them, the soul as well as the matter are eternal and have a permanent existence, and this belief is the base of their philosophical system, which I will now describe in more details in order to give an idea of fundamental principles of the Jain system. According to the Jains the world of existing things falls into 2 categories; souls (*Jivas*) and matter (or *Pudgala*). There are three more substances besides: space and the mediums of motion and of rest, but they need not detain us as they do not concern the problem in hand. There are numberless souls or *Jivas*, which are incorporated again and again as long as they have not reached the state of perfection. Matter on the other hand consists of atoms which are eternal but which are not of a permanent quality. The qualities of matter develope according to circumstances. Matter itself may be described as something which may become anything.

Jains as God, since they are absolute and perfect beings whose virtuous life on earth should be a model to the pious. But the Jains expressly deny that these Gods have any direct influence on the course of events in the world. They combat the idea of a god as the creator and governor of the universe.

I have sketched (in a bare outline) the theory of *karma*, because it is the main foundation of the philosophical and religious system of the Jains, and it will be easy from this point of view to understand most of their rules of conduct.

I shall now deal with the Ethics of the Jains. The principal moral laws were early recognised by all Hindoos; Brahmins, Buddhists and Jains are at one about the four first commandments or vows (*vratas* as they call it) i. e. not to kill, not to steal, not to lie and not to commit adultery. Each of the three sections mentioned, has a fifth vow, which however is different in the different religions. They agree not only with regard to the first four commandments, but also in according the prohibition to kill, the first place. It will be doubted by nobody that to kill a man is the greatest offence infinitely more than to rob his property or to mislead him by lies. But this prohibition to kill (the *Ahinsa*) was not restricted to men, but is extended to animals as well. Buddhists and Jains regard it as a sin to kill an animal, but only the Jains regard Ahinsa in this extention of its meaning as the highest religious law—as the *paramo Dharmah* and have carried its consequences to the extreme, and as they regard plants also as possessed of life, it becomes practically impossible for men in the common conditions of life to carry out the commandment "not to kill" in all its bearings. But the law is strictly binding on the monks and the greater part of their rules of conduct have reference to the *Ahinsa*. The laymen try to abstain from killing at least animals, hence they are strict vegetarians as you all know. Not to kill any

living being may be said to be the principal consideration of the Jains; the corner stone of their ethics.

I have said that the Jains consider plants also as possessed of life, to be the abode or body of souls. In this regard they agree with other philosophers of the Hindus. But they extend the domain of souls far beyond the animal and vegetable kingdom. Their views in this respect are very peculiar and are not shared by any other philosophers, at least in India. The Jains believe also the elements: earth, water, wind and fire to house innumerable souls or to be bodies of souls, which may be called elementary bodies and souls. Only when the elementary bodies, the earth bodies, water bodies etc. have been quitted by the souls they become *lifeless* matter. Thus cold water is believed to contain souls and therefore *sadhus* may not use it. Thus from the Jain point of view, we may speak of lifeless matter only in a restricted sense, as most matter may temporarily at least be regarded as embodying souls. But this is not yet all. There is still more one kind of beings, the lowest of all and invisible to our eyes.

These beings are called *Nigodas*. In order to explain what is meant by this term, I remark that plants are according to the Jains either visible or invisible; the *Nigodas* belong to the invisible kind. Now some plants are bodies of one soul only, others (and these are the majority) consist of a great number of bodies forming one colony. The *Nigodas* are such plants; they are infinitesimally small globes containing numberless cells and in each cell there are lodged numberless beings, the *Nigoda* beings, who have all animal functions in common. With these globes the whole space of the world is literally packed. From them some souls are from time to time released and sent up the scale of living beings to fill the vacancies occasioned by the liberation of souls who have reached perfection. For there is a scale of beings from the lowest upto animals, men and Gods; up and down this scale the beings ascend or descend in their successive births according to their merit or demerit as the case

went on and the popular language changed, become so different from the latter, that it wanted the proper study to understand the works written in old language. Thus old language lost the advantage, it had in the eyes of the general public, over the learned language, and *Prakrit* books found no more readers except in the ranks of Jain scholars who regarded *Prakrit* as equal in dignity to *Sanskrit.* And thus it happened that for all glimpses we get of the more popular *Prakrit* literature, we are indebted to the Jains.

But I should presume too much on the patience of my hearers if I should continue to treat the subject in more details. I think I have said enough to show that Jainism contains a vast mine of knowledge and that it is well worth exploring for all who are interested in the history and the culture both philosophic and religious of ancient India.

In the course of his lecture what Dr. Jacobi had said is reproduced here in his own words:—

" Before proceeding I may be allowed to add some remarks which are occasioned by my mentioning *Asrava,* the influx of *Karma*-matter into the soul. This term was very appropriately chosen, for *Asrava* literally means ' flowing in ' the word being derived from the root *Sru*=to flow. ' Now the Buddhists also use the term *Asrava* in the sense of defilement, sin. But the etymological meaning of *Asrava* is inconsistent with their conception of *Karma,* and therefore it is impossible that they should have first used the term *Asrava*; they must have borrowed it from another sect in which the etymological meaning of *Asrava* was applicable to their conception of *Karma.* There can be no reasonable doubt that the sect which invented the term, was that of the Jains, and since the Buddhists borrowed an important term from them, Jainism must needs have preceded Buddhism. This is a new argument to which I have alluded in the beginning of this lecture.

स्वीकार अने समालोचना.

જૈન એસોસીએશન ઑફ ઇંડીઆ—સં. ૧૯૬૯ નો રીપોર્ટ.

(ગતાંકમાં આની સમાલોચના અધુરી રહી છે તો તે પૃષ્ઠ ૧૨૦ થી ચાલુ.)

૨. યુનિવર્સિટીમાં જૈન સાહિત્ય દાખલ કરાવવું.
૩. જૈન તહેવારો પળાવવા માટે સરકારમાં અરજી અને તે સંબંધે જરૂરી હીલચાલ.
૪. આપણુ શ્રેણી ઉઘડાવવી.
૫. જૈનોમાં સંપ થાય, તીર્થોના ઝઘડા મટે, તેમ પંચ ઠરાવી લવાદની પદ્ધતિએ સંતોષકારક નિર્ણય લાવવા–આની બહુજ જરૂર છે. તેમ થયે હજારો રૂપિયા નિરર્થક વાદમાં ખરચાતા બચશે–આને માટે ખાસ કમીટી નીમવી.
૬. જૈનોમાં સર્વ પ્રકારની કેળવણી કેમ વૃધ્ધિ વિસ્તાર દરેક પ્રાંતમાં પામે તે માટે એક કેળવણી ખાતું ને નાનોત્તેજક ફંડ (કે જેની યોજના ૧૯૧૪ ના જાન્યુઆરીના હેરલ્ડ અંકમાં આવેલ છે) તે ખોલી તેને માટે પ્રયાસ કરવો.
૭. રાજકીય બાબતો હાથમાં લેવી; ગવર્નર, વાઇસરોય આદિને માનપત્ર આપવાની, તેઓને જૈનોના પ્રશ્નોથી વાકેફ કરવાની નક્કી હાથ ધરવી.

આપણા જૈન ખાતાંઓ સુસ્ત, પ્રમાદી, અને રડતીસૂરત હોઇ નામના જ ચાલુ રહે છે, સ્થપાતી વખત ઘણો ડોળ અને દમામ થાય છે એ પરથી જૈનોપર આરંભશૂરા હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે, એવું આ સંસ્થા સંબંધે ન થાય, પણ એક નમુનેદાર ખાતા તરીકે નામના પામે એજ અમે ઇચ્છીએ છીએ કે કાર્યવાહકોના મનમાં તે ભાવ મજબૂતપણે રહે. મેંબરોની સંખ્યા બહુ કમી છે. ફક્ત ૩૦ ની છે તો તેને લંબાવી ૩૦૦ ની કરવી જોઇએ છે. કાર્ય જો સંગીન થાય અને વધારે જબરા પ્રમાણમાં થાય તો બીજા ઘણાઓ કંઇ નહિ તો સભાસદ બની સહાય આપવા દોરાશે એમાં કોઈ જાતનો શક નથી. પ્રભુ ! આ સંસ્થા નામે મહાન્ છે તેમ કામે મહાન્ થાય તેમ કરો એવું પ્રાર્થીએ છીએ.

સૌભાગ્ય શિક્ષાબ્ધિ—ભાગ ૧ લેખક તથા પ્ર૦ નટવરલાલ કનૈયાલાલ વૈષ્ણવ, રાજકોટ, પરમાર પ્રેસ. પૃ. ૧૮૨ પાકું પુઠું) આમાં ગૃહસ્થાશ્રમના એક અંગભૂત અને ઘર કેવું એ પ્રશ્નના ઉત્તરરૂપે નારીએ જે જે બાબતો ધ્યાનમાં લઇ અમલમાં મૂકી સુખરૂપ સંસાર નિર્વહવાનો છે તે તે સરલ ભાષામાં કર્તાએ મૂકવાનો સારો પ્રયાસ કર્યો છે, આવા અનેક પ્રયાસો ભવિષ્યમાં થાય અને તેનો લાભ સ્ત્રીવર્ગ લે તો હજુ અજ્ઞાનમાં રહી પછાત પડેલો તે વર્ગ ફરી સચેતન થઇ સમાજમાં અવનવું તેજ પાડી શકે તેમ છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકો બહુ થોડાં બહાર પડ્યાં છે અને તેમાં આ એક પુસ્તકથી વધારો થયો છે.

જોડણીમાં અશુદ્ધતા કેટલેક ઠેકાણે માલૂમ પડે છે જેમકે રીદ્ધિ સીદ્ધિ, મિલકત, પરિક્ષા, ગનના નિક્ષેપનો નાશ પૃ. ૭૧. વગેરે.

એકંદરે આ પુસ્તક સારૂં થયું છે. કિંમત જો કે સહેજ વધુ ગણાય, છતાં આ ચોથી આવૃત્તિ થઇ એ તેની લોકપ્રિયતા સિદ્ધ કરે છે. આવાં પુસ્તકો વધુ બહાર પડો એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

સુંદરી અને સાક્ષરો—આ નામનું પૅમ્ફલેટ-એ આનાની કિંમતનું ૨૪ પૃષ્ઠનું પુસ્તક એજ કર્ત્તાએ છપાવી બહાર પાડ્યું છે. તેમાં જુદા જુદા દેશના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોએ સ્ત્રીઓ માટે ઉચ્ચારેલા સ્તુતિ વાક્યો અને વિચારો મૂકવામાં આવ્યા છે તે ખાસ મનન કરી દરેક સજ્જને નારી પ્રતિષ્ઠાનો ખ્યાલ કરવો ઘટે છે. સૌભાગ્ય શિક્ષાબ્ધિ નામના ઉપર જણાવેલ પુસ્તક લેનારને આ ભેટ મળે છે. આ ૨૪ પાનાં સિવાયના બાકીના બીજાં ૧૬ પાનાં કર્ત્તાનાં બધાં પુસ્તકોની જાહેર ખબર માટે રોકવામાં આવ્યાં છે.

સ્ત્રીઓનું ખાનગી વાંચન—કિં. આના આઠ. કર્ત્તા ઉપર મુજબ—

આમાં સગર્ભા સ્ત્રીઓને જે જે બાબત જાણવાની છે તે નોંધવા ઉપરાંત ઘણી સલાહો વૈદક નિયમાનુસાર આપેલી છે. હાલમાં જુવાન સ્ત્રી પુરૂષોને પોતાના વડિલ અને અનુભવી માતપિતા તેમજ સગાંઓથી વિખુટાં ને દૂર રહેવાની ફરજ પડે છે અને તેથી તેઓની સલાહ અને અનુભવ કામે લાગતો નથી; આવા સમયમાં સગર્ભા સ્ત્રીએ શું કરવું જોઇએ ! બાળકોનાં રોગો અને તેના ઉપાયો, સ્ત્રીઓનાં દરદો ને તેના ઉપાયો, વગેરે અનેક વિષયો પર જૂદાં જૂદાં પુસ્તકો હોવાં જોઇએ. આ પુસ્તક એવું હોઇ દરેક ગૃહસ્થે ઘરમાં રાખવા યોગ્ય છે. પુઠું પાકું રાખવામાં આવે તો સારૂં. આ સૌભાગ્ય શિક્ષાબ્ધિ લેનારને ભેટ આપવામાં આવે છે.

હુબલી પાંજરાપોળ ૬-૭-૮ મા વાર્ષિક રીપોર્ટ.—તા. ૧ જાન્યુઆરી ૧૯૦૯થી ૩૧ મી ડીસેંબર ૧૯૧૧ સુધીનો.—

—આ રીપોર્ટમાં ફક્ત હિસાબો આપવામાં આવ્યા છે, જ્યારે આ પાંજરાપોળમાં હાલ શું સ્થિતિ છે, તેમાં શું તુટ પડે છે, કેવી રીતે આગળ વધી શકે, અને લોકોને આ સંસ્થામાં કેમ વધુ ભાગ લેતા કરી શકાય વગેરે સંબંધી કંઈ પણ જણાવવામાં આવ્યું નથી. સંસ્થાનો દરેક રીપોર્ટ આવક જાવકનો હિસાબ આપવાથી પૂર્ણ થતો નથી એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે. હિસાબ દર વર્ષનો છપાય છે જાણી સંતોષ થાય છે, અને દરેક પાંજરાપોળે આ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી ઘટે છે. હિસાબ જોતાં આ સંસ્થા એકંદરે સારૂં કાર્ય કરે છે, અને લોકોએ આને સહાય આપવી ઘટે છે. આ સંસ્થાને મુંબઇ પાંજરાપોળ આદિના રીપોર્ટ જોવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

સ્ત્રી વાંચન વિભાગ.

—સંપાદિકાઃ નિર્મળા બ્હેન.

(૧) એક મીઠી મુંઝવણ.

(આ ઉદ્‌ગાર એક સાધ્વીને તેની શિષ્યાએ જણાવ્યા હતા. તેથી તે અહીં જણાવ્યા છે. સંપાદિકા.)

હૃદયની શાન્તતા સંસારમાં સચવાય નહિ
રહેવા દૂર જઇએ તોય પણ રહેવાય નહિ—
નથી નિષ્ફળ જતો ઉદ્યોગ શુભ જો કે કરેલો,
તથાપિ ધારીએ તેવી સફળતા થાય નહિ—
સમજીએ સ્વપ્ન સમ આ વિશ્વના પ્રાણી પદાર્થો,
પરન્તુ રાગ જૂનો એ પ્રતિનો જાય નહિ—
ફરી બળ કોઇ સમયે ત્યાગવૃત્તિ ધારણ કરિયે,
વિફળ કરનાર પણ મદ મોહને જીતાય નહિ—
ફરી એ બંધ નેત્રો બેસી રહીએ ધ્યાન સાથે,
વધારે વેગી મન એમાંય પણ રોકાય નહિ—
હશે પરિપાક જેનો જેટલો. ને જેવો દુર્લભ,
અને સૌ તે પ્રમાણે કાર્યક્રમ બદલાય નહિ—

૨. પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓનું કામ વધારે છે.

ઇંગ્લંડ અને વેલ્સમાં નીચે પ્રમાણે ધંધામાં પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધારે કામ કરે છે.

	સ્ત્રી.	પુરૂષ.
નર્સ (આયા, ધાવ) વગેરે	૮૩૬૬૨	૧૨૬૭
શિક્ષક	૧૮૭૨૮૩	૭૬૪૨૮
ઘરકામમાં નોકર	૧૩૪૫૩૫૮	૫૪૨૬૦
કારતુસ તથા દારૂ બનાવવામાં	૩૭૮૪	૨૯૬૪
દીવાસળીના કારખાનામાં	૧૯૫૭	૭૪૩
પરઆીડીઆ બનાવવામાં	૩૩૧૧	૫૧૫
કાર્ડ બૉર્ડની પેટી બનાવવામાં	૨૬૫૦૧	૪૦૫૮
પુસ્તક બાંધવાના કામમાં	૧૮૪૪૯	૧૨૯૬૦
પોશાક તૈયાર કરવામાં	૩૩૯૨૪૦	૨૮૧૫
ખમીશ તૈયાર કરવામાં	૮૦૩૧૮	૫૦૪૧
બટન બનાવવામાં	૪૩૨૨	૧૩૬૭
હાથનાં મોજાં બનાવવામાં	૮૦૭૨	૨૯૮૭

રોટલી વગેરે વેચવાના ધંધામાં	૬૬૨૪૨	૪૩૬૯૧
તમાકુ બનાવવામાં	૧૯૩૧૨	૭૮૮૬
ભાડે દેવાના મકાન રાખવામાં	૯૧૩૫૨	૨૫૧૬૫
ચીંથરાના વેપારમાં	૫૦૫૮	૪૩૭૩
શિક્ષા વિભાગમાં	૭૬૪૨૮	૧૮૭૨૮૩
રોગીની સેવા કરવામાં	૧૨૫૭	૮૩૬૬૨
ગાયક તથા સંગીત શિક્ષક	૨૨૮૪૪	૨૪૨૭૨
એક્ટ્રેસો (નાટકમાં પાઠ લેનાર)	૯૦૭૨	૯૬૭૧

આ પરથી સમજી શકાશે કે પશ્ચિમ દેશની સ્ત્રીઓ કેવા કેવા પોતાથી થઇ શકે તેવાં ધંધામાં પોતાનું ગુજરાન ચલાવી શકે છે. પૂર્વના (ખાસ આપણા) દેશમાં આ સંબંધે બહુ ઓછી પ્રગતિ થઇ છે અને એવું બહુ જવલેજ જોવામાં આવે છે કે પુરૂષની સહાયથી સ્વતંત્ર થઈ સ્ત્રીઓ પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન ચલાવી શકે છે; પરંતુ આટલું તો થઇ શકે કે પુરૂષોની ગરીબ સ્થિતિમાં અને ઓછી કમાણીમાં સ્ત્રીઓ પ્રમાણિકપણે અને નિર્દોષ રીતે પોતાના પરિશ્રમથી કંઈ પણ ફાળો આપી શકે. આપણી સ્ત્રીઓમાં કમાવું તો એક બાજુએ રહ્યું, પણ એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે, એક શહેરથી બીજે શહેર, કે એક ગામથી બીજે ગામ જવામાં–અરે! સ્ટેશનથી ટીકીટ કઢાવવામાં આગગાડીમાં બેસી એકલાં મુસાફરી કરવામાં પુરૂષોની હાજરીની જરૂર રહે છે. ધીમે ધીમે કેળવણી વ્યવહારૂ જ્ઞાનને સ્ત્રીઓમાં પ્રસારવાનું અચૂક કાર્ય કરશે તો સ્ત્રીઓની પ્રગતિમાં વધારો થઇ પુરૂષોની ફિકરોમાં એટલો બચાવ થશે!!

એક સંવાદ.

"પણ નારીને રોવા વિના નહિ કર્મમાં બીજું કંઇ"—સ્નેહમુદ્રા.

સ્વામિનાથ! આજે તો સાસુજીની સાથે મારે સહેજસાજ બોલવું પડયું તે માફ કરજો. જો કે મેં અવિનયથી કંઇ કર્યું નથી પરંતુ હમેશા તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરવાની જે વૃત્તિ રહે છે તે આ બાબતમાં નહિ રહેવાથી થયેલી વાતચીતથી તેમને માઠું લાગ્યું છે.

પ્રિયા! મેં તને કહ્યું છે કે તારે મારી માતુશ્રીની આજ્ઞામાં રહેવું. તેં સુવિદ્યા લીધી છે તેથી તું આજ્ઞામાં રહેજે એમ દરરોજ યાદ આપવાની જરૂર રહેતી નથી. તો પછી આજ તને એવું તે કયું કારણ મળ્યું કે તેં તેમને માઠું લગાડ્યું?

પ્રાણનાથ! પેલા બુઢા અમથાશા ૮૦ વરસના થઇને આજે ગુજરી ગયા તેને ત્યાં મોં વાળવા જવાનું મારાં પુજ્ય સાસુજીએ મને કહેલ, હું ત્યાં ગઇ પણ ૮૦ વરસે તો ત્રણ પેઢી જોઇને જે ડોસો મુઓ તેનું મોં વાળવાનું મને યોગ્ય લાગ્યું નહિ તેથી હું તો જે રીતે ખરખરો કરવો જોઇએ તે રીતે ખરખરો કરીને ઘેર આવી; ત્યાર પછી કોઇ આધેડ વયની બાઇ સાસુજી પાસે આવીને કહી ગઇ કે તમારી વહુ કાંઇ વહેવાર બેવારમાં સમજતી નથી. અમથાશાનું મોંએ વાળ્યું નહિ ને છાતીએ બે હાથ પણ નાંખ્યા નહિ. બહુ ભણેલ તે કોણનું રાખતાં હશે ખઇ કે? આ તમે ગુજરી જશો ત્યારે તમારાં મરણ ઉપર કોણ લાવવાનું હતું કે? તમારે ત્યાં પછી કોણ આવવાનું હતું? વહેવાર તો ના રાખ્યો રહે છે. આ પ્રમાણે એ બાઇએ કહ્યું કે તરત તેની હાજરીમાં સાસુજીએ મને

ઉંચકી લીધી ને જેટલું કહેવાય તેટલું કહ્યું. આપે મને કહ્યું છે કે માતુશ્રી જુના જમાનાના છે તો તે કહે તે સાંભળવું પણ કદી સામે જવાબ દેવો નહિ તેથી હું તે મુંગી રહી.

પ્રિયા! ત્યારે પછી તેની સાથે બોલચાલ તો તારે થઈજ નહિને?

સ્વામિનાથ! તે સંબંધી તો કાંઇ બોલચાલ થઇ નહિ. પણ થોડી વાર પછી કોઇ બીજી વાત આવી ને તેણે કહ્યું કે તમારા મગનાની સગાઇ કરવાનું હવે શું ધાર્યું! આનું ઠેકાણું પડશે નહિ મળે તો તમે બેઠાં છો ત્યાં લાવો લઇ લ્યોને! એટલે બાઇજીએ મને રસોડામાંથી બોલાવીને કહ્યું કે વહુ! તમારા મગનની સગાઇ સારૂં મુહુર્ત જોઇ બેચાર દિવસમાં કરી નાંખવી છે માટે પાછળથી તમારા સ્વભાવ પ્રમાણે બુમો પાડતાં નહિ. મેં કહ્યું કે બાઇજી! મગન તો હજી ઘોડીયામાં હીંચકે છે ત્યાં તેની સગાઇ શી? ને એવા લાવા તે શા? મારે મારા છોકરાનું સગપણ હમણાં કરવું નથી. આટલું કહ્યું ત્યાં તો બાઇજી સિંહણની પેઠે ઉછળ્યાં ને મને નબાઇ નપીરી વગેરે બેચાર ગાળો દઇ જેટલું કહેવાય તેટલું કહ્યું અને કહ્યું કે ઘરમાં મોટેરી તે તું કે હું? મારૂં ધાર્યું થાય કે તારૂં ધાર્યું થવાનું? ભાઇડાને પણ આંજી દીધો છે તે જો! આજે તારાં હાડકાં પાંસરાં ખોખરાં ન કરાવું તો બાઇજી નહિ. આમ ખૂબ ગુસ્સો કર્યો. હું પણ છણકો કરી રસોડામાં ચાલી ગઇ ને ચાલતાં ચાલતાં કહ્યું કે બાઇજી! ગમે ત કરો પણ મગનનું સગપણ મારી મરજી વિના તમારાથી બીલકુલ થશે નહિ; ને જો કર્યું છે તો તે મારે બીલકુલ કબુલ નથી. આજથી વળી સગપણ ને સાંરાં તે શેનાં?

श्री महावीर जैन विद्यालय.

શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરૂ, અને શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવા ઉપર જીવ (આત્મા) ના કલ્યાણનો આધાર છે એમ આપને વિદિત છે. અનાદિ કાળથી જીવ કર્મની સાથે પ્રવાહથી અનાદિ સંબંધ રાખતો આ સંસારમાં ચોરાસી લાખ જીવાયોનિમાં ભમી રહ્યો છે અને પોતાના કર્માનુસાર સુખ દુઃખ સહન કરી રહ્યો છે. આ નાટકશાલારૂપ સંસારમાં શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિના અભાવે જુદાં જુદાં રૂપ ધારણ કરી નવાં નવાં શરીર બદલી આ જીવ નાટક કરી રહ્યો છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમને અનુસારે વ્યાવહારિક કેળવણી મેળવવાથી સંસારમાં ઇજ્જત, આબરૂ, માન વિગેરે મળે છે પરંતુ ધર્મથી વિમુખ રહેવાથી સંસારનું સુખ રાત્રિની ઓશની માફક રહેછે. ધર્મ ઉપદેશકોએ કથન કર્યું છે કે આર્ય દેશ, ઉચ્ચ કુળ, પૂર્ણ આયુષ્ય, અને શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ બહુ શુભ કર્મના ઉદયથી થાય છે. આપણને દયામય ધર્મ મળ્યાં છતાં આપણા યુવાનો સાંસારિક કેળવણી લેવા છતાં દેવ ગુરૂ અને ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ ન જાણે તેમજ શુદ્ધ માર્ગમાં ન ચાલે તો તેની જોખમદારી સમાજ ઉપર છે. જ્યાં સુધી આપણા યુવક વર્ગને સમયપર શુદ્ધ ધર્મનું શિક્ષણ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આપણો તે વર્ગ ધર્મના કાયદાઓને શી રીતે પાળી શકે? ૧૩-૧૪ વર્ષની ઉમર સુધી બાળકમાં ગ્રહણશક્તિ સારી હોય છે અને તે ઉમર પછી તે બાળકમાં વિચારશક્તિ તેજ થતી જાય છે. એ વિચાર શક્તિ પ્રગટ થયા પછી એ બાળક ઉપર ધર્મ સંબંધી સંસ્કાર પાડવામાં આવે અને દેવ ગુરૂ ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવે તો તેઓ રાત્રિ ભોજન, કંદમૂળ, વિગેરે અભક્ષ્યનો પોતાની મેળે ત્યાગ કરે એવા આશયથી તેમજ આજકાલ જૈન સમાજની સ્થિતિ સાધારણ થતી જાય છે અને અંગ્રેજી શિક્ષણમાં પૈસાનો ઘણો ખરચ થાય છે એ વિચારી પરમ ઉપકારી **મુનિ મહારાજ શ્રી વલભવિજયજીના** સદુપદેશથી શ્રી મુંબઇ નગરીના શ્રાવક સમુદાયને માલમ પડે છે કે જ્યારે વિદ્યાર્થી ૧૬ વર્ષની ઉમર કે ત્યાર પછી મેટ્રીક અથવા એન્ટ્રન્સ પરીક્ષા પસાર કરી યોગ્ય સાધનોના અભાવથી આગલ અભ્યાસ કરતા અટકી પડે છે અને ધર્મનું શિક્ષણ ન મળવાથી સાચા રસ્તાને છોડી દઇ આડો અવળો માર્ગ પકડે છે જેને લઇને પોતાનાં આત્માનું કલ્યાણ કરી શકતો નથી પરંતુ હાંસીને પાત્ર થાય છે. આવા વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરવા જુદા જુદા સ્થળોમાં જુદી જુદી સંસ્થાઓ સ્થાપવાનું કામ તરત મુશ્કેલ છે તેથી એવો વિચાર ચાલતો હતો કે કોઇ સારા સ્થળમાં કે જે મુંબઇથી બહુ દૂર ન હોય ત્યાં એક એવી સંસ્થા કાયમ કરવામાં આવે કે જ્યાં હિંદુસ્થાનના કોઇપણ ભાગમાંથી મેટ્રીક અથવા તેની બરાબરના એન્ટ્રન્સ કે બીજી પરીક્ષા પસાર કરી જે વિદ્યાર્થી ત્યાર પછીનો અભ્યાસ પોતાના ખર્ચે જ કરી શકતા હોય તથા જે વિદ્યાર્થીઓ ખરચ આપી આ સંસ્થાનો લાભ લેવા ઇચ્છા રાખતા હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓને આ સંસ્થામાં રાખી તેની ચાલચલગત, ખાવું, પીવું, વ્યાવહારિક, ધાર્મિક તથા સાંસારિક શિક્ષણ ઉપર પૂરેપૂરું ધ્યાન આપી તેને વ્યાવહારિક તથા ધાર્મિક બાબતમાં હુંશીઆર કરી સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાળુ અને શ્રાવક બનાવવા. આ વિચાર ચાલતો હતો તે દરમ્યાન પુનાનિવાસી શેઠ **મગનભાઇ હાથીભાઇએ**

મહારાજ સાહેબ પાસે એવી ઇચ્છા દર્શાવી કે પુનાની ફરગ્યુશન કૉલેજની નજીક પોલીસ લાઈન્સની પાસે જે ખુલ્લા મેદાન ઉપર તેમની જમીન તથા બંગલો છે અને જ્યાંના હવા પાણી સારાં છે તે જમીનમાંથી કેટલોક ભાગ વિદ્યાર્થીઓના રહેવાના મકાન માટે આપવા તથા મકાન બનાવવા માટે રૂ. ૫૦૦૦) અથવા તેથી વધુ રકમ આપવા જણાવ્યું. આ વાત ફાગણ શુદી ૫ ને સોમવારે પદ્મવિજયજી મુનિ મહારાજશ્રીએ વ્યાખ્યાનમાં જણાવી કેટલુંક યોગ્ય વિવેચન કર્યું, જેથી આ શુભ ખાતામાં કેટલાક મહાશયોએ યોગ્ય મદદ આપવા પોતાની ઇચ્છા જણાવી અને દશ વર્ષ સુધી ખરચ માટે પ્રતિ વર્ષ અમુક રકમ આપવી કબુલ કરી ભરી દીધી. ત્યાર પછી ફાગણ શુદિ ૧૪ ને બુધવારના દિવસે વ્યાખ્યાન વખતે આ બાબત ઉપર ફરીથી ચર્ચા કરી એક કામચલાઉ કાર્યકારિણી સભા ચુંટવામાં આવી કે જેના તરફથી નીચલી યોજના તૈયાર કરવામાં આવી છે. તે અનુસાર આ અતિ અગત્યની યોજના પર ખાસ ધ્યાન આપવા અને તેમાં યોગ્ય મદદ આપવા વિજ્ઞપ્તિ છે.

સદરહુ યોજના નીચે પ્રમાણે પસાર થયેલી છે અને રૂપીઆની જોગવાઇ થતાં કમિટી વિગેરેની વ્યવસ્થા કરી કામ શરૂ કરવામાં આવશે.

૧ નામ.

આ સંસ્થાનું નામ "શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય" રાખવામાં આવે છે.

૨ સ્થળ.

આ સંસ્થા પુના શહેર નિવાસી શેઠ ગગલભાઇ હાથીભાઇના બંગલાની જમીનમાંથી જેટલી જોઇએ તેટલી જમીન તેઓ સાહેબ પાસેથી લઇ એ જમીનમાં યોગ્ય રીતે કાયમ કરવી.

૩ મકાનની સંખ્યા.

(ક) હમણાંની અને ભવિષ્યમાં વૃદ્ધિનો ખ્યાલ કરી ૫૦ વિદ્યાર્થીઓને રહેવાને લાયક મકાનનાં ગોઠવણ કરવી.

મકાન. ૧૬×૧૨ ની લંબાઈ પહોળાઇના બે બે ઓરડાઓ એવા ૧૩ ઓરડાઓ બનાવવા. એ ઓરડાની એક બાજુ ગેલેરીઓ રાખવી. એક જોડા ઓરડામાં ચાર વિદ્યાર્થીઓ રાખવા. એવા ૧૩) જોડાના ઓરડાઓ બાંધવા પાછળ રૂ. ૧૩૦૦૦) નો ખરચ થવા સંભવ છે. એ સિવાય એક મકાન સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ વાસ્તે, એક મકાન ધાર્મિક શિક્ષક વાસ્તે, એક મકાન શ્રી જિનમંદિર માટે, એક મકાન લાયબ્રેરી તથા લેકચર હૉલ માટે, તથા એક મકાન રસોડા તથા સ્ટોર રૂમ માટે, બનાવવાં, તથા પાયખાના બનાવવાં. એ સર્વ મકાન બાંધવા પાછળ કુલે રૂ. ૨૦૦૦૦) નો ખરચ થવા સંભવ છે. પ્લાન તથા એસ્ટીમેટ પહેલાંથી તૈયાર કરાવી મંજુરી લઈ બનાવવામાં આવશે.

(ખ) જે જે ગૃહસ્થ એક ઓરડાના રૂ. ૫૦૦) અથવા જોડા ઓરડાના રૂ. ૧૦૦૦) આપે તેવા ગૃહસ્થોનાં નામનો એક લેખ તે ઓરડા પર લગાડવો.

૪ વિદ્યાર્થીઓની યોગ્યતા વિગેરે.

(ક) હિંદુસ્તાનના કોઇપણ પ્રાંતમાંથી વિદ્યાર્થી તેમાં દાખલ થઇ શકશે.

(ખ) વિદ્યાર્થી જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક હોવો જોઇએ.

(ગ) મેટ્રીક અથવા તેની બરાબરની પરીક્ષા પાસ કરનાર વિદ્યાર્થીને લેવામાં આવશે.

(ઘ) વિદ્યાર્થી સારી ચાલ ચલણવાળો, શીખવામાં હુશીઆર અને ચાલાક સમજદાર હશે તેને દાખલ કરવામાં આવશે.

(ચ) મકાનની સગવડતા મુજબ વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવામાં આવશે.

(છ) સંસ્થાના કાયદા કાનુનોને અનુસરી ચાલવાને બંધાય તેવા વિદ્યાર્થીને દાખલ કરવા.

(જ) બીમાર અથવા આ સંસ્થામાં રહી ગુજરાન ચલાવવાની ઇચ્છા રાખનાર વિદ્યાર્થીને આ સંસ્થામાં લેવામાં આવશે નહિ.

૫ પ્રબન્ધ.

(ક) વિદ્યાર્થીઓની દેખરેખ તથા તેની સંભાળ વાસ્તે એક સુશિક્ષિત અનુભવી ધર્મચુસ્ત સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ રાખવામાં આવશે.

(ખ) ધર્મ શિક્ષણ આપવા માટે એક તત્ત્વવેત્તા, જૈન ધર્મના ગૂઢ આશયોને જાણનાર એવો શિક્ષક રાખવામાં આવશે. તે દરરોજ ઓછામાં ઓછો એક કલાક ધર્મ શિક્ષણ આપશે.

(ગ) કમિટી ધર્મશિક્ષાનો જે અભ્યાસક્રમ નક્કી કરશે તે પ્રમાણે ધર્મ શિક્ષા આપવામાં આવશે. ક્રિયા પોતાની પરંપરા મુજબ વિદ્યાર્થી કરે તેમાં આ સંસ્થાને હરકત નથી.

(ઘ) વિદ્યાર્થીએ દેવ પૂજા [કારણ સિવાય] દરરોજ કરવી જોઇશે.

(ચ) રવિવાર તથા છુટીના દિવસે ઓછામાંઓછું એક સામાયિક વિદ્યાર્થીએ કરવું જોઇશે.

(છ) પર્યુષણ પર્વમાં તથા અન્ય પર્વમાં કમિટીના નિયમ મુજબ દેવદર્શન (ચૈત્ય પરવાડી), કથા શ્રવણ, પ્રતિક્રમણ વિગેરે કરવાં જોઇશે.

(જ) આ સંસ્થામાં જૈનધર્મ અનુસાર ખાનપાનની ગોઠવણ રાખવામાં આવશે.

૬ ખર્ચ.

૨૫ વિદ્યાર્થી માટે માસિક ખર્ચ નીચે મુજબ અનુમાન કરવામાં આવ્યો છે.   ૫૦ વિદ્યાર્થી માટે ખર્ચ.

સુપ્રિન્ટેન્ડંટ	રૂ. ૧૦૦)	સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ	રૂ. ૧૦૦)
ધર્મશિક્ષક	,, ૪૦)	ધર્મ શિક્ષક ૨)	રૂ. ૮૦)
રસોયા ૨	,, ૨૦)	રસોયા ૪)	રૂ. ૪૦)
ઘાટી ૩	,, ૨૬)	ઘાટી ૫)	રૂ. ૩૫)
ચોકીદાર ૧	,, ૧૦)	ચોકીદાર ૧)	રૂ. ૧૦)
ખોરાકી (વિદ્યાર્થી ૧) રૂ. ૧૦)	,, ૨૫૦)	ખોરાકી વિદ્યાર્થી	રૂ. ૫૦૦)
ખોરાકી સ્ટાફની	,, ૮૦)	,, સ્ટાફની	રૂ. ૧૦૦)
ફી વિદ્યાર્થી ૧) રૂ. ૬	,, ૧૫૦)	ફી	રૂ. ૩૦૦)
પુસ્તક ,, રૂ. ૪)	,, ૧૦૦)	પુસ્તક	રૂ. ૨૦૦)
કપડાં ,, રૂ. ૨)	,, ૫૦)	કપડાં	રૂ. ૧૦૦)
પરચુરણ ધોબી હજામત સ્ટેશનરી	,, ૧૭૫)	પરચુરણ ધોબી હજામત સ્ટેશનરી	રૂ. ૨૩૫)
	રૂ. ૧૦૦૦)		રૂ. ૧૭૦૦)

એ હિસાબ મુજબ ૨૫ વિદ્યાર્થી માટે દર વર્ષે ખરચ રૂ. ૧૨૦૦૦)
૫૦) વિદ્યાર્થી માટે વર્ષના રૂ. ૨૦૪૦૦] થાશે.

મકાન વિગેરેનો ખર્ચ.	રૂ. ૨૦૦૦૦]
ગોદડાં, વાસણ ફરનીચર વિગેરે એક વખત ખરચ	રૂ. ૩૦૦૦]
પુસ્તક લાઇબ્રેરી માટે એક વખત ખરચ	રૂ. ૨૦૦૦]

એ મુજબ મકાન, ફરનીચર વગેરે ખરચ માટે રૂ. ૨૫૦૦૦] અને ૨૫ વિદ્યાર્થીનો વર્ષનો ખરચ રૂ. ૧૨૦૦૦] તથા ૫૦ નો વર્ષનો ખરચ રૂ. ૨૦૦૦૦] નો થવા અનુમાન થાય છે.

૭. ફી આપી દાખલ થનાર વિદ્યાર્થી.

જો કોઇ વિદ્યાર્થી પોતાના ખરચે આ સંસ્થામાં અભ્યાસ કરવા ઇચ્છતો હશે તો તેની પાસેથી દર માસે રૂ. ૩૦] લેવામાં આવશે; વધારે આપે તો તેની ખુશીની વાત છે. એ રૂ. ૩૦] માં કુલ ખર્ચ ખાવા પીવા, પુસ્તક, ફી, કપડાં વગેરેનો સમાવેશ થઇ જશે.

૮. કાર્ય ક્યારે શરૂ કરવામાં આવશે?

જ્યારે રૂ. ૧૨૦૦૦) દર વર્ષની આવક મુજબ દશ વર્ષ વાસ્તે આપવાની શરતે કબુલાતો આવી જશે કે આ કામની શરૂઆત કરવામાં આવશે અને શરૂઆતમાં વર્ષ ૧) ના રૂપીઆ અગાઉથી લેવામાં આવશે.

જ્યાં સુધી મકાનની સગવડ થાય નહિ ત્યાં સુધી ભાડના મકાનથી કામ ચલાવવામાં આવશે.

૯. વિદ્યાર્થી માટે પ્રતિજ્ઞા.

આ સંસ્થાનો ફ્રી લાભ લેનાર વિદ્યાર્થીએ જેટલા વર્ષ સુધી આ સંસ્થાનો લાભ લીધો હોય તેટલા દર વર્ષના રૂ. ૪૦૦) લેખે પોતાની ભવિષ્યની કમાણીમાંથી દર સેંકડે ચાર ટકા લેખે દેવું વસુલ આપવા આ સંસ્થામાં વિદ્યાર્થી તરીકે દાખલ થતી વખત કબુલાત આપવી.

પરંતુ કમાણી કરવાની શરૂઆતના બે વર્ષ આ રકમ ભરવામાંથી વિદ્યાર્થી મુક્ત રહી શકશે.

૧૦. સભાસદ બાબત.

પેટ્રન	રૂ. ૫૦૦૦)	બીજો વર્ગ	રૂ. ૧૫૦૦)
પ્રથમ વર્ગ	રૂ. ૨૫૦૦)	ત્રીજો વર્ગ	રૂ. ૧૦૦૦)

જેમણે દર વર્ષે રૂ. ૫૧) લેખે દશ વર્ષ સુધી આપવા કબુલ કર્યા છે તેઓ ઓરડીનરી સભાસદ ગણાશે

નીચેના ગૃહસ્થોએ દસ વર્ષ સુધી દર વર્ષે જે રકમ આપવા કબુલ કરેલ છે તેની વિગત:—

૧૦૦૧) શેઠ હેમચંદ અમરચંદ
૧૦૦૧) ,, દેવકરણ મુળજી
૧૦૧) ,, લલ્લુભાઇ ગુલાબચંદ ઝવેરી
૫૧) શેઠ કાલીદાસ અમરશી
૫૧) મી. મુલચંદ હીરજી

જૈન કાવ્યદોહન.

ભાગ ૧ લે.

સંગ્રહ કર્ત્તાઃ—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મ્હેતા.

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢબે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદઘનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મ મંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુર્જર જૈન કાવ્યો આ શૈલીએ આજસુધી એક પણ બહાર પડેલ નથી. ગુર્જર ભાષામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સૃષ્ટિની નજરે ચઢાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૯૦૦ પૃષ્ટ નો સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ જુદું.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શેઠ પુંજાભાઇ હીરાચંદ,

માણેકચોક

અમદાવાદ.

જૈન બંધુઓ ! વાંચો અને અમૂલ્ય લાભ લ્યો.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર ડીરેક્ટરી.

વ્હાલા બંધુઓ ! આપ સારી રીતે જાણતા હશો કે વડોદરા અને પાટણ કોન્ફરન્સ વખતે જૈન સ્વેતાંબર કોમની આધુનિક સ્થિતિ જાણવા માટે સર્વે જૈન બંધુઓનો વિચાર થવાથી ડીરેક્ટરી કરવાનું કામ કોન્ફરન્સ ઓફીસે હાથ ધરેલું હતું. આ મહાભારત કામના પ્રથમ ફળ રૂપે અમદાવાદ કોન્ફરન્સ પહેલાં શ્રી જૈન સ્વેતાંબર મંદિરાવળિ, ભાગ ૧ લો બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર પછી કોન્ફરન્સ ઓફીસ તરફથી આ મુશ્કેલ કામના દ્વિતીય ફળ રૂપે શ્રી જૈન શ્વેતાંબર ડીરેક્ટરીના–ભાગ ૧ લો (ઉત્તર ગુજરાત) અને ભાગ ૨ જો (દક્ષિણ ગુજરાત) એવી રીતે બે ભાગ જૈન પ્રજા સમક્ષ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવામાં આવેલ છે. આ બન્ને ભાગમાં સમસ્ત ગુજરાત દેશની પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન જાણવા લાયક હકીકતો દાખલ કરવામાં આવી છે; જૈનોની વસ્તી સંખ્યા દેખાડનારી ગામની નિશાનીઓ ઉપરાંત તીર્થ સ્થળ, દેરાસર, તથા રેલ્વેની સરળ માહિતી આપનારાં ચિન્હો વાળો સુંદર નકશો પણ આપેલો છે. ટુંકામાં જૈનોની વસ્તી વાળા જીલ્લા અને તાલુકાવાર ગામ, રાજ્ય, નજીકનું સ્ટેશન અને તેનું અંતર, નજીકની પોસ્ટ તથા તાર ઓફીસ, દેરાસર, તીર્થસ્થળ, ધર્મશાળા, ઉપાશ્રય, પુસ્તક ભંડાર, લાયબ્રેરી, પાઠશાળા, પાંજરાપોળ અને સભા મંડળ વિગેરેને લગતી સઘળી ઉપયોગી બાબતોથી આ ડીરેક્ટરી ભરપુર છે. આ સિવાય ગામવાર જ્ઞાતિ અને ગચ્છની, કુંવારા, પરણેલા, વિધુર અને વિધવાની તેમજ ભણેલ તથા અભણની સંખ્યા આ ડીરેક્ટરીમાં સમજપૂર્વક આપવામાં આવેલ હોવાથી દરેક જૈન બંધુને આપણી આધુનિક સ્થિતિ નજરે તરી આવે છે. વિશેષમાં જીલ્લાવાર જનરલ રીપોર્ટ પણ આપેલ છે. આ ડીરેક્ટરી જૈન સમાજ માટે બહુ ઉપયોગી કરવામાં લગાર પણ કચાશ રાખવામાં આવી નથી. ડીરેક્ટરી તૈયાર કરવા પાછળ રૂ. ૧૫૦૦૦ની મોટી રકમ ખર્ચવામાં આવી છે; તે છતાં જુજ કિંમત રાખવાનું કારણ કમાવાની ખાતર નહીં પરંતુ શ્રીમંત તેમજ ગરીબ જૈન બંધુને આ પુસ્તકનો સરખો લાભ આપવાનું છે. માટે સર્વ જૈનબંધુઓ આ મોટો લાભ અવશ્ય લેશેજ, એવી અમોને સંપૂર્ણ ખાત્રી છે.

કિંમત માત્ર પહેલા ભાગના	રૂ. ૦–૧૨–૦
બીજા ભાગના	રૂ. ૧–૪–૦
બન્ને ભાગ સાથેના	રૂ. ૧–૧૪–૦

નકશાની છુટી નકલ અઢી આનાની પોસ્ટ ટીકીટ મોકલનારને મોકલવામાં આવશે.

પાયધુની, મુંબઈ નં. ૩.

આસિસ્ટંટ સેક્રેટરી.
શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.

લેખકોને નમ્ર વિનંતિ.

પૂજ્ય મુનિરાજાઓ, જૈન ગ્રેજ્યુએટો તથા વિદ્વાન્ જૈન લેખકોને સવિનય વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે જૈન વસ્તીવાળાં લગભગ તમામ શહેરોમાં મહાન્ કોન્ફરન્સનો વિજય વાવટો ફરકાવતા તથા કોન્ફરન્સના સર્વમાન્ય વાજીંત્ર ગણાતા આ માસિક પત્રમાં કોન્ફરન્સે હાથ ધરેલા વિષયો સંબંધી તથા સમસ્ત જૈન કોમની સામાજિક નૈતિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિ સાથે પ્રત્યેક વ્યક્તિની આત્મિક ઉન્નતિ થાય તેવા સરળ ભાષામાં લખાયેલા લેખોને પ્રથમ પદ આપવામાં આવે છે અને જૈન ભવ્યત્વ સૂચવનાર ઐતિહાસિક લેખોને પણ ખાસ સ્થાન અપાય છે અમે આશા રાખીએ છીએ કે પદવીધારી જૈન ગ્રેજ્યુએટોની માફક અન્ય વિદ્વાન્ જૈન લેખકો તથા પૂજ્ય મુનિ મહારાજાઓ, વધારે નહીંતો માત્ર વર્ષમાં એકાદ વખત આઠ દશ પૃષ્ટ જેટલો લેખ આ પત્રમાં લખી મોકલી સ્વધર્મી બંધુઓને પોતાની વિદ્વત્તાનો લાભ આપવાનું મન ઉપર લેશે.

૧ આ પત્ર માટેનું લખાણ કાગળની એકજ બાજુએ, સારા અક્ષરથી અને શાહી વડે લખવા તસ્દી લેવી. કાગળની બન્ને બાજુએ, અથવા પેન્સીલથી લખેલું લખાણ ટાઇપોમાં ગોઠવતાં બહુ અડચણ પડે છે તેમજ ભૂલો થવાનો પણ વિશેષ સંભવ છે માટે આ સૂચના તરફ લક્ષ આપવા ખાસ વિનંતિ છે.

૨ લખાણ મોડામાં મોડું દરેક મહિનાની તા. ૧૫ મી પહેલાં અમોને મળવું જોઇએ.

૩ લેખકનો લેખ યોગ્ય જણાશે તો દાખલ કરી જે અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે તે અંક અને નિયમિત લેખકને નિયમિતપણે સર્વ અંક મફત મોકલવામાં આવશે.

૪ પસંદ નહિ પડેલા લેખો પાછા મોકલવાનું બનતું નથી, જેને જોઇએ તેણે ટપાલ ખર્ચ મોકલી મંગાવી લેવા.

૫ અપ્રકટ પ્રાચીન જૈન ગુજરાતી સાહિત્ય, ધાર્મિક અભ્યાસ વધે તેવા સંવાદ, શિક્ષણ સારી રીતે આપી શકાય તેવા અભ્યાસપાઠો, પટ્ટાવલિઓ, શિલાલેખો, ગ્રંથની પ્રશસ્તિઓ, પ્રાચીન જૈન પ્રભાવકોનાં ચરિત્રો વગેરેને ખાસ પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવશે.

૬ રાજ્યકીય-ધાર્મિક વિવાદવાળું, નિંદાત્મક વગેરે આડે માર્ગે દોરનાર અને કલેશ ઉપજાવનાર લખાણને સ્થાન બીલકુલ આપવામાં નહિ આવે.

૭ લેખકે પોતાનું પુરૂં નામ તથા ઠેકાણું લખવા કૃપા કરવી. તે પ્રગટ કરવા ઇચ્છા હોય તો તે અગર તેમ ન હોય તો કોઈ સંજ્ઞા-તખલ્લુસ મોકલવું. નનામા લેખ લેવા કે પાછા મોકલવા બંધાતા નથી.

મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ. બી. એ. એલ્ એલ્ બી.
પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. તંત્રી. જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ હેરૅલ્ડ.

हेरॅल्ड मासिकना ग्राहकोने सूचना

માસિકનો આધાર તેના લવાજમ ઉપર છે અને તે લવાજમ અગાઉથી વસુલ કરવાનો રીવાજ રાખવાની જરૂર છે છતાં અમે તેમ નહીં કરતાં દર વર્ષની અધવચમાં લવાજમ વસુલ કરવાની ગોઠવણ રાખી છે. આ વખતે સને ૧૯૧૪ ના ડીસેમ્બર આખર સુધીનું એટલે ૧૦ મા વર્ષ સુધીનું લવાજમ વસુલ કરવા માટે **પર્યુષણ પર્વમાં કાઢવાનો દળદાર મહાવીર અંક વી૦ પી૦ થી** મોકલવામાં આવશે તે સ્વીકારી લેશોજી. તેમ કરવાનું વધારે મજબુત કારણ એ છે કે મહાવીર અંક ઘણો કીંમતી નીકળવાનો હોવાથી ગ્રાહકોને બરોબર મળે. ગેરવલે ન જાય.

દરેક ગ્રાહકને અમારી ખાસ વિનંતિ એ છે કે આ માસિક મળ્યાથી આપના તરફથી ચાલુ સાલનાં લવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ અંકે દોઢ રૂપીઓ અમોને મનીઓર્ડરથી તુરત મોકલી આપશો તો અમારે વી૦ પી૦ કરવાની જરૂર રહેશે નહીં. વી૦ પી૦ થી અંક મોકલવામાં અમારે માથે કામનો બોજો આવી પડે છે અને ગ્રાહકોને તેથી કાંઈ લાભ થવાનો નથી. તેમને તો બેઉ રીતે સરખોજ ખર્ચ છે. માટે આ ખબર વાંચી તુરત ચાલુ સાલનું લવાજમ મોકલી આપશોજી.

પાછલી સાલના લવાજમની રકમ જે જે ગૃહસ્થો પાસે બાકી છે તેઓને લવાજમ મોકલી આપવા ખાસ ઉઘરાણીનાં પોસ્ટ કાર્ડ લખવામાં આવે છે છતાં તેઓ ધ્યાનમાં લેતા નથી. તે દીલગીર થવા જેવું છે. તો દરેકે દરેક સુજ્ઞ ગ્રાહકોએ લવાજમ મોકલી આપવું.

हेरॅल्ड मासिकना लवाजमनी पहोंच.

(તા. ૬-૬-૧૪ થી તા. ૩૦-૬-૧૪ સુધીમાં જમા.)

તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.

(એજન્યુએટ તરફથી નીચે પ્રમાણે.)

૨॥ રા. રા. ઉમેદચંદ દોલતચંદ મુંબઈ
૨। રા. રા. વાડીલાલ દોલતચંદ "
૩॥ રા. રા. લખમશી હીરજી મેશરી "
૩॥ રા. રા. પુનશી હીરજી મેશરી "
૩॥ રા. રા. મોહનદાસ ઓધવજી "

(આઢેશ તરફથી)

૧। શેઠ નથુરામ અમુલખ સાકુર.

તા. ૩૧-૬-૧૪ સુધી.

૧। શેઠ કસ્તુરજી કેસુરજી માહાવરાળો.

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

૧॥ શેઠ મોતીચંદ જેચંદ કરાડ
૧॥ શેઠ અનુભાઈ માનચંદ "
૧॥ શેઠ જેપાળજી માસંગજી કોલ્હાપુર.
૧॥ શેઠ પ્રેમચંદ માણેકચંદ ઉપળકરંજી.
૧॥ શેઠ મોતીચંદ હાકરશી કોલ્હાપુર.
૧॥ શેઠ મોતીચંદ નાનચંદ બેળગાવ.
૧॥ શેઠ હીરાભાઈ સનાભાઈ સાંગલી.
૧॥ શેઠ મોતીચંદ ખેમચંદ સાંગલી.
૧॥ શેઠ રતનચંદ સાંકળચંદ સાંગલી.
૧॥ શેઠ ભાઈચંદ નાનચંદ નીપાણી.
૧॥ શેઠ દલીચંદ સવચંદ બામસણા.
૧॥ બાબુ ગોવીંદચંદજી ધાનમલજી બીદાર.
૧॥ શેઠ ચીકાભાઈ કેવળદાસ કાલરી.
૧॥ શેઠ મગનલાલ જેઠીરામ નીપાણી.
૧॥ શેઠ તલકશી હીરજી મણીઆર પલાસવા.
૧॥ રા. રા. કે. એમ. પારીખ પેરાવડા.
૧॥ શેઠ લેહેરચંદ ધેલચંદ ઝાબડીઆ.
૧॥ શેઠ કસ્તુર મલુકચંદ શીણુજ.
૧॥ બાબુ ગોવીંદચંદજી લક્ષ્મીચંદજી બીદાર.
૧॥ શેઠ દેવાજી અચીચળદાસ પેસીના.
૧॥ શેઠ મોતીચંદ કેવળાજી જુંડા.
૧॥ શેઠ તલકશી હિરાજી વીખરણી.
૧॥ શેઠ ચુનીલાલ સુરૂચંદ બગસુવાડા.
૧॥ શેઠ બાલારામ પુરષોતમ મીરજ.
૧॥ શેઠ અનોપચંદ હકીરાજ ધરાદ.
)॥ રા. રા. લાલચંદ નાનચંદ આંનકપુર.

૫૬-૩-૦

ખાસ અંક.

હવે પછીના માસનો લગભગ ૨૦ ફરમાનો

શ્રી પર્યુષણ પર્વમાં " શ્રી મહાવીર અંક

બહાર પડનાર છે, તેમાં

જાહેર ખબર આપનારાઓને અમૂલ્ય તક.

આ માસિક શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કૉન્ફરન્સનું વાજીંત્ર છે. તેનો હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા ભાગોમાં વસતી જૈન જેવી ધનાઢ્ય કોમમાં બહોળો ફેલાવો થાય છે અને તેનો ખાસ અંક. " શ્રી મહાવીર અંક " સુમારે ૨૦૦ પૃષ્ટનો અગસ્ટ માસમાં બહાર પડનાર છે.

શ્રીમહાવીર ચરિત્ર અને તેમના ઉપદેશ સંબંધી સરળ ભાષામાં પૂજ્ય મુનિ મહારાજાઓ, જૈન ગ્રેજ્યુએટો તથા વિદ્વાન જૈન લેખકોના હાથથી લખાયેલા લેખોથી બહાર પડવાનો છે.

શ્રી મહાવીર અંક આખા હિંદમાં વંચાવાનો હોવાથી એમાં જાહેર ખબર આપનારનો આશય ફલીભૂત થવા સંભવ છે. તેની કિંમત છૂટકથી આઠ આના રાખી છે.

જાહેર ખબરના ભાવ નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યા છે.

૧ પેઇજના રૂ. ૫ ૦॥ પેઇજના રૂ. ૩ ૦। પેઇજના રૂ. ૨ અગાઉથીજ લેવામાં આવશે. હૅન્ડબીલ વહેંચાવવાનો ભાવ પત્ર વ્યવહારથી અગર રૂબરૂ મળવાથી નક્કી થઇ શકશે.

પાયધુની, પોસ્ટ નં. ૩ મુંબઇ. } આસિસ્ટંટ સેક્રેટરી. **શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કૉન્ફરન્સ.**

" શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બૉર્ડનો સંવત્ ૧૯૬૭-૬૮-૬૯ની સાલનો હિસાબી રીપોર્ટ છપાઇ બહાર પડયો છે. જેમને જોવા ઇચ્છા હોય તેમણે મંગાવી લેવો "

પૂજારીની જરૂર—શ્રી કપડવણજ (જીલ્લે ખેડા)માં દેરાસરજીમાં **પુજારીઓની** જરૂર છે માટે જે કોઈ ઉંચ હિંદુ કોમનો પુરૂષ તે કામ કરવા રાજી હોય તેણે પોતાનું નામ ઠામ વિગેરે હકીકત તથા કોઈ સારા પ્રતિષ્ઠિત માણસની ઓળખાણ સાથે નીચે જણાવેલા શીરનામે અરજી કરવી. શ્રાવકને પસંદગી તથા તેને દોષ નહિ લાગે તેવા ખાતામાંથી પગાર આપવામાં આવશે.

મુ૦ કપડવણજ. (જીલ્લે ખેડા.) } શ્રી ચિંતામણજીના દેરાસરજીના મેનેજીંગ વહીવટદાર. **શા. માણેકલાલ પુંજાભાઈ.**

આ ઉપરથી સર્વે બન્ધુઓને ખબર આપવામાં આવે છે કે, આપણી કોમના પુરૂષ વર્ગ તેમજ સ્ત્રી વર્ગને ઉત્તમ પ્રકારના હુન્નરો તદન મફત શીખવવાના હેતુથી શ્રી વઢવાણ કેમ્પમાં **શ્રી જૈન હુન્નરશાળા** સ્થાપવામાં આવી છે.

આ હુન્નરશાળામાં વણિક કોમના દરેક ઉમેદવારોને દાખલ કરવામાં આવે છે, તેમજ જરૂરીઆત સ્કોલરશીપ, અને સગવડ કરી આપવામાં આવે છે.

ઉમેદવારોએ પોતાની અરજી નીચેના શીરનામે તાકીદથી મોકલવી.

વઢવાણ કેમ્પ. } વર્કીંગ કમીટી. **શ્રી જૈન હુન્નરશાળા.**

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हेरॅल्ड.

SHRI JAIN SWETAMBER CONFERENCE HERALD.

"सत्साधूनां पुनर्भगवतां महाराज ! नश्यन्त्येवामी पूर्वोदिताः सर्वेऽपि क्षुद्रोपद्रवा यतस्तेषां भगवतां प्रनष्टं मोहतिमिरं, आविर्भूतं सम्यग्ज्ञानं, निवृत्तं सर्वत्राग्रहविशेषः, परिणतं संतोषामृतं, व्यपगता दुष्टक्रिया, त्रुटितप्राया भववल्लरी, स्थिरीभूता धर्ममेघसमाधिः ॥ तथा गाढानुरक्तमंतरंगमतःपुरं ॥ यतस्तेषां भगवतां संतोषदायिनी धृतिसुंदरी, चित्तप्रसादहेतुः श्रद्धा, आल्हादकारिणी सुखासिका निर्वाणकारणं विविदिषा, प्रमोदविधायिनी विज्ञप्तिः, सद्बोधकारिणी मेधा, प्रमदातिरेकनिमित्तमनुप्रेक्षा, अनुकूलचारिणी मैत्री, अकारणवत्सला करुणा, सदानंददायिनी मुदिता, सर्वोद्वेगघातिनीउपेक्षेति.—श्री सिद्धर्षिः

પુસ્તક ૧૦-અંક ૭.] વીર સંવત્ ૨૪૪૦. [જુલાઈ ૧૯૧૪.

પિતાનું મૃત્યુ.

પ્યારા પિતાશ્રી ! આપને ના પુત્રસુખ આપી શકયો,
ના હૃદયની વાતો બધી પ્રેમે કદી ખોલી શકયો;
ઋણ પિતૃનું લોકો કહે તે ના પુરૂં ચુકવી શકયો,
ના વાસનાથી ઉદ્‌ભવેલાં દુઃખ હું ભુલવી શકયો.
ધાર્યું હતું હજુ સમય છે બાકી ઘણો બધું એ થવા,
મનમાં કિલા ઘડતો હતો મજબૂત તેને બાંધવા,
ત્યાં તો બધું નિર્મૂળ કરી ચાલ્યા અચિંતા દઇ દગો,
રોતા મુકયા મનમાં રહી કોને કહું ? રહી ના જગ્યો.
રહી ઝંખના મળવાતણી આંખ્યો પરંતુ ના મળ્યો,
આશા બધી અવળી પડી ફેરો અમારો ના ફળ્યો;
ભોળા ભલાં ભદ્રિક બાપુ જીવતા જાણ્યા નહિ,
તમ સ્વર્ગમાં જાતાં સુધી ગુણ એહ પિછાણ્યા નહિ.
વસ્તુતણા અસ્તિત્વમાં ના મૂલ્ય તેનું થાય છે,
અતિ પરિચયે પામે અવજ્ઞા લોકરીતિ જણાય છે;
પર્યાય બદલી મૂલ તે બીજારૂપે પલટાય છે,
મૂળના સ્વરૂપનું ભાન આવ્યે કોટિ કિંમત થાય છે.
શિરછત્ર તીર્થસ્વરૂપ આપતણી ન સેવા મેં કરી,
ના હૃદયથી ઘરમાં રહેલા તીર્થ-યાત્રા આદરી;

જાણ્યું હતું કે સમય છે-ચાલ્યો ગયો-નાવે ફરી,
હું એકલો ઉભો બિચારો માર્ગ કયાં ન સુજે જરી.
ધરી ધૈર્ય એ ઇચ્છું હવે, તમ પંથ સૂખે નિર્વહો,
આત્મા તમારો અન્ય ભવ શાંતિ ઉંચી પદવી લહો,
અમ ઉપર તાજાં સ્મરણનાં સુપુનિત ગંગાજલ વહો,
અમ હૃદયને નિર્મલ કરી ૐ શાંતિ શાંતિ સદા રહો.

प्रीतिना साचा खोटा पडदा !

(ગજલ કવ્વાલી.)

જગતના સ્વાર્થ કે ધનલોભને આધીન જે પ્રીતિ-
બને વેચાણ બાજારે, ગણી છે દીન એ પ્રીતિ.
હઠે પાછી પડી આછી, નજર ચડતાં જરા ભીતિ;
દુઃખો પડતાં ડગે-ભાગે, બની રસહીન એ પ્રીતિ.
બધાંને સ્વાર્થ વ્હાલો છે, બન્યો એ પ્યારનો પ્યારો;
રહે છે ક્ષુદ્ર પ્રેમીથી, સદાયે ભિન્ન એ પ્રીતિ.
ન શોધે સ્વાર્થની બાજી, રહે દુઃખ-દર્દમાં રાજી;
સદા આનંદથી ગાજી, રહી ત્યાં લીન એ પ્રીતિ.
મરે ત્યારે મરે સાથે, તરે ત્યારે જડયા હાથે;
જીવે છે વારિની સાથે, સમજતાં મીન એ પ્રીતિ.
પતંગો દીપમાં બળતાં, જીવન નિજ જ્યોતને ગણતાં;
મરીને પ્રેમીમાં મળતા, બની ભયહીન એ પ્રીતિ.
પરસ્પર પ્રાણ સાધીને, જીગરના તાર બાંધીને;
સહે સાથે ઉપાધીને, ન દીઠી ખિન્ન એ પ્રીતિ.
ભવોભવ વિસર્યા ભીતિ, હજારો રાતડી વીતી;
નથી સો મોતથી બીતી, બની તલ્લિન એ પ્રીતિ.
જગતના સ્વાર્થના દોરે, ગુંથી છે મર્મની ગ્રંથી;
પૂર્યાં મનમેલનાં ચિત્રો, બની મિસ્કીન એ પ્રીતિ.
વહે બ્રહ્માંડને જીતી, ગમની ના ગમે ગીતિ;
ખરી એ પ્રેમની રીતિ, ધરી રહેતી પુનિત પ્રીતિ.
બની સૃષ્ટિ નવાં જગની, નવી ખૂબી રગેરગની;
નિરંતર લાગતી લગની, જીવન છે તુચ્છ વિણુ પ્રીતિ.

वसंत.

जैन इतिहासनी जरुर.

એક સંપૂર્ણ ઇતિહાસની બહુ જરૂર છે. જૈનો હજુ સુધી ઇતિહાસની અગત્યતા સમજી શકયા નથી, અને આપણામાં રા. હીરાલાલ હંસરાજનો ભિન્ન ભિન્ન ઇતિહાસ (જૈન પ્રાચીન ઈતિહાસ) અને જૈન વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ તરફથી બહાર પડેલ ક્ષુલ્લક નાનો ઇતિહાસ (જૈન ઇતિહાસ)—એ સિવાય બીજા કંઇપણ પ્રયત્નો થયા હોય એવું માલૂમ નથી. હમણાં ' જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૧ લો ' છપાયેલ છે તેમાંની હકીકત કંઈ થોડાં પ્રકરણ સત્તરમી સદીના ઇતિહાસ માટે પૂરાં પાડે છે. પણ જે શૈલીએ ઇતિહાસ લખાવો જોઇએ તેવું તો કંઇપણ થયું નથી.

પંજાબ હિંદુ સભા 'જૈન ધર્મનો ઇતિહાસ' પ્રકાશ કરવા માગે છે. આ સભાના પ્રમુખ લાલા હંસરાજ બી. એ અને મંત્રી લાલા ગુલશનરાય બી. એ. એલ એલ. બી. (લાહોર) છે. જો કોઈ ગૃહસ્થ ઇતિહાસ લખવાનું ઉપાડી લે તો તે માટે બધી તજવીજ તેઓ કરી આપવા તૈયાર છે. આ ઇતિહાસમાં નીચે લખેલી વાત આવવાની જરૂર છે.

(૧) અત્યાર સુધીનો તારીખવાર ઇતિહાસ-(chronological tracing from the beginning, its history upto now),

(૨) ભારતની રાજકીય અવસ્થા Trace the political position of the faith during the different periods Indian History has passed through.

(૩) જૈનોની સામાજિક અવસ્થા; જો તે હીંદુની સામાજિક અવસ્થાથી ભિન્ન હોય તો તેનો વિકાસક્રમ. Social fabric of Jains; if different from the Hindus trace its development.

(૪) જૈન ધાર્મિક સાહિત્યનો વિકાસ ક્રમ Development of Jain Scriptures.

(૫) જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો વિકાસક્રમ. Development of Jain philosophy.

(૬) જૈન સાહિત્ય અને વિજ્ઞાન Jain Literature and sciences.

(૭) અન્ય ધર્મોની જૈન પર અસર અને જૈન ધર્મની અન્ય ધર્મો પર અસર The influence of other religions faiths on Jainism and that of Jainism on those faiths.

(૮) હિંદુ સભ્યતામાં જૈન ધર્મનું સ્થાન Place of Jainism in Hindu civilization.

श्री जैन श्वेताम्बर ॲडयुकेशन बोर्डनां गयां त्रण वरसना कामकाजना अहेवालनुं अवलोकन.

(મુ. સ. ૮ જુન ૧૦૧૪)

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કૉનફરૅન્સની બેઠક સુમારે પાંચ વરસ અગાઉ પુના ખાતે થઇ હતી. તે વેળાએ જૈન બંધુઓની કેળવણી સંબંધી હાલત સુધારવા માટે કોઇ સંગીન યોજનાઓ તૈયાર કરવા અને તે અમલમાં મેલવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે એક ઍડ્યુકેશન બોર્ડની નિમણુંક કરવામાં આવી હતી અને કૉનફરન્સની આવકનો અમુક ભાગ તે બોર્ડને હવાલે કરવામાં આવ્યો હતો. તે પછી એ બોર્ડે સંવત ૧૯૬૭–૬૮–૬૯ નાં વરસોમાં કરેલાં કામકાજનો અહેવાલ હાલમાં બહાર પાડયો છે, જે ઉપરથી જોવાને બની આવે છે કે જે મોટી ઉમેદો વચ્ચે એ બોર્ડની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી તે જોકે હજુ પાર નથી પડી, તોપણ ગયાં ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન તેણે સારૂં કામ બજાવ્યું છે. તેણે ભવિષ્યને માટે કેટલીક યોજનાઓ ઘડી કહાડી છે, પણ જેમ બીજી બાબતોમાં તેમ આ બોર્ડની ઉમેદોના સંબંધમાં પણ નાણાં સંબંધી મદદ મળવાની કોતાહીનાં કારણે કેટલાંક કાર્યો હાથ ધરવા વગરનાં પડી રહ્યાં છે. હાલ તુરત તેણે હાથ ધરેલાં કાર્યોમાં સૌથી પહેલું ધાર્મિક શિક્ષણક્રમને લગતું છે. જૈન શાળાઓ અને પાઠશાળાઓમાં ધાર્મિક શિક્ષણ ગમે તેમ આપવામાં આવતું હોવાથી તે પાછળના શ્રમ અને ખર્ચ નકામાં જાય છે તે બીના બોર્ડના સભાસદો જોઇ શકયા છે અને તે માટે તેમણે એક અભ્યાસક્રમ તૈયાર કરાવ્યો છે. પણ અહેવાલમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે "આ ક્રમ દરેક પાઠશાળામાં સ્વીકારાયો નથી એ ખેદનો વિષય છે." તેજ પ્રમાણે જઇન સ્ત્રી તથા પુરૂષ શિક્ષકો તૈયાર કરવાની એક યોજના તૈયાર કરવા શ્રમ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેનું પરીણામ પણ શૂન્યમાંજ આવ્યું છે, કારણકે અહેવાલમાં જણાવ્યા મુજબ "ફંડના અભાવે તે" (યોજના) ને નિર્ણયાત્મક સ્વરૂપમાં મુકવાનું બની શક્યું નથી." ત્રીજું કામ હરીફાઇની ધાર્મિક પરીક્ષાઓ લેવાનું તેણે હાથ ધર્યું છે અને તેમાં તેણે સારી સેવા બજાવી છે. પણ તેવી પરીક્ષાઓ લેવાનું કયાં સુધી ચાલુ રહેશે તેજ એક સવાલ થઇ પડયો છે. અહેવાલમાં ખબર આપવામાં આવી છે કે તેવી હરીફાઇની પરીક્ષાઓ માટે શેઠ હેમચંદ અમરચંદે ઉદાર દીલથી આપેલું ફંડ પાંચ વરસ માટેનુંજ હતું અને તે પાંચ વરસ સને ૧૯૧૩ માં ખતમ થતાં તે મુદત વધારી આપવા ઉક્ત શેઠને અરજ કરવામાં આવી હતી, જેનો જવાબ તેમને એવો મળ્યો હતો કે "દાનના અનેક માર્ગ હોઇ આ માર્ગે જેટલું ખર્ચવાની અનુકુળતા હતી તે કરતાં વધુ ખર્ચ કરવામાં આવ્યો છે." ઍડ્યુકેશન બોર્ડે પણ તેમના આ જવાબનું વ્યાજબીપણું સ્વીકાર્યું છે અને એકજ મનુષ્ય ઉપર સર્વ પ્રકારનું દબાણ કરવાને બદલે અન્ય સજ્જન શ્રીમંતો પણ એ પુણ્યકાર્યમાં સામેલ થાય એવી આશા બતાવી છે; પણ હજુ કોઇ બાહાર પડેલું જણાતું નથી. દરમીઆન આ વર્ષ તો તે પરીક્ષાઓ ઉપલાજ ઉદાર શેઠના આશ્રયથી લેવાને લગતી ખબરો પ્રગટ થઇ છે. તે ઉપરથી જોઇ શકાય છે કે

તેમણે મુદતમાં અમુક વધારો કરી આપ્યો છે, પણ તેજ વખતે સદાકાળ તેઓ પોતાનાજ ખર્ચે ધાર્મિક હરીફાઈનાં ઈનામો આપવા માગતા નથી એ નોંધવાની ખાસ જરૂર છે, અને જો તે પરીક્ષાઓ ઉપયોગી માલમ પડી હોય તો તેમને ચાલુ રાખવા માટે બનતો દરેક પ્રયત્ન બોર્ડ તરફથી કરવામાં આવવો જોઇએ છે. ચોથું કાર્ય પાઠશાળાઓને મદદ કરવાને લગતું છે, જે પાછળ ત્રણ વરસ દરમ્યાન તેણે બે હજાર છસોં અઠ્ઠાવન રૂપ્યાં ખર્ચ્યા છે, જે રકમ બોર્ડનું મહત્વ અને કોમનો વિસ્તાર ધ્યાનમાં લેતાં ઘણી નાની છે. વિદ્યાર્થીઓને સ્કૉલરશીપો આપવા પાછળ એજ ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન માત્ર નવસો તેત્રીસ રૂપ્યાનો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હતો જેને નજીવા તરીકેજ સ્વીકારવો પડશે. ધર્મનીતિની વાંચનમાળા તૈયાર કરાવવાની બાબતમાં બોર્ડની હસ્તી અગાઉથી કૉન્ફરન્સ ઑફીસે પ્રયાસ આરંભેલો જણાવવામાં આવે છે પણ હજુ કાંઈ પરિણામ આવ્યુંજ નથી. એક નમુનેદાર વાંચનમાળા તૈયાર કરવા માટે એક હજાર રૂપ્યાનું ઇનામ કૉનફરન્સ ઑફીસ તરફથી જાહેર કરવામાં આવ્યું છે પણ તે ઇનામનો ઉપયોગ કરવા કોઇ બહાર પડયું નથી. ધાર્મિક શિક્ષણ આપવા માટે હમણાં કરવામાં આવતા પ્રયત્નો ખરૂં જોતાં અંધારામાં ભુસ્કો મારવા સરખા છે અને તે સ્થિતિમાં સુધારો કરવા માટે જો પાઠશાળાઓ અને જઇંન શાળાઓને લગતું એકાદ સંમેલન કરી તેમાં માત્ર ધાર્મિક શિક્ષણનો વિષય છુટથી ચર્ચવામાં આવે તો ઘણો લાભ થયા વગર રહેશે નહીં. ધર્મનીતિનું સારૂં શિક્ષણ આપી શકે તેવા પ્રવીણ શિક્ષકો તૈયાર કરવાની બાબતમાં કેટલીક સુચનાઓ અહેવાલ મધે કરવામાં આવી છે, પણ તેના સંબંધમાં સ્થાનકવાસી જૈન ભાઇઓએ રતલામ ખાતે સ્થાપેલી ટ્રેનીંગ કૉલેજને મળેલા અનુભવોનો બારીક અભ્યાસ કરવા પછીજ ટ્રેનીંગ કૉલેજની યોજના રચવામાં આવશે તો ઘણો લાભ થશે. જૈન ટ્રેનીંગ કૉલેજ હાલ તુરત તો એક અખ્તરારૂપેજ સ્થાપી શકાય તેમ છે, કારણ કે તેની રચના માં આગલા અનુભવનો કોઇ લાભ મળી શકે તેમ નથી અને તેટલે દરજ્જે તે કામ વિકટ છે. ઍડયુકેશન બોર્ડની નાણાં સંબંધી હાલત સુધારવાના પ્રયત્નોમાંનો જે એક ખરા માર્ગે રચાયલો હતો તે "સમાજમાં અનેક "વિરોધી તત્વો ઉભાં થતાં" નિષ્ફળ નિવડયો છે એમ વાંચી આપણને ખેદ થાય છે, પણ જો હવે તે તત્વો નાબુદ થયાં હોય તો મી૦ બરોડીયાવાળી બીજી યોજના અમલમાં મેલવા માટે ખાસ શ્રમ ઉઠાવવો ઘટે છે.

જૈન.

જ્ઞાન ચર્ચા.

શ્રી મહેસાણા જૈન કેલવણી ખાતાના ઇન્સ્પેકટર રા. રા. ભગવાનદાસ મીઠાભાઈએ પૂછેલા પ્રશ્નોના ખુલાસા નીચે મુજબ છે.

પ્રશ્ન પહેલો:—જૈન શાસ્ત્રાનુસારે મન તે શું પદાર્થ છે તથા શરીરમાં તેનું સ્થાન ક્યાં છે?

ઉત્તર:—જેમ કર્મને પુદ્ગલ સમુદાય તરીકે ગણવામાં આવે છે એટલે કે તે પુદ્ગલનાં બનેલા છે કે પુદ્ગલરૂપ છે તેમ મન પણ મનોવર્ગણામય પુદ્ગલોનું બનેલું છે. એ-

ટલે કે કર્મ જેમ જડ છે છતાં સુખ દુઃખનો અનુભવ કરાવતાં જણાય છે તેમ મન એ જડ છે છતાં આત્માના સંબંધને લીધે ચેતીભૂત જેવું થઈ સંકલ્પ વિકલ્પાદિ કરે છે. કર્મ જેમ આત્માના સર્વ પ્રદેશો-અસંખ્યાત-પ્રદેશે છે તેમ મનોવર્ગણાના પુદ્ગલો પણ આત્માના બધા પ્રદેશે છે છતાં પણ મુખ્યત્વે તેના વિકારોનો-સંકલ્પાદિનો અનુભવ તો મગજ અને હૃદયસ્થાનમાંજ થાય છે. આ ઉપરથીજ વેદાંતવાળાઓ અંતઃકરણમાં તેના એક ભાગ રૂપ મનને ગણે છે અને પાશ્ચાત્ય ફિલસુફો મગજ અને હાર્ટને મન કહે છે. એ તો સિદ્ધ છે કે એ સ્થલે મનના સંકલ્પ-મનનનું કાર્ય થતું અનુભવાય છે-પણ મનો વર્ગણા જેની બનેલી છે એ પુદ્ગલો તો આત્માના બધા પ્રદેશે છે માટે શરીરજન્ય સુખ દુઃખની લાગણી આખા શરીરમાં જણાય છે. જેવી રીતે સુખ અને દુઃખ દેનારાં પુદ્ગલો આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશે છે છતાં તે સુખદુઃખની અસર મુખ્યત્વે તો અંતઃકરણમાં જણાય છે તેવીજ રીતે મનોવર્ગણા પુદ્ગલો આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશે છે છતાં તેની મુખ્ય હૈયાતી દર્શાવનારી અસર અંતઃકરણમાં જણાય છે એટલે કે મગજ અને અંતઃકરણમાં સંકલ્પાદિ લાગણીઓ ઉદ્ભવતી અનુભવાય છે, સંકલ્પ વિકલ્પ મન કરે છે. લેશ્યા પણ માનસિક સંકલ્પ જેવીજ છે. મનરૂપ આત્મા જેવા જેવા સંકલ્પો કરે છે તેવાં તેવાં કર્મો તે મનરૂપ આત્માને વળગે છે. માનસિક સંકલ્પ વિકલ્પનો જોનારો એટલે દ્રષ્ટારૂપ આત્મા તો દૃશ્ય એવી કર્મોપાધિથી તથા સંકલ્પાદિથી અત્યંત ભિન્ન છે કારણ કે માનસિક ક્રિયાઓનો જોનાર છે, મનનો દૃઢ સંકલ્પ તે લેશ્યા અને જેવી લેશ્યા તેવાં જન્મ મૃત્યુ; માટે જન્મ મૃત્યુનો આધાર મન ઉપર છે. મનવડે જન્મમૃત્યુ વધે છે અને મનવડે જન્મમૃત્યુ ઘટે છે. જ્યારે મન શાંત થાય છે, તદ્દન શાંત થાય છે કે વિલય થાય છે-હતું નહતું થાય છે ત્યારે ચૈતન્યાત્મા જાતે શુદ્ધ સ્વરૂપે વિરાજે છે. મનની સ્થિતિ તેની મનોવર્ગણાના પુદ્ગલમાં આત્માના સાનિધ્યથી-વ્યાપકપણાથી-સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન બીજો:—અધ્યવસાય અને પરિણામ એટલે શું? તે બેમાં તફાવત શો?

ઉત્તર:—અધ્યવસાય એટલે મનોભાવના અને પરિણામ એટલે મનોભાવનાનો લાંબો ટકાવ. અધ્યવસાય અને પરિણામમાં લાંબો તફાવત નથી, બંને એક સ્થિતિનાં રૂપાંતરો છે; જેમકે કોઈ માણસ વિચારમાં બેઠો હોય ત્યાં ધ્યાન કરવાનો શુભ વિચાર આવે તે અધ્યવસાય અને ધ્યાન કરવા માટે લાંબો વિચાર કરે, ધ્યાન કરવા બેસે પછી મનની જે સ્થિતિ થાય તે મનનું પરિણામ જાણવું. મનોભાવના ઉદ્ભવવી તે અધ્યવસાય અને ઉદ્ભવ્યાપછી તે વિચારનું, આગળ શુભાશુભરૂપે પરિણમવું તે પરિણામ, અધ્યવસાય અને પરિણામ એ માનસિક ભાવનામાંજ સમાઇ જાય છે. અધ્યવસાય અને લેસ્યા તથા પરિણામને નિકટનો સંબંધ છે.

પ્રશ્ન ત્રીજો:—કર્મના બન્ધમાં પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ એવો ઉપન્યાસક્રમ શાથી છે?

ઉત્તર:—મને જેવો શુભાશુભ સંકલ્પ કર્યો, જેવી શુભાશુભ લેસ્યા કરી, જેવી પ્રકૃતિ કરે છે તેવાં પ્રકારે તે અષ્ટાવરણી કર્મની પ્રકૃતિઓ શુભાશુભ પ્રકારે બાંધે છે. એ મનની પ્રકૃતિ જેવા પ્રમાણમાં હોય છે તેવી સ્થિતિનો બંધ પડે છે. વળી તે પ્રકૃતિ અને

સ્થિતિ ઉપર તથા મનની તે વખતની શિથિલતા અગર તિક્ષ્ણતા ઉપર તે કર્મની અસર થવાનો એટલે રસનો આધાર છે. કર્મ વર્ગણા આત્માએ ગ્રહણ કરી, તેનાં જે પુદ્ગલો આવ્યાં તે પ્રદેશ બંધ છે. પ્રકૃતિ, પ્રકૃતિની સ્થિતિ, એ ઉપરથી રસ–અસર–થી તે સમજાય છે અને કર્મ પુદ્ગલનો સમુહ તે પ્રદેશ. સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ એ સર્વ કર્મ પ્રકૃતિમાં સમાઇ જાય છે. આ સમજવા માટે શાસ્ત્રકારે આદુનું દષ્ટાંત આપેલ છે. વાત, પિત્તનો નાશ કરવો તે આદુની પ્રકૃતિ છે. આદુનો જેટલો સમય ઉપયોગ કરવામાં આવે તે તેની સ્થિતિ છે, આદુનો તિક્ષ્ણ સ્વાદ તે રસ છે અને આદુ જે પુદ્ગલોનું બનેલું છે તે પુદ્ગલ પરમાણુનો સમુહ–આકૃતિ તે પ્રદેશ છે. પ્રકૃતિ, સ્થિતિ અને રસ એ પ્રદેશમાં રહેલાં છે તેમજ સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશમાં પ્રકૃતિ રહી છે. આ પ્રમાણે કર્મનો શુભાશુભ જ્ઞાનવરણી વગેરે સ્વભાવ તે પ્રકૃતિ, તે કર્મબંધ કેટલો વખત રહેશે તે સ્થિતિ, કર્મનો શુભાશુભપણે અનુભવ થવો તે રસ અને કર્મવર્ગણાના પુદ્ગલોનો સમુહ તે પ્રદેશબંધ. આ ઉપરથી કર્મના બંધમાં પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ એવો ઉપન્યાસક્રમ છે તે વ્યાજબીજ છે એમ સ્પષ્ટ સમજી શકાશે.

પ્રશ્ન ચોથો:—મનઃપર્યવ જ્ઞાન એટલે શું? અને તેનો ઉત્કૃષ્ટ વિષય કેટલો?

ઉત્તર:—મનના પર્યાય જાણનારૂં જ્ઞાન તે મનઃપર્યવજ્ઞાન. લોકોમાં જેને બીજાના મનની વાત જાણનારૂં જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે તે મનઃપર્યવજ્ઞાન મનઃ પર્યવજ્ઞાન એ મતિજ્ઞાનની ઉંચા પ્રકારની કેલવણીજ છે. મતિજ્ઞાનનું પરિપકવપણું તે મનઃપર્યવજ્ઞાન છે. મતિજ્ઞાનમાં અનુમાન કરાય છે અને મતિનું વિશુદ્ધત્વ થતાં અનુમાન વિના સ્વતઃ જાણી શકય છે તે મનઃપર્યવજ્ઞાન. મતિજ્ઞાન વખતે ખોટું પણ પડે છે કારણ કે તેમાં અનુમાન કરાય છે, અનુમાન વખતે સાચું હોય અને વખતે ખોટું પણ હોય છે પણ મતિની નિર્મલતા થતાં સ્વત મનના પર્યાય જાણી શકાય છે તે મનઃ પર્યવજ્ઞાન. અવધિ જ્ઞાનમાં ઇચ્છા થાય ત્યારે સ્થૂલપણે જાણી શકાય છે અને મનઃ પર્યવવડે તો ઇચ્છા વગર પણ સપર્યાય જાણી શકાય છે કારણ કે મનઃપર્યવ કાંઇ અવધિ જ્ઞાનની પેઠે ખંડિત નથી પણ અખંડ છે, સ્વતંત્ર છે, પરમશુદ્ધ છે, મનઃપર્યવ જ્ઞાન બે પ્રકારે કહેલું છે તેને માટે શ્રી રાયપસેણી સુત્રમાં કથન છે કે "**मणपज्जवनाणे दुविहे पण्णत्ते तंजहा उज्जमइ-त्तीयविपुलमत्तीय**" મનઃપર્યવજ્ઞાન–મનના પર્યાય જાણનારૂં જ્ઞાન બે પ્રકારનું છે. ઋજુમતિ અને વિપુલમતિ. તેમાં ઋજુમતિ, અઢી આંગલ ઓછું અઢી દ્વીપમાં દેખે અને વિપુલમતિ તો પૂર્ણ અઢી દ્વીપમાંહે સંજ્ઞીપંચેંદ્રિનો મનોગત ભાવ જાણે. મનઃપર્યવજ્ઞાન વિશેષ (પર્યાય) નુંજ ગ્રાહક છે માટે તે પ્રકારના ક્ષયોપશમથી વિશેષને ગ્રહતુંજ ઉપજે.

પ્રશ્ન પાંચમો:—મૂર્તિપૂજાના ખંડન મંડન સંબંધી કોઇ આજની ભાષામાં લખાએલ સારો ગ્રંથ આપના જાણવામાં હોય તો જણાવશો.

ઉત્તર:—મૂર્તિપૂજાના ખંડન મંડનનો વિષય વેદાંતમાં છે કારણ કે વેદ અને ઉપનિષદોમાં મૂર્તિપૂજાનું સ્પષ્ટ વિધાન નથી અને છે તે દ્વયર્થીક છે. પુરાણોમાં મૂર્તિપૂજાના સંબંધમાં લખાણ છે તેમ તેમાંજ કેટલુંક લખાણ મૂર્તિપૂજાને ઉથલાવી પાડે તેવું પણ છે જેથી વૈદિક સંપ્રદાયમાં અમુક મૂર્તિ માને છે અને અમુક નથી માનતા અને તે દરેક

વ્યક્તિવાળા પોતાના તરફથી સંતોષકારક પુરાવા પુરાણો વગેરેમાંથી રજુ કરી શકે છે. જો કે વેદ, ઉપનિષદ્ અને પુરાણોના આશ્રિતોમાં મૂર્તિપૂજા માનવી યા ન માનવીને તે અધિકાર ઉપર આધાર રાખે છે એટલે કે વેદના આશ્રિતોમાં સામાન્ય અધિકારીએ મૂર્તિ પૂજવી જોઇએ અને ઉત્તમ અધિકારીએ સામાન્ય વર્ગના ધર્મ સાચવવા માટે મૂર્તિપૂજવી જોઇએ અને ઉત્તમોત્તમ એટલે અનુભવી અધિકારીઓ મૂર્તિપૂજવીજ જોઇએ એવી ફરજથી રહિત હોઇ મૂર્તિ પૂજતા, માનતા નથી કારણ કે તેઓ અખિલ વિશ્વને ઇશ્વરની મૂર્તિ તરીકે માને છે. આવી વૈદિક પૂર્વાચાર્યોની માન્યતા છે છતાં તેમાં તકરાર રહ્યા કરે છે તેનું કારણ ફક્ત એટલુંજ છે કે માત્ર મૂર્તિ પૂજવાનું વિધાન બતાવનારા અને મૂર્તિ પૂજાને ઉથલાવી પાડનારા પુરાવાનેજ તે બંને વ્યક્તિવાળા સામાન્યપણે વળગી રહે છે અને અધિકાર ઉપર લક્ષ આપતા નથી; વળી અધિકાર સમજવો એ કાંઇ જેવી તેવી બાબત નથી. મુસલમાનોના કુરાને શરીફમાં તથા બાઇબલમાં તેમનાં ભાષાંતરો વાંચતાં સ્પષ્ટ સમજાય છે કે તેમાં મૂર્તિ પૂજાનું વિધાન નથી પણ મૂર્તિપૂજાથી તેઓ વિરૂદ્ધમાં હોય એમ સમજાય છે અને તેથી એ લોકોમાં આ બાબતમાં બે મત નથી પરંતુ આ દાખલા લઈને જૈનધર્મમાં તે વાત દાખલ કરવામાં આવે તો તે ન્યાયસર એટલે વ્યાજબી નથી પણ જૈનસૂત્રથી વિરૂદ્ધ છે કારણ કે જૈન સૂત્રોમાં મૂર્તિ પૂજાનું વિધાન સ્પષ્ટ બતાવેલું છે અને તે વિધાન દેવોના હસ્તે તથા મનુષ્યના હસ્તે થએલું છે. રાયપસેણી સૂત્ર, જીવાભિગમ સૂત્ર, જ્ઞાતાજી, ભગવતી સૂત્ર, વગેરેમાં મૂર્તિપૂજા રીતસર લખેલી છે પણ મૂર્તિ ન પૂજવી એવું કોઈ પણ સ્થળે નીકળી શકતું નથી માટે જૈનોથી મૂર્તિપૂજા વિરૂદ્ધ બોલી શકાય તેમજ નથી. પરંપરાથી, સૂત્ર સિદ્ધાંતથી, જૈનોમાં મૂર્તિપૂજા તો સિદ્ધ થાય છે પણ મૂર્તિપૂજા વિરૂદ્ધ તો પૂર્વાચાર્યો કે સૂત્રો એક પણ શબ્દ બોલતાજ નથી; ઉપરાંત પુરેપુરી રીતે મૂર્તિ પૂજાનું સ્થાપન કરે છે. વળી જૈન સૂત્રો, ગ્રંથો કે પૂર્વાચાર્યો મૂર્તિ પૂજાની વિરૂદ્ધ છે એવું તો કોઈ પણ સાબિત કરી શકે તેમજ નથી, એમ હું મારા અનુભવ ઉપરથી કહું છઉં. જેઓ કલ્પાતીત છે, એટલે કે આચારની પહેલી પાર ગયા છે તેવાઓને આત્માનો ક્ષાયક અનુભવ હોઇ તેમને મૂર્તિ પૂજાની અગત્ય રહેતી નથી પણ તેથી કરીને જેમને ત્રીજા ગુણસ્થાનનું પણ ઠેકાણું નથી છતાં જેઓ પાંચમા ગુણસ્થાનનો દાવો કરી પોતાને શ્રાવક કહેરડાવે છે એવા કોઇ મૂર્તિપૂજા વિરૂદ્ધ વાત કરે તે જૈન સૂત્રથી અને જૈન પરંપરાથી કેવલ વિરૂદ્ધ બોલનારા છે એમ સમજવું એટલે કે જૈન સૂત્રોમાં જિન પ્રતિમા પૂજાનું વિધાન સ્પષ્ટ લખેલું છે માટે જૈનોએ મૂર્તિ પૂજવી કે ન પૂજવી તેવો વિચાર નહિ કરતાં શ્રીજિનેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે જિન પ્રતિમાનું સાદર અને ભાવપૂર્વક પૂજન કરવુંજ જોઇએ. મૂર્તિ પૂજા વિરૂદ્ધ, માત્ર છેલ્લા ત્રણસો વર્ષની અંદર ઢુંઢીઆ પંથ નીકળ્યા પછીજ નીરસ લખાણ લખાયું છે પણ તે લખાણ પક્ષપાત વાળું, કદાગ્રહ વધારનારૂં, સૂત્ર વિરૂદ્ધ અને આત્મ જ્ઞાનથી ઉલટું હોઇ કોઇ પણ રીતે જૈનોને તો માનનીય નથીજ. તો પણ જો તેવા ગ્રંથો વાંચવા હોય તો સૂત્રોનું ગુરૂ પરંપરાથી શ્રવણ કરી અને પછી સમકિતસાર, સમકિત શલ્યોદ્ધાર, ઢુંઢક મત નાટક, યશોવિજયજી મહારાજનું મોટું સ્તવન, જૈન તત્વાદર્શ, વગેરે વાંચી જવાં પણ તે સૂત્રોનું યથાર્થ શ્રવણ કર્યા પછીજ વાંચવા. સૂત્રના શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસન પછી વાંચશો તોજ સ-

મજી શકાશે કારણ કે જૈન સૂત્રોમાં જિન પ્રતિમાનું પૂજન સ્પષ્ટ લખેલું છે પણ પ્રતિમા વિરૂદ્ધ એક પણ શબ્દ લખાયોજ નથી.

પ્રશ્ન છઠ્ઠો:—મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનમાં તફાવત શો? દ્રવ્યશ્રુત અને ભાવશ્રુત એટલે શું? તથા તેમાં તફાવત શો?

ઉત્તર:—મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનને નિકટનો સંબંધ છે મતિજ્ઞાનને આધારે શ્રુતજ્ઞાન અને શ્રુતને આધારે મતિજ્ઞાન છે એમ કહીએ તો તે ખોટું નથી શબ્દ યોજના પૂર્વનું જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન અને શબ્દ યોજનાથી ઉત્પન્ન થતું અવિશદજ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન અર્થાત મનનું જ્ઞાન, મનમાં ઉદ્ભવેલું જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન, મતિજ્ઞાન એ અનુમાન સહિત જ્ઞાન છે. મતિજ્ઞાન એ મતિદ્વારા થએલા વિચારો શબ્દદ્વારા બહાર આવી કર્ણગોચર થએલા તે શ્રુતજ્ઞાન, શ્રુત પાછું વિચારણાદ્વારા મતિરૂપે થાય છે અને મતિજ્ઞાન શ્રુતરૂપે થાય છે, આવી રીતે મતિ અને શ્રુત જ્ઞાન સાથે રહ્યાં છે માટે નિકટ સંબંધવર્તી હોઈ અભિન્ન જેવાં છે. મતિ અને શ્રુત જ્ઞાનમાં અનુમાનનો આશ્રય લેવો પડે છે, માટે તે સંપૂર્ણ ચોકસ નથી છતાં સૂક્ષ્મ રીતે જોતાં બંને એકરૂપ છે પણ ક્રિયા ભેદથી કે શબ્દ વ્યવહારમાં બંનેને ભિન્ન ગણેલાં છે. મતિ એ પ્રેરણાજન્ય જ્ઞાન છે અને શ્રુત એ શબ્દથી બહાર આવી કર્ણ ગોચર થએલું જ્ઞાન છે. જ્ઞાનના પ્રકારો સારી રીતે સમજવા માટે નંદી સૂત્ર શ્રવણ કરવું જોઈએ. શ્રુત માટે શ્રી અનુયોગ દ્વાર સૂત્રમાં, શ્રુતજ્ઞાન ચાર પ્રકારે કહેલ છે " **सेकिंतं सुअं चउविहं पण्णत्तं तंजहा नामसुअं ठवणासुअं दव्वसुअं भावसुअं** " કેવું તે શ્રુત? ઉત્તર—શ્રુતજ્ઞાન ચાર પ્રકારે કહેલ છે, નામશ્રુત, સ્થાપના શ્રુત, દ્રવ્યશ્રુત અને ભાવશ્રુત. નામ સાંભળવું તે નામ શ્રુત છે. તેના આકારને સાંભળવો તે સ્થાપના શ્રુત છે. નામ અને સ્થાપનાવાળા પદાર્થને શ્રવણ કરવું તે દ્રવ્ય શ્રુત છે અને શ્રવણનું શ્રવણ સાથે મનન કરવું કે ભાવ ભાવવા તે ભાવશ્રુત છે. ભગવતી સૂત્ર એ નામશ્રુતછે, પુસ્તકમાં લખેલું આખું સૂત્ર તે સ્થાપના શ્રુત છે. તેમાં લખેલું સાંભળવું તે દ્રવ્યશ્રુત છે અને સાંભળેલનું મનન કરવારૂપ ભાવ લાવવો તે ભાવશ્રુત છે. બીજી રીતે કહીએ તો જે શ્રવણ કરાય છે તે દ્રવ્યશ્રુત છે અને જે મનમાં ભાવ આવી શ્રુત યાદ આપે છે કે મનન થાય છે તે ભાવ શ્રુત છે. જેવી રીતે દ્રવ્ય પૂજા અને ભાવ પૂજા છે તેમાં દ્રવ્ય પૂજા તે ઉપચાર સહિત અષ્ટ પ્રકારાદિ પૂજા કરવામાં આવે છે તે અને ભાવપૂજા તે ભાવપૂર્વક માનસિક ક્રિયાથી કરવામાં આવે છે, તેમ-તેવીજ રીતે જે રીતસર શ્રવણ કરવામાં આવે છે એટલે કે વ્યાખ્યાન વગેરે સાંભળવામાં આવે છે તે દ્રવ્યશ્રુત છે અને દ્રવ્ય શ્રુતનું જે ભાવપૂર્વક મનન થાય છે તે ભાવશ્રુત છે. શ્રુત પદાર્થને જાણીને તેમાં ઉપયુક્ત થવું તે ભાવશ્રુત છે. શ્રુત પદાર્થને જાણવું તે દ્રવ્યશ્રુત છે. શ્રુત પદાર્થ તે નામ શ્રુત, શ્રુત પદાર્થની પદાર્થ રૂપે સ્થિતિ તે સ્થાપના શ્રુત, શ્રુત પદાર્થ જાણવો તે દ્રવ્યશ્રુત, અને શ્રુત પદાર્થ જાણીને તેમાં ઉપયુક્ત થવું તે ભાવના શ્રુત; તેજ પ્રમાણે મહાવીર સ્વામી એ નામ છે, અમુક પ્રતિમાજીને મહાવીર સ્વામીના નામથી સ્થિત કરી અર્થાત્ અમુક પ્રતિમાજીમાં મહાવીર સ્વામીનું આરોપણ કર્યું તે સ્થાપના, એમની મૂળ સ્થિતિ તે દ્રવ્ય અને તેમના સંબંધી જે મનમાં સંસ્કાર પડયા તે ભાવ ભાવશ્રુતમાં શ્રુતના ઉપયો-

ગના પરિણામ, તે ઉપયોગ પરિણામ. તે આગમ છે માટે આગમથી ભાવશ્રુત કહેલ છે. શ્રુતનું વિશેષ જ્ઞાન મેળવવા માટે અનુયોગદ્વાર સૂત્રનું શ્રવણ, મનન કરવું અવશ્યનું છે.

પ્રશ્ન સાતમો:— આત્માને કર્મનો સંબંધ કેવી રીતનો છે ? આત્મ પ્રદેશ ઉપર કર્મ વર્ગણા છે કે માંહિ માંહિ લોલીભૂત છે ?

ઉત્તર:—જેવી રીતે દુધ અને જળ ઓતપ્રોત હોય છે, તથા લોહના તપાવેલ ગોળામાં અગ્નિ વ્યાપક હોય છે તેવીજ રીતે જડ કર્મમાં આત્મા વ્યાપક છે અને આત્મામાં કર્મ વર્ગણા છે. આ નિયમાનુસાર કાષ્ઠમાં જેમ અગ્નિ વ્યાપક છે તેમજ કર્મથી બનેલાં આપણાં શરીરોમાં આત્મા વ્યાપક છે. પણ આત્મ પ્રદેશ ઉપર ખોભળાની પેઠે કે ઓપની પેઠે કર્મ નથી. ભાવાર્થ એવો છે કે ખીરનીરની પેઠે કર્મ અને આત્મા મળી ગએલ છે.

પ્રશ્ન આઠમો:—આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશ સિદ્ધ પરમાત્માના આત્મ પ્રદેશ જેવા નિર્મલ છે તો દરેક આત્મ પ્રદેશે અનંત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર પ્રવર્તતું હોવું જોઇએ છતાં આત્મા આત્માને પ્રત્યક્ષ કેમ જોઇ શકતા નથી વળી તે રૂચક પ્રદેશ સ્થાન ક્યાં છે તે જણાવશો.

ઉત્તર:—આત્માના અસંખ્યાતા આત્મપ્રદેશ છે તેમાં આઠ રૂચક પ્રદેશ સિદ્ધ જેવાજ શુદ્ધ છે એ વાત સાચી પણ તે અસંખ્યાતા પ્રદેશ પાસે કાંઇ હિસાબમાં નથી. અસંખ્યાતા પ્રદેશે અજ્ઞાન કરનારી કર્મવર્ગણા વળગી રહેલી હોઈ માત્ર આઠ પ્રદેશે નિર્મલ જ્ઞાન છે તે હિસાબ વગરનું છે. અત્યારે આપણને જે કાંઇ ભાન છે તે રૂચકતાનો પ્રતાપ છે. એ આઠ પ્રદેશ શુદ્ધ છે પણ તે અનુભવીજ જાણી શકે પણ વર્ણવી શકે નહિ. તે શુદ્ધ પ્રદેશને પણ અમુક અપેક્ષાથી અજ્ઞાનાવરણ તો છેજ. આત્મા જાતે શુદ્ધ છે એ સિદ્ધિ બતાવવા માટે આઠ પ્રદેશ શુદ્ધ છે એવું કથન કરેલું છે. એક અપેક્ષાએ આત્મા જાતે સંપૂર્ણ શુદ્ધ છે અને બીજી અપેક્ષાએ અજ્ઞાન દૃષ્ટિએ અજ્ઞાની જણાય છે. એ આઠ પ્રદેશને નાભિસ્થાનમાં શ્રી જિનેશ્વરે કહેલ છે. સૂક્ષ્મ વિચાર કરતાં તો એમ જણાય છે કે ત્યાં પણ આત્માના અસખ્યાતા પ્રદેશ છે પણ આત્માનું શુદ્ધત્વ બતાવવા માટે અસંખ્યાતમાંથી આઠ પ્રદેશનું વર્ણન કરેલું છે. વળી શ્વાસનું ઉત્પત્તિ સ્થાન નાભિ છે. શ્વાસ-પવન-નાભિએથી ઉપડીને શૂન્ય એટલે આકાશમાં સમાય છે એટલે કે પવનની સાથે પવન મળી જાય છે એ શ્વાસ જ્યાં સુધી જેવી સ્થિતિમાં ચાલે છે ત્યાં સુધી વધુ ઓછા સંકલ્પો થાય છે. એ પવનને જ્યારે નાભિસ્થાનમાં સ્થિર કરવામાં આવે છે ત્યારે સંકલ્પો પણ સ્થિર થાય છે ઓછા થાય છે-સંકલ્પો ઓછા થવાથી અંતર્દષ્ટિ રહી શકે છે. જેટલો સમય અંતર્દષ્ટિ રહે છે તેટલો સમય શાંતિ એટલે આનંદનો કે અત્યાનંદનો અનુભવ થાય છે. આ અનુભવનું મૂળ કારણ સંકલ્પનું ઓછા થવું છે અને સંકલ્પ તો ત્યારેજ ઓછા થાય કે જ્યારે શ્વાસ-પવન નાભિસ્થાનમાં પ્રથમ સ્થિત થાય. આ પ્રકારે નાભિસ્થાનનો મહિમા બતાવવાની ખાતર નાભિસ્થાનમાં આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશ કહેલાં છે તે વ્યાજબીજ છે. જેઓ નાભિપાસેથી પછવાડે બરડાની કરોડ-પીંગળ-ઘાટ-બંકનાળ-વાટે સુષુમ્ણા પ્રવાહ દ્વારા પવનને ત્રિકુટી-શૈકાગ્રે-બ્રહ્મરંધ્ર ચક્રમાં લઇ જાય છે તેઓને પણ નાભિસ્થાન અતિ અગત્યનું હોય અર્થાત્ આત્માના સાક્ષાત્કારમાં

નાભિસ્થાન અગત્યનો ભાગ ભજવતું હોઇ તથા સ્થૂલ દષ્ટિએ શરીરનો અગત્યનો ભાગ હોઈ, નાભિસ્થાને આઠ રૂચક પ્રદેશ કહેલા છે તે વ્યાજબીજ છે.

આ ઉપરથી સમજાશે કે આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશો નાભિસ્થાનમાં રહ્યા છે અને આત્માના અસંખ્યાતા ભાગમાં અજ્ઞાનાવરણ રહેલાં હોય આઠ પ્રદેશ તેની પાસે કાંઈ ગણતીમાં નથી. માટે દરેક કર્મવર્ગણાવાળાઓને અનંતજ્ઞાન જણાતું નથી પણ જેમ જેમ કર્માવરણ ઓછાં થતાં જાય છે તેમ તેમ જ્ઞાન પ્રકાશતું વધે છે, અને સંપૂર્ણ કર્મક્ષય થતાં સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રકાશે છે એટલે કે જ્યારે સંકલ્પ વિકલ્પાત્મક મનની સંપૂર્ણ-સર્વથા વિલયના થાય છે ત્યારે સંપૂર્ણ સર્વથા આત્માનંદનો અનુભવ પોતેજ કરે છે.

પ્રશ્ન નવમો:—પાંચ સ્થાવરમાં જીવની સાબિતિ વ્યવહાર દષ્ટાંતથી શી રીતે થાય?

ઉત્તર:—ઈંદ્રી સ્થાવર-પૃથ્વી કાય-, બંભી સ્થાવર (અપકાય), સંખી સ્થાવર (તેઉકાય), સુમતિ સ્થાવર (વાયુકાય), પયાવચ સ્થાવર (વનસ્પતિકાય), એ પાંચે સ્થાવરમાં તદ્‌વર્ણી જીવ હોવાથી, પાંચે સ્થાવર અતિ સૂક્ષ્મ જીવથી ભરેલા હોઈ; જીવરૂપ હોઈ, વળી તે જીવો અતિ સૂક્ષ્મ હોઇ તેને નરી આંખે જોઇ શકાતા નથી; પણ સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રવડે તે સ્થાવરમાં રહેલ અતિ સૂક્ષ્મ નહિ એવા જીવોને બતાવી શકાય છે. એટલે કે યંત્રવડે સ્થાવરના જીવોને પ્રત્યક્ષ બતાવી શકાય છે. જગતનું-લોકનું-કોઇ પણ સ્થળ જીવ રહિત નથી પણ સર્વત્ર જીવ વ્યાપક છે. જ્યાં જુઓ ત્યાં ચૈતન્ય—જીવ-રહેલ જ છે.

પ્રશ્ન દશમો:—લેશ્યા એટલે શું? અને તેના પુદ્‌ગલો કઈ વર્ગણાના છે.

ઉત્તર:—દઢ રીતે થએલ માનસિક વિકાર, સંકલ્પ કે ભાવના તે લેશ્યા છે. લેશ્યાના પુદ્‌ગલો મનોવર્ગણાના જેવાંજ છે; કારણ કે આત્મારૂપ મનમાં ભાવ થવો તે લેશ્યા છે. શુભભાવ થાય તો શુભ લેશ્યા અને અશુભભાવ થાય તો અશુભ લેશ્યા. અધ્યવસાય અને લેશ્યા તથા પરિણામ એ નજીકના પર્યાય જેવાજ ભાવો છે. આત્મા, મનદ્વારા મનોવર્ગણાને લેશ્યા-ભાવ-પ્રમાણે ગ્રહે છે અને લેશ્યા યોગ્ય વર્ગણા બનાવે છે. લેશ્યાને લૌકિકમાં મતિના અર્થમાં કે આંતર ભાવના પરિણામના અર્થમાં વાપરે છે. ભાવાર્થ એવો છે કે લેશ્યા અને મનોવર્ગણાનાં પુદ્‌ગલો એક જાતનાં છે, એટલે કે મળતાંજ છે.

પ્રશ્ન અગ્યારમો:—અગુરૂ લઘુ પર્યાયનું સ્વરૂપ શું?

ઉત્તર:—પટ્ દ્રવ્યમાં પડ્‌ગુણ હાનિવૃદ્ધિ થયાંજ કરે છે એ સાબિતિ માટે અગુરૂ લઘુ માનેલ છે. અગુરૂ લઘુ એટલે મોટામાં મોટું અને સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ પણ નહિ અર્થાત્ અવાચ્ય કે અનુભવગમ્ય જે પર્યાય તે અગુરૂ લઘુ પર્યાય. અગુરૂ લઘુ પર્યાયની રીતસર વ્યાખ્યા લખી શકાય નહિ પણ અનુભવમાંજ વિશેષે કરીને અનુભવી શકાય. વર્ણન તો માત્ર સામાન્ય રીતેજ થઇ શકે છે.

પ્રશ્ન બારમો:—દ્રવ્ય મન અને ભાવ મન એટલે શું? તથા તે ગુણ કોનો? વળી તે બંનેનો સંબંધ કેવો છે?

ઉત્તર:—મનોવર્ગણાનાં પુદ્‌ગલોથી બનેલ જે મન તે દ્રવ્યમન છે. અને તેનો સંકલ્પાદિ ભાવ તે ભાવમન છે. મનનું લક્ષણ તે ભાવમન છે. મનનો ગુણ એ મનો-

વર્ગણાનો ગુણ છે પણ તે આત્માના સાંનિધ્યને લઈને એટલે કે મને વર્ગણામાં આત્મા વ્યાપક હોઇ, આત્માને લઈને મનોવર્ગણામાં તેવો ગુણ જણાય છે. વાસ્તવ તે ગુણ આત્માનો નથી પણ મનોવર્ગણાનો છે–મનોવર્ગણાનાં પુદ્ગલોનો છે–વળી જેવી રીતે આત્માથી મન ભિન્ન પણ છે અને અભિન્ન પણ છે તેવી રીતનો દ્રવ્યમ ન અને ભાવમનને સંબંધ છે એમ સમજવું નહિ, કારણ કે મન અને આત્મા તો વાસ્તવ જુદી જ વસ્તુઓ છે પણ દ્રવ્યમન અને ભાવમન એ બને શબ્દો એક મનને જ લાગુ થાય છે માટે એ પદાર્થો એકેકથી ભિન્ન નથી. મનોવર્ગણા પોતાના સ્વભાવાનુસાર કાર્ય કરે છે. તેમાં જ્ઞાનદશામાં આત્માને કશું લાગતું વળગતું નથી. માત્ર અજ્ઞાન દશામાં જ આત્મા સર્વ કરતો ભોગવતો અજ્ઞાનીને અનુભવાય છે એટલે કે અજ્ઞાનદશામાં મનના કાર્યને આત્માના ગણી લેવામાં આવે છે અને તેથી જ પોતે સુખી દુ:ખી થતો હોય એમ પોતાને માને છે; આવો મન આત્મા વચ્ચે સંબંધ છે પણ દ્રવ્યમન અને ભાવમન તો ભિન્ન ભિન્ન વસ્તુઓ નથી. મનોવર્ગણા તે દ્રવ્યમન છે અને દ્રવ્યમનનું લક્ષણ તે ભાવમન છે.

છેવટ બોધ:—આવી રીતનાં પ્રશ્નોનો વિચાર કરવો એ બહુ સારી વાત છે અને તેનાં કરતાં પણ વિશેષ જાણવાનું તો એ જરૂરનું છે કે હું કોણ છું? જ્યાં સુધી આત્મસ્વરૂપ નથી જાણ્યું ત્યાં સુધી જે કાંઇ જાણ્યું છે તે નહિ જાણ્યા બરાબર છે, માટે હમેશાં બનતા સુધી એકાંત પ્રદેશે જિનસ્વરૂપનો વિચાર કરવો. જ્યારે એ સ્વરૂપ સમજાશે ત્યારે જ મુક્તિ મળશે. એ સિવાય કોટી ઉપાયો પૈકી જપ, તપ, સંયમ, કરો તેથી મુક્તિ મળશે નહિ. માટે જપ, તપ, સંયમ, વગેરેને આત્માને ઓળખવાનાં સાધનરૂપ ગણીને જપ, તપ, સંયમ, વગેરેનો સાદર અભ્યાસ કરવો જોઇએ. જો જપ, તપ અને સંયમને આત્મજ્ઞાન મેળવવા માટે જ કરવામાં આવે તો જ તે સફળ છે. જો આત્મજ્ઞાન સિવાય જપ, તપ, સંયમ કરવામાં આવશે તો તેથી પુણ્યનો બધ પડીને એક મોટી ઉપાધિવાળો જન્મ વધશે પણ તેથી શું? કાંઇ જ નહિ. માટે આત્માને ઓળખવામાં સહાયભૂત એવાં જપ, તપ અને સંયમનો આદર કરીને તે દ્વારા એકાંત પ્રદેશમાં કે શત્રુંજયાદિના સ્થળે વિજનમાં આત્મધ્યાન કરવું. એમ કરતાં જ્યારે નિજસ્વરૂપનો અનુભવ થશે ત્યારે જ મુક્તિ મળશે માટે સર્વથી પ્રથમ પોતે કોણ છે? એમ જાણવું જરૂરનું છે. આ આત્મા અનંતી વખત જ્ઞાન ભણ્યો છે, સાધુ થયો છે, દેવતા થયો છે, જપ, સંયમનો આદર કરી આવ્યો છે પણ તેથી તેની મુક્તિ થઇ નથી. તેનું કારણ ફક્ત એટલુંજ છે કે તેને પોતાના સ્વરૂપનો અનુભવ થયો નથી. બહાર દોડાદોડ કરેલી છે પણ અંદરમાં વિચારીને જોયું નથી. જો જોયું હોત તો આ દશા ન હોત!!! ભગવાન સૂત્રકાર પણ આચારાંગ સૂત્રમાં આત્માનું જ્ઞાન મેળવવા માટેજ ઉપદેશ આપે છે કે–"इहमेगेसिंणो सण्णा भवइ तंजहा पुरत्थिमाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि दाहिणाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि पच्चत्थिमाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि उत्तराओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि उड्ढाओ वा दिसाओ आगओ अहमंसि अहे दिसाओ वा आगओ अहमंसि अण्णयरीओ वा दिसाओ अणुदिसाओ वा आगओ अहमंसि ॥ एवमेगेसिं णोणायं भवइ अत्थि मे आया उववाइए णत्थिमे आया उववाइए के अहमंसि केवा इओ चुओ इह पेच्चा भविस्सामि ॥ सेज्जं पुण जाणेज्जा सहसम्मइयाए, पर गरणेणं अण्णेसिं अंतिए वा सो-

ञ्च्वा तंजहा पुरत्थिमाओ वादिसाओ आगओ अहमंसि जाव अणयरीओ दिसाओ अणुदि-साओ वा आगओ अहमंसि ॥ एवमेगेसि णायं भवइ अत्थि मे आया उववाइए जो इमाओ दिसाओ अणुदिसाओ वा अणुसंचरइ सव्वाओ दिसाओ सव्वाओ अणुदिसाओ जो आगओ अणुसंचरइ सोहं ॥ से आयावादी लोगावादी कम्मावादी किरियावादी ॥ આ જગત્માં કેટલાક એવું નથી જાણતા કે હું ક્યાંથી આવ્યો છું? હું પૂર્વ દિશામાંથી આવ્યો છું કે દક્ષિણ દિશામાંથી આવ્યો છું? પશ્ચિમ દિશામાંથી આવ્યો છું કે ઉત્તર દિશામાંથી આવ્યો છું? હું ઊર્ધ્વદિશામાંથી આવ્યો છું કે અધો દિશામાંથી આવ્યો છું? હું અન્ય દિશામાંથી આવેલો છું કે અનુદિશામાંથી આવેલો છું? કેટલાક એવું પણ નથી જાણતા કે મારો આત્મા પુનર્જન્મ પામે છે કે નથી પામતો? તેમજ આગલા જન્મોમાં હું કોણ હતો અને હવે પછી કયાં જઇશ તે પણ કેટલાક જીવો નથી જાણતા. પણ કોઈ કોઈ જીવો જાતિસ્મરણાદિ જ્ઞાનવડે અથવા તે સંપૂર્ણ જ્ઞાનીના વચનવડે એવું જાણી શકે છે કે હું અમુક દિશા વિદિશામાંથી આવેલો છું તેમજ કેટલાકને એવું પણ જાણવામાં હોય છે કે મારો આત્મા પુનર્જન્મ પામ્યાજ કરે છે કે જે આત્મા કોઈ અમુક દિશા કે વિદિશા તરફથી આવ્યો છે જે કોઇ એક અમુક કે સર્વ દિશા વિદિશા તરફથી આત્મા અત્રે આવેલો છે તેજ હું છું. આવી રીતે જેમને અનુભવ થએલો હોય છે તેઓજ ખરેખર આત્મવાદી છે, લોકવાદી છે, કર્મવાદી છે અને ક્રિયાવાદી છે. ભવાર્થ એવો છે કે જેમને આત્મા છે એવો અને આત્મા પુનર્જન્મ પામે છે એવો જાતિસ્મરણ વગેરે જ્ઞાનથી જાતિ અનુભવ થએલો હોય છે તેઓજ આત્મજ્ઞાન કહેવાને, લોકનું વર્ણન કરવાને, કર્મનું સ્વરૂપ કહેવાને અને ક્રિયા . મજાવવાને લાયક ગણાય છે. અહો કેવો શ્રીવીતરાગનો પરમ સિદ્ધાંત !!! इत्यलम् ॐ शान्तिः शान्ति. शान्तिः

ટંકારા–કાઠીઆવાડ. તા. ૧૦–૪–૧૪ } ગોકુલદાસ નાનજીભાઈ ગાંધી.

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

લેખસંગ્રહ ૧ લો ભાગ (કર્તા મુનિમહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી પ્ર૦ મેઘજી હીરજી પૃ ૨૪+૨૩૫ અમદાવાદ ડા. જ્યુ. પ્રેસ કિં. બાર આના)–આમાં કર્તા અને જેને સમર્પણ કરવામાં આવેલ તે શેઠ ખેતસિંહ ખીમસીંહ જે. પી.ના બે ફોટા આપવામાં આવ્યા છે. કર્તા એક પ્રખર સુંદર અને મોહક વક્તા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેમની દૃષ્ટિવિશાલતા પણ નોંધવા જેવી છે. આ બે ગુણો દરેક મુનિશ્રીમાં હોય તો આ સુધારાના જમાનામાં જૈનધર્મનું મહાત્મ્ય કે જે હાલ સુધી અંધારામાં રહેલ છે તે વિશેષ સરસ રીતે વિસ્તારી શકાય એ નિર્વિવાદ છે. આ ગ્રંથમાં ઉપયોગી અને નવીન સુંદર ૧૬ વિષયો સરસ શૈલીમાં અને દાત્ત વિચારોથી પરિપૂર્ણ આપવામાં આવ્યા છે. દરેક વિષય સંબંધી વિવેચન આમાં લખાયેલ ઉપોદ્‌ઘાતમાં સુંદર રીતે કરવામાં આવ્યું છે તેથી તે વાંચવાની ભલામણ કરવા ઉપરાંત વિશેષ અત્ર કરવું અમને પુનરૂક્તિ સમાન લાગેછે. સર્વે વિષયો દરેક જૈનને તેમજ જૈનેતરને મનન કરવા યોગ્ય

છે, અને તેવું મનન થયે અમને પ્રતીતિ છે કે જૈનસમાજમાં ગોંધાઈ રહેલી વિચાર સંકુચિતતા ઘણે અંશે દૂર થશે. કર્તાશ્રીએ અનેક પુસ્તકો બહાર પાડી પોતાના પ્રતિભાશાલી (originality વાળા) વિચારો બહાર મૂક્યા છે, તેવીજ રીતે અને બલ્કે તેથી વિશેષ ને વિશેષ પ્રમાણમાં જૈનસમાજ સમક્ષ મૂકતા રહેશે એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ. તેમના દરેક ગ્રંથો ઘણા વિચારવા યોગ્ય છે તેથી દરેક જૈન પોતાની લાયબ્રેરીમાં રાખશે અથવા તેનો વાંચી વિચારી લાભ લેશે.

કુંદકુંદાચાર્ય ચરિત્ર—પૃ. ૫૩ અનુવાદક ને પ્ર૦ મૂલચંદ કિ. કાપડીઆ. સં. દિગંબર જૈન સુરત. મૂલ્ય ૦-૩-૯, –આનું બીજું નામ ઇ. સ. પૂર્વે ૫૦૦ વર્ષનો જૈનનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ રાખવામાં આવેલ છે. શ્રીમદ્ કુંદકુદાચાર્ય દિગંબરોમાં મહા સમર્થ વિદ્વાન્ અને યોગી થઇ ગયા છે એ તેમના સમયસાર, પ્રવચન સાર અને અષ્ટ પ્રાભૃત આદિ પરમ ગ્રંથની શૈલી પરથી પ્રતીત થાય છે. તેના એક એક શ્લોક—ગાથા ટીકાકારને વિશાલ વક્તવ્ય પૂરૂં પાડે તેમ છે; તેના ગ્રંથોને અમૃતચંદ્રસૂરિ જેવા પરમ શ્રુત દિ૦ આર્ય ટીકાકાર મળ્યા છે તેથી મૂળ કર્તાની યોગ્ય પિછાન થઇ શકી છે. આ ચરિત્ર મૂળ શ્રીયુત તાત્યા નેમિનાથ પાંગળે એ 'વિવિધ જ્ઞાન વિસ્તાર' નામના મરાઠી માસિકમાં મરાઠી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું અને જૂદું પણ છપાવ્યું હતું; અને તેનો ગુજરાતી અનુવાદ 'સનાતન જૈન' ના ૧૯૦૭ ના અગસ્ટ–અકટોબર ના અંકમાં આવી ગયેલ છે. આ અનુવાદ અમારા તરફથી થયો હતો. આનું લગભગ અક્ષરશઃ અવતરણ આ પુસ્તકમાં લેવામાં આવ્યું છે એમ અમે સરખાવતા જાણી શકીએ છીએ, તો તેવું દર્શાવવામાં પ્રગટકર્તા અનુવાદક નામને પ્રાપ્ત ન કરી શકે એ કંઈ કારણ બાધક લાગ્યું? ગમે તેમ હો, પણ આ જૂદા પુસ્તકના આકારમાં પ્રસિદ્ધ કરવા માટે શ્રીયુત મૂલચંદભાઇને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. ચરિત્ર ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ જાણવા યોગ્ય અને ઉપદેશની દૃષ્ટિએ બોધક અને વિચારણીય છે.

આમાં ખાસ વિરોધી તત્ત્વ એ છે કે સ્વમતના અભિનિવેશને લઇને શ્વેતાંબર સંપ્રદાય સંબંધે જે આક્ષેપ ને નિર્મૂળ ઐતિહાસિક 'ઉત્પત્તિ આપી છે તે પ્રત્યે અમને તિરસ્કાર છુટે છે. હાલના સહિષ્ણુતાના કાલમાં આવું લખાણ આવવુંજ ન જોઇએ. જ્યાં લવાદીથી તીર્થોના ઝઘડા પતાવવાની વાત મૂકાય, ત્યાં એક બીજાને ઉશ્કેરે અને ધાર્મિક લાગણી દુભવે એવું લખાણ કદી આગળ ધરી શકાય? નહિજ. છતાં પણ દિગંબર માન્યતા શ્વેતાંબર સંબંધે આવી હતી એમ બતાવવા માટે જણાવવું હોય તો તેમાં તે બાબતનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ મૂકવો જોઇએ અને તેની સત્યાસત્યતા તપાસી જણાવવું જોઇએ.

'દિગંબર જૈન' નામના માસિકની આ વર્ષની પ્રથમ ભેટ છે. પ્રકાશક તે માસિકના ગ્રાહકોને ઘણી ને સારી ભેટો આપે છે તે તેમનું કૌશલ્ય બતાવેછે.

તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક—આ ગ્રંથ શ્રીમદ્ ઉમાસ્વાતિવાચક કૃત શ્રીતત્ત્વાર્થ સૂત્ર પર સમર્થ અને તલસ્પર્શી ટીકારૂપે શ્રીમદ્ અકલંકદેવે રચેલો છે; અને તે કઠિન લોકોને પડશે તેથી શ્રી વિદ્યાનંદ સ્વામીએ તત્ત્વાર્થ શ્લોકવાર્તિકાલંકાર રચેલ છે કે જે પણ આ ગ્રંથમાલામાં પ્રગટ કરવાનો અભિલાષ જાહેર કરેલ છે. તત્ત્વાર્થ સૂત્રપર દિગંબરાચાર્યોએ જે જે પ્રમાણમાં ટીકાઓ કરી છે તેવા પ્રમાણમાં શ્વેતાંબરોને તે ગ્રંથ સર્વ માન્ય હોવા

છતાં કરેલ દેખાતી નથી. તે પરનું ટુંકું શ્રીમદ્ સિદ્ધસેન કૃત ભાષ્ય જ ફક્ત પ્રગટ થયેલું છે. આ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન તત્ત્વજ્ઞાન એ મહાસમુદ્ર છે અને તેમાં સામાન્ય વિદ્વાનોનો પણ સંપ્રવેશ મહા પરિશ્રમ વગર થવો એ અતિ વિકટ છે. 'ધર્મ નિહિત ગુહાયામ્'—એ સૂત્રનો સાક્ષાત્કાર અત્ર કરી શકાય છે. મૂલ અને ટીકા બંને સંસ્કૃત ભાષામાં છે. ત્રણ ખંડ થયા છતાં હજુ પંચમ અધ્યાય ચાલે છે. ગ્રંથ પૂરો થયે મૂલ કર્તા પુરુષ અને ટીકાકારનો પરિચય, વિસ્તૃત વિષયવાર અનુક્રમણિકા, વગેરે આ ગ્રંથમાં મૂકવામાં આવશે તો ઘણું ઉપયોગી પુસ્તક નિવડશે.

जैनेन्द्र प्रक्रिया-આચાર્યશ્રી ગુણનંદિ વિરચિત આ વ્યાકરણનો ગ્રંથ છે. આ પૂર્વાર્દ્ધ છે. ઉત્તરાર્ધ સહિત મૂલ્ય રૂ. ૧ાા સંપાદક વ્યાકરણશાસ્ત્રી શ્રીલાલ જૈન છે. ભાષા શુદ્ધિ માટે વ્યાકરણનું જ્ઞાન આવશ્યક છે અને તેથી સંસ્કૃત ભાષાના જિજ્ઞાસુએ આ અવલોકવું ઘટે છે. જૈનોએ વ્યાકરણ શાસ્ત્રમાં પણ ઓછો ઉંડો પ્રવેશ નથી કર્યો એ આ પરથી સિદ્ધ થાય છે.

१ आप्त परीक्षा, अने
२ पत्र परीक्षा
३-४ समय प्राभृत १-२
५-७ तत्त्वार्थ राजवार्तिक
८ जैनेन्द्र प्रक्रिया

આ ગ્રંથો અમને ભારતીય જૈન સિદ્ધાંત પ્રકાશિની સંસ્થા તરફથી શ્રીયુત પન્નાલાલ બાકલીવાલ તરફથી મળેલ છે તો તે માટે ઉપકાર માનીએ છીએ. આમાં છેલ્લા બેનું અવલોકન ઉપર લેવાઇ ગયું છે.

ઉક્ત ગ્રંથો અને સંસ્થા દિગંબરીય છે અને તેણે પુસ્તકો એવા બહાર પાડવા માટે હાથ ધર્યા છે કે જે સમગ્ર જૈન તત્ત્વજ્ઞાન અને સાહિત્યનાં જૂદાં જૂદાં અંગોપર ઉત્તમ પ્રકાશ પાડી શકે તેમ છે આ જાણી દિગંબર બંધુઓની પ્રગતિ ઉતાવળી છે એમ જોઇ શકાય છે, આ સનાતન જૈન ગ્રંથમાલામાં મૂલ સંસ્કૃત પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃત ટીકા સહિત દિગંબર જૈનાચાર્યકૃત દર્શન, સિદ્ધાંત, ન્યાય, અધ્યાત્મ, વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્ય, પુરાણ, ઇતિહાસ, ગણિત, જ્યોતિષ, વૈદ્યક વગેરે સર્વ પ્રકારના પ્રાચીન ગ્રંથ છપાય છે. દરેક અંક (ખંડ) દશ ફારમ ૮૦ પૃ. થી ઓછો હોતો નથી અને દરેકમાં એક બે કે ત્રણથી અધિક ગ્રંથ આવતા નથી. ૧૨ અંકોનું મૂલ્ય માત્ર ૮ રૂપીઆની નજીવી રકમ છે, અને દરેક અંકના ત્રણ આના વી. પીના છે. વળી નૈયાયિક, વૈદાંતિક અને સંસ્કૃત પુસ્તકાલયોની સેવામાં આ ગ્રંથમાલા વિના મૂલ્ય મોકલવામાં આવશે.

आप्त परीक्षा अने पत्र परीक्षा—આ બંને ગ્રંથો દિગંબરાચાર્ય સ્યાદ્વાદ વિદ્યાપતિ શ્રીમદ્ વિદ્યાનંદ સ્વામીના બનાવેલા છે. ઈ. સ. ૮ મા કે ૯ મા શતકના આરંભમાં કર્તા થયેલ છે, અને તે મુંબઇ યુનિવર્સિટીમાં એમ. એના કોર્સમાં દાખલ થયેલ અપૂર્વ ન્યાય ગ્રંથ નામે અષ્ટસહસ્રીના બનાવનાર હોઈ મહા સમર્થ વિદ્વાન્ હોવા જોઇએ એ નિર્વિવાદ છે. આપ્ત પરીક્ષામાં આપ્ત પુરુષ એટલે જેનાં વચન અવિરોધિ, સત્ય અને અવિચલ છે—જે સર્વજ્ઞ છે અને સર્વ દોષથી મુક્ત છે તે વગેરે તેનાં લક્ષણો વિસ્તારથી ન્યાયપુરઃસર વર્ણવેલાં છે. પત્ર પરીક્ષામાં પત્ર એટલે આચાર્ય પરંપરાથી આવેલ પ્રસિદ્ધ વાક્યની મીમાંસા છે. પત્રનો અર્થ 'પ્રસિદ્ધાવયવં વાક્યં સ્વેષ્ટસ્યાર્થસ્ય સાધકં,

સાધુગૂઢપદપ્રાયં પત્રમાહુરનાકુલં '–જેના દરેક અવયવ-અંગ વિશ્રુત છે, જે ઇષ્ટ અર્થનો સાધક છે અને જે અનાકુલ અને સાધુના ગૂઢ રહસ્યવાળા પદ છે, એવો કરેલ છે. આમાં એકજ શ્લોક છે ને તેનાપર ૧૩ પાના જેટલી ટીકા છે. બને સંસ્કૃત ગ્રંથ છે. પ્રસ્તાવના તથા કર્ત્તાનો પરિચય વિદ્વત્તાભરી શૈલીએ સંસ્કૃતમાં શ્રીયુત ગજાધરલાલ જૈને લખેલ છે. વિષયની અનુક્રમણિકા આપી હત તો વધારે યોગ્ય થાત.

સમય પ્રાભૃત—સમર્થ ભગવન્ કુંદકુંદાચાર્ય નામના દિગંબર સૂરિએ સમય પ્રાભૃત (સમય સાર) નામનો પ્રાકૃત સૂત્ર ગાથા બદ્ધ અપૂર્વ નિશ્ચયાત્મક ગ્રંથ રચેલ છે તે મૂલ, તેની સંસ્કૃત છાયા, અને તે પર વિદ્વાન્ શ્રી અમૃતચંદ્ર સૂરિની આત્મ ખ્યાતિ નામની ટીકા સહિત આ ગ્રંથ છાપવામાં આવેલ છે. બે ખંડ થયા છતાં તે અપૂર્ણ છે, કારણ કે તે મહાન્ ગ્રંથ છે પૂર્ણ થયે કર્ત્તાનો પરિચય, વિષયવાર અનુક્રમણિકા, વગેરે અપાવવાનો શ્રીયુત પન્નાલાલ પ્રબંધ કરશે એમ અમે ઇચ્છીશું. આ ગ્રંથ ઉપરથી હિંદીભાષામાં અધ્યાત્મરસિક શ્રીમદ્ બનારસીદાસજીએ સમયસાર સંવત ૧૮ માં સૈકામાં રચેલ છે કે જે પ્રકરણ રત્નાકરમાં છપાયેલ છે. તે ઉપરાંત મૂળનો અર્થ અને તે પર ટીકાનું રહસ્ય, કલશ આદિ હિંદિભાષામાં વચનિકારૂપે છપાયેલ છે તે સંસ્કૃત ભાષાથી અજ્ઞ પણ વિચારક પુરૂષોએ ખાસ વાંચવા, મનન કરવા, અને રટન કરવા યોગ્ય છે. વેદાંત જે ભૂમિકાનું છેલ્લામાં છેલ્લી તરીકે વર્ણન કરી શકે છે તેના કરતાં પણ આગળની ભૂમિકા જૈનમાં છે તે આ ગ્રંથ વાંચ્યાથી સુપ્રતીત થાય છે. તદ્દન નિશ્ચયાત્મક ગ્રંથો જેટલા દિગંબરોમાં છે તેટલા અન્યમાં નથી અને તેમાં આ ગ્રંથ તો અવધિ છે–પ્રાધાન્ય છે–સમયનો અર્થ જેનો સમ્યક્ અયઃ એટલે બોધ થાય છે તે, એટલે આત્મા એ સમજવાનો છે. પ્રાભૃતનો અર્થ સાર, શુદ્ધાવસ્થા એ છે. આત્માનો સાર અથવા આત્મા એજ સાર છે તે સમય-પ્રભૃત. છેવટે કહીએ છીએ કે,

નમઃ સમયસારાય સ્વાનુભૂત્યા ચકાસતે
ચિત્સ્વભાવાય ભાવાય સર્વભાવાંતરચ્છિદે.

શ્રીપાલચરિત્ર–(અનુવાદક માસ્ટરદીપચંદજી ઉપદેશક. પ્ર૦ મૂલચંદ કિસનદાસ કાપડીઆ. પૃ.૧૯૦+૧૦ મૂ૦ ૧-૨-૦) આ હીંદી ભાષામાં મૂલ પરિમલ્લ નામના કવિએ સં. ૧૬૫૧ માં કરેલ હિંદી પદ્યમાંથી ભાષાન્તર થયેલ છે. આ હિંદી પદ્ય મૂળ શેમાંથી થયું તે જણાતું નથી. આનું બીજું નામ નંદીશ્વર વ્રત (સિદ્ધચક્ર) મહાત્મ્ય છે. આ વ્રત પાલનથી શ્રીપાલ કેમ રાજા થયો, જૂદી જૂદી સૌંદર્ય અને ગુણથી ભરેલી સ્ત્રીઓ પરણ્યો વગેરે જણાવવાનો આ કથાનો ઉદ્દેશ છે. આ દિગંબરી ગ્રંથ છે; શ્વેતાંબરોમાં પણ શ્રીપાલનો રાસ (શ્રી વિનયવિજયજીએ આરંભેલ અને શ્રી યશોવિજયજીએ પૂરો કરેલ સં. ૧૭૩૮-૯ ગુજરાતી ભાષામાં છે, તે વ્યાખ્યાનમાં તેમજ લગભગ ઘેરેઘેર વંચાય છે બંનેનું કથા વસ્તુ લગભગ સરખું લાગે છે અને નામો પણ સરખાં આવે છે, છતાં બંને ટીકાકાર દ્રષ્ટિએ તપાસી કોઈ તેમાં રહેલ ભેદ, વર્ણન શૈલી વગેરે પરત્વે પ્રકાશ પાડશે તો સારૂં થશે. શ્વેતાંબરોમાં શ્રીપાલ ચરિત્ર સંસ્કૃતમાં તેમજ પ્રાકૃતમાં રચાયેલ છે, છતાં બીજાં ચરિત્રો બહાર પડેલ છે, પણ હજું આ લોકમાન્ય ચરિત્ર મૂલ ભાષામાં—પ્રાચીન બહાર પડેલ નથી તો કોઇ સંસ્થા તે કાર્ય ઉપાડી લેશે. આ ગ્રંથ 'દિગંબર જૈન' નામના માસિક તરફથી પોતાના,

આ વર્ષની ચોથી ભેટ તરીકે પ્રકાશક કે જે તેના તંત્રી છે તે તરફથી અપાયેલ છે, અને તે સાહસને સ્વ૦ રૂપાબાઇના સ્મરણાર્થે તેમના પુત્રવધુ ચંપાબાઇ તરફથી દ્રવ્ય સહાય મળી ઉત્તેજન મળ્યું છે તે ઘણી આનંદની વાત છે.

આ ભાષાંતરની ભાષા સારી છે, પણ સંસ્કૃત શ્લોકો આપતાં કાળજી નથી રહી તેથી અશુદ્ધતા ઘણી આવી ગઈ છે. જુઓ પૃષ્ઠ ૫૨.

चतुर्विधविषयाविषया हारो त्यागो यत्र विधीयते ।
उपवासो सं विज्ञेय शेषं तु लंघनम विदुः ॥

આમાં 'વિષયા વિષયાહારો' ને બદલે 'વિષયાહારાણાં' કે એવું કંઇ જોઇએ, વળી વિજ્ઞેયઃ તથા લંઘનં એમ જોઇએ. આ ઉપરાંત આનો અર્થ પણ આપવામાં આવ્યો નથી. આવા આવા દાખલા અનેક છે. તો બીજી આવૃત્તિમાં સુધારો કરવામાં આવશે; વળી મૂળ હીંદીપદ્યના કર્ત્તાની પ્રશસ્તિ આપવી જોઇતી હતી.

જંબુસ્વામી ચરિત્ર—અ૦ તેજ અને પ્ર૦ પણ તેજ. પૃ. ૬૮ મૂ. ૦-૪-૦ આ મૂળ જિનદાસ કવિકૃત હિંદી પદ્યમાંથી અનુવાદ છે. આમાં અનુક્રમણિકા, મૂળ હિંદી પદ્યના કર્ત્તાની પ્રશસ્તિ નથી. બીજી આવૃત્તિમાં તેપર ધ્યાન લેવાશે એમ ઇચ્છીએ છીએ. ચરિત્રની ભાષા સારી છે અને વસ્તુકથા દિગંબરી છે તેથી તપાસતાં શ્વેતાંબર કથાથી ઘણી ભિન્ન છે. આ ઐતિહાસિક પુરૂષ છે અને તે સુધર્મા સ્વામીના પટ્ટધર હતા, તેથી બંને વસ્તુમાં શા કારણે ભેદ હોય છે તે સમજી શકાતું નથી. શું શું ભેદ છે અને તે ભેદ હોવાનાં શું કારણો છે તે કોઈ સમજાવશે તો ઘણો પ્રકાશ ઇતિહાસ દૃષ્ટિએ પણ પડી શકશે. એકંદરે ચરિત્ર બોધક ને રસપ્રદ છે. દિગંબર જૈનના ૭ મા વર્ષની ૭મી ભેટ છે.

સ્વામી શિષ્ય સંવાદ—(પ્ર૦ મેઘજી હીરજી કું. પાયધુની મુંબઇ, મૂ૦ વાંચન અને મનન. પૃ૦ ૬૦ .) સ્વામી શ્રી વિવેકાનંદ અમેરિકામાં આર્યધર્મનો વિજયધ્વજ રોપનાર અને શૌર્યથી પ્રગતિના દુંદુભિ વગાડનાર તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ વીર પુરૂષ છે. તેમની અને શિષ્યની વચ્ચે થયેલ સંવાદ એવા મનોરમ્ય, પ્રોત્સાહક અને રસપ્રદ છે કે તે વાંચતાં વાંચતાં શૌર્ય આવે અને હવેથી આ પ્રમાણે આપણા જીવનનો પ્રવાહ અમુક વહેડાવીશું એવું થઇ જાય છે.

આમાં આઠ સંવાદો છે તે ખાસ વાંચી મનન કરવા યોગ્ય છે. આવા સંવાદોનું પુસ્તક મી મેઘજી હીરજીએ પોતાના લગ્ન પ્રસંગે લ્હાણી તરીકે વહેંચવા માટે પસંદ કર્યું એ અનુકરણીય છે. અનુવાદ શ્રીયુત સુશીલે સુંદર રીતે બંગાલીમાંથી કર્યો છે, પરંતુ પ્રુફ વાંચનારની ખામીને લીધે અશુદ્ધિ ઘણી રહી ગઇ છે તે બીજી આવૃત્તિમાં સુધારાશે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

રત્નાકર પચ્ચીશી-(પ્રયોજક અને પ્ર૦ માવજી દામજી શાહ પૃ. ૨૪ કિંમત એક આનો.) પ્રસ્તાવનામાં રત્નાકર સૂરિનું ચરિત્ર આપેલ છે કે જે આ માસિકમાં છપાઇ ગયું છે. તેની સાથે તે કર્ત્તા પુરૂષનું વિશેષ ચરિત્ર જૈન શાસનમાં તથા ઉક્ત માસિકમાં અપાયેલી ફુટનોટ વગેરેનો આધાર લઇ વિશેષ પુષ્ટ કરવામાં નથી આવ્યું જાણી માવજીભાઈ એટલા 'uptodate–અપ્ટુડેડ.' નથી એમ કહેવું જોઇશે. પછી મૂળ શ્લોક, તેનું સમશ્લોકી ભાષાંતર અને તેનો ગુજરાતી અર્થ આપેલ છે, ભાષાંતર ઠીક છે. વિવેચન થયું હત તો વધારે સારૂં હતું.

पहोंच

નીચેનાં માસિકોની ત્રિમાસિક પહોંચ ઘણા માન સાથે સ્વીકારીએ છીએ.

આનંદ પુ. ૧૧ અં. ૫-૮, આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૧૧ અં. ૮-૧૧. કેળવણી પુ. ૨૬ અં. ૮-૧૧, ગુજરાત શાળાપત્ર પુ. ૫૩ અં. ૩-૬, વૈરાગ્ય પુ. ૧૫ અં. ૬, જૈન ધર્મ પ્રકાશ પુ. ૩૦ અં. ૧-૪, जैन हितैषि पु. १० अ. २-७ જૈનહિતેચ્છુ પુ. ૧૬ અં. ૩ પ્ર, Jain Gazette Vol 10 Nos 1-4, દિગંબર જૈન પુ. ૭ અં. ૬-૯ પટેલ બન્ધુ ૫-૬ અં. ૬-૭, પુષ્ટિ ભક્તિ સુધા પુ. ૫ અં. ૧-૩, બુદ્ધિ પ્રકાશ પુ, ૬૧ અં. ૩-૬ બુદ્ધિપ્રભા પુ. ૬ અં. ૧-૩, શ્રી ભક્ત પુ. ૧૧ અં. ૧-૨, मर्यादा पु. ७ अं. ४-६, વસન્ત પુ. ૧૩ અં. ૧-૫, वार्तावारिधि પુ. ૬ અં. ૧, વિવેચક પુ. ૨ અં. ૩-૬, વૈશ્ય પત્રિકા પુ. ૧૦ અં. ૭-૧૦, वन्दे जिनवरम् पु. ६ अं. १, સત્ય પુ-૩ અં. ૯-૧૨, સમાલોચક પુ.૧૯ અં. ૩-૪ ૫,સાહિત્ય પુ. ૨ અં.૩-૭, સુન્દરી સુબોધ પુ.૧૧ અં. ૫-૬, સુદર્શન પુ. ૨૯ અં. ૧-૩, જ્ઞાન સુધા પુ. ૧૦ અં. ૧-૩, સિવાય સાપ્તાહિક, પાક્ષિક પત્રો જે મળે છે તે નિયમિત આવેલ છે.

स्त्री वांचन विभाग.

સંપાદિકા—નિર્મળા બહેન

૧ ભાઇને ઓવારણાં.

(ભૈરવીની લય.)

પ્રિય ઓવારણાં લઉં વીર !
  મીઠાં ઓવારણાં લઉં વીર !
હૃદય પાત્રમાં ધરી રહીને,
  પ્રેમના અતિ શુદ્ધ અક્ષતને;
    વિશ્વાસ-તિલક કરૂં ધીર-મીઠાં.
આશા પુષ્પની માળ અર્પીને,
  આનંદાશ્રુ ધોઉં હર્ષીને;
    કુશલાં રહો આત્મ-શરીર-મીઠાં.
ચિરંજીવ રહી કીર્તિ પ્રસારો,
  ઋદ્ધિ સિદ્ધિ પરમાર્થ વધારો;
૧૦-૬-૧૪ થાઓ મહાભાગી મહાવીર-મીઠાં.

---

૨ સ્ત્રીનો પડદો કયારે શરૂ થયો ?

કાઠિયાવાડમાં જૈન તેમજ હિંદુ સ્ત્રીઓ પોતાના પતિ કરતાં વધુ વયવાળા સ્વજનો અને પતિના મુરબ્બીઓને પોતાનું મોં દેખાડતી નથી અને તેથી પોતાના પહેરેલા વસ્ત્રના મસ્તક પરના ભાગને ખેંચી મોઢું ઢાંકે છે તેને ' લાજ કાઢવા 'નો રિવાજ કહે છે. આમ થવાનું શું કારણ હશે તે તપાસતાં ઘણા લોકો એમ ખાત્રીપૂર્વક માને છે કે તેની શરૂઆત મુસલમાની અમલમાં લાજ લૂંટવાના જૂલમીપણાને લીધે તેમજ તેઓમાં પણ તેવો રિવાજ હોવાને લીધે પડી છે. આ રિવાજ ગુજરાત અને કચ્છમાં ચાલુ છે જ્યારે સુરત તેમજ મહારાષ્ટ દેશમાં નથી, પણ પંજાબ અને બંગલામાં પડદામાં રહેવાનો રીવાજ છે અને ત્યાં ઝનાનો રહે છે. કેટલાક એમ ચોક્કસ માને છે કે મુસલમાનમાં પડદાનો રિવાજ તેમના ધર્મ પુસ્તક કુરાનને આધારે છે, પણ હમણાં એક મુસલમાન સજ્જને તે વાત જૂઠી પાડી છે. કુરાનમાં એવો એક પણ આધાર નથી. ખરી રીતે મુસલમાનોમાં પડદાનો રિવાજ હજરત મહમદ પેગંબરના મરણ પછી ત્રણસેં વર્ષે શરૂ થયો હતો. આ રિવાજનું ખરૂં કારણ મુસલમાન લોકોનો ઇરાનીઓ સાથેનો સંબંધ, સ્ત્રીઓ વિશેની અદેખાઇ, વહેમ અને અભિમાન માત્રજ છે. હજરત મહમદ પહેલાં માત્રજ છે. હજરત મહમદ સાહેબ પહેલાં અરબસ્તાનના લોકો અર્ધ જંગલી હાલતમાં હતા. તેમની સ્ત્રીઓને સભ્ય બનાવવા માટે પહેરવેશ વગેરેમાં ફેરફાર કરવાની આજ્ઞા તેમણે કરી હતી, પણ સ્ત્રીઓને પડદામાં કેદ કરવાનું કહ્યું નહોતું. મહમદ સાહેબના કુટુંબની સ્ત્રીઓ કદી પણ પડદામાં રહી નથી. પેગંબરની પુત્રી ફતીમાં ખલીફાને વિવાદમાં હંમેશ મદદ કરતી હતી. તેમની પૌત્રી જૈનાબ પોતાના ભત્રિજાને બચાવવા સારૂ સ્વયં અત્યાચારી મજીદના દરબારમાં ગઈ હતી, અને તેની સામે થઇ હતી. લેખકના મત મુજબ જે મુસલમાનો હાલના સમયમાં પોતાની સ્ત્રીઓને પડદામાં બંધ રાખે છે તેઓ પેગંબરની આજ્ઞાથી ઘણા દૂર થતા જાય છે. અમે આશા રાખીએ છીએ કે, અમારા જૈન હિંદુ તેમજ મુસલમાન બંધુઓ આ બાબત ઉપર દીર્ઘ દૃષ્ટિથી વિચાર કરશે. ઉચ્છૃંખલ સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના અમે હિમાયતી નથી. પરંતુ આ દેશની સ્ત્રીઓને શાસ્ત્રમાં અપાયેલા તેમના વાજબી હકો પુરૂષો તરફથી મળે અને તેમની પશુ જેવી થઇ પડેલી હાલતમાં જલદી સુધારો થાય તે માટે અમારા બંધુઓને આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરીશું કે સ્ત્રી જાતિ તરફનો પોતાનો પક્ષપાત તેમણે હવે જરૂર છોડી દેવો જોઇએ અને તેમની સ્થિતિ સુધારવા બનતો પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. દેશને આબાદ બનાવવા માટે સ્ત્રીઓને વાજબી છુટ સાથે જ્ઞાની તેમજ સ્ત્રીત્વના ગુણવાળી બનાવવાની મોટી જરૂર છે. એ વાત હવે વધુ દાખલા દલીલો આપીને સમજાવવી પડે તેમ નથી. હવે તો કર્તવ્યપરાયણ બનવાનીજ માત્ર જરૂર છે. અમે ઇચ્છીએ છીએ કે સ્ત્રી જાતિની ઉન્નતિ વડે અમારા દેશ બાંધવો તેમના પૂર્વજોએ મેળવેલી અક્ષય કીર્તિ પુનઃ સંપાદન કરે.—આર્ય સુધારક ઉપરથી.

૩ નિરાધાર બાળકી.

તોટકવૃત્ત

ગિરનાર તમે પડી એક શિલા, કરૂણા ભરી ગાતી અશોક લીલા;
સ્થૂળ એહ છતાં રસરેલ પુરે, ભરતી કંઇ ચેતન ભારી ઉરે. ૧
ઇતિહાસ અશોકતણો જણવે, ગીતકાવ્ય સમૂહનું કાવ્યકળે;
ગતકાળ ઉરે કંઈ તર્ક પુરે, સ્મરણે હિંદ સાત્વિકતા ઉભરે. ૨
મનથી કંઈ એહ શિલા ઉચરી, " બહુ લોક ચડે ગિરનાર ગિરિ;
નિજ દેવતણા કરી દર્શનને, ખરચે તનને અતિશે ધનને. ૩
મનને પણું કોઇ નહિ ખરચે, ખરૂં પુણ્ય કયું ? નહિ તે ચરચે;
કરી ઉજમણાંજ સંમોસરણાં, ધરી ભેટજ અન્નકુટો ન મણા; ૪
વળી દેવળ બાંધીજ દેવતણા, હૃદયે કંઇ રાજી થતા બમણા;
બહુ તીર્થ ફરે, ધન તે ન ધરે ઉનતિ કરવા નિજ ધર્મી કરે. ૫
ધની કો દિન દીન દુઃખો ન જુએ, નહિ આશ્રય દે નિજ પંથી પુએ;
જન નિજની જાય ઘટી વસતી; કદીએ ન વિચાર કરે મનથી. ૬
નિજ ભ્રાતસમા ભૂખને ભડકે, જન તો નિરઉદ્યમી થઇ ભટકે;
તદપિ ધની નાંહી વિચાર કરે; કરવા તીર્થો કદિ ના વિસરે. ૭
શું કહો પછી દેવળથીજ સર્યું ? શું કહો પછી ભેટ ધર્યેથી વળ્યું ?
મનુષ્યોની દયા ન ધરો શું ફળે ? શું કૃતાર્થ થતા જઈ તીર્થ સ્થળે ? ૮
કરી દર્શનને પછી ઘેર જતા, થયું સાર્થક શું ? મન ના ધરતા
પ્રિય માનવની ન દયા વિસરો, જડ હું કહુંછું ઉર તેહ ધરો. ૯
શુભ જીવ દયા ઉપદેશી રહી, પણ કોણ શુણે મુજનુંજ અહીં ?
જડ હું શું વિશેષ તનેજ કહું ? મમ બાળકી તે કથશેજ સહુ." ૧૦

ઉપજાતિ.

મને પ્રવાસીજનને કહ્યું જે, ધર્યું હૃદે તે દુઃખથી બધું મે;
અનાથનો વાંક નથી લગાર, बुभुक्षितो किं न करोति पापं. ૧૧
દુકાળ જે છપ્પનીઓ પડયો છે, લીધેલ બેટો ગુરૂ વાવરે છે !
નાના કદી સેવક કાજ પાઈ, ગુરૂ નથી વાવરતાજ હાય ! ૧૨

દોહરા.

ગયો બાળકી પાસ હું, પડી હતી તે દૂર;
પહોંચ્યો પાસે જોઇ મેં, હતી દુઃખે ભરપૂર. ૧૩
ઉચર્યું, ' બાળા બેનડી ! બેઠી થાને બોલ;
શા માટે પડી છે અહીં, તારૂં દુઃખ ખોલ. ૧૪

તોટક.

" દઉં જાત હું બાત ! તમારી ખરી, પણ માતપિતાજ ગયાં છે મરી;
નથી જ્ઞાતિની કોણ સગાં મુજનાં, નથી દર્શન થાંજ ગુરૂજી તણાં. ૧૫

જીવરક્ષક ધર્મીતણાં મુખડાં, નિરખ્યાં પણ ના ઘટીઆં દુઃખડાં;
મનુ જો તણું રક્ષણ તો કરવા, કયમ બોધ ન દે ગુરૂજ ગરવા? ૧૬
ન અનાથતણા કંઇ આશ્રમની; દિસતી કયમ ના કંઈ ગોઠવણી?
ગુરૂબોધ કરે ન સમો વરતી, દીધી ક્ષુદ્ર વધારી ઉપાધિ અતિ. ૧૭
નહિ આશ્રમની કંઇ ગોઠવણી, નહિ આપવી કોઇએ કેળવણી;
ન સમા પરમાણુ કરે કંઇ હા ! ગુરૂ ને ધની દોષી બને બમણા. ૧૮
ધનકોટી અને કંઈ લક્ષ ભર્યાં, સઘળા શુભ સેવકનાં ધરિયાં;
પ્રભુ ! સેવકકાજ પઇ પણ ના વપરાય, થશે દીનની શું દશા? ૧૯
સતધર્મજ શું ? નથી રે સમજ્યા, શું દયા ખરી ? તે વિસરીજ ગયા."
કહી, રોઈ પડી અટુલી અબળા, નહિ શબ્દ લખી શકતો સબળા. ૨૦
દઈ ભાતું, દઇ જળ શાંત કીધી, દઇ ધીરજ બાળકી સાથ લીધી;
કરવા શુભ તીરથ શેઠ તહીં ઉતર્યા, જઈ ત્યાં કંઈ વાત કહી, ૨૧
" ભડભક્ત ભલા ! દુઃખી બાળકી આ, નથી માતપિતા અટુલી અબળા;
નિજ ધર્મ અને નિજ જ્ઞાતિતણી, પ્રિય બાળકી આજ અનાથ બની. ૨૨
કરી રક્ષણ પુણ્યની પ્રાપ્તિ કરો, ભડભક્તનું નામજ સાર્થક તે."
ભડભક્ત વદ્યા " ન કહો મુજને, જન દુર્બળ તો બહુએ રખડે. ૨૩

દોહરા.

પાપ કરેલજ પરભવે, તેથી તે દુઃખી થાય;
તેને મદદ કર્યા થકી, પુણ્ય કદી નવ થાય. ૨૪
દેવળ બાંધો તો હઉં, સારી તમને સ્હાય;
પણ પાપી પેલે ભવે, તેને દેશ ન કાંઇ." ૨૫
' જાય કમાવા કયાં ? કહો, ' કહેતાં કહે ધનેરાય;
' ગામ પડયું આખું બધું, માગી ટુકડા ખાય.' ૨૬

તોટક.

ગઈ આશ્રમ અન્ય વિષે અબળા, સુખી થૈ મળી કેળવણી ઉમદા;
મળવા જઈ મેં સઘળું નિરખ્યું, દુરથી દીઠી કે ઉર આ હરખ્યું. ૨૭
દુરથી મુજને નિરખી, હરખી, ધસતી ઉમરા મહીં આવી ઉભી;
મળી આદરથી વદી વેણ રૂડાં, શું મનોહર મંજુલ પ્રેમ ભર્યાં! ૨૮
શુભ ધર્મ અને નીતિ શિક્ષણની, મધુરી મુખ વાત વિદ્યાની વદી;
ગુણરાગી વિદુષી વળી નરવી, સરલા સુગુણા સુઘડા ગરવી. ૨૯
" પ્રિય કૃષ્ણકુમારી ! તને પરખી, પ્રીતિ પાત્ર પ્રવીણ બની નિરખી;
ગત જન્મતણાં ઋણબંધનથી, તુજની સ્થિતિ આવી નિહાળી નકી. ૩૦
વયમાં વીશ વર્ષ વીત્યાં તુજને, પણ બાળકુંવારી દીસે મુજને;
વિનયે વધી જ્ઞાન વિષે વધી તું, સુખી જ્યેષ્ટ દીસે સહુમાં સુખી તું." ૩૧
" પ્રિય ભ્રાત ! સુખી છું બધીય રીતે, અરપ્યું મુજ જીવન વિશ્વહિતે;
ઉપકાર કદી મુજ રક્ષકનો, ભુલું ના જરીએ જીવતાં સુધી તો. ૩૨

સ્મરણે ચડતું સહુ પાછળનું, ધનરાયે ન સા'ય કરી ન ભૂલું;
કર્તવ્ય પરાયણ ધર્મ અહો, કરતવ્યવિમુખજ પંથ તજ્યો." ૩૨
કરી બોધ હું ' રક્ષક ધર્મતણો, બદલો ઉપકારતણો એ ગણો;
શિખવો શુભ આપ સમાજ મહીં, વદીએ ભરી લોચનઅશ્રુ સહી. ' ૩૩
' મળ્યું રક્ષણ આપ સમાજ મહીં નહિ તેથીજ ભ્રાત ! હું આવી અહીં;
શિખવો શુભ ધર્મ સમાજ વિષે, શિખવો વળી હાનિ થઇ જે દિસે ' ૩૪

દોહરો.

કહ્યું વિશેષે જે મને, કહેતાં અશ્રુ ભરાય;
' ધર્મગુરૂ ઉપદેશની, હવે ફેરવો ધાય.
ખરૂં પુણ્ય ને ખરી દયા, ખરો ધર્મ તે શુંય ?
ખરી ભેટ પ્રભુને કઇ ગમશે ? કહ્યું બધુંય.
તીરથ જાત્રા દેવળે, જે જે ધન ખરચાય;
સમાજ ઉનતિ કાજ જો, તે સઘળું વવરાય.
તો તો આ સમયે ઘણું, સુકૃત કરી શકાય;
વિના આશ્રમે હાનિ જે થાયે, તે નવ થાય.
સમજો સમજુ ! આ કથા, સમજો સાચો ધર્મ;
ખરચો ધન શુભ માર્ગમાં, એજ ધર્મનો મર્મ.
આ કાળે જેની જરૂર, તેમાં ધન વવરાય;
ખોટાં ખરચો ના કરો, એજ અહીં કહેવાય.
તીરથ જાત્રા દેવળે, અતિશે ધન ખરચાય;
દીન, દુઃખી સુખીઆં થવા, વાવરજોઇ ભાઇ.

—શુક.

श्रीमद् यशोविजयजीकृत १०८ बोल.

(ગતાંક, પૃ૪ ૧૮૦ થી ચાલુ.)

' સમ્યગ્ દૃષ્ટિજ ક્રિયાવાળા હોય ' એવું કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે એક પુદ્ગલ પરાવર્ત શેષ સંસાર ક્રિયારૂચિ ક્રિયાવાદી દશાચૂર્ણિ પ્રમુખ ગ્રંથે કહ્યો છે. ૩૫

' મિથ્યાતીને દયાદિક ગુણે કરી પણ સકામ નિર્જરા ન હોય ' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે. જે માટે મેઘકુમારનો જીવ હસ્તિ પ્રમુખને દયાદિક ગુણે સંસાર પાતલો થયો તે મુગ્રેજ કહ્યું છે તે સકામ નિર્જરા વિના કેમ ઘટે ? તથા મોક્ષને અર્થે નિર્જરા તે સકામ નિર્જરા કહી છે. ૩૬

' कविला इत्थंपिइहयंपि—એ વચન મરીચિની અપેક્ષાએ ઉત્સૂત્ર નહિં અને કપિલની અપેક્ષાએ ઉત્સૂત્ર, તે માટે ઉત્સૂત્ર મિશ્ર કહીએ ' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે જે માટે એમ કહેતાં સિદ્ધાંત વચન પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ મિથ્યા દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ ઉત્સૂત્ર મિશ્ર થઇ જાય, તથા શ્રુતિ ભાવ ભાષા મિશ્ર હોયજ નહિ એવું દશ વૈકાલિકની નિર્યુક્તિમાં કહ્યું છે. ૩૭

'મરીચનું વચન દુર્ભાષિત કહીએ, પણ ઉત્સૂત્ર ન કહીએ' એવું કહે છે તે ન મિલે, જે માટે પંચાશક વૃત્તિમાં 'દુર્ભાષિત' પદનો અર્થ 'ઉત્સૂત્ર' કર્યો છે. ૩૮

'ઉત્સૂત્ર લેશ મરીચીનું વચન કહ્યું છે તે માટે 'ઉત્સૂત્ર મિશ્ર' કહીએ' એવું કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે દ્રવ્ય સ્તવમાં ભાવ લેશ પંચાશકાદિક ગ્રન્થે કહ્યો છે તે પણ ભાવ મિશ્ર હોઇ (થઈ) જાય. ૩૯

'इयमयुक्ततरादुरंतानंतसंसारकारणं એવું શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણચૂર્ણિમાં કહ્યું છે તેહનો અર્થ એ એ વિપરીત પ્રરૂપણા ઘણું અયુક્ત દુરંતાનંત સંસારનું કારણ ઇહાં (અહિંયાં) એવું લખ્યું છે. તે દુરંતાનંત શબ્દનો અર્થ ન મિલે (ઘટે) દુરંત તો જેનો દુઃખે અન્ત આવે, અનંત તે જેનો અંત ન આવે તેએ પૂર્વાચાર્યના ગ્રંથ ખંડિયાની ખોટી કલ્પના, જે માટે દુરંતાનંત કહેતાં મહાનંત કહીએ. कालमणंत दुरंतं એ ઉત્તરાધ્યયન વચનની સાખે ઇહાં કોઇ દોષ નથી.૪૦

'જિન વચનનો દૂષનાર જમાલિની પરે નાશ પામે અરઘટ્ટ ઘટી યંત્રન્યાયે સંસાર ચક્રવાલ ભમે' એવું સૂગડાંગ નિર્યુક્તિ વૃત્તિમાં કહ્યું છે તે માટે જમાલીને અનંતોજ સંસાર' એવી કલ્પના કરે છે તે ન ઘટે, જે માટે દૃષ્ટાંત માત્રે સાધ્ય સિદ્ધિ ન હોય; નહિં તો ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા અનંત સંસાર હેતુ કહી છે ત્યાં શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણચૂર્ણિ, શ્રાદ્ધ વિધિ આદિ ગ્રંથમાં મરીચિ દૃષ્ટાંત કહ્યો છે તે ભણી મરીચિ પણ અનંત સંસારી હોઈ જાય; તથા સૂત્ર વિરાધનાએ અનંતા જીવ ચતુરંત સંસાર જમાલિની પરે ભમ્યા એવું નંદિ વૃત્તિમાં કહ્યું છે તે ભણી જમાલીને ચારે ગતિ હોઇ જાય. ૪૧

'॥ जमालीणं भंते देवताओ देवलोगाओ कहिं गच्छिहिति कहिं उववज्जिहिति, गोयमा ! चत्तारिपंचातिरिख जोणिय मणुअदेव भवग्गहणाइं संसारं अणुपरिअट्टित्ता तओ पच्छा सिज्झिहिंति ॥ એ ભગવતી સૂત્રમાં चत्तारि पंच કહેતાં નવ ભેદ તિર્યંચના લેઇ એમ અનંતા ભવ જમાલીને થાય' એવું લખ્યું છે તે ન મલે (ઘટે) જે માટે એવો વિષમ અર્થ પૂર્વિંકણિ (પૂર્વે) વિવરીઓ નથી તથા નવ ભેદ તિર્યંચમાં પણ નિયમે અનંતાભવ આવે નહિ. ૪૨

કોઈક 'તિર્યંચની કાય સ્થિતિ–લેઇ જમાલીને અનંતા ભવ' કહે છે તે પણ કલ્પના માત્ર, જે માટે ભવ ગ્રહણજ કહ્યો છે. ૪૩

च्युत्वा ततः पंचकृत्वो भ्रान्त्वा तिर्यग्नृनाकिषु ।
अवाप्तबोधिनिर्वाणं जमालिः समवाप्स्यति ॥

એ હૈમ-વીરચરિત્ર શ્લોકમાં એવું કહ્યું છે જે જમાલિ ત્યાંથી ચવી પાંચવાર તિર્યંચ મનુષ્ય દેવતામાં ભમી મોક્ષ જશે, એથી અનંત ભવ નથી જણાતા; તિહાં કોઈ કહે છે જે પાંચવાર તિર્યંચમાં ભમતાં અનંત ભવ થાય તે ન મિલે, જે માટે ભવ ગ્રહણે ભમતાં અનંત ભવ ન ઘટે ૪૪

" देवकिब्बिसियाणं भंते ताओ देवलोगाओ आउरवएणं भवखएणं ठिइखएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिंति कहिं उववज्जिंति, गोयमा ! जाव चत्तारि पंच णेरइअ तिरिइअ जोणिया मणुस्सदेव भवग्गहणाइं संसार अणु परिअट्टित्ता तओ पच्छा सिज्झंति बुज्झंति जाव अंतं करांति ।

એ સામાન્ય સૂત્રે સામાન્યથી દેવકિલ્વિષિયાને 'चत्तारि पंचं' શબ્દથી અથવા 'જાવ' શબ્દથી જેમ અનંતો સંસાર લીજે તેમ જમાલિને સૂત્રે પણ 'જાવ' શબ્દ 'તાવ' શબ્દ બાહિરથી લેઈ અનંતો સંસાર કહેવો, એવું લખ્યું છે તે તાત્પર્યું પ્રતિભાસે છે તથા એ સામાન્ય સૂત્રજ એવું પણ સંભવતું નથી; જે માટે अच्छे गइआ अणादार्यं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंत संसारकंतारं अणुपरिअट्टंति । એ સૂત્ર અનંત સંસારનું આગળ કહ્યું છે તે ભણી પહેલું સૂત્ર જમાલિ સરિખા દેવકિલ્વિષિયાનુંજ સંભવે ૪૫

'आथे गइआए એ સૂત્ર અભવ્ય વિશેષની અપેક્ષાએ; જે માટે એમાં છેડે નિર્વાણ નથી' કહ્યું, એવું લખ્યું છે તે પણ ન ઘટે, असंवुडनए એ સૂત્રે પણ છેડે નિર્વાણ કહ્યો નથી; તથા ભવ્ય વિષયે પણ એવાં સૂત્ર ઘણાં છે. ૪૬

तिर्यग् मनुष्यदेवेषु भ्रान्त्वा सकतिचिद्भवान् ।
भूत्वा महाविदेहेषु दूरान्निर्वाणमेष्यति

એ ઉપદેશમાલાની કર્ણિકા શ્લોકમાં તિર્યંચ મનુષ્ય દેવતામાં કેટલાક ભવ કરી જમાલી મોક્ષ જશે એવું કહ્યું છે તેણે કરી અનંતા ભવ ન આવે, તિહાં કોઈક કહે છે જે આ ભવ લોક નિંદિત કેટલાક લીધા, બીજા સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયાદિકમાં અનંતા જાણવા, એ પણ ઘણુંજ તાત્પર્યું જણાય છે, જે માટે નામ લેઈ વ્યક્તિભવ કહ્યા તે સ્થૂલ કેમ કહીએ? અને થાકતા અનંતા ભવ પણ શાથી જાણ્યા? ૪૭

કર્ણિકામાં દૂરે મોક્ષ જશે એવું કહ્યું તે માટે કેટલાક ભવ કહ્યા તો પણ થાકતા અનંતા લેવા એવું લખ્યું છે તે પણ પોતાનીજ ઇચ્છાએ; માટે

तिर्यक्षुरुकानपि भवानतिवाह्य कांश्चिद्देवेषु ।
चोपचितसंचितकर्मवदयः लब्ध्वा ततः सुकृत
जन्मगृहे विदेहे जन्माप्येष्यति. सुखैकखनी विमुक्तिं—

એ સર્વાનંદ સૂરિ વિરચિત ઉપદેશમાલા વૃત્તિમાં 'દુર' પદ વિના પણ કેટલાક ભવ કહ્યા છે. ૪૮

।સદર્વિની હેયોપાદેય ઉપદેશમાલા વૃત્તિની કેટલીક પ્રતોમાં અનંતાભવ દીસે છે માટે તે પ્રતની અપેક્ષા તેમ કહેવી પણ બીજા ગ્રન્થની અપેક્ષાએ પરિમિત ભવજ જમાલિને કહેવા એહવું પરમગુરૂ વચન ઉવેખી અન્યથા એકાંત અનંતાભવ જમાલિને કહે છે તે ન ઘટે. ૪૯

'તિર્યગ્યોનિક' શબ્દજ સિદ્ધાન્ત શૈલીએ અનંત ભવનો વાચક છે' એવું લખ્યું છે તિહાં ॥ तिर्यग्योनीनां च ॥ એ તત્ત્વાર્થ સૂત્રની સાક્ષી દીધી છે તે ન ઘટે, જે માટે

તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં કાય સ્થિતિને અધિકારે તિર્યંચને અનંતકાલ સ્થિતિ લખી છે પણ 'તિર્યગ્યોનિક' શબ્દ શૈલીએ અનંતાભવ આવે એવું કિહાંઈ કહ્યું નથી. ૫૦

'અશક્ય પરિહાર જીવ વિરાધનાએ કેવલીને જીવદયાનો કાયયત્ન નિઃફલ થાય' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે, જે માટે દેશના દેતાં અભવ્યાદિકને વિષે જેમ કેવલીનો વચનયત્ન નિઃફલ ન હોય તેમ વિહારાદિક કરતાં કાયયત્ન પણ જાણવો. ૫૧

तस्स असंवेयओ संवेयओ अभाइं सत्ताइं जोगं

पप्प विणस्संति, णत्थि हिंसाफलं तस्स—

એ ધનિર્યુક્તિ ગાથાનો એવો ભાવ છે જે જ્ઞાની કર્મક્ષયને અર્થે ઉજમાલ થાય તેને યતના કરતાં પણ જીવને અણજાણવે તથા જાણતાં પણ યત્ન કરતાં ન રાખી શકે તેને કરી તેના યોગ પામી જે જીવ વિણસે છે તેનું હિંસાફલ સાંપરાયિક કર્મ બન્ધ રૂપ નથી, કેવલ ઇર્યા પ્રત્યય કર્મ બંધાય; ઈહાં જ્ઞાની ૧૧ ગુણ સ્થાનનોજ જે લેછે તો ન મિલે જે માટે સામાન્યથીજ જ્ઞાની ઇહાં કહ્યો છે અને અશક્ય પરિહાર તો યોગ દ્વારાએ કેવલીને પણ સંભવે. ૫૨

'જીવરક્ષોપાયના અનાભોગથીજ યતિને જીવઘાત હોય તેટલો તો કેવલીને ન હોય' એવું જે કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે એ રીતે સહજ કેવલીને જીવરક્ષા હોય તો પન્નવણામાં ૩૬ માં પદે જીવાકુલ ભૂમિ દેખી કેવલીને ઉલ્લંઘન પ્રલંઘન ક્રિયા કહી છે તે ન મિલે. તે આલાવાનો એ પાઠ—

कायजोगं जुंजमाणे आगच्छेज्ज वा गच्छेज्ज वा चिठेज्ज णिसीइज्ज वा तुअट्टिज्ज वा उल्लंघेज्ज वा पलंघेज्ज वापाडिहारियं पीठफलग सेज्जा संथारं पच्चाप्पिणिज्जत्ति ५३

વર્જના અભિપ્રાય છતે અનાભોગે જીવઘાત તથા તત્કૃત કર્મ બંધાભાવ યતિને હોય અને વર્જનાભિપ્રાય તો પોતાને દુર્ગતિ હેતુ કર્મબંધ થાતો જાણે હોય તે ભય કેવલીને નથી તે માટે વર્જનાભિપ્રાય નથી; તથા અનાભોગે જીવઘાત નથી એ કલ્પના ખોટી, જે માટે અશુદ્ધ આહારની પેરે જીવહિંસાએ પણ કેવલીને સ્વરૂપી વર્જના અભિપ્રાય હોય ત્યા અવશ્યભાવિ જીવઘાત પણ સભવે. જેમ નદી ઉતરતા યતિને. ૫૪

'વીતરાગ ગર્હણીય પાપહિંસાદિક કશું ન કરે એવું ઉપદેશ પદમાં કહ્યું છે તે માટે દ્રવ્યહિંસા કેવળીને ન હોય, જે માટે તે લોક દેખીતા ગર્હણીય છે' એ વાત કહી છે તે ન મળે, જે માટે પ્રતિજ્ઞા ભંગેજ ગર્હાએ (ગર્હાથી) તંત નથી અને અકરણ નિયમમાં ઉપદેશપદનું વચન છે તે ભણી ભાવહિંસાનો અકરણ નિયમજ કેવલીને દેખાડયો છે.(૫૫)

'ઉપશાંત મોહને મોહનીય કર્મ છે તે માટે ગર્હણીય હિંસાનો પ્રતિશેવા હોય તોપણ મોહનીયના ઉદયવિના ઉત્સૂત્ર પ્રવૃત્તિ ન હોય એવું લખ્યું છે,' તેન મળે, જે માટે પ્રતિશેવીને ઉત્સૂત્ર પ્રવૃત્તિજ હોય તથા અવશ્ય ભાવિ દ્રવ્યહિંસાને દોષ ન કહીએ તોજ અગીયાર ગુણઠાણે અપ્રતિસેવીપણું તથા સૂત્રચારીપણું ઘટે. ૫૬

ગર્હણીય પાપ મોહનીય મૂળ; તે ઉપશાન્ત મોહમાં એજ હોય અને અગર્હણીય પાપ-અનાભોગ મૂળ આશ્રવ છાયારૂપ ક્ષીણ મોહને પણ હોય એવું લખ્યું છે તે કોઇ ગ્રંથથી મળે નહી, આશ્રવછાયા કહેતાં આશ્રવજ આવે તે તો અગર્હણીય તુમારે મતે ભાવ પાપ છે તેની સત્તા ક્ષીણ મોહને કહેતાં ઘણુંજ વિરૂદ્ધ દીસે. ૫૭

'મોહનીય કર્મના ઉદયથી ભાવાશ્રવ પરિણામ હોય તેની સત્તાથી દ્રવ્યાશ્રવ પરિણામ હોય' એવું કહેછે તે ન ઘટે, છે માટે એમ કહેતાં દ્રવ્ય પરિગ્રહ પણ ધર્મોપકરણરૂપ કેવળીને ન જોઇએ. ૫૮

એણેજ કરી ઉદિત ચારિત્ર મોહનીય અસંયતિને ભાવાશ્રવ કારણ પ્રમત્ત સંયતને પણ સત્તાવર્તિ ચારિત્ર મોહનીય દ્રવ્યાશ્રવનું કારણ તેમાં અયતના સહીત રાગદ્વેષજ પ્રમાદ ગણીએ તેથી પ્રમત્ત સંયત લગે, દ્રવ્યાશ્રવ હોય અને અપ્રમત્તને મોહનીય અનાભોગથી તે હોય ઇત્યાદિક કલ્પના પણ નિષેધી જાણવી, જે માટે અપ્રમત્તને દ્રવ્ય પરિગ્રહને હામે એ યુક્તિ ન મલે (ઘટે) તથા ચારિત્ર મોહનીય સર્વને ઉદયથી ભાવાશ્રવ કહીએ તો ૪ ગુણઠાણાદિક ન ઘટે, કેટલાકનો ઉદય લીજે તો તે યતિને પણ છે. ત્રણ કષાયના ઉદય સત્તાની મેલે ભાવાશ્રવ, દ્રવ્યાશ્રવનો પરિણામ કહીએ તો તેને ક્ષયે છદ્મસ્થને પણ દ્રવ્યાશ્રવ ન હોવો જોઇએ તથા પ્રમાદે ભાવાશ્રવ કહ્યો છે ઇત્યાદિક ન ઘટે. ૫૯. અપૂર્ણ.

जैन नाम धारण करवानी आपणी लायकात.

(લેખક. રા. રા. તુલસીદાસ મોહોનજી કરાણી.)

(ગતાંક પૃ. ૧૭૩ થી ચાલુ)

ઐક્ય વિશે હાલ તુરત આટલું કહ્યા પછી ઐક્યથી આપણે શું શું કરી શકીએ એ આગલ ઉપર પ્રસંગ આવતાં આપણે તપાસીશું. દરમ્યાન એક બીજી રીતે આપણી સ્થિતિનું અવલોકન કરીએ--

આત્માની સંપૂર્ણ મુક્તિ એ સંપૂર્ણ જ્ઞાન થવાથી કહેવાય છે.--એટલે બીજા શબ્દોમાં કહું તો સંપૂર્ણ જ્ઞાનમય એજ શુદ્ધ આત્માનું સ્વરૂપ છે. એ ઉપરથી નક્કી થયું કે જેટલે જેટલે અંશે જ્ઞાન તેટલે તેટલે અંશે મુક્તિ-એટલે કે જ્ઞાન એજ મુક્તિ છે--હવે ત્યારે આપણે એ દ્રષ્ટિથી આપણી સ્થિતિ કેવી છે એ તપાસીએ. દુનિયા તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકીશું તો આપણને તરત લાગશે કે આજ કાલ વિદ્વત્ત. અથવા જેને હાલ કેળવણી કહેવામાં આવે છે. તેનો જેટલી જૈનેતર પ્રજામાં અને તેમાં પણ ખાસ કરીને પાશ્ચાત્ય પ્રજામાં જોવામાં આવે છે, તેનો એક અંશ માત્ર પણ આપણામાં તે જોવામાં આવતી નથી. ત્યારે તે પ્રકારના જ્ઞાનની આપણને આવશ્યકતા છે કે કોઇ બીજાજ પ્રકારના જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે! સાથે વળી એ પણ વિચારવાનું છે કે કોઈ બીજા પ્રકારના જ્ઞાનની આવશ્યક્તા હોય તો તેવું જ્ઞાન આપણામાં છે કે? રૂઢીને લઇને લોકોમાં જ્ઞાનના વ્યવહારિક અને ધાર્મિક એમ બે વિભાગ પાડવામાં આવે છે અને તેથી વ્યવહારિક એટલે ધાર્મિક નહીં એમ માની લેવાય છે. અને એવી માન્યતાને લીધે જ્ઞાનની તે હદ ઘણી સંકોચી નાંખવામાં આવે છે; એટલે ધાર્મિક શિક્ષણને વ્યવહારિકથી જુદું ગણી તે પ્રમાણે વર્તવામાં આવે છે. આનું પરિણામ એ આવે છે કે સામાયિક-પ્રતિક્રમણ-પૂજા-ચૈત્યવંદન-સ્તવન-અને રાસાદિકનું જ્ઞાન મેળવવું એ કામ ચલાઉ ધાર્મિક શિક્ષણ મેળવ્યું ગણાય અને નવ તત્વ, જીવ વિચારાદિકની ગાથાઓ મોઢે કરી તે બોલી જાણી એટલે ઘણું જ્ઞાન પામ્યા એમ માની લેવાય છે, ત્યારે હવે એ રીતે જોતાં આપણને વિચારવાનું છે કે એ બેઉ પ્રકારનું શિક્ષણ એ પુરતું અને ખરૂં જ્ઞાન છે કે કેમ? અને જો તેને પુરતું અથવા ખરૂં ગણીએ તો પછી આપણે કૃતાર્થ થયા એમ ગણાવું જોઇએ પણ ખરી રીતે જોતાં તેમ નથી. જેઓ એને ધાર્મિક જ્ઞાન ગણે છે તેમની દ્દષ્ટિએ જોતાં પણ તે પુરેપુરૂં ધાર્મિક નથી, કારણ કે હાલની શિક્ષણ પદ્ધતિ જોતાં તે દરેક સામાયિક પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓનું રહસ્ય

તેમાં શું રહેલુ છે ? તેનો હેતુ શું છે ? અને તે હેતુઓ કેવી રીતે ક્રિયા કરવાથી પાર પડી શકે ? એ ઉપર બીલકુલ લક્ષ આપવામાં આવતું નથી, અને એ જો સમ્યક્ પ્રકારે એટલે સમજીને કરવામાં આવતું ન હોય તો પછી તેનું ફળ શું ? જે ક્રિયા કરીએ તેનો હેતુ જ્યાં સુધી સમજતા ન હોઈએ તે ક્રિયાનું મૂળ ફળ ક્યાંથી મળે ? કર્મ બાંધવામાં અને છોડવામાં મન મુખ્ય કામ કરે છે. મન જેટલો તીવ્ર સંકલ્પ કરે તે પ્રમાણે તેનું ફળ ઓછું વધતું મલે છે; તો આવી રીતે સમજણ વિનાની જે ક્રિયાઓ કરવી તેનું ફળ શું ? અને જો ક્રિયા કરવા છતાં ફળ ન મળે અથવા ક્રિયા જેટલું ફળ ન મળે તો પછી તે ધાર્મિક કેમ કહેવાય ? એ બાબત થોડાજ વખત ઉપર પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્ર વિજયજીએ " પ્રતિક્રમણ " ના લેખમાં એ સંબંધે આપણું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું અને જે લેખ આપણા કોઈ વીરભક્તને ક્રિયા ઉપરથી શ્રદ્ધા ઉઠાડી મુકનારો જણાયો હતો. પણ ત્યારે મને વિચાર આવે છે કે શાસ્ત્રકારોએ કેટલેક ઠેકાણે એવી મતલબનું કહેલું છે કે સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ મનુષ્ય મિથ્યાત્વીનાં પુસ્તકો અથવા શાસ્ત્ર વાંચે તો તે સમ્યક્ પ્રગમે અને મિથ્યાત્વી આપણાં શાસ્ત્ર વાંચે તો તે પણ મિથ્યાત્વ રૂપે પરગમે " આનો હેતુ શું છે એ એમ બોલનારા વીરભક્તો સમજાવશે ? મને તો એનું તાત્પર્ય એટલુજ સમજાય છે કે જ્યાં સુધી જીવને પોતાની ઓળખાણ-પ્રતીતિ થઇ નથી-જ્યાં સુધી કર્મની અને જીવની સત્તા સમજાણી નથી, જ્યાં સુધી કર્મ બધાવાની અને છુટવાની ક્રિયા સમજાણી નથી, અથવા એ સમજવાની અને સમજાવવાની આપણી બુદ્ધિ થઈ નથી ત્યાં સુધી જે જે ક્રિયા કરવામાં આવે તેને જ્ઞાનીઓએ તો અંક વગરના શૂન્ય જેવી કહી છે. પછી ભલ તે આપણને રૂચે કિંવા ન રૂચે તેની સાથે તેઓને કાંઇ લાગતું વળગતું નથી. શાસ્ત્રકારોએ એમ પણ કહેલું છે. કે અભવી જીવ દશ પૂર્વ જેટલું ભણી શકે છે, અને કેટલાકોએ ક્રિયાઓ કરતાં કરતાં મેરૂ પર્વત જેવડા ઓઘા મુહપતિના ઢગલા કરી નાંખ્યાં છતાં આરો આવ્યો નહીં—આ બધા શબ્દો ઉપર આપણું લક્ષ ખેંચાતુંજ નથી અને આમની આમ ક્રિયાઓ કરી કરીને બુઢા થતાં સુધી પણ તેનું રહસ્ય સમજશું નહીં તો પછી તે કરવાનું ફળ શું ? ક્રિયા એ અગત્યની છે. ક્રિયા વગર જ્ઞાનનું ફળ નથી-પણ ક્રિયા એ સમજણપૂર્વક થવી જોઇએ અને સમજણ વગરની ક્રિયા નકામી છે એમ હું તો માનું છું. વળી આપણા ધર્મ બધુઓ તો સરળ છે, તેઓને જો પહેલાં તેના હેતુ સમજાવી પછી ક્રિયામાં યોજીએ તો તેઓ આનાકાની કરે તેમ નથી પણ આપણેજ આજાર સુધી તે તરફ લક્ષ આપ્યું નથી. આપણેજ ધર્મશિક્ષણ આટલી ટુંકી હદમાં માની લીધું છે, અને તેથી કરી શિક્ષણપદ્ધતિ પણ તે અનુસાર રાખી છે. આપણી જ્ઞાનશાળાઓમાં પણ આજ ધોરણે કામ લઇએ છીએ, સામાયિક પ્રતિક્રમણાદિની ચોપડીઓ અનેક રૂપોમાં જુદી જુદી રીતે પ્રગટ કરીએ છીએ પણ તેના રહસ્ય સમજાવનારા એક પુસ્તક પ્રગટ કરવા કોઇ બહાર પડયું નથી. એ બાબતમાં પણ જો કોઇએ પહેલ કરી હોય તો તે પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિશ્રી ચારિત્ર વિજયજીએ સામાયિકનું પુસ્તક હેતુ વિગેરે સમજણ સાથે બહાર પડાવ્યું છે. પણ એવાં તો અનેક પુસ્તકો નીકળવાં જોઇએ. નવકાર મંત્રનું શું રહસ્ય છે—નમુથ્થુણંનું શું રહસ્ય છે વિગેરે દરેકે દરેક બાબતના લંબાણ વિસ્તારવાળાં અને હાલની શૈલીની ભાષામાં લખાયલાં પુસ્તકો બહાર પડવાં જોઇએ. એક પણ ક્રિયા એવી ન હોવી જોઈએ કે જેનું રહસ્ય તે કરનાર સમજતો ન હોય. આમ જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી હાલનુ શિક્ષણ જેને ધાર્મિક શિક્ષણ કહેવામાં આવે છે તે મને તો પુરતું યોગ્ય લાગતું નથી. બીજી રીતે પણ તે પુરતું નથી;

કારણ કે દેવગુરૂ અને ધર્મ એના ઉપર શ્રદ્ધા થયા વગર કોઈ જીવ ધર્મ પામી શકતો નથી. શ્રદ્ધા થવી એટલે અંતઃકરણથી કબુલ કરવું-આ વસ્તુ આમજ છે, એમ અંતઃકરણમાં નિશ્ચય થવો એનું નામ શ્રદ્ધા. હવે આપણે વિચાર કરીએ કે શાસ્ત્રોમાં જે જે વાતો આવે છે તે બધી કાંઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવાથી સિદ્ધ થાય એવી હોતી નથી. ત્યારે તે સિદ્ધ કરવાને માટેનાં પ્રમાણો બીજી રીતે શોધવાં પડે છે, અને જ્યાં સુધી તેવા પ્રકારનું જ્ઞાન સંપાદન કરેલું હોતું નથી ત્યાં સુધી તેવી બાબતોમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય છે, અને એ શંકા શ્રદ્ધા રહેવા દેયજ નહીં એ દેખીતું છે. એટલા માટે જુદા જુદા મતાનુયાયીઓ આત્માનું સ્વરૂપ કેવું માને છે? પાશ્ચાત્ય સાયન્સ વેત્તાઓ અને બીજા બીજી જે જે બાબતમાં આપણને શંકા પડતી હોય તેને લગતા પ્રોફેસરો એ બાબતમાં શું કહે છે? એ વિગેરે અભ્યાસ જ્યાં સુધી આપણે કરીએ નહીં ત્યાં સુધીની શ્રદ્ધા એતો અંધશ્રદ્ધા કહેવાય. આ રીતે જોતાં જ્ઞાન સંબંધી પણ આપણી સ્થિતિ છેકજ નબળી છે એમ કબુલ કરવું પડશે. આમ આથી સિદ્ધ થયું કે જેટલે દરજ્જે જ્ઞાનની સ્થિતિ નબલી તેટલે દરજ્જે મુક્તિ દૂર; અને મુક્તિથી દૂર રહી તે મેળવવાની કોશેશ ન થતી હોય તો પછી જૈન નામ ધારણ કરવાનો અધિકાર આપણને કેમ કહેવાય? કારણ કે જૈન અને જૈનેતરમાં ફેર શું?

અપૂર્ણ.

कोन्फरन्स मिशन.

૧ શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ.

(સંવત ૧૯૭૦ ના જેઠ સુદ. ૭ થી અશાડ સુદ. ૭તા. ૧-૬-૧૪ થી તા. ૩૦-૬-૧૪)

વસુલ આવ્યા રૂ. ૨૫૩-૧૪-૦ ગયા માસ આખરના બાકી રૂ. ૧૨૫૦-૧૫-૦

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ—કચ્છ

પલાંસવા ૩૫, ભીમાસર ૨૬, ઉમૈયા ૪, ભુટકીઆ ૧૦, હમીરપુર. ફતેહગઢ ૧૨૧, મેરા ૦॥, બાબરા ૦॥ કીલાણુ ૫॥. કુલ રૂ. ૧૦૦-૧૨-૦

(૨) ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ—પાલણપુર ઇલાકો.

ઘોડીઆળ ૧૦, ધનાળી ૧૧, મોટાસડા ૩, દાંતા ૧૩, વીરમપુર ૫, મોરીઆ ૨૦॥, ચીત્રોડા ૧૧॥, શીશરાણા ૫॥, પાંચડા ૧૭, કોદરામ ૧૩, સલેમકોટ ૨૦॥. કુલ રૂ. ૧૩૦—૮-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ-ઉ. ગુજરાત.

સવાળા ૧૨૧, કાંસા ૨. કુલ રૂ. ૧૪—૪-૦

આગેવાનોએ પોતાની મેળે મોકલાવ્યા—સાંતલપુરના શ્રી સંઘ તરફથી કામદાર લાલચંદ રાયચંદ માર્ફત. રૂ. ૮—૬-૦

એકંદર કુલ રૂ. ૧૫૦૪-૧૩-૦

૨ ઉપદેશકોનો પ્રવાસ.

(દરેક ગામના પત્રોમાંથી ટુંક સાર દાખલ કરવામાં આવે છે,)

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ.

વઢુવા—ભાષણોની અસરથી કન્યાવિક્રય નહીં કરવાની બાધાઓ થઇ છે કેરી ચીજો વિ. ભાષણ આપતાં બે જણે અરીજુ મૂકી દીધું છે. કદી દૈવ ઇચ્છાએ લેવું પડે તો તે દિવસે અન્ન ન લેતાં ઉપવાસ કરવો. એવી પ્રતિજ્ઞાઓ સોગન સાથે લીધી છે.

આડેસર—૭ દિવસ સુધી ભાષણો આપ્યાં. અસર ઘણી સારી થઈ.

શણવા—ઉપાશ્રયમાં મુનિમહારાજ શ્રી જયવિજય સમક્ષ ભાષણ આપતાં કન્યા વિક્રય નહીં કરવાની બાધાઓ લીધી. વળી ગામમાં ગરાશીઆઓમાં ભાષણ કરતાં જીવ-હિંસા કરતા નથી તેમ સૌએ જણાવ્યું.

પલાંસવા—સર્વ કોમને એકઠી કરી ભાષણો આપતાં ગરાશીઆએ જીવહિંસા ન કરવા તેમ માંસ ભક્ષણ ન કરવા બાધાઓ લીધી. કન્યાવિક્રય નહિ કરવા પંદર વીશ જૈનોએ બાધા લીધી.

ભીમાસર—ગામના ગરાશીઆઓને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં દારૂ, માંસ, હિંસા નહિ કરવાની ઘણી બાધાઓ લીધી. જેથી જૈન સંઘને સંતોષ થયો.

સુઈગામ—દરરોજ પાંચસો માણસો ભાષણો સાંભળવા એકઠા થતા હતા. જૈનેતરને પણ ઘણી સારી અસર થઈ. કન્યાવિક્રય નહીં કરવાની ઘણા જણાએ સોગન સાથે પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી. ફટાણાં નહીં ગાવાની તમામ કોમની ઘણી સ્ત્રીઓએ બાધાઓ લીધી. અભક્ષ્ય પદાર્થ (ડુંગળી) નહીં ખાવાની જૈનોએ તથા બ્રાહ્મણોએ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. સંઘમાં સંપ કરાવ્યો. જંગલમાં દવ લગાડી જંગલ બાળવાનો રીવાજ ખેડુતોમાં છે તે બંધ કરવા ઘણા જણે બાધા લીધી. હોળી પૂજન જૈનોએ કરવું નહીં તેવી ઘણી પ્રતિજ્ઞાઓ થઇ. રજપૂતોમાં દેવી નિમિત્તે થતી હિંસા. માંસ, મદિરા ન વાપરવાની પ્રતિજ્ઞાઓ થઈ. તેમ તમાકુ નહીં પીવાની પણ ઘણી બાધાઓ લેવાણી. સર્વે જૈનોએ દેરાસર પૂજા કરવા જવું કબુલ કર્યું.

સુટકીઆ—અહીં નજીકમાં ચારણના સોનાવાવ ગામે માતા નિમિત્તે પશુવધ થાય છે તે બાબત ત્યાં જઇ ઉપદેશ કરતાં પૂજારી રણમલ વગેરેએ કહ્યું કે અમે પશુવધ કરતા નથી ને કરશું પણ નહીં, પણ બીજા આવીને કરી જાય છે તે બંધ થવા ઠાકોરમંદિર કરાવવાની પ્રેરણા કરાવી અને તેઓને મદદ કરવા બંદોબસ્ત કરાવ્યો.

હમીરપુર—ગામ લોકોને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થઈ. ફોજદાર સાહેબ જેઓ નાગર છે તેમણે પણ રાત્રિ ભોજન ન કરવા કબુલ કર્યું. કન્યાવિક્રય માટે બાધા થઇ હતી.

ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ.

ભાંડોત્રા—તમામ ગામ લોકોને બોલાવી સંપ, કન્યાવિક્રય, કજોડાં, જીવદયા, શિયળવ્રત વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં ઘણી બ્હેનોએ ફટાણાં ન ગાવા પ્રતિજ્ઞાઓ કરી છે. ભાષણ વખતે જૈનેતર ઘણા આવતા હતા તેઓને ઘણી સારી અસર થઇ છે.

ધનાળી—હાનિકારક રીવાજો દૂર કરવા ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થઈ.

દાંતાભવાની—ભાષણ વખતે દિવાન સાહેબ તથા કામદાર સાહેબ વગેરે તમામ ગામ લોકો એકઠા થતા હતા. અને સારી અસર થઇ છે. ભાષણની અસરથી કેટલીક સ્ત્રીઓએ ફટાણાં ન ગાવા સભા સમક્ષ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી.

ચિત્રોડા—જૈન સાથે જૈનેતરને ભાષણોથી ઘણી ખુશી ઉપજી છે. દાંતના ચુડા વાપરવાથી બારે માસ ઘણા હાથીઓના પ્રાણ બળાત્કારે જાય છે તે જાણી દીલગીર થયા. આ અજ્ઞાનતા દૂર થવા જરૂર છે.

शेठ देवचंद लालभाइ जैन पुस्तकोद्धार फंडनो संवत १९६९ ना कारतक सुद १ थी आसो वद ३. सुधीनो सामान्य रीपोर्ट तथा हिसाब.

આ ફંડ શ્રીમાન્ આનંદસાગર પંન્યાસના ઉપદેશથી શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીએ ધર્માર્થે કાઢેલી રકમમાંથી, શા. ગુલાબચંદ દેવચંદની સમ્મતિથી તેઓના ટ્રસ્ટીઓએ સને ૧૯૦૯ માં સ્થાપ્યું છે. આજે તેનું ભંડોલ રૂ. ૧૦૦૦૦૦) એક લાખના આશરે પહોંચ્યું છે જેનો ટુંકો રીપોર્ટ–હિસાબ આ સાથે સં. ૧૯૬૯ ની સાલનો વર્ષ ૧ નો (સં. ૧૯૬૮ ના આશ્વિન્ અમાવાસ્યા સુધીનો જૈન પત્રમાં તા. ૬ઠ્ઠી એપ્રીલ ૧૯૧૩ ને દિને છપાઇ ચૂક્યો છે) પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે, આમાંથી આજ સુધી ૧૫ ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે તેમાં મદદ કરનાર સાધુઓ, શ્રાવકો, અને ભંડાર તથા લાયબ્રેરીના કાર્યવાહકો વિગેરેનો અત્યંત માન સહિત ઉપકાર માનીએ છીયે અને ભવિષ્યમાં પણ આશા રાખીએ છીએ કે આજ પ્રમાણે તેઓ પોતે સતત્ મદદ હમેશાં કર્યા કરશે.

જ	ઉ
૧૦૪૪૦૯–૫–૧ શ્રી ફંડ ખાતે જમા. ૧૦૪૩૨૯–૫–૧ ગયા વર્ષની બાકી. ૮૦–૦–૦ પોષ વદિ ૧૦ ને શુક્રવારે બાઇ વીજકોર તે શેઠ દેવચંદ લાલભાઇની પુત્રીના ટ્રસ્ટીઓ પાસેથી આવ્યા. ——— ૧૦૪૪૦૯–૫–૧	૧૦૩૧૫૧–૧૪–૦ શ્રી ગવર્નમેન્ટ પ્રોમેસરી નોટ ખાતે ગયા વર્ષની બાકી. ૯૫–૧૨–૩ ધી ઇસ્ટર્ન બેંક લિમીટેડને ખાતે. ૧૨૦૯–૧૫–૯ શા. ગુલાબચંદ દેવચંદને ખાતે. ૫૭–૬–૮ લાયબ્રેરીયન શા. મગનલાલ વેલચંદને ખાતે ઉધાર. પુસ્તકોના વેચાણમાંથી આવેલ બાકી રહેલા. પ્રેસોને ખાતે અગાઉથી ડીપોઝીટ આપેલા તે. ૨૦૦–૦–૦ નીર્ણય સાગર પ્રેસને ખાતે. ૧૦૦–૦–૦ ધી ગુજરાતી પ્રેસ ખાતે. ૪૭૬–૩–૬ ધી બ્રહ્મવાદીન પ્રેસ મદ્રાસ વાળાને ખાતે. ૭–૧૧–૩ બુકસેલર મી. ઓટો હેરો સોવીટઝ લીપઝીક (જર્મની) વાળાને ખાતે ઉધાર.
૧૧૯૯૫–૭–૮ શ્રી વ્યાજ ખાતે જમા. ૮૨૯૬–૧૫–૧૦ ગયા વર્ષની બાકી. ૬–૮–૧૦ ઇસ્ટર્ન બેંકના ચાલુ ખાતાના વ્યાજના માગશર વદિ ૧૪ ને સોમ તા. ૩૧–૧૨–૧૨ સુધી. ૩૬૯૨–૮–૦ પ્રોમેસરી નોટ રૂ.	

૧૦૫૫૦૦) નીનું વર્ષ ૧ નું વ્યાજ તા. ૨૯ જુન ૧૯૧૩ સુધીનું પોષ શુદિ ૬ ને અષાઢ વદિ ૩ને સોમવારે

૧૧૯૯૫-૭-૮.

૧૫૦-૧૦-૬ શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાલા બનારસ ખાતે જમા.

૬૧-૨-૬ શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાલા મેસાણાને ખાતે જમા. હસ્તે શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ

૪-૧૦-૦ શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાલા પાલીતાણાને ખાતે જમા.

૧૧૬૫૭૧-૩-૯

૫૯-૭-૬ અમદાવાદના ડહેલાના ઉપાશ્રય ખાતે ઉધાર. બા. પુસ્તકો મંગાવવા સારૂ ડીપોઝીટ.

૧-૭-૦ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા ભાવનગરને ખાતે.

લખનાર અને શોધનારાઓને ખાતે.

૧૯-૦-૦ શા. રતનશી નેણશીને ખાતે.

૧૦૦-૮-૦ પુરોહિત પુરણચંદ્ર અચલેશ્વર શર્માને ખાતે ઉધાર.

૦-૫-૦ હરગોવિંદદાસ ત્રીકમચંદને ખાતે.

૮૭-૧-૬ શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા ભાવનગર ખાતે.

૩-૧-૬ શા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ મોદીને ખાતે.

૧૦૫૫૭૦-૫-૧૧

૧૦૮૯૨-૯-૧ શ્રી ખર્ચ ખાતે ઉધાર.

૬૯૪૬-૧૧-૦ ગયા વર્ષની બાકી.

૩૯૪૫-૧૪-૧ પુસ્તકોની છપાઈ, લખાઈ, કાગળ, સ્ટેશનરી, લાયબ્રેરીનાં પુસ્તકો, નોકરોનો પગાર, પોસ્ટસ્ટેંપ, રેલ્વે ચાર્જ, પારસલ ચાર્જ, મજૂરી, પુસ્તકો માટે પાટલીઓ વિગેરેના થયા તે; પુસ્તકોના વેચાણના બાદ જતાં.

૧૦૮૯૨-૯-૧

૧૧૬૪૬૨-૧૫-૦

૧૦૮-૪-૯ શ્રી જણશ બાકી હાથમાં રોકડા તથા એક લાખ સાડા પાંચ હજારની નોટ.

૧૧૬૫૭૧-૩-૯

હિસાબ તૈયાર કરનાર કલાર્ક
મગનલાલ વેલચંદ (સહી.)

ટ્રસ્ટીઓની સહી.

શા. નગીનભાઈ ગે. જવેરી	ફુલચંદ કસ્તુરચંદ
જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી	કેશરીચંદ રૂપચંદ
ગુલાબચંદ દેવચંદ	મંછુભાઈ સાકરચંદ

સં. ૧૯૭૦ ની મૌન એકાદશી મંગળવાર તા. ૯ ડીસેમ્બર ૧૯૧૩ જવેરીબજાર, મુંબઇ.

અત્યાર સુધીમાં નીચલા ૧૫ ગ્રન્થો બહાર પડયા છે અને સં. ૧૯૬૯ માં નીચે પ્રમાણે લાયબ્રેરી, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, પાઠશાલા ભંડાર વિગેરે વ્યક્તિઓને ભેટ આપવામાં આવ્યા છે.

૧	શ્રી વીતરાગ સ્તોત્ર	૬
૨	શ્રી શ્રીમણપ્રતિક્રમણ વૃતિ	૬
૩	શ્રી સ્યાદ્વાદભાષા	૪
૪	શ્રી પાક્ષિક સૂત્ર	૧૦
૫	શ્રી અધ્યાત્મમત પરીક્ષા	૧૦
૬	શ્રી ષોડશક પ્રકરણ	૧૨
૭	શ્રી કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા	૦
૮	શ્રી વંદારૂ વૃતિ	૧૯
૯	દાનકલ્પદ્રુમ	૧૯
૧૦	ધી યોગ ફીલોસોફી	૨૧
૧૧	શ્રી જલ્પકલ્પલતા	૭૩
૧૨	શ્રી યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય	૬૩
૧૩	ધી કર્મફીલોસોફી.	૧૪૯
૧૪	આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌ૦ ૧ લું	૦
૧૫	શ્રી ધર્મ પરીક્ષા	૫૪

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડનો હિસાબ અમોએ સં. ૧૯૬૪ ના કારતક સુદી ૧ થી સ. ૧૯૬૯ ના આશો વદિ ૦)) સુધીનો મેળ તથા ખાતાવહી અને ઓચરીવાં સાથે તપાસ્યો છે અને તે બરાબર છે એમ અમો ખાત્રીપૂર્વક જણાવીએ છીએ એજ.

श्री जैन श्वेताम्बर कोन्फरन्स
- धार्मीक हिसाब तपासणी खातुं.

લ. શ્રી સંઘનો સેવક.
ચુનીલાલ નહાનચંદ.
ઓનરરી ઓડીટર.
શ્રી જૈ. શ્વે. કોન્ફરન્સ.

LATE SARDAR SETH LALBHAI DALPATBHAI

સદ્‌ગત સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ

જન્મ-સં. ૧૯૧૫ દેહોત્સર્ગ-સં. ૧૯૬૮

श्री जैन श्वेताम्बर कोन्फरन्स हेरल्ड.

खामेमि सव्वे जीवा, सव्वे जीवा खमंतु मे,
मित्ति मे सव्वभूएसु, वेर मज्झं न केणई.

પુસ્તક ૮ અંક ૯ — વીર સંવત ૨૪૩૮ — સપ્ટેમ્બર, ૧૯૧૨.

GIVE US MEN !

GOD give us men! A time like this demands
Strong minds, great hearts, true faith and ready hands;
Men whom the lust of lucre does not kill;
Men whom the spoils of office cannot buy;
Men who possess opinions and a will;
Men who have honour; men who will not lie;
Men who can stand before a damagogue
And damn his treacherous flatteries without winking;
Tall men, sun-crowned, who live above the fog,
In public duty, and in private thinking:
For while the rabble with their thumb-worn creeds,
Their large professions, and their little deeds,
Mingle in selfish strife, Lo! freedom weeps;
Wrong rules the land, and waiting Justice sleeps.

—Oliver Wendell Holmes.

GENERAL AND SPECIFIC PROPERTIES OF THINGS.

अर्थाः सर्वेऽपि च सामान्यविशेषोभयात्मकाः ।
सामान्यं तत्र जात्यादि विशेषाश्च विभेदकाः ॥ ३ ॥

Among other properties, all objects have these two properties also, viz (1) सामान्य-*Samanya* or the generalizing (general) properties and (2) विशेष-*Vishesha* or the differentiating (specific) properties; the general expressing the genus *(Jati)* etc, the specific expressing the -species-differences-distinctions. 3.

DISTINCTION BETWEEN GENERAL AND SPECIFIC PROPERTIES, OR ILLUSTRATIONS OF SAMANYA AND VISHESHA.

ऐक्यबुद्धिर्घटशते भवेत्सामान्यधर्मतः ।
विशेषाच्च निजं निजं लक्षयन्ति घटं जनाः ॥ ४ ॥

By means of general properties, in each of hundred (only for the sake of specification, a number of hundred is here placed. Truly it means 'all'.) jars, one idea (of jar-ness) is recognized; while by means of specific properties, people distinguish each individual-particular jar as their own. 4.

EXPLANATION—Suppose there are lying here many jars; if we look to them from the standpoint of their general property, we shall realize jar-ness or the quality of their being a 'jar' common in all of them: but if we view them from the aspect of their differentiating property, we shall feel their qualities different, some jars being large, some small, some jars of red colour, some of black, some belonging to A, some to B, and so on. 4

THE CHARACTERISTICS OF THE NON-DISTINGUISHED OR NAIGAMA NAYA-STAND-POINT.

नैगमो मन्यते वस्तु तदेतदुभयात्मकं ।
निर्विशेषं न सामान्यं विशेषोऽपि न तद्विना ॥ ५ ॥

The non-distinguished (*naigama*), regards an object as possessing both the aforesaid (general and specific) properties; (because) there is no general property unaccompanied with the specific property

nor even the specific property is unaccompanied with it (general property). 5

Naigama (नैगम=न + एक + गम-नैके गमो यस्येति नैगम. न = not, एक = one, गम = aspect, view, standpoint) means that which does not consider (only) one aspect, that is, which regards both *Sàmànya* and *Vishesha*. This aspect of *Naigama* is true because *Samanya* is not irrelative of *Vishesha* and vice versa. In the third verse we saw that all objects are possessed of both general and specific properties. 5

THE CHARACTERISTICS OF THE COLLECTIVE (SANGRAHA) NAYA —STANDPOINT.

संग्रहो मन्यते वस्तु सामान्यात्मकमेवहि ।
सामान्यव्यतिरिक्तोऽस्ति न विशेषः खपुष्पवत् ॥ ६ ॥

The collective (*Sangraha*) considers an object as possessing, only the general properties. This view of *Sangraha* is also right, because there exists no *Vishesha* apart from *Samanya* i. e. both *Vishesha* and *Samanya* are co-existing, coincident, like flower and space i. e. where there is flower, there is space, where there is space, there is flower. But *Samanya* devoid of *Vishesha* is khapushpavat (like sky-flower), quite nonentity-'no where'. 6

SANGRAHA ILLUSTRATED, OR INSTANCES OF THE COLLECTIVE STANDPOINT.

विना वनस्पतिं कोऽपि निम्बाम्रादिर्न दृश्यते ।
हस्ताद्यन्तर्भाविन्यो हि नाङ्गुल्याद्यास्ततः पृथक् ॥ ७ ॥

Not a single nimb, mango or any other tree is conceived apart from (its general property) 'Vegetable-ness'. (This mango tree and this nimb tree and this oak tree and all other trees and plants give us the common idea of their being 'Vegetables'. As trees and plants they are different, but they are all alike 'Vegetables'. the common property of vegetableness is running alike through all of them.) In the same way fingers etc. which are included in the idea of hands etc. cannot be conceived of separately from the hands etc. 7

THE CHARACTERISTICS OF THE PRACTICAL -VYAVAHARA STANDPOINT.

विशेषात्मकमेवार्थं व्यवहारश्च मन्यते ।
विशेषभिन्नं सामान्यमसत् खरविषाणवत् ॥ ८॥

The practical (*vyavahara*) takes into consideration an object as possessing the specific properties only (as, or this view of *vyavahara naya* is also right because,) the general property as separate from the specific property is a nonentity as donkey's horns. 8.

INSTANCES OF THE PRACTICAL STANDPOINT.

वनस्पतिं गृहाणेति प्रोक्ते गृह्णाति कोऽपि किम् ।
विना विशेषान्नाम्रादींस्तन्निरर्थकमेव तत् ॥ ९ ॥

(You want the special vegetable of the mango-fruit. You ask your man in general terms, 'bring me a vegetable;' You do not specialize the mango-vegetable. What will your man bring? He may bring any vegetable other than the mango, which is of no use to you. Similarly the practical view of things (*Vyavahara naya*) has regard to specific properties of things only, irrespective of their general ones. General conceptions have no utility in practice.) If you ask a man to take a tree, what will he take but some specific tree as mango-tree etc; hence the same (general property) is of no use. 9.

ANOTHER ILLUSTRATION

व्रणपिण्डीपादलेपादिके लोकप्रयोजने ।
उपयोगो विशेषैः स्यात्सामान्ये न हि कर्हिचित् ॥ १० ॥

When people apply poultice to a wound and ointment to feet, the use of specific properties is made, and never of the general properties. 10

EXPLANATION—A wound or a bruise or a mere scratch on the foot or leg or ankle or any other part of the body, would require 'ointment' for their healing, but the wound will require its special ointment, and so the bruise and the scratch. As genus,

they will all be ointments, but as species to heal the wound their properties must be different and specific. 10.

THE CHARACTERISTICS OF THE STRAIGHT EXPRESSION (*Rijusutra*)' STAND-POINT

ऋजुसूत्रनयो वस्तु नातीतं नाप्यनागतम् ।
मन्यते केवलं किन्तु वर्तमानं तथा निजम् ॥ ११ ॥

The straight expression (*Riju-sutra*) considers nothing past nor even future; but (it) only considers (1) a thing as it exists at present, and (2) recognizes the natural state of the thing i. e. its real natural state only. (It does not recognise the attributed state, as *Vyavahara Naya* does).

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE STRAIGHT EXPRESSION STANDPOINT.

अतीतेनानागतेन परकीयेन वस्तुना ।
न कार्यसिद्धिरित्येतदसद् गगनपद्मवत् ॥ १२ ॥

(The *Riju sutra* point of view is also right, because (It is to no good to think of the past or the future or the unreal attributed (conventional) qualities. (The past, the future and the unreal, attributed qualities are 'nonentities', like flower in the sky) i. e. a thing living in the present and that in its real natural state is only true.12

(A question is likely to arise as to the real natural and unreal attributed state of things. The author touches upon the point in the next verse.)

NIKSHEPAS OR MODES OF RECOGNIZING THINGS AND THEIR BEARING WITH THE RIJUSUTRA AND THE SUCCEEDING NAYAS.

नामादि चतुर्ष्वेपु भावमेव च मन्यते ।
न नामस्थापनाद्रव्याण्येवमग्रेतना अपि ॥ १३ ॥

[There are four modes of recognising a thing. They are technically termed '*Nikshepas*' They form the unreal attributed and the real natural state of the thing. The first three are unreal

attributed, the fourth and the last one is real natural. A thing is recognised by (1) its name (*Nama Nikshepa*,) (2) by its shape or image (*Sthapana Nikshepa*,) (3) by the unfailing causes surely to bring out or evolve its real natural state (*Dravya Nikshepa*) and (4) (the final effectual) real natural state (*Bhava Nikshepa*). From this we can see that neither the name, nor the shape or image, nor the unfailing causes surely bring out the real natural state of the things–constitute its real natural state. They are all its unreal attributed qualities. The only natural state (*Bhava Nikshepas*) of the things really constitutes the thing.]

[After this introduction into *Nikshepas* we can follow the author in the 13th verse.]

(The *Rijusutra naya*) recognises only the real natural state of a thing out of four (*nama, sthāpanâ, dravya, bhāva nikshepas*—impositions) beginning with the name (*nama*); And in the same way the succeeding standpoints.

Riju sootra and its succeeding *nayas* viz. *Shabada*, *Samabhiroodha* and *Evambhoot* take cognizance of the fourth *Bhava Nikshep* only. They look upon things in real natural state. They give no weight to the unreal attributed state, viz the name, or shape-image, or causes calculated to evolve the natural state. (*Nigama Sangraha*, and *Vyavahara* recognize all the aforesaid four modes, or *Nikshepas*). 13

THE CHARACTERISTICS AND INSTANCES OF THE VERBAL-SHABDA STANDPOINT.

अर्थं शब्दनयोऽनेकैः पर्यायैरेकमेव च ।
मन्यते कुंभकलशघटाद्येकार्थवाचकाः ॥ १४ ॥

There are different words expressing one object; *Shabada naya* does not take into consideration the difference of the terms. It considers such words as equivalents, for example, (in Sanskrita a jar is called) *Kumbha*, *Kalasa*, *Ghata* etc. which are expressive of one and the same object (viz. a jar). 14.

THE CHARACTERISTICS AND INSTANCES OF THE SUBTLE (SAMABHIRUDHA) STANDPOINT.

मृते समभिरूढोऽर्थं भिन्न पर्यायभेदतः ।
भिन्नार्थाः कुंभकलशघटा घटपटादिवत् ॥ १५ ॥

Whereas, the *Samabhiroodh Naya* does consider the difference of words expressing the same object. It holds that with the difference of the words expressing the object, the expression of the object also differs. *Samabhiroodha* considers such words as synonyms, and not as equivalents like *Shabda*.

For instance just as a jar(घट) and a cloth (पट) are different, so a jar, a pitcher, and a pot [*Kumbha*, *Kalasa* and *Ghata* though synonyms,] are different things-objects [according to their derivative meanings: for instance *Ghata* is that which makes a noise like *Ghata*, *Ghata*, and so on.] 15

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE (SAMBHIRUDHA) STAND POINT.

यदि पर्यायभेदेऽपि न भेदो वस्तुनो भवेत् ।
भिन्नपर्यायो नं स्यात् स कुंभपटयोरपि ॥ १६ ॥

(For] if different synonyms (*Paryayas*) of a thing do not distinguish that thing, there can be no such (distinction) between a jar and a cloth, which have (also) different words (Paryayas) for them. 16.

THE CHARACTERISTICS OF THE SUCH-LIKE STANDPOINT

एकपर्यायाभिधेयमपि वस्तु च मन्यते ।
कार्यं स्वकीयं कुर्वाणमेवंभूतनयो ध्रुवम् ॥ १७ ॥

An object may be denoted by only one term, but it is fulfilling(is in the state of fulfilling), at the very moment when it is denoted by the said term, its own natural function as expressed by the term,-then *Evambuta* recognizes it. According to *Evambuta* the expression of the object, and the fulfilling of the function of the object as expressed by the term must be simultaneous. 17

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE STAND POINT.

यदि कार्यमकुर्वाणोऽपीष्यत तत्तया स चेत् ।
तदा पटेऽपि न घटव्यपदेशः किमिष्यते ॥ १८ ॥

(For) If a thing be recognized, even when it does not fulfil function, then why can the cloth not be called a jar ?

Explanation—For if a thing is not in the state of fulfilling e function, as expressed by the term at the very moment that e expression is made, and still it be recognized as that thing, en why ! even a jar can be called a cloth, though it is not in e state of fulfilling the function of a cloth. Etymologically *Evamhoota* means 'True in its entirety to the word and the sense,' ll the qualities denoted by the word being prominent. *Samabhiroodha* is also true to the word and the sense, but not entirely, ome of the qualities being in the back-ground, or not yet realzed. *Shabda* is also true to the word and the sense, but not so rue as *samabhirudha*, more qualities being in the back-ground here. Thus *shabda, samabhiroodha* and *evambhoota* are more or less one and the same sort of *nayas* and so *Shree Umāswāti Vāchaka* groups them all in one *Sāmprata*, but separately each succeeding naya is purer and of greater importance than the preceding one. 18

INTER-RELATION BETWEEN THE SAID STAND POINTS, THEIR IMPORTANCE AND THEIR DIVISIONS.

यथोत्तरं विशुद्धाः स्युर्नया सप्ताप्यमी तथा ।
एकैकः स्याच्छतं भेदास्ततः सप्तशताप्यमी ॥ १९ ॥

These seven stand-points –*nayas* are as we go down purer (i. e. each succeeding stand-point is purer than the preceding one.) Each one may be subdivided into hundred ones, hence there would be, in all, seven hundred sub–divisions. 19.

अथैवंभूतसमभिरूढयोः शब्द एव चेत् ।
अन्तर्भावस्तदा पंच नयपंचशतीभिदः ॥ २० ॥

THE CHARACTERISTICS AND INSTANCES OF THE SUBTLE (SAMABHIRUDHA) STANDPOINT.

ब्रूते समभिरूढोऽर्थं भिन्न पर्यायभेदतः ।
भिन्नार्थाः कुंभकलशघटा घटपटादिवत् ॥ १५ ॥

Whereas, the *Samabhiroodh Naya* does consider the difference of words expressing the same object. It holds that with the difference of the words expressing the object, the expression of the object also differs. *Samabhiroodha* considers such words as synonyms, and not as equivalents like *Shabda*.

For instance just as a jar (घट) and a cloth (पट) are different, so a jar, a pitcher, and a pot [*Kumbha*, *Kalasa* and *Ghata* though synonyms,] are different things-objects [according to their derivative meanings: for instance *Ghata* is that which makes a noise like *Ghata*, *Ghata*, and so on.] 15

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE (SAMBHIRUDHA) STAND POINT.

यदि पर्यायभेदेऽपि न भेदो वस्तुनो भवेत् ।
भिन्नपर्यायो न स्यात् स कुंभपटयोरपि ॥ १६ ॥

(For) if different synonyms (*Paryayas*) of a thing do not distinguish that thing, there can be no such (distinction) between a jar and a cloth, which have (also) different words (Paryayas) for them. 16.

THE CHARACTERISTICS OF THE SUCH-LIKE STANDPOINT

एकपर्यायाभिधेयमपि वस्तु च मन्यते ।
कार्यं स्वकीयं कुर्वाणमेवंभूतनयो ध्रुवम् ॥ १७ ॥

An object may be denoted by only one term, but it is fulfilling (is in the state of fulfilling), at the very moment when it is denoted by the said term, its own natural function as expressed by the term, -then *Evambuta* recognizes it. According to *Evambuta* the expression of the object, and the fulfilling of the function of the object as expressed by the term must be simultaneous. 17

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE STAND POINT.

यदि कार्यमकुर्वाणोऽपीष्यत तत्तया स चेत् ।
तदा पटेऽपि न घटव्यपदेशः किमिष्यते ॥ १८ ॥

(For) If a thing be recognized, even when it does not fulfil s function, then why can tne cloth not be called a jar ?

Explanation—For if a thing is not in the state of fulfilling ıe function, as expressed by the term at the very moment that ıe expression is made, and still it be recognized as that thing, ıen why ? even a jar can be called a cloth, though it is not in ıe state of fulfilling the function of a cloth. Etymologically *Evamhoota* means 'True in its entirety to the word and the sense,' ll the qualities denoted by the word being prominent. *Samabhioodha* is also true to the word and the sense, but not entirely, ome of the qualities being in the back-ground, or not yet realzed. *Shabda* is also true to the word and the sense, but not so rue as *samabhirudha*, more qualities being in the back-ground here. Thus *shabda, samabhiroodha* and *evambhoota* are more or less one and the same sort of *nayas* and so *Shree Umāswāti Vāchaka* groups them all in one *Samprata*, but separately each succeeding *naya* is purer and of greater importance than the preceding one. 18

INTER-RELATION BETWEEN THE SAID STAND POINTS, THEIR IMPORTANCE AND THEIR DIVISIONS.

यथोत्तरं विशुद्धाः स्युर्नया सप्ताप्यमी तथा ।
एकैकः स्याच्छतं भेदास्ततः सप्तशताप्यमी ॥ १९ ॥

These seven stand-points –*nayas* are as we go down purer (i. e. each succeeding stand-point is purer than the preceding one.) Each one may be subdivided into hundred ones, hence there would be, in all, seven hundred sub-divisions. 19.

अथैवंभूतसमभिरूढयोः शब्द एव चेत् ।
अन्तर्भावस्तदा पंच नयपंचशतीभिदः ॥ २० ॥

But if we include[1] the subtle (*samabhiroodha*) and such-like (*evambhoota*) in the verbal[2] (*Shabda*) stand-point, then there would be five stand-points, and the same can be divided into five hundred. 20

द्रव्यास्तिकपर्यायास्तिकयोरन्तर्भवन्त्यमी ।
आदावादिचतुष्टयमन्त्ये चान्त्यास्त्रयस्ततः ॥ २१ ॥

These (seven aspects) can be included into-grouped under [two i. e] (1) **dravyastika naya* which considers the common attributes to all the *dravyas* and recognises the real as well as the attributed state of things; and (2) **paryayastika-naya*, which considers the specific attributes of each object and recognises only the real natural state of the object. The former includes the first four and the latter the last three (according to some *ācharyas* the former includes the first three and the latter the last four.) 21.

---

1 Compare the *bhasya* on *Umaswati* in 1–35 observes :-

यथार्थाभिधानं शब्दः । नामादि प्रसिद्धपूर्वाच्छब्दाद् अथ प्रत्ययः साम्प्रतः ॥
सत्सु अर्थेषु असंक्रमः समभिरूढ । व्यञ्जनार्थयोरेवम्भूत इति ॥

Tatvarthadhigama Sutra-p, 32.

2 नैगम संग्रह व्यवहारर्जुसूत्रशब्दा नयाः ॥ १–३४ ॥

Tatvarthadhigama Sutra-p, 32.

Note—From both of the above quotations it will appear that *Umaswati* makes a mention of five *nayas* including the suble and such-like (*samabhiroodha* and *evambhoota*) stand-points into the verbal (*Shabda*) and while doing so he gives a different name viz;—the suitable (*Samprata*) to what we know hereby the name 'Verbal' (*shabda*)

* More commonly called *dravyarthika* and *paryayarthika nayas*.

HOW ARE ALL THESE ASPECTS EMBODIED IN THE JAIN PHILOSOPHY?

सर्वे नया अपि विरोधभृतो मिथस्ते,
सम्भूय साधुसमयं भगवन् भजन्ते।
भूपा इव प्रतिभटा भुवि सार्वभौम-
पादाम्बुजं प्रधनयुक्तिपराजिता द्राक् ॥ २२॥+

Oh Lord! although all stand-points differ from themselves *inter se*, they collectively serve your gospel, just as on earth kings though hostile to each other, after having been defeated in military warfare serve at the lotus-like feet of-pay homage to-the Sovereign-Emperor. 22.

CONCLUSION

इत्थं नयार्थकवचः कुसुमैर्जिनेन्दुः
वीरोऽर्चितः सविनयं विनयाभिधेन।
श्री द्वीपबंदरवरे विजयादिदेव-
सूरीशितु र्विजयसिंहगुरोश्च तुष्ट्यै ॥ २३ ॥

Thus the Lord Mahaveera-the moon among the *Jinas-Kevalins* was with modesty worshipped by means of flowers in the form of words explaining the significance of *naya*-stand-points by me named Vinaya [-vijaya],in order to satisfy the Guru Vijayasinha - a disciple of Vijayadeva suri, in the beautiful seaport of shree Dveepa.* 23.

A Synopsis of the theory of Karma.

AS EXPLAINED BY JAINISM.

The word *Karma* (कर्म) is derived from the Sanskrit root *Kri* (कृ) to do. It therefore ordinarily means "whatever is done through the instrumentality of mind, speech or action." But in

+ The verses 22 & 23 are in *Vasatn-tilaka* metre.

* The present Diva in Kathiawar.

the Jain technicality the word *karma* conveys a deeper significance than is commonly attached to it by non-Jains. Its meaning as understood by Jainism may be roughly defined thus.

"The groups of material substance attracted by the soul and impregnated by the power of its will *bhava* so as to fructify in various ways."

This definition is as imperfect as it is comprehensive and a crude attempt at putting in the smallest possible compass what has been discussed thread—bare and elaborately systemetised by the propounders of Jainism. The material particles have no influence over the soul unless and until they have been gathered by the will of the soul and imbued with its power. The whole position therefore resolves itself into the simple proposition that the soul is governed by its own will (*bhava*) which draws to itself such *karmic* particles as bear affinity to the nature of the will attracting it. The will determines the nature of *Karma* to be attracted. *karma* is thus the governing factor of all the actions of the individual soul and predominates over it on account of its bulk and gravitation. Contrary is the case when the soul asserts its spiritual power and disperses the *karmic* influences. There is thus raging a constant mute battle between these two entities over the battle-field of the soul, one sinking into submission when the other is in the ascendent, and *Vice Versa*.

These *karmas* are at the root of every movement of the soul. Whatever the soul does, it does at the bidding of the *karma*. The soul is guided through its infinite round of transmigrations in the orbit of *Sansar* (संसारचक्र) by it. It cannot breathe nay even stir of its own accord independent of the control of the *karma*, though of course it can diminish and sometimes eradicate its power by its superior subjective strength, which the soul can develop when *karmic* forces are less inexorable. The question of pre-destination and free-will (*Prarabdha and Purushartha*) naturally steps in

at this stage of the enquiry-a subject too vast in itself to be adequately handled here. Both govern more or less the conduct of the soul. Jainism postulates five categories (*samavayas*) as governing the actions of the soul, of which the *karma* or predestination, and free-will or the liberty of action unhampered by the stress of the *karma*, are two. They seem opposed to each other-each the negation of other-but that is not the case. Out of the five categories, only one is predominant at a given time, the rest occupying subordinate position and hence less powerful but never totally inoperative.

The union of the soul with *Karma* dates from the beginning of Time. Did Time, in its absolute sense ever start running? No. Then the *Samyoga*-union of both may best be described as *Anadi* or beginningless. The chain of cause and effect may be lengthened back into the hidden Past without ever stopping. None can fathom this profound mystery except the Supreme Being, the *Kevalin*.

It may be doubted "The very word 'Union' is in itself a sufficient argument that there must be a point of time when they may have been united. To use the word *Samyoga* and not to assign a time when it occurred is a contradiction in terms." The answer which the Jainism vouchsafes is that the human language is quite an inadequate medium for conveying the right sense. What really is proposed to be conveyed is that at no time were they united. None, *Kevalin* not excepted, can point to any time when the union may be said to have taken place. The soul was never free from *Karma* at any time in the past. This negative mode of expression is more favourite with Jainism than the positive one, as the latter fails to convey the proper sense. The word 'union' is employed only to signify that though united, their respective attributes are never affected in the least nor absorbed one by the other into itself beyond reclamation. The simile employed by Jainism to typify this, is the union of water with milk. When mixed up they present to all intents and purposes, an ap-

pearance of one homogenious substance but they can be differentiated by placing the pot containing them on fire which evaporates the water and retains only the milk, the process showing that both are different in substance as well as in essence though they looked as one in essence in a combined form. Likewise, the Spirit and Karma look ostensibly as one substance, but really they are different in essence, both having attributes of their own having nothing in common with one another. Pure spirit plus the *karma* is termed soul.

Karma by its very nature is inert. It is *Pudgal* as the term goes among the Jains. This *Pudgal* pervades the whole space (*Akash*) in a variety of forms and combinations and is drawn or repelled by the soul by the sympathy or antipathy of its will. The *Pudgal* drawn by the soul goes to swell the volume of the previously accumulated *Karmas*, of which three are 8 principal kinds classified according to the ways in which they obscure the innate nature of the soul. The soul is free when it shakes off this brood of *Karmas* which binds it to earth and goads it relentlessly on, in its unceasing migrating course. These *Pudgal* or *karma* are composed of the primeaval atoms which is the pure ultimate state of *Pudgal* indivisible and invisible to the human eye. When two such atoms combine, the formation is termed binary group-*dwanuka skandha*. The aggregation of three atoms is called tertiary group (*tryanuka skandha*), the aggregation of innumerable atoms is known as (*asankhyāta-skandha*) and so on *ad infinitum*.

The principal groups of *karmas* are called *Mula Prakritis* which, as mentioned above, are 8 in number. These are further subdivided into 158 *Uttara Prakritis* They are constantly at work to suppress or uplift the soul according as they are good or evil. The principal groups may be thus defined.

I. *Jnānavarniya* Karma:- The accumulation of Karmic groups (*Karma Vargana*) which shrouds the intellectual nature of the soul and obstructs the knowledge of all sorts. The intellectual

reasoning and all other mental faculties are rendered inoperative, sluggish or lethargic by the approximation of these *Skandhas.* The individual in whom these *karmas* preponderate, is ordinarily known as 'thick-brained.' He is incapable of arriving at any conclusion from given premises. There are infinite grades of this *karm* which stamp man as more or less intelligent or a dullard.

II. *Darshnavarniya Karma* :- The accumulation of *Skandhas* which overshadows the vital power of the soul. This *Karma* may be likened to a bandage of the eye obstructing the sight and disallowing perception of things. *Darshan* is a simple exercise of the visual faculty, without involving any conscious mentation which is a function belonging to *Jnana*. When *Darshanavarnia Karma* gives way, a clear perception supervenes.

III. *Vedaniya Karma* :- Accumulation of *Skandhas* governing the physical nature of the soul. This Karma creates in the individual a sense of comfort or discomfort, suffering or enjoyment, health or disease and all other feelings pertaining to the physical system.

IV. *Mohiniya Karma* :- Accumulation of *Skandhas* which govern the affectional, passional and emotional nature of the soul. and furnish motive for love or hatred, like or dislike, attraction or repulsion, and overwhelm more or less the moral element. This *Karma* hinders the right understanding of Truth and betrays the soul into the meshes of endless confusion. One cannot discriminate right from wrong, truth from falsehood, when the bulk of this *Karma* is overpowering. Brightness of intellect or fineness of mental calibre are helpless and unavailing when *Mohiniya karma* rules with a heavy hand. Of all the *Karmas Mahiniya* is the most potent and lasts the longest. It is described as the mother of the rest of the *Karmas* supplying nourishment to them all. To conquer this mighty host.is to destroy the rest of the brood which are powerless but for the help of *Mohiniya*.

V. *AyuKarma*—The accumulation of *Skanadhas* which set a

of fast walking. It is really the wind that is operating,—of course the man lets it control him, but still it is the wind and not the man. In the same sense, people do things under the influence of forces that are as different from themselves as is the wind different from the man. The things that a man may do under the influence of these external-internal forces are killing, lying, stealing, lust, acquiring too much property, etc., etc. And the forces in question are such forces as faer, anger, deceitfulness, passion, greed, pride, etc. These forces are as different from us as the wind is; the wind is felt only on the surface of the body while these forces of anger, fear, etc. are felt inwardly, and may be supposed falsely to be our own factors. They become the causes of our actions, like the wind is the cause of the ship moving along; we do these unnatural things like lying when these external-internal forces like fear are blowing (so to speak, they are the means;) when they are operative, we lie, when the wind is blowing, the boat moves.

But there is an important difference between the examples used and the analogue of the wind;, in the latter case there is one wind which everybody in it feels, whereas in the case of anger, fear and such forces, which are urging us on to action, no one is operated on except the one person who feels them and this is because he is combined with them or has generated them so that they are in combination with him like soot sunk into oil, or mud stirred up in water. He is the water and these forces are the mud obscuring the natural qualities of the water.

Your question in one of your recent letters as to by what 'light' (or means) I am conscious of darkness is a very good question; it certainly is not by means of any artificial light; it is truly my own faculty or nature that makes me aware of darkness.

I sometimes take the view that feelings of any unpleasant character, like sorrow, fear,etc. are to be regarded as the same

sort of thing internally as winds blowing upon one are regarded externally; one feels the wind blowing all around him, but of course understands it to be the wind, which will die down in due course. And in the same way such feelings as reluctance when contemplating some disliked activity, or any feelings of the *mohaniya* group, may be looked upon as winds blowing over one. perhaps even hurricanes; that is, as some external force flying around one, to one's discomfort. I suppose the *karmas*, at least the *mohaniya karmas*, can be known inwardly by being felt, as one feels hunger etc felt as forces or tendencies urging us to some action which perhaps we do not wish to do, and which sometimes, as Mr. Bligh said somewhere in one of his books, are too quick for you, as they operate and you say or do some thing before you have time to stop them. I suppose these forces that one feels may be regarded as *Karmas* by him, and not-self. And I suppose they have real substance if one could only see it,—*pudgala* welling up within one.

EACH SELF IS ONE NOT MANY.

It is most important to get a true understanding, and words are used as the only means of conveying to another person any piece of knowledge, and you cannot by speaking impart your knowledge or thought to another man, and in speaking you express not the whole but only part of the whole truth. This is where the question of points of views comes in, and it is very important, because vexation is often brought about by looseness of expression,—due possibly to looseness of thought, and even possibly to false views. Anyhow, it is most important to understand that in speaking of my objective self, my subjective self, my supreme and all such similar expressions; my higher self and my lower self, the self in question is not more than one, I myself am one; and these different descriptions of it are simply names of distinct modes in which I live. I am not different from myself whether spoken of as higher self or lower self; whether as objective self, or supreme self; it is quite true,—no, that is quite wrong

It is quite obvious that this is true, because if the higher self were different from the lower self, then the one would be not-self, whereas I cannot possibly be not-myself. I am I, and that which is called self, whether higher or lower, cannot be not-self; it must still be self, and only one self, myself. My lower self is not a second being, it is myself; there can be no fight between the higher and the lower self in the same sense as there can be a fight between two men. If I believe the body to be myself, then I am living as the objective self, and not as the body, as I do not live as the body, the body lives a different life which is not my life: but in believing the body to be myself I live as what is called the objective self,—holding this belief is called living as or being the objective self; being the objective self does not mean *being* the body for [illegible] never are the body. Fighting the lower self simply means [illegible]g forces which are not, but which were believed to be, us. The same is true with regard to such expressions as inflow of the divine. The divine does not flow into us, it has always been in us, unless by 'us' we mean that which is not us at all—viz. the body. The inflow of the divine into man means truly the inflow of us into our bodies, the control by us of our bodies, so that the movements of our bodies are brought about by us, which is frequently not the case. If we have a thought to do good, but we do not make our body do it, the divine does not flow into the body. If we do it, then the divine does flow into the body,—or the man, if by man we mean that which is not us, or the body.

A SEEKER.

ખમાવું છું, ક્ષમા કરજે!

ગઝલ.

ગુરૂ શિરછત્ર બંધુ મિત્ર! પિતામાતા કે બ્હેની આપ
થયો અવિનય ત્રણે યોગે, ખમાવું આત્મ ભાવેથી. ૧

દિવાનો હું બનીને જે, ફરજ મારી બજાવી ના
થયો દારૂણ કપટી તો, ઉરે તે શલ્ય ના ધરજે. ૨

દિલેથી જે દીધી ડાઘી, વિચારે ચિંતવ્યું ક્રુર
વચન વસમા ઉચાર્યા જે, ખમાવું છું ક્ષમા કરજે. ૩

અમે ને આપ નહિ જુદા, હૃદય ખોટું જુદાઇ જ્યાં
હૃદય જે આપતું માફી, હૃદયમાં દેવતાઇ છે. ૪

જીગર મારૂં બળે દોષે, જીગર તોડી બતાવું હું
જુઓ ત્યાં છે લખાયેલો, "ખમાવું" શબ્દ કાયમનો. ૫

ક્ષમાપના.

શિખરિણી

કદિ તુંથી બોલ્યો, કુધિતવદને, માફ કરજે!
કટુ ભાવે કોદિ, જરીય વર્ત્યો, માફ કરજે!
થઇ છે ના પૂરી, મુજ ફરજ ત્હારા તરફની;
ક્ષમા દેજે, વ્હાલા! કરણ નજરે, ને હૃદયથી. —૧

વિચિત્રા સૃષ્ટિમાં, વિધવિધ પ્રસંગો મળી રહે,
અનિચ્છા હૈયાની, તદપિ દિલ ક્રોધી લડી પડે;
છતાં હૈડાં ભેળાં, મુખ થકિ કદિ જો લડીમર્યા,
ક્ષમા યાચું વ્હાલા, કર કર ક્ષમા વિસ્મરી સહુ. —૨

સહુ રાત્રિ ગાળી, સ્મરણ બળ કાર્યે મચ્યું સહુ,
કરેલાં દોષોની, સજળ નયને ઝાંખીય કરી;
થએલી બાદીથી, હૃદય કુમળું દીન બની ગયું;
નમે ભીખે તુંથી, દીન હૃદયને માફ કરજે! —૩

પરંતુ, વ્હાલા! શું?, પ્રણયી દિલને ઇષ્ટ સહુ આ,
ક્ષમા લેવી દેવી, કપટનીતિ એ વિશ્વ જનની,
પ્રભુ તું વ્હાલાને, જગ વિષયકી મુક્ત કરશે,
પ્રપંચી વાયુ ના, તુજ દિલ સમીપે ફરકશે. —૪

"અમૃત"

શ્રી વીતરાગ પરમાત્મને નમઃ

શ્રી પર્યૂષણ પૂર્ણાહૂતિ.

खामेमि सव्वेजीवा, सव्वे जीवा खमंतु मे,

मित्ति मे सव्व भूएसु, वेर मज्झ न केणई. ।

અર્થઃ—હું સર્વ જીવોને ખમાવું છું, સર્વે જીવો મને ક્ષમા આપો; સર્વ ભૂત (જીવ) સાથે મારે મૈત્રીભાવ છે; કોઇ પ્રતિ મારે વૈરભાવ નથી.

અહો, વીર પરમાત્માની ભાવદયા ! અહો એઓની પ્રાણી માત્રપ્રતિ નિષ્કારણ કરૂણા ! અહો, એઓશ્રીનો પરમ શાંત. પવિત્ર, કલ્યાણકારી બોધ ! અહો એઓશ્રીની જગત્ જીવ પ્રતિ વત્સલતા ! કોઇ પણ પ્રકારે જીવો જન્મ મરણનાં દુઃખથી મુકાય, કોઇ પણ પ્રકારે એઓ વૈરાગ્ય ભણી વળે, કોઇ પણ પ્રકારે એઓને સત્સુખનો લક્ષ થાય, કોઈ પણ પ્રકારે દેહ, ધન, કુટુંબ, ધર, યૌવન આદિ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનું અમહાત્મ્ય સમજાઈ તેમાં આરોપિત સુખનો એઓનો ભ્રમ ટળે, કોઇ પણ પ્રકારે એઓ દાન, શીલ, તપ, અને ભાવરૂપ ધર્મ આરાધે, કોઇ પણ પ્રકારે આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિથી ગ્રસ્ત સાંસારિક પ્રપંચજાળથી, વરસમાં બે-પાંચ દિવસ નિવર્ત્તી ઉપશાંત વૃત્તિ ગ્રહી, તત્વ વિચાર કરી એઓ સત્સુખનો રસ અનુભવે, આ વગેરે એ નિષ્કારણ કરૂણાળુ ભગવાનની અહોનિશ ચિંતવના હતી.

સંસારી જીવોને મ્હોટામાં મ્હોટું દુઃખ ફરી ફરી જન્મ-જરા-મરણ પામવાનું છે, આ એઓએ જાણ્યું; એ જાણી પોતે ધર્મ આરાધી પ્રબળ પુરૂષાર્થ વડે એ દુઃખથી મુક્ત થયા; અને પરમ નિષ્કારણ કરૂણાથી આર્દ્ર થઈ જીવો પ્રતિ કહેતા હવાકેઃ—

હે જીવો, આ સંસાર (જન્મ-મરણ-રૂપ ભ્રમણ) અનંત ખેદમય છે; અનંત દુઃખમય છે; તમને મ્હોટામાં મ્હોટું એજ દુઃખ છે; એનું તમને ભાન કેમ નથી આવતું ? અહો, એથી છુટવા તમે પ્રબળ સત્ય પુરૂષાર્થ કરો, પુરૂષાર્થ કરો.

આ પ્રકારે એઓશ્રી ફરી ફરી જીવોને કોઇ કોઇને ઉપદેશ કરતા હતા. ઘણા હલુકર્મી નિકટ ભવ્ય ભાવિક આત્માઓ એ સદુપદેશથી નિર્વેદ પામી, સર્વ સંગ પરિત્યાગ કરી, પ્રબળ પુરૂષાર્થવડે કર્મ ક્ષીણ કરી આત્મસાધન કરતા હતા.

જેઓ સર્વસંગપરિત્યાગરૂપ યતિ ધર્મ ગ્રહી ન શક્તા, તેઓને સર્વ જીવ પ્રતિ સમદર્શી શ્રી વીરભગવાન્ એ પ્રકારે બોધતા કેઃ—

હે ભવ્યો ! તમે વિશેષ ન કરી શકો, તો ગૃહસ્થપણે રહી તમારો ગૃહસ્થધર્મ શુદ્ધ વ્યવહારવડે ઉજ્વળ કરો; ઇતિનિપર્યંત સર્વ વિરતિરૂપ શ્રામણ્ય ધર્મ ન આદરી શકો, તો ગૃહસ્થને યોગ્ય દેશવિરતિ ગ્રહણ કરો; પ્રતિ દિવસ ગૃહસ્થને યોગ્ય આવશ્યકાદિ અવશ્ય ધર્મ

કૃત્ય આચરો; દાન, શીલ, તપ, અને ભાવરૂપ ધર્મ સેવો; હમેશ ન બને તો પંચમી, અષ્ટમી, ચતુર્દશી આદિ પર્વ તિથિએ પવિત્ર ધર્મ આદરો; તેમ પણ ન બને તો વરસમાં આવતાં છ મુખ્ય અષ્ટાન્હિકોમાં, (અઠ્ઠાઇયામાં: કાર્તિક સુદ. ફાલ્ગુણ સુદ, ચૈત્ર સુદ, આષાડ સુદ અને આશ્વિન સુદના દરેકના બીજા અઠ્ઠાઈયાં એમ એ પાંચ અઠ્ઠાઈયાં અને છઠું પર્યૂપણનું અઠ્ઠાઈયું.) તો ધર્મ વિશેષે કરી આરાધો; અને તેમ પણ ન બને તો છેવટ પર્યૂપણપર્વ તો અવશ્ય આરાધો; એ પર્યૂપણ પર્વદિવસો પરમ કલ્યાણકારી છે, હે ભવ્યો ! જે જીવ જેટલું સુકૃત્ય જેવા ભાવથી કરે, તે જીવને તેટલું ફળ તે ભાવ અનુસાર પ્રાપ્ત થશે. આમ વિચારી મહદ્ ફળ પામવા તમે સત્વર સદ્‌ભાવપૂર્વક પ્રબળ પુરૂષાર્થ કરો.

પ્રાપ્ત થવા માટે પોતાને પુણ્યશાળી ગણવા ઘટે છે. આવાં પવિત્ર મંગલ પર્વો પોતાને પ્રાપ્ત થવાનું પ્રશસ્ત ગૌરવ આણવું ઘટે છે.

પણ એ ગૌરવ ક્યારે કર્યું છાજે અને એ ગૌરવ ક્યારે સાર્થક ગણાય, કે જ્યારે શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ કરેલ ઉપદેશ-આજ્ઞા પ્રમાણે એ પર્વો આરાધવામાં આવે.

જૈનોની વર્તમાન સ્થિતિ અને આચરણો પર દૃષ્ટિ નાંખતાં ખેદ થાય છે, કે વિવેકની ઓછાશને લઈને કર્મની વિરાધનાને બદલે કર્મની આરાધના થાય છે.

જે પર્વ દિવસોમાં આરંભ-સમારંભનો સર્વથા ત્યાગ કરવો ઘટે છે, તે દિવસોમાં ધર્મના નામે આરંભ-સમારંભ થાય છે. જે પવિત્ર દિવસોમાં માન-લોભાદિ કષાયની નિવૃત્તિનો લક્ષ રાખવો ઘટે છે, તે દિવસોમાં માન આદિ કષાય તો મોઢા આગળ હિંડે છે. જે દિવસોમાં રાગ દ્વેષ ક્ષીણ નહિં તો મંદ કરવા ઘટે છે, તે દિવસોમાં તે ધર્મના (?) નામે વિશેષ પ્રકારે ઉદ્ભવે છે. આ કેવળ મોહનું સામ્રાજ્ય વર્તે છે.

આ પવિત્ર દિવસોમાં જીવોએ અનશન આદિ બાહ્ય આભ્યંતર તપ યથાશક્તિ આદરવાં ઘટે છે; આ દિવસોમાં જમણવાર આદિના આરંભ-સમારંભ ન ઘટે. સ્વામીવચ્છલ (સ્વધર્મ વાત્સલ્ય) એકલા જમણ આપવાથી થાય છે, એમ કાંઈ નથી; તેમ તે જમણ પર્યુષણના દિવસોમાંજ થઈ શકે એમ પણ નથી. પર્યુષણમાં સ્વધર્મવાત્સલ્ય અવશ્ય કર્તવ્ય છે. પણ સ્વધર્મવાત્સલ્યના અનેક પ્રકાર છે, અને તે પ્રસંગને યોગ્ય, દ્રવ્ય, દેશ, કાળ, ભાવને યોગ્ય થઈ શકે. વર્તમાન દેશ-કાળ જોતાં સ્વધર્મ અને સ્વધર્મી યોગ્ય વાત્સલ્ય તો તેમની માઠી સ્થિતિ સુધારવા, તેઓને વ્યાવહારિક-પારમાર્થિક જ્ઞાન-દાન આપવારૂપે થવું ઘટે છે.

જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે વિવેક છે, ત્યાં ધર્મ છે. વિવેક વિના ધર્મ થઈ શકતો નથી. માટે સાર-અસાર, યોગ્ય-અયોગ્ય, હિત-અહિત, ઉચિત-અનુચિત, જરૂર-બીનજરૂર વિચારી પ્રવૃત્તિ કરવી ઘટે છે. પર્યુષણ આરાધનામાં સ્વધર્મવાત્સલ્ય આદિ પ્રકારે વિવેકની ખામી બહુ જણાય છે.

વિવેકની ખામી અને કષાયની વૃદ્ધિ પ્રત્યક્ષ છે. આ વાત સર્વદેશીય નથી; એકાંતિક નથી. સામાન્યપણે છે, ઘણા આરાધકો વંદનીય છે. બાકી અત્યારે તો જમણ આપવામાં પર્યુષણ આરાધના સમાપ્ત થઈ છે! પર્યુષણ પુરાં થયે શ્રાવકો સાધુ સમીપે વંદન અર્થે જાય, ત્યારે સાધુ પુછે. "કયું શ્રાવકજી, પર્યુષણ આરાધના અચ્છી હુઈ?" શ્રાવકજી પ્રત્યુત્તર આપે "હાં, સાહેબ, શેરે શેર ઘી પાયાથા." પર્યુષણ પર્વની આરાધનાની આવી સમજ તે વિવેકની ખામી નહિં તો બીજું શું? વળી એ જમણ અર્થે કેટલાં માન-લોભ સેવવાં પડે છે? પર્યુષણ પર્વનું આરાધન સફળ ઇચ્છનારાઓએ આ બાબત ધ્યાનમાં લઈ વિવેકથી વર્તવું ઘટે છે.

સમ્યક્ત્વના ભૂષણરૂપ સ્વધર્મવાત્સલ્યની નોકારશી (નવકારશી)ના જમણમાં અને શાસન પ્રભાવનાની પતાસાં, બદામ કે સાકર શ્રીફળ વહેંચવારૂપ—ભાવનામાં સીમા આવી ગઈ છે.

એથી પણ એ વાત્સલ્ય અને પ્રભાવધર્મ જળવાતો હોય, જૈનીઓની સાર સંભાળ સમજ અને વિવેકપૂર્વક લેવાતી હોય; વીતરાગ માર્ગનો પ્રભાવ-દેખી જીવો એ ભણી આકર્ષાતા હોય, વળતા હોય; તો સારૂં છે. માન-ઇર્ષા-દેખાદેખી એ વાત્સલ્ય તથા પ્રભાવરૂપ ભૂષણને દૂષણ આપે છે, એ સંભાળવું જોઇએ છે.

શ્રી વીર ભગવાનના જન્મચરિત્ર શ્રવણ વખતે શ્રીફળ ફોડવાની પ્રથા ક્યાંથી પડી હશે ? શ્રી વીર ભગવાનનાં નામે પાલણું બંધાય છે, અને જેને પુત્ર ન હોય એવા જૈનો પુત્રપ્રાપ્તિ માટે શ્રી વીર ભગવાનનાં જન્મચરિત્ર વાંચનના દિવસે પાલણું બાંધવાની માનતા રાખી, પુત્ર થયે પાલણું બાંધે છે,-આ પ્રથા ક્યાંથી પડી હશે ? આવી આવી પ્રવૃત્તિઓ સમકિતનાં દૂષણરૂપ ખરી કે નહિં, એ બધું પર્યૂષણના આરાધનારાઓએ બહુ બહુ વિચારવાનું છે.

તપશ્ચર્યા થાય છે; એ બહુ સારૂં છે. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ, દેવ-સેવા, ગુરૂ-ભક્તિ, સ્વધર્મવાત્સલ્ય, પ્રભાવના, શ્રી વીરચરિત્રશ્રવણ, યથાશક્તિ દાન, તથા દયાનાં કામો એ વગેરે ધર્મ-કરણીઓ થાય છે, એ બહુ સારૂં છે. તે બધું સમજપૂર્વક સમજવાની ઇચ્છા-અભ્યાસ-પ્રયાસપૂર્વક, વિવેકપૂર્વક કરવાથી પરમ કલ્યાણકારી છે. પરમાર્થ જાણવું પરમ આવશ્યક છે.

સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરી જૈનો અન્યોન્ય તથા બધા જીવોને ક્ષમા ચાહે છે, ક્ષમા આપે છે, આગલાં પાપોનું પ્રતિક્રમણ કરે છે, વૈર-વિરોધ ટાળે છે, આ બધાં બહુ બહુ સારાં કલ્યાણકારી કાર્યો છે. તે બધાં સમજપૂર્વક, વિવેકપૂર્વક, આમળો રાખ્યા વિના કરવાથી વિશેષ વિશેષ કલ્યાણકારી થાય છે.

શ્રી વીરપ્રભુનો ઉપદેશ કેવળ જીવોનાં કલ્યાણ અર્થે છે. તો તેઓશ્રીએ શ્રી પર્યૂષણ આરાધના અર્થે જે જે અગાઉ કહેલા પ્રકારો પ્રકાશ્યા છે, તે પ્રમાણે વિવેક અને સદ્‌ભાવથી વર્તતાં અનંતકોટિ કલ્યાણ છે.

આવાં પવિત્ર પર્યૂષણ પામવા માટે જૈનોએ પ્રશસ્ત ગૌરવ આણવું ઘટે છે; પુણ્ય માનવું ઘટેછે.

ખેદની વાત છે, કે મહાવીરશાસનમાં બે ફાંટા પડી ગયા છે;-દિગંબરી અને શ્વેતાંબરી શ્વેતાંબર પર્યૂષણ ભાદરવા સુદ ૪-૫ ના પૂર્ણ થાય છે. દિગમ્બર પર્યૂષણ ત્યાર પછી શરૂ થઇ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થાય છે. શ્વેતાંબરોમાં પણ જૈન-પ્રતિમા માનનારા અને પ્રતિમા નહિં માનનારા બે વિભાગ પડી ગયા છે. પ્રતિમા માનનારામાં પણ કોઇ ચોથની સંવત્સરી માને છે: કોઇ પાંચમના પર્યૂષણ પૂર્ણ માને છે. પ્રતિમા નહિં માનનારા તો પાંચમજ માને છે. આ ચોથ-પાંચમના અંગે અનેક ઝગડા ચાલે છે. સહૃદય સુજ્ઞ જીવોને રાગ-દ્વેષથી મુકાવાનાં સાધન રૂપ આ પવિત્ર પર્વમાં રાગ દ્વેષનાં કારણ વધવા રૂપ ઝગડાથી ત્રાસ છુટે છે; તેઓનાં હૃદય રડે છે; દ્રવે છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે આ ભિન્ન ભિન્ન પર્યૂષણની પ્રથા સંબંધી કહ્યું છે કે:—

"મતાંતરથી એવડો લાભ થાય છે એવું આ પર્યુષણ સમ્યક્‌દૃષ્ટિથી જોતાં જણાયું; એ વાત ખરી; તથાપિ કલ્યાણઅર્થે એ દૃષ્ટિ ઉપયોગી છે. સમુદાયના કલ્યાણઅર્થે જોતાં બે પર્યુષણ દુઃખદાયક છે. પ્રત્યેક મતાંતર સમુદાયમાં વધવાં ન જોઇએ; ઘટવાં જોઇએ."

આત્મહિતનાં કારણરૂપ પર્વ દિવસોમાં કે તેને ઉદ્દેશી કોઇ પણ જીવ પ્રતિ રાગ-દ્વેષ કે વૈર-વિરોધ ન ઘટે; તે વૈર-વિરોધાદિની તો હાનિજ ઘટે. પર્વ દિવસોનો હેતુ તો કેવળ ધર્મ આરાધનનો, આત્મ-સાધનનોજ હોય. છતાં જીવો અજ્ઞાનમાં ખેંચાઇ જઇ, કદાગ્રહમાં તણાઇ જઇ, માનમાં લેવાઇ જઇ, મતમતાંતર વધારે, ઝગડાની જાળ પાથરે, રાગ-દ્વેષ વધારે, અને એમ કરી ધર્મ-માર્ગનો અંતરાય આણે, એ સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ જીવોને તો ધર્મકૃત્ય વિશેષના વધારે દિવસો મળતાં આલ્હાદ ઉપજે છે, પણ શુદ્ધ સનાતન વીતરાગ માર્ગમાં રાગ-દ્વેષ વૃદ્ધિરૂપ ઝઘડા દેખી તેઓ કંપે છે. સુજ્ઞ આત્માર્થી મુનિવરોએ, સદ્‌ગૃહસ્થોએ, શાસનનો સત્ય અર્થે વિજય ઇચ્છનારાઓએ આ બાબત ધ્યાનમાં લઇ જીવોને માધ્યસ્થ ભાવે સદુપદેશ આપી રાગ ને દ્વેષથી કદાગ્રહથી, મતમતાંતરથી, બચાવવા ઘટે છે: ઝઘડાથી વારવા ઘટે છે.

શ્રાવણ અને ભાદરવા માસમાં પર્યુષણ પર્વ નિયત કરવામાં પરમજ્ઞાનિયોની એક ખુબી જણાય છે. વર્ષાઋતુમાં પ્રાયઃ સાધુ, મુનિવરો, સંત-સમુદાય વિહાર બંધ કરી એક સ્થળે રહે છે. વળી વર્ષાઋતુમાં જીવો વધારે નિવૃત્તિવાળા હોય છે. તેમ વરસાદને લઇ વન-ઉપવનો ફાલી-ફુલી, દૃશ્ય કુદરતને રળીયામણી બનાવે છે; જે દેખી આંખ અને મન બંને ઠરે છે; પ્રફુલ્લિત થાય છે. વળી વરસાદ, કે જેના ઉપર જીવોનાં આજીવિકા આદિ વ્યવહારનો આધાર છે, તે યથેચ્છ થયે જીવોનાં મન વિશેષ પ્રફુલ્લિત અને નિરાકુળ થાય છે. તેમ શ્રાવણ-ભાદ્રપદમાં વર્ષાઋતુ પ્રાયઃ ખુલી જાય છે. આવાં બધાં જીવોને ધર્મકરણીમાં અનુકળ કારણો જોઇ પરમ જ્ઞાનીઓએ પર્યુષણ અર્થે આ ભાદ્રપદ તથા શ્રાવણના દિવસો-આ ઋતુ નક્કી કરી લાગે છે. નિષ્કારણ કરૂણાળુ ભગવાનનો આ પરમ ઉપકાર છે.

શ્રી પર્યુષણની પૂર્ણાહુતિ અંગે યથોચિત કહેવાયું. એવા પવિત્ર પર્વ દિવસો, ધર્મ આરાધન અર્થે આપણને સદૈવ પ્રાપ્ત થાઓ, આપણે બધાં પાપકર્મથી મુકાઇએ, આપણે બધાં જીવ માત્રને ક્ષમી-ક્ષમાવી વૈર-વિરોધ ટાળી મૈત્રીભાવ ધરિએ, એજ પ્રાર્થના છે.

પવિત્ર પર્યુષણ સમજીને આરાધવાથી આપણું પરમ કલ્યાણ છે. ભાવિની અનુકૂળતા યોગે આ સંબંધમાં હવે પછીના પર્યુષણ પર્વે વિશેષ કાંઇ કહેવા યોગ્ય છે. છેવટે, સંવત્સરી ક્ષમાપના નીચેના શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના શબ્દોમાં યાચી, આ લેખ પૂર્ણ કરીએ છીએ:—

"સંસારકાળથી તે અત્રક્ષણ સુધીમાં તમપ્રત્યે કોઇ પણ પ્રકારનો અવિનય, અભક્તિ, અસત્કાર કે તેવા બીજા અન્ય પ્રકાર સંબંધી કોઇ પણ અપરાધ મન, વચન, કાયાના પરિણામથી થયા હોય, તે સર્વ અત્યંત નમ્રપણે, તે સર્વ અપરાધોના અત્યંત લય પરિણામરૂપ આત્મસ્થિતિએ કરી, હું સર્વ પ્રકારે કરી ક્ષમાવું છું; અને તે ક્ષમાવવાને યોગ્ય છું. તમને કોઇ પણ પ્રકારે તે અપરાધાદિનો અનુપયોગ હોય તોપણ અત્યંતપણે અમારી તેવી પૂર્વકાળ સંબંધીની કોઇ પ્રકારે પણ સંભાવના જાણી અત્યંતપણે ક્ષમા-આપવા યોગ્ય આત્મસ્થિતિ કરવા અત્રક્ષણ લઘુતાથી વિનંતિ છે." ૐ શાંતિઃ

મનઃસુખલાલ કિરતચંદ મહેતા.

પર્યૂષણ પર્વ અને આપણું કર્તવ્ય.

(લેખક—રા. રા. ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ **સોની** બી. એ, એલ્ એલ્ બી.)

'હેરલ્ડ' ના વિદ્વાન્ તંત્રીનાં આમંત્રણને માન આપી પ્રસ્તુત વિષય હાથ ધરવા પહેલાં, પર્યૂષણ પર્વ નિમિત્તનો ખાસ અંક કાઢવાની તેમની યોજના દરેક રીતે ફતેહ પામે અને પોતપોતાના ધંધા રોજગારથી નિવૃત્તિ મેળવી. કેટલાએક યુવાન્ જનબંધુઓ આ પર્વના દિવસોમાં પાના રમવામાં સોગઠા બાજી ટીચવામાં-રમત ગમતમાં-મોજમજાહ ઉડાવવામાં અગર તેથી પણ અધમ દ્યુતક્રીડામાં-હારજીતની રમતોમાં પોતાનો વખત નિરર્થક ગુમાવવા ઉપરાંત નહિ સેવવા યોગ્ય પાપકર્મ સેવી મહા મ્હેનતે ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યનો ભોગ આપે છે તેના બદલે દેવપૂજા-સાધુ સેવા તથા શાસ્ત્રશ્રવણાદિ ધર્મ ક્રિયા કરવા ઉપરાંત વધારે વખત મળે તેમાં ધર્મના ઉત્તમ પુસ્તકો વાંચવામાં તેમજ પુસ્તકોમાં આવા ખાસ અંકો વાંચવામાં પવિત્ર પર્વના શુભદિવસો પસાર કરે અને પોતાનું વર્તન સુધારવાનાં ઉત્તમ કાર્યમાં કંઇક અંશે આગળ વધે એવી ઇચ્છા રાખવી એ અયોગ્ય કહી શકાશે નહિ.

સામાન્ય દિવસો કરતાં તેહેવારના-પર્વના દીવસો લોકો વધારે આનંદ અને ઉત્સાહથી ઉજવે છે. પૃથ્વિનીસપાટી ઉપર વસતી દરેક સુધરેલી પ્રજામાં અમુક અમુક દિવસો જુદાં જુદાં અનેક કારણોને લેઇને તેહેવારના દિવસો તરીકે નિર્માણ થયેલા હોય છે ભાગ્યેજ એવી કોઇ પ્રજા મળી આવશે કે જે આખા વરસ દરમિયાન એક પણ દિવસને તેહેવાર તરીકે ઉજવતી નહિ હોય. વધારે ઓછા દિવસો પર્વના દિવસો તરીકે નક્કી થવાનો આધાર પ્રજાની ધાર્મિક અને આર્થિક સ્થિતિ ઉપર રહેલો છે. પ્રવૃત્તિપરાયણ અનાર્ય પ્રજા કરતાં નિવૃત્તિપ્રધાન આર્ય પ્રજાનાં તેહેવારો સંખ્યામાં વધારે હોવા ઉપરાંત તે ઉજવવાની રીતિમાં પણ ઘણો ફરક દૃષ્ટિગત થાય છે. આર્ય પ્રજાજનો પોતાના પવિત્ર પર્વના દિવસો અન્ય વ્યાપારાદિ કાર્યથી નિવૃત્ત થઇ ધર્મસ્થાનોમાં ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવામાં શાન્તિથી પસાર કરે છે ત્યારે અનાર્ય પ્રજા ખાસ કરીને પર્વના દિવસોમાં જીવહિંસાદિ કાર્યોને વધારે પુષ્ટિ મળે તેવી ક્રિયાઓમાં નિમગ્ન રહે છે. પરમાર્થથી ખરો ધર્મ શું છે ? તત્ત્વ દ્રષ્ટિએ આત્મ સાધનાનિમિત્તે કઇ ક્રિયા વધારે ઉપકારક છે ? સર્વ પ્રાણી કે માત્ર કેવળ સુખનીજ ઇચ્છા રાખે છે તે ખરૂં સુખ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઇ શકે ? તત્સંબંધી પ્રશ્નોના નિરાકરણમાં ઘણોજ મતભેદ હોવાને લીધે આ રીતે પવિત્ર પર્વના દિવસો ઉજવવાની રીતિમાં ફરક પડતો જોવામાં આવે છે. આ પ્રકારના ફરકને લીધેજ મુસલમાન પ્રજાના મોહોરમના તેહેવારોના પ્રસંગે તેમજ બકરી ઇદના દિવસે ખાસ કરીને અશિક્ષિત મુસલમાને ભાઇઓ અંદર અંદર તેમજ અન્ય કોમના મનુષ્યો સાથે શાન્તિથી વર્તવાને બદલે મહા ક્લેશકારી દુખદાયી પ્રસંગોને જન્મ આપે છે અને આ પ્રગતિના જમાનામાં દેશોન્નતિના મહાન્ કાર્યને ઘણુંજ નુકસાન થાય, - તેવી

એકબીજી કોમ વચ્ચે અનિષ્ટ વિરોધની તીવ્ર લાગણીને સ્થાન મળે છે. હોળી જેવા તેહેવાર તરીકે ગણાતા દિવસોમાં અજ્ઞાન હીંદુ ભાઇઓ પણ ઉન્મત્તની માફક અશ્લીલ વચનોના મારથી તેમજ તોફાન મસ્તીથી શાન્તિ-પ્રિય મનુષ્યોને અસહ્ય ત્રાસ આપેછે અને કેવળ જંગલી પ્રજાની માફક દયા અને તિરસ્કારને પાત્ર થાયછે.

વખતના વહેવા સાથે ધર્મસંસ્થાપકોએ જે ઉમદા હેતુથી તેહેવારના દિવસો નિર્માણ કરેલા હોયછે તે હેતુઓ ખ્યાલ બહાર જતા રહેછેઅને પરિણામે લોકો અજ્ઞાનવશાત્ તેહેવારો ઉજવવાની રીતિમાં અસાધારણ ફેરફાર કરી નાંખે છે. જૈન પ્રજા આવા પ્રકારના તેહેવારો માન્ય રાખતા નથી એટલુંજ નહિ પણ દેખાદેખીથી અગર જૈનેતર ધર્માવલંબી મનુષ્યોના વધારે પરિચયથી તેમના તેહેવારોના દિવસે તેમનું અનુકરણ કરતા જૈન ભાઇઓ તરફ તેમના સમ્યકત્વ માટે સંશયની લાગણીથી જુએછે. મુનિમહારાજાઓના ઉપદેશથી એનસીબ રહેતા ગામડાના જૈનો વ્હેમવશાત્ અન્ય ધર્માઓના તહેવારો વધારે મોટા પ્રમાણમાં પાળતા જોવામાં આવે છે. અને તે તાકીદે બંધ કરવાની જરૂર જણાયાથી આપણી કોન્ફરન્સે હાનિકારક રીતરિવાજો નાબુદ કરવા મતલબના ઠરાવમાં તે બાબતને પણ સ્થાન આપેલુ છે.

ધર્મસંસ્થાપકો પોતાના ધર્મને અનુસરતી પ્રજામાટે મહાન્ વીર પુરૂષોના જન્મ-દિવસોને ને તેહેવારના દિવસો તરીકે ઉજવવા ઉપદેશે છે અને પ્રજાના આગેવાનો હજારો મનુષ્યોનાં પ્રાણ લેનાર મહાન્ યુધ્ધોમાં અન્ય પ્રજા ઉપરના વિજયના દિવસને ભવિષ્યની પ્રજાને, તહેવાર તરીકે ઉજવવા ફરમાવી ગયેલા હોયછે.

વિશિષ્ટ હેતુથી નિર્માણ થયેલ તેહેવારના દિવસો વધારે ફળદાયી થાય છે. બીજી રીતે કહીએ તો સામાન્ય દિવસે કરવામાં આવતી તેની તેજ ધર્મક્રિયા પર્વના દિવસે વધારે લાભ આપે છે. વિશ્વવંદ્ય મહાત્મા પુરૂષોના-પરોપકારી ધર્મનાયકોના જન્મદિવસોના જ્ઞાન-વૈરાગ્ય વિષયમાં ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કર્યાના દિવસો-નિર્વાણના દિવસોને જૈન શાસ્ત્ર-કારોએ પવિત્ર પર્વના દિવસો તરીકે સ્વિકારેલા છે. આ દિવસોમાં આરંભ-સમારંભના પાપ કાર્યથી નિવૃત્તિ થઇ, તપશ્ચર્યા, જ્ઞાન, ધ્યાન, દેવપૂજા, ગુરૂસેવા, સંતસંગમ, સુપાત્રદાન આદિ ઉત્તમ કાર્યો કરવા માટે કેવળ નિઃસ્વાર્થવૃત્તિથી શાસ્ત્રકારો ઉપદેશ આપે છે. ઉત્તરોત્તર પોતાના વંશમાં થનાર બ્રાહ્મણોને પૃથ્વીદાન, સુવર્ણદાન, ગૌદાન વગેરેનો ઉપદેશ આપનારા બ્રાહ્મણ શાસ્ત્રકારોની સ્વાર્થવૃત્તિ જૈનશાસ્ત્રકારોમાં દ્રષ્ટિગત નથી, અને તેથીજ તેમની આપ્તના-સાબીત કરવાને એક સબળ કારણ મળે છે.

મહાન્ પુરૂષોના જીવન ચરિત્રનો મનનપૂર્વક અભ્યાસ કરી, તે અભ્યાસને સાર્થક કરવા માટે પરમ આદરભાવથી તેમનું અનુકરણ કરી તેમણે પ્રકટ કરેલા ગુણો આપણામાં પણ ઉદ્ભૂત થાય તે માટે અવિચ્છિન્ન પ્રયાસ કરવા જૈન સિધ્ધાંતો ઉપદેશ આપે છે. ઉપરાંત પવિત્ર

પર્વના દિવસોમાં 'પર્યૂષણ પર્વના દિવસોને સૌથી શ્રેષ્ટ ગણવામાં આવતા હોવાથી પર્યૂષણ પર્વને સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ પર્વ ગણેલ છે.

'અહિંસા પરમો ધર્મઃ'ના સર્વ માન્ય સિધ્ધાંતને અગ્રસ્થાન આપતી જૈન પ્રજાના આ પર્યૂષણ પર્વના તેહેવારોના દિવસોમાં જૈન વસ્તિવાળા પ્રત્યેક શહેરમાં બની શકે તેટલા વધારે મોટા પ્રમાણોમાં જીવદયાના કાર્યને ઉત્તેજન આપવામાં આવે છે. મુસલમાની રાજ્યઅમલમાં પણ પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રી હીરવિજય સૂરિના સદુપદેશથી મહાન્ શહેનશાહ અકબર બાદશાહે પર્વના દિવસોમાં હિંસાનિષેધક ફરમાનો કાઢવાથી આ દિવસોમાં જીવહિંસા થતી નહિ ઉક્ત ફરમાનોના પ્રતાપે અદ્યાપિ સુધી કહેવાતી ધર્મઘેલી ગુજરાતનાં ઘણા ખરા શહેરોમાં જીવદયાનો પ્રચાર પર્વના દિવસે જોવામાં આવે છે. આ પર્વના દિવસોમાં ધાર્મિક જૈન ભાઇઓ વ્યાપારાદિ કાર્યમાંથી બને તેટલી વધારે નિવૃતિ મેળવી ધાર્મિક કાર્યમાં આનંદ અને ઉત્સાહથી વખત પસાર કરે છે. સાધુ મુનિનો યોગ મેળવી શકતા મુખ્ય શહેરોમાં આ પર્વ વધારે ધામધુમથી ઉજવાય છે. પર્યૂષણ પર્વના છેલ્લા પાંચ દિવસોમાં ચૌદ પૂર્વધર યુગપ્રધાન શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામિ વિરચિત 'કલ્પ સૂત્ર' વાંચવામાં આવે છે. આ કલ્પસૂત્ર સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. તેમાં કહેલું શ્રી વીરપ્રભુનું ચરિત્ર તેનું બીજ છે. શ્રી પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર અંકુર છે. શ્રી નેમિચરિત્ર સ્કંધ (થડીઆ) છે. શ્રી રૂષભ ચરિત્ર શાખાઓનો સમૂહ છે. સ્થવિરાવલિ રૂપ પુષ્પો છે. સામાચારીનું જ્ઞાન તે સુગંધ છે અને મોક્ષપ્રાપ્તિ એ કલ્પસૂત્રરૂપી કલ્પવૃક્ષનું ફળ છે. વાંચવાથી, તેમાં સહાય કરવાથી અને સર્વ અક્ષરો શ્રવણ કરવાથી વિધિપૂર્વક આરાધેલું આ કલ્પવૃક્ષ આઠ ભવની અંદર મોક્ષફળદાયક થાય છે. જેઓ શ્રી જિનશાસનપ્રભાવના અને પૂજામાં પરાયણ થઇ એકાગ્ર ચિત્તથી આ કલ્પસૂત્રને એકવીશ વાર સાંભળે છે તે આ સંસાર [illegible]

વામાં દેરાસરમાં જેટલો વખત જાય છે તેના કરતાં વધારે વખત આ પર્વના દિવસોમાં ઉપાશ્રયમાં જાય છે.

આવા પવિત્ર તહેવારોમાં સર્વેષણીય ચિત્તશાન્તિ મેળવી આત્મિક ઉન્નતિ કરવા તરફ જેટલું લક્ષ અપાય છે તેના કરતાં વધારે લક્ષ્ય બાહ્ય દેખાવ કરવામાં મોટા આડંબરથી ધામધુમો કરવામાં અપાય છે. જે હેતુથી ખર્ચાળ યોજના હાથ ધરી મોટી મોટી ધામધુમો કરવામાં આવે છે. તે હેતુ પરમાર્થ ની જળવાય છે કે કેમ તે બાબતનો ભાગ્યેજ વિચાર કરવામાં આવે છે, કહેવાતી શાસનોન્નતિકારક ક્રિયાઓ વાસ્તવીક રીતે શાસનની ઉન્નતિ કરે છે કે કેમ? અર્વાચીન સમયને અનુસરી, જૈન ભાઇઓની કોમોની સાથેની સરખામણીથી આર્થિક સ્થિતિનો વિચાર કરી ઓછા ખર્ચે વધારે ઉન્નતિકારક કાર્યો ક્યાં-કઇ દિશામાં પ્રયાસ કરવાથી ધર્મનો પ્રચાર વધારે મોટા વિસ્તારમાં સંગીન રીતે કરી શકાય તેનો વિચાર કરવામાં આવતો નથી.

આ પર્વના દિવસોમાં દેરાસરોની તેમજ અન્ય ધાર્મિક સંસ્થાઓની ઉપજ વધારવા માટે ઘણું સારું લક્ષ્ય આપવામાં આવે છે. પરંતુ ક્વચિત્ તેને માટે તે ઉપાયો કામે લગાડવા આવે છે તેના સંબંધમાં બે શબ્દો લખવાની જરૂર જણાય છે. ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવા બદલ ઘી અમર રૂપૈયાની ઉછામણી બોલવામાં આવે છે તે પ્રયગે કેટલાએક કેવળ વાહવાહ કહેવરાવવા ખાતર, પોતાની સ્થિતિનો વિચાર કર્યા સિવાય આગળ પડે છે અને જ્યારે આખરે પુરેપુરો હિસાબ ચુકવી શકતા નથી ત્યારે દેવદ્રવ્યના દેવાદાર બની કફોડી સ્થિતિમાં આવી પડે છે. ક્વચિત્ કપટભાવથી બીજાને ફસાવવાની યુક્તિ રચવામાં આવે છે. વ્યવહારકુશળ જૈન ભાઇઓ તરફથી વ્યાપારાદિ કાર્યમાં યુક્તિ-પ્રયુક્તિથી લાભ મેળવવાની બાજી રમવામાં આવે છે તેમ ધાર્મિક કાર્યોમાં તેવા ઉપાયો કામે લગાડવામાં આવે તે ઇષ્ટ નથી. ઘીના રૂપૈયાના લોભ ખાતર અન્ય ભાવિક પુરૂષોના ભાવની વૃદ્ધિમાં સ્ખલના થાય, પ્રતિક્રમણ આદિ ક્રિયામાં અશુધ્ધ સૂત્રપઠનથી ચલાવી લેવા પ્રસંગ આવે તે યોગ્ય ગણાય નહિ. ધાર્મિક ક્રિયાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જળવાઇ રહે—ધર્મ ભાવના વૃધ્ધિ પામતી રહે તે તરફ ખાસ લક્ષ્ય આપવાની જરૂર છે.

વ્યાખ્યાનાદિ પ્રસંગે શાન્તિથી—એકચિત્તથી વ્યાખ્યાન સાંભળવાને બદલે પ્રમાદ સેવવામાં આવે અમર વિકથા કરવામાં આવે અથવા જ્ઞાતિની કે સંઘની તકરારી બાબતોની ચર્ચા કરવામાં આવે તે પર્વના દિવસોનો ઘણોજ કીમતી વખત નિરર્થક ગુમાવવા જેવું થાય છે. આ પ્રસંગે જ્ઞાતિના અમર સંઘના ઝઘડાઓની ભાંજગડમાં વધારે વખત જાય છે એટલે વ્યાખ્યાન માટે જોઇએ તેટલો સમય રહેતો નથી અને પરિણામે ઉતાવળથી આટોપી લેવાની જરૂર પડે છે. આવા ક્લેશકારી ઝઘડાઓથી ક્વચિત્ વૈર-વિરોધનો ઉચ્છેદ થવાને બદલે વૃદ્ધિ થાય છે અને તેથી આવા ઝઘડાઓની ચર્ચા બીજા કોઈ પ્રસંગેજ હાથ ધરી એ વધારે સારું જણાય છે.

આ પર્વને અંગે આખા વરસ દરમીયાન સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ વખતે સકળ જંતુઓ સાથે ખમવા-ખમાવવાનો રીવાજ ઘણો પ્રશંસાપાત્ર છે અને દિવ્ય દ્રષ્ટિના પ્રભાવથી વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ જાણનારા શાસ્ત્રકારોએ ઘણાજ ઉંચા આશયથી આ 'ક્ષમાપના' ની યોજના કરી હોય એમ જણાય છે. સમસ્ત જીવરાશિ સાથે પ્રતિદિન ખમવા ખમાવવા માટેના પ્રતિક્રમણ સૂત્રના મુખ્ય ગણાતા વંદિત્તાસૂત્રની આ સંબંધમાં નીચેની ગાથા ઘણુંજ સારૂં અજવાળું પાડે છે.

" ખામેમિ સંવ્વ જીવે, સવ્વે જીવા ખમંતુ મે,
મિત્તી મે સવ્વભૂએસુ વેરં મજઝં ન કેણઇ"

અર્થઃ— સર્વ જીવને હું ખમાવું છું. સર્વ જીવ મારા અપરાધ પ્રત્યે ખમો, સર્વ જીવને વિષે મારે મૈત્રીભાવ છે. મારે કોઇ સાથે વૈર-ભાવ નથી.

ગાથાના અર્થનો અક્ષરશઃ વિચાર કરી, તે મુજબ યથાર્થ વર્તન કરનારા ઘણા વિરલા પુરૂષોજ દ્રષ્ટિગત થાય છે. જ્ઞાનવિષયક માત્ર મોટી મોટી વાતો કરનારા આજકાલના ક્રિયા વિમુખ શુષ્ક જ્ઞાનવાદીઓની વાત એક બાજુ ઉપર રાખીએ તો પણ હમેશ પ્રતિક્રમણાદિ ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરનારા પુરૂષોમાંથી પણ ખરા જીગરથી ઉપરની ગાથા મુજબનું વર્તન કરી દેખાડનારા ગણ્યા ગાંઠ્યા મનુષ્યોજ નીકળી આવશે. પ્રતિદિન ઉપાશ્રયના ચોરસાઓ ઘસી નાંખનારાઓનું વર્તન ઘણુંજ ઉચ્ચ હોવું જોઇએ. તેમનું જીવન અન્યને આદર્શરૂપ ગણી શકાય તેવું હોવું જોઇએ. તેમના શિથિલ વર્તનથી અન્યને આક્ષેપ લેવાનુ કારણ મળે એ ઓછું શોચનીય ગણાય નહિ. કહેવાતા ભક્તજનોના હૃદયપ્રદેશમાં પ્રવેશ કરી તેમની ખરી સ્થિતિનું અવલોકન કરવામાં આવે તોજ જાણી શકાય કે તેઓ બાહ્યના સુંદર દેખાવથી મુગ્ધ જનોને કેવી રીતે પોતાના વર્તન માટેનો અભિપ્રાય બાંધવાની બાબતમાં આડે માર્ગે દોરી જઇ છેતરે છે.

હૃદયની શુદ્ધતા પારખવાનું કામ એટલું બધું મુશ્કેલ છે કે તેમાં ભલભલા વિચક્ષણ પુરૂષો પણ ઘણી વખત ઠગાય છે. આ સબંધમાં નીચેની અંગ્રેજી કહેવતો સારો પ્રકાશ પાડે છે.

Outward apperances are always deceptive.
—બાહ્ય દેખાવો હમેશાં ઠગનારા હોય છે.
All that glitters is not gold.
—ચળકાટ મારે એટલું-પીળું એટલું સોનું હોતું નથી. ઉજળું એટલું દુધ ગણાતું નથી.

આથી કરીને ઉત્તમ વર્તનજ હૃદયની શુદ્ધતા સંબંધમાં અન્યના ઉપર સારી છાપ પાડી શકે છે.

હમેશ સવાર સાંજ પ્રતિક્રમણ વખતે અંતઃકરણથી વૈર વિરોધ ખમવા-ખમાવવાની તક જેઓ ફોગટની જવાદે છે તેઓ ક્રોધ-મન-માયા-લોભ-ઇર્ષ્યાદિ તામસ વૃત્તિને વશ વર્તા

જીવો માટે પાક્ષિક અને ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણ વખતે સમસ્ત જીવો સાથે ખમવા ખમાવવાનો ઉપદેશ છે. છેવટ સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ વખતે ખમવા-ખમાવવાનો ઉપદેશતો નીચી કોટિના જીવો માટે જ હોવો જોઇએ એવો વિચાર કરવામાં આવે તો પ્રતિદિન કિંમતી તક ફોગટની ગુમાવી સમસ્ત જીવરાશિ સાથેના કિંચિત્ પણ વૈર—વિરોધને આખા વરસ પર્યંત જવલંત રહેવા દેવામાં આવે નહિ.

'મિચ્છામિ દુક્કડં, મિચ્છામિ દુક્કડં' 'मिथ्या मे दुष्कृतं' તેવા અનેક વખતના માત્ર વચનોચ્ચારથી-ફોગટના વાગ્વ્યાપારથી યથાર્થ 'ક્ષમાપના' કરેલી કહી શકાય નહિ. હૃદયમાં કાતીલ વૈરવૃત્તિ પ્રવર્તતી હોય, અંતઃકરણમાં અન્યના નજીવા અવિનય-અપરાધ કે દોષ માટે તેને તેમજ તેના કુટુમ્બી જનોને માનસિક, શારીરિક તેમજ આર્થિક બની શકે તેટલી હાનિ કરવા માટે-અસહ્ય દુઃખ ઉપજાવવા માટે, પોતાનો જન્મસ્થાન તેમજ અન્યને ભસ્મસાત્ કરી મુકનાર પ્રચંડ ક્રોધની લાગણી ઉદ્‌ભવેલી હોય અને તેને પરિણામે ચ્હેરાનો બાહ્ય દેખાવ અંતરંગને છેતરવા જેવો કરી માત્ર વચનથીજ ખમવા ખમાવવાનું કાર્ય કેવી રીતે આર્થિક કહી શકાય તેનો ખ્યાલ કરવાની જરૂર છે. હૃદય જ્યાંસુધી ચોખ્ખું થયું નથી, મનનો મેલ ધોવાયો નથી-દીલનો ડાઘ ભુસાયો નથી ત્યાંસુધી જીવ ગુણશ્રેણીમાં ઉંચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. મલીન હૃદયવાળા મનુષ્યની ધર્મકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ થાય તે અલ્પ ફળદાયીજ થાયછે. એક કવિ કહી ગયેલ છે કે "જીને આપકું જોયા નહિ, મન મેલકું ધોયા નહિ, દીલ ડાઘકું ખોયા નહિ, કાશી ગયાસો કયા ભયા."

બેસી રહેવું અને શકિત છતાં પણ ધર્મકર્યમાં પ્રવર્તવું નહિ એ આ મનુષ્યજન્મ ફોગટ ગુમાવવા જેવું થાય છે. શકિત ઉપરાંત ગજા બહાર કંઇપણ કાર્ય આરંભવું એ જેમ ડહાપણ ભરેલું નથી તેમ છતી શકિતએ-શકિત ગોપવીને ધર્મકાર્યમાં વિમુખ રહેવું એ કેવળ મૂર્ખાઇ ભરેલું છે.

ધર્મસાધનને માટે વધારે અનુકુળ પર્વના દિવસોમાં પણ આરંભ સમારંભના કાર્યથી નિવૃત્તિ નહિ મેળવી શકનાર મનુષ્યોની સ્થિતિ જેટલી દયાજનક છે તેના કરતાં પણ ધર્મસાધનમાં પ્રવૃત્ત થયેલા પુરૂષો ઉચ્ચદશાથી પતિત થઇ કુસંપજનક કલેશ ઉત્પન્ન કરનાર વધારનાર કજીઆદલાલોનો ધંધો લઇ બેસનારાઓની સ્થિતિ વધારે દયાજનક છે.

સમસ્ત જીવરાશિના પ્રત્યેક જીવ સાથે ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમવા-ખમાવવાનો રીવાજ અન્ય મતાવલંબી કોઈ પણ પ્રજામાં દષ્ટિગત થતો નથી, આવી ઉંચ ભાવના રાખવા માટેનો જૈન શાસ્ત્રકારોનો કેવળ પરોપકારવૃત્તિ પ્રધાન ઉપદેશ સહસ્ત્રમુખે પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે. આ ઉપદેશ અનુસાર ખરા જીગરથી વર્તન કરનાર મનુષ્ય અલ્પકાળમાં પોતાના આત્માની ઉચ્ચ દશા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. અન્યના અપરાધ ઉદારભાવથી માફ કર્યા સિવાય આપણા અપરાધોની માફીની આશા સખવી તદન અસ્થાને છે.

સર્વત્ર આ સંબંધમાં આધુનિક પ્રવૃત્તિ એટલી બધી મંદ થઇ ગયેલી જોવામાં આવે છે કે તેથી સમસ્ત કોમની સ્થિતિ સંબંધમાં દીર્ધદષ્ટિથી ઉહાપોહ કરનાર મનુષ્યના હૃદયમાં ખેદ થાય છે. જુદાં જુદાં અનેક કારણોને લીધે ઘણાખરા શહેરના જૈન સમુદાયમાં અંદર અંદરજ વિરોધની લાગણી વરસોના વરસો થયાં ઉદ્‌ભવેલી જોવામાં આવે છે અને કલહપ્રિય જનો બળતામાં ઘી હોમવાની માફક પોતાના અવિચારી કૃત્યોથી આ વિરોધની લાગણીના અખાતનો વિસ્તાર વધારતા રહે છે. સમસ્ત જૈન પ્રજાગણની દરેક પ્રકારે ઉન્નતિ કરવાના હેતુથી જુદી જુદી અનેક દિશામાં કાર્ય કરતી મહાન્ કોન્ફરન્સના છેલ્લા આઠ-દશ વરસના મહાભારત પ્રયાસને સખ્ત ફટકો માર્યા જેવી સ્થિતિ થઇ પડી છે.

ધર્મ વિરૂદ્ધ (?) આચાર-વિચાર તરફ તિરસ્કાર બતાવતા જતાં અસાવધનાથી સુકા સાથે લીલાને પણ બાળી મુકવાની માફક આ પ્રગતિના જમાનામાં મહા પ્રયાસે ઉછરેલ વિચાર સ્વાતંત્ર્યના કુમળા છોડને જડમૂળથી ઉખેડી નાંખવામાં આવે છે. આવા આવા અનેક અનિષ્ટ પરિણામો ઉપજાવતાં કલહો સર્વત્ર શાન્ત થાય અને આ પવિત્ર દિવસોમાં સર્વત્ર શાન્તિ પથરાય, પ્રાચીન અને અર્વાચીન-નવીન વિચારના મનુષ્યો યુદ્ધક્ષેત્રમાંથી પાછા હઠી, એક બીજા સાથે હાથમાં હાથ મેળાવી જૈનોન્નતિના કાર્યક્ષેત્રમાં મચ્યા રહે, એક બીજા વિચારભિન્નતા માટે પુરતી સહિષ્ણુતા બતાવે અને સર્વ સામાન્ય કાર્ય સાધ્ય કરવામાં આગળ વધે એમ સૌ કોઇ સહૃદય મનુષ્યની ભાવના રહેવી જોઇએ.

વિના દયા તરાય ના, વિના કૃપા જીતાય ના
વિના કૃપા વિના દયા, વિરામ ના વરાનના !.........૮ વીર

જગતવંદ્ય જૈન ધર્મ, પરમ પુનિત શ્રમણ કર્મ,
વંદના ઉપાસના, કરાવ કષ્ટભંજના !...............૯ વીર

ધરિયે તું પર ભક્તિભાવ, કરિયે જ્ઞાનનો જમાવ,
ફરિયે કરતા જનનિભાવ, અરજ એ અનામયા! ...૧૦ વીર

રંક પ્રાણજીવનદાસ, આપનો થવાને ખાસ,
કરે સ્તુતિ ધરી હુલાસ, મતિ યથા મહેશ્વરા.........૧૧ વીર

વીર પ્રભુ જન્મોત્સવ.

(પ્રીતિની વાંસલડી વાગી—એ રાગ.)

અહોહો ! દિવ્ય દિવસ આજે, કરેછે મોરલિયો ટહુકાર. અહોહો ! ૧

શિતળ સમિરે, તરુવર ડોલે, પુષ્પ તણો ધરી સાજ;
મંદ સુવાસ, પ્રસારીદીધી, એ સૌ શાને કાજ ?!! અહોહો ! ૨

અવનિએ ધરિ નવલી સાડી, પર્જન્યે વણી આલી;
મૌક્તિકશાં વર્ષા બિંદુડા, વેલડિઓ રહી મહાલી, ?!ને અહોહો ! ૩

દેવ દુંદુભિ, ક્યાં ગર્જે છે, દિક્કુમારી ક્યાં જાયે ?
દેવ, દેવિઓ. ઇન્દ્રાદિ સૌ, કેમ અતિ હરખાયે ?!! અહોહો ! ૪

મંગળ વાજાં, ક્યાં વાજે છે?, ધ્વજા પતાકા ફરકે !
ધવળ મંગળ, ગાવે ગોરડીઓ, તોરણ ઘરઘર લળકે ?!! અહોહો ! ૫

દિવ્ય પ્રકાશ થયો નારકિએ, પશુ પંખી સુખ ગહાલે !
અવનિતલમાં, આજ અહોહો! કોઇ દુખાંશ ન ભાળે ?!! અહોહો ! ૬

શ્રેષ્ઠી જનો લઈ ભેટણાં આવે, આંગણે છે ભીડ ભારે;
શુકસારિકા બંદિજન સમ, ગાય મધુરા નાદે. અહોહો ! ૭

હા ! હા ! એતો સૌ સિદ્ધરથ રાય ગૃહે વરતાયે. !
ત્રિશલાનંદન વીર પ્રભુનો, જન્મ મહોત્સવ થાયે!!! અહોહો ! ૮

પાદરા-તા-૨૦-૭-૧૨ } વીરમણી

શ્રીમહાવીર જયન્તિ.

બ્હેનો ! સૌ કોઈ પોતાના પિતાની, ભાઇની, પતિ વિગેરેની એમ ઘણી જયન્તિઓને દહાડે આનંદથી સગાંસહાયીને નોતરીને નવીન જાતની રસોઇ અને પકવાનો કરીને જમી અને જમાડીને ઉત્સવ કરેછે. તદુપરાંત રામનવમી-રામની જયંતિ, જન્માષ્ટમી-કૃષ્ણની જયંતિ, વગેરે જયંતિઓને દહાડે આપણાં બાળબચ્ચાંઓને પર્વનો દિવસ ગણીને સારાં સારાં વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરાવીને તેમજ આપણે ધારણ કરીને આંટા મારીએ, રમીએ, જમીએ વગેરે આનંદનાં કાર્યો કરીએ. વૈષ્ણવલોકો તે દહાડે ઘણાજ ઉમંગથી ઉત્સવ કરે છે. પ્રભુને શણગારે છે. નાચ, ગાન અને તાલ સહિત મંદિરોમાં ઉત્સવની ધમાલો મચાવે છે. સ્ત્રી, પુરૂષો બાળકો અને વૃધ્ધો તમામ હર્ષિત વદને મંદિરે દર્શનાર્થે જાયછે. દાન પુન્ય કરે છે. દિવસમાં બે ચાર વખત ઉમદા ઉમદા પુષ્ટિકારક પદાર્થોનું ફળાહારાર્થે ભક્ષણ કરીને કહેશે કે ઉપવાસ કરેલો છે. ઉમંગમાં દિવસ અને રાત્રિ પસાર કરીને જન્મવખત પછી પારણું કરે છે. આપણામાંની ઘણી બ્હેનો પણ જન્માષ્ટમી, રામનવમી, ભીમ અગીયારસ, હોળી, શીતળા સાતમ વગેરેના ઉપવાસ કરતાં હશે, પણ આપણા પરમ પવિત્ર પિતાના જન્મ દિવસને જાણતાં કે ઓળખતાં પણ નહિ હોય, શું તે થોડી ખેદકારક વાતછે ? જૈન નામ ધરાવનાર મહાવીરના પુત્ર પુત્રીએ તો અવશ્ય તે દિવસને તો ઓળખવોજ જોઇએ. અને તે દિવસજ ઉમંગસહિત ઉત્સવ કરીને ઉજવવો જોઇએજ. જે પવિત્ર દિવસે સિદ્ધાર્થ રાજાનાં રાજ્યમંદિરમાં, ત્રિશલાદેવી રાણીના આનંદગૃહમાં ત્રિલોકનાથ પ્રભુનો વાસ થયો તે દિવસે આપણા હૃદયમંદિરને પ્રભુના વાસાર્થે નીતિ-ધર્મ વડે દુર્ગુણરૂપ મળ-કચરો કાઢીને નિર્મળ બનાવવાની ને સદ્‌ગુણરૂપ સુગન્ધી પાણી છાંટીને સ્વચ્છ કરવાની પૂર્ણ આવશ્યકતા છે. જો આપણું હૃદય શુદ્ધ- પવિત્ર નિર્મળ હશે તોજ પ્રભુનો વાસ ત્યાં થશે.

બ્હેનો ! બહુ દિવસ ઉંઘમાં ગયા, હવે જાગૃત થાઓ અને આપણા મહાન્ પિતાની જયંતિને ઓળખીને ઉજવો, એક રીતે નહિ પણ અનેક રીતે ઉજવો, તપશ્ચર્યા કરીને ઉજવો, પરોપકાર કરીને ઉજવો, દાન દઇને ઉજવો, અભયદાન દઇને ઉજવો, દુઃખી અને દીનજનોને સહાય-મદદ કરીને ઉજવો, રાગ દ્વેષ વગેરે અહંતા—મમતાનો ત્યાગ કરીને ઉજવો, સર્વ પ્રાણી પ્રત્યે વૈરભાવ ત્યજી સમભાવ કરીને ઉજવો, ધર્મશાસ્ત્રનું શ્રવણ કરી ઉજવો, તન, મન અને વચન એ ત્રિકરણની શુદ્ધતા-એકતા કરીને ઉજવો, જગદાધાર પ્રભુના ગુણનું કીર્તન કરીને ઉજવો, પ્રભાવશાળી પિતાના બાળકો—આપણા દુઃખી બાન્ધુઓનાં દુઃખ ઉપર હૃદયમાં દયા લાવી પવિત્ર પિતાની જયંતિને દહાડે તેઓને સંતોષીને ઉજવો,

+આ ભાષણ ગં. સ્વ નિર્મળા બહેને કાઠિયાવાડના એક શહેરમાં શ્રાવિકાઓના મેળાવડા સમક્ષ આપ્યું હતું અને તેની અસરથી આશરે બસો રૂપિઆની રકમ પશુરક્ષાર્થે એકઠી થઇ હતી. આવાં ધર્મકાર્ય માટે શ્રમ લઇ, લીધેલી કેલવણીને દિપાવનારી શ્રાવિકા બ્હેનો બેશક ધન્યવાદની પાત્ર છે. તંત્રી.

દુઃખીઓનાં ઉષ્ણ અશ્રુઓ લુંછીને ઉજવો, આજના માંગલિક દિવસમાં દુઃખી કે દીન જનોનાં એક પણ (નિઃશ્વાસ સહિત) અશ્રુ પડવા નહિ દઇને ઉજવો, આમ એક નહિ પણ અનેક રીતે મહાન્ પ્રભુની જયંતી સોત્સાહ ઉજવો! ઉજવો ને ઉજવો! આજના શુભ દિવસે આનંદ મંગળના ધવળો ગાઓ, આનંદ કરો આજે મંગળમય દહાડે પારકી કુથલી નહિ કરતાં પ્રભુનુંજ ધ્યાન ધરો, તેઓશ્રીના ગુણનું શ્રવણ અને મનન કરો, ધર્મધ્યાનમાં દિવસ નિર્ગમન કરો, વૈર વિરોધને દૂર કરો, હૃદયભૂમિને સ્વચ્છ રાખો, દુઃખીની દાઝ દિલે લાવો, કોઇની સાથે કલેશ કંકાશ કરો નહિ ક્રોધાદિક ૭ શત્રુનો નાશ કરો, સમભાવથી હળી મળીને આનંદમાં ગરકાવ થાઓ, આમ અનેક રીતે આજનો પવિત્ર દિવસ ઉત્સાહથી મંગળકારી કાર્યોમાં પસાર કરીને જયંતિ ઉજવો!

પ્રિય બહેનો! મહાન પ્રભુના જન્મ વખતે મહા અઘોર પાપકારી નરકવાસી જીવોને પણ સુખ ઉપજે છે. અંધકારનો નાશ થઇને ઉજ્જવળ તેજ પ્રકાશે છે તો આજે તેજ જન્મના દિવસે આપણા બાન્ધુઓ દુઃખી થાય તે આપણા જૈન નામને શોભાસ્પદ નથી. માત્ર મોંઢાના મલાવા કે—વાહવાહ કરીને —કે લુખા લાડથી પ્રભુની જયંતિ ઉજવવાની નથી. પણ આજે આપણા સ્વાર્થનો થોડો ભોગ આપીને યથાશક્તિ તન, મન યા ધનની સહાય—મદદવડે દુઃખી જનોને સંતોષીને તેઓનાં ભુખેદુઃખે નીકળતા ઉષ્ણ નિશ્વાસ રોકીને જયંતિ ઉજવવાની છે. માટે ધર્મીષ્ટ બહેનો! આજે નાશવંત—ક્ષુદ્ર ધન ઉપરથી થોડો મોહ ઓછો કરીને આપણા દુઃખી અને દીન બાન્ધુઓને સહાય કરવામાં, સંતોષવામાં તે ધનની મદદ અવશ્ય કરશો કે જેવડે આજે જયંતિને દહાડે કેટલાક દુઃખી આત્માઓ સંતોષાશે.

બહેનો! હમેશાં યાદ રાખજોકે પુન્યાર્થે વપરાયેલું દ્રવ્ય વૃથા જતું નથી કે તેમાં ઘટ આવતી નથી, પણ તેમાં વૃધ્ધિજ થાય છે. હમેશાં કુદરતી નિયમ છે કે જો વીરડામાં—ખાડામાં પાણી ઉલેચ્યા વિના પડ્યું રહે તો તે દુર્ગંધ મારીને અંતે સુકાઇ જાય છે પણ જો તેને ઉલેચવામાં આવે તોજ સ્વચ્છ રહે છે ને નવીન વહેણ પણ આવેછે, માટે જો લક્ષ્મીનો—ધનનો ઉપયોગ સારાં કાર્યોમાં નહિ કરવામાં આવે તો ખાડાનાં પાણીની માફક તેની પણ અવશ્ય નઠારી ગતિ-સ્થિતિ થવાની છે તો તેજુરી રૂપ ખાડામાં દ્રવ્યને સુપાત્રે વાપર્યાં વિના રાખવામાં આવશે તો તે રહેશે નહિ; કારણકે લક્ષ્મિ અચળ નથી પણ ચળ છે. કહ્યું છે કે:—

"दानं भोगो नाशस्तिस्रो गतयो भवन्ति वित्तस्य
यो न ददाति न भुंक्ते, तस्य तृतीया गति र्भवति ॥"

હમેશાં યાદ રાખવું કે પૈસાનો વ્યય ત્રણ પ્રકારે થાય છે. દાન-ભોગ, અને નાશ-તેમાં જે દાન દેતો નથી કે ભોગ ભોગવતો નથી તેનું ધન સામળ કવિનાં કહેવાપ્રમાણે 'તસ્કર અગ્નિ કોઇ હાકેમ લુટશે' મતલબ કે મહામેહનતે મેળવેલા તે વહાલામાં વ્હાલા પૈસાનો નાશ થાય છે માટે તેનો સદુપયોગ સારાં કામોમાં કરી લેવો. તેજ તેની સાર્થકતા છે અને તેજ સુલક્ષણું લક્ષણ છે. માટે સર્વ કોઇ યથા શક્તિ પૈસા ખરચા કૃપાવંત થશો એવી આશા રાખું છું.

ચૈત્રશુદી ત્રયોદશી　　—નિર્મળા

હોય છે. પોતાનું ઉદરજ ભરવું એ લક્ષ્ય ન હોતાં અન્યાયને દેશવટો આપી અપાવી ન્યાયનું પ્રતિપાલન મન, વચન અને કાયાથી કરવાનું સાધ્ય હોય છે તેમની દ્રષ્ટિ સ્વહિત જેવા તરફ નહિ પણ સર્વ જનોના કલ્યાણ તરફ સદોદિત રહે છે. સૌ કરતાં વિશેષ તો એ છે કે भवो हि लोकोभ्युदयाय तादृशां એવું તેઓનું કાર્યસૂત્રજ હોવાથી તેનો પ્રતાપ સામાન્ય મતિના લોકો એકદમ ગ્રહણ કરી શકતા નથી. તેઓનું પરાક્રમ અશક્ય ભાસે છે, અને તેઓનાં કૃત્યોનું વર્ણન કલ્પિત નવલકથા જેવું લાગે છે. એતો સ્પષ્ટ છે કે એકાદ કૂપમંડુકને જો 'અગાધ-જલસંચારી'—ઉંડા જલમાં જઇ શકનાર એવા મગરમચ્છનું વર્ણન કહેવામાં આવ્યું હોય તો તેને એ શક્ય છે એ કેમજ પ્રતીત થાય? જેણે ગામનો ઓરડો જ જોયો હોય તેને સમુદ્રની કલ્પના પણ કેવી રીતે આવે, અને જો તેને પ્રત્યક્ષ સમુદ્ર પર લઇ જઇને ત્યાં ઉભો કર્યો હોય તો પોતાનીજ દ્રષ્ટિપર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી પોતે જે જુએ છે તે ખરું છે એવી ખાત્રી થાય. તેવી રીતે સ્વાર્થપરાયણ, મહત્વાકાંક્ષી અને નીચ હેતુવાળા એવા આપણા સામાન્ય જનોને તો પરાર્થ સાધુ, નિરપેક્ષ અને ઉચ્ચ-હેતુ વાળી ઇશ્વરી વિભૂતિના મહત્વનું એકદમ માપન કરવું એ તદ્દન અસંભવનીય છે.

પરંતુ આવી વિભૂતિના મહત્વનું માપ ન કરવું એ જોકે અશક્ય થયું હોય તો પણ તેનાથી થયેલાં કૃત્યોનું મ્હત્વમાપન કરવું સામાન્ય જનોને શક્ય છે. શ્રી રામચંદ્રનું પરાક્રમ જોકે પ્રત્યક્ષ કરી શકાય તેમ નથી, છતાં તેમણે કરેલા રાક્ષસોના નાશથી પૃથ્વીનો ભાર ઓછો થયો એ સર્વને કહેવામાં આવે છે, અને આદિ કવિ વાલ્મીકીની 'सरसा सालंकारा सुपदन्यासा सुवर्णमयमूर्त्तिः' એવી વાણી જોકે પ્રત્યક્ષ સાધ્ય હોવી અશક્ય થઇ છે તો પણ તે વાણીથી વિરચિત થયેલ એક રામાયણે જગત્ પર કેટલો ઉપકાર કરેલ છે તે સર્વ સમજી શકે છે. આ પરથી સારાંશ એકે મહાન્ પુરૂષોનાં કૃત્યો કરવાને સામાન્યજનો અસમર્થ છે તોપણ તે કૃત્યોને અને તેનાં સુપરિણામોને સારી રીતે આદર આપેછે અને તેથી તે લોક તે ઇશ્વરી જ્યોતિથી પ્રાપ્ત થયેલ વિભૂતિપર મહાન્ પ્રેમ રાખે છે.

જેઓના પર આપણો પ્રેમ હોય છે તે પ્રત્યે સ્વાભાવિક રીતે આપણા મનમાં એક પ્રકારનો પૂજ્યભાવ ઉત્પન્ન થાયછે. જેટલા પ્રમાણમાં તે પ્રેમ વધારે હોય છે તેટલા પ્રમાણમાં તે પૂજ્યભાવ પણ વધુ હોય છે. મહાત્મા પુરૂષોનાં કૃત્યો વિશ્વકલ્યાણને માટેજ હોવાથી તેઓના પર જગતનો વિશેષ પ્રેમ હોય છે અને તે એકસરખી રીતે વૃદ્ધિગત થાય છે. પ્રથમ તો તે પુરૂષને દેવાંશી ગણે છે અને પછી તો તેને પરમેશ્વર તુલ્ય માને છે. તેઓએ જે પ્રમાણમાં જે ભૂમિને કૃપકૃત કરેલ હોય છે તે પ્રમાણમાં તે ભૂમિપર સામાન્ય જનનો સમૃદ્ધ પ્રેમ અર્થાત્ પૂજ્યભાવ રાખે છે. તે સત્પુરૂષોનાં પરોપકારી કૃત્યોથી તેઓનાં અંતઃકરણો આર્દ્ર થાયછે. આમાંનાં કેટલાંક કૃત્યો જે સ્થાનને થોડા ઘણાં લાભજનક થયેલ હોયછે તે સ્થાનમાં પૂજ્યભાવથી તેઓનાં નામોનું સ્મરણ થાયછે. જે જે સ્થાને અને જે જે રસ્તે તે સત્પુરૂષો ગયેલા હોયછે તે સ્થલો પવિત્ર ક્ષેત્ર તરીકે લેખાય છે,

જે જે નદીનું તેમણે પાણી પીધું હોય છે તે નદીને પવિત્ર માનવામાં આવેછે અને જે દિવસે તેઓનો જન્મ યા દેહોત્સર્ગ થયો હોયછે તે દિવસે તેમણે કરેલાં ઉપકારી કૃત્યોનું સ્મરણ થવા ઉપરાંત જનસમૂહનાં હૃદય પ્રેમરસથી ભરપૂર થાયછે ! આ અમર્યાદિત ઉપકારો વાણીથી વર્ણવી શકાતા નથી, તોપણ થોડાઘણા ઉદ્‌ગારરૂપે વર્ણવાય છે: તે ઉપરાંત તેઓનું *પૂજન થાયછે, તેઓનાં ભજન ગવાય છે, તેઓનો જય જયકાર વર્તે છે,* અને તેમનાં પરમ પવિત્ર કૃત્યોનાં ગુણવર્ણનો ગાતાં ગાતાં સકળ જનસમૂહ તે સમયે તલ્લીન બની રહેછે !! આવા ઐતિહાસિક સત્પુરૂષોનો ઉત્સવ થવોજ જોઇએ એમ હવે કોણ નહિ કહે ?

અહંકારીપણા નીચે નાચતી હતી, અને ક્ષણેક્ષણે પોતાનો પગ દેવાનો માર્ગ ભૂલી જઇ જેનથી નીચે પડી પોતાના સુરમ્ય શરીરનાં ટુકડે ટુકડા થઇ જશે કે શું એવી બીક લાગતી હતી ત્યારે આપણા મહારાષ્ટ્ર દેશના ભાલાં તથા તરવારો અમુક ઉડતાં, એવીરીતે છત્રપતિ શિવાજીના અનન્ય ઉપકારથી કૃતજ્ઞ થઇ મરાઠાઓ તેનો ઉત્સવ કરે છે. રોબર્ટ બ્રુસનો ઉત્સવ સ્કૉટલૅંડના લોક કૃતજ્ઞતાની બુદ્ધિપૂર્વક કરે છે!! મુસલમાન લોક પૈગમ્બરનો ઉત્સવ કરે છે, ગ્રીસના લોક લિઓનિડોસનો કરે છે, અમેરિકનો વૉશીંગ્ટનનો કરે છે અને ઈટાલીના લોક ગેરિબાલ્ડીનો કરે છે. પહેલાં આપણને ધર્મદાન દેનાર—તીર્થંકરો, સંતો, આચાર્યો વગેરે, બીજા આપણા ખાતર પ્રાણ દેનાર એટલે આપણી પરતંત્રતાના બંધનથી મુક્ત કરનાર પ્રત્યે કૃતજ્ઞ થઇ આપણે ઉત્સવ કરીએ છીએ. આપણે આવા ઉત્સવમાં કથા-ધર્મમંદીરોમાં કરીએ છીએ, તો અંગ્રેજ લોક વ્યાખ્યાન-ભાષણો આપે છે, તો મુસલમાન લોક ભપકાદાર પોષાક અને દેખાવડી રોશની કરીને ઉત્સવ પાળે છે. પરંતુ આ સર્વ ઉત્સાહની જનની-ઉત્પાદક તો કૃતજ્ઞતા છે! રૂપ જુદાં જુદાં દેખાય છે, પરંતુ હેતુ માત્ર એકજ છે.

આવા ઉત્સવો કરવાનાં રૂપ જુદાં જુદાં છે. કાલસ્થિતિ અને પરિસ્થિતિ પ્રમાણે રૂપ બદલતાં જાય છે. લોકોની અભિરૂચિજ જેટલી પલટાય છે. તેટલે તેટલે અંશે જુદી જુદી દશામાં ઉત્સવ પાળવાનું રૂપ બદલાય છે. કોઇ ધર્મ છે વીરનો ઉત્સવ ધર્મમંદિરમાં જઇ તેની પાસે હર્ષ તમને કૂદે છે, ઝાંઝર પહેરી નાચે અને આનંદાવેશમાં તે વીરનું બાલ તેમજ આંતરિક ગુણવર્ણન કરે છે. આપણે દેવમંદિરમાં આવું ઘણી વખત જોયું છેઅને તેમાં જુદાં જુદાં ગાન થતાં સાંભળ્યાં છે, તેમાંનું એક લઇએ.—

જન્મોત્સવ.

માઇ તેરે આંગન બજત બધાઇ,
　　ચંદ્ર કુમર સુત જાઇ—
ધન્ય લક્ષ્મણાદે ભાગ્ય તિહારો, તું જગમાત કહાઈ,— માઇ
છપન દિશકુમરી સબ મિલકે, ભૂષણ વસન સજાઇ
મધુગુણ ગાવત નાચત આવત, ધપ મપ તાલ બજાઇ— માઇ
ઇંદ્રાદિક સબ મુદિત કર લઇ, મેરૂ શિખર પર જાઇ,
વિધિપૂર્વક મીલી ન્હવણ કરાવત. મોહન ગોદ બિઠાઇ— માઇ
ચંદ્રપુરીમેં જન્મમહોત્સવ, ઘર ઘર મંગળ હોઇ,

કોઇ રીતે યોગ્ય નથી. તેમજ કેટલાંક વખત રૂપ એવું ફરી ગયું હેય છે કે તે પદ્ધતિનો તદ્દન ત્યાગ તેમજ તદ્દન સ્વીકાર કરવા જેવું નથી ન च खलु परिमोक्तुं नापि शक्नोमि हातुम-એવી દુષ્યન્તની સ્થિતિ જેવું હોય છે. તો ઉત્સવ પાળવાના પૂર્ણ જરૂર છે તેની સાથે તે પાળવા ક્રિયાપણ શુદ્ધ અને ભાવપ્રોત્સાહક થવાની-કરવાની જરૂર છે.

આવા ઉત્સવોને માટે બીજા ગમે તે કહે છતાં આપણે કદિપણ છોડવાના નથી. તેનું જેમ જેમ વધુ પરિપાલન થતું જશે તેમ તેમ આપણા ગુણોમાં વધારો થતાં આપણે ઉન્નત ગામી થતાં જઇશું અંગ્રેજ કવિ મિલ્ટનના શબ્દોમાં

'Not harsh and crabbed as dull fools suppose
But musical as is Apollo's lute;
And a perpetual feast of nectured sweet,
Where no crude surfeit reigns !!!'

પ્રભુ શરણ !

(ગઝલ)

રહો દિલમાં સદા સેવા, બધા સંસારને બદલે:
કરો મીઠી નજર દેવા, હમારા પ્યારને બદલે.
કર્યું કુરબાન તન મન આ, તમારા નામ પર પ્યારા.
અચળ એક અંતરે રહેજો, બધા આધારને બદલે
જગતની જૂઠી આ બાજી, રહે મન મૂર્ખ ત્યાં રાજી,
લગાડો આપની માયા, જગતના પ્યારને બદલે.
વિવિધ વ્યાપારમાં વૃત્તિ, મુંઝાતી મોહમાં સૂતી,
હવે નિજ લક્ષમાં દોરો, બીજા વ્યાપારને બદલે.
ફરી પરવા હજારોની, નથી ગણના વિચારોની,
હવે તો આશરો માગું, બીજી દરકારને બદલે.
વિષયમાં લોટતી રહેતી, હમારી રાંકડી બુદ્ધિ,
તમારા તાનમાં રહેતી, ભમતના તારને બદલે,
થયું શું ને થવાનું શું ? ન કંઇએ અહા જાણું હું,
ચરણમાંહિ ગતિ માગું, બધાં હોનારને બદલે.

૨૨-૭-૧૨. વસન્ત.

શાલિભદ્ર.

(એક ટુંકી ધર્મકથા.)

यद्गोभद्रः सुरपरिवृढो भूषणाद्यं ददौ य-
ज्जातं जायापदपरिचितं कंबलिरत्नजातम् ।
पण्यं यच्चाजनि नरपतिर्यच्च सर्वार्थसिद्धिः
तद्दानस्याद्भुतफलमिदं शालिभद्रस्य सर्वम् ॥

અર્થ– દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા ગોભદ્રે જેને ભૂષણાદિ આપ્યાં. રત્નકંબલ જેની સ્ત્રીઓના પગની સાથે પરિચયવાળાં થયાં-જેની સ્ત્રીઓએ રત્નકંબલ તો પગ લુછવામાં વાપર્યાં, જેને રાજા (શ્રેણિક) કરિયાણારૂપ બન્યો, અને જેણે પ્રાંતે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન પ્રાપ્ત કર્યું–આ પ્રમાણે શાલિભદ્રને દાનનું સર્વ પ્રકારનું અદ્ભુત ફલ પ્રાપ્ત થયું.

૧. પૂર્વજન્મ. (સુપાત્રદાન.)

દાન શાલિભદ્રે ક્યારે કર્યું કે તેથી તેને ઉપરનું ફળ પ્રાપ્ત થયું?—પૂર્વજન્મમાં. કેવું કર્યું? તો તે નીચે જણાવીએ છીએ.

પૂર્વભવમાં શાલિગ્રામ નામના ગામમાં ધન્યા નામની એક વિધવા દરિદ્ર સ્થિતિમાં રહેતી હતી. તે પોતાના સંગમ નામના પુત્રને લઇ રાજગૃહ નગરમાં ઉદર ભરવા માટે આવી, અને ત્યાં પારકું કામકાજ કરવા લાગી. સંગમ પણ ગામનાં વાછરડાં ચારવા લાગ્યો. એક દિવસે કોઇ પર્વ આવવાથી ઘેરઘેર ક્ષીર (ખીર) થતી જોઇ ખાવાની ઇચ્છા થતાં સંગમે માતા પાસે હઠ કરી ક્ષીરભોજન માગ્યું. માએ પાડોશણો પાસે માગતાં એકે દૂધ, બીજીએ ચોખા, ત્રીજીએ સાકર, તો ચોથીએ ઘી–એમ ખીર માટેનો સામાન આપ્યો. માએ ખીર બનાવી ઉની ઉની સંગમની થાળીમાં પીરસી અને પોતે પડોશણને ત્યાં ગઇ. સંગમ ખીરને ફુંકે છે તેવામાં માસક્ષપણના પારણે કોઇ સાધુ ત્યાં વહોરવા માટે પધાર્યા; તેમને જોઇ સંગમને બહુ આનંદ થયો અને ભાવપૂર્વક બધી ક્ષીર તે મુનિને વહોરાવી દીધી, અને પોતાને ધન્ય માનવા લાગ્યો: કારણકે ચિત્ત, વિત્ત અને પાત્ર એ ત્રણેનો યોગ બહુ દુર્લભ છે. આ પ્રમાણે સુપાત્રદાન દેવાથી પોતાને બહુ હર્ષ થયો. કહ્યું છે કે:—

आनंदाश्रूणि रोमांचो बहुमानं प्रियंवचः ।
किं चानुमोदना पात्रदानभूषणपंचकम् ॥

(૧) આનંદથી નેત્રમાં આંસુ આવવાં, (૨) રોમરાય વિકસ્વર થવા, (૩) બહુમાન સહિત આપવું, (૪) પ્રિય વચન બોલી આપવું, અને (૫) તેની અનુમોદના કરવી–આ પાંચ સુપાત્રદાનનાં ભૂષણ છે.

આ દુષ્કર દાનથી સંગમે ઘણું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. આ દાન દુષ્કર શામાટે? તો તેને માટે શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કેઃ-(૧) દરિદ્રી છતાં દાન આપવું, (૨) સામર્થ્ય છતાં ક્ષમા રાખવી, (૩) સુખનો ઉદય છતાં ઇચ્છાનો રોધ કરવો, અને (૪) તરૂણાવસ્થામાં ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો આ ચાર વસ્તુઓ અતિ દુષ્કર છે. આથી ઘણું પુણ્ય કેમ ઉપાર્જન થાય? તો તેને માટે શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કેઃ-' ધનનું વ્યાજ લેવાથી તે બમણું થાય છે, વ્યવસાય-વ્યાપારાદિથી ચારગણું થાય છે, ક્ષેત્રમાં સોગણું થાય છે, અને પાત્રે આપવાથી અનંતગણું (पात्रेऽनंतगुणं भवेत्) થાય છે.

આ પછી સંગમ મૃત્યુ પામી ઉપરોક્ત પુણ્યબળથી ગોભદ્ર શ્રેષ્ઠીને ત્યાં પુત્રપણે ઉપજ્યો.

૨. શ્રેષ્ઠીપુત્ર. (દાન મહિમા.)

તેજ રાજગૃહ નગરમાં ગોભદ્ર શેઠ રહેતો હતો. તેને ભદ્રા નામની શિયળવતી સ્ત્રી હતી. તેનાથી સંગમનો જીવ શાલિ (ડાંગર)થી ભરપુર ક્ષેત્રના સ્વપ્નથી સૂચિત પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેનું નામ શાલિભદ્ર પાડવામાં આવ્યું. વિદ્યાભ્યાસ કરી યૌવન આવતાં તેને પિતાએ બત્રીશ કન્યાઓ પરણાવી. પછી ગોભદ્ર શેઠ ચારિત્ર ગ્રહણ કરી સંયમપાળી છેવટે અનશન આદરી સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયા. પછી અવધિજ્ઞાનથી પોતાના પુત્રને જોઇને અતિ સ્નેહાતુર બની ત્યાં આવી તેને દર્શન આપ્યું અને ભદ્રાને કહ્યું કે "શાલિભદ્રને સર્વ પ્રકારની ભોગ સામગ્રી હું પૂરી પાડીશ." આટલું કહીને તે ગયો; અને કુમારને મનવાંછિત પૂરવા લાગ્યો. બત્રીશ સ્ત્રી અને પોતે શાલિભદ્ર એમ તેત્રીસને માટે દરરોજ ૩૩ પેટી વસ્ત્રોની, ૩૩ પેટી આભૂષણોની અને ૩૩ પેટી ભોજનાદિ પદાર્થોની- ૯૯ પેટી મોકલવા લાગ્યો.

૩. રત્નકંબળ.

એકદા એક વણિક રાજગૃહમા નૃપતિ શ્રેણિક પાસે સવાલક્ષની કિંમતના રત્નકંબળ લઇને વેચવા આવ્યો. રાજાએ એક રત્નકંબળ માટે આટલું બધું ધન આપવું એ અનુચિત જાણ્યું એટલે વણિક ચાલ્યો ગયો. આ વાતની રાણી ચિલ્લણાને ખબર પડતાં તેણે તે રત્નકંબળ લેવાની ઉત્કટ ઇચ્છા જણાવી, આથી રાજાએ ફરીથી વણિકને બોલાવ્યો અને એક રત્નકંબળ આપવાનું કહેતાં વણિકે કહ્યું કે "મારી પાસે સોળ હતી તે બધી ભદ્રા શેઠાણીને એક એક લક્ષ લઇ વેચી નાંખી છે." આથી રાજાએ ભદ્રા શેઠાણીને ત્યાંથી એક મંગાવી લેવા અનુચરને મોકલ્યો. ભદ્રાએ અનુચર પાસે કહેવરાવ્યું 'મેં તે સોળ કંબળના બત્રીશ કટકા કરીને મારા શાળિભદ્રની બત્રીશે સ્ત્રીઓને વહેંચી આપ્યાછે. તે સર્વ કડકા (ખંડ) તે વહુઓએ પણ હાથ પગ ધોઇને તેવડે પગ લુછીને નાંખી દીધાછે, માટે જો રાણીને જરૂર હોય તો એ ખંડ પડયા, લઇ જાઓ.' રાજારાણી શાળિભદ્રની આવી સાહેબી સાંભળી અજાયબ થઇ ગયા; તેથી રાજાએ તેને પોતાની પાસે બોલાવવા માણસ મોકલ્યાં. ભદ્રા શેઠાણીએ કહ્યું કે "મારો પુત્ર કયાંય પણ બહાર જતો નથી, માટે હે રાજન્! આજે આપ મારે ત્યાં આવીને મારૂં ગૃહ (ઘર) પવિત્ર કરો." રાજાએ તુરતજ શાલિભદ્રને ઘેર જવાનો નિશ્ચય કર્યો.

૪. રાજાનું આવવું.

રાજા પોતાની સ્વારી લઇ પૂરા ઠાઠમાઠથી ભદ્રાને ત્યાં આવ્યો, એટલે સ્વાગત કરી તેમને ચોથા માળ પર સિંહાસન પર બેસાર્યો. અને ભદ્રા પોતાના પુત્રને લઇ આવવા સાતમે માળે ગઇ, અને કહેવા લાગી 'હે પુત્ર, તને જોવાને શ્રેણિક આવ્યા છે.' તે સાંભળી તેણે કહ્યું 'હે માતા તેની પાસે જે વેચવાનું હોય તે ખરીદ કરો.' માતાએ કહ્યું 'હે પુત્ર! તે કોઇ કરીયાણાનો વેચનાર નથી. એતો મગધદેશનો અધિપતિ અને આપણો રાજા શ્રેણિક મહારાજા છે, તે તને મળવાને આવેલ છે.'

શાલિભદ્ર તો આવા પ્રકારની માતાની વાણી સાંભળીને ચિત્તમાં દુઃખ પામ્યો. 'અહો! મારા જીવનને ધિક્કાર છે કે મારે માથે પણ ધણી છે! હવે હું કાયાના આ જે ભોગવિલાસ છે તે નહીં ભોગવું. હવે હું શ્રી વીરપ્રભુ પાસે જઇને દીક્ષા લઇશ" પછી પોતે માતાના આગ્રહથી રાજા પાસે આવ્યો, અને તેને પ્રણામ કર્યા. રાજાએ તેને આલિંગન દઇને ખોળામાં બેસાર્યો એટલે તો અગ્નિના અડકવાથી જેમ માખણ ઓગળે, તેમ શાલિભદ્રનું શરીર ઓગળવા લાગ્યું. અર્થાત્ રાજાના સ્પર્શથી તેને પરસેવો વળ્યો. રાજાએ આનું કારણ પુછતાં ભદ્રાએ જણાવ્યું 'હે રાજન્! એના પિતા સંયમ ગ્રહણ કરી મૃત્યુ પામીને દેવલોક ગયા છે ત્યાંથી તે તેના પુત્ર ઉપર સ્નેહને લઇને મનવાંછિત વસ્તુઓ મોકલે છે, તેથી હમણાં તે મનુષ્યના ગંધને લીધે અત્યંત દુઃખ પામે છે, માટે એને તમે છોડી દો.' રાજાએ તેને મૂકી દીધો, એટલે કર્મથી મૂકાયેલો જીવ જેમ મુક્તિએ જાય, તેમ તે સાતમી ભૂમિકાએ ગયો.

પછી ભદ્રાએ રાજાની ભક્તિ અર્થે તેને દિવ્યજળથી નવરાવ્યો. એવામાં રાજાની વીંટી પડી ગઇ તેની તેને ખબર રહી નહિ, એટલે ગાભરો બનીને ભદ્રાની દાસીને પૂછ્યું, એટલે દાસીએ કૂવામાં પડેલી તેની વીંટી બતાવી. આ વીંટી સાથે બીજી બહુ વીંટીઓ પડી હતી, તેથી દાસીએ બધી લાવી પોતાની જે વીંટી હોય તે લઇ લેવા રાજાને કહ્યું. રાજાએ જોયું તો પોતાની મુદ્રિકામાં અને બીજી બધી હતી તેમાં અંગારા અને રત્નના જેવું, સરસવ અને સુવર્ણ-મેરૂ જેવું અંતર જોયું. આથી દાસીને તેણે પૂછ્યું 'આ મુદ્રા વગેરે આભૂષણો કોનાં છે?' ત્યારે દાસીએ કહ્યું 'એ આભૂષણો શાલિભદ્રનાં અને તેની સ્ત્રીઓનાં છે. એ એકવાર પહેરી પહેરીને ઉતારી નાખ્યાં પછી તેને આ કુવામાં નાંખી દઇએ છીએ, અને ગોભદ્રદેવ નિત્ય પાછા નવાં નવાં મોકલે છે, તે તેઓ પહેરે છે."—આથી રાજા બહુ વિચારમાં પડી ગયો. ભદ્રા શેઠાણીએ રાજાને પરિવાર સહિત દિવ્યભોજન જમાડ્યાં અને સૌને આભૂષણ આપ્યાં. આથી શ્રેણિક 'ક્યાં મારૂં સુખ અને ક્યાં આનું સુખ'—એમ વિચારની ગડમથલમાં આ પ્રમાણે મનમાં ગોઠવતો હતો કેઃ—

स्तुही महातरुर्वंहि यूंहद् भानुर्यथोत्पले ।
मारतेजो वियोगेऽपि नरदेवास्तथा वयम् ॥

—જેમ સ્નુહી નામનું ઝાડ બહુ નાનું હોય છે છતાં મહાતરૂ કહેવાય છે, અને અગ્નિ જરા જેટલો હોય છતાં પણ બૃહદ્ ભાનુ—મોટો સૂર્ય કહેવાય છે, તેવીજ રીતે અમે સારભૂત તેજ—વગરના છતાં પણ નરદેવ કહેવાઇએ છીએ.

पादांभोजरजः प्रमार्जनमपि क्ष्मापाललीलावती-
दुःप्राप्यादूभुतरत्नकंबलदलैं र्यद्वल्लभानामभूत्।
निर्माल्यं नवहेममंडनमपि क्लेशाय यस्यावनी-
पालालिंगनमप्यसौ विजयते दानात् सुभद्रांगजः ॥

—જેની સ્ત્રીઓનાં ચરણકમલ ઉપર લાગેલી રજનું પ્રમાર્જન રાજાની રાણી લીલાવતીને પણ દુષ્પ્રાપ્ય એવા રત્નકંબલના કકડા વડે થયું, જેને નવીન સુવર્ણનાં ઘરેણાંઓ પણ દરેક દિવસે નિર્માલ્યરૂપ થયાં, અને જેને ભૂપતિનું આલિંગન પણ કલેશને માટે થયું એવો સુભદ્રાનો પુત્ર (શાલિભદ્ર) પૂર્વે કરેલા દાનથી વિજય પામે છે.

૫. વૈરાગ્યબીજ.

શાલિભદ્રે શ્રેણિકરાજાને પોતાના સ્વામી જાણીને વિચાર્યું હતું કે 'આ મારી પરાધીન લક્ષ્મીને ધિક્કાર છે!' એટલે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો હતો, તેવામાં શ્રી ધર્મઘોષ આચાર્ય નગરમાં પધાર્યા; શાલિભદ્રે તેમની પાસે જઇ વિનયપૂર્વક વંદના કરી. ગુરૂએ ઉપદેશ આપ્યો

'ઘરને ઊંદરોએ જર્જરિત કરી નાખ્યું છે, વસ્ત્રો તો જુઓના ભંડારરૂપ થયાં છે, શય્યા પણ માકણથી ભરપૂર છે, શરીરને વિષે રોગ ઘર કરીને બેઠો છે, ભોજન પણ લૂખાં મળે છે, ધંધો ભાર વહીવહીને પેટ ભરવાનો છે, ઘેર કડવાં વચન કહેનારી કાણીને કુરુપ સ્ત્રી છે. આવાં આવાં જે પુરૂષને દુઃખ છે તે પણ ઘરનો સંગ છોડતો નથી ! અહો! એવા મૂઢને ધિક્કાર છે!! મૂઢ પુરૂષો વિચાર કરેછે કે અર્થ સંપત્તિ આજ, કલ, પહોર, અથવા પરાર મળશે; પણ તે હથેલીમાં રહેલા પોતાના ગળતા આયુષ્યને નથી દેખતા! માટે જે પુરૂષ આદરસહિત શુદ્ધ સંયમ લઇને પાળે છે, તેને સ્વર્ગ અને મોક્ષ તો હાથમાં છે.'

સૂરિનાં આવાં વચનો સાંભળીને શાલિભદ્રે કહ્યું 'હું મારી માતાની આજ્ઞા લઇને આપની પાસે ચારિત્ર લઇશ' એમ કહી માતા પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો. 'હે માતા! હું ધર્મઘોષ સૂરિ પાસે ધર્મ સાંભળીને આવ્યો છું તેથી મારે દીક્ષા લેવી છે; માટે મને આજ્ઞા આપો.' માતાએ કહ્યું 'હે પુત્ર! તારૂં શરીર સુકોમળ છે, તેથી તારાથી ચારિત્રનાં દુઃખ નહિ સહન થાય.' ત્યારે શાલિભદ્રે કહ્યું 'સુખના લાલચુ એવા જે પુરૂષો વ્રતનું કષ્ટ સહન કરતા નથી તેને કાયર જાણવા. બાળક અંગુઠો ચૂસતાં પણ જાણે છે કે હું માતાના સ્તનને ધાવું છે,—એ જેમ ભ્રાંતિ છે તેમ આ સંસારમાં માણસોને સુખની તો ભ્રાંતિ છે; ખરી રીતે જોતાં એ "સર્વ દુઃખમય છે." માતાને એમ સમજાવીને તેણે નિત્ય એકેક સ્ત્રીને પ્રબોધ પમાડી તેનો ત્યાગ કરવા માંડ્યો, અને સાતક્ષેત્રમાં ધનનો વ્યય કરવા માંડ્યો.

૬. વૈરાગ્યનું તાત્કાલિક નિમિત્ત—ધન્યશેઠ

શાલિભદ્રની નાની બ્હેન ધન્ય શેઠની સાથે તેજ નગરમાં પરણાવી હતી. તે પતિના માથામાં તેલ નાંખતી હશે તે વખતે તેની આંખમાંથી આંસુનું ટીપું ધન્યશેઠના ખભ પર પડયું. એટલે શેઠે રૂદનનું કારણ પૂછયું. તેણે ઉત્તર આપ્યો 'મારો ભાઇ શાલિભદ્ર દીક્ષા લવાનો છે. તેથી નિત્ય એકેક સ્ત્રીનો ત્યાગ કરે છે; તેથી મને આંખમાં આંસુ આવ્યાં ધન્યશેઠે કહ્યું 'તારો ભાઇ સત્વરહિત છે.' સ્ત્રીએ ઉપહાસમાં કહ્યું 'જો આપનામાં શક્તિ હોયતો આપ કેમ આપની સ્ત્રીઓનો ત્યાગ નથી કરતા?' સ્ત્રીનું આ વચન સાંભળી ધન્ય શેઠે તરતજ કહ્યું 'હવેથી તારા સંગમનો મને ત્યાગ છે.' આ જોઇ બીજી સાત સ્ત્રીઓ કહેવા લાગી 'એ સ્ત્રીતો મૂર્ખ છે. એનું કહેવું સાંભળીને આપને સાહસ કરવું ન ઘટે.' પછી શાલિભદ્રની બહેને પણ કહ્યું 'હે સ્વામી! મેં આપને મારી મૂર્ખાઇમાં કહ્યું છે તો તે આપ ક્ષમા કરો. હવે પછી આપનો એવો અપરાધ નહિ કરૂં. અમારા પર કૃપા કરો.' આપ જેવાઉત્તમ પુરૂષોએ એમ કરવું ન ઘટે; છતાં જો આપ સંયમ ગ્રહણ કરશો તો અમે પણ આપની સાથેજ આવીશું; કારણ કે સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને કેમે કરી ત્યજી શકતી નથી. આ સાંભળીને ધન્યશેઠે સ્ત્રીઓને ધન્યવાદ આપ્યો.

ત્યાર પછી તે ત્યાંથી શાલિભદ્રને ઘેર ગયો અને કહેવા લાગ્યો 'હે શાલિભદ્ર! તમે કેમ આવા કાયર છો?—કે એકેક સ્ત્રીને તજો છો? મેં તો એકજ વખતે સઘળીનો ત્યાગ કર્યો! માટે ચાલો, આપણે બંને સાથે પ્રવ્રજ્યા લઇએ.'

૭ દીક્ષાગ્રહણ.

એવામાં ત્યાં આગળ વૈભારગિરિ પર શ્રી વીરભગવાન્ સમવસર્યા. શાલિભદ્ર તો હજી સર્વ સ્ત્રીઓને તજે છે, પણ ધન્યશેઠે દાન દઇને રાજગૃહનગરથી પ્રભુપાસે જઇને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. આ સાંભળી શાલિભદ્રે પણ પ્રભુપાસે આવીને સંયમ લીધો. આ પછી બંને મહાવીર ભગવાન્ સાથે નિત્ય વિહાર કરતા જ્ઞાન મેળવીને બહુ શ્રુત થયા. વળી એક, બે, ત્રણ ચાર માસના ઉપવાસ પ્રમુખ કરીને કાયાને શોષવા લાગ્યા.

અન્યત્ર વિહાર કરીને પાછા ફરતા ફરતા તે બંને મુનિ, વીરપ્રભુની સાથેજ રાજગૃહી નગરીને વિષે આવ્યા. ત્યાં ભવસમુદ્રનો પાર પામવાને ઇચ્છાતુર એવા બહુ લોકો તેમને વંદન કરવા આવ્યા. પ્રભુએ તેમને આ પ્રમાણે દેશના દીધી 'મનુષ્ય ક્ષેત્ર, ઉત્તમ જાતિ, કુળ, આરોગ્ય, મોટું આયુષ્ય, બુદ્ધિ, ધર્મશ્રવણ, શ્રદ્ધા, અને સંયમ આ સર્વ આ લોકમાં દુર્લભ છે.'—એકદા માસક્ષપણને પારણે ધન્ય શેઠ અને શાલિભદ્ર બંને ભીક્ષાને અર્થે જતાં પ્રભુને વંદન કરીને પૂછવા લાગ્યા, 'હે પ્રભો! આજે અમારૂં પારણું કોના હાથે થશે?' પ્રભુએ કહ્યું 'હે શાલિભદ્ર! આજે તને અને ધન્યને તારી માતાને હાથે પારણું થશે.' આ સાંભળી શાલિભદ્રે 'ઇચ્છામિ' એમ કહીને પ્રભુને વંદન કરીને ધન્યને સાથે લઇને ભિક્ષાને અર્થે

નગરમાં ચાલવા માંડયું તેઓ બંને શાલિભદ્રને ઘેર આવ્યા, પણ તેમને ભદ્રાએ મુનિવેશમાં અગાઉ કદી જોયા ન હોય તેમ તે ભદ્રાને ખબર પડી નહિ. તેતો બિચારી પોતાનાજ ધ્યાનમાં હતી કે 'હું આજે શાલિભદ્રને વંદન કરવા જઈશ.'–આથી તેમના તરફ ભદ્રાનું ધ્યાન ન ગયું, તે જોઇને તે બંને સાધુ ઘરથી બહાર નીકળ્યા. નગરના દરવાજા સુધી ગયા ત્યાં તેમને એક વૃદ્ધ સ્ત્રી દહીં લઇને ગામમાં આવતી હતી તે સામી મળી. શાલિભદ્રને જોઇને તેના સ્તનમાંથી દુધ ઝરવા લાગ્યું, તેથી તે તેમના ઉપર પ્રીતિવાળી થઇને તેમને દહીં વહોરાવ્યું. તે લઇને તેઓ બંને પ્રભુ પાસે આવ્યા, ત્યાં આવીને શાલિભદ્ર મુનિએ કહ્યું 'હે સ્વામિન્, આપ કહેતા હતા કે તારી માતાને હાથે પારણું થશે, પણ એમ ન થયું તેનું શું કારણ?' પ્રભુએ કહ્યું 'મેં સત્યજ કહ્યું છે!' એમ કહી તેનો પૂર્વભવ (કે જે મુખમાંજ આપણે કહેલ છે તે) સંભળાવી જે વૃદ્ધ સ્ત્રીએ વહોરાવ્યું તે તારા પૂર્વભવની માતા (ધન્યા) જ હતી એમ પ્રતીત કરાવ્યું.

આ સાંભળીને પછી પારણું કરીને સર્વ વસ્તુ અસાર માનતા તે બંને (ધન્યશેઠ અને શાલિભદ્ર) વીરપ્રભુની આજ્ઞા લઈ વૈભારગિરિ ઉપર જઇને શુદ્ધ ભૂમિ ઉપર અનશન લઇ ઉભા રહ્યા.

૮. પુત્રરત્નમાતાને ધન્ય છે!

આ પછી ભદ્રા આવીને વીર ભગવાનને વંદન કરી પૂછવા લાગી. 'હે પ્રભો! આજે મારે ઘેર ધન્ય અને શાલિભદ્ર કેમ ભિક્ષાને અર્થે ન આવ્યા?' તે સાંભળીને પ્રભુએ બનેલી હકીકત કહી.

આથી તે માતા દુઃખી થઇને વૈભારગિરિ ઉપર ગઇ એમ કહેવા લાગી. 'હે પુત્ર! હું ખરે મંદભાગ્યવાળી ઠરી કે તને મેં આવ્યો ન જાણ્યો! એકવાર તારૂં મુખ તો બતાવ, એમ કહીને તે અશ્રુ રૂદન કરવા લાગી. શ્રેણિક રાજા પણ ત્યાં આવ્યો હતો, તે તેણીનું રૂદન સાંભળીને કહેવા લાગ્યો 'હે શાલિભદ્ર! એકવારતો આપ માતાને મુખ બતાવો, કારણકે માતા જેવું એકકે ઉત્તમ તીર્થ નથી.' પછી શ્રેણિક રાજા ભદ્રાને કહેવા લાગ્યો 'હે ભદ્રા! તને ધન્યછે કે આવો તને પુત્રરત્ન સાંપડયો!' એમ કહી તેને પ્રબોધ પમાડી એટલે તે પોતાની વહુઓ સહિત ઘેર આવી. શ્રેણિક રાજા પણ પોતાને સ્થાને ગયો.

૯ ઉપસંહાર.

શાલિભદ્ર બાર વર્ષ પર્યંત દીક્ષા પર્યાયપાળી પ્રાંતે એક માસની સંલેખના કરી સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં તેત્રીશ સાગરોપમ આયુષ્યવાળા અહમિન્દ્ર (જેને સ્વામી તરીકે ઇન્દ્ર હોતા નથી, તેઓ પોતેજ વિમાનના સ્વામિ હોવાથી 'અહમિંદ્ર' કહેવાય છે) દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ધન્યશેઠ પણ શુદ્ધ ધ્યાને ચડી મૃત્યુ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયા. ભદ્રા પણ અનુક્રમે વૈરાગ્ય પામી, વીરપ્રભુ પાસે ચારિત્ર લઇ તપશ્ચર્યા કરી મૃત્યુ પામી સ્વર્ગે ગઇ. ત્યાંથી ચ્યવીને

મુક્તિ પામશે. આ રીતે શાલિભદ્ર મુનિને ધન્યછે કે તેમણે સઘણું અનુત્તર (સર્વથી ઉત્તમ પ્રાપ્ત કર્યું.

अनुत्तरं दानमनुत्तरं तपो ह्यनुत्तरं मानमनुत्तरं यशः।
श्रीशालिभद्रस्य गुणा अनुत्तरा अनुत्तरं धैर्यमनुत्तरं पदम्॥

—શ્રી શાલિભદ્રનાં ધન, તપ, માન, યશ, ગુણો, ધૈર્ય, અને પદ-(સ્થાન-અનુત્તર વિમાન)-એ સર્વ અનુત્તર (જેનાથી અન્ય શ્રેષ્ઠ નથી એવા) છે.

સદ્‌ગત શ્રીગોવિન્દજીને .... સ્નેહાંજલિ !

વીર પિપાસિત જૈન કોમનો　વીર થયો એક ઓછો,
અંધારે નિજ જ્યોત ધીરતો　તારક એક, હા! ખૂટયો.
શુભ્ર હૃદયી, દિવ્ય તારલા ?　ચંદ્ર તો નથી ઉગ્યો,
અંધારે અડવડતી કોમનો　પ્રકાશ કાં સંકેલ્યો ?
જૈન કોમ તણા ઇતિહાસે　યુગ નવો છે એડો,
યુગસ્થાપનમાં વીર્ય વેરતો　તારક તું કયાં ઉડયો ?
તુજ સેવાના અમોલપણાની　આજે થાતી ઝાંખી,
અમો નગુણાની સેવામાં　કાયા પાડી નાંખી.

પરમાર્થવૃત્તિ કાર્યદર્શિતા.　અખંડ ઉત્સાહ ત્હારો
એ સઘણું મેળવતાં,　દશકો થાશે પૂરો.
દેવાંશી　દિલદાર.ભાઓ !　સાધુવૃત્તિના બંધુ !
ત્હારી ખોટ કહે કેમ સહાશે?　અંતર તૂટી જાતું.

ત્હારૂં નામસ્મરણ કે　થાતાં અંતર હર્ષ ઉભરાતો
આજે નામસ્મરણ એ　થાતાં સ્નેહી તુજ શોચાતો.
જરૂર જેવી આ જગમાં એ　અનિવાર્ય અન્ત દેશે:
એ ઢ્ઢો એવો ઉચ્ચ સ્થાનમાં　આંદોલન કૈં દેજે.
સાધુ આત્મ ! તુજ આત્માની　નિત્ય નિત્ય પ્રગતિ હોજો !
જ્યાં હો ત્યાં આ રંક હૃદયની　અંજલિ સ્નેહની લેજો

અ

સદ્ગત શ્રીયુત્ ગોવિન્દજી મૂળજી મ્હેપાણી બી. એ., એલ્ એલ્. બી.
જન્મ-સં. ૧૯૪૦

દેહોત્સર્ગ-સં. ૧૯૬૮

સાધારણ જિનસ્તવન. (કુમારપાળ ભુપાળ વિરચિત)

(ભાષાંતરકાર. સન્મિત્ર મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી.

[આ સ્તવન શ્રી કુમારપાળ રાજાએ સંસ્કૃતમાં બનાવેલા છે, અને તે મૂળ 'જૈન સ્તોત્ર સંગ્રહ' (કાશીમા પ્રસિદ્ધ થયેલ) નામના ગ્રંથમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. અહીં તેનું ભાષાંતર (સામાન્ય વ્યાખ્યા) કરી આપેલ છે.]

૧, નમી પડેલા સમસ્ત ઈંદ્રોના મુકુટ સંબંધી રત્નોની પ્રભારાશિ જેમના ચરણ પીઠ ઉપર પ્રતિબિંબિત થયેલી છે, અને જેમણે જગતના કષ્ટ સમૂહને દૂર કરી નાંખ્યો છે એવા હે ત્રિલોકી બંધુ ! જિનેશ્વર મહારાજ ! આપ જયવંતા વર્તો !

૨, રાગ દ્વેષાદિક મળથી સર્વથા મુક્ત હોવાથી કૃતાર્થ થયેલા આપને જે હું વિનવું છું-સ્તવું છું તે મારી મુગ્ધતા માત્ર છે. કેમકે સ્વામીના યથાર્થ સ્વરૂપને નિરૂપણ કરવાને અર્થી વર્ગ સમર્થ થઈ શકતોજ નથી.

૩, હે સ્વામી ! આપ મુક્તિ પદને પામ્યા છતાં મારા વિશુદ્ધ ચિત્તમાં ગુણાધિરોપ વડે સાક્ષાત્ વર્તોછો. અતિ દૂર રહેલો પણ સૂર્ય સુંદર આરસીમાં પ્રતિબિંબિત થઈને ઘરની અંદર ઉદ્યોત કરતો નથી શું ?

૪, આપની સ્તવના કરવા વડે પ્રાણીઓના અનેક જન્મોમાં ઉપાર્જિત કરેલાં પાપકર્મ ક્ષય પામી જાયછે. અથવા પ્રચંડ સૂર્યની પ્રભારાશિ પ્રસરતાં, અંધકાર ક્યાં સુધી ટકી શકે ? અપિતુ નજ ટકી શકે.

૫, હે શરણ લાયક ! કરૂણા કરવા સદાય કુશળ એવા આપ સ્વાશ્રિત અન્ય જનોના મોહ-જ્વરને મૂળથી દૂર કરી નાંખો છો તેમ છતાં શીર્ષ ઉપર આપની આજ્ઞાને અચુક વહન કરનારો જે હું તેનો આ મોહજ્વર શા કારણથી ઉપશાન્ત થતો નથી ? (તે હું કળી શકતો નથી.)

૬, હે સ્વામી ! મુક્તિપુરી જવા અભિલાષાવાળો હું આ સંસાર અટવીનો પાર પમાડવા સમર્થ સાર્થવાહ એવા આપનેજ શરણે આવેલો છું તો પછી કષાય-ચોરવડે લુંટાઈ જતાં મારા દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રત્નોની આપ કેમ ઉપેક્ષા કરી રહ્યા છો ?

૭, ભવસમુદ્રમાં અનેકશઃ ભ્રમણ કરતા મને મહામુશીબતે આપ મહાત્મા મળ્યા છો તોપણ હે નાથ ! પાપરાશિ એવા મેં, આપને ભક્તિભાવથી નમસ્કાર, પૂજા કે સ્તુતિ કશું કર્યુંજ નથી.

૮ હે સ્વામી ! આ અતિ દુષ્ટ કર્મ કુલાલ (કુંભાર) મને સંસાર-ચક્ર ઉપર, કુબોધ રૂપી દંડ વડે ભમાડતો મહાદુઃખનું ભાજન કરેછે તેવી કદર્થના થકી હે શરણ લાયક, પ્રભુ ! આપ મારૂં રક્ષણ કરો !

૯ હે નાથ ! આપની આજ્ઞાને યથાર્થ અનુસરવાવડે તત્ત્વ-સ્વરૂપને પામેલો હું ભવભ્રમણને વધારનારા મમત્વાદિક વિકારોને તજી કેવળ આત્મનિષ્ઠ કશી દરકાર વગરનો પૂર્ણ વિરક્ત અને મોક્ષપદમાં ઇચ્છા વગરનો ક્યારે બનીશ ?

૧૦ ચંદ્રની કાંતિ જેવા સમુજ્વળ આપના ગુણોવડે મારા મન મર્કટને નિયમમાં રાખી, આપના પવિત્ર વચનામૃતનું પાન કરવા અત્યંત આસક્ત થઈ હે સ્વામી! હું ક્યારે સ્વરૂપ રમણી બનીશ ?

૧૧ હે નાથ! આપના ચરણકમળના પ્રસાદથી હું આટલી ઊંચી ભૂમિ સુધી પહોંચ્યો છું તોપણ દુષ્ટ કામાદિક વિકારો મને બલાત્કારે અકાર્ય કરવા પ્રેરણા કરેછે એ મારે ખેદનો વિષય છે.

૧૨ હે પ્રભો! વિશ્વનાયક એવા આપ નાથ છતે મને શું શું હિત ન સંભવે? અપિતુ સર્વ હિત સંભવે. પરંતુ જોકે હું શુભ ભાવનાઓ વડે કામાદિક વિકારો દૂર કરવા બનતું કરૂંછું તોપણ તે દુષ્ટ વિકાર મારી પુંઠ મૂકતા નથી–મારો પરાભવ કરવા મારી પછાડી લાગ્યા રહે છે.

૧૩ હે પ્રભુ! પૂર્વે ભવસમુદ્રમાં ભમતા એવા મને આપ કદાપિ દૃષ્ટિગોચર થયા જણાતા નથી નહિતો સાતમી નરક વિગેરેનાં ઉત્કૃષ્ટ દુઃખ મારે શામાટે ભોગવવાં પડે? અપિતુ કદાપિ ન જ ભોગવવાં પડે.

૧૪ હે નાથ! ચક્ર, ખડ્ગ, ધનુષ, અંકુશ તથા વજ્ર પ્રમુખ ઉત્તમ લક્ષણો વડે લક્ષિત (અંકિત) એવાં આપનાં ચરણયુગલનુંજ શરણ હવે દુર્જય મોહાદિક શત્રુથી ભય પામેલા મેં ગ્રહણ કર્યું છે.

૧૫ હે વિશ્વનાથ! અગાધ કરૂણા (દયા) વડે શરણ કરવા લાયક, પવિત્ર, અને સર્વજ્ઞ વીતરાગ એવા આપ, એક દીન, હતાશ (નિરાશ થયેલા) અને આપને શરણે આવેલા મને દુષ્ટ કામ–કદર્થનામાંથી બચાવો બચાવો.

૧૬ હે નાથ! આપ વગર બીજો કોઈ પણ મારાં સઘળાં દુષ્કૃતને છેદવા સમર્થ નથી. અથવા તો શત્રુઓના પ્રતિચક્રને સામા સમર્થ ચક્રવગર છેદવા કોઈ પણ સમર્થ થઈ શકતાજ નથી.

૧૭ હે સ્વામિન્! આપ દેવના પણ દેવ છો, મહેશ્વર છો, બુદ્ધ છો, અને ત્રણ જગત્ના નાયક છો તેથીજ અંતરંગ શત્રુવર્ગવડે પરાભવ પામેલો હું આપની આગળ અત્યંત ખેદ સહિત રૂદન કરૂં છું.

૧૮ હે પ્રભો! અધર્મ—વ્યસનોને તજી દઈ જેવો હું મનને સમાધિમાં સ્થાપું છું તેવામાં કામાદિક અંતરંગ શત્રુઓ જાણે ક્રોધાતુર થઈને મને અતિ મોહાન્ધ કરી મૂકે છે–મારી શુદ્ધબુધ ઠેકાણે રહેવા દેતા નથી.

૧૯ હે સ્વામિન્! આપના આગમ (વચન) થી હું જાણુંછું કે આ મોહાદિક મારા સદાના શત્રુઓજ છે તથાપિ પર–શત્રુઓમાં વિશ્વાસ સ્થાપવાથી મૂઢ બની ગયેલો હું તેમની પાસે રહી સર્વ કંઈ અકૃત્ય કરૂં છું એ ખેદની વાત છે. એટલે તેમની પાસે મારૂં લગારે જોર ચાલતું નથી.

૨૦ હે પ્રભો ! રાક્ષસો કરતાં પણ અતિ નિર્દય આ મોહાદિક મ્લેચ્છોએ મારી વખત વિડંબના કરી છે. અને હવે તો ત્રણ ભુવનમાં એક વીર એવા આપના શરણે આ હું તેથી આપ આપના ચરણે વળગી રહેલા એવા હું તેનો બચાવ કરો ! આપ સમર્થ કોઈમને દાદ દઈ શકે એમ નથી.

૨૧ હે પ્રભો ! સ્વદેહમાં પણ મમત્વબુદ્ધિ તજી દઈને, શ્રદ્ધાવડે પવિત્ર થયેલા સદ્ધિ વાળો હું પરસંગથી નિરાળો રહી, સહુ શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખીને ક્યારે દઢ સંયમ પામીશ ?

૨૨ હે સ્વામિન્ ! આપ વીતરાગજ મારા ઇષ્ટ દેવ છો, અને આપે દર્શાવેલો ધર્મજ ધર્મ છે એવું સ્વરૂપ સારી રીતે હું સમજ્યો છું તેથી આ આપના સેવકની આપ ઉપે નહિં કરશો.

૨૩ હે નાથ ! જેમણે સમસ્ત સુરાસુરોને જીતી લીધાછે એવા આ કામાદિક અંતઃ શત્રુઓને આપે અત્યંત વશ કરી લીધાછે તેથી આપને આંચ પણ અડાડવા અશક્ત એવા જાણે રોષવડે જ હોય તેમ આ આપના સેવકને નિર્દયપણે હણી નાંખે છે.

૨૪ હે સ્વામિન્ ! સમસ્ત જનોને મોક્ષપદ પમાડવાને આપ સમર્થ છો તો હે શર દાયક ! આપના ચરણે વળગી રહેલા આ એક પાંગળા દીન સેવકની કેમ રક્ષા કરતા નથ

૨૫ હે જિનેન્દ્ર ! આપનાં ચરણ કમળ જે ભવ્યાત્માના હૃદય કમળમાં સદાય સ્થ કરેછે તેનો આશ્રય લેવાને ત્રિભુવનની લક્ષ્મી પણ જાણે સહચારણી-દાસી હોય એમ નિ આવી રહે છે. મતલબકે જે ભાગ્યવંત ભવ્ય જનો આપનાં ચરણ કમળનું એક નિષ્ઠા ધ્યાન ધરેછે તેમને ત્રણ ભુવનની લક્ષ્મી પણ દાસરૂપ થઈ રહે છે.

૨૬ હે પ્રભો ! હું અત્યંત નિર્ગુણી, ક્રૂર, દુષ્ટ, નિર્દય અને પાપી છું. કેમકે આપ આલંબન વગરનો હું પ્રચુર દુઃખવાળાં સંસારસાગરમાં ડુબેલો છું. (હવે તો મને આલંબ કેવળ આપનુંજ છે)

૨૭ હે નાથ ! આજ આપ મને દૃષ્ટિગોચર થયા તેથી હું અમૃત—સાગરમાં નિમઃ થયેલ્હું. જેમના હસ્ત કમળમાં ચિંતામણિ રત્ન આવી રહ્યું છે તેમને કોઇપણ અર્થ અસા નથી એટલે તેમના સકળ કાર્યની સહેજે સિદ્ધિ થઈ શકે છે.

૨૮ હે પ્રભુ ! સંસાર સમુદ્રમાં ડુબતા એવા મને આપજ એક જહાજ સમાન છે અને શિવરમણી સાથેના શાશ્વત સંબંધ વડે અભિરામ એવા આપજ મારા શ્રેષ્ઠ સુખ વિશ્રામસ્થાન છો.

૨૯ હે સ્વામિન્ ! જે ભવ્ય જનોએ આપને ભક્તિવડે સદાય નમસ્કાર કર્યા છે, સ્તે સ્તવનો વડે, સ્તવ્યાછે અને પુષ્પમાળાઓ વડે પૂજ્યા છે તેમના હાથમાં ચિંતામણિ આવે છે અને તેમના આંગણે કલ્પવૃક્ષ ઉગ્યો છે, એમ હું માનુંછું; કેમકે તેમનાં સકળ વાંછિ કાર્ય સહેજે સિદ્ધ થાયછે.

૩૦ હે નાથ! બંને નેત્રો મીંચીને અને મનને સ્થિર કરીને જ્યારે જ્યારે હું ચિંતવું છું ત્યારે ત્યારે મને સમસ્ત કર્મનો ક્ષય કરવાના હેતુરૂપ આપ શિવાય બીજા કોઈ દેવ પ્રતીત થતા નથી. અમારાં સઘળાં કર્મનો ક્ષય કરવાના હેતુરૂપ કેવળ આપજ પ્રતીત થાઓછો.

૩૧ હે જિનેન્દ્ર! ગમે તેટલી ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિવડે સ્તવ્યા છતાં અન્ય દેવો કોઈ રીતે બીજાઓને મુક્તિપદ આપી શકતા નથી કેમકે અમૃતના કુંભોવડે પણ સિંચવામાં આવેલા લીમડાનાં વૃક્ષો શું કદાપિ પણ આમ્રફળ આપી શકે ખરા!

૩૨ હે નાથ! ભવસાગરથી મારો નિસ્તાર કરીને નિર્ગુણી છતાં મને આપે મોક્ષવાસી કરવો જોઇએ. કેમકે નિરૂપમ કરૂણાવડે આર્દ્ર બનેલા મહાપુરૂષો સ્વાશ્રિત-સેવક વર્ગના ગુણદોષને સર્વથા ચિંતવતા નથી. એઓ તો સ્વસેવકોને સ્વાત્માતુલ્ય લેખીને આપ સરખાજ કરે છે-કરવા માગે છે.

૩૩ હે નાથ! બહુ પુન્ય જોગે આપ **ત્રણ જગતના ચૂડામણિ દેવ** મને પ્રાપ્ત થયા છો, તેમજ વળી **મોક્ષના જામીન રૂપ આ શ્રી હેમચંદ્ર સૂરી ગુરૂ** મળ્યા છે તેથી એ ઉપરાંત બીજી કોઇ શ્રેષ્ઠ વસ્તુ હું જાણતો કે માનતો નથી કે જેની પ્રાપ્તિ માટે હું આપની પાસે પ્રાર્થના કરૂં. પરંતુ આપના વચન ઉપર મને ભવોભવ અધિકાધિક આદર થતો જાય એટલુંજ હું આપની પાસે પ્રાર્થું છું. તથાસ્તુ ઇતિશમ્

મિ૦ હર્બર્ટ વૉરનનાં પ્રશ્નોનાં ઉત્તર.*

ટીકા-(૧) પ્રશ્નો એવાં છે કે જેનો યથાર્થ ઉત્તરતો જેને સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય એવા કેવલી અથવા જેને મોક્ષનો અનુભવ હોય એવા મુક્ત આત્મા આપી શકે. અત્રે તો યુક્તિ, તર્ક અને આગમ અનુસાર કહી શકાય. તો તેવા પ્રકારે યથાશક્તિ કહેવાની કોશીશ કરી છે.

(૨) સામાન્યપણે આવાં પ્રશ્નો mute (મૂક-મુંગાં, અનુભવથીજ જાણવાં જાય એવાં) કહી શકાય. રૂબરૂ ચર્ચા જેવો ખુલાસો પત્રવ્યવહારથી ન થઇ શકે.

પ્રશ્નો અને ઉત્તર.

પ્રશ્ન-૧...મોક્ષમાં આત્મા કાળ કેવા પ્રકારે ગાળે છે?

ઉત્તર ૧ મુક્ત આત્મા અથવા મોક્ષમાં આત્મા પોતાની સમૃદ્ધિનો ભોગ-ઉપભોગ કરવામાં કાળ ગાળે છે. મોક્ષ એટલે શું? મુકાવું તે, શાનાથી મુકાવું? કર્માદિથી (રાગ-દ્વેષાદિથી). કર્માદિ એટલે શું? કર્માદિએટલે કર્મ અને તેના અનુયાયી શરીર, જન્મ, મરણ, જરા, રોગ, દુઃખ, પીડા, દર્દ, શોક, માન, અપમાન આદિ. મુક્તઆત્મા આ બધાંથી

* આ લેખ 'હેરલ્ડ'ના ગયા જુન માસના અંકમાં આવેલ અંગ્રેજી લેખના સમુચ્ચયાર્થ રૂપ છે.—તંત્રી.

સર્વથા મુક્ત છે. એ કેવળ સચ્ચિદાનંદ છે, અર્થાત્ સત્ (અવિનાશી) એવાં જે ચિત્ (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય, સુખ, આદિ) તે રૂપ જે પોતાના ગુણ, કે પોતાની ઋદ્ધિ કે પોતાની શક્તિ, કે પોતાના સ્વભાવ તેના ભોગ-વિભોગથી ઉપજતા સુખ (આનંદ) રૂપ છે.

મુક્ત આત્મા બે પ્રકારના છેઃ—(૧) શરીરધારી છતાં મુક્ત અર્થાત્ જીવન્મુક્ત અરિહંત; અને (૨) અશરીરી એવા સર્વથા મુક્ત સિદ્ધ–જીવન્મુક્ત શરીરધારી છતાં મુક્તરૂપજ છે. સિદ્ધની જેમજ તેઓનાં સ્વાભાવિક જ્ઞાનાદિ આવીર્ભાવ પામ્યાં છે. સિદ્ધની પેઠેજ સર્વજ્ઞ–સર્વદર્શી છતાં આયુકર્મ (જીવે દેહમાં અમુક વખત રહેવુંજ જોઇએ એવી પૂર્વબંધ કાળની સ્થિતિ) ક્ષય થતાં સુધી તેઓનાથી દેહ ત્યજી શકાતો નથી. આયુની સ્થિતિ પરિપકવ થયે, તેઓ દેહને સર્પકંચુકીવત્ હમેશને માટે ત્યજી દેછે, અને સંસારી જીવોની પેઠે જન્મ, મરણરૂપ બીજો દેહ તેઓને ધારવો પડતો નથી; પછી તે સિદ્ધ અથવા સર્વથા મુક્ત થાય છે. જીવન્મુક્તજ આપણી વચ્ચે રહી ઉપદેશ આપે છે; સન્માર્ગ, મોક્ષમાર્ગ બતાવે છે ત્યારે સર્વથા કર્મરહિત એવા અશરીરી સિધ્ધ તો કદી ચીમડાય નહિ એવા+ અને સંપૂર્ણ ખીલેલા એવા જે પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણો, તેના ભોગ-ઉપભોગમાંજ નિરંતર નિમગ્ન છે. વસ્તુતઃ સિધ્ધ પોતે સુખરૂપજ છે. જીવન્મુક્ત પણ પોતાના આવીર્ભાવ પામેલા જ્ઞાનાદિ ગુણોના ભોગ-ઉપભોગમાં નિમગ્ન છે; પણ એ ઉપરાંત તેમને પોતાનાં કેટલાંક પૂર્વોપાર્જિત અઘાતિકર્મોનું [હલકાં, જ્ઞાન-દર્શનાદિને ન આવરી શકે એવાં કર્મોનું]કરજ ચુકવવાનું છે. પ્રાંતે કહેવાનું કે મુક્ત આત્મા અથવા મોક્ષમાં આત્મા પોતાની જ્ઞાનાદિ સમૃદ્ધિ કે શક્તિઓના નિરંતર ભોગ- ઉપભોગમાં કાળ ગાળે છે.

પ્રશ્ન-૨. મોક્ષમાં વીર્યનું સ્વરૂપ કેવાં પ્રકારનું છે?

ઉત્તર-૨. (૧)વસ્તુતઃ આત્મા પોતેજ વીર્ય છે. ઉપર જણાવ્યું છે, કે આત્મા પોતેજ સુખ (આનંદ)છે તેમ આત્મા પોતેજ જ્ઞાન છે; આત્મા પોતેજ દર્શન છે, આત્મા પોતેજ ચારિત્ર છે, ઇત્યાદિ, એટલે વીર્ય, સુખ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ આત્માથી ભિન્ન નથી, આત્મા અને તેઓ અભેદ છે, અથવા

(૨) વીર્ય એટલે શક્તિ; હવે

Major premiss (૧) જ્ઞાન એ શક્તિ છે, દર્શન એ શક્તિ છે. ચારિત્ર એ શક્તિ છે.
Minor premiss (૨) આત્મા જ્ઞાન છે; આત્મા દર્શન છે; આત્મા ચારિત્ર છે. માટે
Conclusion (૩) આત્મા શક્તિ (વીર્ય) છે; અથવા

(૩) સમજવાની ખાતરઃ—

+ ઘાતી કર્મ અથવા ભારે કર્મ કે જે જ્ઞાનાદિ ગુણના આવીર્ભાવ ને અંતરાય-આવરણ-રૂપ થાય તે..

જ્ઞાનાદિ જે આત્માના ગુણો, તેના ભોગ-ઉપભોગમાં આત્માને પ્રવર્તાવનારી જે શક્તિ **તે વીર્યનું સ્વરૂપ છે.**

પ્રશ્ન- ૩. એ વીર્ય કેવી રીતે આવીર્ભાવ પામે છે? પ્રકટે છે?

ઉત્તર-૩. ઉપર જણાવ્યું છે, કે વીર્ય આત્માથી ભિન્ન નથી; જ્યાં આત્મા છે, ત્યાં વીર્ય છે; એટલે જેટલા અંશે આત્મા આવીર્ભાવ પામે છે, તેટલા અંશે તેનું વીર્ય પણ આવીર્ભાવ પામે છે. આત્મા સંપૂર્ણ પ્રગટ થતાં તેનું વીર્ય પણ સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે; અહીં આત્મા અને તેનું વીર્ય એમ બે ભિન્ન વસ્તુઓ કહી છે; વાસ્તવિક રીતે તે ભિન્ન નથી; વ્યવહારથી સમજવા માટે એ ભેદ કલ્પેલો છે. વીર્ય એ ગુણ છે; આત્મા એ ગુણી છે. ગુણ અને ગુણી વાસ્તવિક રીતે એક બીજાથી ભિન્ન નથી; વ્યવહારથી સમજવા માટે ભિન્ન કલ્પાયલા છે. આત્મા જાણે છે; માટે એ શકિતને જ્ઞાન એવું નામ આપ્યું; પણ એ શકિત આત્માથી ભિન્ન નથી. આત્મા દેખે છે, માટે એ ગુણને દર્શન એવું નામ આપ્યું, પણ એ ગુણ આત્માથી ભિન્ન નથી. આત્મા સ્વસ્વભાવમાં ચર્યા કર્યા કરે છે, સ્વસ્વભાવથી ચ્યુત કદી થતો નથી, માટે એ સમૃદ્ધિને ચારિત્ર એવું નામ આપ્યું. પણ તે આત્માથી ભિન્ન નથી. જ્ઞાન-દર્શનાદિને પોત પોતાની ક્રિયામાં આત્મા પ્રવર્ત્તાવે છે, માટે એ શકિતને વીર્ય એવું નામ આપ્યું, પણ તે આત્માથી ભિન્ન નથી. આમ આત્મા અને તેના ગુણ વ્યવહારથી સમજવા માટે ભિન્ન દાખવેલ છતાં વસ્તુતઃ ભિન્ન નથી. એકજ માણસ પોતાના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર, ભાઇની અપેક્ષાએ ભાઇ, પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા, સ્ત્રીની અપેક્ષાએ પતિ ઇત્યાદિ, જુદા જુદા સંબંધ ધરાવે છે; પોતે એકનો એક છતાં જુદાં જુદાં રૂપે પિતા આદિ કલ્પાયલો છે, તેમજ આત્મા પણ એકનો એક છતાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદિ કલ્પાયલો છે. "આત્માનું જ્ઞાન" "આત્માનું વીર્ય" ઇત્યાદિમાં છઠ્ઠી વિભકિતના પ્રયોગથી આત્મા અને તેના જ્ઞાન-વીર્યાદિ અરસ્પરસ જુદા હોવાનો ભાસ થાય છે, પણ તેમ નથી; એમ જુદા દાખવવાપણું સમજવા માટે કરેલ છે, એટલે આત્મા સંપૂર્ણ પ્રગટ થયે, તેનું વીર્ય પણ સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે. જીવન્મુકત રૂપે કે સિદ્ધરૂપે જ્યારે આત્મા મુકત થાય છે, ત્યારે તેનું વીર્ય પણ આવરણ-અંતરાયથી મુકત થઇ સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે.

પ્રશ્ન- ૪. મુક્તઆત્મા દાન આપે છે લાભ પામે છે, આહારાદિ ભોગવે છે, તેમજ જે ઇચ્છા ઉપજે તે પ્રમાણે વરતે છે? (જવાબ હકારમાં જોઇએ. 'ના એમ નથી કરતો' ઇત્યાદિ ન જોઇએ.)

ઉત્તર-૪. મુક્ત આત્મા દાન દેછે, લાભ પામે છે, ભોગ-ઉપભોગ કરે છે, અને પોતાની શકિતઓને પ્રવર્તાવે છે. શાનું દાન દેછે? જ્ઞાન-દર્શનાદિને પોતપોતાની ક્રિયામાં સહાય આપવા વીર્યનું. શાનો લાભ પામે છે? પોતાના આવીર્ભાવ પામેલા જ્ઞાનાદિ ગુણો, તેનાં ફળો જાણવા-દેખવા અનુભવવાનો. શાનો ભોગ-ઉપભોગ કરે છે? પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણોને, તેના જાણવા-દેખવા આદિ ફળોનો-આહાર, સુખાસન, કપડાં, મહેલ, આગ-

ગાડી, સ્ટીમર, મોટર, બલુન, આદિને નહિ,—એ બધાંતો સાંસારિક શરીરના ભોગ ઉપભોગના પદાર્થો છે, શરીરની ઉપાધિઓ છે; અને શરીરની પેઠેજ વિનાશશીલ છે. અગાઉ જણાવ્યું છે, તેમ મુક્તાત્મા કેવળ **સચ્ચિદાનંદ** છે; તેના ભોગ-ઉપભોગના પદાર્થો સત્ (અવિનાશી) છે. અને તે પદાર્થો તે ચિદ્ (તેના સંપૂર્ણ આવીર્ભાવ પામેલાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સુખ વીર્યાદિ) છે.

વળી આત્માને ઇચ્છા હોવાનું કંઇ કારણ નથી, એને ઇષ્ટ—અનિષ્ટ કંઇ નથી. ઇચ્છા ક્યારે ઉપજે કે જ્યારે ઇચ્છિતનો વિયોગ હોય, ઇચ્છિત ભોગરૂપ ન હોય, આત્માતો નિરંતર પોતાના ઇષ્ટ સાથે છે, પોતાના ઇષ્ટને ભોગવી રહ્યો છે.

આમ મુકતઆત્મા દાન દે છે, લાભ પામે છે, ભોગ-ઉપભોગ કરે છે. અને પોતાના ઇષ્ટ રીતે પ્રવર્તે છે. આટલે સુધી સિદ્ધ તેમજ જીવન્મુકત બંનેની વાત થઇ. જીવન્મુકત વધારામાં શરીરધારી હોવાથી આપણને જ્ઞાનદાન દે છે, આપણા તરફથી પિંડસ્થ (શારીરિક સન્માન–પુજન પામે છે, આહાર × સુખાસનાદિ ભોગવે છે, તેમજ કેટલાંક બાકી રહેલાં અઘાતી કર્મને લઇ ઉપજતી ઇચ્છાઓ (રાગદ્વેષ વિનાની ઇચ્છાઓ, કેમકે રાગદ્વેષરૂપ ઘાતીકર્મતો દૂર થયાં છે) પ્રમાણે વર્તે છે.

તા. ક.–હું ખાસ એ જાણવા માગું છું કે આઠમો ગુણ, નહિ કે પહેલો આત્માને મોક્ષમાં કેવીરીતે પ્રવર્તાવે છે?

ઉત્તર–દાનાદિના અંતરાય દૂર થવા રૂપ આઠમો ગુણ છે; અને હું ધારૂંછું કે તેજ સચવેલ છે. આનો ખુલાસો ઉપલા જવાબોમાં થઇ ગયો છે.

તા. ક.–એક બાબત ધ્યાન રાખવાની છે, કે આત્મા જ્ઞાન છે; આત્મા દર્શન છે; આત્મા ચારિત્ર છે; આત્મા વીર્ય છે. ઇત્યાદિ તો ખરૂં. પણ એમ ન કહી શકાય કે જ્ઞાન આત્મા છે; ચારિત્ર આત્મા છે; વીર્ય આત્મા છે, ઇત્યાદિ. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય, સુખ, આદિ બીજા બધા ગુણોનો સમૂહ તે આત્મા. ૐ શાંતિઃ

મોરબી-કાઠીઆવાડ
તા-૨૩-૧-૧૨ મંગળ

મનઃસુખલાલ વિ. કિરતચંદ મહેતા.

પત્ર પ્રસાદ.

ॐ तत्सत्

૨૭-૫-૧૧

વ્હાલી બ્હેન,

ગઇ કાલનો લખેલો પત્ર લોહાઘાટ પોસ્ટ ઓફીસમાં મ્હને મળ્યો, મ્હારો એકાીસમીનો લખેલો પત્ર ત્હને કાલે કે આજે મળ્યો હશે અને કદાચિત્ તું આજ વખતે મ્હને પત્ર લખતી હઇશ. કાલે પોસ્ટ ઓફીસમાંથીજ મ્હેં એક પત્ર લખ્યો છે તે ૩૧ મીએ કે ૧ લીએ મળશે.

+ જીવન્મુકતને દિગંબર જૈનો આહારનો નિષેધ કહે છે.

હું અહીં એટલો બધો આનંદમાં રહું છું કે તેનું પ્રમાણ માપવું મ્હારી અત્યારની શક્તિની બ્હાર છે. અહીંનો દરેક પર્વત-દરેક પુલ-દરેક ઝરણું કંઇક પવિત્રતામાં-પ્રભુમયતામાં-હૃદયને ડુબાવી દે છે. લાંબા લાંબા અલંકાર અને વિશેષણો લગાડેલા અતિશયોક્તિભર્યાં વાક્યો-લખવા કે, વર્ણન કરવા એ એક પ્રકારનું જુઠાણું છે અને તેવું લખવાનો મ્હને તિરસ્કાર છે પરન્તુ હું અહીંઆ જે પ્રત્યક્ષ અનુભવું છું તે લખું છું, જો કે મ્હારૂં લખાણ મ્હને અહીં, આ જે આનંદ અનુભવાય છે તેનો હજારમો અંશપણ બતાવી શકવાનો સંતોષ આપી શકતું નથી.

હું અહીંઆ શું અનુભવું છું? કેવળ પ્રભુમયતા-કેવળ પ્રેમ-પવિત્રતા-આનંદ-આ પવિત્રતા અને આ આનંદ મ્હારી ચોતરફ કંઇક એટલા બધા પ્રમાણમાં વરસતો દેખાય છે કે એનું સર્વસ્વ હું પણ પામી શકતો નથી, અર્થાત્ કંઇ ભાન રહેતું નથી. આ આનંદમાં હું ડુબી જાઉં છું-મ્હારી જાત વીસરી જાઉં છું-અને હું નથી નથીજ એમ કંઇક થઇ આવતું જણાય છે. કોઇક અત્યંત જુની ઓળખાણવાળી વસ્તુ કિંવા પૂર્વજન્મનો કોઇ અત્યંત નિકટનો સ્નેહી કે સંબંધી આ જન્મમાં બન્ને મળતાં વારજ જેમ બીજાને કંઇક અદૃશ્ય રીતે આકર્ષે છે-ખેંચે છે અને એમ ખેંચાઇ જતા ખેંચનાર મનુષ્યજેમ આશ્ચર્યમાં ડુબે છે (કે આ માણસ કિંવા આ વસ્તુ તરફ હું એકદમ આટલો બધો વિચિત્ર રીતે કેમ ખેંચાઇ જાઉં છું) તેમ અંહીનો દરેક પથ્થર-દરેક ઝરણ-દરેક બરફથી ઢંકાએલું શિખર-મ્હને કેવી પ્રભુતા-ઇશ્વરમયતા-પવિત્રતા-પ્રેમનો અનુભવ કરાવે છે તે વિષે હુંજ વિચારમાં પડી જાઉં છું. અને પ્રભુની અનંતતાના વિચારમાં નમ્ર બની જઇ ગળી જાઉં છું. આ ક્ષુદ્ર અહં-મમત્વ કોઇક અંધારા ખુણામાં છુપાવાની જગ્યા શોધવા મંડી જઇ તેમાં નિરાશ થવાથી આખરે પાણીના પરપોટાની પેઠે ફુટી જઇ આ અનંતતામાં ભળી જાય છે.

કલાપિના સંવાદમાં ૧લા સંવાદમાં વાંચજો. તોળલ કહે છે કે ખોવાઇ ગયેલા એક મેંઢાને પોતાનું આખુ ટોળુ છોડી દઇને જેમ ભરવાડ શોધે છે તેમ અજ્ઞાનમાં ડુબી જઇ 'અહં' ના કુવાના દેડકા જેટલા કુવામાં આત્માની (એટલે પરમાત્માની) અનંતતા ભૂલી ગયેલા અજ્ઞાનીઓને-પાપીઓને-પ્રભુનો પ્રેમ-પ્રભુની કૃપા શોધે છે. આ કૃપા નિમિત્ત તરીકે ગમે તે સાધનદ્વારા ઇશ્વર ત્હમારા પર ઢોળે! હિમાલય દેવભૂમિ-કિંવા પુણ્યભૂમિ એટલાજ માટે કહેવાય છે કે અંહી પ્રભુના એ પ્રેમનુંજ સામ્રાજ્ય પ્રત્યેક સ્થળે-સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યું છે. અંહીનું એક પણ ઝાડ એવું નહિ હોય કે જે પોતાના પાંદડા દ્વારા પ્રભુની અગાધતા પ્રત્યક્ષ કરાવી ત્હમને કંઇક દૈવી વાતો ન શીખવે. અંહી આવીને હું સર્વ 'અસત્ય' ખોઇ બેઠો છું, મલીનતા-સ્વાર્થકલહ-નીચતા-હલકાઇ અને એ સર્વને પરિણામે પવિત્ર સંસ્કારવાળા કિંવા પવિત્રતાનો પાશ લાગેલા આત્માને ઉત્પન્ન થતી ભયંકર અસ્વસ્થતા એમાંના કશાની આ શાંતિ અને પવિત્રતાના પ્રદેશ ઉપર પગલુ ભરવાની હિમ્મત નથી. બહુ દિવસથી ખોવાઇ ગયેલા પુત્રને જોઇને માતા આનંદના અશ્રુ વર્ષાવે, ત્હેના ઘરડા હાથ એના શરીર ઉપર ફેરવે અને માથું સુંધી બચ્ચીઓ કરે તે વખતે પેલા પુત્રનું હૃદય તપાસનાર એમાં ઉજ-

રેલા આનંદને માપી શકશે? કોઇ થરમામીટર એ હૃદયના તે વખતના સંતોષનું માપ લઇ શકશે? અંહીની કુદરત-પ્રભુનો પ્રેમ-અંહીની પવિત્રતા ત્હમને એટલાજ સ્નેહથી છાતી સાથે ચાંપે છે, આંહીની પવિત્રતાના ખોળામાં આવતાંજ શાંતિ અને આનંદમાં ડુબી જવાય છે, અંહી દરેક શિલા હૃદયપૂર્વક ત્હમારો સત્કાર કરે છે. ખરે બપોરે પણ ઝાડીમાંથી કાન ફાડી નાંખે એવો સ્વર કરી કુદરતનું અવ્યાહત સંગીત ગાનારા તમારા હમારાં યશોગાન કરતાં માલુમ પડે છે. કારણકે એક આત્માનો ઉદ્ધાર થતાંજ આખું બ્રહ્માંડ આનંદથી ગાજી ઉઠે છે. એક આત્મા અજ્ઞાનના અંધારા પ્રદેશમાં પ્રકાશમાં-આવતાંજ આખું બ્રહ્માંડ-પ્રત્યેકજ્ઞાની પ્રભુતાનો-પવિત્રતાનો સર્વ પ્રદેશ-તે દિવસને અત્યંત આનંદદાયક ગણી ઉત્સવ પાળે છે-તે દિવસને તહેવાર માને છે.

એમ અંહીના સૌંદર્યનો સોળતી બનવામાં મારો બધો વખત ગાળું છું, આશ્રમમાં તો માત્ર જમવા જેટલો વખત રહું છું, પુસ્તકો વાંચવાનું તો છોડી દીધું છે.—હમણાં છોડીજ દેવું છે. રહેવાય નહિ તોજ પુસ્તકને હાથ લગાડવો એવો નિશ્ચય કરી શકયો છું, અહીનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન એક દિવસમાં, એક કલાકમાં, અરે એકજ દેખાવ, એકજ દ્રષ્ટિમાં નિમિષ માત્રમાંજે કંઇ શીખવી દેઇ, જેટલું જ્ઞાન આપે છે, જેટલી દૈવી વાતો કાનમાં ગણગણી જાય છે, તેનો સહસ્ત્રાંશ તો શું પણ લક્ષાંશ એવી કુદરતના પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન ઉપરથી મગજમાં ભરીને એ મગજના સ્મરણ ઉપર આધાર રાખી હાથ, શાઇ, કાગળ અને લોઢાના ખીલાથી એવા જડ સમૂહના સાધનોથી મનુષ્યના હસ્તથી અનેક કૃત્રિમ આકૃતિઓ પામેલાં સાધનો (ટાઇપ-પ્રેસ સંચા વગેરેના સંતાન રૂપ પુસ્તકોમાંથી હું મેળવી શકયો નથી. એ અનેક રૂપાંતરો પામેલું અનેક રીતથી વિકૃત થએલું હિડંબા જ્ઞાન છે. અને અહીંનુ પ્રત્યક્ષ સૌંદર્ય નજરે નિહાળતાંજ ત્હેની ક્ષુદ્રતા સમજાઇ જાય છે.

તું કલ્પના કરી શકેછે મ્હારામાં કેટલો ફરક પડી ગયો છે? જેને માટે મુંબઇમાં હું અનેક પ્રયત્નો કરતો—કલાકના કલાકમાં થોડીક મિનિટ માંડમાંડ જે સ્થિતિ હું અનુભવી શકતો (અને તેથી ઊલટી નિરાશાજ વધતી) તે વિના બોલાવ્યે-આપોઆપ-એની મેળેજ આવીને મ્હને અંહી ભેટી પડેછે કુદરતનું સૌંદર્ય નિહાળવામાં—અંહીની શુચિતા અનુભવવામાં ઘડી ઘડી હું મ્હને ભૂલી જાઉંછું અને છેલ્લા ત્રણ ચાર દિવસથી (જ્યારથી હું મ્હારો ઘણો ખરો સમય આમ નીચે ફરવામાં ગાળુંછું) તો કંઇક જુદોજ બની ગયોછુ. ...ના ધ્યાનમાં ત્હારી જે સ્થિતિને માટે ત્હારા ઉપર હું આશીર્વાદના વાદળાં વર્ષાવતો—શુચિતા અને અશુચિતાની એક ક્ષુદ્ર બાબતને લીધે તું મ્હારા ઉપર ગુસ્સે થઇ હતી—કિંવા ત્હને ખોટું લાગ્યું હતું અને એ સ્થિતિ બહુજ નીચેની પાયરીના—છેક પ્રથમ પગથિઆના—મુમુક્ષુએ સ્વીકારવી યોગ્ય છે. તુ એ સ્થિતિથી ઉપર છે એમ સમજાવી અશુભ અકસ્માત શુભ પરિણામ લાવવાનેજ બની આવેછે એ 'અશ્રુના ઝરણમાં સ્થળ જ્ઞાનનું છે' એ કલાપિના મૃત્યુંની લીટીદ્વારા હું સમજાવતો હતો તે વખતે ત્હારી જે સ્થિતિ હતી એ સ્થિતિ પ્રભુના આ ખોળામાં ઘડી ઘડી અનુભવાય છે. કાલનીજ—ગઇ કાલનીજ વાત કહું છું. લોહાથાટ ચારથી વાગ્યે હું આશ્રમમાં પાછો આવ્યો અને થોડીવાર રહી પોણા પાંચ કે પાંચને શુમારે બીજી તરફ એક ઉંડી ખીણમાં ગયો. ત્યાં ઝાડી છે. છેક અંધારા જેવું રહે. માથા ઉપર આકાશ, થોડુંક—ન્હાની છત્રી જેટલું દેખાય. તરફ જવાનો રસ્તો એ તરફ થઇને જાયછે અને આશ્રમના સ્વામીઓ તેને જઇ આવી શકાય એવો રાખવાની સંભાળ રાખેછે. હું ફરતો ફરતો ૭ વાગે અંહી આવી પ્હોંચ્યો હતો. આસ પાસના ઉંચા ઉંચા પર્વતોની પાછળ ચાલ્યો જવાથી સૂર્ય, કયારનો ડુબી ગયો જણાતો હતો અંધારૂં થઇ ગયું હતુ, રસ્તાથી થોડેક દૂરથી એક પાંચેક ફીટ ઉંચાઇથી પડતો પાણીનો ન્હાનો સરખો ધોધ છે અને એ ઝરણું ત્યાંથી આગળ ચાલી રસ્તા તરફ જાયછે તેથી સ્વામીઓને ત્હેના ઉપર ન્હાનો સરખો લોકડાંનો સાત આઠ ફીટનો પુલ બાંધવો પડયોછે.

એ ધોધની ડાબી બાજુએ એક મોટી શિલા છે અને એ ધોધ અને ત્યાંથી આગળ ચાલતા ઝરણનો દેખાવ એટલો બધો સુંદર હતો કે હું આનંદમાં ડુબી ગયો. આસપાસથી દસ બાર્જ મિનિટમાં મ્હેં ધોતીઆનો ખોળો ભરાય એટલાં ફુલ વીણી કહાડયાં અને એ ધોધને મથાળે જઇ ખોબા ભરી ભરીને અર્પણ કરી દીધાં. ધોધનું પાણી પડી પડીને નીચે પાણીનો એક કુંડી જેવું બની ગયું. છે, એ કુંડીમાં એ સૌ ફુલ ગયાં અને ત્યાંથી બબ્બે ચચ્ચાર આગળ નીકળી ઝરણમાં સાથે સાથે આગળ વહેવા લાગ્યાં જાણે રાસ રમાતોહોય! આ સૌ હું કંઇક એટલાં બધાં આનંદથી પેલી શિલાવર બેસી જાતને જોતો હતો કેપછી શું થયું તે મ્હને કંઇ માલમ નથી. એ આનંદમાં હું સર્વ કંઇ ભૂલી ગયો, મ્હને ટાઢ વાવા લાગી અને તે મ્હારાં કપડાંની અંદર થઇને અસહ્ય થવા લાગી ત્યારે હું જાગ્યો. આંખ ઉઘાડીનો ચોમેર ગાઢ અંધકાર! ઉંચું જોયું તો જરીક જેટલા દેખાતા આકાશમાં ગુરુ-બૃહસ્પતી-(જે આ દહાડામાં દશવાગે માથાઉપર આવે છે) ચમકતો હતો! રાત્રિના દશ વાગ્યા હતા. આસપાસની ઝાડીઓમાં-આશ્રમનાં બે ત્રણ માણસો મ્હને શોધવા નિકળ્યાં હતાં અને મોટેથી બૂમો પાડતા હતા. મ્હેં પણ બૂમ પાડી અને અને તેઓ મ્હને આવી મળ્યાં. તેમણે મ્હને કહ્યું કે અમે એક કલાકથી આ ઝાડીમાં બૂમો પાડીએ છીએ અને અત્યાર સુધી ત્હમે જવાબ કેમ આપતા ન હતા? મ્હેં કહ્યું કે હું ઝરણ ઉપરની એક શિલાઉપર ઉંઘી ગયો હતો! આશ્રમમાં આવી મ્હેં સ્વામીઓને કહ્યું કે મ્હારી બીલકુલ ચિન્તા ન કરવી. હું ભૂલો પણ નહિ પડું, તેમ ઝાડીઓમાં મ્હને વાઘ વરૂ પણ નહિ ખાઇ જાય. માટે મ્હને શોધવા માણસો ન મોકલતા (આ તરફની ઝાડીઓમાં કવચિતજ વાઘ વરૂ હોય છે.)

આવી સ્થિતિ મ્હેં કદી અનુભવી ન હતી. આવો આનંદ, આવી પવિત્રતા આટલે દરજ્જે મનુષ્ય અનુભવી શકે એમ હું કદિ માની શકયો ન હતો. એ શ્રદ્ધા ત્હેં શીખવી. તું એમ માનજે કે 'હું પ્રભુનું નિમિત્ત હતી' પરન્તુ પરમાત્માનું એવું પવિત્ર પ્રતિનિધિત્વ જગતમાં બહુજ થોડાનાં ભાગ્યમાં લખાએલુ હોવાનું જગતના ઇતિહાસ આજસુધી કહેતા આવ્યા છે. પરમાત્માની પ્રત્યક્ષ કૃપા ન અનુભવાય ત્યાંસુધી પરમાત્માના એ પ્રતિનિધિને પૂજનીય ન માનવું? માટેજ હું ત્હને દેવી કહુંછું અને માટેજ ત્હને સદ્ગુરૂ કિંવા ઉદ્ધારક તરીકે પૂજુંછું. આવી પૂજાને અયોગ્ય કહેનારા કે માનનારા-પ્રભુકૃપાનુ ધ્યેય સાધ્ય કરવાના માર્ગમાં-સદ્ગુરૂની આવશ્યકતા પ્રતિપાદન કરનારા આ આવશ્યક પગથિઆનું ખંડન કરનારા-એ કૃપાને-આધ્યાત્મિક આત્મોન્નતિને—માટે અપાત્ર—નાલાયક છે.

ત્હને એમ લાગશે કે હું આમતે આમ લખવામાં રખડવામાં કે ગાંડા કહાડવામાં-વહ્યો જાઉછું, પરન્તુ આત્માની ઉંડાઇ શોધવાનો-ત્હેની અગાધતા માપવાનો એજ માર્ગ છે, એજ તપશ્ચર્યા છે. એક જગ્યાએ શરીરને કિંવા શરીરના અમુક અવયવોને બળાત્કારે સ્થિર રાખી ઝાડ કે પથ્થર જેવુ જડ બનાવી દેવામાંજ આત્માની પ્રગતિ નથી. એવો બળાત્કર જડતા વધારી

ત્હમને સ્થૂલની મર્યાદાથી આગળ લઇ જઇ શકશે. નહિ મ્હારે એ સ્થૂલત્વનું અસ્તિત્વજ ભૂલી જવું છે. હું સ્થૂલ છું- મનુષ્ય છું-આટલોજ (સાડા ત્રણ હાથને) છું એ ભૂલી જવું છે.

મ્હારી તબીયત એટલી બધી સારી રહેછે, મારૂં મગજ એટલું બધું ખીલેલું રહેછે કે જાણે હું આનંદની હવામાં એરોપ્લેન (વિમાન) માં બેસી ઉડયાં કરતો હોઉં. એકાદ ગંભીર કિંવા આધ્યાત્મિક વિષય ઉપર પત્ર લખવાને માટે મુબઇમાં પંદર પંદર દિવસ જે સ્ફુર્તિની મ્હારે રાહ જોવી પડતી તે સ્ફુર્તિ રાત્ર દિવસ મ્હારા મગજમાં એટલી બધી ઉભરાયાં કરે છે કે રાત્રદિવસ સૌને પત્રજ લખ્યાં કરૂં અને નોટપેપરના નોટપેપર ભરી એ સ્ફુર્તિના ઉભરા કાઢયાં કરૂં ! ઘડી ઘડીમાં એટલા બધા નોટપેપર લખાઇ જાયછે કે વાંચનારને કંટાળો આવશે એવી કલ્પના મોડી મોડી પણ આવીને પ્રભુ કૃપાએ પત્ર હું પુરો કરી નાંખી બીડી શકુ છું. અત્યારની આ—ત્હારા પત્રનીજ વાત કરૂંછું, પહેલા નોટપેપરપર પ્રથમ પેરેગ્રાફ લખ્યો ત્યારે એમ થયુ હતું કે શું લખવાનુ છે ? જવાબ તો કાલેજ લખી નાંખ્યો. હવેતો કંઇ બાકી રહેતું નથી અને એમ લાગ્યું હતું કે આ એક નોટપેપર ભાગ્યેજ પૂર્ણ થઇ શકશે. પરન્તુ આ પાંચમું પાનું લખુંછું મ્હારા સ્વપ્નામાં એ ન હોતું કે આજે હું ત્હને આટલો લાંબો પત્ર લખવાનો છું. કિંવા અમુક અમુક બાબતો લખવાને એવા કંઇ વિચાર પણ કરી રાખ્યા ન હતા !

પત્ર લાંબો અને લાંબો થતો જશે તો(મારી માગતો જાયછે અને હનુમાનના પૂછડાની પેઠે લખવાનું લંબાવતો જાયછે.) એમ ત્હને લાગશે માટે હવે પૂર્ણ કરી નાંખીશ. વળી લખીશ. હજુ એક બે પત્રો લખીશ અને પછી લાંબા વખત સુધી ત્હારે માટે એવી વાતોનો સંગ્રહ કરી પેટારા ભરી રાખીશ ને પાછો આવીશ તો વર્ષોના વર્ષો સુધીનું સાંભળ્યા કરીશ તો પણ ખૂટશે નહિ.

હું અહીંથી છઠી તારીખે જઇશ. હારેન્ડ આગળ દૂરદૂર-બહુજ દૂર ! અહીંથી ૪૨ માઇલ ઉપર એક અમુક દિશામાં એક અત્યંત રમણીય-ઉત્તમ સ્થાન-શોધી કહાડયું છે. નજરે જોયું નથી પણ સાંભળીને નક્કી કર્યું છે ત્યાં કોઇ નથી-કંઇ વસ્તી નથી. એક મોટી નદીનું મૂળ છે. ત્યાંથી એ નદીનાં ઝરણ-ન્હાના ન્હાના ધોધ નિકળે છે. એક અત્યંત ઉંચા પહાડની તળેટી જેવી એક ખીણમાં-એ ઝરણાના મૂળ આગળ-રહીશ-ધ્યાન કરીશ-ભટકીશ-કલાકના કલાક બરફમાં અને પર્વતમાં શિખર ઉપર અને નીચેની ખીણોમાં ફરીશ. ભાન ભૂલાઇ જશે ત્યાં બેસી જઇ એ આનંદ સમાધીમાં લીન થઇ જઇશ. કઇ દિશામાં અને કયાં તે કહીશ નહિ કારણકે તેમ કરવામાં ભયછે પરંતુ અંહીંથી ૪૨ માઇલ અંદર આગળ-હિમાલયની મધ્યમાં-જ્યાબરી ચાર ચાર ૭ ૭ ફીટ બરફ વર્ષમાં આઠ માસ સુધી પડે-આપણે ના પાડીએ તોપણ પડે-આપણા કબામાં ન રહે ! ત્યાં રહીશ, બેસીશ, ઇચ્છા થશે તો વાંચીશ-લખીશ (એક પેન્સીલ અને એક શીશીમાં શાહી ભરીને લઇ જવાનો છું વધારે નહિ. એટલું ખોવાઈ જાય, ફૂટી જાય કે દગો જાય તો મ્હને લખવા દેવાની ઇશ્વરની

ઇચ્છા નથી એમ માની બંધ કરવું) જંગલોમાં અને જેમાં ઇચ્છા થાય ત્યાં જંગલના પક્ષી કિંવા પવન જેટલો સ્વતંત્ર રહીને વિચરીશ. એ પ્રભુ–અંતરાત્મા–બોલશે. અંદરથી ધ્વનિ કરશે-કાનમાં ભણકારા મોકલશે કે 'બસ હવે જાઓ અને કર્તવ્ય કરો! મેળવ્યું તે આપો અને વિશ્વની ચરણસેવાને લાયક થયા છો એમ ભલે જગત્ જાણે' ત્યારે પાછો આવીશ અને મ્હારા આનંદના, મ્હારા અનુભવનાં-પુષ્પોવડે સૌને પૂજીશ અને ત્હેની દૈવી સુગંધદ્વારા સંસારી સ્વાર્થની-ક્ષુદ્રત્વની દુર્ગંધ ધોવાનો-કહાડવાનો પ્રયત્ન કરીશ.

તું મ્હને સ્વાર્થી કહેતી ના. આ આનંદ મેળવવા પૂર્ણતાને માર્ગે કૂચ કરવાની તૈયારીને માટે અંહી મ્હારે આવવું પડ્યું. તું તે ત્યાંજ રહીને કરી શકે છે. હું અંહીજ રહેવાનો નથી. મ્હારા આનંદને મારીજ પાસે અંહી રાખી-તેમાં ડુબી જઇ સ્વાર્થી ગણાવાનો નથી. તું પ્રભુની પ્રતિનિધિ થઇ, હું પણ તે પદ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરીશ. હું ત્હને પૂજુંછું કે ગુરૂ માનુછું છતાં મ્હારી જાતને ભાઇ ગણી બ્હેનને કંઇ કંઇ શીખવવાનો સમજાવવાનો ગુરૂ હોવાનો ડોળ કરૂંછું. નહિ? આપણો સ્નેહ, આપણો સંબંધ સંસારીઓથી જુદો કંઇક વિચિત્ર પ્રકારનો નથી લાગતો?

બની ઉસ્તાદ આવો તો થશો આંહી તમે ચેલા
મગર ખુરશીદ બનશો તો હમે ચેલા થનારાઓ.
એવીજ કંઇક ઉલટો સુલટો સંબંધ.

ત્હારો
ભાઇ

તા.ક. માફ કરજે! હનુમાનનું પૂછડું હજુ આગળ ચાલ્યું. પાંચમાં નોટપેપરને છેડે લખેલી કલાપિની લીટીઓનો અર્થ એવો છે કે ત્હમે ગમે તેવા ઉસ્તાદ એટલે હુશિયાર બનીને આવશો તોપણ અમારી આગળ તો તમારે ચેલાજ બનવું પડશે. પરંતુ અમારા ચેલા બનવા ખુશી હશો તો અમે પણ ત્હમારા ચેલા બની જઇશું. અર્થાત્ ત્હમે અમારા ગુરૂ. અમે ત્હમારા ગુરૂ.

શિયળ વિનાની નારી.

લેખક; રા. રા. પ્રાણજીવન મોરારજી શાહ.

("આવોને દીન દયાળ રમવા આવોને રે"—એ રાસડાની રાહ.)

નારી ન એ અંગાર, શિયળ નિર્મળ નહીંતો,
નારકી છે તૈયાર, ભલે જગ ઠગતી અહીંતો; એ ટેક
શિયળ નારીનું નૈતમ નાણું, શિયળ સદ્ગુણ સુંદર આણું,
પણ કામનું શું કરીયાણું, શિયળ નિર્મળ નહિતો— ૧

લાવી ભલે ઘાટ માણેક મોતી, પંડે અખંડને પિયર પુનોતી,
સળગાવો સંપત્ સોતી, શિયળ.— ૨

રૂપેતો ઇંદ્રપરી ઉતરેછે, હાલ તો હાથણી પાણી ભરેછે,
પણ નારકીને વરેછે, શિયળ.— ૩

શિયળ વણ સામાયિક થોથાં, પોષો પડીકમણું ને પોથાં,
સંજમ જપ તપ ભોથાં, શિયળ.— ૪

અંતરે તર્ક વિતર્ક ઉફાળા, વેષ કુવેષ છે નખરાંવાળાં,
કોયલા કાળા ને કાળા, શિયળ.— ૫

વ્રત ચોથાનો મહિમા મોટો, પાણીને મૂલે ન વાળો ગોટો,
હીરો વેચી લ્યો લખોટો, શિયળ.— ૬

થંભછે ઘર નર ધર્મનો નારી, રત્નની ખાણ જે સ્વામીશું વારી
કુલટા શું જાણે બિચારી, શિયળ.— ૭

ગઢ લોઢાનો ને બંધીખાનું, ચોકી અખંડ જ્યાં લાગ ન બાનું,
એ તે પતિવ્રત શાનું, શિયળ.— ૮

બાહેર શિયળ ઘરમાં શિયળ, ભીંતરે શિયળ ભોંયરે શિયળ.
એકાંતે શિયળ તે શિયળ, સજની સજની મારી. ૯

પતિવ્રત સંપત્તિ મે વરસાવે, સંતતિ રામ રિખભ થઇ આવે,
પ્રાણજીવન મન ભાવે, સજની સજની મારી ૧૦

જૈન સાહિત્યની ગુજરાતપર અસર.

ગુજરાતી ભાષાના સાહિત્યને જૈનો તરફથી જે ફાળો મળેલો છે, તેના સ્વાભાવિક રીતે બે વિભાગ થઇ જાય છે. એક તો આગલા વખતમાં એટલે ગુજરાતી સાહિત્યની શરૂઆતથી તે લગભગ ૧૮ યા ૧૯મા સૈકા સુધી જે ફાળો મળેલો તે અને બીજો હાલના એટલે અર્વાચીન સમયમાં મળેલો તે, જુના વખતમાં જૈન સાહિત્યકારોની કલમે જે કામ કર્યું છે તેને અંગે થયેલો લાભ અત્યાર પહેલાં પ્રતિષ્ઠિત જૈનેતર સાક્ષરોએ એકે અવાજે કબૂલ રાખ્યો છે. કેટલાએક જૈન સાધુઓની કૃતિને લીધેજ મુસલમાની રાજ્યના નિસ્તેજ સમયમાં ગુજરાતી સાહિત્ય રૂપી દીપ પ્રકાશિત રહેલો. ઇતિહાસ, ફિલસુફી, નીતિ, ધર્મ વગેરે ઘણા વિષયોને જૈન લેખકોએ ખેડેલા છે, પરંતુ એ આખા સાહિત્યવિભાગનો એક સામટો વિચાર કરતાં માત્ર બે બાબતોજ આપણું ધ્યાન ખેંચે છે તે એ છે કે એ લેખકો સઘળાજ સાધુવર્ગના હતા, એટલે કે ગૃહસ્થી નહિં,—જેમણે ગૃહસ્થાશ્રમ યાતો સંસારનો ત્યાગ કરેલો તેવા હતા, અને તેમને હાથે જે જે લખાણો થયેલાં છે, તે સઘળાં માત્ર જૈનધર્મ—જૈન-

સંપ્રદાય, જૈન સંસ્થા, જૈન વ્યવહારને ઉદ્દેશીનેજ થએલાં છે અને કુદરતી રીતે હોય પણ તેમજ જેમણે સંસારત્યાગ કરેલો એવા સાધુઓ અને તે પણ એક અમુક સંપ્રદાયીસાધુઓ બીજો શો વિષય પસંદ કરી શકે? આને લીધે જૈન સાહિત્ય તદ્દન એકતરફી-એટલે Sectarian રહી ગયું છે. અને જ્યાં અમુક વિષય એ પ્રમાણે એકતરફી (Sectarian) હોય ત્યાં તેની ઉપયોગિતા, તેમાં રહેલો રસ, તેની માન્યતા વગેરેનો પ્રદેશ સંકુચિત થઇ જાય છે, તેમાં બીજા ઓનું બહુ મન લાગતું નથી, અને તેથી સર્વમાન્ય થઇ શકતો નથી. અલબત નીતિ વ્યવહાર વગેરે વિષયમાં ઘણાં એવાં તત્ત્વો છે કે જે સર્વમાન્ય અને સર્વવ્યાપક હોય છે. દાખલા તરીકે જૂઠું ન બોલવું, કરજ ન કરવું, ચોરી ન કરવી, એવી એવી બાબતો દુનિઆના દરેક ધર્મ યા સંપ્રદાયમાં માન્ય રાખેલી જોવામાં આવે છે; અને તે સંબંધે જૈન સાહિત્યમાં ઉલ્લેખ થયેલો પણ આપણે જોઇએ છીએ અને તેટલે દરજ્જે એ સાહિત્યના ઉપયોગીપણામાં ખામી આવે છે એમ આપણાથી કહેવાય નહિ, પરંતુ એ તત્ત્વ માત્ર થોડેજ અંશે એ સાધુકૃત સાહિત્યમાં જોવામાં આવે છે. મ્હોટે ભાગે તો જૈનીઓનેજ રસ પડે એવી બાબતોથી એ સાહિત્ય ભરેલું છે. આ સબબને લીધે જોઇએ તેટલું એ સાહિત્ય ગુજરાતમાં જાણીતું યા લોકપ્રિય થઇ પડયું નથી.

હાલના વખતમાં જૈન સમુદાયમાંથી જે થોડા ઘણા યુવકો કેળવણી લઇ બહાર પડેલાછે તેમનો મ્હોટો ભાગ પણ ઉપલેજ રસ્તે જૈનસમાજની સેવા બજાવવાનું પસંદ કરે છે. આંગળીને વેઢે ગણાય એટલા હાલના જૈન ગૃહસ્થ લેખકો—સાધુ લેખકો નહિ એવા—પણ એ એકતરફી (Sectarian) બાજુજ પકડી બેઠા છે. મેસર્સ લાલન, મનસુખ કીરતચંદ, મનસુખ લાલ રવજી, મોતીચંદ ગી. કાપડીઆ, મોહનલાલ દ. દેસાઇ, એઓ એક પછી એક જૈન ધર્મ યા નીતિશાસ્ત્રને લગતાં જ પુસ્તકો બહાર પાડે છે. વખતે જૈન સમાજની હાલની સ્થિતિનો વિચાર કરતાં એ રસ્તો અયોગ્ય છે એમ પણ કહી શકાય નહિ, કારણ જૈનોનો મ્હોટો ભાગ આજે દરેક રીતે અંધકારમાં ડૂબેલો છે. કેળવણી બહુ ઓછી, વહેમ બેસુમાર, અજ્ઞાન જોઇએ તેટલું વગેરે શોકજનક બાબતોથી એ સમુદાય ભરેલો છે અને તેથી એવા એકતરફી પ્રયત્નની જરૂર છે, પરંતુ તેથી જેમ આગલા વખતમાં હતું તેમ હમણાં પણ થાયછે. આખા ગુજરાતને ઉપયોગી, આખા ગુજરાતમાં સર્વમાન્ય થઇ શકે એવી અસર એ સાહિત્ય આપણા પ્રદેશના સાહિત્ય પર કરી શકતું નથી. દાખલા તરીકે અર્થશાસ્ત્ર, વ્યાપાર શાસ્ત્ર, વિજ્ઞાન વગેરે સર્વોપયોગી અને સર્વમાન્ય વિષયો સંબંધે એ સાહિત્ય ગુજરાતી ભાષાને પહેલાં યા પછી મદદ કરી શકયું નથી. તેનું કારણ એજ છે કે જૈનો હજુ પોતાનું ઘર બરાબર માંડી રહ્યા નથી તો પારકાનું શી રીતે સુધારી શકે? પરંતુ આશા છે કે હાલમાં ધીમે ધીમે પણ જે સ્તુત્ય પ્રયાસ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે તે ભવિષ્યમાં એટલે દરજ્જે વધી જશે કે જેથી જૈન લેખકોને પોતાના સમાજને સુધારવાની આવશ્યકતા ઘણે દરજ્જે બર આવેલી લાગશે અને તેથી આખા પ્રદેશને ઉપયોગી અને માન્ય થઇ પડે તેવા સાહિત્યમાં વિશેષતર ભાગ લેવાનું બની શકશે.

કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી.

અપાશરો—નર્મકોશમાં આ શબ્દનો અર્થ "ગોરજીને રહેવાનું ઠેકાણું" એવો કર્યો છે. સોસાયટીના કોશમાં તે કરતાં કાંઇક વધારે બુદ્ધિપૂર્વક તેનો અર્થ કર્યો છે. જૈનોનું એક ધાર્મિક સ્થાન, ગોરજીઓને જે રહેવાનો આશ્રય તે" એ પ્રમાણે તેનો અર્થ આપ્યો છે. પણ નડીઆદ વાળા કોશમાં તો 'નર્મકોશ' વાળા અર્થનો ઉતારો કરવા ઉપરાંત "જેમાં રાત્રે દીવા કરેલા નથી હોતા તેવું સ્થળ" એવો અધુરો અને વિચિત્ર અર્થ કર્યો છે. તે કોશકારના મનથી તો હરકોઇ સ્થળ કે જેમાં દીવા કરેલા નહોય તે 'અપાશરો' કહેવાય !

આશાતના—એ શબ્દ 'નર્મકોશ' કે નડીઆદવાળા કોશમાં નથી. સોસાયટીના કોશમાં છે, પણ તેની જોડણી 'અશાતના' બરાબર છે કે 'આશાતના' જોઇએ તે સંબંધે ચર્ચા થવાની જરૂર છે. ×

એકાશન—આ શબ્દ નર્મકોશમાં નથી પણ નડીઆદવાળા કોશમાં તેના ખરા અર્થ સાથે આપ્યો છે; છતાં સોસાયટીએ તેને પોતાના કોશમાં ઉતાર્યો નથી, એ એક નવાઇ છે. એકાશન' શબ્દ અતિ પ્રચલિત છે.

આટલાં ઉદાહરણો પરથી જણાશે કે જૈન પારિભાષિક શબ્દોને જોડણીમાં, વ્યુત્પત્તિમાં અને અર્થમાં કોશકારો તરફથી જુદી જુદી રીતે અન્યાય મળેલો છે. સોસાયટીએ કરવા માંડેલો કોશ ગુજરાતી ભાષામાં કાંઇક વજનદાર કોશ થઇ પડવાનો સંભવ છે, અને તેમાં જોતાં પણ ઘણા જૈન શબ્દો દાખલ કરવામાં આવેલા જણાતા નથી. 'અપકાય' શબ્દ છે, ત્યારે 'અગ્નીકાય' નથી; 'આદિનાથ' અને 'ઋષભદેવ' શબ્દો છે ત્યારે બીજા તીર્થંકરોનાં નામ નથી; અને તે ઉપરાંત અનંતાનુબંધી, અતિચાર, અનાગાર, અસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, અવગાહના, આકાશાસ્તિકાય, એકાશન, એકટાણું ઇત્યાદિ અનેક શબ્દો તેમાં જોવામાં આવતા નથી અને વ્યંજન વિભાગમાંતો ઘણાજ શબ્દો રહી ગયેલા આપણા જોવામાં આવશે. જૈન પારિભાષિક શબ્દોમાં સેંકડે પોણોસો ટકા શબ્દો શુદ્ધ સંસ્કૃત ભાષાના હોય છે અને ઘણા જ થોડા પ્રાકૃત, માગધી કે રૂઢ શબ્દો હોય છે; પરન્તુ કોશકારો જૈન પરિભાષામાં કેવળ અજ્ઞાત હોવાથીજ આવા શબ્દો રહી જાય છે.

આ સ્થળે હું એક સૂચના કરવાનું યોગ્ય માનુંછું. સોસાયટી તરફથી જે નવો પ્રમાણભૂત કોશ તૈયાર કરવામાં આવેછે તેમાં જૈન પારિભાષિક શબ્દો પૂરતી રીતે દાખલ થવા પામે તેમાં કોશનું માન વધવા પામે તે ઉપરાંત જૈન કોમને જૈન સાહિત્યના પ્રચાર માટે સરસના ઉત્પન્ન થાય તેવો એક મોટો લાભ રહેલો છે. જૈન પારિભાષિક શબ્દો નહિ સમજી શકવાને લીધે જે જૈનધર્મી સાહિત્યથી આજે અન્ય ધર્મીઓ અળગા રહેછે તેઓ

+ આની વ્યુત્પત્તિ આ છેઃ—(આય-લાભ-જ્ઞાનના =ખંડના) એટલે (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના) લાભની ખંડના કરવી તે આશાતના. તંત્રી.

આ સરલતા થયા પછી જૈન સાહિત્ય વાંચવાને વધારે પ્રેરાય તે ખુલ્લુંજ છે. આટલા માટે સોસાયટીના કોશમાં રહી જતા જૈન પારિભાષિક શબ્દોનો સંગ્રહ કરીને, તેના બરાબર અર્થો લખીને, અને સોસાયટીએ કરેલા ભૂલ ભરેલા અર્થો તથા જોડણીને સુધારીને તે સઘળું સોસાયટી ઉપર મોકલી આપવાનું બીડું કોઇ જૈન વિદ્વાને અથવા વિદ્વાનોએ જૈન મુનિની મદદ સાથે ઝડપવું જોઇએ. આ કાર્ય જૈન કોમની, અન્ય ધર્મીઓની તેમજ ગુજ-રાતી સાહિત્યની એક અનુપમ સેવારૂપ છે. આ કાર્ય સોસાયટીએજ પોતાની એક ફરજ સમજીને કરવા જેવું છે, પરન્તુ જૈન વિદ્વાનોની મદદ સિવાય તે કાર્ય નિર્દોષ અને સંપૂર્ણ થવાનો કદાપિ સંભવ રહી શકે નહિ અને તેથીજ તે કાર્ય કરવાને થોડા જૈન વિદ્વાનોએ સેવાબુદ્ધિપૂર્વક સ્વયંસેવક તરીકે બહાર પડવું જોઇએ.

સારંગપુર; અમદાવાદ
તા. ૧-૮-૧૨

ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ.

એક પર્યેષક ચિત્ર.

:o:

ભાનુમાંથી અનલ જગતે, ભીષણ વર્ષતો'તો;
મ્હારી શાન્તિ જનપદધ્વનિ, તોડતો રહેજ પણ ના.
ને દિવાલે શયનસદને, ઝુલતો'તો અરીસો,
એની સ્હામે હળુ હળુ જરી હીંચતો હું સુતો'તો.
ચીં ચીં ચીં ચીં સ્વર મૃદુલ ત્યાં, આથડયો કર્ણ મ્હારે;
ને જોઉં ત્યાં પ્રમત્ત ચકલી, દર્પણે ચંચુ મારે.
ચીં ચીં નો એ રવ મૃદુ હવે, છેક વાધી ગયો ને,
સ્હામી બીજી ચકલી સહ તે, આદરી યુદ્ધ બેઠી.
મ્હારા બંધુ દૂર રહી રહી, ગમ્મતે દેખતા'તા;
એ બોલ્યા, 'છે ચકલી હૃદયે કેટલો દ્વેષ અગ્નિ?'
મ્હેં વિચાર્યું જગમહીં વળી, માનવી શું કરે છે?
પિતાના આ તનય સઘળા, ક્લેશ ઓછા કરે છે?
હું તું તે સૌ કરણ વિભુથી, એક ને ભિન્નરૂપ
એ આત્માના જગજન સહુ, માત્ર સાદ્રશ્ય રૂપ.
જાણીએ તો પણ હજી કંઇ, દ્રષ્ટિમાં સામ્ય નાવ્યું,
રે! રે! ક્યારે? જગત્ સઘળે વ્યાપશે ભ્રાતૃભાવ?

અમૃત.

વ્હાલઘેલાંની દેવપૂજા.

૧

જન્મે તેને દિલ દુધડિયાં પાયછે આશ-ઘેલાં:
જીવે તેને સ્મિત ફુલડિયાં છાયછે લાડ-ઘેલાં:
જાતાં તેને નીર નયનનાં સિંચતાં વ્હાલઘેલાં:
સંભારીને સુરસમ પૂજે ભાવથી ભક્તિઘેલાં!

૨

આવી પૂજા અજબ રીતની માનવી માનવીની,
દેશે દેશે ઘડી ઘડી થતી રંકને રાજવીની:
આવી પૂજા સ્વરૂપ ભુજવે દેશ ભક્તિ સ્ફુરાવે!
અતે એ તો પ્રકટ કરવી દેવની ભાવનાને!

૩

દેવાંશી આ ક્ષણિક દિસતો દેહ તો આપણો છે:
સંસારે આ ક્ષણિક દિસતો સ્વર્ગ શો આપણો છે:
એ સંસારે સુરજનતણાં વાસને વાટિકા છે:
એમાં આવી નિશદિન ન શું દેવપૂજા ઘટે કે?

૪

જન્મે ત્યાંથી પરહિત કરે સ્વાશ્રયે શીખી રહેવા:
જીવ્યા સુધી પરમય રહી સ્વાર્પણે સ્હાય સેવા:
જેવાં તેવાં રહી જીવિતને આમ ઉજાળનારાં!
એવાંને તો સુરપદ ઘટે ને ઘટે દેવપૂજા!!

સુરત, નાગર ફળીયે. લલિત

જૈન સંસ્થાઓ

પ્રસ્તાવના આ શિરોલેખ માત્ર નામનુંજ છે. વસ્તુતઃ આ લેખમાંના વિચારો સામાન્ય સંસ્થાઓને લાગુ પડે છે, પછી તે સંસ્થાઓ જૈનની હો, કિંવા હિંદુની હો. દૈવયોગે હિંદુ તેમજ જૈન સંસ્થાઓનો અનુભવ મળ્યો અને તે અનુભવ ઉપરથી કેટલીક સૂચના આપવી યોગ્ય ધારી આ લેખ લખાયો છે. જૈનોનો મુખ્ય સિદ્ધાન્ત દયા-સ્નેહ છે અને એજ સિદ્ધાન્તને અનુસરી આજના લેખની તુલના કરવા વિનંતિ છે. જૈનેતર હોવાથી નિષ્પક્ષપાત તુલના થવા સંભવ છે, પરંતુ તે સાથે અંદરનું રહસ્ય સમજવાનો અધિકાર ન હોવાથી કાંઇક અન્યાય થવો પણ શક્ય છે. ગમે તેમ હો પરંતુ કેવળ શુદ્ધ હેતુથી ઈશ્વર પ્રીત્યર્થે અને જૈન સંસ્થાઓ વધારે સારી રીતે કર્તવ્ય બજાવતી થાય એજ આશયથી લેખ લખાયો છે માટે જૈન બંધુઓને એજ દષ્ટિ અને એજ ન્યાયે લેખકને લેખ તરફ અભિપ્રાય બાંધવા વિનંતિ છે.

જૈન સંસ્થાઓ.

સુધરેલા દેશમાં-ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છા રાખનાર દરેક મનુષ્ય પોતાની ઉન્નતિ કરી બેસી રહેવા ઇચ્છતો નથી. આટલાજ માટે પોતાનાં બંધુઓની ઉન્નતિ અર્થે-સાહાય્ય અર્થે જાહેર સંસ્થાઓ સ્થાપે છે અને સ્થાપવા પ્રયાસ કરે છે. બીજા દેશોમાં જ્ઞાતિભેદ ન હોવાથી સામાન્ય સંસ્થાઓ હોય છે ત્યારે આપણે ત્યાં પ્રત્યેક જ્ઞાતિ પોતપોતાની સંસ્થાઓ કાઢે છે. આજ ન્યાયે વ્યાપારમાં અગ્રેસર-ધર્મતત્વે જેમના હૃદય સંયોજાયાં છે એવા જૈન બંધુઓ જૈનોનાજ હિત ખાતર સંસ્થાઓ સ્થાપે એમાં આશ્ચર્ય નથી. આ સંસ્થાઓના હેતુ ઉચ્ચ છે. ત્હેમના સંસ્થાપકો તેમજ નિયામકો શુદ્ધ ભાવથી અને બનતા પ્રયાસથી તે હેતુ બર આણવા મથેછે; પરંતુ મનુષ્યમાત્ર અપૂર્ણછે એ નિયમે એ સંસ્થાઓમાં દોષ હોય એ સ્વાભાવિક છે. આ દોષો દૂર કરવા-દૂર કરાવવા સુગમ પડે એટલા માટે વિભાગવાર સંસ્થાઓનું દિગ્દર્શન કરીશું.

પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ કેલવણીની શાળાઓ-બાલકો માટે

મુંબાઇમાં તેમજ બહારગામ બાલકો માટે જૈનોએ અનેક ન્હાની મોટી શાળાઓ સ્થાપી છે અને આનંદની વાત તો એ છે કે સામાન્ય રીતે અંદર અંદરના મતભેદ પેટાભેદ છતાં કેલવણીના સંબંધમાં એ ભેદ દાખલ થવા ન દેતાં એ સંસ્થાઓ સર્વ જૈનમાટે ખુલ્લી મૂકવામાં આવી છે અને ઘણી ખરી સંસ્થામાં કેલવણી મફત આપવામાં આવેછે. બાબુ પન્નાલાલ જેવી જૈનો માટે હાઇસ્કુલ બીજી નથી તો પછી મમતા રાખીએ શાળાનો લાભ જૈનો શામાટે ન લે? માત્ર પોતાનું-મફત-એટલે ઠીક, ઠીક, એમ શામાટે? હિંદુસ્તાનમાં એક એવો અભિપ્રાય થયો છે કે મફત એટલે ખોટું અને મફત એટલે ગરીબને માટેજ; આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે પૈસાદાર જૈનો આવી સંસ્થાનો લાભ લેતા નથી, પરંતુ દરેક જૈનનું કર્તવ્ય છે કે બનતા સુધી જૈન સંસ્થાનો લાભ લેવો-તેમાં ખામી-દોષ હોય તો સુધારવો. જૈન શાળાઓમાં ફી નહોવાથી તેમજ જૈન માબાપોને કેલવણીની કિંમત જોઇએ એવી ન હોવાથી તેમજ નિયમિત રહેવાના લાભ ન જાણતા હોવાથી વિદ્યાર્થીઓ નિયમિત રહેતા નથી-વર્ષમાં રજાઓ ઉપરાંત બેએક માસ ઘેર રહેછે: આમ હોવાથી નિયમિત ને સારો અભ્યાસ થતો નથી. આટલાજ માટે દરેક વિદ્યાર્થી પાસેથી ફી લઈ ગેરહાજર રહેનારનો દંડ કરી તેમાંથી ગરીબને મદદ કરવી અને નિયમિત હાજર રહેનારને નિશાળ છોડી જાય તે વખતે આપેલી ફી એક સંગ્રહ કરેલી રકમ તરીકે આપવી-જેથી મફત કેલવણીનો હેતુ સચવાશે અને દરેક વિદ્યાર્થી પાસે નાની રકમ થશે. હિંદુ-કે જૈન શાળાઓમાં બીજો વાંધો માબાપની બેદરકારી હોયછે. પોતાના બાલકની ઉન્નતિ ઇચ્છનાર દરેક માબાપે શાળાના નિયામકો સાથે પરિચિત રહેવું જોઇએ અને શાળા નમુનેદાર થાય તે માટે હમેશાં તત્પર રહેવું જોઇએ. જૈન વિદ્યાર્થીઓનો એક દોષ-મ્હોટો દોષ ઉચ્ચ આશયનો અભાવ છે. 'મેટ્રીક થઇએ તો એ બસ!' આજ વિચાર ત્યાં બી. એ., એમ. એ. થવાની તો વાતજ ક્યાં? મોક્ષ દરેકને મળતો નથી પણ 'પ્રયત્ન શામાટે ન કરવો? આત્મશ્રદ્ધા-ઉચ્ચ આશય અને સતત પ્રયત્ન એજ ઉન્નતિના સાધન છે. સંસ્થાપકો શાળાઓ સ્થાપી પોતાનું કર્તવ્ય બજાવ્યું સમજેછે અને

થોડાજ સંસ્થાપકો શાળાઓનાં કામકાજથી પરિચિત રહેછે. સારૂં શિક્ષણ-ઉચ્ચ ચારિત્ર આપવું એ શિક્ષકોનું કર્તવ્ય છે અને ભવિષ્યની પ્રજાની ઉન્નતિ કે અધોગતિ કરવી તેમના હાથમાં છે તો શિક્ષકો પોતાનું કર્તવ્ય કર્યે જાય એવી અનુકૂળતા કરવી, શિક્ષકોને શાળા ઉપર મમત્વ થાય એવા શિક્ષકો રાખી ત્હેમના જીવન સરળ કરવાં એ સંસ્થાપકોનું કામ છે. જૈનો કેળવણીની પાછળ પૈસો ખરચવા પાછા પડતા નથી તો શાળાઓ નમુનેદાર બનાવવા યત્ન કરે ને કાળ જતાં જૈન કૉલેજ સ્થાપે તો અત્યારે ખરચાતો પૈસો સાર્થક થશે.

કન્યાશાળા શ્રાવિકા શાળા

સ્ત્રી કેળવણીની આવશ્યકતા જૈનો સમજતા આવ્યા છે એટલુંજ નહિ પણ અધેડ વયની સંસારમાં પડેલી સ્ત્રીઓ ભરત-ગુંથણ શિક્ષણ ધર્મજ્ઞાન અને ગુજરાતીનો અભ્યાસ કરવા લાગી છે એ આનંદજનક સ્થિતિ છે. પરંતુ સમય બદલાતો જાય છે-પુરૂષો સામાજીક હિલચાલમાં ભાગ લેતા થયા છે-લગ્નના ઉચ્ચ હેતુ પુનઃ સમજવા લાગ્યા છે અને સ્ત્રીઓ સહધર્મચારિણી થાય-જીવનમિત્ર થાય-તેમના માનસિક જીવનમાં ભાગ લેતી થાય એમ પુરૂષો ઇચ્છે છે તેવામાં દરેક માબાપનું કર્તવ્ય છે કે માત્ર લખતાં વાંચતાં આવડે તેની સાથે પતિને સાહાયભુત થાય એમ દરેક વ્યકિતના સંયોગો જોઈ ઇંગ્રેજી વગેરેનું જ્ઞાન આપવું. દુનિયામાં બીજા દેશોમાં સ્ત્રીજીવન કેવાં છે-એ સ્ત્રીઓની શી સ્થિતિ છે-શી હિલચાલ ચાલેછે તે સંબંધી જ્ઞાન સ્ત્રીઓને ઓછું આવશ્યક નથી. તદુપરાંત સામાન્ય નર્સિંગ-તંદુરસ્તી સાચવવાનું જ્ઞાન, પ્રાચીન અર્વાચિન સ્ત્રીપુરૂષોનાં ચરિત્રો-સંગિતના વિષયો દાખલ કરવા. કન્યાશાળાના અભ્યાસક્રમ માટે સરકારી અભ્યાસક્રમની કોઇપણ રીતે જરૂર હોય એમ હું માનતો નથી તો પછી સ્વતંત્ર, યોગ્ય અભ્યાસક્રમ જૈનબધુંઓ તૈયાર કરી વાસ્તવિક સ્ત્રી કેળવણી દાખલ કરેતો શું? આ ઉપરાંત કન્યાશાળા, શ્રાવિકાશાળાનો સમય બપોરના બારથી ત્રણનો રાખવો સર્વ રીતે યોગ્ય છે જેથી ગૃહકાર્ય તરફ દુર્લક્ષ ન રહે. કન્યાશાળા-શ્રાવિકાશાળાની સાથેજ સ્ત્રીઉપયોગી લાયબ્રેરીની વ્યવસ્થા થાય તો સ્ત્રીકેળવણીનો ઉચ્ચ હેતુ પાર પાડવામાં સરળતા થાય.

ધાર્મિક કેળવણી

ધાર્મિક અને નૈતિક કેળવણી આપવાની જરૂર છે એમ જૈનબધુંઓ સમજે છે અને તે કેવી રીતે આપવી તે માટે બેએક વર્ષ ઉપર વિદ્વાનોના અભિપ્રાય માગ્યા હતા. જૈન ધર્મના સિધ્ધાન્તો-ત્હેનું રહસ્ય સમજવાનો પ્રયાસ કરવો એ પ્રાગલ્ભ્યજ છે, પરંતુ જે નિયમ અન્ય હિંદુધર્મને લાગુ પડે છે તે કેટલેક દરજ્જે જૈનોને લાગુ પડી શકે એમ હું માનું છું. હિંદુભાઇઓમાં કેટલાક કેવળ અસલી વિચારના એમ સમજે છે કે નાનાં બાળકો પાંચસાત વર્ષનાં બાળકો સંસ્કૃત સ્તોત્ર ભણી જાય તે બહાદુરીનું કાર્ય છે ને ધાર્મિક સંસ્કાર પડે છે તે હશે, પરન્તુ નાનાં બાળકો ઉપર એ વધારાનો બોજો છે એમ હું માનું છું. નમો અરિહંતાણં...વગેરે અથવા ભગવદ્‌ગીતાના શ્લોક બોલી જાય તેમાંજ ધાર્મિક કેળવણીનો સમાવેશ થાય કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. ન્હાનાં

ઉછરતાં બાળકોને માટે તો ઇંગ્રેજી પાંચમા ધોરણ સુધીતો જૈનધર્મના સિધ્ધાન્તોની રસિકવાર્તા-તીર્થંકર અથવા સાધુઓનાં સરળ-બોધપ્રદ ભાષામાં જીવનચરિત્રો અને કેવળ ગુજરાતી સાદી ભાષામાં તૈયાર કરેલી સ્તુતિઓ વધારે ધાર્મિક બનાવશે એમ મ્હારી માન્યતા છે. સંસ્કૃત અથવા માગધી સ્તોત્રો પંદર સતર વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે રાખવાં જેથી મૂળ પડેલા સંસ્કારોથી તેમને એમાં રસ પડવા સંભવ છે. તદુપરાન્ત બુધ્ધિવાન્, સચોટ છાપ પાડી શકે એવા સાધુઓ પાસે વારંવાર શાળાઓમાં વ્યાખ્યાન અપાવવાં. . .

બોર્ડીંગ. વિદ્યાર્થીઓને તો ઘેરથી વેગળાજ રાખવા એ ભાવના હજી આપણામાં પુનર્ દ્રઢ થઇ નથી એટલે અને રેસીડેન્સીમાં રહેવાની ફરજ ન હોવાથી બોર્ડીંગ કેવળ સાધનહીનને માટે છે એવી માન્યતા છે. બોર્ડીંગ-હોસ્ટેલના લાભાલાભ ગણાવવાનું આ સ્થળ નથી તેમજ જરૂર નથી, પરંતુ જે બોર્ડીંગો હોસ્ટેલો છે તેમાં સ્વભાવજન્ય શિથિલતા જણાય છે. આપણા ગૃહસંસારમાં જે દોષો જણાયછે તેજ દોષો ત્યાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. નિયમ-ડીસીપ્લીન, કામ લેવામાં મકમપણું અને સ્નેહ-દયામાં તફાવત માનતા નથી આપણી હોસ્ટેલો કેટલાક અપવાદ શિવાય ધર્મશાળાની ગરજ સારેછે. વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક જીવન કેમ ચાલેછે ? તેઓ અભ્યાસમાં નિયમસૂર છે કે કેમ? પોતપોતાની ઓરડીમાં શું કરેછે ? કોણ આવે-જાયછે ? કોની સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવેછે ? કેવાં પુસ્તકો વાંચેછે-એ બોર્ડીંગ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ અનેક વ્યવસાયોને લીધે કિંવા સારૂંમારૂં લગાડવાના ભયે તપાસતા નથી. આથી દેખરેખના અભાવે વિદ્યાર્થીઓની હાજરી બેવાર લેવાતી નથી, અને ઘણીવાર વિદ્યાર્થીઓ નાટક-સીનેમેટોગ્રાફ-પાર્ટીમાં મોજ માણવા જાયછે. વિદ્યાર્થીઓનાં વડિલો પોતાનાં બાળકોને બોર્ડીંગમાં મુકી નિશ્ચિન્ત થાય છે પરન્તુ વિદ્યાર્થીઓ કેવલ નિષ્કાળજી થઇ જાય છે. બોર્ડીંગના સંસ્થાપકોને અવારનવાર મુલાકાત લેવાની ફુરસદ નથી હોતી અને ફુરસદ હોય તો અગઉથી ખબર આપી આવતા હોવાથી સર્વ રીતસર થઇ જાય છે. વિદ્યાર્થીઓને ખોરાક કેમ મળે છે ? નોકરો સાફસુફ રાખે છે કે કેમ તે પણ ઘણીવાર જોવાતું નથી. આટલા માટે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ સ્નેહપૂર્ણ-જવાબદારી સમજનાર હોવા જોઇએ અને વિદ્યાર્થીઓનાં શરીર-મન અને અભ્યાસ વગેરે ઉપર વારંવાર લક્ષ આપનાર જોઇએ. બોર્ડીંગને માટે એક ખાસ દાકતરની આવશ્યકતા છે. આ બધી તજવીજને અભાવે બોર્ડીંગ વિદ્યાર્થીઓના સ્વતંત્ર નહી પણ સ્વચ્છંદ વિચારને ઉત્તેજન આપે છે અને બોર્ડીંગના ઉચ્ચ હેતુ નષ્ટ થાય છે.

પુસ્તકાલય-વાંચનગૃહ રસ્કિન એક સ્થળે કહે છે કે "તમે શું વાંચો છો એ મને કહો અને તમે કેવા છો તે હું કહીશ." આજ ન્યાયે પુસ્તકાલય-વાંચનગૃહ એ જનસમાજનું ચરિત્ર કેવું છે તે કહી આપેછે, વાંચનગૃહ જેમ વિશાળ-તેની સંખ્યા જેમ વિશેષ તેમ જનસમાજની ઉન્નતિ સરળ. જૈનો ઉચ્ચ જીવન ગાળતા થાય-ત્હેમની શારીરિક તેમજ આર્થિક સંપત્તિ વધે એમ ઇચ્છનારે શ્રી મોહનલાલજી લાયબ્રેરી જેવી અનેક લાયબ્રેરી સ્થળે સ્થળે-ગામે

થોડાજ સંસ્થાપકો શાળાઓનાં કામકાજથી પરિચિત રહેછે. સારૂં શિક્ષણ-ઉચ્ચ ચારિત્ર આપવું એ શિક્ષકોનું કર્તવ્ય છે અને ભવિષ્યની પ્રજાની ઉન્નતિ કે અધોગતિ કરવી તેમના હાથમાં છે તો શિક્ષકો પોતાનું કર્તવ્ય કર્યે જાય એવી અનુકૂળતા કરવી, શિક્ષકોને શાળા ઉપર મમત્વ થાય એવા શિક્ષકો રાખી ત્હેમના જીવન સરળ કરવાં એ સંસ્થાપકોનું કામ છે. જૈનો કેળવણીની પાછળ પૈસો ખરચવા પાછા પડતા નથી તો શાળાઓ નમુનેદાર બનાવવા યત્ન કરે ને કાળ જતાં જૈન કૉલેજ સ્થાપે તો અત્યારે ખરચાતો પૈસો સાર્થક થશે.

કન્યાશાળા શ્રાવિકા શાળા

સ્ત્રી કેળવણીની આવશ્યકતા જૈનો સમજતા આવ્યા છે એટલુંજ નહિ પણ અધેડ વયની સંસારમાં પડેલી સ્ત્રીઓ ભરત-ગુંથણ શિક્ષણ ધર્મજ્ઞાન અને ગુજરાતીનો અભ્યાસ કરવા લાગી છે એ આનંદજનક સ્થિતિ છે. પરંતુ સમય બદલાતો જાય છે-પુરૂષો સામાજીક હિલચાલમાં ભાગ લેતા થયા છે-લગ્નના ઉચ્ચ હેતુ પુનઃ સમજાવા લાગ્યા છે અને સ્ત્રીઓ સહધર્મચારિણી થાય-જીવનમિત્ર થાય-તેમના માનસિક જીવનમાં ભાગ લેતી થાય એમ પુરૂષો ઇચ્છે છે તેવામાં દરેક માબાપનું કર્તવ્ય છે કે માત્ર લખતાં વાંચતાં આવડે તેની સાથે પતિને સાહાયભૂત થાય એમ દરેક વ્યકિતના સંગોગો જોઈ ઇંગ્રેજી વગેરેનું જ્ઞાન આપવું. દુનિઆમાં બીજા દેશોમાં સ્ત્રીજીવન કેવાં છે-એ સ્ત્રીઓની શી સ્થિતિ છે-શી હિલચાલ ચાલેછે તે સંબંધી જ્ઞાન સ્ત્રીઓને ઓછું આવશ્યક નથી. તદુપરાંત સામાન્ય નર્સિંગ-તંદુરસ્તી સાચવવાનું જ્ઞાન, પ્રાચીન અર્વાચિન સ્ત્રીપુરૂષોનાં ચરિત્રો-સંગિતના વિષયો દાખલ કરવા. કન્યાશાળાના અભ્યાસક્રમ માટે સરકારી અભ્યાસક્રમની કોઇપણ રીતે જરૂર હોય એમ હું માનતો નથી તો પછી સ્વતંત્ર, યોગ્ય અભ્યાસક્રમ જૈનબધુઓ તૈયાર કરી વાસ્તવિક સ્ત્રી કેળવણી દાખલ કરેતો શું? આ ઉપરાંત કન્યાશાળા, શ્રાવિકાશાળાનો સમય બપોરના બારથી ત્રણનો રાખવો સર્વ રીતે યોગ્ય છે જેથી ગૃહકાર્ય તરફ દુર્લક્ષ ન રહે. કન્યાશાળા-શ્રાવિકાશાળાની સાથેજ સ્ત્રીઉપયોગી લાયબ્રેરીની વ્યવસ્થા થાય તો સ્ત્રીકેળવણીનો ઉચ્ચ હેતુ પાર પાડવામાં સરળતા થાય.

ધાર્મિક કેળવણી

ધાર્મિક અને નૈતિક કેળવણી આપવાની જરૂર છે એમ જૈનબંધુઓ સમજે છે અને તે કેવી રીતે આપવી તે માટે બેએક વર્ષ ઉપર વિદ્વાનોના અભિપ્રાય માગ્યા હતા. જૈન ધર્મના સિધ્ધાન્તો-ત્હેનું રહસ્ય સમજવાનો ડોળ કરવો એ પ્રાગલ્ભ્યજ છે, પરંતુ જે નિયમ અન્ય હિંદુધર્મને લાગુ પડે છે તે કેટલેક દરજ્જે જૈનોને લાગુ પડી શકે એમ હું માનું છું. હિંદુભાઇઓમાં કેટલાક કેવળ અસલી વિચારના એમ સમજે છે કે નાનાં બાળકો પાંચસાત વર્ષનાં બાળકો સંસ્કૃત સ્તોત્ર ભણી જાય તે બહાદુરીનું કાર્ય છે ને ધાર્મિક સંસ્કાર પડે છે તે હશે, પરન્તુ નાનાં બાળકો ઉપર એ વધારાનો બોજો છે એમ હું માનું છું. નમો અરિહંતાણં...વગેરે અથવા ભગવદ્ગીતાના શ્લોક બોલી જાય તેમાંજ ધાર્મિક કેળવણીનો સમાવેશ થાય કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. ન્હાનાં

ઉછરતાં બાળકોને માટે તો ઇંગ્રેજી પાંચમા ધોરણ સુધીતો જૈનધર્મના સિધ્ધાન્તોની રસિકવાર્તા–તીર્થંકર અથવા સાધુઓનાં સરળ–બોધપ્રદ ભાષામાં જીવનચરિત્રો અને કેવળ ગુજરાતી સાદી ભાષામાં તૈયાર કરેલી સ્તુતિઓ વધારે ધાર્મિક બનાવશે એમ મ્હારી માન્યતા છે. સંસ્કૃત અથવા માગધી સ્તોત્રો પંદર સતર વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે રાખતાં જેથી મૂળ પડેલા સંસ્કારોથી તેમને એમાં રસ પડવા સંભવ છે. તદુપરાન્ત બુધ્ધિવાન્, સચોટ છાપ પાડી શકે એવા સાધુઓ પાસે વારંવાર શાળાઓમાં વ્યાખ્યાન અપાવવાં. . .

બોર્ડીંગ.

વિદ્યાર્થીઓને તો ઘેરથી વેગળાજ રાખવા એ ભાવના હજી આપણામાં પુનરૂં દ્રઢ થઇ નથી એટલે અને રેસીડેન્સીમાં રહેવાની ફરજ ન હોવાથી બોર્ડીંગ કેવળ સાધનહીનને માટે છે એવી માન્યતા છે. બોર્ડીંગ-હોસ્ટેલના લાભાલાભ ગણાવવાનું આ સ્થળ નથી તેમજ જરૂર નથી, પરંતુ જે બોર્ડીંગો હોસ્ટેલો છે તેમાં સ્વભાવજન્ય શિથિલતા જણાય છે. આપણા ગૃહસંસારમાં જે દોષો જણાયછે તેજ દોષો ત્યાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. નિયમ–ડીસીપ્લીન, કામ લેવામાં મક્કમપણું અને સ્નેહ–દયામાં તફાવત માનતા નથી આપણી હોસ્ટેલો કેટલાક અપવાદ શિવાય ધર્મશાળાની ગરજ સારેછે. વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક જીવન કેમ ચાલેછે ? તેઓ અભ્યાસમાં નિયમસૂર છે કે કેમ? પોતપોતાની ઓરડીમાં શું કરેછે ? કોણ આવે-જાયછે ? કોની સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવેછે ? કેવાં પુસ્તકો વાંચેછે–એ બોર્ડીંગ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ અનેક વ્યવસાયોને લીધે કિંવા સારૂંમાઠું લગાડવાના ભયે તપાસતા નથી. આથી દેખરેખના અભાવે વિદ્યાર્થીઓની હાજરી બેવાર લેવાતી નથી, અને ઘણીવાર વિદ્યાર્થીઓ નાટક-સીનેમેટોગ્રાફ–પાર્ટીમાં મોજ માણવા જાયછે. વિદ્યાર્થીઓનાં વડિલો પોતાનાં બાલકોને બોર્ડીંગમાં મુકી નિશ્ચિન્ત થાય છે પરન્તુ વિદ્યાર્થીઓ કેવલ નિષ્કાળજી થઇ જાય છે. બોર્ડીંગના સંસ્થાપકોને અવારનવાર મુલાકાત લેવાની ફુરસદ નથી હોતી અને ફુરસદ હોય તો અગઉથી ખબર આપી આવતા હોવાથી સર્વ રીતસર થઇ જાય છે. વિદ્યાર્થીઓને ખોરાક કેમ મળે છે ? નોકરો સાફસુફ રાખે છે કે કેમ તે પણ ઘણીવાર જોવાતું નથી. આટલા માટે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ સ્નેહપૂર્ણ–જવાબદારી સમજનાર હોવા જોઇએ અને વિદ્યાર્થીઓનાં શરીર–મન અને અભ્યાસ વગેરે ઉપર વારંવાર લક્ષ આપનાર જોઇએ. બોર્ડીંગને માટે એક ખાસ દાકતરની આવશ્યકતા છે. આ બધી તજવીજને અભાવે બોર્ડીંગ વિદ્યાર્થીઓના સ્વતંત્ર નહી પણ સ્વચ્છંદ વિચારને ઉત્તેજન આપે છે અને બોર્ડીંગના ઉચ્ચ હેતુ નષ્ટ થાય છે.

પુસ્તકાલય–વાંચનગૃહ

રસ્કિન એક સ્થળે કહે છે કે "તમે શું વાંચો છો એ મને કહો અને તમે કેવા છો તે હું કહીશ." આજ ન્યાયે પુસ્તકાલય-વાંચનગૃહ એ જનસમાજનું ચરિત્ર કેવું છે તે કહી આપેછે, વાંચનગૃહ જેમ વિશાળ–તેની સંખ્યા જેમ વિશેષ તેમ જનસમાજની ઉન્નતિ સરળ. જૈનો ઉચ્ચ જીવન ગાળતા થાય–હેમની શારીરિક તેમજ આર્થિક સંપત્તિ વધે એમ ઇચ્છનારે શ્રી મોહનલાલજી લાયબ્રેરી જેવી અનેક લાયબ્રેરી સ્થળે સ્થળે–ગામે

ગામ ઇચ્છવી જોઇએ. જૈન વિદ્યાર્થીઓમાં જૈન વ્યાપારીઓમાં વર્તમાનપત્ર-પુસ્તકો વાંચવા નો શોખ નથી કહો તો ચાલે. 'ગુજરાતી' જેવામાં કેવળ વાર્તાજ અગર જ્ઞાના નિરસ બનાવે', 'મુંબઇ સમાચાર'માં વ્યાપારની ખબરો અને પુસ્તકોમાં ઇંદ્રિયોને બ્હેકાવનાર નવલકથાઓજ એમનાં પ્રિય છે. પરંતુ વાંચનનો શોખ હજી ઉત્પન્ન થયો નથી-પુરૂષોમાં નથી તો પછી સ્ત્રી-ઓમાં તો ક્યાંથીજ હોય? સંધ્યાકાળ પહેલાં ભોજન કરી બહાર કામે કે ગપ્પાં મારવા જવાની ટેવ પડી હોવાથી વાંચવાનું ક્યાંથી ગમે? કેળવાયલા માબાપ અને શિક્ષકોનું કર્તવ્ય છે કે એ વાંચનના શોખનાં બી કોમળ વિદ્યાર્થીઓનાં હૃદયમાં રોપવાં.

ધાર્મિકસંસ્થા

ધાર્મિક સંસ્થામાં ધર્મસ્થાનો- ધર્માચાર્યના સંબંધનાં સ્થાનોનો સમાવેશ થાય છે. હિંદુધર્મની અનેક શાળા-ત્હેની મંદિરો-ભકતોના પ્રમાણમાં એટલું કહેવું જોઇએ કે ધર્મશ્રદ્ધા જૈનોમાં હજી દૃઢ છે અને એ આનંદ-સૂચક છે. પરંતુ એ શ્રધ્ધા-અંધશ્રધ્ધા-વ્હેમ-ગતાનુગતિક સ્થિતિમાં ન જાય તે સાચવવાનું કાર્ય ધર્માચાર્યો-અને કેળવાયેલાનું છે. પાશ્ચાત્ય કેળવણીના પ્રભાવે-અન્ય ધર્મના સિધ્ધાન્તો ઇચ્છા કે અનિચ્છાએ વાંચવા પડતા હોવાથી અને સ્વધર્મના સંસ્કારો સચોટ ન પડવાથી સમય જતાં ધર્મશ્રધ્ધા ઓછી થવાનો સંભવ રહે છે. આ ન થાય તેટલા માટે ધર્માચાર્યોએ વખતોવખત સુપ્રસિદ્ધ રેવરંડ વોરસીની માફક જૈન ધર્મવ્યાખ્યાનો લોકપ્રિય ભાષામાં અને રસિકતાથી આપવાં જોઇએ-જૈનધર્માત્માઓનાં જીવનો બાલકોનાં જીવનમાં ઓતપ્રોત થાય એમ કથાનકો રૂપે કિંવા ચરિત્રો રૂપે તૈયાર કરવામાં પર્યુષણ જેવા શુભ પ્રસંગે કિંવા તીર્થંકરો-ની જયંતીને દિવસે ઘણીવાર મંદિરોમાં ભભકભર રોશની-હાર્મોનીયમ અને સુંદર વેશનાં બાલકોનાં નાટકનાં ગીતનાં સ્તવનો સંભળાય છે. આથી લોકોનો સમુહ સારો ભરાય છે. અને કેટલાક ન આવનારા આવવા ઉશ્કેરાય છે પણ હમેશનું થઇ જવાથી આંતર રહસ્ય ભૂલી સંગીતપાર્ટીનો અનુભવ થતો હોય એમ નથી લાગતું? ઇશ્વરભક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ એકાન્ત સૃષ્ટિસૌંદર્યમાંજ થાય છે આટલાજ માટે આપણા પૂર્વજોએ તીર્થસ્થાનો પર્વતના શિખરે-નદિ-દરિયા કાંઠે કર્યાં છે. ઇશ્વરસ્તવન-આત્મનિરીક્ષણ ધાંધલ માં ન થાય-અસંભવિત નહીં પણ કઠિનતો છેજ. સંગીતદ્વારા સ્તુતિ આવશ્યક છે પરંતુ તે જ્યારે હૃદયના ઉદ્‌ગાર હોય ત્યારેજ.

જૈન સિદ્ધાન્તો યુરોપમાં ગયા છે અને ત્યાં વિદેશીઓ જૈનધર્મ પાળતા થયા છે એટલુંજ નહિ પણ જૈનધર્મ પ્રસરે એમ જૈનો ઇચ્છે એ સ્વાભાવિક છે. સ્વામી વિવેકાનંદે યુરોપ અમેરીકામાં હિંદુ ધર્મનો પ્રચાર કર્યો તેમ જૈન ધર્મનો પ્રચાર થાય એટલા માટે સ્વામી વિવેકાનંદ જેવા વીર જૈન ધર્માચાર્યોએ નીકળવું આવશ્યક છે. જૈનધર્મના સિદ્ધાંતો રગે રગે વ્યાપી રહ્યાં હોય અને તે સાથે ઇંગ્રેજી ધર્મશાસ્ત્રોનો શાસ્ત્રિય અભ્યાસ કર્યો હોય તેજ આ કાર્ય કરી શકે અને એ કાર્ય કરવું હોય તો ધર્મપ્રચારનું કામ કરનારે ઇંગ્રેજી અભ્યાસ કરવો જોઇએ અથવા ઇંગ્રેજી અભ્યાસ કરેલાએ જૈનધર્મનો ખરેખર અભ્યાસ કરી

કામ માથે ઉઠવું જોઇએ. નહિતો ગુજરાતી પ્રાથમિક શિક્ષણ આપનાર મહેતાજીઓ હોંશ
હોય છે-ઉત્સાહી હોય છે છતાં ઇંગ્રેજી સમૂળગું ન આવડવાથી કાંઇ કરી શકતા નથી તે
રીતે ધર્મકાર્ય કરનારની સ્થિતિ હવે ઇગ્રેજી શિવાય નિષ્ફળ નિવડવા ભીતિ છે.

પરોપકાર સંસ્થા અનાથાશ્રમ

પરોપકાર-દયા-સ્નેહ-ભૂતદયા એ જૈન ધર્મનો પાયો છે તો પછી એ મતાવલમ્બ
માં અનાથાશ્રમો હોય એમાં નવાઇ નથી પણ ન હોય તેમાંજ
છે આવાં અનાથાશ્રમો ગણ્યા ગાંઠયાજ છે, અને આ અનાથા
માં સામાન્ય રીતે ખાવાપીવાની વ્યવસ્થા, સામાન્ય શિક્ષણ એટ
હોય છે. અનાથાશ્રમો એ સદાવ્રત નથી એ ધ્યાનમાં રાખવાનુ
આત્મબલ આત્મશ્રધ્ધાની સાથે માનસિક બલ વધે એ કરવું એ નિયામકોની ફરજ
મુંબાઇ ઇલાકાના જેલના ડાકટરોએ આ ફેરીના રીપોર્ટમાં કહ્યું છે કે નાનાં બાળકો જેલ
નિકળી ફરી જેલમાં આવે છે. આજ સ્થિતિ આપણાં અનાથાશ્રમોની છે. અનાથાશ્ર
રહેતાં બાલક બાલકીઓ બ્હાર નિકળ્યા પછી નમુનેદાર શહેરીઓ-વ્યાપારીઓ- શિક્ષક
માતાઓ ન થાય-તેમનાં નૈતિક બલ પ્રભાવજનક ન થાય તો પછી અનાથાશ્રમથી લાભ
અનાથાશ્રમોના દેખરેખ રાખનાર ઉપર-એની વ્યવસ્થા ઉપરજ સઘળો આધાર છે. એ સં
પકોએ ભૂલવું નહિ. અનાથાશ્રમોમાંનાં બાળકો જીવનમાં હાર પામે, તેમનાં જીવનો પા
થાય તેનો દોષ સંસ્થાપકો અને નિયામકોનોજ છે.

ઉદ્યોગ ગૃહો

અમદાવાદ, સુરત જામનગર અને મુંબાઇ જેવાં સ્થળે પુરૂષો માટે તો નહિ
સ્ત્રીઓ માટે ઉદ્યોગગૃહો સ્થપાયાં છે અને તેમાં ભરત ગું
વગેરે ન્હાના ઉદ્યોગો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. નિરાશ્રિત સ્ત્રી
વિધવાઓને ઉપજીવિકાનું સાધન કરી આપવું એ દરેક મનુ
કર્તવ્ય છે, પરંતુ ઉપયોગીતાને વિસરવી નહિ. પારસીઓનાં ભરત ગુંથણના કામો બજા
વેચાય છે ને સ્ત્રીઓ ઉપજીવિકા કરે છે-આપણામાં સામાન્ય રીતે રૂમાલ-તોરણ-ટોપીઓ-
વેચતાં શરમ આવે છે-વેચે છે તો છાનામાના જ--જો એમજ હોય-ઉપજીવિકાનું સાધન કર
ન હોય-અગર હુન્નર ખાતર જ શિખવાનું ન હોય તો પછી સામાન્ય કુટુમ્બમાં આ નવા ખ
કારણ થઇ પડે છે. આટલા માટે ટુંકી કમાઇવાળાને બોજા રૂપ ન થતાં ઉપયોગી થઇ
એવા ઉદ્યોગો દાખલ કરવાની આવશ્યકતા છે.

ઇસ્પીતાલ

બાબુ પન્નાલાલ, શેઠ મનસુખભાઇ વગેરે જૈનો તરફથી ધર્માદા દવાખાનાં સ્થપાયાં
અને એ દવાખાનાનો જૈનેતર પણ લાભ લે છે. આર્તને શાન્તિ અ
જેવું એક પણ પુન્ય નથી અને દરેક કોમનાં કિંવા સામાન્ય
ખાનાની લોકપ્રિયતાનો આધાર ડાકતરના પોતાના સ્વભાવ અને ચ
ઉપરજ છે.. જૈન ઇસ્પીતાલોની સાથે સૂતિકાગૃહ અને કેટલાક રાજરોગો માટે ગૃહો થ
ઓછી આવશ્યકતા નથી. કેટલે દરજ્જે સત્ય છે તે હું કહી શકતો નથી, પણ મને

જાણે કેમ એ ઠસી ગયું છે કે જૈનોમાં જૈન સ્ત્રીઓની આંખો વધારે બગડે છે-સ્ત્રીઓ વધારે નબળી થતી જાય છે. આની સત્યાસત્યની પ્રતીતિ જૈન દાકતરોએ કરવાની છે.

આનંદસ્થાનો કલબો

All work and no play makes Jack a dull boy એ કહેવત-જૈનોને કેટલેક દરજ્જે લાગુ પડે છે. નવાયુગમાં ક્રીકેટ એ મુખ્ય છે તો પછી મુંબાઇની આટલી આટલી મેચોમાં-અમદાવાદ જેવામાં નિશાળો ની મેચોમાં જૈનવિદ્યાર્થીઓ આગળ પડયા હોય એમ સાંભરતું નથી-અપવાદ હોય તો પ્રભુ જાણે? શું અર્થ પ્રાપ્તી એજ જીવનની પર્યાપ્તિ છે? કિંવા નાટકચેટકમાં મોજમાણવી એજ જીવનનો હેતુ છે? જૈન યુવાનો ક્રીકેટ-માં પારીતોષક-નામના શામાટે ન મેળવે? એ સમજાતો નથી. એજ પ્રમાણે જૈન બાલાઓ સંગીતમાં-ગરબામાં-ભરત-ચિત્રકલામાં શામાટે આગળ ન પડે? આ વસ્તુસ્થિતિ લાવવી હોય તો કલબોની સ્થાપના આવશ્યક છે-માત્ર ચાહપાણી-નિંદાને માટે નહી-જો કે કલબોની સાથે તે આવવાનું જ.

જ્ઞાતિ સંસ્થા કોન્ફરન્સ

જ્ઞાતિની ઉન્નતિમાં આપણી ઉન્નતિ છે એમ સમજનાર નાટકવિવાદ-વિતંડાવાદ-પ્રાંતિક ભેદ નહિ સમજે. કોન્ફરન્સ-સંમેલનો- સભાઓમાં તાલભંગ ન થતાં તાલબધ્ધ રહેવાની કેટલી જરૂર છે તે જૈનબંધુને સમજવા વિનતિ છે. હેતુ સચવાય, ઉન્નતિના કાર્ય કરાય તો પછી કોણે કર્યું? કોને માન મળ્યું એ પ્રશ્ન શા માટે? જૈનધર્માચાર્યનાં-તીર્થંકરોનાં-સાધુમહાત્માનાં જીવનનો અભ્યાસ કરો ને જણાશે કે કેવળ પરમાર્થ બુધ્ધિ-મહાત્મા ટોલસ્ટોય કહે છે તેમ 'પરને માટે જીવો' એ ઉચ્ચ આશય હેમનો હતો અને એ જીવન સિધ્ધાન્ત રાખવાથી સામાજીક-માનસિક ઉન્નતિ થવીજ જોઇએ.

ક્ષમા

આ લેખ પુરો થયો છે. સંસ્થાઓનું સિંહાવલોકનજ કર્યું છે અને ગુણાનુવાદ ન ગાતાં માર્ગદર્શક થવા-સંસ્થાઓ વધારે ઉપયોગી થાય એ ઇચ્છાએ દોષાનુવાદજ કર્યો છે. જૈનેતર હોઇ અજ્ઞાનતાના પરિણામે કાંઇ અયોગ્ય ટીકા થઇ હોય તો ક્ષંતવ્ય ગણશો, પરંતુ જૈનસિધ્ધાન્તો-દરેક ધર્મ સિધ્ધાન્તોમાં ઐક્ય હોય અને ઐક્ય છે એમ માનું છું તો પછી એ ન્યાયે હું પણ જૈન છું અને જૈન સંસ્થામાં અંગભૂત હોઇ તે સંસ્થાઓના સંસ્થાપકોના ઉત્સાહ-દ્રવ્ય સુમાર્ગે વળે એવી સૂચના ન કરૂં તો કર્તવ્યભ્રષ્ટ થાઉં એમ માનું છું. અંતે જૈન હેરલ્ડના વિદ્વાન તંત્રીને લેખ માટે આમંત્રણ આપવા અને સ્નેહવૃત્તિથી લેખ દાખલ કરવા માટે ઉપકાર માની વિરમીશ.

વીલ્સર-વીલા, સાંતાક્રૂઝ
આષાઢ શુદ ૧૪ રવીવાર.

ભોગીન્દ્રરાવ. ર. દીવેટીયા.

દાનધર્મ

પ્રાચિન ઋષિઓ અને કવિઓના સંબંધે એમ વારંવાર વાસ્તવિક કહેવામાં આવે છે કે તેઓ થોડામાં ઘણું સમજાવી શકતા. આપણા આર્ય ગ્રંથોમાં એવું વારંવાર જોવામાં આવે છે કે બે ચાર અક્ષરો કે શબ્દોની ટુંક વાકયાવલિમાં સૂત્રરૂપે તેઓ ગાઢ અર્થ, અનુપમ ઉપદેશ આપી દેતા. આવાજ એક સમાજ શાસ્ત્રના એક ટુંક સૂત્ર-મંત્ર-દ્વાતા लोकहित રતઃ-સંબંધે આપણે અત્ર વિચાર કરવા પ્રયત્ન કરશું. તંત્રિ મહાશય ! આપના જૈન પત્રમાં અને તે પણ " પર્યુષણ અંક." માં આ વિચારણા અસ્થાને તો નહિંજ ગણાય. જૈન ધર્મમાં "જીવદયા" અને " દાન " ને ખાસ પ્રાધાન્ય આપવામાં આવેલ છે, એટલું જ નહિ પણ કોઇ કોઇ પ્રદેશમાં તો એવી પણ સત્ય વા અસત્ય ફરિઆદ કરવામાં આવે છે કે જૈન ધર્માનુયાયીમાં— "દયાદાન"થી બીજી બધી બાબતોને માત્ર ગૌણ ગણવામાં આવે છે. મારા આધીન મત પ્રમાણે તો જો આમાં કાંઇ સત્ય હોય તો તે ખરેજ આનંદનું કારણ છે, અને તેને માટે તે ધર્મના પ્રવર્તકો અને અનુયાયીઓને ખાસ ધન્યવાદજ ઘટે છે. મારા ધારવા પ્રમાણે "દયાદાન" એ એક એવી બાબત છે કે તેની ઉપયોગિતા સંબંધે સુધરેલી દુનીઆના જુદા જુદા ધર્મ અને મતવાલાઓ પણ બીજી બધી બાબતમાં ગમે તેવો મતભેદ હોવા છતાં સંમત છે. તફાવત માત્ર આચારમાંજ રહેલો છે. કોઇ સ્થળે બ્રાહ્મણો અને ભિખારીઓને "ભૂયસી" દક્ષિણા કે અન્નવસ્ત્રાદિ આપવામાં ફલપ્રાપ્તિ અને ઇષ્ટસિદ્ધિ સમાયલી છે, એમ માનવામાં આવે છે. તો અન્ય સ્થળે અબોલ અને નિરાધાર પ્રાણી તરફ અનુકંપા દર્શાવવાનું ઉત્તમ માનવામાં આવે છે; જ્યારે કોઇક વિરલ પ્રદેશમાં "દાન" "દયા" નો સત્ય અર્થ શો, ખરી મહત્તા શામાં સમાયેલ છે તે વિચારવા અને વિચારણાને અંતે આચારમાં મૂકવા તરફ સફળ પ્રયાસ કરવામાં આવે છે.

અલબત એમ તો નજ કહેવાય કે મુંગા પ્રાણીઓ તરફ અનુકંપાની નજરથી જોવું, તેમનાં અસહ્ય અજ્ઞાત દુઃખો ઓછાં કરવા અને તેમના તરફ નિષ્ઠુર વર્તન ન ચલાવવામાં આવે તેવી તેટલી કાળજી રાખવી તે ખોટું કે ભૂલ ભરેલું છે. ઘરગતુ અને ખેતી વગેરેના કામના આવા સહનશીલ અને નિમકહલાલ સેવકોને સંભાળવા તે આપણી પ્રથમ અને પવિત્ર ફરજ છે, અને તેથી આપણનેજ લાભ છે; પણ સાથે એટલું પણ જોવાનું છે કે તે ફરજ બજાવવા જતાં વધારે મહત્વની અન્ય ફરજો તદન ભુલાય નહિં, કે ગૌણ પણ ન ગણવામાં આવે. કોઇ પણ સમાજ કે ધર્મ સંબંધે નહિં બોલતાં મારે એટલું તો સખેદ જણાવવું પડે છે કે મારા અલ્પમત પ્રમાણે આપણામાં-ભારતવર્ષમાં-દાનની મહત્વત્તા અને યથાર્થતાનો વિચાર હાલમાં ઘણોજ ઓછો કરવામાં આવે છે, અને માત્ર गतानुगतिको लोकः તે ઉક્તિને સાક્ષાત્ કરાવતાં હોય તેમ આપણા લોકો અંધશ્રધ્ધાથી ચાલતું ચલાવે છે. વધારે શોચની વાત તો એ છે કે આપણાં અશિક્ષિત અને કહેવાતા નામધારી ધર્મોપદેશકો આ પ્રદેશમાં વધારે અજવાળું પાડવાના પવિત્ર કામમાંથી પોતાના સ્વાર્થની ખાતર દૂર રહે છે. જ્યારે આપણો કેળવાયેલ વર્ગ આ ભૂમિકાને અગમ્ય અને અગોચર તરિકે દૂરથીજ સલામ ગણે છે. લેખકના આધિન મત પ્રમાણે

હવે સમય આવી લાગ્યો છે કે જ્યારે આપણા કેળવાયેલ વર્ગે આવા આવા ધર્મના અને સમાજના પ્રશ્નોનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ, અને સત્ય શું છે તે પોતાના અશિક્ષિત બન્ધુઓને સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. આ લેખનો આશય કાંઇ નવિન શિક્ષણ આપવાનો નથી, પણ માત્ર આ અગમ્ય ગણાતા પ્રદેશની કાંઇક આછી રૂપરેખા સુજ્ઞ વાંચકની સમક્ષ રજુ કરવામાંજ સમાપ્ત થાય છે.

દાનની વ્યાખ્યા તરફ જોશું તો જણાશે કે दीयते अनेन इति જે આપવામાં આવે છે તે. શું આપવું? શા આશયથી? કોને આપવું? કેવી રીતે આપવું? આ વિચારવાનું કામ દાતાનું પોતાનું છે. દાન ગમે તે વસ્તુનું થઇ શકે. આપણા આર્ય ગ્રંથકારોએ જુદી જુદી વસ્તુઓના દાનની ખરી તુલના કરી તેમના ચડતા ઉતરતા વર્ગ પાડયા છે. દ્રવ્યનું દાન, જમિનનું દાન, કન્યાનું દાન, આ બધા એક બીજાથી ચડતા ઉતરતા છે. તે બધાના કરતાં અન્નનું દાન વધારે સારૂં ગણેલ છે. કારણ અન્નથી મનુષ્યના જીવનને પોષણ મળવાની સાથે અંતરાત્મા તુરતજ પ્રસન્ન થાય છે, અને ખોરાકની વસ્તુનો દુરૂપયોગ થવાની ભીતિ પણ ઓછી રહે છે. પણ તેના કરતાં પણ વધારે ઉપયોગી અને શ્રેયસ્કર દાન તો વિદ્યાદાનજ છે; કારણ અન્નથી માત્ર તાત્કાલિક હોવા છતાં ક્ષણિકજ લાભ અને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે; ત્યારે વિદ્યાથી યાવજ્જીવનનો લાભ રહે છે.

अन्नदानात्परं नास्ति विद्यादानं ततोऽधिकं ।
अन्नेन क्षणिका तृप्ति र्यावज्जीवं तु विद्यया

વિદ્યાદાનથી એક બાલક-યુવક હો કે વૃદ્ધ-ના જીવનમાં દૈવી અમૃતનું આવાહન કરાય છે કે જે અમૃત પાનથી તેનું આખુ જીવન બદલી જાય છે, સુખરૂપ બને છે. *विद्ययाऽमृतमश्नुते* અને સંસાર અને સમાજ સુખરૂપી અમૃતનું પાન કરવાને ભાગ્યશાલી બને છે. આમ હોવાથીજ વિદ્યાદાનને સર્વ દાનમાં પ્રધાન-શ્રેષ્ઠ-ગણવામાં આવેલ છે. અને તેથીજ કવિએ કહેલ છે કે दाता लोकहिते रतः। બીજી બધી વસ્તુઓનું દાન આપનારાઓ ભલે હો, પણ જે સૌથી વધારે ફલપ્રદ દાન આપે તેજ વસ્તુતઃ દાનેશ્વર નામને સાર્થક કરે છે, આમ કહી શકાય. કારણ જ્ઞાતિભોજન કે અન્નભોજનથી-અન્નદાનથી-માત્ર ક્ષણિક સુખ-વાહવાહ મળે છે, પણ તેથી કાંઇ સ્થાયી લાભ થતો નથી. ઐહિક કે આમુષ્મિક, વ્યક્તિગત કે સામાજીક ઉન્નતિ સધાતી નથી; જ્યારે સત્ વિદ્યાના દાનથી દાનપ્રતિગૃહિત વ્યક્તિને લાભ થવાની સાથે જનસમાજને પણ કેળવાયેલ શહેરી મળે છે. તદુપરાંત ઐહિક સુખ શાન્તિ મેળવવાની સાથે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરનાર તે ભાગ્યશાળી વ્યકિત પોતાનું આમુષ્મિક શ્રેય પણ સાધવા શક્તિમાન્ બને છે. આથીજ વિદ્યાદાનથી સમાજહિત-लोकहित સધાય છે. અને તેથી તેવા દાનનો આપનાર પોતાને लोकहितज्ञ સાબીત કરે છે.

ભગવદ્ગીતામાં પણ દાનધર્મ સંબંધી વિવેચન કરતાં આપણને કહેવામાં આવેલ છે કે દાન ત્રણ પ્રકારનાં છે. સાત્વિક, રાજસ અને તામસ. સ્વાર્થ સાધવાના નીચ આશયથી

અથવા તો દુરૂપયોગ થાય તેવી રીતે દ્રવ્યાદિનો વ્યય કરવામાં આવે તે **તામસ** દાન અથવા દ્રવ્ય નાશજ ગણાય. પોતાની ખ્યાતિ વધારવાના આશયથીજ જ્યાં પરોપકારમાં પ્રવૃત્તિ કરાય છે તેને **રાજસ**–અંહકારી દાન ગણેલ છે. અને વાસ્તવિક તેમાં પુણ્યમયતા થોડીજ છે. પણ જે લોકહિતના મુદિત આશયથી અને દેશ, સમય, અને પાત્રનો વિચાર કરી પરોપકાર કરાય તો તે **સાત્વિક** દાન છે આમ સમજવું. અને તેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ દાન છે.

दातव्यमिति यद्‌ दानं दीयतेऽनुपकारिणे ।
देशे कालेच पात्रे च तद्‌दानं सात्त्विकं विदुः ॥ गीता.

ભૂતકાલમાં વસ્તુસ્થિતિ શી હતી? ગત સમયમાં શું કારણપરત્વે દેવમંદિરો, બ્રાહ્મણો, અભ્યાગતો, પશુઓ ઇત્યાદિને મદદ આપવાનું વ્યાજબી કે આવશ્યક ગણવામાં આવેલ હતું? તે બારીક તપાસવાનો અત્ર આપણને અવકાશ નથી. હાલમાં તે તે સંસ્થાઓ કે સમૂહોએ, પોતાનું ખરૂં કર્તવ્ય કે ઉપયોગિતા ગુમાવેલ–વિસારેલ–છે, પોતાના ધર્મ–કર્તવ્ય–માંથી તેઓ ચ્યુત–ભ્રષ્ટ થયા છે, આમ સખેદ કહેવાની ફરજ પડે છે. 'સરપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા' આવી કઢંગી સ્થિતિ હાલમાં આપણી છે આમ કહેવું જરાપણ ભૂલ ભરેલું તો નહિંજ ગણાય. ભૂતકાલને સંભાળી ભિખને બાપદાદાનો ગિરાસ માનનારાઓ હાલમાં આપણને સત્ય રસ્તો સુઝાડે કે તે રસ્તે સહેલાઇથી આપણને વર્તવા દે તેમ માનવું કે ઇચ્છવું તે ભુલ ભરેલું જ ગણાય, તેવા કહેવાતા ગીરાસિયાઓનો આપણે બહિષ્કાર કરવાનો છે. અને અંહી શ્રેષ્ઠ દાનનો મુદત આશય સ્વિકૃત કરી તે પ્રવેશમાં આપણા પ્રયત્નોને વાળવા જોઇએ. જેમ અબોલ નિરાધાર પ્રાણીઓને આપણે અન્ન રક્ષણ આદિથી સુખી કરવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ અને તેમ કરવું કાંઇ ખોટું નથી; તેજ પ્રમાણે આવા અવાચક પ્રાણીઓના કરતાં વધારે કીંમતી, વધારે ઉપયોગી અને નૈસર્ગિક બુદ્ધિવાળા વાચાળ પ્રાણીઓ–મનુષ્યો–ને માટે પણ કાંઇક કરવાની જરૂર વધારે મહત્વની છે, આમતો સૌ કોઇ કબુલ કરશેજ. પાશ્ચિમાત્ય દેશોમાં **દાન–charity** ને રાજ્યના અંકુશ નીચે લાવવામાં આવેલ છે, અને આળસુ એદીને પોષવા ઉત્તેજન આપવાના કામમાંથી વિરમવા લોકોને ફરજ પાડવામાં આવેલ છે તે એવા શ્લાઘ્ય હેતુથી કે, આવા નાદાનોને દુર કરી તેમને આપવામાં આવતી સહાય વધારે સારા કામમાં વાપરી શકાય. ઉપરાંત દરેક ધાર્મિક સ્થળ–church–ને પણ એક કેલવણી આપવાના સ્થાન તરિકે નિયોજવામાં આવે છે. ભાગ્યેજ એવું એક પણ દેવળ હશે કે જેમાં પાંચ પચાસ શિશુઓ વિદ્યાભ્યાસ નહિં કરતા હોય. આમ કરવાથી બાલકોને ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષણ પણ વ્યાજબી અને વાસ્તવિક રીતે અપાય છે.

આપણામાં તો દેવમંદિરોમાં અને હવેલીમાં પ્રતિમાજી પાછળ હજારો લાખોનું આંધણ કરવામાં આવે, ઉપરના લલચાવનારા અને ભવ્ય દેખાવોમાં અને આડંબરમાં લાખો રૂપીઆનું પાણી કરવામાં આવે અને તે મિથ્યાલ અંધશ્રધ્ધાવાળા લોકોની આંખમાં ધુળ નંખાય, પણ અજ્ઞાન નિર્દોષ શિશુઓને ધર્મોપદેશ આપવાની પોતાની ફરજ બજાવવાનું કામ આપણા

ધર્માચાર્યોથી નજ થાય, આ થેડા શોચની વાત નથી. મહાધિપોના વારસા સંબંધે આપણી ન્યાય કોર્ટોમાં કેટલાક વિવાદો નોંધાયા છે અને નિર્ણયા છે પણ મઠ શબ્દનો સત્ય અર્થ શું તે તપાસવા તરફ ભાગ્યેજ કાંઇ પણ પ્રયાસ થયો હોય. સંસ્કૃત શબ્દકોષ-અમરકોષમાં આપણને માલુમ પડે છે કે મઠનો અર્થ छात्रादिनिलयः વિદ્યાર્થી વિગેરેને જમવા રહેવાનું સ્થાન તેજ મઠ કહેવાય. આટલાથીજ જોઇ શકાશે કે પ્રાચિન ભારતવર્ષમાં પણ ધર્મનાં સ્થળો વિદ્યાવૃદ્ધિ અર્થેજ યોજાયા હતા. અને પ્રાચિન ભારતની અનુપમ જાહેજલાલી મઠોની યથાર્થતાનેજ આભારી હતી; સાથે એટલું પણ જોઇ શકાશે-સમજાશે કે આપણી હાલની અવનતિને માટે પણ આપણે ઘણે ભાગે હાલના સ્વાર્થી મઠો અને કર્તવ્યવિમુખ ધર્મોપદેશકોનેજ આભારી છીએ. અંતમાં એટલુંજ કહેવાનું કે જ્યાં સુધી આપણા લોકો "દાનધર્મ" નો ખરો અર્થ નહિ સમજે, સત્ય અર્થે દાનનો ઉપયોગ નહિં કરે ત્યાં સુધી હાલના બ્રહ્મભોજનો અને ન્યાતિભોજનો રૂપી દ્રવ્યનાશનો અપયશ આપણે કપાલેથી ખસવાનો નથી. જો દેશોદય કરવો હોય, જો સમાજશ્રેય સાધવું હોય, તો નિરાધારને સાધાર બનાવવા, ક્ષુધાર્તને અન્ન આપવા, રોગીને ઔષધ આપવા પ્રયાસ કરો. પણ દરેક બાબતમાં લોકહિતની દ્રષ્ટિથી તે તે વસ્તુઓની તુલના કરો. સાત્વિક દાન આપવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કરી. દેશમાં વિદ્યાવૃદ્ધિ કરવાની આવશ્યકતા સૌથી વધારે બળવાન્-મહત્વની હોઇ ભારતવર્ષમાં સ્થળે સ્થળે સ્કુલો, કોલેજો, શાળાઓ, છાત્રાલયો boarding house ખોલવાના પવિત્ર કામમાં તમારા પરમાર્થનો, દાનનો-સદુપયોગ કરવા નિશ્ચય કરો. પ્રયત્નશીલ બનો-"દાનધર્મ" પુનરપિ "લોકહિતની" તુલાથી તોલાય એજ વાંછના!

2-8-1912. *H. H. Maniar.*

અમે તો દીનવત્સલ.

૧

અમે તો દીનવત્સલઃ
હો દયાદેવના દૂતો!
અમારે એકબસ, કરવાં-
સદા કલ્યાણનાં કૃત્યોઃ

૨

અમારે આંગણે આવે-
પ્રભુજી રંકને વેશે!
અને એ ચેનવે અમને
વિસરવા દીનને દેશેઃ

૩

પ્રભુપગલે મળે દેવી
સમૃદ્ધિ હો વિશુદ્ધિની!
અને એ સ્હાબુજ્જ્દેહ્યે
દીનોને દ્વાર રસબીનીઃ

૪

પ્રભુની એ પ્રસાદીથી
ઉરે આનન્દ તો રેલે!
જ્ઞાનના સેવને જીવનાં
સદા પુષ્પિયેજ રસહેલે!

સુરત, નાગર ફળીયે. લલિત

શ્રીમદ્ જ્ઞાનસારજી.

શ્રી **જ્ઞાનસાર** મુનિ ઘણા અધ્યાત્મમસ્ત કવિ હમણાંજ-વિક્રમની ઓગણીશમી સદીમાં થઇ ગયા છે, પરંતુ તેની ઓળખ હજુ સુધી આપણને થઇ શકી નથી. તેમણે અનેક પદો વૈરાગ્યભાવનાથી પૂર્ણ હૃદયના દ્રવિત-ઉદ્ગારો રૂપે કવિત્વને શોભા આપે તેવાં રચ્યાં છે અને તે 'જ્ઞાનવિલાસ' અને 'સમતતરંગ' એ નામથી સ્વ. **ભીમશી માણેકે** 'જશ વિલાસ' અને 'વિનય વિલાસ' સાથે છપાવ્યાં છે. તે પ્રસિદ્ધ થયેલાં સિવાય બીજાં કેટલાંક પદો હાથ લાગ્યા છે. આ સિવાય તેમણે શ્રીમદ્ **આનંદઘનજીની** 'ચોવીશી' પર ઉત્તમ અને ભાવનાપૂર્ણ અનુભવપૂર્વક બાલાવબોધ ગુજરાતી ભાષામાં કર્યો છે તે પણ સ્વ. **ભીમશી માણેકે** પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. આ બાલાવબોધમાં તેજ 'ચોવીશી' પર શ્રી **જ્ઞાનવિલાસ** સૂરિએ કરેલ બાલાવબોધની ઘણી ભૂલો દલીલપૂર્વક કાઢી છે, પરંતુ સ્વ. **ભીમશી માણેકે** તે વાદવિવાદમાં ન ઉતરતાં તે કાઢી નાંખી પ્રતિપાદક શૈલીથી શ્રી **જ્ઞાનસાર** કૃત 'બાલાવબોધ' છપાવ્યો છે તે ઉત્તમ કર્યું છે આ સંબંધમાં એક ઘણી અગત્યની બાબત ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. 'શ્રી જ્ઞાનસારજી જણાવે છે કે સંવત્ ૧૮૨૫ થી આનંદઘન ચોવીશી પર મેં વિચાર કરવા માંડયો. સં. ૧૮૬૬ સુધી પણ વિચારતાં-વાંચતાં-અનુભવતાં એ 'ચોવિશી' યથાર્થન સમજાઈ શકી. છેવટ હવે તો દેહ પડશે, માટે જેટલું જેમ સમજાયું છે તેમ તો લખું એમ કહી સં. ૧૮૬૬ માં વર્તમાનમાં જે ભીમશી માણેકદ્વારા અર્થ પ્રસિદ્ધ થયા છે તે લખ્યા!' (ખાનગી પત્ર). આપરથી અત્યારના લેખકોને પૂછવાનું કે 'છે એવું ધૈર્ય'? આ સંબંધમાં એક વિદ્વાનના વિચારો અહીં ટાંકું છું.

'એમ તો ચોકસ લાગે છે કે ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાન અંગે જે કાંઇ લખવું-પ્રકાશવું છે તે આત્મામાં પરિણામ પામ્યા વિના લખાય-પ્રકાશાય તો પોતાને તો કાંઇપણ લાભ નથીજ પણ પરને પણ લાભને બદલે, આત્મામાં પરિણામ પામ્યા વિનાનું યદ્વાતદ્વા અયથાર્થ લખાઇ જવાથી, હાનિરૂપ થાય છે. આ ગુહ્ય જો સમજવામાં, શાંતિથી વિચારવામાં આવે તો તેનું સત્ય પ્રકટ જણાય એમ છે.'

'**વર્તમાન દેશ કાળાદિ જોતાં** 'જૈન' કહેડાવવું અથવા 'જૈન' તરીકે ઓળખાવું એ મને તો પાપરૂપ લાગે છે-વાસ્તવિક નહીં પણ કહેવાતા અને જૈનનું અભિમાન માત્ર ધરતા એવા જૈનો માટે વીર્યનો વ્યય કરવો એ પણ ઉકરડે મોતી વાવવા જેવું છે. હાલ એ પ્રકારના વીર્યના વ્યયથી સ્વવ્યક્તિ (Personal Identity) ના જનસમૂહ (?) માં (અત્રની વસ્તિમાંથી બસો પાંચસો જનોમાં-સમુદ્રની અપેક્ષાએ ખાબોચીઆ જેટલામ ઓળખાવા રૂપ મિથ્યાભિમાનના પોષણરૂપ લાભ થાય છે ખરો!'

આ શ્રી જ્ઞાનસારજીના ધૈર્ય પરથી ઉદ્ભવતા એક ખાનગી-વિદ્વાન્ વ્યક્તિના આંતરિક વિનાવાસિત ઉદ્ગારો છે તે લેખકોએ વિચારવા જેવા છે.

આ ચોવિશીમાં છેલ્લાં બે સ્તવન 'શ્રી પાર્શ્વનાથ' અને 'શ્રી મહાવીર' પરનાં પોતે પણ રચ્યા છે અને તે છપાયાં છે.

હવે એક દંતકથા શ્રવણોપકર્ણે થઈ છે તે અહીં જણાવું છું. પ્રસિદ્ધ ગાયક પ્રાણ-સુખ કહે છે કે 'સુરતના ઓસવાલ નેમચંદ માસ્તર કરીને શ્રાવક હતા. તેઓ અમદાવાદ રહેતા, અને મહાવીર મંડળી નામની સંસ્થા સ્થાપી હતી. તેઓ કહેતા કે શ્રી જ્ઞાનસારજી સ્મશાનમાં પડયા રહેતા. કદી ભીક્ષા લેવા જતા ત્યારે 'જ્ઞાનસાર કુત્તેકો રોટીકા ટુકડા ડાલો' એમ કહેતા! આ કથામાં શું સત્ય છે તે વાંચકોએ વિચારવાનું છે.

આ પછી શ્રીમદ્ જ્ઞાનસારજીના અપ્રકટ થોડાં કાવ્યો આપીશું.

મનનું પ્રાબલ્ય.

(દેશ પંજાબી)

મનુઆ બશ નહિ આવે,
અવધુ કેસે રોય દિખાવે— મનુઆ
જ્ઞાન ક્રિયા સાધન તેં સાધો! ખાતામેં ન ખતાવે;
સોવત જાગત બેઠત ઉઠત, મન માને તિહાં જાવે—મનુઆ
આશ્રવ કરણી મેં આપહી, બીન પ્રેરે ઉઠ ધ્યાવે;
સંયમ કરણી જો આરોપું, તો અતહી અલસાવે—મનુઆ
નોઇંદ્રિય સંજ્ઞા હું યાકું, પર સબકું ધુજાવે;
ઇનકું થીર કિના સો પુરષા, અન્ય પુરષ ન કહાવે—મનુઆ
સુરનરમુનિવરઅસુર પુરંદર, જો ઇનકે બશ આવે;
વેદ નપુંસક એકીલે અનકલ, ખીણમેં રોય હસાવે—મનુઆ
સિધ્ધ સાધની સબ સાધનતેં, એહ અધીક કહાવે;
જ્ઞાનસાર કહે મન બશ યાકે, સો નિશ્ચે શિવ પાવે—મનુઆ

—જ્ઞાનસાર.

નિશ્ચયે 'હું'

(લૈરવી પંજાબી)

અનુભવ હમ કબકે સંસારી.
મર જનમે ન અનાદિ કાલમેં, શિવપુર બાસ હમારી-અનુભવ
રાગ દ્વેષ મિથ્યાત્વકી પરિણતિ, શુધ સ્વભાવ ન સમાવે,
અનકલ અચલ અનાદિ અબાધિત, આતમસત્વ સમાવે-અનુભવ

બંધ મોક્ષ નહિ તિતું કાલે, રૂપ ન રંગ ન રેખા,
નિશ્ચે નય જિન આગમ સેંતી, શુદ્ધ સ્વભાવ પરેખા-અનુભવ

કાય ન માય ન જાય ન આય ન, ભાય ન માય ન જાતા,
શુદ્ધ સ્વભાવે જ્ઞાનસાર પદ, પરભાવે પરનાતા-અનુભવ

—જ્ઞાનસાર.

આત્મવિસ્મૃતિ.

(રાગ પુરવી)

પરઘર ઘર કર માચ રહ્યોરી.
કીતી વેર ગહી ગહી કર છાંયો, કૈસે અપનો યાતી કહ્યોરે-પરઘર

મર જનમ્યો બીરચ્યો નહિ તબહી, કબહી ન પરભવ સંગ વહ્યોરી,
આયુ ભાડો દીનો જે તે, તે તે તુઝકો બસ ન કયોરી-પરઘર
તું ન શરીર, શરીર ન તેરો, સૌપાધી નિજ માન રહ્યોરી,
જ્ઞાનસાર નિજરૂપ નિહાળી,અકલ અમર પદ અમર ભયોરી-પરઘર

—જ્ઞાનસાર.

સાધુનો ભેખ.

(માલકોશ)

સાધો ભાઇ! અયસા જોગ કમાયા.
યાતેં મુગ્ધ લોક ભરમાયા—સાધો!

બાહ્યક્રિયા દરશાયી સાચી, અભ્યંતરતે કોરા,
માં સાહસપર કર (?) ફીર સોચત, રેરે આતમભોરા!-સાધો

સંજમ પાયો પુન્ય સંયોગે, પાલ્યો નહિ તેં પાપી!
ફીર અયસો નહિ દાવ બનેગો, ચિંતવન ચિત્તે વ્યાપી-સાધો!

ક્યા કહીએ! કછુ કહ્યો કુન માને,! રે રે આતમ અંધા!
જ્ઞાનસાર નિજ રૂપ નિહારે, નિશ્ચે હુવે નિર્બંધા -સાધો

—જ્ઞાનસાર

ધર્મનાં ચિન્હ.

(રા. રા. શેઠ કુંવરજી આણંદજી)

શ્રીમાન્ હરિભદ્ર સૂરિ મહારાજના રચેલા ષોડશક નામના પ્રકરણમાં પ્રથમ સદ્ધર્મ પરીક્ષક, દેશના વિધિ અને ધર્મ સ્વલક્ષણ-આ ત્રણનું સ્વરૂપ બતાવનારા ત્રણ ષોડશક કહ્યા પછી ચોથું ષોડશક એ યુગપ્રધાન મહાત્માએ ધર્મના લિંગને (ચિન્હને) વિસ્તારથી બતાવવા માટે કર્યું છે. તેના પ્રારંભમાં કહેછે કે:—" સિધ્ધ થયેલા અર્થાત્ નિષ્પન્ન થયેલા ધર્મસ્વરૂપના સમ્યગ્ એવાં લિંગો-લક્ષણો પરમાર્થને જાણવાવાળા તત્ત્વજ્ઞોએ ભવ્ય જીવોના સુખાવબોધને માટે આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં કહેલાં છે. "

औदार्यं दाक्षिण्यं, पापजुगुप्सा च निर्मलो बोधः ।
लिंगानि धर्मसिद्धेः, प्रायेण जनप्रियत्वं च ॥

"ઔદાર્ય, દાક્ષિણ્ય, પાપજુગુપ્સા (પાપપરિહાર), નિર્મળ બોધ અને પ્રાયે લોકપ્રિયત્વ આ પાંચ ધર્મની નિષ્પત્તિનાં ચિન્હો છે. "

હવે આ પાંચે લક્ષણોનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહેછે—

૧ ઔદાર્ય-કૃપણ ભાવ (કાર્પણ્ય) નો પરિત્યાગ, આશયનું મહત્વ (મનનું મોટાપણું), ગુરુ અને દીનાદિકમાં ઔચિત્ય વૃત્તિ અથવા કાર્ય પરત્વે એ ગુર્વાદિકમાં અત્યંત ઔચિત્ય વૃત્તિ તેને ઔદાર્ય કહીએ આમાં ગુરુ શબ્દ ગૌરવને યોગ્ય એવા માતા, પિતા, કલાચાર્ય, પોતાની જ્ઞાતિવાળા, વૃધ્ધો અને ધર્મોપદેષ્ટા એ સર્વ જાણવા. તેમનું સર્વ પ્રકારે ઉચિત જાળવે, તેમાં તેમજ નિરાધાર એવા દીનાદિકને સહાય કરવામાં સંપૂર્ણ ઉદારતા વાળો હોય, દાનાદિ પરિણામમાં સંકુચિત વૃત્તિવાળો ન હોય, ચિત્તની મહત્તાવાળો હોય, તુચ્છ વૃત્તિવાળો ન હોય-આ ધર્મનિષ્પત્તિનું પહેલું ચિન્હ જાણવું.

૨ દાક્ષિણ્ય-પારકા કાર્યમાં ઉત્સાહવાળો શુભ અધ્યવસાયવાળો, ગંભીર્યવાળો, ધૈર્યવાળો અને માત્સર્યનો વિઘાત કરનારો તેને દાક્ષિણ્યવાન્ કહીએ. પોતાનું કાર્ય છોડીને-પોતાના કાર્યનો વિનાશ થવા દઇને પણ જે પારકું કામ કરી આપે-એવા પ્રસંગે ના પાડી ન શકે એવો, જેના અધ્યવસાય કોઇનું અહિત કરવાના-માઠા તો વર્તતાજ ન હોય-શુભ અધ્યવસાય વર્તતા હોય તેવો, બીજાઓ જેના હૃદયને જાણી ન શકે એવો ગંભીર, કોઇપણ કાર્યમાં ધૈર્ય-સ્થિરતાવાળો-ઉતાવળો કે સાહસ કરી નાખે એવો નહિ અથવા ભયહેતુની પ્રાપ્તિમાં પણ નિર્ભય રહેનારો -ધીરજવાળો અને પારકી પ્રશંસાને નહિ સહન કરી શકવા રૂપ જે મત્સર તેથી રહિત-એવા ગુણવાળો જે હોય તે દાક્ષિણ્ય નામના ધર્મના બીજા ચિન્હથી યુક્ત જાણવો.

૩ પાપજુગુપ્સા-અવિપરીત એવા શુદ્ધ મન વડે સદા પાપનો ઉદ્વેગ, પાપનું ન કરવાપણું અને પાપની અચિંતા તેનું નામ પાપ જુગુપ્સા કહીએ. આમાં ત્રણે કાળનો સમાવેશ

કરવામાં આવેલ છે. અતીતકાળે જે કાંઇ પાપ થયેલાં-કરેલાં હોય તેનો ઉદ્વેગ-પશ્ચાતાપ-નિંદા, અને વર્તમાનકાળે પાપનું ન કરવાપણું, તેમજ ભવિષ્યત્‌કાળે પાપ કાર્યનું નહિ ચિંતવવાપણું અર્થાત્ હવે પછી અમુક પાપ કાર્ય કરવું છે એવું ચિંતવન પણ નહિ-આ પ્રમાણે ત્રણે કાળ સંબંધી પાપનો પરિહાર અથવા કાયા વડે પાપ ન કરવા રૂપ પરિત્યાગ, વચન વડે પૂર્વકૃત પાપની નિંદા અને મન વડે પાપનું અચિંતન-એમ ત્રણે યોગથી પણ પાપ જુગુપ્સા તે ધર્મ તત્ત્વની પ્રાપ્તિનું ત્રીજું ચિન્હ સમજવું.

૪ નિર્મળ બોધ- શમગર્ભિત શાસ્ત્રના યોગથી એટલે તેવાં શાસ્ત્રો સાંભળવા વિગેરેથી થયેલો શ્રુતસાર, ચિન્તાસાર અને ભાવનાસાર રૂપ ત્રિવિધ નિર્મળ બોધ તે ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિનું ચોથું ચિન્હ સમજવું. જેમાં ઉપશમ ભાવ ભરેલો છે એવાં ધર્મશાસ્ત્રો સદ્‌ગુરૂની બહુશ્રુતની જોગવાઇએ સાંભળવા-વાંચવા-વિચારવાથી પ્રાણીને નિર્મળ બોધની પ્રાપ્તિ થાય છે. સ્વયમેવ વાંચવાથી થતી નથી, તે બોધ શ્રુતસાર, ચિંતાસાર અને ભાવનાસાર એમ ત્રણ પ્રકારનો કહેલો છે. તેનું સ્વરૂપ આગળ ઉપર કહેવામાં આવશે. આવો નિર્મળ બોધ જેને હોય તેને ધર્મ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઇ છે એમ સમજવું.

૫ જનપ્રિયત્વ-પોતાને અને પરને રાગાદિ દોષ રહિત અને ધર્મનિષ્પત્તિ રૂપ ફળને આપવા વાળું **જનપ્રિયત્વ** અંહી ગૃહણ કરવું. ધર્મની પ્રશંસા વિગેરેમાં વર્તતા જીવો બીજાધાનાદિ ભાવ વડે ધર્મસિદ્ધિ રૂપ ફળને પામે છે એટલે જનપ્રિયત્વ ગુણવાળાના ધર્માદિકની અન્ય મનુષ્યો પ્રશંસા કરે છે અને તેમ કરવાથી તેઓ ધર્મ રૂપ બીજને પામે.છે, તેથી એવી રીતે અન્યને ધર્મસિદ્ધિ રૂપ ફળને આપવા વાળું જનપ્રિયત્વ શુદ્ધ જાણવું. ધર્મરૂપ બીજ જો અન્ય મનુષ્યના હૃદયરૂપ ક્ષેત્રમાં વવાયું હોય તો પછી તેના અંકુર, પત્ર, પુષ્પ, ફળ વિગેરેની પ્રાપ્તિ પણ તેને થશેજ એમ સમજવું. આ બીજ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય રૂપ હોવાથી આગામી કાળે અવશ્ય ફળદાયક થાય છે. શુદ્ધ, નિરૂપાધિક અને સ્વાશ્રય ગુણ-નિમિત્તે ઉત્પન્ન થયેલ જનપ્રિયત્વ મેળવવાથી તેના કરેલા ધર્મની પ્રશંસા કરવા ઉપરાંત તે (ધર્મ) કરવાની ઇચ્છા, તેનો અનુબંધ, તેના ઉપાયની અન્વેષણા, તેમાં પ્રવૃત્તિ, સદ્‌ગુરૂનો સંયોગ, અને સમ્યક્‌ત્વનો લાભ (બીજાધાન) તેમજ ધર્મરૂપ વૃક્ષના બીજ તુલ્ય પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનો ન્યાસ ઇત્યાદિકની પણ અન્ય જનોને પ્રાપ્તિ થાય છે. આટલા કારણથી તેના (ધર્મના) પ્રયોજકપણાને લઇને જનપ્રિયત્વ રૂપ લક્ષણ મેળવવું યુક્ત છે; અને તેને ધર્મપ્રાપ્તિના ચિન્હ રૂપ કહેવામાં આવેલ છે.

આ પ્રમાણે ઔદાર્યાદિક ધર્મતત્ત્વનાં ચિન્હો વિધિ તરીકે પ્રતિપાદન કરીને પછી ધર્મ-તત્ત્વમાં વ્યવસ્થિત પુરૂષોમાં વિષયતૃષ્ણાદિ દોષો પણ ન હોય તે વ્યતિરેકે તરીકે બતાવવામાં આવેલા છે. તેના પ્રારંભમાં કહ્યું છે કે-આરોગ્ય સતે જેમ પુરૂષને વ્યાધિ વિકારો ન હોય તેમ ધર્મરૂપ આરોગ્ય સતે પાપ વિકારો પણ ન જ હોય. પાપ વિકારો કયા કયા ન હોય ? તે નીચે પ્રમાણેઃ—

तत्रास्य विषयतृष्णा, प्रभवत्युच्चैर्न दृष्टिसंमोहः ।
अरुचिर्न धर्मपथ्ये न पापा क्रोधकंडूतिः ॥

–ધર્મતત્વથી યુક્ત પ્રાણીમાં વિષયતૃષ્ણા ન હોય, અત્યંત દષ્ટિસંમોહ ન હોય, ધર્મરૂપ પથ્યમાં અરૂચિ (અભિલાષાભાવ) ન હોય અને પાપના હેતુરૂપ ક્રોધ કે જે ઉપશમનો નાશ કરનાર છે તે ન હોય.

હવે એ ચારે દોષનું વિશેષ સ્વરૂપ બતાવે છેઃ—

૧—વિષયતૃષ્ણા—ગમ્યાગમ્યનો વિભાગ તજી દઇને એટલે આ સ્વદારાજ ગમ્ય છે-વિષય સેવન યોગ્ય છે, અન્ય પરસ્ત્રીઓ અથવા માતા, બહેન, પુત્રી વિગેરે અને રાજા, ગુરૂ, શેઠ કે મિત્રાદિકની સ્ત્રી વિગેરે–એ સર્વ અગમ્ય છે, એવી વહેંચણ વિના સર્વત્ર જે પ્રાણી વિષયમાં અતૃપ્તપણે યથેચ્છ વર્તન કરે તેની જે તીવ્ર વિષયબુધ્ધિ તે વિષયતૃષ્ણા કહીએ. આવી વિષયતૃષ્ણા ધર્મતત્વની પ્રાપ્તિવાળા પ્રાણીમાં કદી પણ ન હોય. વિષય શબ્દે–શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ ને સ્પર્શાદિક જાણવા. તેમાં અતૃપ્ત એટલે નિરંતર સાભિલાષી સમજવો. જેનો અભિલાષ કોઇપણ વખતે શાંતિજ પામતો ન હોય તેવો મનુષ્ય વિષય-તૃષ્ણાવાન સમજવો.

૨—દષ્ટિસંમોહ—આ રૂપ મહાન્ દોષ તેનામાં ન હોય. દષ્ટિ તે દર્શન–આગમ–જિનમત તેમાં સંમોહ તે સંમૂઢતા–અન્યથા કહેલાની અન્યથા પ્રતિપત્તિ તે દર્શનસંમોહ. અહિંસા, પ્રશમ વિગેરે તો જોકે અન્યશાસ્ત્રોમાં સરખી રીતેજ ગ્રાહ્ય કહેલાં છે, પરંતુ તેની પરિભાષામાં ઘણો ભેદ રહેલો છે. એક આરંભમાં પ્રવર્તતો પુરૂષ તેના ફળને જોઇને તે આરંભને સાવદ્ય માને છે ત્યારે બીજો તેની સરખાજ આરંભમાં પ્રવર્તતા છતાં તેને નિર્દોષ માને છે. આવી બાબતમાં જે સત્યની પરીક્ષા ન થવી તે દષ્ટિસંમોહ કહેવાય છે. દષ્ટાંત તરીકે જીવહિંસાથી પાપ સર્વ શાસ્ત્રોમાં કહેલ છે, છતાં એક જળાશયમાં પડીને સ્નાન કરવામાં, કન્યાદાન દેવામાં, અને પશુ યજ્ઞાદિકમાં આરંભ માને ત્યારે બીજો તેને નિર્દોષ માને, એટલુંજ નહિ પણ તેને ઉલટા પુન્યનાં કારણ માને. આવી બાબતમાં જે સંમૂઢતા–કૃત્યાકૃત્યનું નહિ સમજવાપણું તે દોષ સર્વ દોષમાં પ્રાધાન્ય છે અને તેજ દષ્ટિસંમોહ કહેવાય છે. આ દોષ અધમમાં પણ અધમ છે.

બીજી રીતે ચૈત્યાદિક યત્નાપૂર્વક કરાવવામાં એક જયારે અહિંસા રૂપ ફળ માની તેમાં પ્રવૃત્તિ કરે ત્યારે બીજો એવાં આરંભને તજ્જન્ય હિંસા માને એ પણ દષ્ટિસંમોહ છે. આ દોષમાં સંજ્ઞાભેદવડે અન્ય શાસ્ત્રમાં જુદી શબ્દરચના હોવાથી તેને અગ્રાહ્ય માનવું નહિ; જેમકે જૈન શાસ્ત્રોમાં અહિંસા સત્યાદિકને 'મહાવ્રતો' કહ્યાં છે અને પાતંજલાદિકે તેને 'નિયમો' કહ્યા છે તો તેટલા ઉપરથી મહાવ્રતાદિ પ્રતિપાદક અમારાં આગમ સમીચીન છે,

અને અકરણુ નિયમાદિ પ્રતિપાદક અન્યના આગમ અસમીચીન છે એવો આગ્રહ કરવો તે પણ દ્રષ્ટિસંમોહ છે. કેમકે સદ્નયનોનું પર સમયમાં વર્તતાં પણ સ્વસમયથી અનન્ય પણું છે. વળી ચૈત્યસંબંધિ ક્ષેત્ર, હિરણ્ય, ગ્રામાદિકના રક્ષણમાં શાસ્ત્રીય અધ્યવસાયના ભેદ વડે જે પ્રવૃત્ત હોય અર્થાત્ પોતે તેના ફળનો અનુપભોગી રહીને કેવળ આગમાનુસારીપણે તેની ઉપેક્ષા ન કરવાના વિચારથી ગ્રામ ક્ષેત્રાદિ આરંભને નહિ તજતો સતો સ્વપરની ભાવાપત્તિને નિવારવાના અધ્યવસાયની પ્રવૃત્તિથી જે તેમાં પ્રવર્તતો હોય તેને દ્રષ્ટિસંમોહ દોષ લાગુ પડતો નથી, કારણકે તેમાં અધ્યવસાય વિશુદ્ધ હોવાથી દ્રષ્ટિસંમોહ નથી. આ દોષને અંગે ઘણી જાતની વિચારણા રહેલી છે તે બહુશ્રુતોથી સમજી લેવી.

૩. **ધર્મપથ્યમાં અરૂચિ**—આ દોષ આ પ્રમાણે-ધર્મનું સાંભળવું-અવિપરીતાર્થનું ધારવું-તેમાં અનાદર, તત્ત્વ તે પરમાર્થ તેનો રસ તે આસ્વાદ તેના અનુભવમાં વિમુખતા અને ધાર્મિક એવા પ્રાણીઓની સાથે આસક્તિ(પ્રીતિ)નો અભાવ. આ બધાં ધર્મપથ્યમાં અરૂચિનાં ચિન્હ છે તે ધર્મતત્વની જેને પ્રાપ્તિ થઇ હોય તેવા જીવમાં ન હોય.

૪. **ક્રોધકંડૂતિ**—આ દોષ આ પ્રમાણે-પોતાનામાં અછતા એવા અસત્ય દોષો કોઇ પાસે સાંભળવાથી અંતઃકરણ પ્રજવલિત થઇને બહાર પણ અપ્રસન્નતા બતાવતા સંતો જે સ્ફુરણા થાય અથવા અવિચારિતપણે કાંઇપણ કાર્ય કરવાથી પોતાને દુર્ગતિ વિપાક રૂપ અત્યંત અહિતની જેનાથી પ્રાપ્તિ થાય તેવું ક્રોધજન્ય કાર્યનું જે પરિણામ તે ક્રોધકંડૂતિનું ચિન્હ સમજવું. એવી ક્રોધકંડૂતિ જેને ધર્મતત્વની પ્રાપ્તિ થઇ હોય તેને ન હોય. તે પોતાના દોષ કહેનાર ઉપર પણ ક્રોધ કરે નહિ, કદી ક્રોધ થઇ જાય તો તે અલ્પ સમયમાં શમી જાય. તેના ફળ પર્યંત પહોંચે નહિ. તેવા ક્રોધ વડે તે કાંઇ પણ અવિચાર્યું કાર્ય તો કરેજ નહિ, તેથી ક્રોધના ફળરૂપ દુર્ગતિતો તેને પ્રાપ્ત થાયજ નહિ. ધર્મતત્વની પ્રાપ્તિ વાળાનો ક્રોધ બહુ અલ્પ-મંદ હોય છે.

ઉપર જણાવેલા ચારે પ્રકારના પાપવિકારો ધર્મતત્વની પ્રાપ્તિવાળા બુદ્ધિમાન મનુષ્યમાં ઉદ્દભવેજ નહિ. તેનામાં તો ધર્મરૂપ અમૃતના પ્રભાવથી મૈત્ર્યાદિક ગુણોનો ઉદ્દભવ થાય, તે ગુણો નીચે પ્રમાણેઃ—

પર જીવોનું હિત ચિંતવવું તે **મૈત્રી;** પરનાં દુઃખોનો વિનાશ કરશો તે **કરૂણાઃ** પરના સુખને જોઇને સંતોષ (આનંદ) થવો તે તુષ્ટિ; પારકા અવિનયાદિ દોષ કે જેનું નિવારણ થઇ શકે તેમ ન હોય તેમાં મૌન રહેવું તે ઉપેક્ષાઃ આ ચાર ગુણ પ્રગટે છે. આમાં નિવારણ થઇ શકે તેવા દોષમાં ઉપેક્ષા કરવા યોગ્ય નથી એમ સમજવું.

આ પ્રમાણે ઔદાર્યાદિ ચિન્હો પ્રાણીમાં ધર્મની સિદ્ધિ થયેલી છે તેમ બતાવી આપનારાં છે. શાસ્ત્રમાં પુણ્યના ઉપાય ચાર કહ્યા છેઃ—

दया भूतेषु वैराग्यं, विधिदानं यथोचितम् ।
विशुध्धा शीलवृत्तिश्च, पुण्योपाया प्रकीर्तिताः ॥

"પ્રાણીમાં દયા, વૈરાગ્ય, યથોચિત વિધિયુક્તદાન, ને વિશુદ્ધ શીળવૃત્તિ (સદાચરણ) આ ચાર પુણ્યના ઉપાયો કહેલા છે." આદિ શબ્દથી જ્ઞાનયોગ ઉપાયતી પરિનિષ્પત્તિ પણ સદ્‌હેતુવડે સિદ્ધ છે એમ સમજવું.

આ લેખ વાંચીને પ્રથમ તો પોતાના આત્મા તરફ દ્રષ્ટિ કરી ઉપર જણાવેલાં ચિન્હોમાંથી ઔદાર્યાદિ કયાં કયાં ચિન્હો પોતાનામાં છે? વિષયતૃષ્ણાદિ કયા કયા દોષો પોતામાં નથી? અને મૈત્રી વિગેરે કયા કયા ગુણો પોતાનામાં લભ્ય છે? તેનો વિચાર કરવો અને ત્યાર પછી જે ચિન્હ ન હોય તે મેળવવાનો, જે દોષ જણાય તેને દૂર કરવાનો અને જે ગુણની ખામી જણાય તેને પ્રાપ્ત કરવાનો તેમજ છેવટે જે પુણ્યના ઉપાયો બતાવ્યા છે તેમાં પ્રવૃત્તિ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. ફોકટ જગત્‌માં 'ધર્મી કહેવરાવવાનો પ્રયત્ન કરવાને બદલે એવાં ચિન્હો જ સ્ફુટપણે મેળવવાં કે જેથી પોતાને ધર્મી કહેવરાવવું ન પડે; પણ જેમ કસોટીએ ચડવાથી સોનાને તેના પરીક્ષકો જ સુવર્ણ તરીકે ઓળખે છે અને ઓળખાવે છે તેમ સર્વ મનુષ્યો ધર્મી તરીકે સહેજે જ ઓળખે. આ વિષય બહુ જ વિચારવા યોગ્ય છે અને ઘણો જ ઉપયોગી છે તેથી તેનું વારંવાર મનન કરવું કે જેથી તેમાં બતાવેલાં સુચિન્હો સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થાય,

તથાસ્તુ.

પ્રભુજી ! આપ વિના કોઇનો આધાર નથી.

પહાડી ગઝલ

પ્રભુજી ! આપ વિના કોઇનો આધાર નથી,
પિતાજી ! સહાય માગું, અન્યથી દરકાર નથી.
ગણ્યા મારા—થયા મારા—મને તે મારનારા,
ન દીઠા તારનારા, અન્યથી તરનાર નથી—

સાખી

જૂઠા જગવ્યવહારમાં, જૂઠી જનની પ્રીત
સ્વપ્નું સાચું સમજવું, એ તે ક્યાંની રીત?
બધું કાચું અહીં સાચું, કશું તલભાર નથી—પ્રભુજી !
તમે મારો—જીવાડો—તારો કે ડુબાડો તમે,
રહ્યા પરને ભરોસે તે કદી તરનાર નથી—પ્રભુજી !

× + ×

પડયું તે ભોગવ્યું ને, ભોગવીશું ભારી બધું
કદી બકીએ, તેમાં કંઇસાર નથી—પ્રભુજી !

૨૨-૭-૧૨ વસન્ત.

श्री जैन श्वेताम्बर कोन्फरन्स हेरल्ड.

" હમે તો તું, હમે નહિતો–નહિ તું જાણજે નિશ્ચે,
નહિ જો બીજ ક્યાંથી વૃક્ષ ફળ કોના ઉપર ફળશે ?
હમારી હસ્તીમાં હસ્તી રહી ત્હારી અજબ રીતે;
હમો પર ઘાવ કરતાં ઘાવ આવી તમ ઉપર પડશે."

પુસ્તક ૮ અંક ૧૦. વીર સંવત્ ૨૪૩૮ અક્ટોબર. ૧૯૧૨.

કોન્ફરન્સ ગૌમાતાનું રક્ષણ કરો.

(મુનિ મહારાજશ્રી બુધ્ધિસાગરજી.)

હરિગીત

જેના થકી જીવો અને, જીવાડતા જીવો ઘણા
તેનાપરે ગુસ્સો કરી, પગ ભાગવા ઉદ્યમ કરો.
ઉપકારના ભાઈ દોષ ન્યાયજ આદરી દેખાડતા.
એવો કૃતઘ્ન પાઠ ક્યાંથી, શિખીઆ દર્શાવશો........૧

જેનું કર્યું દુધપાન તેના, પેટમાં તરવારધો,
બાંધી વદન રીબાવતા, ધિક્કારતા શબ્દો વડે;
દેતા નહિ ચારો અને પાતા નથી પાણી જરા,
આશ્રંય સકલનો તોડવા કલિકાલને બોલાવતા—૨

પાદ પ્રક્ષાલન કરે બે મૂઢ વધૂઓ સ્વામીનું
જમણા અને ડાબા ચરણને ધોવતી બન્ને જણી.
ઇર્ષ્યા થકી બન્ને ચરણને બહુ હણ્યા એએ અરે
નિજસ્વામીને લુલો કર્યો, એ ભક્તિ નહિ પણ મૂઢતા.—૩
એ ન્યાયના જેવું કરી નિજ જનનીના પ્રાણો હરો,
તેમાં તમારો નાશ છે હો! ખુબ દિલમાં લાવશો
ઇર્ષ્યાથકી જાદવસ્થળી સ્વીને છવે નહિ કો અરે,
નિજ માતઘાતજમાં વસે છે, નાશ પોતાનો ખરે.—૪
નિજ માતને માર્યા થકી, નિજ ઉન્નતિ વિણશી જતી
અજ્ઞાનથી એવું બને ત્યાં દોષ અંન્યોનો નહીં,
જે ડાળ પર બેસી રમો તે ડાળને કાપો અરે,
અહો ખાઓ તેનું ખોદવાથી દુઃખ પોતે પામશો.—૫
મોટા કર્યા જેને રમાડી– પ્રતિકૂળ તેથી થઇધણા
ઉપકારને વિસરી કરો, અપકાર તેમાં પાપ છે.
સમજે સુજન ન્યાયે અને નિજભૂલ કાઢે છે દૂરે
"બુધ્ધ્યબ્ધિ" હિતશિક્ષા વિષે ગંભીરતા જ્ઞાની અહે.—૬

ભોરસદ. સંવત્ ૧૯૬૮ વૈશાખ વદ. ૮

હિંદના દોલત

દેખતી આંખે આંધળાં એની આંખે ના દેખાય;
ધનડાં ટગલે ટગલે જાય.
હજી સંભાળો, આંખ ઉઘાડો કાંઇ કરો ઉપાય;
માથે તાલાં પડતાં જાય.
ફૂલણજી ફૂલી ફાલકા થાતા, દાતા માંહી ગણાય,
ઘરનાં છૈયાં ચારે ધંટી, લોટ પાડોશી ખાય;
મૂરખ માથે ન શિંગડાં થાય.
સાંકડી બુદ્ધિ ને આંકડા લાંબા, શેઠનાં નામાં થાય,
દેવું દીધા વિના રોકડ ટાંકી, ધન જોઈ હરખાય;
એમ આંધળે બેદરૂં ફૂટાય.
દસ આના લઇ રૂ વેચ્યું ને, દસ ટકા દસડાય,
વ્યાજની આશે નાણાં મૂકયાં, નાણાં મુળગાં જાય;
રહામા એકના દસ તણાય.

—દિવાનો.

હિંદનો વ્યાપાર.

ગઝલ જતાં વેપાર પર હાથે, દશા થઇ હિન્દની તેમાં;
મળે છે કાંકરા આજે, થતું સોનું હતું જેમાં.- ૧

સાખી સોનું તો સપનું થયું, લોઢાનોય દુકાલ,
છકરોડથી અધિકતે, ખેંચી જાય દરસાલ;
નથી સોનું નથી લોઢું, નફો તો કહો રહ્યો કેમાં?-મળે છે૦ ૨

સિગારેટ તંબાકુ એ, નાની ચીજ જણાય,
છતાં ચળકતા રૂપિયા અર્ધ કોટિ લઇ જાય;
દીધા પૈસા બળી છાતી, નફો શું મેળવ્યો તેમાં?-મળે છે૦ ૩

પાણી મૂલે ચામડાં, વિલાત અહીંથી જાય,
બુંટ પકડવા હિન્દીની, બૂટ બની આવે આંહ્ય;
અરેરે રૂપિયા લઈ જાય, જોડા મારીને તેના;
મળેછે કાંકરા આજે, થતું સોનું હતું જેમાં.-મળે છે૦ ૪

—દિવાનો

વાર્ષિક સરવૈયું.

સંવત્સરી એ વાર્ષિક પર્વ ગણાય છે. તે પર્વને અંગે જે જે ક્રિયાઓ કરવાની શાસ્ત્રકારોએ બતાવી છે, તે ક્રિયાઓ જો યથાર્થ રીતે કરવામાં આવે તો આત્માની સર્વાંશે ઉન્નતિ થઇ શકે છે, તેથી એ પર્વની મહત્તા જૈન શાસ્ત્રમાં સર્વથી અધિક વર્ણવેલી છે.

જેઓએ કાંઇ પણ વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હોય અથવા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેવા સર્વ મનુષ્યો. પોતાની ગણના પ્રમાણે જ્યારે પોતાનું વર્ષ સંપૂર્ણ થાય છે ત્યારે પોતાની આવક જાવકનો હિસાબ તપાસી વર્ષમાં દ્રવ્ય સંબંધી થયેલા નફા-ટોટાનો વિચાર કરેછે, અથવા વેપારી દૃષ્ટિએ કહીએ તો વર્ષનું સરવૈયું તપાસેછે. એ તપાસવાનું કારણ વિચારીએ તો એટલુંજ જણાશે કે દ્રવ્ય સંબંધી સ્થિતિમાં થયેલી લાભ-હાનીનાં કારણો તપાસી પુનઃ લાભ વધે અને હાનિ ન થાય તેવી રીતે વ્યવસાય-વ્યાપારની વ્યવસ્થા કરવી. જેમ વર્ષાંતે દ્રવ્યની લાભ-હાનિનું સરવૈયું તપાસાય છે, તેમ સંવત્સરી એ વાર્ષિક પર્વ-ધર્મપર્વ હોવાથી એ પર્વને દિવસે તે વર્ષમાં આત્માને શું લાભ હાનિ થઈ છે તેનું સરવૈયું તપાસવાનું છે. હાનિના કારણો વિચારી તેને માટે પશ્ચાત્તાપ કરી પુનઃ હાનિ ન થાય અને લાભના કારણો વિચારી તેનું અનુમોદન કરી પુનઃ વધારે લાભ મલે તેવા ઉપાયોની યોજના કરવાની છે. દ્રવ્યની લાભ હાનિ એ વ્યાવહારિક અને આ ભવ આશ્રયી છે કારણ કે મૃત્યુ પછી એ

દ્રવ્ય કાંઇ ઉપયોગનું નથી તેમ આત્માની ઉન્નતિમાં સહાયક નથી. પાપ પુણ્યથી હાનિ વૃદ્ધિ પામનારૂં આત્મ દ્રવ્ય એ દરેક ભવને માટે ઉપયોગનું છે અને અંતિમ સાધ્ય જે મેક્ષ તે પણ તેની વૃદ્ધિ થયે પ્રાપ્ત થાય છે. સંવત્સરી-વાર્ષિક પર્વમાં તે સરવૈયું તપાસવાનું છે તેથીજ તે પર્વ સર્વોત્તમ પર્વ ગણાય છે.

એ પર્વને અંગે આઠ દિવસ ઉત્સવના નિર્માણ થયેલા છે તે પર્યુષણ કહેવાયછે. પરિ ઉપસર્ગ અને વસ્ ધાતુ એ બેને સંયોગે પર્યુષણ શબ્દ થાય છે. પરિ ઉપસર્ગ અને તેને ભાવાર્થ આત્મા સમીપે વિશેષ રીતે વસવું એવો થાય છે. વિશેષ આત્મધ્યાન આત્માની ઉન્નતિ અને કર્મની નિર્જરા થાય તે હેતુથી એ દિવસોમાં કલ્પસૂત્રશ્રવણ, અમારિપાલન, અટ્ટમાદિ તપ, ચૈત્યપ્રવાલિ, સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ, ક્ષામણા, પૂજા, પ્રભાવના, દાન અને સ્વામીવાત્સલ્યાદિ ક્રિયાઓ કરવાની છે. તેમાં પણ સંવત્સરી પર્વ નિમિત્તે પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા એ બે ક્રિયા તો અવશ્ય કરવા લાયકછે. પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા એજ એ પર્વને મુળ હેતુ છે; કારણ કે તે બે ક્રિયામાં આખા વર્ષમાં મન વચન કાયાથી જાણ્યે અજાણ્યે થયેલાં કાર્યોના ગુણદોષ તપાસી તેને માટે પશ્ચાત્તાપ અનુમોદન કરી દોષનો ત્યાગ અને ગુણનું અધિક ગ્રહણ થાય તેવી પ્રવૃત્તિ વિશેષ રીતે કરવાની છે.

પર્યુષણના દિવસોમાં કલ્પસૂ-શ્રવણાદિ ઉપર ગણાવેલી શુભ ક્રિયાઓ પુણ્યપ્રાપ્તિ અને કર્મની નિર્જરા, એ હેતુએ જે રીતે કરવા શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે તે રીતિમાં-અજ્ઞાનતા, રૂઢિ, ધર્મ ગુરૂઓના ઉપદેશની ખામી, કેવળ ક્રિયા ઉપર ભાર મુકી જ્ઞાન સહિત ક્રિયા કરવાની ઉપેક્ષા, વ્યવહાર અને નિશ્ચય બંને સમાન ઉપયોગી હોવા છતાં વ્યવહારની મુખ્યતા અને નિશ્ચય ઉપર કેવળ દુર્લક્ષ, મુનિજનો અને શ્રાવકોના વિચારબળમાં સંકુચિતતા અને કેટલાએક પ્રતિકુળ સંજોગો વગેરે કારણોથી-ફેરફાર થઇ ગયોછે એટલુંજ નહિ પણ કેટલી એક ક્રિયાઓમાં તો એટલો બધો ઉલટ પુલટ ભાવ થઇ ગયો છે કે જે હેતુએ તે ક્રિયાઓ કરવાની છે તે હેતુ યથાર્થ સચવાતો નથી. આ બધી ક્રિયાઓ વિષે વિવેચન કરતાં લેખનો વિસ્તાર વધી જાય-અત્રે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા એ વિષેજ વિચારશું.

પ્રતિક્રમણ એ એવી અદ્વિતીય ક્રિયા છે કે તે જો બરાબર સમજીને ઉપયોગપૂર્વક કરવામાં આવે તો કરનારનું પરમ કલ્યાણ થઇ શકે. જૈન શિવાય અન્ય ઘણા ધર્મો જગત્‌માં વિદ્યમાન છે પરંતુ જૈન સંપ્રદાયમાં પ્રતિક્રમણ ક્રિયાની જે પ્રનાલિકા છે તેવી કોઇ પણ ધર્મમાં નથી. પોતાના માન્ય ઇષ્ટદેવની પૂજા અને તે નિમિત્તે થતાં ખર્ચો, ઉત્સવો, ગુરૂભક્તિ, યાત્રા, સ્વધર્મીઓનું આતિથ્ય વગેરે ઘણી ધાર્મિક ક્રિયાઓ હોય છે; પણ દિવસ અને રાત્રીમાં કાયાથી જે જે કાર્યો કરવામાં આવ્યાં હોય, વચનથી જે જે બોલાયું હોય અને મનથી જે જે વિચારાયું હોય-તે સર્વને યાદ લાવી તેના વિષે વિચાર કરી, તેના ગુણ દોષનું સરવૈયું મુકી થયેલા દોષને માટે પશ્ચાત્તાપ, થયેલાં સત્કાર્યો અને સદ્‌વિચારોનું અનુમોદન અને પુનઃ દોષ ન થાય તેને માટે જાગૃતિ એ હેતુથી કરવામાં આવતી પ્રતિક્રમણ

જેવી ક્રિયા અન્ય મતોના અનુયાયીમાં નથી. દિવસે થયેલા દોષોને માટે દેવસિ અને રાત્રીમાં થયેલા દોષોને માટે રાત્રી (રાઇ) પ્રતિક્રમણ છે. દિવસ અને રાત્રીના પ્રતિક્રમણ ન થયા હોય અથવા તેમાં દોષોની યથાર્થ આલોચના થઈ ન હોય માટે પંદર દિવસે પાક્ષિક, ચાર માસે ચાતુર્માસિક અને આખા વર્ષને માટે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવાનું છે. આ ક્રિયા એવી છે કે તેનાથી થયેલા દોષોની નિવૃત્તિ થઇ કર્મની નિર્જરા થાય છે અને પુનઃ દોષ ન થાય અથવા એવા સંજોગ પ્રાપ્ત થઇ જાય તોપણ મન વચન કાયાને અંકુશમાં રાખવાની ટેવ પડી જાય છે.

પ્રતિક્રમણ એ જૈન મતના અનુયાયીઓને અવશ્ય કરવા લાયક ક્રિયા છે, અને તેથીજ તેનું ખરૂં નામ અવશ્યક ક્રિયા છે. સાધુઓ અને સુશ્રાવકો તે ક્રિયા નિરંતર કરે છે જ, પણ જેઓથી તેમ નથી બની શકતું તેવા સર્વ શ્રાવકો સંવત્સરી પ્રતિક્રમણમાં આખા વર્ષમાં મન વચન કાયાથી જાણ્યે-અજાણ્યે થયેલા પાપોને યાદ લાવી તેનું શુધ્ધ હૃદયે ઉપયોગપૂર્વક આલોચન, તેને માટે પશ્ચાત્તાપ, તેના ક્ષય માટે કાયોત્સર્ગ તપ કરી દોષની નિવૃત્તિ કરવાની છે અને પુનઃ તેવા દોષો ન થાય તેને માટે મનન કરી તેવે વખતે મન વચન કાયા અંકુશમાં રહી શકે તેવી જાગૃતિ ધારણ કરવાની છે.

સંવત્સરી પર્વને દિવસે એવી બીજી અવસ્ય કરવા લાયક ક્રિયા તે ક્ષામણા છે. આખા વર્ષમાં જે કોઈ મનુષ્ય, ગમે તો તે સ્વધર્મી હોય અન્યધર્મી કે હોય તેની સાથે, અથવા તો સર્વ જીવ સાથે જે કાંઇ વૈર વિરોધ થયો હોય, આપણાથી જાણ્યે અજાણ્યે તેનું કાંઇ અનિષ્ટ થયું હોય તેને માટે તેની શુધ્ધ હૃદયે ક્ષમા માગવી અને બીજાએ આપણી પ્રત્યે તેનું કાંઇ અનુચિત વર્ત્તન કર્યું હોય તેને શુધ્ધ હૃદયે માફી આપવી અને થયેલા વૈર વિરોધ શમાવવા તથા પુનઃ વૈર વિરોધ થવાનો પ્રસંગજ ન આવવા દેવો તેને માટે ક્ષામણાની ક્રિયા છે.

આ બંને ક્રિયાઓ અપૂર્વ છે, ખરી સમજપૂર્વક શુધ્ધ રીતે કરવામાં આવે તો આત્માને ઉન્નત સ્થિતિએ પહોંચાડનારી છે, જૈન માર્ગનું શ્રેષ્ટત્વ સૂચવનારી છે અને આખા વર્ષમાં થયેલા ગુણદોષના સરવૈયા રૂપ છે.

જે એ ક્રિયાના હેતુઓ આવા ઉત્તમ છે તે ક્રિયાઓ હાલમાં મોટે ભાગે જાણે એક રૂઢિ હોય તેમ ગાડરીઆ પ્રવાહની જેમ સમજ વિના કરવામાં આવે છે. અશુધ્ધ ઉચ્ચાર, અર્થનું અજ્ઞાન અને ક્રિયાના હેતુની અણસમજ બહોળે ભાગે જોવામાં આવે છે. શુધ્ધ ઉચ્ચાર, અર્થનું જ્ઞાન અને હેતુની સમજણપૂર્વક આદર અને ઉપયોગ સહિત પ્રતિક્રમણ કરનાર કોઇ વિરલજ હોય છે. ક્રિયા કરતી વખતે પોતે શું કરે છે તેનું જ્ઞાન ન હોવાથી ઘણા ઉંઘે છે, કોલાહલ કરી મુકે છે, ક્રિયાની ઉત્તમતા-શ્રેષ્ટતાનો ખ્યાલ પણ હોતો નથી અને દોષોના નિવારણને બદલે કવચિત્ દોષોનું સેવન પણ થતું જણાય છે. શ્રાવકોમાં આ સ્થિતિ છે એટલુંજ નહિ પણ મુનિવર્ગમાં પણ કવચિત્ એવું જણાય છે.

ક્ષામણા વિષયે પણ એમજ થયું છે. મૂળ તો જૈન ધર્મના અનુયાયીઓએ જેમ બને તેમ કષાય ઓછા કરવા એવી જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા છે; તેમ છતાં જાણ્યે અજાણ્યે થઇ જાય તો તેના નિવારણ અર્થે આવી ઉત્તમ ક્રિયાઓની યોજના કરી છે અને તે પણ નીખાલસ મનથી સમજપૂર્વક કરવા ફરમાવ્યું છે. હાલતો ક્ષામણા એ એક વ્યાવહારિક રૂઢી હોય એમ થઇ ગયું છે. કેટલીક વખતે તો 'આજથી ખાતું સરભર થયું હવેન વે નામે' એવા ઉપહાસના શબ્દો અજ્ઞજનો તરફથી બોલાતા સંભળાય છે. પ્રતિક્રમણ વખતે દેખાદેખીએ સકળ સંઘને ક્ષમાવવામાં આવે છે અથવા પ્રતિક્રમણમાં સાથે ન હોય તેવા સંબંધીઓને તે પછી ક્ષમાવવામાં આવે છે પરંતુ તે જાણે એક વ્યવહાર થઇ પડ્યો હોય તેવી રીતે કરવામાં આવે છે—શાસ્ત્રકારોએ તો સંવત્સરી પર્વને દિવસે વૈર વિરોધ શમન કરી શુધ્ધ હૃદયે સર્વ જીવોને જે ક્ષમાવે તેનેજ આરાધક કહ્યા છે, પણ હાલ તો એજ શાસ્ત્રોનાં માનનાર અથવા અનુયાયીઓમાં—સંવત્સરી પર્વને દિવસે ક્ષામણાની વ્યવહારક્રિયા કર્યા છતાં—પાછળી વૈર વિરોધ એવાને એવા અંતઃ કરણમાં ભરેલાજ હોય છે એવું તેમના વર્તન ઉપરથી દ્દષ્ટિગત થાય છે.

જેમ વ્યક્તિ પરત્વે તેમજ સમષ્ટિ પરત્વે પણ કષાયોના શમનને બદલે વૃદ્ધિ જણાય છે. જૈન સંપ્રદાયના ત્રણે વિભાગમાં અરસપરસ કેટલીક જાતના નિરર્થક કલહો થયાં કરે છે, દરેક ગામના સંઘસમુદાયમાં પણ મતભેદ અને વિરોધ જણાયાં કરે છે અને આખી કોમ તરફ નજર કરીએ છીએ તો એવુંજ દ્દષ્ટિગત થાય છે. શ્રાવકો તેમજ મુનિઓનો અગ્રગણ્ય મોટો ભાગ એકજ કક્ષામાં છે. ખરેખરી રીતે જોઇએ તો કોમની આ શોચનીય સ્થિતિ છે. હાલમાં ચાલતી લાલન શીવજીની ચરચા તથા આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના બંધારણની ચર્ચામાં સમાજમાં મતભેદ અને છિન્નભિન્નતા, પરસ્પર છતા અછતા દોષના આલાપ સંલાપ, છાપાઓ અને માસિકોમાં નિંદનીય લેખો, કિલષ્ટ લજ્જાસ્પદ અને સંઘના અગ્રગણ્ય પુરૂષોના અનાદર અને નિંદા, મુનિવર્યો જેમની સર્વજનો પ્રત્યે સમદ્દષ્ટિ રાખી શાંતિ ફેલાય તેવી ધર્મદેશના આપી કોમને ધર્મકાર્ય અને પ્રગતિ તરફ દોરવાની ફરજ છે તેમનું પણ અમુક અમુક પક્ષ તરફનું વલણ, કોમને હાનિ કરનારી કોર્ટોની લડત, વિરોધીની ગણનામાં આવેલા સ્વધર્મીને પણ તેના પૂર્વ કાળના દોષો શોધી જેલમાં મોકલાવવાની વૃત્તિઓ, કોર્ટના કેસોમાં ધર્મીષ્ટ અને અગ્રગણ્ય પુરૂષોની સત્યાસત્ય મિશ્ર સાક્ષ્ય, મુનિ સમુદાયમાં પણ અરસપરસ દેખાતાં અભાવ, આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના બંધારણમાં પોતાનાજ મત પ્રમાણે કરવાનો મમત્વ, સામાન્ય જનસમુદાયના મતની અવગણના આવાં અનેક કારણો કોમની અંદર વિરોધ અને કષાયની વૃદ્ધિ સૂચવે છે. અંતરંગ જાણવા તો આપણે શક્તિમાન નથી પણ બાહ્ય દેખાવથી આવું અનુમાનાય છે અને તે મધ્યસ્થ, ધર્મરાગી, કોમના ઉત્કર્ષને ચહાનારા દરેક માણસને ખેદ ઉત્પન્ન કરાવે છે. મૈત્રી, કરૂણા, પ્રમોદ અને માધ્યસ્થ એ ચાર ભાવનાઓ વર્તનમાંથી નીકળી પુસ્તકોની લીટીમાં, વ્યાખ્યાનની શૈલિમાં, લેખકોના લેખમાં અને ભાષણકર્ત્તાઓનાં ભાષણમાં દ્દષ્ટિગત થાય છે અને તે કોમને દરેક રીતે અવનતિકારક છે.

જે દર્શનમાં મહાવીરાદિ પૂજ્ય તીર્થંકરોએ પોતાની વિરૂધ્ધ બોલનારા અને પોતાને ઉપસર્ગ કરી અનેક જાતનાં કષ્ટ આપનારા પ્રત્યે ક્ષમા રાખી ક્ષમા એજ ધર્મનું ભૂષણ છે એમ દાખવ્યું છે, જે દર્શનમાં અનેક મુનિજનોએ પોતાનું અનિષ્ટ કરનાર અને પોતાને મરણાંત કષ્ટ આપનાર પ્રત્યે ક્ષમા રાખી શ્રેય સાધ્યાના દષ્ટાંતો મોજુદ છે અને જે દર્શન ક્ષમા અને વિનયને પ્રાધાન્ય આપે છે, તે દર્શનના અનુયાયિમાં હાલ જે કષાય દૃષ્ટિગત થાયછે તે ખરેખર ધર્મચુસ્તતામાં ખામી દેખાડનાર છે. તેના નિવારણ માટે શ્રાવકો, મુનિજનો, અને અગ્રણિઓ તરફથી જે ઉલટા ઉપાયો લેવામાં આવે છે તેને બદલે ક્ષમા, પ્રેમ, સહનશીલતા, ગુણદૃષ્ટિ વગેરે સદ્ગુણોનો ઉપયોગ કરી કામ લેવામાં આવે તો કષાયો ઓછા થાય, વિરોધ શમે, શાંતિ પ્રવર્તે, ભુલ કરનારને પોતાના વર્તન માટે પશ્ચાત્તાપ થાય, ઐક્ય વધો કોમના દરેક કાર્યો એકમતે સરલતાથી થઇ શકે અને કોમના શ્રેયના નવાં નવાં કાર્યોનો ઉત્સાહ પ્રકટે.

હાલમાં નજીકમાંજ પર્યુષણ પર્વ આવે છે. આપણા કૃત્યાકૃત્ય-ગુણ દોષનું વાર્ષિક સરવૈયું મુકવાનો અપૂર્વ દિવસ-સંવત્સરી પર્વ આવે છે. તે દિવસે સર્વ જૈનો-મુનિજનો અને શ્રાવકો-પોતાને આ વર્ષમાં થયેલા વિચારો, ઉદ્ગારો અને કાર્યોનું સમ દૃષ્ટિએ શાંતિપૂર્વક અવલોકન કરશે, ભગવાન્ મહાવીરના ફરમાન પ્રમાણે શુધ્ધરીતે પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા કરશે સ્વધર્મિઓ પ્રત્યેની પોતાની ફરજ સમજશે, મુનિજનો અને અગ્રણિઓ પ્રત્યેનો વિનય સાચવવાનું ધ્યાનમાં લેશે, મુનિજનો અને અગ્રણિઓ સંઘ બહારની શિક્ષાનો ઉપયોગ કરવાને બદલે ક્ષમા, ચાહના અને મોટું મન રાખી શુદ્ધ માર્ગે પ્રવર્ત્તાવવાનો પ્રયત્ન કરશે તો કષાયોનો સત્વર નાશ થશે, વિરોધ મટશે, ઐક્ય પ્રવર્ત્તશે, કોમની પ્રગતિ થશે અને આપણે સર્વે સાચા જૈનની ગણનામાં આવશું. પરમાત્માની કૃપાથી અને શાસનદેવીની સહાયથી સર્વને સદ્બુધ્ધિ પ્રાપ્ત થાઓ એવી આશા સહ વિરમશું.

અમરચંદ ઘેલાભાઈ.

નિરાશા.

(ગઝલ)

હમે હાર્યાં તમારાથી, હવે ક્રારો નથી બાકી
ગયું પાણી ફુવારાથી, હવે છારો નથી બાકી.

બનીને મર્દ પાડી બૂમ, ફાડયા કાન દુનિયાના,
હવે હાથો પડયા હેઠા, નથી ધારો રહ્યા બાકી.

નસોમાં ઝેર રેડીને, સુકાવ્યું ખૂન દુશ્મનનું
ગયા તે હાડના સાંધા, હવે કારો નથી બાકી,

ગગનભેદી દિવાલોને, ગર્જતી અંતરાલે ત્યાં,

તણાયા પાણીમાં પાણા, હવે વાંટો નથી બાકી,
ઉડયા આકાશમાં ઉંચે, ચડયા વાયુતણે ઘોડે,
પડયા હેઠા હજારોમાં, હવે રાંટો નથી બાકી.
જગત જોશે હજારો, આંખથી ને આંસુડાં લ્હોશે,
નથી તે શું વધુ ખોશે ? હવે આંટો નથી બાકી.

૧૭-૭-૧૨ વસન્ત.

———:o:———

નિરાધાર દશા.

(પહાડી ગઝલ—સદા સંસારમાં સુખ દુઃખ એ રાહ)

હમારી આંખનાં આંસુ, કોઇ લ્હોનાર નથી
અનેરા કાળજાના ઘા, કોઇ જોનાર નથી—હમારી.
હતા ત્યારે હજારો, હેતથી હાજર થતા તે,
નસોથી લોહી વહેતાં, કોઈ ધોનાર નથી—હમારી.
હમારી જિંદગીમાં, જિંદગી નિજ માનનારા,
હમારા મોતનાં માતમ, કોઇ રોનાર નથી—હમારી.
હમે તો જિંદગી ભરની, સદા ગુલામી કરી,
પ્યારી પળ એક પણ, અમકાજ કોઈ ખોનાર નથી—હમારી.
પ્રીતિની જામ ભરી, પાઇને તૃપા છીપાવી,
સુકાતા કંઠ માટે, અંજલિ દેનાર નથી—હમારી.
ઉઠાવી પારકા બોજા, હમેં ગરદન ઝૂકાવી,
હમારા પ્રેતનું અહિં, કોઇ ઉચકનાર નથી—હમારી.

૨૨-૭-૧૨. વસન્ત.

હવે શું કરવું ?

ગઝલ સળગતા આગના ભડકા, હવે તો કંઇ નરમ રાખો—ટેક.
વધી છે આગ એન્જીનમાં, જશે ફાટી સીલીન્ડર એ.
બિચારી વખ્તને મોકો, હવે તેને નરમ રાખો.—
ગુમાવી લાજ પૂર્વજની, ઉઠયા અંગારિયા કુલમાં,
ડૂબાવ્યો ધર્મ દરિયામાં, હવે તો કંઇ શરમ રાખો;

કરીને કર્મ બહુ હીણાં, અકર્મી આપ કહેવાયા;
નિહાળો કર્મની લીલા, હવે તો કંઇ ધરમ રાખો!

કરી મ્હોડે બહુ બકવા, ટક્યું નહિ પેટમાં પાણી;
પ્રયત્ને ધૂળની ધાણી, હવે તો કંઇ ભરમ રાખો;

નસોમાં લોહી હિંડુગાર, વ્હેતું બંધ શું કીધું ?
ધડકતું દિલ જશે બેસી, હવે કાંઇ ગરમ રાખો!

શિરાઓમાં નથી શોણિત, બળતી આગ ધમનીમાં;
સૂકાયું સત્વ જીવનનું, હવે તો કંઇ મરમ રાખો!

તૂટી છે પાંખ આત્માની, ફૂટી છે પ્રાણની આંખો ;
અજલની આફતો સાંખો, હવે તો કંઇક દમ રાખો!

લથડતા પાય રસ્તામાં, ધડકતું કંપતું હૈયું;
મીંચાતી આંખ ઉઘાડો, જીગરમાં કંઇક દમ રાખો!

તા૦ ૩ ૭-૧૨
વડગાદી

वसन्त.

હવે કયે રસ્તે જઇશું ?

Religion is use; Jainism is a *Life* and the virtues do not exist at all except in as far as they are being translated into daily aud honrly practice.

ભગવતી લેખિનીને થોડાં વરસો માટે છેલ્લી સલામ કરવા પહેલાં શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડના ખાસ અંક માટે કાંઇક લખવાનું આમંત્રણ સ્વીકારતાં મ્હને હર્ષ થાય છે. પરન્તુ એ છેલ્લું 'કંઇક' કયા વિષય પરત્વે હોય તો વધારે ઠીક એ પ્રશ્નપર વિચાર કરતાં મ્હને એમ પ્રેરણા થાય છે કે જે જૈન વર્ગનો અનુભવ કરવા મ્હને લાંબો વખત મળ્યો છે તે જૈનવર્ગની વસ્તુસ્થિતિનું સામાન્ય ચિત્ર આપી તે કેવો હોવો જોઇએ એનું આદર્શ ચિત્ર અથવા માર્ગ સૂચન કરવાથી કાંઇક વ્યવહારૂ કાર્ય કર્યું ગણાશે. અત્રે અપાતું ચિત્ર જૈનના કોઈ એક પેટાવર્ગનું નહિ પણ સામાન્યતઃ સમસ્ત જૈનવર્ગનું અપાશે, તેમજ સૂચવાતું આદર્શ ચિત્ર પણ અમુક પેટાવર્ગને ઉદ્દેશીને નહિ પણ ચૌદલાખ ગણાતા જૈનવર્ગને ઉદ્દેશીનેજ આપશે, એટલું આરંભમાં સુચવવાની જરૂર છે.

જૈનધર્મ અને જૈન ધર્માનુયાયીઓના ઉદય માટે આજકાલ અનેક રસ્તા લેવાય છે, અને અનેક સૂચવાય છે. પરન્તુ જૈનવર્ગમાં આજે કોઇ seer (ગુપ્તદૃષ્ટિવાળા પુરૂષો)ન હોવા-

RAO BAHADUR SETH SIR VASANJI TRIKAMJI J. P. KT.

રા. બા. શેઠ સર વસનજી ત્રીકમજી જે. પી. નાઈટ.

લી છે અને તે સૂત્રપાઠ ઉપરની ત્વચા વગેરે આસ્તેથી દૂર કરી તે શરીર અંદરના ઇ અગમ્ય ખૂણે છુપાવવામાં આવેલું 'મર્મસ્થાન' શોધી ક્હાડી બતાવવું એ એક કડી-યાનું કે લુવારનું નહિ પણ ચાલાક શસ્ત્રવૈદ (physician)નું કામ છે; એ કામ તદ્દન વિત્ર 'ભાવ'વાળા અને આંતર દ્રષ્ટિવાળા પુરૂષ (Seer) થીજ યથાર્થ બની શકે તેમ છે. આપણ સર્વે માત્ર સૂત્રપાઠના દેખીતા અર્થનેજ વળગી રહ્યા છીએ અને અંદર છુપાયલા ર્મ'ને શોધવાના પ્રયાસને 'મિથ્યાત્વ' ઠેરવીએ છીએ, એ આપણી મ્હોટામાં મ્હોટી ભૂલ અને તેથી આપણે આત્મશક્તિ તો દૂર રહી પણ માનસિક શક્તિઓ (મનોબળ) પણ ળવી શકીએ તેમ નથી. અગાઉના વખતમાં સાધુ વર્ગમાં અનેક seers (આંતર્ દ્રષ્ટિવાળા રૂષો) હતા ત્હેમના સહવાસથી આવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઇ શકતું. ગુપ્ત શકિતઓ તે વખતે યઃ 'ભકિત' દ્વારા મળતી અને 'જ્ઞાન'ને રસ્તે બહુ પ્રયાસ કર્યા સિવાય પણ અર્થસિદ્ધિ તી; કારણ કે 'જ્ઞાનયોગ' તેમજ 'ભકિતયોગ' બન્ને એકજ લક્ષબિંદુએ પહોંચાડનાર માર્ગ . અર્થપ્રાપ્તિ અથવા સિદ્ધિ માટે મુખ્ય ત્રણ રસ્તા છે, જેમાંના 'ભકિતયોગ' નામના સ્તા માટે તે વખતનો જમાનો વધારે અનુકૂળ હતો; બીજો રસ્તો 'જ્ઞાનયોગ' નો છે કે રસ્તે જનારો માણસ વિવિધ પ્રકારનાં જ્ઞાન મેળવવાનોજ ઉદ્યમ કરે છે અને એ જ્ઞાનો ડે આત્મપ્રકાશ પામેછે, અને ત્રીજો રસ્તો પ્રાણીમાત્રની સેવા-પરમાર્થનો અથવા 'કર્મ-યોગ'નો છે, કે જેમાં માણસે કોઈપણ જાતના ફળની આશા વગર માત્ર આત્માની સગાઇ ખાતર- પ્રેમ ખાતર-ભલાં કર્મોમાં રહેલી સ્વાભાવિક 'ભલાઇ' ખાતરજ સત્કર્મો કર્યાં કર-વાનાં છે અને એવી નિર્મળ પ્રેમમય ભલાઇઓ ખાતર અહંપણાને ભૂલવાનો મહાવરો પડ-વાથી કોઇ વખત એવો આવશે કે જ્યારે ત્હેના અંતરમાં આત્માનુભવનો પ્રકાશ પ્રગટી નીકળશે.

હવે આપણે તપાસ કરો કે આપણા જૈનવર્ગમાં ઉપર કહેલા જ્ઞાનયોગ કે ભક્તિયોગ કે કર્મયોગનું સેવન કેવી રીતે અને કેટલે અંશે થાય છે. જૈનો શ્રમણ અને શ્રમણોપાસક એવા બે વર્ગમાં વહેંચાયલા છે, તે પૈકી શ્રમણ અથવા સાધુ વર્ગમાં આ ત્રણ પૈકી એકેનું અસ્તિત્વ છે કે કેમ તે તપાસીએ. જ્ઞાનયોગ અથવા જ્ઞાનમાર્ગ કે જેનો આપણે જૈનો સૌથી વધારે ગર્વ કરીએ છીએ અને 'પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા' એ અર્થના શાસ્ત્રપાઠનો વારંવાર ઉચ્ચારીએ છીએ તે અસલ 'જ્ઞાન' વાત તો દૂર રહી પણ તે જ્ઞાન જે શાસ્ત્રોમાં સંગ્રહવામાં આવ્યું છે ત્હેની ભાષા સમજવા જેટલી શક્તિ પણ સેંકડે ૭૫ ટકા જેટલા શ્રમણોમાં નથી, તો તે શબ્દોની અંદરના 'મર્મ'ની સમજ તો ક્હાંજ રહી?—રે પચાસ ટકા જેટલાને તો **માતૃભાષામાં** પણ એક ન્હાનો લેખ લખતાં કે પોતાના વિચારો સ્પષ્ટતાથી સમજાવતાં આવડતું નથી. સ્વતંત્ર મનનથી ઉત્પન્ન થયેલો એક પણ ગ્રંથ આધુનિક સાધુ-ની કલમથી લખાયલો જોવામાં આવતો નથી. ગ્રંથોના ઉતારા, ખંડનમંડન કે બહુ તો અપૂર્ણ ભાષાંતર કોઇ કોઇ સાધુની કલમથી લખાતાં નજરે પડે છે. યોગ, અધ્યાત્મ કે એથી ઓછો કઠીન વિષય વ્યવહારૂ નીતિના વિષયો ઉપર પણ તેઓએ ધોરણસર અભ્યાસ કર્યો નથી. અને એટલા જ્ઞાનભંડોળને આપણું સર્વસ્વ માની-'કેવલ્ય જ્ઞાની'ના આપણ પુત્રો

સંતુષ્ટ રહીએ, ત્યાં ઉદયની આશા કેવી રીતે રાખી શકાય ? અરે જૈનધર્મનો એક તો ગ્રંથ કોઇ આધુનિક સાધુએ રચેલો બતાવો કે જે વાંચીને કોઇ અન્યધર્મી જિજ્ઞાસુ જૈન ધર્મનું રહસ્ય-તત્વનું રહસ્ય સમજી શકે ? ખુદ જૈન વિદ્યાર્થીઓ માટે 'વાંચનમાળા' પણ હજી રચાઇ નથી એજ, જૈનસાધુઓ જ્ઞાનયોગમાં કેટલા આગળ વધ્યા છે તે બતાવી આપે છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે એકાંત, હરેક પ્રકારની ખટપટથી વિરક્ત અને શાન્ત-નમ્ર-સતત ઉદ્યમી પ્રકૃતિની જરૂર છે, કે જે જૈનસાધુઓમાં થોડાજ માનવંતા દાખલાઓમાં જોઇ શકાય છે. શ્રાવક વર્ગે ત્હેમને અઘટીત મહત્વ અને ન જીરવી શકાય તેવું માન આપી અનેક ઉપાધિઓમાં લચપચ કરી મૂકવાથી અને જ્ઞાનયોગના જિજ્ઞાસુ માટે જે લાયકાતો જોઇએ તે મેળવવા પહેલાં એમને દીક્ષા આપી દેવાની ઉતાવળ કરેલી હોવાથી જૈન સાધુવર્ગ 'જ્ઞાન યોગ'ને માર્ગે પ્રગતિ કરી શકતો નથી. 'કર્મયોગ'ને વાસ્તે-'અહં'ને મુદ્દલ વિસારી ભલાઇ ખાતર ભલાઇઓ કરવાના યોગને વાસ્તે તો આધુનિક શ્રમણવર્ગમાં આશા રાખવી ફોકટ છે; કારણ કે જે ગણ્યાગાંઠ્યા પૂજ્ય પુરૂષો ખટપટો અને નિંદાઓથી દૂર રહેવા જેટલી ભલાઇ શીખી શકયા છે તેઓ, પણ 'વાડા'ની કે 'ગચ્છ'ની કે પંડની મ્હોટાઇના 'રાગ'થી મુક્ત થઇ શકયા નથી. 'ભક્તિ' ને 'રાગ' સાથે વેર છે; એને તો 'પ્રેમ' સાથે સગાઇ છે, એક પુરૂષ એક પંથ પાળતો હોય અને ત્હેને માટે તનતોડ મહેનત કરતો હોય, પરન્તુ તે માત્ર ત્હેમાં ત્હેને 'રાગ' હોવાને લીધે અર્થાત્ પોતે ને પંથનો 'ઉધ્ધારક' ગણાશે અગર પોતાને અમુક બીજો લાભ થશે એવી આશાથી તે મહેનત કરતો હોય તો જ્યારે ત્હેને ત પંથના લોકો નિંદવા લાગશે ત્યારે અગર ધારેલો લાભ થવાની આશા તુટશે ત્યારે તે તે પંથ છોડી સામા પંથમાં ભળવા દોડશે. પણ જે ખરો 'કર્મયોગી છે તે કદી 'ઉદ્ધારક' તરીકે ખપવાની કે બીજા કોઇ પરિણામની આશા રાખશે નહિ,તે વિરૂધ્ધ પરિણામો માટે ખેદ કરવા થોભશે નહિ, કામથી થાકશે નહિ-એને સર્વ કાર્યો મનુષ્ય પ્રાણીપરના નિર્મળ પ્રેમ ખાતર કરવાં ગમશે અને તે ઘડી પણ નવરો બેસવાનું પસંદ નહિ કરે. 'કર્મયોગ'એ ક્ષત્રીયોના બાપનો છે. ઘા સહન કરવા છતાં ચુંકારો કરવો નહિ, ઘરમાં ખાવા ધાન ન હોય પણ મુછપર હાથ દઇને ફરતી વખતે ગૌ-બ્રાહ્મણ કે સ્ત્રીના રક્ષણ માટે લડી પ્રાણદાન આપવા વગર-આમંત્રણે દોડવું, શિર કપાય તો પણ ધડથી લડયા કરવું એવો ઉદાર સ્વભાવ કર્મયોગીનો છે. 'વાડા'ઓ વધે કે ટુંકા થાય, પોતાને લોકો 'મહાપુરૂષ' કહે કે 'મિથ્યાત્વી' કહે, 'આચાર્ય'પદ મળે કે 'ગચ્છબહાર'ની શિક્ષા ભોગવવી પડે પણ વેઠા જેટલી અક્કલવાળા સમાજને ખરે વખતે ખરી સલાહજ આપવી અને સત્ય જણાવવાની જરૂર વખતે અર્ધ સત્ય કે મોર્મિક સત્ય ન કહેવું એવા 'કર્મયોગી' સાધુ જૈનવર્ગમાં આજે કેટલા હશે ત્હેનો હિસાબ કરવાનું કામ આપણે નહિ લઇ પડીએ. હજારો મનુષ્યો દરદોથી રીબાય છે, લાખો અજ્ઞાનપણાથી દુઃખી થાય છે, કરોડો અન્ન વગર ટળવળે છે. ધન કે તનની શક્તિવાળા જે પુરૂષો સાધુપરના રાગને લીધે નુકશાનકારક કે નિરૂપયોગી કામમાં હજારો રૂપીઆ ખર્ચે છે ત્હેમને પેલા દુઃખી મનુષ્યોના ઉદ્ધાર માટે ખર્ચવાની સલાહ આપી રસ્તા સુઝવનારા 'કર્મયોગી' કેટલા હશે ? ભગવાને જે "સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો"

એવું ફરમાન કર્યું છે તે 'કર્મયોગી'નો 'મુદ્રાલેખ' Motto અથવા ગુરૂમંત્ર છે અને તેથી તેઓ આળસ, અહંપદ,' કષાય આદિ અનેક પ્રકારના પ્રમાદોમાં ન પડતાં દરેક પળને નિર્મળ પ્રેમ-ભાવથી થતાં ભલાં કામો વડે શણગારતા રહે છે. જૈનવર્ગને આજે-આ જમાનામાં જે પ્રકાર-ના ગુરૂઓની ખાસ જરૂર છે તે આવા 'કર્મયોગી' સાધુજ. કર્મયોગીઓની પોતાના પંડને લગતી તંગીઓ છેકજ થોડી હોય છે-તેઓ ગમે તે સંજોગોમાં પોતાનો નિભાવ કરી લે છે, અને પોતાને કરવાનાં કામો ઉપર ચોતરફથી વિચાર કરી 'યોજના' ઘડીને તે રસ્તે મચ્યા રહે છે, પછી તે આશય પાર પડો કે ન પડો ત્હેની પણ ચિંતા કરતા નથી, સૂર્યનું કામ પ્રકાશવાનું છે, તેમ તેઓ કર્મ અથવા સત્કાર્યો activity માં પ્રકાશ્યા કરે છે.

અને ભક્તિયોગ તો જૈન સાધુવર્ગમાં (રહ્યો હોય તો) માત્ર મશ્કરી રૂપેજ રહ્યો છે. એક સાધુ બીજા સાધુ પ્રત્યે બહુમાન ભાગ્યેજ ધરાવે છે તો ભક્તિ ધરાવવાની તો વાતજ શી કરવી ? ગુરૂઓ પણ પોતાના શિષ્યો પોતાનું કેટલું માન રાખશે એ સારી રીતે જાણતા હોવાથી શિષ્યોને ફરમાન કરતાં બહુ બહુ વિચાર કરેછે ! એકકે ફીરકાના કુલ સાધુઓ ઉપર એક સાધુ ઉપરીપણે ઠરાવી શકતો નથી, એજ એમ સૂચવે છે કે ' ભક્તિ ' માર્ગનો પ્રાય: છેદ થવા બેઠો છે. આ તો ભક્તિનાં દશ્ય રૂપ કહ્યાં; પરન્તુ જિનરાજની ખુદની ભક્તિ સાધુવર્ગ કેટલે અંશે કરે છે એ પણ વિચારવા જેવું છે; તથાપિ એ આળી ચામડી પર હાથ ધરવાનું આપણે જતું કરીશું તોજ ઠીક થશે. એટલું કહેવું બસ થશે કે 'ભક્તિયોગ ' ના પથિકના મ્હોં ઉપર તેજ, શાન્તિ, ગંભીરતા, સ્મીત હાસ્ય, અને જેની પોતે ભક્તિ કરે છે ત્હેના સર્વશક્તિપણામાં શ્રદ્ધા હોવાને લીધે દૈવત : એટલાં ચિન્હ પ્રત્યક્ષ જણાઇ આવવાં જોઇએ. ' અબધુ સદા મગનમેં રહના ' એ વગેરે પદોના લખનારા કાંઈ પોપટ નહોતા પણ સર્વશક્તિમાન્ તત્વના પુરા ભક્ત એવા અધ્યાત્મીઓ હતા. ' ભક્ત ' સર્વત્ર સિદ્ધને ભાળે છે. તે હવામાં નજર કરે છે અને ત્યાં સિદ્ધને જોઇ તેનાથી ગોષ્ઠિ કરે છે તે ગૃહસ્થ સાથે વાત કરે છે તો એ કપડાં તળેના શરીરમાં છુપાયલા ભાવી સિદ્ધથી ભેટે છે અને મલકાય છે. એ પોતાનું માથું કાપવા તલવાર ઉગામનારની આંખમાં અદ્રશ્ય સિદ્ધ ભાળે છે અને પોતાની ઉત્ક્રાન્તિને વેગી બનાવવા માટે શ્રમિત થતા તે ભાવી સિદ્ધને પ્રેમથી ભેટે છે. ભક્તિ એ ખરેખર સ્પર્શમાત્રથી કથીરને સુવર્ણ બનાવનાર જડીબુટ્ટી છે; પરમાત્મા ના ગુણોને લઘુ આત્મામાં ખેંચનાર લોહચુંબક છે, સઘળાં દુઃખો અને દુશ્મનો સામે વજ્રની ઢાલ છે, સિધ્ધિની અમોઘ ચાવી છે.

જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ અને ભક્તિયોગ જો જૈન સાધુઓમાં આટલે બધે અંશે ન્યૂન હોય તો સાધુવર્ગના અલ્પજ્ઞાન-ગુણને પોતાનું લક્ષ્ય બનાવી રહેલા શ્રાવકવર્ગમાં તેથી પણ વધારે ન્યૂનતા હોય એ સ્વાભાવિક જ છે.

ત્રીસ વર્ષની વય સુધી સમ્પૂર્ણ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરી, ઘરજંજાળથી દૂર રહી, સાંસારિક જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરી અધ્યાત્મનો પરિચય કરનારા જ્ઞાનયોગી શ્રાવકો કેટલા નીકળશે?

'સાયન્સ' ના અભ્યાસી કેટલા નીકળશે? Psychology (માનસ શાસ્ત્ર)ના અભ્યાસી કેટલા નીકળશે? સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષાનું સારૂં જ્ઞાન મેળવી જૈન મૂલ શાસ્ત્રો વાંચનારા કેટલા શ્રાવક મળશે? યુરોપ અમેરિકાનાં 'રિવ્યુ ઓફ રિવ્યુઝ" અને "ધી માઇન્ડ" જેવાં પત્રો ની ઓફિસમાં રહી વ્યવહાર જ્ઞાન મેળવી જૈનવર્ગને ખરે રસ્તે દોરવી શકે એવાં ન્યુસપેપર કહાડવાની લાયકાત કેટલા શ્રાવકો ધરાવતા હશે?

રાજદ્વારી, નૈતિક, સ્વદેશી કેળવણીને લગતી, વૈદ વિદ્યાને લગતી સંસાર સુધારાને લગતી, દારૂનિષેધક, માંસાહારનિષેધક, વગેરે વગેરે પારમાર્થિક હીલચાલોમાં ભાગ લેનારા(કર્મયોગી)જૈનો કેટલા હશે? જાહેરનાં નાણાં, ધર્માદાનાં નાણાં, શુભખાતાનાં નાણાં ખાઇ જનારા ચંડાળોની સામે નિડરતાથી અને પરિણામની દરકાર વગર પોકાર ઉઠાવનારા કેટલા હશે?—અરે એવા પોકાર ઉઠાવનાર સામે મીઠી નજરથી જોનારા પણ કેટલા હશે? અમુક પુરૂષોના અહંભાવને કારણે આખો સમાજ જ્હારે કલહ અને ખટપટોની ખાઇમાં પડતો જોવાય ને વખતે પોતાનો હાથ ભાગવાની દરકાર ન કરતાં આડો હાથ દેવા ધસનારા કેટલા હશે? જાહેર હિતનું કામ પોતાની કીર્તિના ભોગે થતું હોય તેવે વખતે પોતેજ અપકીર્તિ હસતે મુખડે વ્હોરી લેનારા કેટલા હશે? પરમાર્થના કોઇ ખાતા માટે એકેક પેની (આઠ પાઇ) ઉઘરાવવા ટોપી ધરીને રસ્તા વચ્ચે ઉભા રહેનારા વિલાયતના 'મિથ્યાત્વી' (!) જેટલો પણ 'કર્મયોગ' નો શોખ આપણા ૧૪૦૦૦૦૦ શ્રાવકો પૈકી કેટલામાં હશે! અને આટલી બધી ધર્મની લાયકાત સાથે આપણે અન્યધર્મીઓને જૈન બનાવવાની ઘેલછા રાખીએ છીએ! આટલી લાયકાતથી આપણે બીજાને 'લાયક' બનાવવાનો મોહ રાખીએ છીએ! જો જૈનવર્ગમાં 'કર્મયોગ' નો પ્રેમ ઉત્પન્ન ન કરી શકાય તો—વધુ નહિતો તેટલા વખત સુધી તો— અન્યધર્મીને જૈન બનાવવા ના પ્રયાસો માત્ર નિરુપયોગી જ નહિ પણ જાહેરને કાંઇ અંશે નુકસાનકર્તા છે એમ મ્હારૂં પોતાનું અધીન મત છે, જૈનો તે સ્વીકારે યા નહિ તેથી કાંઇ હું અભિપ્રાય બદલી શકું નહિ. પરમાર્થના ખ્યાલમાં-આત્મભોગના વિચારમાં-કર્મયોગના સંબંધમાં (આજના) જૈનો જેટલી પશ્ચાત દશા બીજા કોઇ વર્ગની ભાગ્યેજ હશે. માંસાહારી અને 'મિથ્યાત્વી' કહેવાતા 'ખ્રીસ્તી' વર્ગના 'મુક્તિફોજ' નાયક વર્ગે લાખો ભૂખે મરતાને બચાવ્યા છે અને દુનીઆ તથા સરકારે રદ બાતલ કરેલા કેદીઓ કે જેઓ કાંતો વધારે દુરાચરણી જીવન ગુજારવાને લાયક અગર તો આપઘાતને લાયક બને છે તેવા કેદીઓને કેદમાંથી મુક્ત થતાંજ ઉદ્યમ શીખવી ઉદ્યમે લગાડવાનું અતિ મહાન્ પરોપકારી કામ તેઓએજ હમણાં ઝડપી લીધું છે. કેટલીક સ્ત્રીઓએ વિલાયતમાં વગર અપવાદે માત્ર કેદીઓને દીલાસો અને ઉપદેશ આપવા ખાતેજ કેદખાનામાં જીવન પુરૂં કર્યું છે. કેટલાએ પારસી વિદ્વાનો અને બ્રાહ્મણ વિદ્વાનોએ હજાર હજાર રૂપીઆ ની માસિક નોકરી છોડી વિના પગારે પરોપકારી સંસ્થાઓમાં યોગી તરીકે કામ કર્યું છે આનું નામ કર્મયોગ! બતાવશો જૈની વર્ગ આવાં જવલંત પૂજ્ય દષ્ટાંતો! અને જ્યાં સુધી એવા પ્રત્યક્ષ ગુણો જૈન સમાજમાં ખીલી ન ઉઠે ત્યાં સુધી "અમારાં શાસ્ત્રોમાં સઘળું છે" એવા શબ્દો માત્રથી કાંઇ વળવાનું નથી. દ્રવ્યસાધુ નહિ પણ ભાવસાધુ અને દ્રવ્ય

શ્રાવક નહિ પણ **ભાવશ્રાવક**ની અમને જરૂર છે. કાનમાં ખીલા ઠોકાતા મુંગા મુંગા સહન કરે એવા સ્વસંતુષ્ટ મહાવીરના અમે ભકતો છીએ, લાખોનું દાન કરનાર **કર્મયોગી** મહાવીરના અમે ભકતો છીએ, પોતે તો એજ ભવમાં મોક્ષ જવાના છે એવી ખબર છતાં જગત્ માત્રના હિતને માટે સઘળી વિદ્યા (Sciences) અને સઘળાં હુન્નર (arts)નું જ્ઞાન આપનાર ઋષભદેવના અમે ભકતો છીએ. અને તે છતાં આજે અમે લગભગ સર્વે શ્રાવકો જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ અને ભકિતયોગથી આટલા વેગળા હોવાનું કારણ શું?

કારણ શોધવાની પ્રથમ જરૂર છે, કારણ કે જ્યા સુધી કારણ હાથ ન લાગે ત્યાં સુધી ખરો ઉપાય કદી થઇ શકે નહિ. "કારણમાંજ ઇલાજ રહેલો છે". ત્યારે શું જૈનોનું અ-જૈનપણું શ્રાવકોને આભારી છે? શું શ્રાવકો જૈનધર્મના ગુરૂઓનો ઉપદેશ સાંભળવાની ના કહે છે? કદાપિ નહિ. શું જૈનગુરૂઓની સંખ્યા પુરતી નથી? હરગીજ નહિ. શું જૈનશાસ્ત્રો થોડાં છે? કોઇ રીતે નહિ શું જૈન સાધુઓના કહેવા મુજબ તપ-જપ થતા નથી? તદ્દન ખોટી વાત. શું 'ધર્મ'ના નામે બતાવાતા રસ્તે ખર્ચ કરાતાં નથી? ઘણુંએ, બલ્કે જોઇએ તેથી વધારે. ત્યારે હવે શું કહી બતાવવાની જરૂર છે કે જૈનોના અજૈનપણાનું કારણ શ્રાવક વર્ગમાં તો નથીજ? બીચારો શ્રાવક વર્ગ અદ્યાપિ પર્યંત સાધુ વર્ગનું ધુસરૂં નીચી આંખે અને મુંગે મ્હોડે ઉપાડતો આવ્યો છે અને આપણને કોઇ ભવ્ય દેવલોકમાં લઇ જવાના છે એવી 'શ્રધ્ધા'—કહો કે અંધ શ્રધ્ધાથીજ તેઓ **પોતાની બુદ્ધિની-પોતાની** વિચાર શકિતની—**પોતાની** સામાન્ય અકકલ (common sense) ની લગામ પોતાના 'હાંકનારાના' હાથમાં આપીને, અને તે હાંકનારા સિવાયની આખી દુનિયા મૂર્ખ છે-પાપી છે-મિથ્યાત્વી છે-નરકમાંજ જવા નિર્માયલી છે એવી ખાત્રી રાખીને તેઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવથી તદ્દન અજાણ્યા હાંકનારના 'ડચકારા' પાછળ દોડયા કરે છે. આવી શ્રધ્ધા એ જો 'ગુણ' હોય તો શ્રાવક વર્ગમાં તે ગુણ અન્યધર્મીઓ કરતાં વિશેષ છે અને તે છતાં તે વર્ગ સૌ વર્ગ કરતાં ધર્મ નામના તત્વથી છેકજ રહિત છે. અહીં આપણે પેલા અમૂલ સત્યને યાદ કરવું પડે છે કે **"માણસ જેને પૂજે છે તેવો તે થાય છે"** શિક્ષકોના દરરોજના વર્તનની છાપ જેવી પડે છે તેવી બીજા કશાની પડતી નથી, શિક્ષકના હૃદયમાં ભકિતયોગ હોય તો શિષ્યો ભકિતપરાયણ બને છે; શિક્ષકના મગજમાં જો જ્ઞાનયોગ હોય તો શિષ્યો વિદ્યાવિલાસી બને છે; શિક્ષકના હાથ-પગમાં જો કર્મયોગ હોય તો શિષ્યો પરોપકારી કાર્યકર્તાઓ બને છે. જેને આપણે સર્વોત્કૃષ્ટ—સર્વથી વધારે પુજ્ય—સર્વથી વધારે અનુકરણીય તરીકે જન્મથી આજ સુધી માનતા આવ્યા હોઇએ ત્હેના વર્તન કરતાં બીજો કોઇ પદાર્થ—કોઇ બનાવ કે કોઇ પુસ્તક આપણા મન ઉપર વધારે અસર કરી શકશે નહિ. કોઇપણ ધર્મપંથ કે કોઇપણ નિશાળ જો આગળ ગતિ કરવાને બદલે પતીત દશામાં ઢળતી જોવામાં આવે તો સૌથી વધારે વ્યવહારૂ અને જેના વિના ન ચલાવી લેવાય એવો રસ્તો એજ છે કે **શિક્ષકો બદલો**, અને જો સારા શિક્ષક ન મળી શકતા હોય તો આળસુ, હરામખોર, સ્વાર્થી કે અનીતિમાન મનુષ્ય બનાવતી શાળાઓને તાળાં દઇ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી

જેઓનાં માબાપ તેમને પોતાના ઘેર કાંઇ શિક્ષણ આપી શકતાં હોય તેમને તેજ લેવા દો અગર બીજે ગામ સારી નિશાળ ત્હેમને શોધી લેવા દો; જે વિદ્યાર્થીઓનાં માબાપ તેવી સવડ કરી શકે તેમ ન હોય ત્હેમને અમાનુષીપણાના શિક્ષણમાં વખત ગુમાવવા કરતાં અભણજ રહેવા દેવા એ ઓછું નુકશાનકારક છે. ચોંકાવનારૂં સત્ય ! હા, પણ 'સત્ય'ને છુટછાટ મૂકવી પાલવતી નથી. "Truth admits of no compromise" એક જબરજસ્ત અધ્યાત્મી અને મહાન્ યોગી સુવર્ણમય શબ્દોમાં કહે છે કે:—

"As to the nation, can that kind of union save her, which is not for *righteousness*? Can you unite the people by keeping them in the *dark*? Would national harmony be secured by sworn slavery to *error* and *superstition*? Suppose all the sailors work in a common direction but that direction be negative, not one with the evolutionary course, not truth-ward; would that be desirable? Such a boat is bound to be shattered to pieces on a rock, and, perhaps, *the sooner the better* ... ...Union in purity and truth alone is practicable"

અને આ પ્રસંગે 'ખરા સુધારક'ને સુચના તરીકે એજ મહાત્માના શબ્દો અમૂલ્ય થઇ પડશેઃ-

"Every statue (smrite) stands there to say: '*yesterday* we agreed so and so, but how feel you this article *today*?' Every institution is a currency which we stamp with our own portrait; it soon becomes unrecognizable and in process of time must return to the mint. Nature exults in forming, dissolving and reforming her crystals. *Changeless change is the essential condition of life.*"

(હું ઉમેરીશ કે, ત્રેવીસમાં તીર્થંકરે કરેલાં 'વ્રત'માં ચોવીસમા તીર્થંકરે ફેરફાર કર્યો એનું નામ changeless change અને એવી જ રીતે હરકોઇ institution અથવા સંસ્થામાં ફેરફાર કરવાનું કે ત્હેના વગર મુદ્દલ ચલવી લેવાનું કે નવીજ સંસ્થા ઉભેરવાનું—પરન્તુ 'મૂલ આશા' ને વળગી રહીને તેમ કરવાનું—શાસ્ત્રસમ્મત છે.)

કાયદાઓ અને સંસ્થાઓ શા માટે છે ? માણસજાતને આગળ વધારવા માટે, જાનવરપણામાંથી માણસપણામાં અને માણસપણાવાળા જીવતા માણસને દેવપણામાં લઇ જવા માટે; કાયદાઓ અને સંસ્થાઓ માણસ માટે છે, માણસ કાંઇ કાયદાઓ અને સંસ્થાઓ માટે નથી. અને માણસ બદલાતા સંજોગોમાં નવા કાયદાઓ અને નવી સંસ્થાઓ કરી શકે છે. તે માણસ કેવો અભાગીઓ છે કે જેનું 'ભવિષ્ય' 'ભૂત'માં છે અને જેની દૃષ્ટિ સમક્ષ સદા ભૂતકાળજ છે !—જે કદી વર્તમાનને જોઇ શકતો નથી ! સ્થળ અને સમય બન્ને બદલાય છે; અગાઉ એટલેન્ટીક ખંડ હતો ત્યાં હાલ મહાસમુદ્ર

છે; અગાઉના ગ્રંથોમાં તે જગાએ જવા માટે ગાડાં વગેરેની સામગ્રી સજવાની નોંધ કરી હોય તે નોંધ મુજબની તૈયારીઓથી આજે ત્હાં જશો તો સમુદ્રમાં ડુબશો કે જીવશો? આજે પૅસીફીક મહાસાગરમાં જવા માટે મ્હોટી આગબોટો છે અને તે સમુદ્રમાં હમેશ જનારા વહાણવટીઓએ તે સફરને લગતી કેટલીક સૂચનાઓ ડાયરીમાં લખી રાખી છે; એ ડાયરી ને રાખી મુકી ત્હેનો હજારમી પેઢીનો વારસ જો તેજ જગાએ સ્ટીમર લઇ જશે તો શું થશે તે ખબર છે? એ જગા આસ્તે આસ્તે જમીનના રૂપમાં બદલાવા લાગી છે. એલાસ્કાના અખાત આગળનું ભોંયતળીઉં ઉપસવા લાગ્યું છે અને બેહેરીંગ સમુદ્ર ઘણાં વર્ષો પહેલાં મુદલ અદ્રશ્ય થશે; તેથી એશીઆ અને અમેરીકા વચ્ચે જમીનનો રસ્તો થઇ જશે. એ વખતે આજના વહાણવટીની ડાયરી શું કામમાં આવવાની હતી? **સ્થળ**ની બાબત માં તેમજ **સમય**ની બાબતમાં **આજે** માસખમણ આદિ-તપ, સામાયિક, પૌષધ, દાન અને પૂજા, **આજના** સમય, સંઘયણ, દેશસ્થિતિ અને બીજી **અનેક વસ્તુસ્થિતિઓને અનુસરીને** કરવાની છે. પણ ભૂતકાળની સઘળી વસ્તુસ્થિતિઓ તથા વર્તમાનની પરિસ્થિતિઓનો ઉંડો અભ્યાસ અને મુકાબલો કર્યા સિવાય કયો આચાર્ય ખરું શાસ્ત્ર યોજી શકશે? સાધુ અને શ્રાવક એવા બે આશ્રમ ડહાપણથી બનાવવામાં આવ્યા છે તે વાતની ના કહી શકાશે નહીં; પણ 'સાધુ આશ્રમ' પ્રાયઃ જ્ઞાનયોગનીજ સડક માટે યોગ્ય જણાય છે. આજે આ દુઃખી દુનીઆને 'કર્મયોગની' વધારે જરૂર છે, અને તેથી કર્મયોગીઓ ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે. નવી દીક્ષાઓ સાધુ આશ્રમમાં નહિ પણ કર્મયોગી આશ્રમમાં દેવાની જરૂર છે; અને જુના સાધુઓને ગૃહસ્થોના કશા કામમાં માથું ન ઘાલવા દેતાં માત્ર જ્ઞાનયોગમાં મચ્યા રહેવાની ફરજ પાડવાની જરૂર છે. જ્હાં સુધી એક સાધુ બત્રીસ કે પીસ્તાલીસ સૂત્રોનું સમ્પૂર્ણ અધ્યયન કરી ત્હેનું રહસ્ય ન સમજે અને યોગાદિ વિષયોના જાણકાર ન બને ત્યાં સુધી એને સંઘના કોઇ કામમાં સલાહ આપતાં કે વચ્ચે પડતાં અટકાવવો જોઇએ. તે તેજ કામ માટે દીક્ષા લે છે એ તેણે ભૂલવું ન જોઇએ, અને આપણે ત્હેને લક્ષથી ચ્યુત થતો અટકાવવો જોઇએ. આપણે માટે તે હમણાં માત્ર દૂરથી દર્શન કરવા પુરતોજ પૂજ્ય પદાર્થ છે. દરમ્યાનમાં કર્મયોગીઓ ઉત્પન્ન કરવા પાછળજ આપણી સઘળી શક્તિ, સઘળું દ્રવ્ય અને સઘળી ભક્તિનો વ્યય કરવો જોઇએ છે.

કર્મયોગીઓ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઇ શકે? આ એક ગહન સવાલ છે. આ લખનાર અગર એવો કોઇ એકાદ વિચારક તે સવાલના ફડચા માટે પુરતો ગણાય નહિ. તથાપિ અહીં માર્ગસૂચન કરવું અનુચિત નથી. એવો પ્રયાસ અગાઉ થઇ ચૂકયો હતો; અને ગોરજી અથવા યતિવર્ગ એવાજ કાંઇક આશયથી ઉભો થયો હતો. અનેક વિદ્યાઓનો અભ્યાસ કરી, બ્રહ્મચર્યના પાલનથી શક્તિ સાચવી રાખી, જગાંજગાએ ફરી અનેક ઉપકારો કરવા એવા 'સેવાવ્રત'ને લીધે એ વર્ગ ઘણો ઉપકારી થઇ પડયો હોત; પરન્તુ 'સઘળાં ખાબોચીઆં ગંધાઇજ ઉઠે' એ નિયમાનુસાર ત્હેમણે પોતાની આસપાસના બીજા વર્ગોના જ્ઞાન-ગુણ તરફ આંખો બંધ કરી; તેથી અહંકાર-સ્વાર્થપરાયણતા અને ઇન્દ્રિયલોલુપીપણું ત્હેમને માત્ર

નિર્માલ્યજ નહિ પણ ઓજસ રૂપ બનાવનાર થઇપડ્યું. પણ તે પરિણામ આજના નવા સુધારકોને અનુભવ રૂપે કામ લાગશે. આપણે હવે જૈનના સઘળા છીકરાઓમાંથી તીવ્ર બુધ્ધિવાળા યુવાનોને એકઠા કરી સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અંગ્રેજી એ ત્રણ ભાષાઓના જ્ઞાનં ઉપરાંત માનસશાસ્ત્ર, સાયન્સ, ફીલસુફી, શરીરશાસ્ત્ર, અને યોગનો અભ્યાસ એકાંત સ્થળમાં કરવાની સુગમતા કરી આપવી જોઇએ છે. પાંચેક વર્ષ સુધી એવા અભ્યાસ બાદ એકાદ વર્ષ હેમને યુરોપ-અમેરિકા અને જૅપાન જેવા દેશોમાં તે તે વિદ્યાઓને લગતું વિશેષ જ્ઞાન લેવા મોકલવા જોઇએ. અને ત્યાર બાદ તેઓને જોઇતી આર્થિક મદદ આપી હેમાંના કેટલાક પાસે જૈન ન્યુસપેપર કઢાવવાનું, કેટલાક પાસે જૈન શાસ્ત્રોનાં ભાષાંતર નવામાં નવા પ્રકાશ સાથે તૈયાર કરાવવાનું, કેટલાક પાસે સાધુવર્ગને તે તે વિદ્યાઓ શિખવાડવાનું; કેટલાક પાસે જૈનો સાથે અન્ય ધર્મીઓનું એકપણું સ્થવાના પ્રયાસો કરાવવાનું, કેટલાક પાસે નવામાં નવી પધ્ધતિઓથી (દવા વગર) દરદ મટાડવાની વિદ્યાનો પ્રચાર કરવાનું અને કેટલાક પાસે સાર્વજનિક સ્કૂલો અને કૉલેજોમાં જૈનધર્મનાં તત્વો સાથે નવી શોધખોળનો સંબંધ બતાવી વ્યવહારૂ સૂચનાઓ ભાષણોદ્વારા કરાવવાનું કામ લેવું જોઇએ. આ કામ ઘણું મુશ્કેલ લાગશે. પણ નવી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાનું કામ શું સહેલું હોય છે? લાખો માણસને ભૂખ અને દુઃખ અને અશ્રદ્ધા અને અંધશ્રદ્ધા અને અધર્મથી બચાવવાનું કામ શું સહેલું હોઇ પણ શકે? જેટલા પ્રમાણમાં એક કામ કઠીન હોયછે તેટલાજ પ્રમાણમાં તેમાં લાભદાયકપણું રહેલું હોય છે. સુભાગ્યે જૈનધર્મનાં ફરમાનો એવાં કઠીન છે કે તેથી ટેવાયલાં મગજોને આ કામની કઠીનતા કાંઇ અસહ્ય લાગે તેમ નથી. જૈનની બાર ભાવનાઓમાં, આ નવા પ્રકાશવાળો ભવિષ્યનો જૈન, સઘળો જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ અને ભક્તિયોગ જોઇ શકશે; અને એ ત્રણ તારના જોડાણ વિના કોઇ મનુષ્ય-સારંગી મધુર અવાજ કહાડી શકશે નહિ. લોકોને મોજશોખ, પ્રમાદ, અજ્ઞાન, વ્હેમ, બ્હીકણપણું, અંધશ્રધ્ધા, અશ્રધ્ધા અને ભૂતકાળનાં સ્વપ્નોથી બચાવો: ચોદલાખ જૈનો વચ્ચે કન્યા વ્યવહારની છૂટ કરી પચીસ વર્ષ સુધીની વય થવા પહેલાં લગ્નો અટકાવો; સ્ત્રીઓમાં દખલ થવા લાગેલું નિરૂદ્યમીપણું અને ઘણાં વખતથી ચાલ્યું આવતું અજ્ઞાનપણું મટાડો; પુરૂષોને ઉપવાસથી મરેલા નહિ પણ ઉણોદરી તપ અને બ્રહ્મચર્ય અને કસરતથી મજબુત અને સહનશીલ બનાવો; લક્ષ્મીના નાથોને લક્ષ્મીના પિતા કે ભાઇ બનાવો; દાનારોને પુણ્ય કે માનના રૂપમાં બદલો ચાહવાને બદલે પ્રેમભાવ શીખવો; જૈનોને બીજા હિંદવાસીઓથી અતડા રહેતા અટકાવી હિંદવાસી તો શું પણ આખી દુનીઆના મિત્ર થવાની લગની લગાડો; ક્રિયાઓના ખાલી ખોખાપર ભક્તિનો પવન નાખી સજીવન કરો અને ત્હેને કર્મયોગની ફરસી સાથે જીવન યુધ્ધમાં મોકલો; અજ્ઞાનને જ્ઞાનમાં અને જ્ઞાનને ભક્તિમાં ફેરવી નાખો: 'સેવા ધર્મ'ને 'ફરજ' તરીકે માનવા જેટલી પાયરીએ ચ્હડેલાને 'સેવાધર્મ' 'આનંદ' તરીકે પાળતાં શીખવો: કેળવાયલા કહેવાનાઓમાં હૃદયની કેળવણી ઉતારો; હૃદયવાળાના મગજને કેળવો: 'અમુક ન કરશો' એવાં નકારવાચક ફરમાનો વડે લોકોને તે નહિ કરવાયોગ્ય કર્મો સૂચવવાને બદલે માત્ર 'સત્યો' યુક્તિપુરઃસર સમજાવો; ભૂતકાળમાં નોંધાયલા 'જ્ઞાન'ને વર્તમાનના ઉપયોગ માટે કામે લેતાં શિખવો અને ત્હેનેજ

પંગી રહેવાનું 'મિથ્યાત્વ'—મૃત શરીરને ધાવવાનું મિથ્યાત્વ વોસીરાવવાનો ઉપદેશ દો; શરીર, મન અને આત્મા ત્રણેના આરોગ્ય પૈકી એકનું પણ આરોગ્ય વીસારનારો આત્મઘાતી છે એમ દરેક જૈનોના મગજમાં બરાબર ઠસાવો; જુઠું બોલવાનું કોઇ સંજોગમાં મનજ ન થાય અને ખટપટ અને 'અહં' ભાવ સ્વપ્નમાં પણ જેની માનસસૃષ્ટિમાં ન આવી શકે એવા પુરૂષ સિવાય કોઇને સાધુપણાનો ખીતાબ હોઇજ શકે નહિ એમ દરેક જૈનને બરાબર સમજવા દો; ફલની અપેક્ષા કે કંટાળા વગર સતત ઉદ્યમ, આત્મભોગ, સઘળા તરફ નિર્મળ અને નિર્દંભી પ્રેમ, આનંદીપણું, નિડરપણું, સ્વાશ્રય અને પરમતત્વની પ્રાપ્તિમાટે સમ્પૂર્ણ જિજ્ઞાસા એમાંજ વિજય કે ઉદય રહેલો છે એમ દરેકે દરેક જૈનને શિખવોઃ એજ આપણે માટે રહેલો એકનો એક રસ્તો છે; એજ આપણા ધર્મનો વિજયધ્વનીને ફડ ફડાવનાર પવન છે; એજ આપણા વીરનામને ગજાવનાર રણસીંગુ છે; એજ સાધુઓનું સાધુપણું અને શ્રાવકોનું શ્રાવકપણું છે એજ વીસમી સદીનો ધર્મ છે; એજ કોન્ફરન્સો, પત્રકારો અને વ્યાખ્યાનદાતાઓનું 'મીશન' છે, એજ આપણી ઐહિક અને આત્મિક મુક્તિ—સ્વાતંત્ર્યનો રસ્તો છે.

Shake, shake off Delusion !
Wake,wake up ! Be Free !
Libertv ! Liberty !
Liberty !

Fade, fade, each earthly joy: Mahavir is mine!
Break all useless ties: Mahavir is mine!
Dark is the wilderness,
' Earth' has no resting-place?
Mahavir alone can bless, Mahavir is mine!
Tempte not my soul away; Mahavir is mine!
Here would I ever stay; Mahavir is mine!
Perishing things of clay,
Born but for one brief day,
Pass from my heart away! Mahavir is mine!
Farewell, Ye dreams of 'Night'; Mahavir is mine!
Lost in this dawning 'Light ' Mahavir is mine !
All that my soul has tried
Let but a dismal void,
Mahavir has satisfied; Mahavir is mine!

Farewell, mortality! Mahavir is mine!
Welcome, eternity! Mahavir is mine!
Welcome, O Love and Light
Welcome all-pervading Might
Welcome my Saviour's sight; Mahavir is mine!

—સમયધર્મ.

પ્રબલ આશા.

ભલાની બહુ ભલાઇમાં, ભરી આખર બૂરાઇ છે.
બૂરાઇની વડાઇમાં, અમે દીઠી ભલાઇ છે.

બહુ બૂરી દશામાંથી, ફૂટે ઉત્કર્ષનાં કિરણો,
થતી પૂરી સકલ રાત્રિ, ઉદયની ત્યાં વધાઇ છે.

ઉછળતી પૂર્ણ છોળો ત્યાં, કિનારો આવતો પાસે,
વધુ બેચાર મોજાં વેહતાં ફતેહ સમાય છે.

બુઝાતો દીપ તે અંતે જણાયે તેજમાં વધતો;
વધી તે ઝાડની ડાળી, વધી આખર સુકાઇ છે.

હજારો દાખલા દીઠા, પ્રમાણો શાસ્ત્રનાં જોયાં,
છતાં સંશય નહિ ખોયા, ખરેખર એ નવાઇ છે.

ધરીને ધૈર્ય વધવું છે, થશે પૂરી પ્રભુ ઇચ્છા
તજાતાં અંતરે શ્રધ્ધા, બધી આશા હવાઇ છે.

રહે શ્રધ્ધા તપે આશા, મિમાંસા થાવ આત્માની,
હમારી જિંદગી ભરની, ખરેખર એ કમાઇ છે,

૨૯-૭-૧૨ વસ

પ્રતિક્રમણ.*

(લેખક-મુનિ ચારિત્રવિજયજી. માંગરોલ.)

પ્રતિક્રમણ એક આવશ્યકી ક્રિયા છે. જે ક્રિયા સાંજે અને સવારે સાધુ અને શ્રાવકો બન્નેને કર્તવ્ય રૂપે પ્રચલિત છે. અને વીરપ્રભુ પછી જ્ઞાનાકાંક્ષી આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો તેમજ બીજા વિદ્વાનો કાલક્રમે જેમ જેમ થતા ગયા તેમ તેમ પોતાના પક્ષને સબલ કરવાના હેતુથી કહો કે તથાપ્રકારની શ્રદ્ધાને લઇને કહો અથવા તો ભિન્નરૂચિના કારણને લઇને કહો અગર હેતુ તરફ લક્ષ રાખી ક્રમવ્યવસ્થા તરફ દુર્લક્ષ બનીને કહો અથવા બીજા અજ્ઞાત કારણને લઇને માનો પણ પાછળથી પ્રતિક્રમણની ક્રિયામાં એટલો ભેદ અને ભિન્નતા તેમજ ક્રમ અવ્યવસ્થા, ગચ્છભેદોએ કરી થવા પામી કે જેમાંથી સત્ય શું અને કેટલું તે શોધવું તટસ્થ પુરૂષોને દુઃશકય થઇ પડેલ છે; એટલે કે 'ઘરઘરનું પ્રતિક્રમણ થઇ ગયું' એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી; એટલુંજ નહી પણ પ્રતિક્રમણના અર્થની સાર્થકતાને બદલે તેજ ક્રિયા વિવાદને માટે અને એક બીજા સાથે વાક્યુદ્ધથી લડવા માટે આત્માને કલુષિત

* 'તપગચ્છ વિધિ અનુસાર થતા પ્રતિક્રમણ સંબંધી પ્રશ્નો' એ મથાળાથી મેં 'જૈન' પત્રના ૨૮ મી અગસ્ટ સને ૧૯૧૦ ના અંકમાં નીચેના પ્રશ્નો પૂજ્ય મુનિવરો અને વિદ્વાન્ શ્રાવકોને ઉદ્દેશી પૂછ્યા હતા, પરંતુ તેનો ઉત્તર-સમાધાન એક વિદ્વાન્ ગ્રેજ્યુએટ મહાશય નામે રા. રા. બદામી (કે જેના ઉત્તર 'જૈન' ૨-૧૦-૧૦ ના અંકમાં પ્રકટ થયેલ છે) સિવાય કોઇએ પણ અત્યાર સુધી કર્યું નથી એ ખેદનો વિષય છે, આ લેખમાં તેના ખુલાસાનું સૂચન જાણી આનંદ થાય છે.-ઉક્ત પ્રશ્નો આ છેઃ—

૧ પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં 'સ્નાતસ્યા'ની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે તો તેને ઠેકાણે તેનીજ ઉદાત્ત, સંસ્કૃત યા બીજી કોઇ મહાન્ પુરૂષની કરેલી શ્રી મહાવીરની સ્તુતિ હોય તો તે બોલી શકાય કે નહિ? ન બોલાય તો તેનાં કારણો શું?

૨ સાંજના પ્રતિક્રમણમાં 'નમોસ્તુ વર્ધમાનાય' બોલાય છે, અને સવારના પ્રતિક્રમણમાં 'વિશાલ લોચન' બોલાય છે, અને બંનેના શ્લોક ત્રણ છે; બંનેમાં શ્રી મહાવીરની સ્તુતિ છે; બને સંસ્કૃતમયી છે. તો એકને સવારમાંજ, અને બીજાને સાંજેજ જુદી જુદી બોલવાનું કારણ શું?-આનો ઉત્તર 'પરંપરા કારણ' એટલોજ ન હોવો જોઇએ, પણ તેની સાથે હેતુઓ જણાવવા જોઇએ, એટલે પૂછવાની મતલબ એ કે કોઇ સાંજે 'વિશાલ લોચન' બોલે અને સવારે 'નમોસ્તુ વર્દ્ધમાનાય' કહે તો કંઇ અડચણ ખરી?— એ સહેતુ જણાવશોજી.

૩ પ્રતિક્રમણમાં સવારમાં દેવવંદન કરવામાં આવે છે ત્યારે 'કલ્યાણકંદ'ની સ્તુતિ બોલાય છે અને સાંજે દેવવંદન કરવામાં આવે છે ત્યારે ગમે તે પાંચમ, આઠમ, અગીઆરસ વગેરે બીજી બીજી થુઇઓ-સ્તુતિઓ બોલી શકાય છે; તો સવારના પ્રતિક્રમણના દેવવંદનમાં જુદી જુદી થોઇઓ (સ્તુતિઓ) બોલવામાં આવે તેમાં કંઇ અડચણ હોયતો તેનું કારણ શું?

૪. પાક્ષિક (પખી) પ્રતિક્રમણમાં 'જ્ઞાનાદિગુણયુતાનાં' અને 'યસ્યાઃ ક્ષેત્રં સમાશ્રિત્ય'

સંમુખ આકર્ષી ક્રિયાપાત્ર બનાવવા-આટલાથી ક્રિયાનો જે પવિત્ર હેતુ તે કોઇ રીતે સચવાતો નથી. હોવું એમ જોઇએ કે પ્રથમ દ્રવ્યાનુયોગનું જ્ઞાન અને તેમાં પણ આત્મિક એટલે દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયનું જ્ઞાન સુદ્રઢપણે પ્રાપ્ત કરવું જોઇએ, કે જેથી શ્રદ્ધાની પ્રાપ્તિ અને શુદ્ધિ સુલભ થઇ પડે, આશ્રવ સંવર યથાર્થ સમજાય, આશ્રવરોધ સંવરમાં ઉપસ્થિતિની ઇચ્છા પ્રગટે અને તેને માટેજ શ્રધ્ધાશુધ્ધિ અને જૈન બનવાને માટે સર્વ પહેલાં નવતત્વનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવવું જોઇએ, કે જેથી હેય ઉપાદેયનું જ્ઞાન મલે, તથાપ્રકારે પ્રવૃત્તિ કરાય, અને તે પછી જો પ્રતિક્રમણ કરે તો પ્રતિક્રમણ કરનાર કોણ અને કયાંથી હું પ્રતિક્રમ્યો એટલે કયાં હતો અને કયાં આવ્યો એ કાંઇ સમજાય. જો કે આવી સ્થિતિવાલા બહુજ થોડા નીકલી શકે છતાં પણ જરૂર તેવાઓની છે. ફ્રતેવા જૈનો જૈનધર્મમાં ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે. કેમકે જ્યાં સુધી જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, વીર્યાચાર, એ પાંચ આચાર આત્માના ગુણ છે ને તે આત્મિક ગુણ કેવી રીતે આત્મામાં ઉપલબ્ધ થઇ શકે છે એ જ્યાં સુધી નથી સમજાણું ત્યાં સુધી તેમાં લાગતા પ્રમાદદશાથી અતિચારતે ક્યાંથી સમજી શકાય? જો કે સ્થૂલ અને વ્યવહાર જ્ઞાન આપનાર નોંધ-વંદિતા સૂત્ર (શ્રાધ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર) માં તેમજ ભાષામાં અમુક વખત પછી અનુપલબ્ધક નામક કોઇએ બનાવેલા પાક્ષિક અતિચારમાં જોવામાં આવે છે જે ઘણા ભાગે બાહ્ય વ્યવહારને પુષ્ટી આપે છે, એટલે દ્રવ્યાચારમાં લાગતા અતિચારોની વ્યાખ્યા ઘણા ભાગે સ્ફુટ થાય છે. પણ શ્રાધ્ધ પ્રતિક્રમણ સૂત્રના પાછલા ભાગની કેટલીક ગાથાઓમાં અતિ રહસ્ય સમજાવનારી હકીકતવાલી ગાથાઓ છે, કે જે ગાથાઓનું મનન કરતાં અત્યાનંદ સાથે સ્વીકારવું પડે છે કે અધ્યાત્મ દ્રષ્ટિથી તે આત્મ શુદ્ધિને માટે તે અતિ ઉપયોગી થઇ પડે તેમ છે.

પ્રતિક્રમણ નામનું કહેલ છે કે જે આવશ્યકની ક્રિયાદ્વારા કરેલાં પાપનું ગુરૂસંમુખ નિવેદન કરવું અને તે શ્રવણ કર્યા પછી પાપાચરણાનુકુલ ગુરૂ જે કાંઇ માર્ગ બતાવે તે પ્રતિક્રમણ કરનારે સ્વીકારવું જોઇએ અને તે પછી વિશેષશુધ્ધિને માટે (૫) પાંચમું કાયોત્સર્ગ નામનું આવશ્યક બતાવેલ છે. તે પછી (૬)છઠું આવશ્યક પ્રત્યાખ્યાન (પચ્ચખાણુ) નામે છે જે એવું સૂચન કરે છે કે તેજ વખતે યથાશકિત બાહ્ય તપ સ્વીકારવું જોઇએ. સામાયિકથી જ્ઞાનાચારની શુધ્ધિ, ચોવીસ તિર્થંકરની સ્તુતિથી દર્શનાચારની શુધ્ધિ, પ્રતિક્રમણથી ચારિત્રાચારની શુધ્ધિ, કાયોત્સર્ગથી તપાચારની શુધ્ધિ, અને પ્રત્યાખ્યાનથી વીર્યાચારની શુધ્ધિ થાય છે. આ અનુક્રમ બહુ સ્તુત્ય અને આદરણીય છે, પણ આટલું તો મારે અહીંઆ કહ્યા વિના ચાલતું નથીજ કે જે માણસ તદ્દન કપટ વિનાનો હોય તેજ ખરી રીતે પ્રતિક્રમણ કરી શકે. પોતાના દોષ પ્રગટપણે કહી દેવા એ કાંઇ સામાન્ય વાત નથી, અને જ્યાં સુધી સરળતા આવી નથી ત્યાં સુધી કપટનો અભાવ બહુ દુર કરી મનુષ્ય જાતમાં કપટનો પ્રાદુર્ભાવ કેમ થાય છે તેનું સામાન્ય અને વિશેષ જે કારણ સમજાય છે તે પણ અમો અત્ર લખીએ તો તે અસ્થાને નહી ગણાય. મનની નિર્બળતા એ એક મુખ્ય કારણ છે. સભય મનવાળો માણસ દોષાચ્છાદન કરવા કપટને શરણે જાય છે. ઘણીવાર એવા દાખલાવાળા મનુષ્યો જોવામાં આવ્યા હશે કે જેઓ હૃદયબળથી જે કાંઇ હોય તે સાચેસાચું કહેનારા અને ગમેતેવી પોતાની ભૂલનો બદલો સહન કરવા તૈયાર થયેલા હોવાથી તે ભુલ સ્વીકારતાં બીલકુલ પાછા હઠતા નથી. જેઓમાં આ શકિત નથી તેઓજ કપટનું સેવન કરે છે. મનને શુદ્ધ કરવા જ્ઞાની પુરૂષો જે કાંઇ ભાર મુકીને કથી ગયા છે તેનું કારણ પણ એ સમજાય છે કે નિર્મળ મન સબળ બની શકે છે. બીજું ગૌણકારણ એ પણ જણાય છે કે જુદાજુદા ધર્મ શાસ્ત્રોમાં ક્રિયામાન (આચાર) ના બંધારણો જે કાંઇ લખ્યા છે તે જે જે કાળમાં તે પુસ્તકો લખાએલા હોય તે તે કાલમાં મનુષ્યોની શારીરિક અને માનસિક શકિત, તેમનું તે વખતનું સાદું અને સહેલું વર્તન, તેમજ તથાપ્રકારનો તેમનો બંધાએલો સ્વભાવ વગેરેને અનુસરી તે આચારનિરૂપણ રૂપે તત્તત્ કાલીય લખાએલા હોવા જોઇએ. કાલક્રમ, સંજોગો ફર્યા, વર્તન ફર્યા, સ્વભાવ ફર્યા, અને શારીરિક માનસિક શકિતમાં ઘટાડો થયો જેને લઇને તેવા નિયમો સાચવવા અસમર્થ હોવાથી તે નિયમોમાં પોતાની ઉપસ્થિતિ બતાવવાના કારણથી દંભસેવન કરવાનું બીજું કારણ સમજાય છે. એકજ દાખલો આપણે લઇએ કે વીર પરમાત્મા ચોથા આરામાં હતા, તેમના ગૌતમ આદિક મુનિઓ પણ તેજ વખતમાં વજ્રરિષભનારાચ સંઘેણવાળા હોવાથી તેમને અનુકુલ અને તેઓ જેને સમ્યક્ પ્રકારે સેવી શકે—પાલી શકે તેવા નિયમો વીરપ્રભુએ કહ્યા હોય તો તે વાસ્તવિક છે. જો કે આ હકીકત દરેક નિયમોને લાગુ પડતી નથી કેમકે કેટલાએક નિયમો સર્વદા સર્વસામાન્ય પણ છે; પણ ખાસ તપશ્ચર્યાના સંબંધમાં અને પરિષહ જે બાવીસ બતાવવામાં આવેલા છે તેના સંબંધમાં, અને યતિધર્મના જે દશ પ્રકાર બતાવવામાં આવેલા છે, નવકોટી શુધ્ધ વ્રત પાલવાના સંબંધમાં જે ઉત્સર્ગ માર્ગ બતાવવામાં આવેલ છે તે સંબંધમાં જો વિચાર કરીએ તો એમ સમજી શકાય છે કે તે નિયમો સર્વદા સર્વ સામાન્ય હેતુથી કહ્યા હોય એમ વર્તમાનકાલની સ્થિ-

તિના નિર્બળ મનુષ્યોને માટે તો તે દુર્લભ છે. હવે પછી આ અસ્તનો-ઉદય થશે એમ જે આશા આ સંબંધમાં રાખવી એ એક રીતે મનને ફોસલાવવા જેવું છે; કેમકે બીજી રીતે કહેવું પડે છે કે કાલ અને તેને લગતા પદાર્થમાં રહેલા વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ વિગેરેની હાનીજ થવાની છે તો પછી તેમાં ઉદયની આશા રાખવી એ માર્ગને અનુચિત પદ આપવા જેવું છે. આત્મિક શકિત અનંતી છે અને તે જો સ્વરૂપમાં પ્રકાશે અને અમુક અંશે યા દેશાંશે કે સર્વાંશે નિરાવરણીય થઈ ખીલે તો ત્યાં શારીરિક અપેક્ષા રહેતી નથી. પણ તેનેજ ખીલવવા વ્યવહારને બીજી રીતે અગ્રપદ અપાય છે અને તેને માટેજ નિયમોમાં નિયમિત રહેવા ફરમાવવામાં આવે છે. આ રીતે પાછા ફરીને પણ આપણે નિયમો આગલ ઉભા રહીએ છીએ, જેને માટે પહેલાં લખાઇ ગયેલ અડચણોનું અસ્તિત્વ ઉભુંજ છે. આથી નિર્બળોને તથાપ્રકારના નિયમો પાળવામાં અસમર્થતાને લઇને સ્વભાવિક રીતે દંભસેવનની વૃધ્ધિ થવા સંભવ છે. અત્ર સ્થલે કોઇ એમ કહેવા ઇછશે કે શાસ્ત્રોમાં લખેલા નિયમો મુજબ વર્તવા અમે તયાર છીએ તો તેવા બોલનારાઓ પણ એક રીતે બોલવામાં દંભ સેવનજ કરે છે એમ આ લેખક માનશે; અને જો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ ભાવના વિશેષણો આપી બચાવ કરવામાં આવશે તો તે વાત લેખક અંતઃકરણપૂર્વક સ્વીકાર્યા વિના પણ નહિ રહે. વાસ્તવિક રીતે બને છે એવું કે પોતાના બચાવમાં વ્યકિત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવને અગ્રપદ આપે છે. અને બીજાઓને લોકદૃષ્ટિમાં હલકા પાડવામાં અથવા તો પોતાતરફ પૂજ્યભાવ વધારવા બીજાની ન્યુનતા બતાવવામાં મૂળ શાસ્ત્રોના પાઠના ઉલ્લેખો કરી આક્ષેપ માર્ગ સ્વીકારવામાં આવે છે, તો તેથી એક બીજા પોતપોતાને ગમતાં એકએકથી વિરોધી શાસ્ત્રવાકયો શોધી કાઢી કલેશ, કંકાશ, કુસંપ અને ઝગડારૂપ જૈનમાર્ગમાં કંટક વેરે છે. અને લઇને થવું શું જોઇએ કે જો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ માનનીય હોય તો તદનુસારે સર્વમાન્ય અને સર્વપાલનીય એક બંધારણ બાંધવું જોઇએ જેથી કપટની થયેલી વૃધ્ધિ ઓછી થાય. બંધારણનું સાંકડાપણું એજ અસત્ય બોલાવે છે અને કપટ કરતાં શીખવે છે. આ હકીકત પ્રસંગોપાત લખવાની મતલબ એજ છે કે પ્રતિક્રમણની ક્રિયા જો કપટ રહીત હોય તેનાથીજ શુધ્ધ રીતે થઈ શકે છે, નહિ તો શાસ્ત્રોમાં લખેલા શૂન્ય, દગ્ધ, અવિધિ, અતિપ્રવૃતિ વિગેરે દોષોના ઓઘના સેવન કર્યા વિના કોઇકજ ભાગ્યે રહી શકે.

અલ્પ કાળમાં આપણે કેટલું ખોઇ બેઠા છીએ અને ભુલી ગયા છીએ તેનું સ્મરણ હાલતો પ્રતિક્રમણના અંગેજ કરીએ. જો કે અમે લખી ગયા છીએ કે પ્રતિક્રમણ ઘરઘરનાં થઇ ગયાં છે, તો લેખકે કયા ક્રમ ઉપર દ્રષ્ટિ રાખી લખવું જોઇએ કે જેથી લેખનો સામાન્ય હેતુ જલવાય ? પણ તેમ કરવામાં ઘણી અગવડતા દ્રષ્ટિ આગલ તરે છે જેથી જે સબંધી વિશેષ અનુભવ લેખક ધરાવે છે તે તરફ દ્રષ્ટિ રાખી લખવામાં આવશે. આથી બીજાઓએ એમ ન માનવું કે આ લખવાથી સ્વપક્ષ પ્રતિપાદન કરાય છે. આટલું લખી આગળ ચાલીએ તો પ્રથમ પ્રતિક્રમણના આવશ્યક રૂપે મૂળ કેટલાં સૂત્રો હોવાં જોઇએ તે વિચારીએ અને તદુપરાંત કયાં કયાં સુત્રો પાછળથી દાખલ થયાં છે તે પણ વિચારીએ. મુખ્ય સૂત્રો, લેખક ત્યાં સુધી સમજે છે ત્યાં સુધી, નીચે મુજબ માને છે:—

નવકાર, ઈરીયાવહી, તસ્સઉત્તરી, અનથ્થ ઉસ્સસ્સીયેણં, લોગસ્સ, કરેમિભંતે. નમુથ્થુણં, જયવીયરાય (આભવમખંડા સુધી)' અરિહંતચેઈયાણં, પુખ્ખરવરધ્ધી, સિધ્ધાણં બુધ્ધાણં (આદિની ત્રણ ગાથા, સવ્વસવી, વાંદણા. ઈચ્છામિઠામિ, વંદિતુ આટલાં સૂત્રો પહેલાં થી હોવાં જોઇએ કેમકે આવશ્યક સૂત્રની કેટલીક ટીકાઓમાં આટલા સૂત્રોની ટીકા કરેવામાં આવેલી છે; અને જેમ જેમ પાછલ પાછલથી ટીકાઓ થતી ગઇ તેમતેમ તે તે ટીકાકરનારાઓના કાળમાં જે જે સૂત્રોના ઉમેરા થયેલા તેની પણ ટીકાઓ કરવામાં આવેલી છે.

હવે પાછળથી સૂત્રો અથવા ગાથાઓ જે દાખલ થયેલી છે તે કયા કયા વખતે અને કયા આચાર્યે કરેલ અને કેવા સંજોગો વચ્ચે મૂળ પ્રતિક્રમણ સાથે જોડી દેવામાં આવેલ છે તે સંબંધી ઘણી હકીકત ભૂલી જવાણી છે. જેમકે સિધ્ધાણં બુધ્ધાણંમાં "ઉજ્જિંત સેલસીહરે" એ ગાથા બોલાય છે તે કયારે થઇ તેનો ઉલ્લેખ મળી શકે છે કે એક વખત શ્વેતાંબરી અને દિગમ્બરી બન્નેના સંઘો ગિરનાર તીર્થ ઉપર ભેગા થયા. તે વખતે બન્ને સંઘોવચ્ચે તકરાર થઈ 'કે તીર્થ હમારૂં છે' આ તકરારના અંગે રાજ્ય આગલ તે સંબંધી ઇન્સાફ લેવા ગયા. રાજ્ય તરફથી જવાબ મલ્યો કે પોતાનું તીર્થ છે એવું જે પક્ષ સાબીત કરી આપે તે પક્ષને તીર્થ સોંપવામાં આવશે. તેથી શ્વેતામ્બરી સંઘાધિપતિએ શાસન દેવતાની આરાધના કરી; શાસન દેવતાએ પ્રગટ થઇ સંઘાધિપતિને પૂછ્યું કે 'મારી આગલ તારી શું માગણી છે'? સંઘાધિપતિએ કહ્યું 'આ તીર્થ શ્વેતામ્બરીઓનું છે એવો પુરાવો જોઇએ છે' દેવતાએ કહ્યું કે 'એક કુંવારી કન્યાને રાજા આગળ લઇ જજો, તે પુરાવો આપશે' તે પ્રમાણે કુંવારી કન્યાને રાજા આગળ લઇ ગયા અને તે છોકરી "ઉજ્જંતસેલસીહરે" એ ગાથા બોલી. જેથી તીર્થ શ્વેતાંબરીઓનું છે એમ રાજાએ કબુલ કર્યું અને શ્વેતામ્બરીઓને સોંપવામાં આવ્યું તેની યાદી રાખવા આ ગાથાનો ઉમેરો થયેલો છે.

'ઉવસગ્ગહર' ભદ્રબાહુ સ્વામીએ બનાવેલું છે, તેની મતલબ એવી છે કે ભદ્રબાહુ સ્વામિ અને વરાહમિહર બંને સગા ભાઇઓ હતા, તેઓએ સાથે દીક્ષા લીધેલી. પાછળથી ભદ્રબાહુ સ્વામિને યોગ્ય જાણી આચાર્ય પદવી આવી. વરાહમિહરને તે પદવી ન મળવાથી ખેદિત બની જૈનીય દીક્ષાનો ત્યાગ કરી પાછો બ્રાહ્મણ બન્યો, એક વખત રાજ્ય સભામાં ભદ્રબાહુ સ્વામિએ તેના જ્યોતિષના વર્તારાને ખોટો ઠરાવ્યો, જેથી તેનું અપમાન થયું. કાલાંતરે વરાહમિહર મરીને વ્યંતર થયો. ક્રોધથી તે વ્યંતર જૈન સંઘમાં ઉપદ્રવ કરવા લગ્યો, તેની ઉપશાંતિને માટે "ઉવસગ્ગહરં" ભદ્રબાહુ સ્વામીએ બનાવ્યો છે– એટલે તે ત્યાર પછી દાખલ થયેલ છે.

એવીજ રીતે "લઘુશાંતિ" માનદેવ સૂરીએ કરેલ છે. 'સંસારદાવા' હરિભદ્ર સૂરીએ બનાવેલ છે. "અજીતશાંતિ" નંદિષેણ સૂરીએ કરેલ છે. "સકલાર્હત" હેમચંદ્રાચાર્યે ત્રિશષ્ઠી પુરૂષ ચરિત્ર બનાવેલ છે તેના આદિભાગનું મંગલાચરણ છે. 'મોટી શાંતિ'ને માટે એમ કહેવામાં આવેછે કે તે બૌદ્ધમાંથી આવેલ છે– સત્ય શું છે તે વિશેષજ્ઞો જાણે "સ્નાતસ્યાની સ્તુતિ"ને માટે એક એવી વાત ચાલે છે કેઃ—

અથવા એક અક્ષરને બીજા સાથે યોગ હોય તે તોડી નાંખીને બોલવું, એટલે કરેલી સંધિ તોડી નાંખી બોલવું તેઃ-ઇત્યાદિક ઉચ્ચારના દોષો અવશ્ય જાણવા જોઈએ કે જેથી અર્થનો અનર્થ ન થાય. ઘણી વખત વાર્તામાં વાંચીએ છીએ તો ઘણા ઠેકાણે એમ વાત આવે છે કે આકાશમાં ઉડતાં કેટલાક વિદ્યધરો વિદ્યાનો અમુક પાઠ અથવા અક્ષર ભૂલી જવાથી તેઓ જમીન ઉપર આવી પડયા છે અને જ્યારે તેમને તે પદનો અથવા તે અક્ષરનું પાછું સ્મરણ થયું છે ત્યારે તેઓ પાછા ઉડી શકયા છે.

શ્રી શ્રમણ સૂત્રમાં પણ લખેલ છે કે. हीयक्खरं अच्चक्खरं पयहीणं विनयहीणं घोसहीणं जोगहीणं । હીણ અક્ષર,-હોય તેના કરતાં ઓછું બોલવું, હોય તેના કરતા ઉમેરીને બોલવું, પદ કરીને હીણુ બોલવું, વિનય રહીત બોલવું એટલે હાથ જોડયા વગર ગદ્દાતદ્દા બોલી જવું, ઘોષ એટલે ઉચ્ચાર જેની પહેલા ઉદાત્ત અનુદાત્ત વિગેરેની સમજણ આપેલી છે તે પ્રમાણે તથા યોગ વહણ કર્યા. વિના બોલવું એ અનુચિત છે. યોગવહન એટલે તે તે સૂત્રો બોલવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થયેથી ગુરૂ આજ્ઞા આપે કે હવે આ સૂત્ર ભણવાને તું લાયક છે, તે પછી તે સૂત્રનો ઉપયોગ કરવો તેને માટે યોગવહન અને ઉપધાનની ક્રિયા છે. હાલમાં તથાપ્રકારે સચવાતી નથી. માટે પ્રતિક્રમણના સૂત્રોચ્ચારની શુદ્ધિ તરફ વિશેષ લક્ષ આપવાની જરૂર છે, અને તે પણ અર્થ સાથે, સમજણ સાથે, હેતુ સાથે, સમજીને બોલાય તોજ શ્રેષ્ઠ ગણાય. જેવા તેવા ઉચ્ચારથી અથવા તો આગલ પાછલ પદ અથવા અક્ષરની વ્યવસ્થા સાચવ્યા વિના બોલવાથી અર્થનો અનર્થ થઈ જાય છે તેને માટે નીચેના એક બે સાદા દાખલા બસ છેઃ—

आग, लगाडी બીજી રીતે आगल, गाडी આમાં આગની સાથે લઇ બોલવાથી "આગલ" બોલાય છે અને આગને જુદોજ બોલીએ તો "આગ" એટલે અગ્નિ સળગાવી એમ સમજાયછે.

તેમજ 'दिवानथी' दरबारमां छे अंधारुं घोर આ ઠેકાણે દીવાનથી. દરબારમાં અંધારું ઘોર છે એટલે દીવાન સારો નથી એવો અર્થ થાય છે પણ જો દીવા જુદો પાડી નથી બોલીએ તો "દીવા" ન હોવાથી દરબારમાં અંધારૂં છે એમ અર્થ થાય છે માટે ઉચ્ચાર શુદ્ધિની ઘણી આવશ્યકતા છે; અને તેટલા માટેજ દરેક સૂત્રોની સંપદા (વિશ્રામસ્થાન) શાસ્ત્રમાં નક્કી કરેલ છે. જે હાલ પ્રાયઃ ભુલી જવા જેવું થઇ ગયું છે ઉચ્ચારના સબંધમાં આટલું કહી એક બીજી ઉપયોગી હકીકત તરફ વાંચનારાઓનું લક્ષ ખેંચીએ છીએ કે પ્રતિક્રમણમાં-સામાન્યતઃ દેવસિક રાત્રિક પ્રતિક્રમણમાં સાત લાખ એટલે જીવાયોનીની આલોચના અને અઢાર પાપસ્થાનકની આલોચના કરી મિચ્છામિ દુક્કડ દેવામાં આવે છે તેમ પ્રતિક્રમણ સૂત્રમાં વ્રતના અતિચાર આલોચવામાં આવે છે. પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં ભાષામાં લખાએલ મોટા અતિચાર શ્રાવક અને સાધુ બનેના છે, તે એક વ્યક્તિ બોલી જાય છે અને બીજાઓ ઉપયોગશુન્ય મનથી પ્રાયશઃ શ્રવણ કરી 'મિચ્છામી દુક્કડં' દે છે. એટલે થાય છે એવું કે જેને જે દોષ લાગ્યો ન હોય તેનું પણ 'મિચ્છામિ દુક્કડં' દેવાઇ જવાય છે. તેથી અનિપ્રવૃત્તિ દોષ લાગે છે. હોવું એમ જોઇએ કે અતિચાર તે

દોષ આલોચતી વખત અને તે સામાન્ય પાઠ બોલાતી વખત બોલનાર અને સાંભળનારા એએ પોત પોતાને માટે પોત પોતાના મનમાં જે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેનું ખાસ સ્મરણ કરવું અને તેટલા પરત્વેજ મિચ્છામિ દુકકડં દેવું. સિવાય જે દોષોથી-જે અતિચારોથી પોતે દુર રહેલ હોય તેની અનુમોદના પોતાના મનમાં કરી આનંદ માનવો જોઇએ કે 'હું આટલા દોષોથી બચ્યો છું, તેથી હું તે સંબંધમાં આનંદ માનું છું અને હવે પછી ઇચ્છું છું કે જેટલા દોષ મને લાગ્યા છે તેટલા પણ હવે પછી ન લાગો એવી ઉપયોગ સહિત પ્રવૃત્તિ મારી થાય.'

એક બીજી વાત લક્ષમાં રાખવાની છે કે પ્રતિક્રમણમાં હાલ મિચ્છામિ દુકકડ દેવાનીજ પ્રધાનતા મનાઇ ગઇ છે, અને તે માત્ર વિવેકના રૂપમાં મનાય છે-કરાય છે. સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ પછી તેવા પત્રો લખવાની પણ પદ્ધતિ હાલ ચાલે છે અને તે જો કે સ્તુત્ય છે પણ તેમાં પણ સુધારો થવાની આવશ્યકતા લાગે છે. તે સુધારો આટલોજ કે જે પત્રો પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી લખાય છે કે 'પ્રતિક્રમણ કરી અમોએ તમોને ખમાવ્યા છે,' તેજ પત્રો પ્રતિક્રમણના પહેલાં લખાઇ જવાં જોઇએ અને સામાના પત્રો પણ આવી જવા જોઇએ કે જેથી સકલજીવ સાથે ખમતખામણાં કર્યા પછી પ્રતિક્રમણનો અધિકારી બની શકે. પ્રતિક્રમણ પહેલાં કરી લેવું અને ખામણાં પછીથી કરવા એ વિપરીત ન્યાય લાગે છે. આ રૂઢી પ્રશંસવા જેવી છે અને તેની જરૂર પણ છે ફક્ત મિચ્છામિ દુકકડંનીજ પ્રધાનતા મનાઇ ગઇ છે. સિવાયના અનેક દોષો જે પ્રમાદવશાત્ લાગ્યા હોય તે તરફ તેવું લક્ષ ખેંચાતું નથી આટલુંજ શોચનીય છે. મિચ્છામિ દુકકડની માફક દરેક દોષોને માટે ઉપયોગ સહ પ્રધાનતા અર્પવામાં આવે તો તે વધારે ઉત્તમ ગણાય.

પ્રતિક્રમણના સંબંધમાં આ લેખ લખવામાં આવેલ છે તેમાં બહુધા હાલમાં જણાતી ખામીઓ બતાવવામાં આવેલી છે તેથી લેખકની માન્યતા અથવા ઇચ્છા એવી નથી કે આ ક્રિયા ઉપયોગી નથી. ક્રિયા અતિ ઉપયોગી છે. નિત્ય નિયમ પ્રમાણે તે અવશ્ય કર્તવ્ય છે, અને ઇષ્ટ છે, પણ થયેલ અને થતી ખામીઓ ક્રિયાને ભવિષ્યમાં અસમંજસ બનાવનારી છે, તો તેમ ન થાય તેને માટે ખામીઓનું દિગ્દર્શન કરાવી લેખક ઇચ્છે છે કે તે ખામીઓ નષ્ટ થાઓ અને પ્રતિક્રમણના ખરા સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરવાનો સમય મલો, ને વધારે શ્રેયસ્કર નિવડો. જો કે કેટલાએક જુના વિચારકો એમ પણ માની બેઠા છે કે જેમ તેમ જેવી તેવી પણ ક્રિયા કર્યા કરવી, કરતાં કરતાં કોઇ દિવસ સુધરશે, તો તે વાત અથવા માન્યતા અમુક અંશે ભલે સત્ય હોય પણ તેવા બોલનારાઓને આટલું તો સ્વીકારવું પડશે કે આપણા ઉદ્યમ વિના ક્રિયાશુદ્ધિ સ્વતઃ થઈ શકનાર નથી, કેમકે દરેક કાર્ય ઉદ્યમસાધ્ય છે, તો ખામી દૂર કરવા ઉદ્યમ કરવામાં આવે તો વધારે સારૂં એજ આ લેખનો હેતુ છે. કેટલાએક ક્રિયાશિથિલો અને ક્રિયાવિહીનો ચાલતી ક્રિયાઓમાં ખામી બતાવી ક્રિયાને નિંદે છે. પોતે કરતાં નથી, અને બીજા કરનારાઓને આડે આવે છે, તેઓની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ કરે છે તો તેઓ ક્રિયા ઉપર અભાવદર્શક હોવાથી અરૂચીપણાને લઇને વિરાધક ભાવને પામવા સંભવ

છે. તેમજ તેવાઓ ઉત્સૂત્ર ભાષણના દોષમાંથી બચી શકતા નથી. જો તેવાઓને અશુદ્ધ ક્રિયાઉપર અનાદર હોય તો તેમને પોતાને શુદ્ધ ક્રિયા કરતા કોણ અટકાવે છે! જો તેઓ શુધ્ધ ક્રિયાના પ્રેમી હોય તો તેમણે શુધ્ધ ક્રિયા કરી બતાવી બીજાઓને તેવું અનુકરણ કરતાં શીખવવું જોઇએ; બલ્કે નહિ કે પતીતપાતક બનવું-એટલે જેઓ ક્રિયા પ્રત્યે અભાવ દર્શાવનારા છે તેઓ પણ પોતાના વિચારમાં આગ્રહી છે એમ કા ન માનવું? અને જેઓ શુધ્ધાશુધ્ધ નિરપેક્ષ ક્રિયાભિનંદી છે તેઓ પણ પોતાના એકપક્ષી વિચારમાં આગ્રહી છે એમ માનવાને કારણ મલે છે. બંને પક્ષકારોએ આગ્રહ તજી એકજ સાધ્ય બિંદુ સ્વીકારવું જોઇએ કે શુદ્ધ ક્રિયા કરવી આમજો વિચારએકતા થઇ જાય તો સામ સામા આક્ષેપ નિક્ષેપો થતા અટકે. આ લેખ લખતાં લેખક પોતેપણ પ્રતિક્રમણના ઘણા વિષયના સબંધમાં અજ્ઞાતપ્રાય છે, તેથી અન્ય સાક્ષરો તરફથી શુદ્ધ ભાષામાં સુધારો વધારો કરવામાં આવશે તો તેઓ લેખક અને વાંચક બનેના ઉપર ઉપકાર કરતા ગણાશે. તથાસ્તુ.

ધર્મક્ષેત્રમાં જીવ સૈનિકને પ્રોત્સાહ.

(લાવણી)

ધરીને ધૈર્ય ધડાકા કરો,
ધરામાં અમર નામને વરો-એટેક

શિથિલ શું બન્યા વીર સંતાન?
ભુલાયાં કેમ ધર્મ ને ધ્યાન?
ઉડયાં કયાં કર્મ-મર્મ નિશાન?
બીરૂને નહિ ભુલે અવસાન.
ધર્મના ધીટ માર્ગને ધરો,
કર્મ નિજ કઠિન બનીને કરો-ધરીને ૧

ગુડયું કયમ તીવ્રતરંગી તાન?
બન્યા શું ગાન-તાન-ગુલ્તાન?
ભાઇ! શાને ભુલો છો ભાન?
સજો કંઇ સમજી હડપે સાન.
મહાભારત યત્નો આદરો,
કિનારે આવી શાને સરો?-ધરીને ૨

કાર્ય કરવું કે મરવું માન
એજ માનવનું લક્ષ નિદાન;
સૃષ્ટિ છે સદાય સંકટ સ્થાન,
ધર્મ છે સાચું સ્વર્ગ નિધાન
મરો પણ પગ પાછો નવ ભરો,
વધી આગળ શું પાછા ફરો?-ધરીને. ૩

હજારો આફત ઝીલો અંગ,
તિતિક્ષાનો તાણો તન તંગ
જમાવો પાવ અરિથી જંગ
રાખજો ક્ષત્રિવટનો રંગ,
તરંગો ચીરી રસ્તો કરો,
ભયંકર ભવસાગરને તરો-ધરીને. ૪

ઉગે નહિ સૂર્ય પશ્ચિમાકાશ,
કરે નહિ શર બોંયરે વાસ,
તજે નહિ બાગનાં પુષ્પ સુવાસ,
પાસે પણ જાય ન કંઇ મીરાશ,
વેઠશે ભૂખમરો આકરો,
જ્યાં નહિ સિંહ ચરે તૃણચરો-ધરીને ૫

૫–વીર પ્રભુએ પૂર્વજન્મે અનેક ભવાંતરના શુભ સંસ્કારથી આ ભવે માયાના (કર્મના) ર્વ ભાવને વેદીવેદીને શ્રેણીને તથરૂપ અનુભવી અનુભવીને ત્રિકાલ સત્ય, અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન–ચંદ્રમા અને સ્ફટિક મણિથી અનંત ઉજ્વલ, અનંતશુદ્ધ, અનંત આનંદમય એવા ચૈતન્ય ધર્મ (જ્ઞાન)–દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવથી ગુણ લક્ષણને વેદનભાવે અખંડ અવ્યાબાધ એવો આત્મધર્મ કેવલ પ્રાપ્ત કર્યો છે–તો એવી પ્રાપ્તિ કરનાર મહાનુભાવ જયવંત વર્તો!–તેને મારા અગણિત નમસ્કાર હો! સર્વ કાલ અને સર્વ સમયને વિષે તેવા જ્ઞાની પ્રભુની ચરણોપાસના, પ્રેમલંછના (લક્ષણા) અને પરાભક્તિએ નિર્ભયપણે અને નિર્વિઘ્ને સપ્રાપ્ત થાઓ!–આ પ્રભુએ વેદી વેદી મૂકેલ એવા ચૌદ રાજલોક રૂપ દ્રશ્ય સંસારને અનુભવ કરેલા અનંત દુ:ખ રૂપે જાણીને તેના દુ:ખનું વર્ણન ચૌદ પૂર્વમાં સ્થાપિત કર્યું. અને આ દુ:ખના અંધકાલ અને મહારૌદ્ર પ્રદેશમાં સર્વ જીવો સુખની ઇચ્છાએ દુ:ખને મેળવે છે. આ દુ:ખનું વર્ણન એટલે તેમાં ચાર ગતિ રૂપ–મનુષ્ય, દેવતા, તીર્યંચ અને નારકી રૂપે તથા મહા ભયંકર દુ:ખનું વર્ણન શાસ્ત્રમાં કર્યું છે, જેથી અત્રે તે વર્ણન બહુ સંક્ષેપમાં કરી આગળ વધવાનું છે. (૧) **મનુષ્યમાં** કંચન કામિની અને શાતાના લોભે જીવ અનેક પ્રકારે રાગદ્વેષ રૂપ અગ્નિએ પ્રજ્વલિત રહ્યા છે, અને મમત માલીકીના દુ:ખથી દગ્ધ થાય છે; તરુણ બાલ વૃદ્ધ વયના અનેક પ્રકારના શોચથી સીજી રહ્યા છે, એ આદિ દુ:ખ મનુષ્યપણામાં છે. હવે (૨)**દેવતામાં** દેવાંગનાનું હરણ, પોતાથી અધિક ઋદ્ધિ દેખી કલેશ, હલકી સ્થિતિ દેખી ભય–ત્રાસ, મરણના ભયથી શોચ એમ અનેક પ્રકારના પૌદ્ગલિક માયાના પ્રપંચમાં પીડાતા દેવ ગતિના જીવો જ્ઞાનીએ દીઠા છે. (૩) **તિર્યંચમાં** ક્ષુધા, તૃષા, વધ, તાડન, મારન આદિ અનેક દુ:ખ દીઠાં (૪) **નારકી** માં મહા ઘોર ભયંકર છેદન ભેદન, કુંભીની ક્ષેત્ર વેદનાના અંધકારમય અનંત દુ:ખ દીઠાં. આવાં દુ:ખ દેખીને તેનું સવિસ્તાર તથારૂપ વર્ણન શાસ્ત્રમાં કર્યું છે. આવા અનંત પ્રકારે દુ:ખી થતા જીવોના નિર્માણે અનંત રૂપે જે ચૌદ રાજલોક (દ્રશ્ય સંસાર) નો–પરપ્રેમ તેને **દર્શનમોહ** એ નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યો. એ દર્શન મોહનો અર્થ એવો નિર્માણ કરેલ છે કે દર્શન એટલે ચર્મ દ્રષ્ટિએ દેખાતાં પદાર્થો, મોહ એટલે પ્રેમ (વિકલ્પ). અહીં એમ કહેશો કે **મોહ** શબ્દ વાપર્યો ત્યાં પ્રેમ શબ્દ કેમ ન કહ્યો?– એટલે દર્શનમોહને બદલે દર્શનપ્રેમ એ શબ્દ કેમ ન વાપર્યો?–તેનું કારણ એ છે કે તે બંને શબ્દો એક હેતુવાચક છે, પરંતુ આત્માનો મૂળ ધર્મ અનંતપ્રેમ આનંદમય પ્રેમ છે અને તે મૂળધર્મ જ્યારે પુદ્ગલ એટલે માયાને ગ્રહણ કરવામાં રોકાયો તેથી તે પ્રેમ મટી તેને મોહ શબ્દથી ઓળખાણ આપી છે. દર્શન મોહ મોહનીય કર્મનો એક પ્રકાર છે. મોહનીય કર્મ બે પ્રકારનાં છે. ૧ દર્શનમોહ, ૨ ચારિત્ર મોહ. દર્શનમોહ એટલે દેખવાના પદાર્થ ઉપર રાત દિવસ જે મોહ વર્તે છે તે, અને તે દર્શનમોહનું પરિણામ (ભાવ) તે ચારિત્ર મોહ છે. આ વાત ચૌદપૂર્વ રૂપે શાસ્ત્રમાં બહુ વર્ણવી છે. આપણે અનંત કાલ થયાં પુનઃ પુનઃ દેહ ધારણ કરીએ છીએ, તેમાં એ બધા પૂર્વેનો અભ્યાસ કંઇકે કરેલ છે, છતાં તેથી તેનું પરિણામ જન્મ મરણના ઓછાપણા રૂપ આવ્યું નહિ માટે ચૌદ પૂર્વમાં દેશ ઉણી જે અપૂર્વ વિદ્યા આદિ હું ભણ્યો નથી તે વાત અત્રે ટુંકમાં ચર્ચવાની છે.

પ્રેમપોથી.

સજીવન જ્ઞાનમૂર્તિ મોક્ષમૂર્તિ શ્રી

સદ્દગુરૂચરણાય નમઃ-મંગલમય.

૧. શુભ મંગલ કલ્યાણ કારણ ઉજમાલ માર્ગની શ્રેણી સંબંધે જ્ઞાનીની કૃપા ઇચ્છી, યથાર્થ પ્રારંભ કરશું, તેમાં પ્રથમ શુભમતિના પ્રભાવરૂપ લખેલા પત્રની પહોંચ વિદિત થઈ છે.

૨. તા. ૨૨ મી ના પત્ર મધ્યે આપની ત્યાંની સ્થિતિ તથા યોગ્યતા સંબંધે તથા આર્યાદિ સબંધી પ્રશ્નોનો ખુલાસો લખ્યો છે, તે વાંચી સાનંદતા થઇ છે. તેમાં આર્ય વર્તન સંબંધે આપનું જે લખવું થયું છે તે એક દૃષ્ટિએ તથારૂપ છે તે ઉપરથી આપની મતિનો પણ નિર્ણય બાંધી શકાય છે કે તે ત્યાંના વાતાવરણથી વિસ્મૃત થઇ નથી કે મંદતાને પામી નથી. તેજ 'ઉલ્લાસતા' છે.

૩. તા. ૨૯ મી નો પત્ર પહોંચ્યો તેમાં અમે પ્રશ્નરૂપે પરમ કૃપાવંતશ્રીજીના કહેલ પદની એક ગાથા અને આઠ કર્મનો મોહનીય કર્મમાં સમાવેશ કરવા સંબંધી પ્રશ્નોનો ઉત્તર યથામતિએ આપ્યો છે તે સરલતાસૂચક છે. તેનો ભાવાર્થ હવે પછી જે સુકથનનો પ્રારંભ કરવામાં આવશે તેમાં તેનો સહેતુક સમાવેશ થઇ જશે.

૪ હવે આપણે આર્યધર્મના પ્રતિપાદન કરનાર એવા સત્પુરૂષની શુભ મંગલમય શ્રેણીનો વિચાર કરવા ઉજમાળ થઇએ-યથામતિએ તેના નિર્ણયપર આવીએ. હમણાં આર્ય પ્રથા પ્રધાનપણે બે વિભાગે વર્તે છે-તેમાંના એક વિભાગના પ્રવર્તક શ્રીમાન્ પૂજ્ય શ્રી વીર પ્રભુ છે, અને બીજા વિભાગના પ્રવર્તક શ્રીમાન્ વ્યાસ ભગવાન્ વશિષ્ટ આદિ ઋષિઓ છે. એ બન્ને મહાત્મા-પ્રવર્તકોએ જે આર્યમાર્ગ દયા નિમિત્તે પ્રરૂપ્યો છે તેમાં શ્રી વીર પ્રભુએ જ્ઞાનમાર્ગ પ્રવર્ત્યો છે, જ્યારે વ્યાસ ભગવાન્ આદિએ ભક્તિમાર્ગ પ્રરૂપ્યો છે, એમ મનાય છે. આ બંને શ્રેષ્ઠ આત્માઓએ જે માર્ગો પ્રરૂપ્યા છે તેના હેતુ ઉપર જઇશું તો બંને માર્ગ ભક્તિથી ભરપૂર-ભક્તિપ્રધાન પ્રધાનપણે જણાય તેમ છે. આ વાતની આપણે આ પત્રથીજ મીંડવણી-એક બીજા સાથે મિલાવટ કરીશું.

૫. આ મીંડવણી કરીએ તે પહેલાં એક પ્રશ્ન એ ઉભો થાય છે કે એવા પરમ જ્ઞાનીને દયામય માર્ગ બોધવાની આવશ્યકતા શી હતી?-શામાટે બોધ્યો?-બોધવાનો હેતુ શું હતો? કારણ કે જ્યાં હેતુ પૂર્ણપણે પ્રાપ્ત થયો છે ત્યાં પછી એવી શુભ પ્રવૃત્તિને નિવૃત્તિમાન્ એવા કૃપાવંતે કૃપાપ્રસાદ રૂપે કરવા શામાટે પરિશ્રમ લીધો?-આ સવાલનો આપણે અવશ્ય વિચાર કરવાની જરૂર છે. જે વિચાર પરથી આ પત્રનો પ્રભાવ આગળ ચાલે તેમ છે. હવે તે વિચાર કરીએ :—

આમાં પ્રથમ શ્રેણી શ્રીમાન્ વીર પરમાત્માએ પ્રરૂપી છે, તે ઉપરથી આગળ વધવાનું છે, અને વ્યાસ ભગવાનની કહેલ શ્રેણીની તે સાથે મંજુરીઆત લેવાની છે.

૫–વીર પ્રભુએ પૂર્વજન્મે અનેક ભવાંતરના શુભ સંસ્કારથી આ ભવે માયાના (કર્મના) સર્વ ભાવને વેદીવેદીને શ્રેણીને તથરૂપ અનુભવી અનુભવીને ત્રિકાલ સત્ય, અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન–ચંદ્રમા અને સ્ફટિક મણિથી અનંત ઉજ્વલ, અનંતશુદ્ધ, અનંત આનંદમય એવા ચૈતન્ય ધર્મ (જ્ઞાન)–દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવથી ગુણ લક્ષણને વેદનભાવે અખંડ અવ્યાબાધ એવો આત્મધર્મ કેવલ પ્રાપ્ત કર્યો છે–તો એવી પ્રાપ્તિ કરનાર મહાનુભાવ જયવંત વર્તો !–તેને મારા અગણિત નમસ્કાર હો ! સર્વ કાલ અને સર્વ સમયને વિષે તેવા જ્ઞાની પ્રભુની ચરણોપાસના, પ્રેમલંછના (લક્ષણા) અને પરાભક્તિએ નિર્ભયપણે અને નિર્વિઘ્ને સમાપ્ત થાઓ !–આ પ્રભુએ વેદી વેદી મૂકેલ એવા ચૌદ રાજલોક રૂપ દ્રવ્ય સંસારને અનુભવ કરેલા અનંત દુઃખ રૂપે જાણીને તેના દુઃખનું વર્ણન ચાદ પૂર્વમાં સ્થાપિત કર્યું. અને આ દુઃખના અંધકાલ અને મહારૌદ્ર પ્રદેશમાં સર્વ જીવો સુખની ઇચ્છાએ દુઃખને મેળવે છે. આ દુઃખનું વર્ણન એટલે તેમાં ચાર ગતિ રૂપ–મનુષ્ય, દેવતા, તીર્યંચ અને નારકી રૂપે તથા મહા ભયંકર દુઃખનું વર્ણન શાસ્ત્રમાં કર્યું છે, જેથી અત્રે તે વર્ણન બહુ સંક્ષેપમાં કરી આગળ વધવાનું છે. (૧) **મનુષ્યમાં** કંચન કામિની અને શાતાના લોભે જીવ અનેક પ્રકારે રાગદ્વેષ રૂપ અગ્નિએ પ્રજ્વલિત રહ્યા છે, અને મમત માલીકીના દુઃખથી દગ્ધ થાય છે; તરુણ બાલ વૃદ્ધ વયના અનેક પ્રકારના શોચથી સીજી રહ્યા છે, એ આદિ દુઃખ મનુષ્યપણામાં છે. હવે (૨)**દેવતામાં** દેવાંગનાનું હરણ, પોતાથી અધિક ઋદ્ધિ દેખી કલેશ, હલકી સ્થિતિ દેખી ભય–ત્રાસ, મરણના ભયથી શોચ એમ અનેક પ્રકારના પૌદ્‌ગલિક માયાના પ્રપંચમાં પીડાતા દેવ ગતિના જીવો જ્ઞાનીએ દીઠા છે. (૩) **તિર્યંચમાં** ક્ષુધા, તૃષા, વધ, તાડન, મારન આદિ અનેક દુઃખ દીઠાં (૪) **નારકી** માં મહા ઘોર ભયંકર છેદન ભેદન, કુંભીની ક્ષેત્ર વેદનાના અંધકારમય અનંત દુઃખ દીઠાં. આવાં દુઃખ દેખીને તેનું સવિસ્તાર તથારૂપ વર્ણન શાસ્ત્રમાં કર્યું છે. આવા અનંત પ્રકારે દુઃખી થતા જીવોના નિર્માણ અનંત રૂપે જે ચૌદ રાજલોક (દ્રવ્ય સંસાર) નો–પરપ્રેમ તેને **દર્શનમોહ** એ નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યો. એ દર્શન મોહનો અર્થ એવો નિર્માણ કરેલ છે કે દર્શન એટલે ચર્મ દૃષ્ટિએ દેખાતા પદાર્થો, મોહ એટલે પ્રેમ (વિકલ્પ). અહીં એમ કહેશો કે **મોહ** શબ્દ વાપર્યો ત્યાં પ્રેમ શબ્દ કેમ ન કહ્યો ?– એટલે દર્શનમોહને બદલે દર્શનપ્રેમ એ શબ્દ કેમ ન વાપર્યો ?–તેનું કારણ એ છે કે તે બંને શબ્દો એક હેતુવાચક છે, પરંતુ આત્માનો મૂળ ધર્મ અનંતપ્રેમ આનંદમય પ્રેમ છે અને તે મૂળધર્મ જ્યારે પુદ્‌ગલ એટલે માયાને ગ્રહણ કરવામાં રોકાયો તેથી તે પ્રેમ મટી તેને મોહ શબ્દથી ઓળખાણ આપી છે. દર્શન મોહ મોહનીય કર્મનો એક પ્રકાર છે. મોહનીય કર્મ બે પ્રકારનાં છે. ૧ દર્શનમોહ, ૨ ચારિત્ર મોહ. દર્શનમોહ એટલે દેખવાના પદાર્થ ઉપર રાત દિવસ જે મોહ વર્તે છે તે, અને તે દર્શનમોહનું પરિણામ (ભાવ) તે ચારિત્ર મોહ છે. આ વાત ચાદપૂર્વ રૂપે શાસ્ત્રમાં બહુ વર્ણવી છે. આપણે અનંત કાલ થયાં પુનઃ પુનઃ દેહ ધારણ કરીએ છીએ, તેમાં એ બધા પૂર્વેનો અભ્યાસ કંઇક કરેલ છે, છતાં તેથી તેનું પરિણામ જન્મ મરણના ઓછાપણા રૂપ આવ્યું નહિ માટે ચૌદ પૂર્વમાં દેશ ઉણી જે અપૂર્વ વિદ્યા આદિ હું ભણ્યો નથી તે વાત અત્રે ટુંકમાં ચર્ચવાની છે.

હવે આપણે પૂર્વની વાત ઉપર આવીએ. પ્રેમ આનંદ આત્માનો (જ્ઞાનનો) ગુણ છે. તે સુખની લાલસાએ ચૌદ રાજલોક રૂપ દ્રશ્ય સંસારમાં ઠામ ઠામ સુખની કલ્પનાએ છાં ઝાંવાંનાંખીરહેલ છે. આથી અનંત સ્થલોએભટકી ભટકી અનંતાલંબી થઇગયો હોવાથી પ્રેમ આનંદ વિખરાઇ અને વહેંચાઇ ગયો છે, અને તેથી અંતઃકરણમાં પ્રેમ આનંદ રાત દિવસ નહિ હોવાથી ખેદાતુર જીવાન સમય વ્યતીત કરે છે. હવેતે પ્રેમ-આનંદને સર્વ સ્થલેથી પાછો વાળી જ્યારે તેઅંતઃકરણમાં એકત્રિત થાય ત્યારે પ્રેમ-આનંદના અખંડ ઉભરા અંતઃકરણમાં ન સમાય એવા સમુદ્રના કલ્લોલની પેઠે ઉછળે, ત્યારે પરમ નમ્રતામય આનંદ સુખનો અનુભવ થાય તેમ છે. તો તેમ કરવાને ત્યાં ત્યાંથી પાછો વાળવા ચૌદ રાજલોકનું પુદ્દગલ રૂપે (દ્રશ્ય રૂપે), કાળરૂપે (સ્થિતિરૂપે) વર્ણન કરી તેનું દુઃખ જ્ઞાનીઓએ દેખાડ્યું છે. અને તેટલા માટે તે પ્રેમને પાછો વાળવા (૧) ત્યાગ (૨) વૈરાગ્ય (૩) શાસ્ત્રાલંબન (૪) નિષ્કામ મૂર્તિની ભક્તિ અને (૫) ઉદાસીનતા-એમ પાંચ ક્રમથી પ્રેમને પાછો એકત્ર કરી અંતઃકરણમાં સ્થિત કરવા જ્ઞાતપુત્રે જે અનંત કરૂણા કરી છે તેના ઉપકારનું વર્ણન શું કરીએ? જેટલું કરીએ તેટલું થોડું છે.

તે પ્રદેશને 'દર્શનમોહ' કહેલ છે. એક દર્શનમોહથી નિવૃત થવામાં ઉપરના પાંચ ગુણોને ઉપાસવા અવશ્યના છે તેમાંનો છેલ્લો ગુણ જે ઉદાસીનતા છે તે ચારિત્રમોહના પ્રદેશમાં પણ તેની ક્ષાયકતા કરવામાં ઉત્કૃષ્ટ છે. હવે દર્શન મોહનો પ્રદેશ તપાસીએ. તે પ્રદેશનાં અણુઓનાં નામ ૧ અજીવ ૨ પાપ ૩ પુણ્ય ૪ બંધ અને ૫ અનાર્યતા. એનો ધર્મ આશ્રવ ઉપશમ સંવર એમ અનેક એવાજ હેતુના સૂચક નામ છે. વેદાંતમાં (વ્યાસ ભગવાનના શાસ્ત્રમાં) દર્શનમોહના પ્રદેશને 'સ્થૂલ માયિક પ્રદેશ' કહેલ છે. માયક એ મોહનું નામ છે, એટલે જ્યાં મોહ પોષાય છે તે તેથી તેને માયિક પ્રદેશ કહેલ છે. માયિક પ્રદેશને પાપપ્રદેશ પણ ગણ્યો છે. તે પ્રદેશમાંથી જ્ઞાન-આત્મા કર્મને એકત્ર કરેછે. તેથી કર્મ શુભ કે અશુભ-એ બંને પાપપ્રદેશનાં પરમાણુઓ હોવાથી તે સ્થલને પાપ પ્રદેશ કહેવામાં આવ્યો છે. જે પરમાણુઓ ગ્રહવામાં આવે છે તે જડ હોવાથી તેને અજીવ તત્વ કહે છે. અજીવ તત્વને આવવાનો જે માર્ગ તેને આશ્રવ કહ્યા છે, શુભ અણુને ગ્રહવો તે પુણ્ય, અને અશુભને ગ્રહવો તે પાપ એમ અજીવના બે ભેદ છે. (૧) અજીવ (૨) પુણ્ય (૩) પાપ (૪) આશ્રવ એમ ચારની વાત સંક્ષેપમાં કહી. હવે બંધની વાત ઉપર આવીએ. જે પૂર્વે લખવામાં આવ્યું છે કે માયિક પ્રદેશમાંથી જીવ કર્મપરમાણુને ગ્રહણ કરે છે તે વૃત્તિ છે. ચૌદ રાજલોક અને ચાર ગતિમાં ભટકી ભટકી ત્યાં ત્યાંનાં અણુઓ સૂક્ષ્મ રૂપે એકત્ર કરી આત્મપ્રદેશને પ્રતિબંધ કરે છે. આ વાત તથારૂપ છે, પણ ત્યાં એટલું સમજવાનું છે કે વૃત્તિ ઠામ ઠામ ભટકવા જતી નથી. જો ભટકવા જાય તો વૃત્તિ એ આત્માનું અંતરમાં અથવા બાહેર વર્તન છે તેથી દેહ જીવન વગરનો થઇ જાય. આમ છે ત્યારે કઇ રીતે તે કર્મ ગ્રહણ કરે છે તે વાત કરીએ.

આત્માની ત્રણ સત્તા દેહ થવામાં વર્તે છે. તેનાં નામ (૧) વિચાર-કલ્પના, (૨)સ્મૃતિ ૩) ઉપયોગ (દૃષ્ટિ);-આ જ્ઞાન આત્માના ત્રણ વર્તનનાં નામ છે. એ બધા અનુભવમાં આવે તેવાં છે. તેના વડેજ દેહ જીવન રૂપ વર્તે છે. આ જીવન શું શું કામ કરે છે ?-તે જે કામ કરે છે તેના બે પ્રકાર છે-એક બંધ અવસ્થાનું કામ મોહપ્રદેશમાં, અને બીજું અબંધઅવસ્થાનું આત્મપ્રદેશમાં પરન્તુ આપણે હમણાં બંધપ્રદેશની વાત કરવી છે તો તે હાથમાં લઇએ. હવે આત્મા બંધ કેમ કરે છે ? આના ઉત્તરમાં શાસ્ત્રમાં ચાર પ્રકારના બંધ કહ્યા છે તે જોઇએ. (૧) પ્રદેશ બંધ (૨) પ્રકૃતિ બંધ (૩) સ્થિતિબંધ (કાલ બંધ) (૪) અનુભાગ બંધ (રસ બંધ)-આ ચાર પ્રકારના બંધ ઉપરકહેલ જ્ઞાનાત્માની સત્તા ગ્રહણ કરે છે. તેમાં વિચાર કે જે કલ્પના કરે છે તે તેવા પ્રકારનાં કર્મ રજકણો ચાર ગતિમાંથી ગ્રહણ કરે છે, પણ આત્માનો એક પણ પ્રદેશ દેહ મુકીને બહાર ગ્રહણ કરવા જતો નથી. દેહમાં રહી વિકલ્પની કલ્પનાની અનંત આકર્ષણ શક્તિથી તે તે ભાવને આકર્ષે છે. તે કલ્પનાને જ્ઞાની મોહ કહે છે. તે બે ભેદ વાળો છે (૧) દર્શન મોહ અને (૨) ચારિત્ર મોહ. દર્શન મોહની ભૂમિકાનીજ વાત હમણાં ચાલે છે. તેમાં વિચારની કલ્પનાથી કર્મ ગ્રહણ થાય છે તેને પ્રદેશ બંધ કહેવામાં આવે છે, અને પ્રદેશ બંધ (કલ્પના) થી જે કર્મ ગ્રહણ યોગ્ય કર્મો હોય છે તેની એકત્ર અવસ્થાને પ્રકૃતિ બંધ (આઠ કર્મ) કહે છે. પ્રકૃતિ બંધનો જનક પ્રદેશ બંધ છે. પ્રદેશ બંધ કલ્પનાથી થાય છે, અને કલ્પના એજ મોહ છે. અને તે આત્માની વિચારસત્તાનો ધર્મ છે. તેટલાજ માટે જ્ઞાનીએ નિર્વિકલ્પ થવામાં શ્રેષ્ઠતા વર્ણવી છે. આથી આપણે આત્માની ત્રણ સત્તામાં એક વિચાર નામની સત્તા કહી, અને તેમાં બે પ્રકાર બંધના આવ્યા, નામે ૧ પ્રદેશ બંધ ૨ પ્રકૃતિ બંધ (જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ).

હવે **સ્મૃતિ** એ પણ આત્માનો ગુણ છે. તે કલ્પનાની સાથે જ્યાં સુધી રહે છે ત્યાં સુધીનો બંધ તે **કાલબંધ** છે, અથવા **સ્થિતિબંધ** છે આ ત્રીજો સ્થિતિબંધ સ્મૃતિથી પડે છે.

હવે આત્માની ત્રીજી સત્તાનું નામ **ઉપયોગ** છે. તે જેટલો વખત વિચાર અને સ્મૃતિ સાથે રહે છે, તેને **અનુભાગબંધ** એટલે **રસબંધ** કહે છે.

આમ ચાર પ્રકારના બંધ આત્માની ત્રણ સત્તાવડે પડે-અને તેને સમુચ્ચયાર્થે બંધ કહેલ છે. ટુંકામાં **વિચાર** કર્મને એકત્ર કરે છે, **સ્મૃતિ** તેમાં સ્થિતિ નાંખે છે, અને ઉપયોગ તેમાં રસ મૂકે છે. આ બધા બંધમાં રસબંધનું સૌથી વધારે બળવાનપણું ગણ્યું છે આટલા માટે સર્વ કાર્યમાં ઉપયોગને (દૃષ્ટિને) ભાવનાસિધ્ધિ પ્રગટ કરનાના ધ્યાનમાં અખંડ રાખવા શાસ્ત્રમાં કહેલ છે, તે એટલાજ કારણથી કે તેમાં રસ પોષાય નહીં, તો બાકીનાં કર્મ તરત નિવૃત થાય, યોગ્યતા આવે. આવા હેતુસર ઉપયોગને સર્વ કાર્યમાં સ્વ-સ્થાને રાખવો એજ યોગ્યતાના-ધ્યાનની પહેલી ભૂમિકાનું ચિન્હ છે. જેનો ઉપયોગ ત્રણે સત્તામાં એકત્વપણે કાર્ય કરે છે, તેમાં યોગ્યતા થવી સંભવતી નથી, પણ સર્વ અંધકાર

એટલે અનાર્યતા વધે છે એ વાત ખાત્રીપૂર્વક સમજાય તેવી છે; કારણકે કર્મ એકત્ર થાય; તેની સ્થિતિ બંધાય, તેમાં ઉપયોગ સ્વધર્મને મૂકે, ત્યારે તેમાં યોગ્યતા આવેજ ક્યાંથી? યોગ્યતા આવવાને વિરક્તતાની જરૂર છે, અને વિરક્તતા ઉપયોગને છૂટો રાખવાથી આવે તેમ છે; જેથી ત્રણ સત્તા એકત્ર વર્તતી હોય તેને અનાર્યપણું કહે છે. અનાર્યપણાનો અર્થ અજ્ઞાન, અંધકાર, કાર્મણ (લિંગદેહ) પણ થાય છે. જ્ઞાનના અનંત પ્રકાશને કર્મ આવરણ એટલે અંધકાર કરે છે, અને કર્મનો સ્વભાવજ અંધકાર કરવાનો છે. તે કર્મ પુદ્ગલ ચૌદ રાજલોકમાં ભર્યા છે જેથી ત્યાં પણ અંધકારજ છે; તેમજ ભાવકર્મ કાર્મણ (લિંગદેહ-વાસનાદેહ) માં છે ત્યાં તેથી અનંતગણો અધિક અંધકાર છે. તમને એમ લાગશે કે ચૌદ રાજ લોકમાં તો પ્રકાશ છે; માણસ હરે છે, ફરે છે, કામકાજ કરે છે, દેખે છે છતાં અંધકાર કેમ કહો છો?—આના જવાબમાં તપાસી જોશું તો જણાશે કે એ પ્રકાશ સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિએ ઉત્પન્ન કરેલ બતીનો છે—તે જો ત્રણ કારણ ન હોય તો અંધકાર સિવાય છતી દૃષ્ટિએ બીજું કાંઇ જોવામાં આવે તેમ છે? નહીજ. એથી હવે ખાત્રી થઇ હશે કે જે પ્રકાશ દેખાય છે તે સૂર્ય, ચંદ્ર, અગ્નિનો છે—પણ વાસ્તવિક રીતે ચારે ગતિમાં અંધકાર જ છે, તેમજ કાર્મણ (લિંગદેહ)માં પણ અંધકારની જે ભૂમિકા તેને ૧ અનાર્ય પ્રદેશ, ૨ અજ્ઞાન પ્રદેશ, ૩ માયિક પ્રદેશ. ૪ કર્મ પ્રદેશ એ આદિ નામથી જ્ઞાનીઓએ ઓળખાણ આપી છે. આ સર્વ કથનમાં આપણે દર્શનમોહના અજીવ, પાપ, પુણ્ય, બંધ, આશ્રવ અને અનાર્ય-પ્રદેશની વાત કહી ગયા.

હવે ઉપશમ સંવરની વાત એજ ભૂમિકાની કરવાની રહે છે એ પ્રદેશમાં જીવ બહુધા ઉંચા આવે તો ત્રીજા ગુણસ્થાનક સુધી આવે. ગુણસ્થાનકનું પલટવું એ કલ્પનાની નિવૃત્તિ ઉપર આધાર રાખે છે. ત્યાંથી કલ્પનાની નિવૃત્તિ તેટલો ઓછો બંધ, અને જેટલો ઓછો બંધ તેટલી ગુણની વૃદ્ધિ. એટલે ગુણસ્થાનકનું વધવું એમ ગણ્યું છે. ઉપશમ સંવર જે દર્શન મોહના સ્થાનની વાત કરવાની છે એ કોઇ કારણસર અને વિસ્તારવાળી હોવાથી મુકી દઉં છું અને જે માયાના પ્રદેશમાંથી નિવૃત્ત થવા જ્ઞાનીએ ૧ ત્યાગ, ૨ વૈરાગ્ય, ૩ શાસ્ત્રાવલંબન, ૪ સત્પુરૂષની પ્રેમભક્તિ અને ૫ ઉદાસીનતા—એ વાત કહી છે તે હવે આપણે ચર્ચીએ.

૧ ત્યાગ—પ્રથમ ત્યાગ નામના શુભ મંગલ સ્થિતિનું વર્ણન કરીએ. ત્યાગના બે પ્રકાર છે ૧ આલંબનત્યાગ, ૨ વૃત્તિત્યાગ. આલંબન ત્યાગ માટે (૧) લોકસંગ (૨) લોકબોધ (૩) લોકભય (૪) લોકવાસના એ ચારથી અલગ રહેનારે આલંબનત્યાગ સ્થૂલ રૂપે કર્યો તેમ ગણાય; તેટલા માટે શ્રી જિનસંપ્રદાયમાં સ્થૂલ આલંબનના ત્યાગ માટે દીક્ષા દેવાનું નિર્માણ કર્યું છે. એ દીક્ષાનો જે કાલ વ્યતીત કરાય તેમાં વૃત્તિત્યાગ એટલે સૂક્ષ્મ ત્યાગ એટલે કલ્પનાત્યાગ નિર્ભયપણે થઇ શકે તે માટે દીક્ષાની પહેલી ભૂમિકાનું એ કર્તવ્ય ગણ્યું છે. પછી તે કલ્પનાત્યાગ ન કરે, અને પાણી ભરી પોતે પીવે તો બેના ગેરલાભને જ્ઞાની શું

કરી શકે? તેમ એ બે ત્યાગ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ ન્યુનાધિક આરાધી શકાય છે. તેનો દાખલો તમારાંપરથી લઇએ. તમે હાલ લં...માં બેઠા છો, તે વખતે તમોને પૂર્વનો અત્રનો અભ્યાસ સ્મરણપટમાં ચડ્યો છે તે વખતે તેની કલ્પના કરો મું...તમારા કાકા, પુ...ભાઇ, જી... ભાઇ, એમ વ્યક્તિઓના સ્થૂલરૂપે પ્રત્યક્ષ દેખાવ દૃષ્ટિગોચર થશે એ પૂર્વે વૃત્તિએ સ્થૂલરૂપની અંતઃકરણની સ્થાપિત કરેલી છાપછે, એવી છાપ હવે (ભવિષ્યમાં)ન પડે તે માટે સ્થૂલ ત્યાગની કેટલી જરૂર છે તે સમજાય તેવું છે; અને તેવા સ્થૂલ પ્રસંગની ઉપાધિ અનેક છાપ અને વૃત્તિના ચલાચલપણાને ન કરે અને માર્ગ-ભૂમિકા સિધ્ધ કરવામાં અવકાશ ન લે તેટલા માટે પણ ત્યાગની તેટલી જરૂર છે. એને અવકાશે માર્ગક્રમ—સિધ્ધ થાય તેમાં પ્રતિબંધ કરનાર નિમિત્તોનો ત્યાગ પણ તેટલો અવશ્યનો છે. આટલા માટે સ્થૂલત્યાગે પ્રથમ શ્રેણીમાં વર્તવાની જરૂર સિદ્ધ થાય છે. હવે વૃત્તિત્યાગ (સૂક્ષ્મ-કલ્પનાત્યાગ) ની વાત કરીએ. હવે જેમણે દીક્ષા લઇ સ્થૂલઆલંબન ત્યાગી બાકીના આહાર, વિહાર, નિહાર, વસ્ત્ર, ઉપકરણાદિ આલંબન સિવાય ત્યાગ કર્યો છે, તેથી પ્રાપ્ત થયેલ અવકાશવન્ત મુનિ ઉજમાલ થઇ વૃત્તિત્યાગ કરવામાં દીક્ષિત કાળ વ્યતીત કરે છે. તો હવે વૃત્તિત્યાગ કેમ કરાતો હશે એ સવાલ ઉઠે છે.

આત્મા સિવાય જે કલ્પના ઉઠે છે તેનું નામ વૃત્તિ-મોહ અથવા અત્યાગ છે અને તે અત્યાગદશાવાળાને ઉઠે છે. જે કલ્પનાજ ગ્રહવાનું કામ કરે છે, તે ગ્રહવાની કલ્પના ન કરવી તેનું નામ વૃત્તિત્યાગ, દર્શનમોહત્યાગ અથવા સૂક્ષ્મ ત્યાગ જ્ઞાનીએ આપેલું છે. જે જે પ્રકારની કલ્પના ઉઠે છે તે તે પ્રકારનાં સર્વ સ્થલ-ચાર ગતિનાં દુઃખ રૂપે વર્ણન-શાસ્ત્રમાં થઇ ગયું છે. તેની તેની કલ્પના એજ દુઃખનું કારણ છે એમ દૃઢ માનીને કલ્પનાને દુઃખ ગ્રહણ કરવાના અભ્યાસથી ઉતારવી તેનું નામ સૂક્ષ્મત્યાગ છે. આ રીતે સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ ત્યાગનું સંક્ષેપે વર્ણન કર્યું.

૯-૨ વૈરાગ્ય-હવે આપણે વૈરાગ્યના વર્ણનપર લક્ષ દઇએ. વિશેષ રાગની ભૂમિકાને આરાધવી તેનું નામ વૈરાગ્ય છે. વિશેષ રાગ કઇ વસ્તુ પ્રત્યે છે તે આપણે તપાસીએ તે વખતે તે વસ્તુ દર્શનમોહના સ્થૂલ સૂક્ષ્મત્યાગના પદાર્થથી ભિન્ન હોવી જોઇએ. અને તે દેહ છે. દેહ કારાગ્રહથી અધિક દુઃખરૂપ છે છતાં તેના ઉપરે સર્વ કરતાં અધિક રાગ છે તેથી તે ઉપર વૈરાગ્ય આણવાનો છે, પણ તેનો ત્યાગ કરવાનો નથી, કારણકે ત્યાગ કરવાથી દેહ છુટી જાય અને દેહ છુટે તો જે જ્ઞાનીના માર્ગની ભૂમિકા આરાધવાની છે તે રહી જાય. આ માટે વૈરાગ્ય (મૂર્ચ્છારહિતપણું) આણવાનું છે. તેવી રીતે તેના સજીવનપણાની કાયમતા માટે જરૂર છે તેથી અન્ન, જળ, વસ્ત્ર અને ઉપકરણ ઉપર પણ વૈરાગ્ય સ્થાપવાનો છે. આનું કારણ એમ કે સંયમસિદ્ધિને અર્થે એટલી વસ્તુઓની જરૂર હોવાથી તે વસ્તુઓના ત્યાગને બદલે તે પ્રત્યે વૈરાગ્ય સ્થાપવો અવશ્યનો છે. ત્યાગવૈરાગની વાત સંક્ષેપે જૈનશૈલીને અનુસરી કહી. હવે તે ઉપર વ્યાસ ભગવાનનું શું કથન છે તેજોઇ તેની તુલના કરીએ. આ માટે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ભગવાને જે ત્યાગ ભૂમિકા આરાધી છે અને તેના વર્ણનરૂપે યોગ-

વશિષ્ટ નામના પુસ્તકમાં વૈરાગ્ય પ્રકરણ અપૂર્વ ઉત્તમ રીતે શ્રેષ્ઠ બોધ તથારૂપ વર્ણવેલ છે —આમ અનેક દાખલા વ્યાસ ભગવાનના શાસ્ત્રમાં પણ છે. આ પરથી એ સિદ્ધ થયું કે શ્રી વીરપ્રભુ તથા વ્યાસ ભગવાન્-બંનેએ ત્યાગ વૈરાગ્ય માટે સરખો બોધ કર્યો છે અને તે બંને આર્ય મહાત્માની પરમાર્થ શ્રેણીમાં સરમાપણું હજુ સુધી ચાલ્યું આવ્યું છે.

૮-૩-શાસ્ત્રાલંબન... હવે શાસ્ત્રાલંબન નામનો ત્રીજો વિષય પ્રશંસીશું. શાસ્ત્ર એટલે સત્પુરૂષે અનુભવેલા સત્યમાર્ગના પ્રભાવરૂપે નીકળેલ વચનામૃતને કાગળ ઉપર લખવામાં આવેલા તે પુસ્તકો. આનું અવલંબન તે શાસ્ત્રાલંબન આલંબન માટે લખીએ તે પહેલાં તેની જરૂર તપાસીએ. પૂર્વે જે વૃત્તિ કલ્પનારૂપ અનંત આલંબન નિમિતે સુખની લાલસાથી દર્શનપ્રદેશમાં ભટકતી હતી તેને ત્યાગ વૈરાગ્યથી દુઃખરૂપ જાણી ત્યાં જતી અટકાવવાને જુદું આલંબન જોઇએ, કારણકે જ્યાંસુધી વૃત્તિ નિરાલંબન રહેવાને યોગ્ય થઇ નથી ત્યાં સુધી આલંબનગ્રાહીજ રહી શકે તેમ છે. આ આલંબનગ્રાહીપણું ક્ષાયક ભાવે ચોથે ગુણ સ્થાને પ્રકટયેથી ઓછું થાય (સ્વતંત્રપણે રહેવાના અભ્યાસે ચડે) તે ઠેઠ અગીઆરમા ગુણ સ્થાન સુધી રહે એટલે તેની જરૂર ત્યાં સુધી રહે અને તે પણ દર્શન મોહનો ઉપશમ પ્રદેશ, અને બહુધા ત્રણ ગુણસ્થાન સુધી શ્રેણીગત પ્રમાણે ગણી શકાય ત્યાં તો આલંબનની ખચિત આવશ્યકતા છે. આટલા માટે જ્ઞાનીએ માયાના પ્રદેશનાં અનંત આલંબનનું ગ્રાહીપણું ઓછું કરવાને ત્યાગાલંબન, વૈરાગ્યાલંબન, અને શાસ્ત્રાલંબન કે જેને આપણે હમણાં ચર્ચીએ છીએ તેની નિયમાએ જરૂર છે. શાસ્ત્રાલંબનમાં વૃત્તિ સેવાથી અન્યથા કલ્પના-સ્મરણ અને લક્ષ ન થાય એટલે શાસ્ત્રમાં વૃત્તિ રોકાવાથી વૃત્તિ અન્ય સ્થલે ન જાય, અને સ્થલે સ્થલેથી પ્રેમ અને આનંદ પાછોવાળી તે પ્રેમ શાસ્ત્રાભ્યાસમાં જોડાય તેથી અન્ય વિષયોમાં સ્મરણ, લક્ષ અને કલ્પનાથી રહિતપણે રહેવાનો અભ્યાસ પડે, અને પ્રેમઆનંદ શાસ્ત્રરૂપી સ્થલમાં રોકાયેલ હોવાથી તેમાં પ્રેમઆનંદ વાંચનાં વિચારતા પ્રકટે, અને પ્રેમાનંદને લીધે તેમાં તલ્લીનતા આવે એટલા માટે શાસ્ત્રાલંબનની જરૂર છે. હવે આપણે શાસ્ત્રમાં શેનું શેનું વર્ણન હોય છે તે વિષયોમાંના આવશ્યક વિષય પર આવીએ. ૧ મુમુક્ષુતા, ૨ જીવ, ૩ અજીવ, ૪ યોગ્યતા ૫ સમ્યગ્જ્ઞપ્તિ, ૬ સત્પુરૂષની સજીવન મૂર્તિ, ૭ અજીવન મૂર્તિની ભક્તિ, ૮ ઉદાસીનતા-એ આદિ અનેક વિષય શાસ્ત્રમાં પ્રણીત કરેલા છે તેમાંથી આપણે પ્રસ્તુત ઉપર કથેલ વાતપરજ આવવાનું છે અને હેતુ આપણે સંક્ષેપમાં સમજવાનો છે; તેથી તે પ્રારંભી આગળ ચલાવીએ.

૧-મુમુક્ષુતા—પહેલીવાત મુમુક્ષુતાની કરીએ. જ્ઞાનીના શુભ મંગલમય માર્ગની ઇચ્છાવાળા મુમુક્ષુ છે અને તેવાપણું તે મુમુક્ષુતા. આવી મુમુક્ષુતા ઘણા જીવોમાં આવેછે, છતાં તેનું પરિણામ તથારૂપ નથી આવતું તેનું શું કારણ હશે? -કારણમાં એ કે એ મુમુક્ષુતા નામમાત્ર છે, કેમકે રમણીની રીઝ નપુંસકને પણ હોયછે, પણ તે રીઝને સ્ત્રી નિમિત્ત સમાધાન કરવાને તેમાં પુરૂષત્વ નથી, તેથી તે રીઝ, રીઝવવાનું કામ કરી શકતી નથી, તેવીજ રીતે વર્તમાનમાં મુમુક્ષુઓ હોવાથી આત્માની રીઝ કરવાની ઇચ્છા છતાં તેઓ રીઝને

ાર્ગે અહર્નીશ વર્તતા નથી તેનું કારણું એજ છે કે તેઓ તે માર્ગના પુરૂષાર્થ પ્રત્યે નપું-સકતા ધરાવે છે. આ કહેવામાં ખોટું શું છે? વાસ્તવીક રીતે તેવા નપુંસકોમાં તમારો અને મારો પણ નંબર નોંધીએ તો તે પણ ખોટું નથી. કારણકે આપણે તે પંક્તિથી બહાર જ્વા જેવું–આત્મા રીઝ મનાવવા જેવું– શુ કામ કર્યું છે તે કહેશો? જ્વાબમાં મૌન સેવાય બીજો જ્વાબ નિકળશે નહિ આ ઉપરથીજ આપણે પરિણામ પ્રાપ્ત થાય એવી તીવ્ર મુમુક્ષુતાવાન્ નહિ હોવાથી પુરૂષાર્થહીન એવા નપુંસકના વર્ગમાં નંબર નોંધાવ્યો છે તેમાં શું ન્યાયથી વિરૂદ્ધ છે? કંઇપણ નહિ. જે વર્ગના ઉતરતા નંબરમાં તમે નામ નોંધા તે તેજ વર્ગના જોકે ચડતા નંબરમાં હું નામ નોંધાવું તેમાં કોઇ જાતની ભૂલ થાયછે એવું નથી, કારણકે તમે દર્શન મોહના પ્રદેશમાંથી મુક્ત થઇ પુરૂષત્વને વધારી શકતા નથી, અને હું દર્શનમોહની અધિક ભૂમિકા વર્જી આગળના ચારિત્રમોહના પ્રદેશમાં પ્રવેશતો નથી આ જોતાં મને મારા પુરૂષત્વને માટે તો ઘણો ધિક્કાર છુટે છે. આવી રીતે નપુંસકના વર્ગમાં કયાં સુધી નંબર નોંધાવી રાખવો પડશે એ વિચારથી-ખેદ ખેદ થાયછે. ધિક્કાર છુટે છે, શરમ ઉપજે છે. ત્યા તમને તો શી રીતે ધન્યવાદ આપી શકું? આવો ધન્યવાદ આપવાનું હાલ કયાં કોઇ સ્થલ છે? અને તેવું સ્થલ, તેવી વૃત્તિ હોય તો તેને ધન્યવાદને બદલે અગણિત નમસ્કાર કરું તેમ છું, પરંતુ તેવો યોગ દ્દષ્ટિગોચર નથી ત્યાં થતા ખેદને શમાવી ધન્યવાદ પ્રાપ્ત થાય એવા ઉત્કૃષ્ઠ પુરૂષાર્થથી માર્ગમાં પ્રવેશવા ઉજમાળ થઇએ. તેવી ઉજ-માળતાના ધારક, પુરૂષાર્થના પ્રવર્તક મુમુક્ષુતાને પોષી શકે છે. આટલું સંક્ષેપમાં કહ્યું. મુમુ-ક્ષુતાનો શાસ્ત્રમાં બહુ વિસ્તાર છે.

૧૦–જીવ–અજીવનો હવે વિચાર કરીએ, જીવ એટલે જેમાં જ્ઞાનધર્મ વર્તે છે, અને તે ધર્મનેજ આધારે જે જીવે છે તે. જેને ઉપયોગ, સ્મૃતિવિચારરૂપ સત્તા, અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંત ઉજ્વળ શુધ્ધ એવા અનંત ધર્મ છે તેને જીવ કહેવામાં આવે છે. અજીવ એટલે જેમાં જ્ઞાનધર્મ નથી એવા જડ પદાર્થ. તેના અનેક ભેદ શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલ છે. તે બધા પુણ્ય પાપ આદિ કર્મના ધર્મ છે.

૧૧–યોગ્યતા–જેની વૃત્તિ માયાના પ્રદેશમાંથી પાછી ઓસરવા માટે તે પ્રદેશની કલ્પના, તે પ્રદેશમાં રૂચિપૂર્વક વર્તતા એવા સંયોગોનો ત્યાગ કરી શાસ્ત્રથી જે સિધ્ધ થયેલ છે એવી જે જ્ઞાનવર્તિની પ્રેમલક્ષણા ભકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિની સંમુખ જે વર્તે છે તેવી નિસ્પૃહી જ્ઞાનમૂર્તિ સર્વોત્તમ મંગલમય કલ્યાણકારકનો યોગ પ્રાપ્ત થયો નથી, તે પ્રાપ્ત કરવા માટે તેવી અવસ્થાને માર્ગે જનારી યોગ્યતાને ઉત્તમ ગણી છે.

૧૨–સમ્યગ્વૃત્તિ–વૃત્તિના ચલાયમાનપણાને માટે મોહધર્મ કહેલછે. અને મોહ હોય ત્યાં રાગ દ્વેષ નિયમા હોય, તે રાગદ્વેષ ઉઠવાથીજ–ઉત્પન્ન થવાથીજ વૃત્તિનું ચલાયમાનપણું થાય છે, અર્થાત્ વૃત્તિનું ચલાયમાનપણું રાગદ્વેષ વિના સંભવતુંજ નથી. જેથી વૃત્તિનું જેટલું ચલાય માનપણું વર્તે છે તે આલંબન અભ્યાસે, અને વિચારની શ્રેણીએ નિવૃત્ત કરવું તેનું નામ તેનું નામ સમ્યગવૃત્તિ છે પણ સમ્યગ્જ્ઞાન નથી.

૧૩-**સત્પુરૂષની સજીવન મૂર્તિ-** જ્ઞાનમૂર્તિ મોક્ષમૂર્ત્તિ એવા સજીવન દેહધારીની ભક્તિ તે સત્પુરૂષની ભક્તિ (તીર્થંકર, જીવનમુક્ત) અથવા ન્યુનાધિક પુરૂષની ભક્તિ તે.

૧૪-**અજીવન મૂર્તિની ભક્તિ**-એટલે ચોવીસ તીર્થંકરની આરસ, સુવર્ણ, ચાંદી રત્ન, અને પાષાણું આદિ મૂર્તિની ભક્તિ તે અજીવ મૂર્તિમાં ગણી છે. તેનું પણ આલંબન, સિધ્ધ, સત્પુરૂષની અજોગવાઇમાં અવશ્યનું છે.

૧૫-**ઉદાસીનતા**-આને ઉત્તમ મંગળમય સર્વ સિધ્ધના સ્વરૂપ ગુણ ગણ્યો છે. ઉદાસીનતામાં ઉપયોગ, સ્મૃતિ અને વિચાર એમ જ્ઞાનાત્માની સત્તા દર્શનમોહના પ્રદેશના અવસાયથી વિરમી છે, એટલે જેનો લક્ષ માયાપ્રદેશમાં જતોજ નથી, જેને માયાનું સ્મરણ સ્વપ્ને પણ આવતું નથી, જેનો વિચાર કલ્પના-માયાના પ્રદેશની એક પણ કલ્પના કરવામાં રાતદિવસ કરતો નથી, એવી જેની આત્માની સત્તા જ્ઞાનાલંબને અથવા જ્ઞાનમૂર્તિના ધ્યાનાલંબને વર્તે તેને ઉપશમ ઉદાસીનતા, અથવા ક્ષાયક ઉદાસીનતા આવેલ ગણાય. જ્ઞાનમૂર્તિના આલંબન ધ્યાનીને ઉપશમ ઉદાસીનતા કહેલ છે.

૧૬-આવી રીતે શાસ્ત્રમાં શુભ મંગલમય કરનાર અનેક શૈલીઓ પ્રરૂપેલ છે. તે શાસ્ત્રના આલંબનના, અભ્યાસથી જેના પઠન, શ્રવણ, મનનથી ઉત્તમ મુમુક્ષુને હવે એ આલંબનથી કઇ શ્રેણી આરાધવા જવુ તે તથારૂપ સ્મરણમાં વર્તે છે તે શું? જવાબમાં જ્ઞાનમૂર્તિની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ. આમ આપણે શાસ્ત્રાલંબનો બીજો શુભ ક્રમ પૂરો કર્યો.

૧૭-હવે આપણે મોક્ષમૂર્તિ એવા જ્ઞાની ગુરૂ કૃપાવંતશ્રીની ભક્તિ વિષે સંક્ષેપમાં વર્ણન કરીશું. સત્પુરૂષ એટલે જેને આત્મા અસંગ અવ્યાબાધપણે પ્રત્યક્ષ ઉપયોગમાં વર્તે છે તે સત્ય અને તેના ધારક એવી સજીવનમૂર્તિ જેનો ઉપયોગ, સ્મરણ, અને વિચાર રાત્રિદિવસ આત્મભાવે અખંડપણે વર્તે છે, જેને તાપનો ગોળો ફુટતાં પણ તેનું સ્મરણ આવતું નથી, એવી નિસ્પૃહી દશા આત્માની હોય છે, તેની ભક્તિ એટલે તેની આજ્ઞાએ વર્તવું, તે સત્પુરૂષભક્તિ. ભક્તિ શબ્દમાં સર્વભય વ્યતીત કરનાર રસ છે તો તેની વાત કરીએ. આપણે ક્રમ ૮થી ૧૬ સુધી જે શાસ્ત્ર-શ્રેણનુ વર્ણન કર્યુ છે, તેમાં જે વાત વર્ણવી છે તે વાત તેવી રીતે વ્યાસ ભગવાનના શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલ છે. શબ્દરચનામાં ફેરથી તથા ક્રમના નિયમ જૈન શૈલીએ નહિ હોવાથી જુદું ભાસે એ બનવા જોગ છે પણ હેતુમાં તો બંનેનો હેતુ જીવોને મોક્ષહિત પ્રાપ્ત કરાવવાનો છે. જ્યાં હેતુ એક હોય ત્યાં 'વિષમતા' એ શબ્દપ્રયોગ કરવો જ ઘટતો નથી. આ આરતું કદાચ ન્યુન હોય કે જીવ અજીવના જે ભેદ જૈનશૈલીમાં દેખાય છે તે તેવા વિસ્તારવાળા ન દેખાતા હોય તો તેથી મોક્ષહેતુ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રતિબંધ નથી જેથી શાસ્ત્રશૈલીને પણ આપણે વ્યાસ ભગવાનની શૈલી સાથે મેળવીએ તો શુભ હેતુમાં બંને સરખી જ આવે તેમ છે. હવે આપણે ભક્તિ માર્ગ પર જઇએ. આમાં તો નિષ્પક્ષપાતપણે કહીએ છે. વ્યાસભગવાનનું પ્રધાનપણું છે. વ્યાસભગવાને નવધાભક્તિ અને સર્વાર્પણભક્તિ એમ ભક્તિના બે ક્રમ પ્રેમલક્ષણા અને પરાભક્તિ સિધ્ધ કરવા વર્ણવેલ છે તે માટે તે મહાત્માને અગ્રજિન

નમસ્કાર કરી તેના કરૂણાજનક ઉપકારને સ્મરણમાં રાખી સદ્‌ગુરૂશ્રીજીની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ માટે હવે આપણે ઉજમાળ થઇયે. પાદપૂજન ભક્તિથી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ સુધીની વાત વ્યાસ ભગવાને વિસ્તારથી કહી છે, તેમાં અજીવ મૂર્તિનું પણ પ્રતિપાદન કર્યું છે અને તેના અનેક મંદિરો શ્રીરામ, શ્રી કૃષ્ણભગવાન્ આદિ મૂર્તિઓથી સુશોભિત છે, અને ત્યાં તે આલંબનને આરાધવા તેના સેવકો જાય છે. તેમ જિન ભગવાનના ભક્ત પણ જિન મંદિરે તેવાંજ હેતુએ જાય છે. આથી અજીવમૂર્તિ આલંબનમાં બંને મહાત્માઓની શૈલી એકજસરખી કહેવાય છે ફક્ત સજીવનમૂર્તિની શૈલી વ્યાસ ભગવાનની વિસ્તારવાળી હોવાથી અને વીરપ્રભુની ગૌણપણે ગંભિરતામાં રહેનારી હોવાથી હવે સજીવન મૂર્તિની ભક્તિ ઉપર વિચાર આગળ કરીએ.

આપણે શાસ્ત્રથી સિધ્ધ થયું છે કે યોગ્ય માણસની યોગ્યતા પોષાવાને સત્સંગ અને સત્પુરૂષની અનિવાર્ય જરૂર છે. તે એવા યોગ્ય પુરૂષે અંતઃકરણ વિષે દૃઢ કર્યું છે કે સત્પુરૂષને શોધવો તો તેવો યોગ્ય આત્મા તેવા પુરૂષની શોધમાં સર્વ માયિક વ્યવસાયને મુકીને ગામ, નગર, પુર, પાટણ, તીર્થ તટ, ગુફા એમ અનેક સ્થલે તેની પ્રાપ્તિની શોધમાં ઇહાપોહ કરતો ફરે છે. તે ઇહાપોહ તે મુનિની છેલ્લી ભક્તિ પ્રેમલક્ષણા સુધી જઇ શકે એવી પુણ્યની સામગ્રી તેવી યોગ્યતારૂપે પ્રાપ્ત થયે તેને તેવા પુરૂષનો તથારૂપ યોગ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેને ચરણે તન, મન, અને ધન અર્પણ કરી દઇ એવી સ્વાર્પણ ભક્તિ આરાધવાની મનપ્રતિજ્ઞા લઇ મરણ સુધી દુઃખ આવે તો પણ સહન કરી જે ભક્તિમાં ઉજમાળ થાય છે, તે સત્પુરૂષના એક આલંબન ધ્યાનને પ્રકટ કરવારૂપ સ્વાર્પણ ભક્તિ આરાધે છે. આપણાથી તે થઇ શકે તેમ છે ? આવે પ્રસંગે મન, દેહ, આત્મા થરથર કંપી તે વાતને આરાધવામાં પાછી પાની ભરે છે, એવું હીનપુરૂષાર્થ અનંતકાલના અનંતકર્મે નિષ્ટત કરનાર એક આલંબન ધ્યાનમાં ક્યાંથી આરૂઢ થાય ? જ્યારે તેમ આરાધવામાં ન થાય ત્યારે આપણે પૂર્વે કલમ ૯મીમાં જે મુમુક્ષુપણામાં નપુંસકના વર્ગમાં નંબર નોંધાવેલ છે તે વાતનું અત્રે પોષણ આપવાનું હોવાથી તે વર્ગના નંબર આપણે સ્વીકારીએ એમ સિદ્ધ થાય છે. કદાચ માનના દોષની ખાતર ન સ્વીકારીએ તોપણુ તેનો સ્વીકાર થઇ જાય છે. જે વાતની રીઝ પ્રાપ્તિમાં મુકી છે તે રીઝ અનંતકાલ થયાં નથી પ્રાપ્ત થઇ, તો પછી વર્તમાન દેહમાં નપુંસકના નંબરના માનખાતર કબુલ ન કરીએ તો પરિણામ અનંતકાલ થયાં નપુંસકની ગણત્રીમાં છીએ એમ વગર વિવાદે સિદ્ધ થાય છે. આ વાતથી આપણે આઘે નીકળી જઇએ છીએ. અત્યારે આપણે ઉત્તમ યોગ્ય એવા સ્વાર્પણ ભક્તિવાનની વાત કરવાની છે, તે ઉપરે આવીએ.

સર્વ જેણે અર્પી દીધું છે, સર્વભય નિવારવા અર્થે તેનું નામ સ્વાર્પણ ભક્તિ છે. સર્વ અર્પ્યું એટલે દઇ દીધું એમ નથી, કારણકે જ્ઞાની નિસ્પૃહી દશાના ધારક છે તેને માયાના પ્રદેશનું એકપણ અણુ લેવું નથી, સેવાની તેને પ્રતિજ્ઞા છે-ત્યારે-ત્યારેજ નિસ્પૃહી દશા આવે તેમ છે, પણ મુમુક્ષુને તેમ કરવાની અગત્ય છે શા માટે ? પૂર્વે ત્યાગ

નમસ્કાર કરી તેના કરૂણાજનક ઉપકારને સ્મરણમાં રાખી સદ્‌ગુરૂશ્રીજીની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ માટે હવે આપણે ઉજમાલ થઇએ. પાદપૂજન ભક્તિથી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ સુધીની વાત વ્યાસ ભગવાને વિસ્તારથી કહી છે, તેમાં અજીવ મૂર્તિનું પણ પ્રતિપાદન કર્યું છે અને તેના અનેક મંદિરો શ્રીરામ, શ્રી કૃષ્ણભગવાન્ આદિ મૂર્તિઓથી સુશોભિત છે, અને ત્યાં તે આલંબનને આરાધવા તેના સેવકો જાય છે. તેમ જિન ભગવાનના ભક્ત પણ જિન મંદિરે તેવાંજ હેતુએ જાય છે. આથી અજીવમૂર્તિ આલંબનમાં બંને મહાત્માઓની શૈલી એકજસરખી કહેવાય છે ફક્ત સજીવનમૂર્તિની શૈલી વ્યાસ ભગવાનની વિસ્તારવાળી હોવાથી અને વીરપ્રભુની ગૌણપણે ગંભિરતામાં રહેનારી હોવાથી હવે સજીવન મૂર્તિની ભક્તિ ઉપર વિચાર આગળ કરીએ.

स्वभावे वस्तुनोऽस्तित्वं नहि कालत्रयेऽपि वस्तुतस्संभवति. किन्त्वपेक्षा पर पर्यायेऽभिप्राय एव संभवति. ततोऽनेक स्वभावविशिष्टे वस्तुन्यन्य धर्मोपेक्षणरूपगौणभावे नैकस्वभाव मुख्यभावेन वस्तुनिरूपणे प्रायोऽभि प्रायस्तत्रैव प्रथमलक्षणपर्यवसितिः. एवमन्यस्याभिप्रायोऽन्येषां वचन द्वाराबोध द्वारेव वा प्रतीयेतातस्तदपेक्षाप्रतिपादकं वचनम् तद् ग्राहको वा बोधोऽपि नय, इत्यभिप्रायेणान्येषामपि लक्षणा नामर्थैक्य एव तात्पर्यं. उदाहरणं यथा कश्चिद्वदेत् "जलं नित्यं" अत्र यदि नयानभिज्ञोऽन्यदार्शनिकः स्यात्कश्चित्तद्वेतद्वचनं मिथ्यैवेति वदेत्. कुतः? प्रत्यक्षतो विप्लवमानस्य शुष्यमाणस्य विनश्वरस्य जलस्योपलब्धत्वात्; परन्तु तत्र जैननयमार्गाभिज्ञः कश्चित्स्या त्तदा स इत्थं विवेचयिष्यति, यज्जलं द्रव्यपर्यायात्मकं, यद्वोत्पादव्ययध्रौव्यात्मकं तस्यात्युष्णतायोगेन बाष्पभावे बाष्परूपेणोत्पादः, प्रवाहिता रूपेणव्ययः, पुद्गलद्रव्यरूपेण अभिद्रवजन (हाइड्रोजन) ओपजन (ओक्सीजन) रूपेण वा ध्रौव्यम्. यद्वाशैत्ययोगेन घनभावे, घनभावेनोत्पादादिः, तथा च जलस्य शुष्यमाणत्वादिनाऽवस्थान्तरत्वेऽपि, न सर्वथा नाश इत्यतो जले न सर्वथाऽनित्यत्वं, नापि सर्वथा नित्यत्वं, कन्त्वापेक्षिकमुभयमपिनित्यत्वमनित्यत्वं चास्ति. तथा च जलं नित्यमिति निरवधारणं वाक्यं न मिथ्या, ध्रौव्याभिप्रायेण जले नित्यत्वपरिच्छेदस्य यथार्थत्वात्. एवं कश्चिज् जलमनित्यमिति वदेत् तदापि तद्वाक्यस्य पर्यायाभिप्रायेणोत्पादव्ययांशाभिप्रायेण वा, जलेऽनित्यत्वस्य यथार्थतया प्रतिपाद्यत्वेन, नानर्थावगाहित्व मिति नयद्वयवगाही पुरुषः, परस्परविरुद्धावपि धर्मौ (किम्पुनरविरुद्धान्) नयपरिशीलिनाभिप्रायव्यवस्थयैकत्र समाविश्य नयवादस्येत्थं विरोधपरिहारकत्वं दर्शयेत्.

यदुक्तं—पंचाशति शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् "निःशेषांशजुषां प्रमाणविषयीभूयं समासेदुषां, वस्तूनां नियतांशकल्पनपराः सप्तश्रुतासंगिनः । औदासीन्यपरायणास्तदपरे चांशे भवेयु र्नया, श्चेदेकान्तकलंकपंककलुषास्ते स्युस्तदा दुर्नयाः. ॥१॥ तथैव शिखरिणीवृत्तम्—अहो चित्रं चित्रं तव चरितमेतन्मुनिपते, स्वकीयानामेषां विविधविषयव्यापिवांशेनाम् विपक्षापेक्षाणां कथयसि नयानां सुनयतां, विपक्षक्षेप्तॄणां पुनरिह विभो दुष्ट नयताम् ॥२॥

अत्र यत्र नित्यत्वादिधर्मपरिक्षेपेण निरपेक्षं नित्यत्वं, नित्यत्वादिपरिहारेण वा केवलमनित्यत्वं स्थापयितुमभिप्रैति येन, स दुष्टनयो नयाभासो वा निगद्यते

अयमेकान्तिकः पक्षो मिथ्यावादी परिगण्यते

तथाच दर्शनान्तरीयाभिमतसिद्धान्तानामपि कयाचिदपेक्षया सापेक्षसत्यत्वेन स्वीकारो, जैनदृष्टया नानुचितः. यदुक्तं–नयोपदेशे "बौध्धादिदृष्टयोऽप्यत्र वस्तुस्पर्शेन नाप्रमाः. उद्देश्य साधने रत्न, प्रभायां रत्नबुद्धिवत्" ॥ १ ॥

तथाच बौद्धाभिमतक्षणिकवादस्य कथंचिदुद्देश्य साधकत्वेनांशिकसत्यतया ऋजुसूत्रनयपर्यवसायित्वेन, वैदान्तिकाभिमताऽभेदवादस्याद्वैतवादस्य वा विशुद्धसंग्रहकोट्यंतर्गतत्वेन, सांख्यसम्मतप्रकृतिपुरुषवादस्याऽशुद्धव्यवहारनयान्तर्भावेन, वैशेषिकनैयायिकयोश्च सामान्यविशेषोभयाभिप्रायात्मकनैगमनयमर्यादावर्तित्वेन, चार्वाकस्यापि लौकिकव्यवहारशालित्वेन वा सकलनयसमुदायस्य प्रमाणत्वमभ्युपगच्छता जैनदर्शनेन संगृहीतान्येव सकलदर्शनानि. दर्शनान्तराण्यैकान्तिकतया स्वाभिन्नदर्शनपरिक्षेपेण स्वकीय सत्यत्वं समर्थयन्त्येतदेव तेषां दुष्टनयत्वं, नयाभासत्वं वा. जैनदर्शनं तु दर्शनान्तराभिमतसिध्धान्तानामपि सापेक्षत्वेन नयरूपतया तेषामांशिकसत्यत्वं स्वीकृत्य, नयसमूहस्य प्रमाणत्वं स्वीकरोति. यदुक्तं,–नमिजिनस्तुतिप्रसंगे श्रीमदानन्दघनजिता गाथा "जिन सुरपादप पाय वखाणुं, सांख्य जोग दोय भेदरे, आत्मसत्ता विवरण करता, लहो दुग अंग अखेदरे, षट् दर्शन जिन अग भणिजे-२ भेद अभेद सुगतमीमांसक, जिनवर दोय कर भारीरे, लोकालोक अवलम्बन भजिये, गुरुगमथी अवधारीरे, प. ३ लोकायतिक कुख जिनवरनी, अंशविचार जो किजेरे तत्व विचारसुधारसधारा, गुरु गमविण किम पिजेरे," प. ४ ॥ न च प्रमाणैकांशस्य नयस्याप्रमाणत्वमाशंकनीयम्. अंशरूपस्यापि नयस्य वस्त्वंशे यथार्थपरिच्छेदकत्वात्. नाधितत्प्रमाणरूपं. प्रमाणैकांशत्वात् यदुक्तं–नयोपदेशे "न समुद्रोऽसमुद्रो वा, समुद्रांशो यथोच्यते, नाप्रमाणं प्रमाणं वा, प्रमाणांशस्तथा नयः," १. "स्वार्थे सत्याः" इत्यादि.

उपसंहारः

इत्थं च नयवादस्य वस्त्वंशपरिच्छेदकत्वशैल्यां विरोधपरिहारकदृष्टिबीजस्यापि गर्भितत्वेन, "आसंबरो य सेयंबरो य, बुध्धो वा अहव अन्नो वा, समभावभावि अप्पा लहइ मुक्खं न संदेहो," "मित्तीमे सव्वभूएसु, वेरं मज्झं न केणइ, इत्यादि प्रचुरवचनामृतानां विद्यमानत्वेन, यावश्यमेव जैनसमाजे माध्यस्थ्यदृष्ट

दृढमूलत्वेन स्थातव्यम्. तथाप्याश्चर्यमस्ति. यस्मात्स्वैभावा वा मध्यस्थभावस्त्वास्तां दूरे ?! परन्तु स्वकीयैः सह बन्धुभावस्यापि दौर्लभ्यम्. समुल्लसति च परस्पराक्षेपाविरोधक्लेशभावस्योग्रतरं साम्राज्यं. न जानेऽयं प्रभावः किं हुण्डावसर्पिणीकालस्य, कदाग्रहाभिमानरूपमोहमहीपालस्य, गच्छीय क्रियाविशेषाऽर्पितमूलोद्देशत्वेन निबिडरागद्वेषाभिहतचित्तमुनिचक्रवालस्य वा. अस्तु कथमपि. तथाप्याशास्महे. यद्वचनविरोधोपशामकस्योत्तरहस्यवचनयदादस्य जैनसमाजे कार्यप्रवर्त्तनरूपतया भवेत् पुनरुज्जीवनम्. स एवास्माकं भाव्युध्धारमार्गः, सन्मतिप्रेयाजको, भ्रातृभावप्रचारकः श्रेयःसंसाधकश्च, इत्यलं विस्तरेण ॥

ॐ शान्तिः ! शान्तिः ! शान्तिः !

ચિત્ર પરિચય.

૧ સર વસનજી ત્રીકમજી શે. બ. જે. પી.

Aspire, break bounds, I say,
Endeavour to be good, and better still,
And best! Success is naught, endeavour's all.

—Robert Browning.

યુવાવસ્થામાં સારી રીતે અભ્યાસ કરી પેઢીમાં જોડાયા, અને સખાવતી કાર્યોમાં ભાગ લેવા લાગ્યા. સં. ૧૯૩૩માં માતાજી અને દાદીજીના ઉજમણામાં ઘણો ખર્ચ કર્યો. કચ્છ-સાયરામાં ભવ્ય દેરાસર ૧૦૦૦૦ને ખર્ચે બંધાવ્યું. ૧૯૩૪માં પ્રતિષ્ઠા કરી. સં. ૧૯૫૨માં પોતાની જ્ઞાતિના ગરીબ બંધુઓને ઓછે ભાવે અનાજ આપવા માટે દોઢવર્ષ સુધી દુકાન ઉઘાડી રૂ. ૫૨૦૦ વાપર્યાં. મુંબઈમાં પ્રથમ મરકીનો ત્રાસ દૂરકરવા મરકીથી પિડાતા લોકો માટે બંદર ઉપર ત્રણ વર્ષ સુધી ઔષધાલય ચાલુ રાખી રૂ. ૪૦૦૦૦ ખર્ચ્યાં. આથી નામદાર સરકારે તેમને ઉત્તમ પ્રમાણપત્ર આપ્યું.

સં. ૧૯૫૬ના ભયંકર દુષ્કાળમાં દુકાળથી પીડાતા લોકોને સારી મદદ આપી; પોતાના જન્મસ્થાન-સુથરી ગામમાં ગરીબો માટે દુકાન કાઢી આ પાછળ રૂ. ૧૫૦૦૦નો ખર્ચ કર્યો. સરકારે તેમને 'જસ્ટીસ ઓફ ધ પીસ' (જે. પી-સુલેહના અમલદાર) ની પદવી આપી અને પછી 'રાવ સાહેબ' નું બિરૂદ આપ્યું. સાર્વજનિક સખાવત પણ સારી રીતે કરી. સર દીનશા પીટીટના સ્મરણ ફંડમાં રૂ. ૩૦૦૦, સર જમશેદજી હોસ્પીટલના નર્સીંગ ફંડમાં રૂ. ૬૦૦ લેડીનોર્થકોટ હિંદુ ઓર્ફનેજમાં રૂ. ૧૦૦૦, એડમ વાઇલીની હોસ્પીટલમાં રૂ.૫૦૦, ફર્ગ્યુસન કોલેજમાં રૂ. ૩૦૦, જખમી થયેલ જાપાનીઓની સારવાર નિમિત્તના ફંડમાં રૂ. ૧૨૫૨, ભર્યા છે.

ધાર્મિક સખાવતમાં પણ ધનનો ઝરો સારી રીતે વહેવડાવ્યો છે. જૈનજીર્ણ મંદીરોદ્ધાર માં રૂ. ૨૦૦૦, પિનિ-ગોરજીની સુધારણા અર્થે રૂ. ૭૫૦૦, પ્રાચીન પુસ્તકોધ્ધારમાં રૂ ૧૦૦૦, સિદ્ધક્ષેત્રમાં વીરબાઇ પાઠવાળા તથા પોતાના નામથી અંકિત જૈન બોર્ડીંગમાં રૂ. ૫૦૦૦૦ની ગંજાવર-મહાભારત રકમ આપેલ છે. તે સિવાય પોતાના વતન સુથરી ગામમાં પોતાની બે ગત સ્ત્રીઓના સ્મરણાર્થે 'ખેતબાઇ જૈનપાઠશાળા અને રતનબાઈ કન્યાશાળા' સ્થાપી છે. પોતાની વિદ્યમાન પત્નિ વાલબાઇના નામથી જસાપુર ગામમા જૈન પાઠશાળા ખોલી છે.

પોતે ધર્મપ્રત્યે આસ્થા રાખે છે, અને ધાર્મિક સંસ્કારો પોતાના કુટુંબ વર્ગમાં પડે તે માટે રા. લાલનને નિયોજેલ છે.

પોતની જ્ઞાતિમાં કુસંપ હતો. તે તેમણે દૂર કર્યો છે, વળી તા. ૧લી એપ્રીલ ૧૯૧૧ ને રોજ મુંબઇ છોડી પારિસમાં તથા લંડન આદિ પરદેશ ગમન કરી સારી કુશળતા મેળવી પરદેશ ગમનનાં સવાલનો ફડચો કરી નાંખ્યો છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

હમણાં ૨૨૫૦૦૦-સવાબે લાખની સખાવત રાયન્સ ઇન્સ્ટીટયુટમાં મહાન્ લાયબ્રેરી સ્થાપવા માટે કરેલ છે, અને તેની કદરમાં નામદાર અંગ્રેજ સરકારે નાઇટનો ઉતમ ખીતાબ બક્ષ્યો છે, જે ખિતાબ ભારતની સમગ્ર જૈન કોમમાં કોઇપણ નરને હજુ સુધી બક્ષવામાં આવેલ નથી, અને સર વસનજી આપણી જૈન કોમમાં પહેલા સર થયા તે માટે તેમને અમે અંતઃકરણપૂર્વક મુબારકબાદી આપીએ છીએ, અને છેવટે ઇચ્છીએ છીએ કે:—

અર્થ—જેઓ તેને સમ્યગરીતે જાણતા હતા તેઓ તેનાપર જેવા પ્રીતિ રાખતા હતા તેવી બીજા કોઇપર પ્રીતિ રાખતા નહતા, કારણકે તેનું અંતઃકરણ પ્રેમાર્દ્ર હતું, અને કાર્યનો ઉદ્દેશ દૃઢપણે કાર્યસાધક હતો. તેના જીવનનું ખરૂં રહસ્ય-સત્યનિષ્ઠા-પ્રામાણિકતા હતું. તેનાં ખુલ્લાં હૃદયથી બોલેલાં સત્યો ચેતનાવાન્ છે, જ્યારે તેના સ્થૂલ દેહ અચેતન-શાંત છે એટલે હવે તેમનું કહેવું આપણે સાંભળી શકનાર નથી,

શ્રીયુત ગોવિન્દજીનો જન્મ સં. ૧૯૪૦ થયો હતો, અને દેહોત્સર્ગ સં. ૧૯૬૮ આષાડ વદિ ૧૪ એટલે સને ૧૯૧૨ અગસ્ટની ૧૧ મી તારીખે રવિવારે થયો હતો. આથી કચ્છી જૈન કોમમાં જ નહિ પણ સમગ્ર જૈન કોમને એક મહાન્ આઘાતવાળી ખોટ પડી છે,

પોતાના નાના (માતાના પિતા) ઘણી સારી સ્થિતિમાં હતા, પરંતુ પોતાના જન્મ સમયે ગરીબ સ્થિતિ આવી પડી, તાપણ અડગ ધૈર્યબળથી અંગ્રેજી શિક્ષણ લઇ તેઓ સને ૧૯૦૬ માં બી. એ. ની Logic and moral Philosophy-(ન્યાય અને તત્વજ્ઞાન) વિષય લઈ મુંબઇની સેંટ ઝેવિયર કાલેજમાંથી બીજા વર્ગમાં પસાર થયા. ત્યાર પછી મેસર્સ કૅપ્ટન અને વૈદ્ય નામની સોલીસીટરની પેઢીમાં આર્ટીકલ્ડ કલાર્ક તરીકે-સોલીસીટરની પરીક્ષાના અભ્યાસી તરીકે-જોડાયા તે દરમ્યાન સને ૧૯૦૯ માં બી. એ. એલ્ એલ્. બી. ની પરીક્ષામાં ફતેહ મેળવી.

ફંમ છપાવાની તૈયારીમાં હતો ત્યાં અમુક વાંધો પડવાથી હેરલ્ડમાં પ્રગટ થતો અટક્યો છે. પરંતુ તે 'જૈન' પત્રના તા. ૯ મી અકટોબર સને ૧૯૧૦ ના અંકમાં પ્રગટ થયો છે. ત્યાર પછી 'હેરલ્ડ'માં તેમના તરફથી એક પણ લેખ લખાયો નથી. આ પત્ર સિવાય બીજા તેમજ અન્ય સ્થલે તેમણે લેખો (જો કે ઘણા થોડા) લખ્યા હતા. ગુજરાતી'ના અંગ્રેજી કોલમમાં Piety નામના તખલ્લુસથી સમેતશિખરપ્રકરણ ઉભું થયું ત્યારે તે પર અંગ્રેજીમાં લેખ લખ્યો હતો. 'આનંદ'માં આશાતનાનું સ્વરૂપ, વગેરે અને શ્રી રાજચંદ્ર જયંતીના બે પ્રસંગોએ આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર અને બીજો એમ બે લેખો આદિ લખેલા પ્રકટ થયા છે. આ સર્વ ઉપરથી તેમજ તેમના સમાગમથી એ દૃઢ પ્રતીતિપૂર્વક જણાય છે કે તેમનો ધાર્મિક અભ્યાસ (કે જે મેટ્રિકમાં હતા ત્યારથીજ શરૂ થયો હતો) તે ઘણો ગૂઢ, મર્મસ્પર્શી, સૂક્ષ્મ, અને સચોટ હતો; અને પોતે પાશ્ચાત્ય ન્યાય અને તત્ત્વજ્ઞાનને ખાસ અભ્યાસી તરીકે પઠન કરેલ હોવાથી તે બંનેનું મિશ્રણ પોતાનામાં જૈન ધર્મના ઉંડા તત્વજ્ઞાન પ્રત્યે સંપૂર્ણ આદર મેળવી શક્યું હતું.

(2) Religious, reading, writing or thinking, $\frac{1}{2}$ hour daily on average.

(3) After my income goes over Rs 1000 a year, one month every year on average to be devoted to the good of Jains by travel &c. If I fail to do so within 3 years, the income of 1 month of that year to go to charity. (my income in 1910 was 1500 ∴ 125 to go to charity or on religious travel.) Income in 1911, also 1500.

Informal Vows

No (1) Bidi, (2) Supari (3)Pan (4) Kandmul (5) Ringna to be used at all. સપ્તવ્યસન ત્યાગ for ever.

Strict & complete બ્રહ્મચર્ય at least till the end of 28 yrs. if possible or practicable til life & અપોહ્ય,

પરિગ્રહ પ્રમાણ Rs $1\frac{1}{4}$ lac cash exclusive of other moveable property that may be at the time.

Partial, if not complete retirement after 45. Complete retirement betw. about 52-53.

Not to acept addresses.

Go to temple once daily if possible.

Intentions

(1) To write a Jain Religious Series for the use of school & college students in Gujrati, (મૂળ તત્ત્વોથી-અધ્યાત્મ માર્ગ સંપૂર્ણ.)

(2) Write 2 books in English. (a)Exoteric Jainism. (b) Esoteric Jainism.

(3) Take the 12 vrittas formally
(4) Cram up પ્રતિક્રમણાદિ સૂત્રો.
(5) Re-edit શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર on an analy tical plan.
(6) Get ષડ્ દર્શન સમુચ્ચય & other books translated in English.
(7) Begin to learn Yoga-આસન-પ્રાણાયામ-ધ્યાન-સમાધિ. 15-1-11

ઉપરે ૧૯-૮-૧૨ ના 'જૈન સમાચાર' ના સત્ય કથનવાળા શબ્દોમાં—

"જ્યારે કોઇ આશાજનક, વિદ્વાન, સ્વધર્મનિષ્ટ, જાહેર હિંમતવાન્ અને કર્તવ્યપરા યણ યુવાન્‌ને જાહેર જીંદગી શરૂ કરતી વખતેજ કાળદેવનો કોળીઓ થઇ પડતાં જોઇએ છીએ ત્યારે ખેદ કરવાનું પણ સુઝતું નથી, રોવા જેટલીપણ શુધ્ધસાન રહેતી નથી, માત્ર એટલુંજ બોલાઈ જાય છે કે 'અકળ છે કર્મની ગતિ' !

આત્મબંધુ ગોવિંદજી મુળજી મેપાણી બી. એ. એલએલ. બી જે કચ્છી શ્વેતાંબર મૂર્તિપુજક કોમમાં આશાજનક સાચો હીરો હતો, જેનામાં પોથીપાંડિત્ય નહિ પણ હૃદયની નિર્મળતા, સેવાબુધ્ધિ, જાહેર હિંમત અને શાંત વિચારશીલ મગજ એ સર્વનું સુખી મિશ્રણ હતું, ...તે મોંઘા પુષ્પને ગયા અઠવાડીઆમાં કાળદેવે ઝડપી લીધું છે. જૈનકોમનો ભવિષ્યનો બુધ્ધિશાળી અને હિંમતવાન્ સલાહકાર એકાએક માત્ર ૨૬(૮) વર્ષની ઉમરે અંતર્ધાન થયો છે.—દૈવના ભાવી રમકડાંઓ ! મૃત્યુની અનિવાર્યતા વિચારો-વિચારો અને જાયુની જીંદગીને લક્ષ્યબિંદુ બનાવો—બનાવો ! "

૪ સ્વ નગરશેઠ ચમનભાઇ લાલભાઈ.

Love all, trust a few, do wrong to none.

—Shakspeare.

અમદાવાદના નગરશેઠ ચીમનભાઇ લાલભાઇનો જન્મ સને ૧૮૮૪ના વર્ષમાં થયો હતો. તે વખતમાંજ તેમણે ગવર્નમેંટ હાઇસ્કુલમાં કેળવણી લીધી હતી. તદન નાનપણમાંજ પોતાના પિતાશ્રી સ્વર્ગવાસ પામવાથી બધી મિલકતોનો સપૂર્ણ વહીવટ લેવાનું માત્ર ૧૬ વર્ષની કુમળી વયમાં તેમને શિરે એકાએક આવી પડયું હતું, અને તેમ છતાં તેમનો વહીવટ એવી સંતોષકારકરીતે કર્યો કે બધાનો તેમના વિષે સરસ અભિપ્રાય બંધાયલો છે. તેમને નગરશેઠ (શેરિફ)નો માનવંતો ખિતાબ હતો કે જે ખિતાબ જહાંગીર બાદશાહ તરફથી તેમના પિતામહના પિતામહ અને તેના પિતામહને શાંતિદાસ શેઠને આપવામાં આવ્યો હતો અને તેમને તે ઉપરાંત મોગલ શહેનશાહનને લશ્કરી કિંમતી મદદ આપવા માટે ખાસ સત્કૃત્યના ચિન્હ અર્થે અમદાવાદની ઓકટ્રાય ડયુટી (જકાત) વસુલ કરવાનો હક મળ્યો હતો અને આ હક બ્રીટીશ સરકાર તરફથી સંમત થયો છે અને તે માટે વાર્ષિક રૂ. ૨૨૦૦ની રકમ નિર્ણીત કરવામાં આવી હતી. આ બધું વિગતવાર વર્ણન અધ્યાત્મ પ્રસારક મંડળી તરફથી નીકળવાના 'જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથમાળા-મણકો ૧લો'—એ પુસ્તકમાં આપેલ છે.

શેઠ ચિમનભાઇ જાહેર પ્રજાનાઃ હિતના સવાલોમાં ઘણો ઉત્સાહ ભર્યો ભાગ લેતા હતા. સાંસારિક, ધાર્મિક અને કેળવણીને લગતા બધા જૈન સવાલોએ તેમનું ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. તેના પરિણામે અમલનેરમાં મળેલી જૈન પ્રાંતિક કોન્ફરન્સના પ્રમુખ, અમદાવાદની જૈન કોન્ફરન્સની સ્વાગત કમીટીના પ્રમુખ, અને છેલ્લે સરદાર બહાદુર લાલભાઇના હમણાં જ થયેલા સ્વર્ગવાસને લઇને આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રમુખ હતા, અને તે પહેલાં

LATE NAGAR SETH CHAMANBHI LALBHAI.

સદ્‍ગત નગરશેઠ ચમનભાઈ લાલભાઈ

જન્મ સં. ૧૯૪૦ દેહોત્સર્ગ સં. ૧૯૬૮.

એક કાર્યવાહક હતા. સાર્વજનિક બાબતમાં પણ તેમણે અમદાવાદની મ્યુનિસીપાલીટીના એક મેંબર અને ગુજરાત કોલેજબોર્ડના મેંબર તરીકે ઉપયોગી સેવા બજાવી છે. સ્વભાવે શાંત, સરલ, વિવેકી અને મિલનસાર હતા; અને પ્રવાસગમનના ઘણા શોખીન હતા. તેમણે આખા હિંદનો પ્રવાસ કર્યો છે.

જૈન કોમમાં આ વર્ષે અને ટુંક થોડા મહિનામાંજ વીર પુરૂષોની જબરી ખોટ પડી છે. સરદાર બહાદુર શેઠ લાલભાઇ દલપતભાઇ, અ.શોકજનક સ્વતંત્ર વિચારક મી. મેપાણીના શોકજનક સ્વર્ગવાસના ભણકારા તાજાજ છે તેવામાં એકાએક ગઇ તા ૨૧મી આગસ્ટ ૧૯૧૨ને દીને માત્ર ૨૮ વર્ષની અલ્પ ઉમરે સહજ બીમારી ભોગવી ચિમનભાઇ શેઠ સ્વર્ગસ્થ થયા છે. પ્રભુ તેમને સદ્ગતિ, શાંતિ અર્પો!

આ ભલા, સરલ, અને ખાનદાન વીરના સ્વર્ગવાસથી જૈન કોમને અને ગુજરાતી સમસ્ત પ્રજાને અત્યંત દુઃખ થયું છે, અને અમદાવાદના જાણીતા શહેરી સર ચિનુભાઇની સ્તુત્ય હીલચાલથી એમના સ્મારક તરીકે ટાઉન હૉલ બાંધવાની હીલચાલ પણ થતી સંભળાય છે. આ હીલચાલથી તુરતજ રૂ. ૨૫૫૦૦)ની રકમ ભરાઇ ગઇ છે, અને ઇચ્છીએ છીએ કે અમદાવાદના શ્રીમંત શહેરીઓ આમાં ખાસ ભાગ લેશે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ વર્તમાન.

૧ સુકૃતભંડારફંડ

(સંવત ૧૯૬૮ ના અધિક અશાડવદિ ૨-શ્રાવણ વદિ ૨. માહે જુલાઇ, અગષ્ટ ૧૯૧૨)

ગયા માસ આખરના વસુલ રૂ ૧૯૮૦-૩-૦

ઉપદેશક મી—વાડીલાલ સાંકળચંદ-સુરત ઇલ્લો.

ઓરપાડ ૬।, સરસ ૧।।, અટોદરા ૧।।, મોરથાણ ૦।।, કંથરાજ ૧, કોબા ૧।, ભાદોલા ૧।।, મંદ્રોઈ ૭, ઈલાવ ૦।।, શાહોલ ૧।, ઉમરાસી ૦।।, કુડસદ ૮।।, કોસાડ ૬।।, નવસારી ૧૭।।, જલાલપોર ૫।।, તવડી ૩, સીમળગામ ૦।।, નરોદ ૭।, મરોલી ૫।।, ડાભેલ ૧૯।, કનસાડ૫।, વાંઝ ૧૬।।, સચીન ૦।।, પારડી ૧, બારડોલી ૩૩।।, વાંકાનેર (સુરત) ૧૪।।, સેગવાડ ૨।।, બાઝીપુરા ૧।।, મઢી ૩.

કુલ રૂ. ૧૮૮-૪-૦

ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—સુરત ઇલ્લો.

આંકુન ૧૭, પીંજરત ૪, દામકા ૧૨, ઇચ્છાપુર ૦।, પાલ ૯, અડાજણ ૭, રાંદેર ૧૦।।, કાળીઆવાડી ૫, સીસોદરા ૪૧।।, નવાતળાવ ૭, અસ્ટગામ ૧૫, ખડસુપા ૧૫, ચંદવાસણ ૮।।,

કોલવા ૧૭, ઇચ્છાપુર ૨૪॥, સાલેજ ૨, ધમડાછા ૮, અમલસાડ ૯, લુસવાડા ૯
બીલીમોરા ૧૫॥, પનાર ૫૯. કુલ રૂ. ૩૧૫-૮-૦

ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ—સીરોહી (મારવાડ)

આબુજી જાવાળ ૧॥, સીરોહી ૧૦૫, રોહીડા ૨૮, વાંસા ૧૩, ધનારી ૮, નીરોડા ૧૫
કાછોલી ૧૧, ખાખરવાડા ૧૧ ભાવરી ૭, નાંદીઆ ૨૧, પીંડવાડા ૨૨. કુલ રૂ. ૨૩૩-૦-૦

ઉપદેશક મી. છોટમલજી વોહરા—મારવાડ (માહે માર્ચ તથા એપ્રીલ ૧૯૧૨.)

આગદુ ૧, રડાવસ ૪॥, ગાદાણો ૨, ચેલાવસ ૪, ભગવાનપુરા ૧, હેમલીઆવસ ૦॥, બાસણા ૧॥, સાંડીઆ ૬॥, મુરડાવા ૧, ચનરાજીનોગુડો ૫, સામાજીનોગુડો ૧॥, હરીઆમાલી ૩॥, સારંગવાસ ૧, બીજાજીનો ગુડો ૫॥, રાયરો ૧, કરમાવસ ૨॥, દોરનડી ૧, પીપળીઆ ૧૦, બાસીઆ ૨, મોરો ૧॥, રામપુરા ૪॥, નીબાડા ૩॥, ચાવડીઆ ૬, દયાડીઆ ૫, પાટવા ૨॥, દેવડી ૪॥, અટબડો ૫॥, બડાગુડા ૧॥ જોજાવર ૧.

કુલ રૂ. ૯૦-૮-૦

૯ આગેવાનોએ પોતાની મેળે મોકલ્યા.

ચંદુરબાજાર ૫, રા. રા. પોકરચંદ મુનીમ માર્ફત. ભોપાળ ૯॥, શેઠ ગોડીદાસજી. બેંગલોર ૨, શેઠ બી. એક્ સાલમચંદ ગુલેચ્છા. કલકત્તા ૩૪॥ બાબુ રાયકુમારસિંહજી. કુલ રૂ. ૫૧-૪-૦

એકંદર કુલ રૂ. ૨૮૫૮-૧૧-૦

૨ ઉપદેશક પ્રવાસ.

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ

૧ **કઠોર**— અહીં લાઇબ્રેરીના મકાનમાં વગેરે સ્થળે સંપ, કેળવણી તેમજ બીજા વિષયો સંબંધી ભાષણો આપવામાં આવ્યાં હતાં. અહીંના ન્યાયાધીશ રા. રા. નાનાભાઇ પેરેનનજી તરફથી આવેલ પત્રમાં જણાવે છે કે આવા વકતાઓથી જૈન કોન્ફરન્સે દેશમાં ભલું કરવાને જે સાહસ ઉઠાવ્યો છે તે બદલ કોન્ફરન્સને ધન્યવાદ ઘટે છે. અને ઉમેદ છે કે એવાજ ઉપદેશકો વિશેષ નીમી ગામોગામ વાડીલાલ જેવાં ભાષણો આપે તો દેશની ઉન્નતિ થવાને લાંબો વખત લાગશે નહીઃ તેજ પ્રમાણે નવસારી પ્રાંતના ન્યાયાધીશ સાહેબ તરફથી પણ જણાવવામાં આવેલ છે.

૨ **માંગરોળ વાધરી**-અહીં જૈન કોમ સાથે તમામ મુસલમાન (વહોરા) વગેરેની સભાઓ ભરી સંપ, કન્યા વિક્રય, જીવદયા વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં બધા ઉપર સારી અસર થઇ હતી.

૩ **ભાદોલ**- અહીં કન્યાવિક્રય નથી. છતાં પ્રતિજ્ઞાઓ લેવામાં આવી છે. અહીં જીવદયા ઉપર ભાષણ આપતાં તેની અસરથી દેવી નિમિતે દારૂ માંસ વાપરનારાઓને સારી અસર થઇ છે અને તેઓએ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી છે.

કુડસદ-અહીં ગામ લોકો સમક્ષ ભાષણો આપતાં કન્યાવિક્રયને માટે કેટલાકોમાં પ્રતિબંધ થએલ છે. પ્રમુખ પદે માસ્તર ભગવાનજી હતા.

નવસારી-અહીં ગામ લોકો તથા શ્રી જૈન સંઘ સમસ્ત રૂબરૂ ભાષણો આપી સારી પ્રિતિ મેળવી છે.

ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ.

સીસોદરા- અહીં કોન્ફરન્સના ઠરાવો ઉપર, એકયતા, કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, ધર્મ વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપી સારી અસર કરી છે.

૨ ખડસુપા- અહીં સર્વ કોમ સમક્ષ સંપ, કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં ઠરાવ થયા કે, ૧ હોળી પુજનની અંદર જૈનોએ ભાગ લેવો નહીં ૨ સ્ત્રીઓએ લગ્ન પ્રસંગે ફટાણાં ગાવાં નહીં, ૩ ભવાયા રમાડવા નહીં, ૪ કન્યાવિક્રય થતો નથી છતાં પણ ભાષણથી સારી અસર થઇ છે.

૩ ઇચ્છાપુર- સંપ, જીવદયા વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં અહીંના કેટલાક કોળી લોકોએ દારૂ નહીં પીવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી હતી.

૪ કોલવા- અહીં જૈન સંઘ સમસ્ત સાથે બીજા લોકોને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં દરેક ઉપર સારી અસર થવા પામી છે અને તેથી સૌને સારો લાભ થયો છે.

ઉપદેશક મી. પુંજાલાલ પ્રેમચંદ

૧ પાલણપુર--શેઠ બાલાભાઇ ગટાભાઇ તથા પારી. મણીલાલ ખુશાલચંદ જણાવે છે કે ઉપદેશક મી. પુંજાલાલની ભાષણ શક્તિ સારી છે તેમજ તેઓ ખંતીલા અને ઉદ્યમી હોવાથી સારૂં કામ કરી શકે છે. આપણે સર્વ જૈન બંધુઓએ કોન્ફરન્સને માન આપી સુકૃત ભંડાર ફંડને અમલમાં મૂકીએ તો ૧૪ લાખની વસ્તીના પ્રમાણે ૩ા લાખ રૂ. થાય એટલે દરેક કામ સારૂં થાય. તેમજ શેઠ ધરમચંદ ચેલજીભાઇ અને મુનિ મહારાજ વિનયવિજયજીએ પણ પોતાનો સારો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે.

૨ વેડચા—અહીં સંપ, કન્યાવિક્રય ઉપર ભાષણોથી સારી અસર થઇ છે.

૩ ચંડીસર—અહીં સંપ, કન્યાવિક્રય હાનિ કારક રિવાજો વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થવા પામી છે. એમ આગેવાનો તથા સ્કૂલ માસ્તર છગનલાલ જણાવે છે.

૩ ધાર્મિક હિસાબ તપાસણી ખાતું.

(તપાસનાર-શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદ. ઓ. ઓડીટર શ્રી જૈન શ્વે૦ કોન્ફરન્સ,)

૧ ઝોરણુજ—(મહાલ મેહસાણા,) (ઉ. ગુજરાત)

શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી મહારાજનું દેરાસર.

આ સંસ્થાનો સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા વહોરા હકમચંદ નથુચંદના હસ્તકનો સંવત ૧૯૪૯ થી સં. ૧૯૬૮ ના વૈશાક શુદિ ૨ સુધીનો હિસાબ તપાસતાં જણાયું કે નામું રીતસર રાખવામાં આવ્યું નથી. તેમજ બહાર ગામની ટીપો કરી દેરાસર બંધાવ્યું તેનો હિસાબ રીતસર રાખવામાં આવ્યો નથી. તેમજ સં. ૧૯૪૯ થી આજ સુધીમાં ધર્માદાના હિસાબો પણ કોઇના કર્યા નથી. તે આ ખાતા તરફથી સર્વેના હિસાબો ચોખ્ખા કરી વહીવટ સારી રીતે રાખવાની સૂચના કરવામાં આવી છે. જે ખામીઓ દેખાણી તેનું સૂચનપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

લાંઘણુજ—(મહાલ મેહસાણા, ઉ. ગુજરાત.)

શ્રી વાસુપુજ્ય મહારાજનું દેરાસર.

સદરહુ સંસ્થાનો સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ ખોડીદાસ છગનલાલ હસ્તકનો સંવત ૧૯૬૧ ના કારતક શુદિ ૧ થી સંવત ૧૯૬૮ ના વૈશાક શુદિ ૧ સુધીનો હિસાબ તપાસતાં જણાયું છે કે નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવે છે પણ દેરાસરજીની મોટી રકમ એક વેપારીની પેઢી ચલાવવામાં આવતી હોય તેની માફક ગામ મધ્યેના શ્રાવકોને ધીરવામાં આવી છે અને તેનાં નાણા હજીસુધી વસુલ થતાં નથી. તેથી કરી વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને નાણાં તકીદે વસુલ કરવા સૂચવવામાં આવ્યું છે, અને જે જે દેણદારો પાસે ઉઘરાણી કરવા છતાં નાણાં ન ચૂકાવી આપે તેઓનાં નામની ટીપ આ ખાતા તરફ મેકલવા કહેવામાં આવ્યું છે.

પલીવડ—(મહાલ કલોલ-ગુજરાત.)

કરતા નથી તેમ નાણું આપતા નથી તે ઉપર ધ્યાન આપવા વહીવટકર્તા ગૃહસ્થોને સૂચવવામાં આવ્યું છે. તપાસણી દરમિયાન જે જે ખામીઓ દેખાણી તેનું સૂચનપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થોને આપવામાં આવેલ છે.

નોટ—આ ખાતા તરફથી તપાસવામાં આવેલા ધાર્મિક સંસ્થાના હિસાબોને લગતા જે રિપોર્ટો પ્રગટ કરવામાં આવે છે તેમાનાં કેટલાક રીપોર્ટોમાં જણાવવામાં આવે છે કે જૈન શલી પ્રમાણે નામું લખવામાં અથવા હિસાબ રાખવામાં આવતો નથી. તે જૈન શૈલી પ્રમાણે કેવી રીતે હિસાબ રહી શકે તેના ખુલાસામાં જણાવવાનું જે આપણી ધાર્મિક સંસ્થાઓનાં દેવ દ્રવ્ય, જ્ઞાન દ્રવ્ય, સાધારણ દ્રવ્ય, કેસર, સુખડ, બાફલા તથા સારા માર્ગ તથા નિરાશ્રિત વિગેરે ખાતાંઓ હોય છે તેમાં પહેલા બે ખાતાનું દ્રવ્ય બીજા કોઇપણ ખાતામાં વાપરી શકાતું નથી. સાધારણ ખાતાનું દ્રવ્ય ચોકસ ધાર્મિક ખાતાંઓ સિવાય બીજા ખાતાંઓમાં વાપરી શકાતું નથી, છતાં કેટલીક સંસ્થાના વહીવટકર્તાઓને જૈન શૈલીનો અનુભવ નહી હોવાથી અથવા બે દરકારીથી પોતાની ખુશી પ્રમાણે દરેક ખાતનું ખર્ચ દેવ દ્રવ્ય ખાતે લખે છે જેથી જૈનીઓ દેવ દ્રવ્ય તથા જ્ઞાન દ્રવ્યના લેપમાં પડી દુઃખી થાય છે, તેથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે લખવામાં આવે છે. આપણી ધાર્મિક સંસ્થાને લગતા ખર્ચના હિસાબ જૈન શલી પ્રમાણે લખવામાં આવે તો ઉપર જણાવેલી અડચણો દૂર થઇ જાય.

ના. શેહેનશાહને આપેલ માનપત્રનો આવેલ જવાબ.

Copy of the letter received from Collector of Bombay in relation to the Address given by the Jain Community to their Imperial Majesties.

529 No. L. R. 5980 of 1912.
Bombay Collector'sOffice.
22" August 1912.

Sir,

In continuation of this office letter No L. R. 1927, dated the 26th March 1912. I am directed to inform you that the address of the Jain Community of the Bombay Presidency has been laid before Their Imperial Majesties.

2. I am further directed to convey to you and to your co-signatories of the address the thanks of His Majesty the King Emperor for your Community's loyal and dutiful address.

I have &c
(signed) E. L. Sale.
Collector.

વસુલ આવેલ લવાજમ સંબંધીની સૂચના.

આ માસિકના અગષ્ટ માસના અંકથી વી પી. કરવાનું શરૂ કરવામાં આવેલ છે તેમજ મુંબઈના ગ્રાહકોનાં (નજીકના ભાગમાં) બીલ બનાવી પટાવાળા માર્ફત લવાજમ વસુલ કરવામ આવે છે. **લવાજમના પહોંચ** આ અંકમાં આપવા વિચાર હતો પણ જગ્યાના સંકોચને લીધે તેમ બની શક્યું નથી લગભગ ૨૫૦ વી. પી. ના રૂપીઆ આવી ગયા છે. નામવાર પહોંચ આવતા અંકથી આપવામાં આવશે. ઝાંઝીબારના ગ્રાહકોના લવાજમના રૂ. ૪૬-૧૪-૦ શેઠ સાકરચંદ દેવચંદ માર્ફત મળ્યા છે તેઓની નામવાર પહોંચ પણ હવે પછીના અંકમાં આપીશું.

પર્યૂષણ અંક.

આ અંક દળદાર અને વિદ્વાનોના ઉત્તમ વિષયોથી ભરપૂર થયો છે એ સૌ કોઇ સ્વીકારશે, એટલે વધુ પ્રશંસા કરવાની જરૂર રહેતી નથી. આ અંકની નકલ ઓછી હોવાથી છુટક મળી શકશે નહિ, પરંતુ જે સુજ્ઞ મહાશયો નવા ગ્રાહક તરીકે નામ નોંધાવશે અને લવાજમ મોકલી આપવા કૃપા કરશે. તેમને આ અંકપર હક રહેશે. ચાલુ ગ્રાહકો આ અંક પહોંચ્યે નીકળતું લવાજમ મોકલી આપવા કૃપા કરશે અને આ કોન્ફરંસને વધુ શ્રમ અને ખર્ચમાં ઉતારશે નહિ એમ અમોને સંપૂર્ણ આશા છે.

મેનેજર-જૈન-શ્વે-કો-હેરલ્ડ.

આ પત્રના તંત્રી કૃત પુસ્તકો.

નયકર્ણિકા	(નયપર સરલ વિવેચન સાથે)	૦-૬-૦
જિનદેવદર્શન	(પ્રભુના દર્શનનું રહસ્ય સમજાવનાર)	૦-૩-૦
સામાયિકસૂત્ર	(અર્થ, ભાવાર્થ, વિવેચન સહિત)	૦-૬-૦
જૈનકાવ્યપ્રવેશ	(સુંદર સ્તવનો પદ દિ, વિવેચન સાથે)	૦-૬-૦

સમ્યકત્વના ૬૭ બોલનીસઝાય (શ્રી યશોવિજયજી કૃત ભાવાર્થ સાથે) ૦-૧-૦

જ્યાબંધ યા છુટક યા પ્રભાવના માટે—લખો.

બાલાભાઇ દગનલાલ ... ... ફીકા.બારનીપોળ અમદાવાદ.

મેઘજી હીરજીની કંપની ... ... પાયધોની મુંબઈ.

વિષયાનુક્રમણિકા.

